Sbírka nálezů a usnesení
Ústavního soudu České republiky

ÚSTAVNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY

SBÍRKA
NÁLEZŮ A USNESENÍ

Svazek 93 / ročník 2019 – II. díl

ÚSTAVNÍ
SOUD

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu
Svazek 93, ročník 2019 – II. díl

Vydal:
Ústavní soud
Joštova 8
660 83 Brno

Brno 2021
Vydání první

© Ústavní soud České republiky

ISBN 978-80-87687-24-6

ČASTO POUŽÍVANÉ ZKRATKY

Ústava
Ústava České republiky (ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

Listina
Listina základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.)

Úmluva
Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.), ve znění pozdějších protokolů

o. s. ř.
zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

s. ř. s.
zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

tr. zák.
zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

tr. zákoník
zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

tr. ř., tr. řád
zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

ESLP
Evropský soud pro lidská práva

Sbírka rozhodnutí
Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu

SbNU
Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu citovaná podle elektronické databáze rozhodnutí Ústavního soudu (http://nalus.usoud.cz), např.: N 172/42 SbNU 519 = Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 42, nález č. 172, str. 519

OBSAH

Č. 35
Možnost prolomení tzv. blokačního ustanovení zákona o půdě
(sp. zn. III. ÚS 2532/17 ze dne 5. března 2019) 11

Č. 36
Uložení nesplnitelné důkazní povinnosti soudem
(sp. zn. III. ÚS 3456/18 ze dne 5. března 2019) 21

Č. 37
Povinnost soudu informovat obviněného o dalším trvání jeho vazby
(sp. zn. III. ÚS 3813/18 ze dne 5. března 2019) 35

Č. 38
Povinnost soudu zajistit obviněnému cizinci řádné tlumočení trestního příkazu i poučení o možnosti podat opravný prostředek
(sp. zn. III. ÚS 3464/17 ze dne 12. března 2019) 41

Č. 39
Ústavně konformní výklad sporného výroku individuálního právního aktu
(sp. zn. III. ÚS 3680/17 ze dne 12. března 2019) 53

Č. 40
Povinnost zohlednit postoj dítěte při rozhodování o uložení pokuty za nerealizovaný styk s prarodiči
(sp. zn. II. ÚS 3573/18 ze dne 19. března 2019) 67

Č. 41
Právo na účinné vyšetřování – postup policistů vůči osobám bránícím kácení stromů v Národním parku Šumava
(sp. zn. II. ÚS 2077/17 ze dne 26. března 2019) 75

Č. 42
Lhůta pro navržení důkazů ve věci neplatnosti voleb do zastupitelstva obce
(sp. zn. III. ÚS 35/19 ze dne 27. března 2019) 87

Č. 43
Právo osob s duševním (zdravotním) postižením na účinný přístup ke spravedlnosti
(sp. zn. II. ÚS 2020/18 ze dne 28. března 2019) 105

Č. 44
Povinnost obecných soudů částečně zastavit exekuční řízení v případě nepřiměřené výše vymáhaných úroků z prodlení
(sp. zn. II. ÚS 3194/18 ze dne 1. dubna 2019) 119

Č. 45
Možnost neodůvodňovat usnesení podle § 136 odst. 3 trestního řádu
(sp. zn. II. ÚS 3302/18 ze dne 1. dubna 2019) 131

Č. 46
Povinnost náležitého posouzení přípustnosti dovolání Nejvyšším soudem
(sp. zn. II. ÚS 3206/17 ze dne 2. dubna 2019) 137

OBSAH

Č. 47
Podmínky připuštění poškozeného do zahájeného trestního řízení
(sp. zn. III. ÚS 3439/17 ze dne 2. dubna 2019) 143

Č. 48
Princip ochrany důvěry jednotlivce ve správnost aktů veřejné moci
(sp. zn. II. ÚS 216/18 ze dne 2. dubna 2019) 155

Č. 49
Výklad pojmu „veřejná instituce“ podle zákona o svobodném přístupu k informacím
(sp. zn. II. ÚS 618/18 ze dne 2. dubna 2019) 167

Č. 50
Nesprávné a nepřezkoumatelné rozhodnutí o věcné příslušnosti podle § 9 odst. 2 písm. e) občanského soudního řádu
(sp. zn. I. ÚS 1490/18 ze dne 2. dubna 2019) 175

Č. 51
Zákaz vydání osoby do cizího státu před skončením řízení o udělení mezinárodní ochrany této osobě
(sp. zn. III. ÚS 1924/18 ze dne 2. dubna 2019) 183

Č. 52
Posuzování existence dobré víry držitele
(sp. zn. IV. ÚS 2000/18 ze dne 2. dubna 2019) 193

Č. 53
Neplatnost voleb do Zastupitelstva města Strakonice
(sp. zn. I. ÚS 4178/18 ze dne 2. dubna 2019) 203

Č. 54
Rozhodování o zabrání věci podle trestního zákoníku
(sp. zn. IV. ÚS 492/18 ze dne 3. dubna 2019) 229

Č. 55
Právo na zákonného soudce při rozhodování Nejvyššího soudu o odkladu vykonatelnosti pravomocného rozhodnutí obecného soudu
(sp. zn. III. ÚS 1872/16 ze dne 9. dubna 2019) 241

Č. 56
Požadavek právní jistoty při rozhodování ve skutkově i právně shodných věcech
(sp. zn. II. ÚS 3236/18 ze dne 9. dubna 2019) 251

Č. 57
Doručování předvolání k jednání
(sp. zn. III. ÚS 3851/18 ze dne 9. dubna 2019) 257

Č. 58
Právo účastníka vyjádřit se k odvolání proti usnesení, kterým nebylo rozhodnuto ve věci samé
(sp. zn. I. ÚS 3575/18 ze dne 15. dubna 2019) 263

Č. 59
Právo na zákonného soudce při rozhodování o přípustnosti dovolání
(sp. zn. III. ÚS 1237/18 ze dne 16. dubna 2019) 269

Č. 60
Nezohlednění rozhodovací praxe Nejvyššího a Ústavního soudu v otázce sjednocení

OBSAH

přístupu k neplatnosti rozhodčích doložek
(sp. zn. I. ÚS 2117/18 ze dne 16. dubna 2019) 273

Č. 61
Práva účastníků řízení v souvislosti se změnou právního názoru odvolacího soudu při rozhodování o nákladech řízení
(sp. zn. III. ÚS 3166/18 ze dne 16. dubna 2019)..... 281

Č. 62
Právo na soudní ochranu v případě pochybení exekutora při předání námitek soudu
(sp. zn. I. ÚS 3251/18 ze dne 16. dubna 2019) 287

Č. 63
Povinnost odůvodnění výše výživného a jeho výpočtu
(sp. zn. I. ÚS 4057/18 ze dne 16. dubna 2019) 291

Č. 64
Porušení procesních práv nezletilého s majetkovými následky (jízda nezletilého načerno)
(sp. zn. II. ÚS 3814/17 ze dne 17. dubna 2019) 295

Č. 65
Rozhodování o nákladech řízení při neexistenci přísudkové vyhlášky
(sp. zn. II. ÚS 2632/18 ze dne 17. dubna 2019) 301

Č. 66
Právo na svobodu projevu v rámci podnikání (anexe Krymu)
(sp. zn. II. ÚS 3212/18 ze dne 17. dubna 2019) 311

Č. 67
Právo obviněného být slyšen při rozhodování o vazbě dle § 265l odst. 4 trestního řádu
(sp. zn. II. ÚS 3401/18 ze dne 17. dubna 2019) 327

Č. 68
Náležité posouzení a odůvodnění vhodnosti střídavé péče
(sp. zn. I. ÚS 3970/18 ze dne 18. dubna 2019) 333

Č. 69
Právo na bezplatnou obhajobu
(sp. zn. I. ÚS 3966/17 ze dne 23. dubna 2019) 341

Č. 70
Vybírání soudního poplatku za odvolání ve věci náhrady škody způsobené státem
(sp. zn. I. ÚS 1415/18 ze dne 23. dubna 2019) 345

Č. 71
Ochrana manželství a exekuce na společné jmění manželů, které na základě tzv. předmanželské smlouvy vůbec nevzniklo
(sp. zn. I. ÚS 1587/17 ze dne 24. dubna 2019) 351

Č. 72
Rozhodování o vydání věci podle § 80 odst. 1 trestního řádu v pochybnostech o tom, komu k ní náleží právo
(sp. zn. II. ÚS 2813/18 ze dne 29. dubna 2019) 357

Č. 73
Použitelnost důkazu výpovědí spoluobviněného učiněnou v přípravném řízení
(sp. zn. II. ÚS 3585/18 ze dne 29. dubna 2019) 365

OBSAH

Č. 74
Povinnost vykládat zákonnou úpravu ochranné ambulantní léčby způsobem šetřícím podstatu a smysl práva na nedotknutelnost osoby
(sp. zn. II. ÚS 2843/18 ze dne 30. dubna 2019) 371

Usn. č. 5
Náležitosti dovolání v občanském soudním řízení jako zákonné podmínky přístupu k soudu
(sp. zn. Pl. ÚS 14/18 ze dne 12. března 2019) 385

Usn. č. 6
Ústavní konformita závěrů soudů odmítajících nabytí vlastnictví věci od neoprávněného v případě historického církevního majetku
(sp. zn. II. ÚS 1403/18 ze dne 30. dubna 2019) 405

Usn. č. 7
Odmítnutí ústavní stížnosti proti stanoviskům správního orgánu a poskytovatele zdravotní služby z důvodu nepříslušnosti Ústavního soudu
(sp. zn. II. ÚS 3939/18 ze dne 30. dubna 2019) 411

I. Nálezy

Č. 35
Možnost prolomení tzv. blokačního ustanovení zákona o půdě
(sp. zn. III. ÚS 2532/17 ze dne 5. března 2019)

Jestliže obecné soudy předem vyloučily existenci dobré víry stěžovatele a při rozhodování o vlastnickém právu stěžovatele nebraly v úvahu důvody reflektující konkrétní okolnosti případu a neposkytly ochranu základnímu vlastnickému právu stěžovatele tak, aby výsledné rozhodnutí bylo možno vnímat jako spravedlivé z hlediska vyvážené ochrany základních práv dotčených subjektů, dopustily se porušení stěžovatelova práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a práva vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka o ústavní stížnosti stěžovatele Ing. Josefa Dosoudila, zastoupeného JUDr. Tomášem Čejnou, advokátem, se sídlem Dr. Skaláka 1447/10, Přerov, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. června 2017 č. j. 28 Cdo 1789/2017-280, proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 24. ledna 2017 č. j. 69 Co 321/2016-219 a proti rozsudku Okresního soudu v Olomouci ze dne 5. srpna 2016 č. j. 24 C 103/2015-160, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci a Okresního soudu v Olomouci jako účastníků řízení a 1) evidované právnické osoby Římskokatolická farnost Bohuňovice, se sídlem 6. května 30, Bohuňovice, a 2) České republiky – Státního pozemkového úřadu, se sídlem Husinecká 1024/11a, Praha 3, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 27. června 2017 č. j. 28 Cdo 1789/2017-280, rozsudkem Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 24. ledna 2017 č. j. 69 Co 321/2016-219 a rozsudkem Okresního soudu v Olomouci ze dne 5. srpna 2016 č. j. 24 C 103/2015-160 bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo stěžovatele vlastnit majetek zakotvené v čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. června 2017 č. j. 28 Cdo 1789/2017-280, rozsudek Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 24. ledna 2017 č. j. 69 Co 321/2016-219 a rozsudek Okresního soudu v Olomouci ze dne 5. srpna 2016 č. j. 24 C 103/2015-160 se ruší.

Odůvodnění

I. Rekapitulace ústavní stížnosti a dosavadního průběhu řízení

1. Stěžovatel se v podané ústavní stížnosti domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí, a to pro porušení jeho ústavně zaručených základních práv podle čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Okresní soud v Olomouci (dále též jen „okresní soud“) v záhlaví uvedeným rozsudkem rozhodl o žalobě evidované právnické osoby Římskokatolická farnost Bohuňovice [dále jen „vedlejší účastnice 1)“] tak, že výrokem I určil, že vlastníkem blíže specifikovaného pozemku – orné půdy (dále také jen „pozemek“) je Česká republika s právem hospodařit s touto nemovitostí jako majetkem státu pro Státní pozemkový úřad [dále jen „vedlejší účastník 2)“]. Okresní soud dospěl k závěru, že kupní smlouva uzavřená dne 4. 12. 2009 mezi právním předchůdcem vedlejšího účastníka 2) – Pozemkovým fondem České republiky a stěžovatelem (dále jen „kupní smlouva“) je absolutně neplatná, neboť převodu pozemku, který je původním majetkem církve, bránil zákonný zákaz stanovený v § 29 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění do 31. 12. 2012, (dále jen „zákon o půdě“). O odvolání stěžovatele rozhodl Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci (dále též jen „krajský soud“) v záhlaví uvedeným rozsudkem tak, že rozsudek okresního soudu potvrdil. Dovolání stěžovatele Nejvyšší soud ústavní stížností napadeným usnesením odmítl pro nepřípustnost, neboť rozsudek krajského soudu je v souladu s ustálenou rozhodovací praxí dovolacího soudu, jakož i s judikaturou Ústavního soudu.

3. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti zdůrazňuje, že kupní smlouvu uzavřel v dobré víře, kdy byl jak Pozemkovým fondem České republiky, tak i přípisem katastrálního úřadu a zápisem ve veřejném registru ubezpečen, že na pozemku neváznou žádné právní vady. V této souvislosti stěžovatel namítá, že pokud ustálená judikatura Ústavního soudu považuje dobrou víru za prioritní při nabytí nemovitosti od nevlastníka, musí tento princip ve zvýšené míře platit i pro nabytí od vlastníka.

II. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

4. Ústavní soud vyzval účastníky a vedlejší účastníky řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti.

5. Nejvyšší soud ve svém vyjádření ze dne 18. 2. 2019 uvedl, že pro napadené usnesení Nejvyššího soudu bylo rozhodující, že dovolání stěžovatele nebylo přípustné ve smyslu § 237 o. s. ř., neboť rozsudek odvolacího soudu je v souladu s ustálenou rozhodovací praxí dovolacího soudu, jakož i s judikaturou Ústavního soudu. Tyto soudy již v minulosti opakovaně zdůraznily, že smysl § 29 zákona o půdě spočíval především v ochraně původního majetku církví před dispozicemi potenciálně ohrožujícími dlouhodobě zamýšlené odčinění majetkových křivd způsobených církvím a náboženským společnostem nedemokratickým režimem, a to do doby přijetí zvláštního zákona, jímž měla být náprava těchto příkoří provedena. Naplnění tohoto účelu přitom vyžadovalo, aby byly právní úkony, kterými byl dotčený majetek v případech jdoucích proti smyslu majetkového vyrovnání převáděn na další osoby, stiženy absolutní neplatností, a nemohly tak bezprostředně zapříčinit změnu v osobě vlastníka.

6. Nejvyšší soud poukázal též na to, že v rozhodovací praxi Ústavního soudu se vyskytl ojedinělý případ, v jehož rámci bylo připuštěno výjimečné prolomení omezení dispozic založeného § 29 zákona o půdě. Má-li však být nakládání s věcmi podléhajícími § 29 zákona o půdě posouzeno jako platné, musí tento závěr odůvodňovat okolnosti vskutku mimořádné povahy, které obzvlášť intenzivně působí ve prospěch poskytnutí právní ochrany osobám, na něž byly objekty náležející původně církvím v rozporu se zákonem převedeny. Výjimečné suspendování blokačních účinků odkazovaného ustanovení pak nemůže odůvodnit fakt, že se na protizákonném nakládání s historickým majetkem církví podílely subjekty veřejnoprávní povahy, jako byl například Pozemkový fond České republiky, ani skutečnost, že katastrální úřad na základě smluv odporujících svým obsahem blokaci zakotvené v zákoně o půdě uskutečnil zápis vlastnictví nabyvatelů ke sporným pozemkům do katastru nemovitostí, neboť přijetí teze, dle níž naznačené okolnosti postačují k prolomení rozebíraného dispozičního

omezení, by ustanovení § 29 zákona o půdě zbavovalo takřka jakýchkoli účinků. Toto pojetí přitom odpovídá rozhodovací praxi Ústavního soudu, podle níž je třeba restituční nároky pokládat za nároky primární, jejichž prosazení ospravedlňuje i zásah do již provedených majetkoprávních přesunů, jelikož opačná interpretace by jednotlivá blokační ustanovení chránící restituenty činila bezcennými. S popsanými východisky bylo (je) právní posouzení přezkoumávané věci odvolacím soudem souladné. V projednávané věci nebyl podle Nejvyššího soudu na straně převodce dán nedostatek vlastnického práva, jejž by bylo nutné překlenovat poukazem na důvěru nabyvatele ve správnost údajů ve veřejné evidenci. K prolomení naznačených blokačních účinků sama dobrá víra (i kdyby objektivně existovala) subjektu, na nějž měla být sporná nemovitost převedena, nepostačuje. Nejvyšší soud závěrem svého vyjádření proto navrhuje, aby ústavní stížnost byla odmítnuta jako zjevně neopodstatněná.

7. Okresní soud v Olomouci ve svém vyjádření ze dne 21. 2. 2019 uvádí, že v posuzovaném případě nelze upřednostňovat dobrou víru stěžovatele, jako nabyvatele uvedeného sporného majetku, před nezákonností. K uzavření kupní smlouvy, jejímž předmětem byl sporný majetek, došlo v době platnosti i účinnosti § 29 zákona o půdě, který oběma stranám smlouvy dával současně povinnost vyšší opatrnosti, přičemž i v případech komplikovaných majetkových poměrů v návaznosti na církevní subjekt a jeho nároky platí striktně právní zásada „neznalost zákona neomlouvá“ o to víc, že účastníkem takového právního úkonu byl český stát na jedné straně, dále pak na druhé straně fyzická osoba jakožto občan České republiky, který dle výsledků dokazování v době vyjednávání a uzavírání kupní smlouvy konzultoval uvedené právní záležitosti s osobou právně zdatnou. Závěrem svého vyjádření krajský soud uzavírá, že na straně stěžovatele dobrou víru nabytí vlastnického práva nespatřoval, tudíž není dán ani důvod jí dávat přednost před ospravedlňováním uzavření neplatného právního úkonu a touto otázkou se dále ve smyslu podané ústavní stížnosti zabývat.

8. Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci ve svém vyjádření ze dne 4. 3. 2019 stručně odkázal na závěry svého napadeného rozsudku a ústavní stížnost označil za nedůvodnou.

9. Vedlejší účastníci řízení se k obsahu ústavní stížnosti nijak nevyjádřili. S ohledem na obsah Ústavnímu soudu zaslaných vyjádření nebylo třeba je rozesílat k replice stěžovateli, neboť v nich nebyly k nyní posuzované věci uvedeny žádné nové skutečnosti, na které by bylo nutné reagovat.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. Stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva; ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

IV. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

11. Ústavní soud připomíná, že je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), a že vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou svým vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost

soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Vzhledem k tomu je nutno vycházet z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho použití na jednotlivý případ jsou v zásadě věcí obecných soudů a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, je-li jejich rozhodování stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); z judikatury Ústavního soudu lze zjistit druhy a povahu takto významných vad. Z tohoto pohledu Ústavní soud přezkoumal ústavní stížností napadená soudní rozhodnutí a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je zčásti důvodná.

12. Podstatou ústavní stížnosti je výklad § 29 zákona o půdě, který stanovil, že majetek, jehož původním vlastníkem byly církve, náboženské řády a kongregace, nelze převádět do vlastnictví jiným osobám do přijetí zákonů o tomto majetku.

13. Ve své ústavní stížnosti se stěžovatel omezil na námitky související s problematikou významu posouzení jeho dobré víry při nabytí pozemku. Proti závěrům napadených rozhodnutí, že z hlediska zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi), je nutno dotčený pozemek považovat za součást původního majetku Římskokatolické farnosti Bohuňovice, stěžovatel žádné námitky ve své ústavní stížnosti nevznáší a Ústavní soud se touto otázkou ve svém nálezu nezabýval.

14. Ústavní soud se ve své judikatuře výkladem § 29 zákona o půdě již mnohokrát zabýval, v poslední době např. v nálezu ze dne 22. 5. 2018 sp. zn. II. ÚS 2640/17 (N 98/89 SbNU 467), ve kterém shrnuje své závěry, které z této judikatury vyplývají, jak je uvedeno následovně [viz i nález sp. zn. III. ÚS 3397/17 ze dne 29. 1. 2019 (N 14/92 SbNU 159)].

IV. a) Obecná východiska

15. Základní teze k výkladu § 29 zákona o půdě Ústavní soud vyslovil v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 9/07 ze dne 1. 7. 2010 (N 132/58 SbNU 3; 242/2010 Sb.). V citovaném nálezu Ústavní soud konstatoval, že „ze smyslu napadeného ustanovení § 29 zákona o půdě a z jeho dosavadní interpretace Ústavním soudem (navázání na shora rekapitulovanou judikaturu) plyne, že jeho účelem není toliko samotná ‚blokace‘ určité části státního majetku (zčásti též majetku evidovaného ve vlastnictví třetích osob, zejm. obcí), tedy např. snaha o zachování určitého majetkového *statu quo*. Podstatu napadeného ustanovení je nutno spatřovat především v závazku (příslibu) zákonodárce v časově odložené době přijmout právní úpravu vypořádávající historický majetek církví a náboženských společností, která zohlední objektivní specifika pojednávané materie a ustanovení § 29 zákona o půdě fakticky konzumuje. Účel § 29 zákona o půdě je nutno sledovat v kontextu hodnotového základu restituční a rehabilitační legislativy a judikatury Ústavního soudu … Nutno dále zdůraznit, že posuzovaná problematika restitucí není Ústavním soudem ani s odstupem dvou desítek let nahlížena jako otázka historické nespravedlnosti, která by se vymykala nástrojům právního státu … Převod vlastnického práva k původnímu církevnímu majetku na třetí osoby (nabývající tento majetek v dobré víře) by v praxi znamenal podstatné zúžení diskrece zákonodárce o metodách jakéhokoliv budoucího majetkového narovnání, nadto s možnými zvýšenými nároky na státní rozpočet. Pokud tedy zákonodárce stanovil, že převod (přechod) majetku, jehož vlastníky byly k rozhodnému datu církve a náboženské společnosti, resp. jejich právnické osoby, jest jakožto akt *contra legem* stižen absolutní neplatností (v případech jdoucích proti smyslu majetkového vyrovnání), sledoval tím zcela rozumně účel napadeného ustanovení, a to ve vztahu k zajištění materiálního podkladu pro budoucí zákon o vypořádání historického majetku církví, příp. širší legislativní řešení majetkového vyrovnání mezi státem a církvemi. Tento účel by mohl být při absenci blokačního účinku zčásti nebo zcela zmařen, neboť toliko právní dispozice státu s dotčeným majetkem může být podkladem pro přijetí ‚zákonů o tomto majetku‘ při respektu k postavení eventuálních nových vlastníků“.

16. K § 29 zákona o půdě ve vztahu k otázce legitimního očekávání Ústavní soud v nálezu sp. zn. III. ÚS 3397/17 ze dne 29. 1. 2019, konstatoval, že: „Jeho primárním účelem bylo bránit převodům takového majetku, to znamená, že šlo o kompetenční normu v negativním smyslu, která bránila bývalému Federálnímu shromáždění (poté Parlamentu České republiky) – nechtěl-li porušit takto vytvořené očekávání – v přijetí právní úpravy, která by tento majetek ‚odblokovala' a umožnila stávajícím vlastníkům jeho převádění na jiné vlastníky. Současně ale vytvářela oprávněné očekávání, že tato problematika bude v mezích možností (srov. obrat ‚zmírnění křivd'), stejně jako v případě jiných takto postižených bývalých vlastníků, upravena zákonem, který určí, který majetek ve vlastnictví koho bude možno restituovat a za jakých podmínek. Vzhledem k zákazu převádění tohoto majetku bylo možno oprávněně očekávat, že budou upraveny i následky porušení tohoto pravidla, bude-li zjištěno."

17. Ustanovením § 29 zákona o půdě se Ústavní soud, byť nepřímo, zabýval i v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 10/13 ze dne 29. 5. 2013 (N 96/69 SbNU 465; 177/2013 Sb.), v němž posuzoval ústavní konformitu zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Zákonodárce totiž v § 18 odst. 1 tohoto zákona zakotvil aktivní legitimaci oprávněných osob podat žalobu na určení vlastnického práva státu k nemovitostem, které byly převedeny v rozporu s § 29 zákona o půdě. Navrhovatelé v řízení před Ústavním soudem spatřovali protiústavnost § 18 odst. 1 zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi v tom, že ohrožuje vlastnické právo osob, které nabyly majetek od státu v dobré víře. Ústavní soud se s touto argumentací neztotožnil, přičemž připomněl, že rozpor převodu majetku s § 29 zákona o půdě způsobuje jeho absolutní neplatnost, na čemž § 18 odst. 1 zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi nic nemění. Ústavní soud také dodal, že existence blokačních ustanovení je pravidelnou součástí restitučních zákonů.

18. Za účinnosti § 29 zákona o půdě byl tedy převod historického majetku církví absolutně neplatný; důsledkem toho v zásadě bylo, že vlastnické právo k tomuto majetku na třetí osobu přes existenci smlouvy nebylo převedeno, a to ani jeho následným zápisem do katastru nemovitostí.

19. Ústavní soud však ve své judikatuře současně dospěl k závěru, že za určitých podmínek může dojít k prolomení § 29 zákona o půdě. V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 9/07 Ústavní soud připustil, že při abstraktním přezkumu ústavnosti není schopen objektivně prokázat nebo hypoteticky vymodelovat všechny myslitelné situace, které napadené ustanovení v individuálním případě může vyvolat, a předmětem jeho posouzení za této situace nemohou být ani specifické případy jednotlivých vlastníků, u nichž s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem, včetně např. relevance nabývacího titulu, k existenci dobré víry či k dosavadní roli typu dotčeného subjektu v restitučním procesu může Ústavní soud své posouzení upřesnit v budoucnu.

20. Z těchto závěrů vycházel Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 2166/10 ze dne 22. 2. 2011 (N 21/60 SbNU 215), ve kterém uvedl, že „za situace, kdy formální vlastnické právo státu (ve smyslu jeho institucionální garance), navíc zeslabené v daném případě legitimním očekáváním církve na majetkové vypořádání (bod 21), je v kolizi s reálným vlastnickým právem stěžovatele jako právem základním, je dle přesvědčení Ústavního soudu namístě poskytnout ochranu vlastnickému právu stěžovatele. Stát reprezentovaný Pozemkovým fondem České republiky se nemůže dovolávat ochrany vlastnictví k pozemkům, neboť svými úkony (bod 8) kolizi práv přivodil. Shora uvedené specifické okolnosti případu (body 26, 27 a 29) také odůvodňují dle názoru Ústavního soudu výjimečné prolomení blokace církevního majetku (bod 24), protože jejího účelu (bod 21) a naplnění legitimního očekávání církve (bod 23) může být dosaženo i jinými prostředky. Nadto, jak je uvedeno výše (bod 22), je maximou při volbě metod zmírnění křivd nezpůsobení křivd nových, a to i na straně třetích

osob. Vlastnické právo stěžovatele totiž vymezuje, resp. tvoří hranici pro domáhání se ochrany legitimního očekávání církve skrze naturální restituci“.

21. Závěr o možném prolomení § 29 zákona o půdě vyslovil Ústavní soud i v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 10/13 s tím, že každý případ je předmětem soudního řízení, přičemž soudy vždy rozhodují na základě individuálních okolností daného případu, a mohou tak poskytnout ochranu všem právům, která jsou „ve hře“ (a případně tedy i dobré víře nabyvatelů, jejíž ochrany se navrhovatelé v daném řízení především domáhali).

22. K prolomení blokačních účinků § 29 zákona o půdě však nepostačuje sama o sobě dobrá víra toho, na něhož měly být sporné nemovitosti převedeny [nález sp. zn. III. ÚS 1862/16 ze dne 21. 6. 2017 (N 108/85 SbNU 767) či nález sp. zn. I. ÚS 349/17 ze dne 22. 6. 2017 (N 109/85 SbNU 781), ve kterých Ústavní soud vycházel ze závěrů nálezu sp. zn. Pl. ÚS 10/13 ze dne 29. 5. 2013 (N 96/69 SbNU 465; 177/2013 Sb.)]. Podle závěrů citovaných nálezů se případy, kdy došlo k nabytí majetku v rozporu s § 29 zákona o půdě, od případů nabytí vlastnického práva od nevlastníka v mnoha ohledech liší již v tom, že v prvním případě jsou stěžovatelé jednou ze stran absolutně neplatného právního jednání, zatímco Ústavní soud v bodu 56 nálezu sp. zn. I. ÚS 2219/12 ze dne 17. 4. 2014 (N 61/73 SbNU 163) uvedl, že k ochraně v dobré víře nabytých práv lze přistoupit vždy až u dalšího nabyvatele (po nevlastníkovi). Ústavní soud v nálezech sp. zn. III. ÚS 1862/16 a sp. zn. I. ÚS 349/17 připustil, že si stěžovatelka v době uzavření dotyčné smlouvy nemusela být její neplatnosti vědoma, neboť smlouva byla uzavřena se státním pozemkovým fondem a vlastnické právo bylo zapsáno do katastru nemovitostí, a to navzdory § 5 odst. 1 písm. e) katastrálního zákona, dobrou víru stěžovatelky je proto potřeba brát do úvahy; okolnosti věci by však musely být skutečně mimořádné, aby ospravedlnily kasační zásah Ústavního soudu ve prospěch stěžovatelčiných práv.

23. Na základě shora uvedeného lze shrnout, že k prolomení účinků § 29 zákona o půdě nepostačuje pouhá dobrá víra nabyvatele, nýbrž musí být dány i další konkrétní okolnosti mimořádného významu odůvodňující poskytnutí ochrany základnímu vlastnickému právu stěžovatele tak, aby výsledné rozhodnutí bylo možno vnímat jako spravedlivé z hlediska vyvážené ochrany základních práv dotčených subjektů. Na případy, kdy došlo k nabytí majetku v rozporu s § 29 zákona o půdě, nelze tedy mechanicky aplikovat judikaturu Ústavního soudu vztahující se k nabytí vlastnického práva od nevlastníka. To však nezbavuje soud povinnosti zkoumat, zda ve věci nejsou dány takové (účastníkem řízení tvrzené) mimořádné okolnosti, které by vedly k závěru o upřednostnění dobré víry nabyvatele před restitučním nárokem oprávněné osoby (v nálezu ze dne 22. 5. 2018 sp. zn. II. ÚS 2640/17). Ostatně jak i sám Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 28. 8. 2017 sp. zn. 28 Cdo 5374/2016 konstatoval, nelze vyloučit situace, v nichž by nezákonně převedené pozemky měly pro potenciální oprávněnou osobu zcela zanedbatelný užitek v porovnání s újmou, již by pozbytí sporného majetku způsobilo v právní sféře nabyvatele. V podobných případech je třeba zvažovat, zdali je i zde namístě konstatovat prioritu majetkového zájmu evidované právnické osoby, jejímž zřizovatelem je církev nebo náboženská společnost, anebo zda je přiléhavější poskytnout ochranu nabyvateli dotčených objektů, ovšem za striktního předpokladu jeho dobré víry.

24. Ústavní soud rovněž připomíná, že již mnohokrát judikoval, že důvěra jednotlivce v rozhodovací činnost orgánů státu, ať už jde o rozhodování orgánů moci zákonodárné, výkonné či soudní, je jedním ze základních atributů právního státu. Snaha o nastolení stavu, kdy jednotlivec může důvěřovat aktům státu a jejich věcné správnosti, je základním předpokladem fungování materiálního právního státu. Jinak řečeno, podstatou uplatňování veřejné moci v demokratickém právním státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy) je princip dobré víry jednotlivce ve správnost aktů veřejné moci a ochrana dobré víry v nabytá práva konstituovaná akty veřejné moci, ať už v individuálním případě plynou přímo z normativního právního aktu,

nebo z aktu aplikace práva. Princip dobré víry působí bezprostředně v rovině subjektivního základního práva jako jeho ochrana, v rovině objektivní se pak projevuje jako princip presumpce správnosti aktu veřejné moci [nález sp. zn. IV. ÚS 42/09 ze dne 29. 12. 2009 (N 260/55 SbNU 509)].

IV. b) Aplikace obecných zásad na projednávaný případ

25. V posuzované věci spočívá argumentace stěžovatele na otázce posouzení jeho dobré víry. Okresní soud i krajský soud v napadených rozhodnutích dospívají k závěru o neexistenci dobré víry stěžovatele jako nabyvatele vlastnického práva k pozemku. Okresní soud k tomu v odůvodnění napadeného rozhodnutí konstatuje, že při neoprávněných převodech historického církevního majetku na třetí osoby z vlastnictví státu nelze „automaticky“ spatřovat na straně nabyvatelů tohoto majetku dobrou víru pouze s odkazem na důvěru v jednání státu jakožto souladného s právem (s. 20 odůvodnění). Krajský soud v této souvislosti ve svém rozsudku uvádí, že „za podstatné pro posouzení otázky dobré víry je třeba považovat též ustanovení článku IX kupní smlouvy ze dne 4. 12. 2009, v němž v odstavci 1) prodávající prohlašuje, že v souladu s § 2 zákona č. 95/1999 Sb. prověřil převoditelnost prodávaného pozemku a prohlašuje, že prodávaný pozemek není vyloučen z převodu podle uvedeného ustanovení. Podle § 2 odst. 1 písm. c) zákona č. 95/1999 Sb. přitom nelze převádět zemědělské a lesní pozemky, jejichž převodu brání zvláštní předpis, kterým se dle poznámky č. 9 rozumí například § 29 zákona č. 229/1991 Sb. V odstavci 3) čl. IX smlouvy bere kupující-žalovaný 1) na vědomí, že nepravdivost prohlášení shora má za následek neplatnost smlouvy. Kupující tak byl výslovně upozorněn na možnou neplatnost a o to větší obezřetnost měl vyvinout při uzavírání kupní smlouvy, resp. prověření předpokladů pro uzavření smlouvy včetně nahlédnutí do nabývacího titulu státu, zda se nejedná o historický církevní majetek, na což čl. IX. odstavec 3 kupní smlouvy v podstatě výslovně míří“ (s. 7 odůvodnění rozsudku krajského soudu).

26. S ohledem na shora uvedená obecná východiska lze konstatovat, že byl-li stěžovatel ujištěn článkem IX bodem 1 kupní smlouvy, kdy na straně prodávajícího byla Česká republika, že převoditelnost předmětného pozemku byla ověřena, není ústavně souladný závěr krajského soudu, že dobrou víru není možno stěžovateli přiznat jen proto, že jiný článek kupní smlouvy výše uvedené prohlášení relativizoval (ostatně čl. IX bod 3 kupní smlouvy neznamená nic jiného než konstatování právního stavu věci, tedy absolutní neplatnost kupní smlouvy v důsledku porušení § 29 zákona o půdě). Takový postup krajského soudu svědčí o mechanickém a formalistickém výkladu práva. Nelze klást za vinu stěžovateli, kterému byl Českou republikou nabídnut pozemek ke koupi, že uvěřil prohlášení státního orgánu o tom, že je vše právně v pořádku a pozemek lze převést (srov. nález ze dne 22. 5. 2018 sp. zn. II. ÚS 2640/17).

27. Na uvedeném nic nemění ani skutečnost, že žalovaný měl možnost ověřit si nabývací titul státu dle informací v části E výpisu z katastru nemovitostí, kde by podle krajského soudu zjistil, že šlo o výměr o výkupu půdy podle zákona č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě (trvalé úpravě vlastnictví k zemědělské a lesní půdě), přičemž byl majetek odebrán nadaci, která už dle názvu musela vzbuzovat minimálně pochybnost, zda se nejedná o původní církevní majetek. V posuzované věci to byl především Pozemkový fond České republiky, který měl uvedené ověřit předtím, než pozemek k prodeji nabídl, resp. než učinil prohlášení o převoditelnosti pozemku. Navíc i sám Pozemkový fond České republiky, resp. příslušný katastrální úřad, jako vykonavatelé veřejné správy pro danou oblast specializované, dospěly při posouzení nabývacího titulu k – podle soudů nesprávnému – závěru, že pozemek nepatří do původního církevního majetku. Nelze proto z hlediska posouzení existence dobré víry stěžovatele – i s ohledem na shora uvedenou důvěru v činnost orgánů státu – po stěžovateli spravedlivě požadovat, aby na základě nabývacího titulu dospěl

k závěru opačnému, resp. stěžovateli v této souvislosti vytýkat – jak činí okresní soud – že měl k nabývacímu titulu přistupovat s patřičnou obezřetností a dostatečně využít právních služeb.

28. Byla-li tedy ve světle shora uvedeného u stěžovatele dána existence dobré víry, bylo povinností soudů zkoumat, zda ve věci nejsou dány takové mimořádné okolnosti, které by vedly k závěru o upřednostnění dobré víry nabyvatele před restitučním nárokem oprávněné osoby, resp. bylo třeba zvážit, zda je i zde namístě konstatovat prioritu majetkového zájmu evidované právnické osoby zřízené církví, anebo zda je přiléhavější poskytnout ochranu stěžovateli jako nabyvateli dotčeného pozemku. Výslovně na otázku existence těchto mimořádných okolností poukázal v odůvodnění napadeného rozhodnutí poprvé až krajský soud. Podle krajského soudu nelze v dané věci mimořádné okolnosti dovodit. K tomu krajský soud pouze stručně konstatoval, že pro stěžovatele jsou pozemky toliko předmětem kupní smlouvy, jde pouze o jeden z nabytých pozemků, a nepochybně má možnost pořídit si pozemky jiné, kdežto pro vedlejšího účastníka 1) jde o původní historický majetek, který je předmětem restituce a o který by přišel. Uvedená část odůvodnění krajského soudu však nevypovídá téměř nic o konkrétních okolnostech věci, tedy např. o osobě nabyvatele, jeho vztahu k nabytému majetku, předchozí délce užívání, dopadu pozbytí majetku apod. Uvedená nedostatečnost těchto úvah krajského soudu zřejmě souvisí s tím, že krajský soud dospěl – ústavně nekonformním způsobem, jak je uvedeno výše – k závěru o neexistenci dobré víry stěžovatele jako nabyvatele pozemku.

29. Nejvyšší soud k otázce prolomení omezení dispozic založeného § 29 zákona o půdě v odůvodnění napadeného usnesení uvedl, že: „má-li být nakládání s věcmi podléhajícími § 29 zákona o půdě posouzeno jako platné, musí tento závěr odůvodňovat okolnosti vskutku mimořádné povahy, které obzvlášť intenzivně působí ve prospěch poskytnutí právní ochrany osobám, na něž byly objekty náležející původně církvím v rozporu se zákonem převedeny. Výjimečné suspendování blokačních účinků odkazovaného ustanovení pak nemůže odůvodnit fakt, že se na protizákonném nakládání s historickým majetkem církví podílely subjekty veřejnoprávní povahy, jako byl například Pozemkový fond České republiky, ani skutečnost, že katastrální úřad na základě smluv odporujících svým obsahem blokaci zakotvené v zákoně o půdě uskutečnil zápis vlastnictví nabyvatelů ke sporným pozemkům do katastru nemovitostí, neboť přijetí teze, dle níž naznačené okolnosti postačují k prolomení rozebíraného dispozičního omezení, by ustanovení § 29 zákona o půdě zbavovalo takřka jakýchkoli účinků (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 3. 2016 sp. zn. 28 Cdo 4041/2015 a ze dne 3. 11. 2016 sp. zn. 28 Cdo 2497/2016 a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 8. 2016 sp. zn. 28 Cdo 4546/2015). Toto pojetí přitom odpovídá rozhodovací praxi Ústavního soudu, podle níž je třeba restituční nároky pokládat za nároky primární, jejichž prosazení ospravedlňuje i zásah do již provedených majetkoprávních přesunů, jelikož opačná interpretace by jednotlivá blokační ustanovení chránící restituenty činila bezcennými (srov. např. nálezy Ústavního soudu ze dne 11. 12. 1997 sp. zn. IV. ÚS 195/97, ze dne 11. 12. 2001 sp. zn. II. ÚS 515/2000, ze dne 9. 1. 2002 sp. zn. II. ÚS 6/01, ze dne 4. 4. 2012 sp. zn. I. ÚS 2758/10 a ze dne 27. 11. 2012 sp. zn. I. ÚS 1703/09). S popsanými východisky je právní posouzení přezkoumávané věci odvolacím soudem souladné“ (s. 4 napadeného usnesení Nejvyššího soudu).

30. Citovaný text odůvodnění Nejvyššího soudu uplatňuje dovolací soud nejen v posuzované věci, ale i v dalších věcech shodné právní problematiky (např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 8. 2016 sp. zn. 28 Cdo 4546/2015 či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 11. 2016 sp. zn. 28 Cdo 2497/2016). Takové odůvodnění je pak v těchto případech téměř vždy identické, naprosto obecné, konstatující, že zapojení Pozemkového fondu České republiky do protiprávního převodu pozemků neopodstatňuje prolomení blokace dispozic s historickým majetkem církví, což platí i pro provedení zápisu vlastnictví nabyvatelů

katastrálním úřadem do katastru nemovitostí, s tím, že na danou problematiku nelze vztáhnout judikaturu Ústavního soudu týkající se dobré víry, pokud jde o nabytí od nevlastníka. Takové šablonovité odůvodnění však nerespektuje shora citované nálezy Ústavního soudu, z nichž vyplývá, že je vždy nutno přihlížet ke konkrétním okolnostem věci, aby ve výsledku bylo upřednostněno to základní právo, v jehož prospěch svědčí obecná idea spravedlnosti (nález ze dne 22. 5. 2018 sp. zn. II. ÚS 2640/17).

31. Ústavní soud uzavírá, že okresní soud, krajský soud i Nejvyšší soud pochybily, když předem vyloučily existenci dobré víry stěžovatele a při rozhodování dané věci nebraly v úvahu výše uvedené důvody reflektující konkrétní okolnosti případu a neposkytly ochranu základnímu vlastnickému právu stěžovatele tak, aby výsledné rozhodnutí bylo možno vnímat jako spravedlivé z hlediska vyvážené ochrany základních práv dotčených subjektů.

V. Závěr

32. Ze všech shora uvedených důvodů Ústavní soud konstatuje porušení stěžovatelova práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a práva vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny. Ústavní soud ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a rozhodnutí Nejvyššího soudu, krajského soudu a okresního soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. V dalším řízení musí okresní soud – vázán právním názorem Ústavního soudu vysloveným v tomto nálezu – posoudit, zda jsou dány ve věci konkrétní mimořádné okolnosti odůvodňující zamítnutí žaloby vedlejšího účastníka 1).

Č. 36
Uložení nesplnitelné důkazní povinnosti soudem
(sp. zn. III. ÚS 3456/18 ze dne 5. března 2019)

I. Uloží-li soud v řízení podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, nesplnitelnou důkazní povinnost, učiní tak ústavně zakotvené právo na náhradu škody způsobené při výkonu veřejné moci iluzorním, čímž dojde k porušení čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod [srov. též nález Ústavního soudu ze dne 24. 7. 2014 sp. zn. II. ÚS 1430/13 (N 143/74 SbNU 215)].

II. Soud poruší právo žalobce na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, posoudí-li uplatněný nárok na náhradu škody pouze tak, že žalobce nemá nárok na náhradu skutečné škody, aniž by hodnotil, zda jsou dány podmínky pro náhradu ušlého zisku, a to v situaci, kdy ze žaloby a dalších tvrzení uplatněných v řízení o žalobě lze dovodit, že se žalobce domáhal náhrady škody ve formě ušlého zisku.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Josefa Fialy (soudce zpravodaj) a soudců Radovana Suchánka a Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatelky obchodní korporace FinArt, s. r. o., sídlem Riegrova 373/22, Rudná, zastoupené JUDr. Pavlem Dejlem, Ph.D., LL.M., advokátem, sídlem Jungmannova 745/24, Praha 1 – Nové Město, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. září 2018 č. j. 30 Cdo 3991/2017-585 a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 26. dubna 2017 č. j. 69 Co 351/2014-552, za účasti Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva spravedlnosti, sídlem Vyšehradská 424/16, Praha 2 – Nové Město, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 11. září 2018 č. j. 30 Cdo 3991/2017-585 bylo porušeno základní právo stěžovatelky zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 26. dubna 2017 č. j. 69 Co 351/2014-552 byla porušena základní práva stěžovatelky zaručená v čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod.

III. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. září 2018 č. j. 30 Cdo 3991/2017-585 a rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 26. dubna 2017 č. j. 69 Co 351/2014-552 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelka domáhala, aby byla zrušena rozhodnutí Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) označená v záhlaví, neboť je názoru, že jimi byla porušena její základní práva zaručená v čl. 3 odst. 1, čl. 11 odst. 1, čl. 36 odst. 1 a 3 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Ze spisu Obvodního soudu pro Prahu 2 (dále jen „obvodní soud“) se podává, že stěžovatelka se žalobou domáhala po vedlejší účastnici zaplacení částky 38 190 968 Kč s úrokem z prodlení na základě zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“). Nesprávný úřední postup spatřovala v nepřiměřené délce řízení před Krajským soudem v Praze (dále jen „krajský soud“) o její excindační žalobě. Před krajským soudem bylo vedeno konkursní řízení úpadce obchodní společnosti Vyšehrad, a. s. Správce konkursní podstaty zahrnul do soupisu konkursní podstaty i nemovitosti stěžovatelky, která dne 21. 2. 2001 podala excindační žalobu. Řízení bylo pravomocně skončeno až dne 3. 12. 2009, přičemž stěžovatelka dosáhla vyloučení svých nemovitostí z konkursní podstaty. Stěžovatelka tvrdila, že toto řízení mělo být skončeno nejpozději dne 20. 12. 2004 (tj. dnem vydání v pořadí druhého rozhodnutí o odvolání, které nabylo právní moci dne 25. 1. 2005), nestalo se tak a řízení bylo pravomocně skončeno až dne 3. 12. 2009 vydáním v pořadí čtvrtého rozhodnutí o odvolání. V souvislosti s nepřiměřenou délkou řízení stěžovatelka v žalobě uplatnila nárok na náhradu škody, která jí vznikla tím, že až do pravomocného rozhodnutí o excindační žalobě nemohla nakládat se svým majetkem. Po tuto dobu tedy nemohla prodat své nemovitosti zahrnuté do soupisu konkursní podstaty. Stěžovatelka v žalobě požadovala náhradu škody:

• ve výši 12 924 172 Kč jakožto zaplacených úroků věřitelům z pohledávek, pro jejichž uspokojení hodlala užít výtěžek z prodeje sepsaných nemovitostí;

• ve výši 3 934 330 Kč, o kterou se zvýšila její daňová povinnost, jelikož ztratila možnost odečíst daňovou ztrátu od základu daně z příjmů právnických osob za období let 1999 až 2004; stěžovatelka tvrdila, že by tuto ztrátu mohla odečíst, pokud by mohla své nemovitosti prodat v roce 2005;

• ve výši 4 053 320 Kč a 17 279 146 Kč, což je rozdíl mezi tržní cenou ke dni 31. 1. 2005 u jejích dvou nemovitostí zařazených na soupis konkursní podstaty a cenou, za něž tyto nemovitosti prodala v letech 2010 a 2011.

3. Obvodní soud rozsudkem ze dne 27. 2. 2014 č. j. 15 C 240/2012-377 zastavil řízení co do částky 12 924 172 Kč, jelikož stěžovatelka v tomto rozsahu vzala žalobu zpět. Dále rozhodl, že vedlejší účastnice je povinna zaplatit stěžovatelce 25 266 796 Kč s úrokem z prodlení ve výši 7,05 % od 25. 4. 2013 do zaplacení. Žalobu o zaplacení úroku z prodlení od 9. 11. 2012 do 24. 4. 2013 zamítl a rozhodl o náhradě nákladů řízení.

4. K odvolání vedlejší účastnice zmíněný rozsudek obvodního soudu městský soud změnil rozsudkem ze dne 3. 12. 2014 č. j. 69 Co 351/2014-435 tak, že žalobu zamítl i v částce 25 266 796 Kč s úrokem z prodlení ve výši 7,05 % od 25. 4. 2013 do zaplacení. K dovolání stěžovatelky tento rozsudek městského soudu Nejvyšší soud zrušil rozsudkem ze dne 15. 11. 2016 č. j. 30 Cdo 1181/2015-477, jelikož městský soud učinil odchylná skutková zjištění od obvodního soudu na základě důkazů, které však sám nezopakoval.

5. Městský soud proto v dalším řízení provedl dokazování a rozsudkem ze dne 26. 4. 2017 č. j. 69 Co 351/2014-552 znovu změnil rozsudek obvodního soudu tak, že žalobu zamítl i v částce 25 266 796 Kč s úrokem z prodlení ve výši 7,05 % od 25. 4. 2013 do zaplacení. Tento rozsudek městského soudu je napaden ústavní stížností. Městský soud se ztotožnil s obvodním soudem v tom, že doba řízení před krajským soudem o excindační žalobě, která by byla ještě přiměřená, byla ohraničena vydáním druhého rozhodnutí o odvolání dne 20. 12. 2004, resp. nabytím právní moci dne 25. 1. 2005. K náhradě škody v podobě rozdílu mezi tržní cenou nemovitostí ke dni 31. 1. 2005 a cenou, za kterou je stěžovatelka prodala v letech 2010 a 2011, uvedl, že tvrzený pokles obvyklé ceny je závislý na poměrech na realitním trhu. V takovém případě nelze dovodit, že stěžovatelce vznikla skutečná škoda. Dle městského soudu nebyl prokázán ani nárok na náhradu škody vzniklé v důsledku vyšší daňové povinnosti. Stěžovatelka totiž neprokázala, že by při pravidelném běhu událostí nebýt nesprávného úředního postupu své nemovitosti v roce 2005 prodala a za jakou cenu. Čestná prohlášení tvrzených zájemců o koupi nemovitostí městský soud nepovažoval za důkazy věrohodné a vypovídající, neboť byla sepsána ve stejném duchu a ve všech se objevovaly shodné formulace. U výpovědi Ing. Přečka městský soud poukázal na odchylky od jeho přechozí výpovědi. U výpovědí dalších dvou svědků (Jiřího Davídka a JUDr. Popelky) uzavřel, že nešlo dovodit, že by mezi zájemcem o koupi nemovitosti a stěžovatelkou došlo v rámci pravidelného běhu věcí k uzavření konkrétní dohody, což platí zejména o výši ceny. Městský soud pak shrnul, že stěžovatelka sice prokázala, že nabízela své nemovitosti k prodeji, ale prokázáno nebylo, že by při pravidelném běhu událostí nebýt nesprávného úředního postupu došlo v roce 2005 ke kontraktačnímu procesu završenému kupní smlouvou s konkrétním obsahem (zejména kupní cenou).

6. Nejvyšší soud usnesením ze dne 11. 9. 2018 č. j. 30 Cdo 3991/2017-585, které je napadeno ústavní stížností, odmítl stěžovatelčino dovolání proti zmíněnému rozsudku městského soudu. Nejvyšší soud uvedl, že stěžovatelka své odlišné právní posouzení zakládá na jiném skutkovém zjištění než městský soud, její námitky proto nemohou založit přípustnost dovolání. Městský soud v souladu se zásadami volného hodnocení důkazů a přiměřeného uplatnění břemen tvrzení a prokazování nastavil rámec pro prokázání pravidelného běhu událostí tak, že bylo na žalující straně, aby prokázala existenci vážného zájemce o koupi, který by svou vůli k uzavření určité obchodní transakce zakotvil do právně významné formy (např. smlouvy o smlouvě budoucí). Nejvyšší soud vyložil, že obecné vyjádření zájmu o koupi bez zakotvení kupní ceny a dalších esenciálií kupní smlouvy neprokazuje dostatečnou úroveň pravděpodobnosti, že by mělo dojít k prodeji věci. K tvrzení stěžovatelky o pochybení městského soudu v otázce posouzení formy újmy poznamenal, že na straně 11 svého rozsudku městský soud sice pojednal o skutečné škodě, šlo ale jen o nepřesnou formulaci s ohledem na další text odůvodnění.

II. Argumentace stěžovatelky

7. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítla, že Nejvyšší soud a městský soud protiústavně nastavily důkazní standard. Za prokázaný by její nárok považovaly jen tehdy, pokud by předložila právně závaznou dohodu uzavřenou v roce 2005 s kupujícím, v níž by byly finálně a zcela konkrétně sjednány všechny podmínky převodu. Zcela přitom ignorovaly, že takovou dohodu nemohla uzavřít s ohledem na § 18 odst. 3 zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění účinném do 31. 12. 2006, (dále jen „zákon o konkursu a vyrovnání“), dle něhož jakmile je věc zapsána do soupisu konkursní podstaty, může s ní nakládat pouze správce konkursní podstaty nebo osoba, jíž k tomu dal správce souhlas. Stěžovatelka proto namítla, že soudy pro ni nastavily nesplnitelné důkazní břemeno, jelikož ohledně majetku zapsaného do soupisu nemohla uzavřít kupní smlouvu a ani soudy zmiňovanou smlouvu o smlouvě budoucí.

8. Soudy se dle stěžovatelky svým hodnocením pohybovaly mimo ekonomickou realitu, jelikož právně významnou formou se nikdo nezaváže absolutně neplatnou smlouvou ke koupi nemovitostí, s nimiž není prodávající oprávněn nakládat. Stěžovatelka je přesvědčena, že prokázala, že v roce 2004 aktivně vyhledávala zájemce o koupi svých nemovitostí, že zájem o jejich koupi byl tehdy značný, že s vybranými zájemci jednala o konkrétních podmínkách prodeje, že zájemci ve svých svědeckých výpovědích popsali konkrétní podnikatelské záměry, které s nemovitostmi měli, i způsob financování. Má proto za to, že prokázala, že při pravidelném běhu událostí nebýt nesprávného úředního postupu by na přelomu let 2004 a 2005 došlo k prodeji jejích nemovitostí.

9. Městský soud dle stěžovatelky neměl její nárok za prokázaný nikoli z důvodu, že by nečinila aktivní kroky k prodeji, ale z důvodu, že nebylo prokázáno, za jakou konkrétní cenu by své nemovitosti prodala, jelikož se svědci nezmiňovali o konkrétní částce, za kterou by nemovitosti koupili, ale hovořili o ceně v určitém rozmezí. Tato okolnost však nemůže vést k závěru o neprokázání vzniku škody, maximálně může jít o neprokázání její výše. V takovém případě by však soud měl určit výši škody na základě své úvahy, jak to umožňuje § 136 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“).

10. Jako porušení rovnosti účastníků stěžovatelka považuje to, že městský soud své rozhodnutí nepostavil na námitkách či tvrzeních vedlejší účastnice, ale svých vlastních argumentech a tvrzeních, které ve prospěch vedlejší účastnice vymyslel. Dále namítla, že městský soud protiústavně hodnotil důkazy a k jednotlivým důkazním prostředkům podrobně uvedla, jaké vady v hodnocení soudu spatřuje.

11. Stěžovatelka městskému soudu vytkla, že jako skutečnou škodu nesprávně kvalifikoval škodu, která jí měla vzniknout v podobě rozdílu mezi tržní cenou nemovitostí v letech 2004 a 2005 a cenou, kterou dosáhla jejich prodejem po vyloučení nemovitostí z konkursní podstaty. Stěžovatelka totiž nenárokovala skutečnou škodu, ale ušlý zisk.

III. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatelky

12. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům řízení a vedlejší účastnici řízení.

13. Nejvyšší soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že stěžovatelka znovu zopakovala argumenty, s nimiž se již vypořádal ve svém rozhodnutí. Stěžovatelka v dovolání napadala skutkové závěry odvolacího soudu, takové námitky však nemohou založit přípustnost dovolání. Nejvyšší soud poukázal na to, že ve svém rozhodnutí vyložil, že napadá-li stěžovatelka závěry odvolacího soudu v otázce ušlého zisku, jde spíše o nevhodnou formulaci použitou odvolacím soudem.

14. Městský soud ve svém vyjádření konstatoval, že pouhé stěžovatelčiny podnikatelské záměry o prodeji nemovitosti a tvrzení, že zde byli určití zájemci o koupi, nestačí samy o sobě k prokázání pravidelného běhu věci tak, že by byla v rozhodné době uzavřena kupní smlouva s určitou kupní cenou. Samotný záměr prodat věc nijak nevypovídá o tom, že by se tak i stalo a za jakých podmínek. Dle městského soudu stěžovatelka v řízení nenabídla žádné důkazy, že by měla vážného a opravdového zájemce, s kterým by se dohodla o náležitostech kupní smlouvy, zejména na ceně (a platebních podmínkách). Ke stěžovatelčině argumentaci o smlouvě o budoucí kupní smlouvě uvedl, že touto smlouvou budoucí prodávající ještě nijak nenakládá s předmětem koupě, proto jejímu uzavření nebránil § 18 odst. 3 zákona o konkursu a vyrovnání. Městský soud dále poznamenal, že objevuje-li se v odůvodnění jeho rozsudku sousloví „skutečná škoda“, pak je stěžovatelka toliko formalisticky vytrhává z kontextu odůvodnění.

15. Vedlejší účastnice se k ústavní stížnosti nevyjádřila, byť jí byla zaslána.

16. Obdržená vyjádření Nejvyššího soudu a městského soudu Ústavní soud zaslal stěžovatelce, která k nim podala repliku, v níž zopakovala své přesvědčení, že řadou důkazů prokázala svůj nárok na náhradu škody. Zdůraznila, že nemohla předložit právně závaznou smlouvu uzavřenou v letech 2004 a 2005, v níž by byla konkrétně stanovena kupní cena, protože jí v tom bránil § 18 odst. 3 zákona o konkursu a vyrovnání. Požadavek na prokázání takové smlouvy představuje nesplnitelnou podmínku, jejímž stanovením městský soud stěžovatelce dle jejího přesvědčení upřel právo na náhradu škody, čímž porušil její základní práva zaručená v čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny. V replice dále stěžovatelka zopakovala svou argumentaci o porušení principu rovnosti (čl. 3 odst. 1 Listiny) a rovnosti účastníků řízení (čl. 37 odst. 3 Listiny). Rovněž znovu uvedla, že se v řízení domáhala ušlého zisku, ale městský soud se vyslovil jen ke skutečné škodě.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

17. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v nichž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

18. Ústavní soud není součástí soustavy soudů, nýbrž je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 a čl. 91 odst. 1 Ústavy). Není povolán k instančnímu přezkumu rozhodnutí obecných soudů. Jeho pravomoc podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy je založena výlučně k přezkumu toho, zda v řízení nebo rozhodnutím v něm vydaným nebyla dotčena ústavně chráněná práva nebo svobody stěžovatelky a zda řízení jako celek bylo spravedlivé.

19. Městský soud posuzoval nárok na zaplacení částky 25 266 796 Kč s úrokem z prodlení jako náhradu škody. Stěžovatelka sice původně v žalobě požadovala 38 190 968 Kč s úrokem z prodlení, žalobu do částky 12 924 172 Kč s úrokem z prodlení však vzala zpět a zastavení řízení pro zpětvzetí žaloby nebylo předmětem odvolacího řízení. Městský soud rozsudek obvodního soudu změnil tak, že v konečném důsledku byla žaloba zamítnuta v celé částce 25 266 796 Kč a úroku z prodlení. Městský soud s ohledem na povahu uplatněných nároků odděleně pojednal o nárokované náhradě škody ve výši 3 934 330 Kč s úrokem z prodlení, o níž stěžovatelka tvrdila, že šlo o vyšší daňovou povinnost, kterou musela v důsledku nesprávného úředního postupu uhradit. Odděleně pojednal o nárokované náhradě škody ve výši 4 053 320 Kč a 17 279 146 Kč s úrokem z prodlení, jako rozdílu mezi cenou, za kterou by své nemovitosti stěžovatelka dle svých slov mohla prodat v roce 2005, kdyby nedošlo k nesprávnému úřednímu postupu, a cenou, kterou dosáhla při jejich prodeji v letech 2010 a 2011. Ústavní soud se přidržel naznačeného odděleného posouzení a v samostatné části nálezu se zabývá nárokovanou náhradou škody ve výši 3 934 330 Kč s úrokem z prodlení, u níž se námitky v ústavní stížnosti vztahují k prokazování toho, zda by stěžovatelka při pravidelném běhu událostí nebýt nesprávného úředního postupu prodala v roce 2005 své nemovitosti za jí tvrzené ceny [část V. A) nálezu]. V samostatné části nálezu se zabývá žalovanými částkami 4 053 320 Kč a 17 279 146 Kč s úrokem z prodlení, pro něž je podstatné, zda je stěžovatelka před civilními soudy požadovala z titulu skutečné škody, nebo ušlého zisku [část V. B) nálezu].

V. A) Prokazování škody v příčinné souvislosti s nesprávným úředním postupem

20. Městský soud vyhodnotil, že v řízení před krajským soudem o stěžovatelčině excindační žalobě došlo k nesprávnému úřednímu postupu, jelikož nebylo možno považovat

za přiměřenou délku tohoto řízení od vydání rozhodnutí o druhém odvolání v pořadí ze dne 20. 12. 2014, resp. od jeho právní moci, které nabylo dne 25. 1. 2005.

21. Stěžovatelka tvrdila, že až do pravomocného rozhodnutí o excindační žalobě, s níž byla nakonec úspěšná, nemohla dle § 18 odst. 3 zákona o konkursu a vyrovnání nakládat se svými nemovitostmi zařazenými na soupis konkursní podstaty. Pravomocně bylo o excindační žalobě rozhodnuto až dne 3. 12. 2009. V průběhu řízení o žalobě o náhradu škody stěžovatelka tvrdila, že nebýt nesprávného úředního postupu by své nemovitosti prodala v roce 2005. Stěžovatelka v žalobě po vedlejší účastnici požadovala částku 3 934 330 Kč s úrokem z prodlení jako náhradu škody, která jí dle jejích tvrzení vznikla tím, že si v důsledku nesprávného úředního postupu nemohla od základu daně z příjmů právnických osob odečíst daňovou ztrátu za období let 1999–2004. Dle § 34 odst. 1 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, lze od základu daně odečíst daňovou ztrátu, která vznikla a byla vyměřena za předchozí zdaňovací období nebo jeho část, a to nejdéle v pěti zdaňovacích obdobích následujících bezprostředně po období, za které se daňová ztráta vyměřuje. Ve znaleckém posudku, na který stěžovatelka v žalobě poukazovala při určení výše škody, se popisuje, že kdyby stěžovatelka prodala své nemovitosti v roce 2005 za 112 500 000 Kč a za 5 100 000 Kč, dosáhla by dodatečných výnosů, a tudíž i vyššího základu daně, od něhož by mohla odečíst daňovou ztrátu z let 1999–2004. Tím, že k prodeji nemovitostí došlo až v letech 2010 a 2011 a navíc za nižší ceny (81 600 000 Kč a 948 800 Kč) nemohla být daňová ztráta z let 1999–2004 uplatněna dle stěžovatelky v takové výši, jako kdyby k nesprávnému úřednímu postupu nedošlo.

22. Městský soud dospěl k závěru, že stěžovatelka neprokázala nárok na náhradu škody, protože tvrzení o tom, že by po 25. 1. 2005 došlo k prodeji nemovitostí, dle jeho hodnocení zůstalo v rovině spekulací. Nebylo dle něj prokázáno, že nebýt nesprávného úředního postupu došlo by k uzavření kupní smlouvy s konkrétním obsahem (zejména konkrétně určenou cenou).

23. Dle čl. 36 odst. 3 Listiny má každý právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem. Při posuzování nároků uplatňovaných dle zákona č. 82/1998 Sb. obecné soudy nikdy nesmí zapomínat na jejich ústavní původ a zakotvení. Je proto nezbytné v každém případě dbát na to, aby fakticky nedošlo k vyprázdnění dotčeného základního práva při použití jeho zákonného provedení. Jinak řečeno, použitím zákona č. 82/1998 Sb. v případech odpovědnosti státu za škodu nesmí dojít, přímo ani nepřímo, k omezení rozsahu základního práva zaručeného v čl. 36 odst. 3 Listiny [nález ze dne 24. 7. 2014 sp. zn. II. ÚS 1430/13 (N 143/74 SbNU 215), bod 18, či nález ze dne 8. 10. 2018 sp. zn. II. ÚS 3625/17 (N 164/91 SbNU 49), bod 19, rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná z http://nalus.usoud.cz].

24. V minulosti k právu na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím soudu nebo nesprávným úředním postupem (čl. 36 odst. 1 Listiny) Ústavní soud uvedl, že v právním státě nelze akceptovat takový postup soudu, který odmítne náhradu škody přiznat z důvodu neunesení důkazního břemene ohledně její výše poškozeným, když vlastní stav důkazní nouze má stejné příčiny jako samotné nezákonné rozhodnutí [viz nález ze dne 5. 5. 1999 sp. zn. II. ÚS 321/98 (N 67/14 SbNU 83)]. Jako protiústavní Ústavní soud vyhodnotil i rozhodnutí soudu, který shledal, že žalobce neprokázal, za jakou cenu přesně by byly nemovitosti před vyhlášením konkursu vydraženy, ale v odůvodnění nijak nezohlednil, že výsledek žádné dražby, která se nekonala, nelze s jistotou určit. Za nesplnitelné důkazní břemeno (důkazní povinnost) v takové situaci Ústavní soud označil požadavek na prokázání, přesně za kolik by se nemovitost vydražila v dražbě, která se z důvodu pochybení státu nekonala [k tomu viz nález ze dne 24. 7. 2014 sp. zn. II. ÚS 1430/13 (N 143/74 SbNU 215), bod 24].

25. Ústavní soud dále v souvislosti s posuzováním náhrady škody vyslovil, že právo, jeho výklad a používání, by mělo respektovat ekonomickou realitu, protože v opačném případě se stane kontraproduktivní [viz nález ze dne 27. 4. 2017 sp. zn. II. ÚS 795/16 (N 68/85 SbNU 183), bod 37].

26. Ústavní soud k posuzované věci konstatuje, že bez prokázání toho, že nebýt nesprávného úředního postupu by stěžovatelka v roce 2005 své nemovitosti prodala, nebylo možno vůbec uvažovat o tom, že by mohla být alespoň částečně úspěšná s nárokem na náhradu škody odvozované od výše daňové povinnosti. Při splnění všech podmínek odpovědnosti vedlejší účastnice za škodu by pak pro určení výše škody mělo význam rovněž to, za jakou cenu by nemovitosti byly v roce 2005 prodány.

27. Hlavním důvodem, proč městský soud dospěl k závěru, že stěžovatelka neprokázala, že by v roce 2005 své nemovitosti prodala, bylo to, že neprokázala, že nebýt nesprávného úředního postupu by v roce 2005 uzavřela konkrétní kupní smlouvu s konkrétní cenou. Požadavek na prokázání konkrétní kupní smlouvy s konkrétním obsahem zejména ohledně výše ceny se projevil v tom, jak městský soud vyhodnotil výpovědi svědků Jiřího Davídka, JUDr. Popelky a Ing. Přečka, kteří se vyjadřovali k zájmu obchodních společností SPORT LEVEL, s. r. o., AUTOVARS, a. s., či ABP Consulting, a. s., o koupi stěžovatelčiných nemovitostí v letech 2004 a 2005. Městský soud poukázal na to, že Jiří Davídek hovořil ve vztahu k nemovitosti v Peci pod Sněžkou o ceně „mezi 5–6 miliony korun“ či „na úrovni 5,5 milionu korun“, a na to, že svědci Popelka a Přeček tvrdili k nemovitosti v Praze, že cena měla být „mezi 110–115 miliony Kč“ či 3–3,5 tisíce Kč za m^2, resp. u druhého svědka, že „byli ochotni zaplatit 5 500 Kč za m^2“. Takové výpovědi dle městského soudu neprokázaly, že by došlo k uzavření konkrétní kupní smlouvy, a to zejména pokud jde o konkrétní kupní cenu. Dle znaleckých posudků, které provedl obvodní soud k důkazu, byla obvyklá cena ke dni 31. 1. 2005 u nemovitosti stěžovatelky v Praze 112 500 000 Kč a u nemovitosti v Peci pod Sněžkou 5 100 000 Kč. Stěžovatelka v řízení tvrdila, že by za tyto ceny své nemovitosti v roce 2005 prodala.

28. Ústavní soud konstatuje, že ze závěru městského soudu, že po 25. 1. 2005 nebylo možno délku řízení o excindační žalobě, s níž nakonec stěžovatelka uspěla, považovat za přiměřenou, vyplývá, že po tomto datu byla dle § 18 odst. 3 zákona o konkursu a vyrovnání omezena v nakládání se svými nemovitostmi v důsledku nesprávného úředního postupu. Uzavření kupní smlouvy v roce 2005 na tyto nemovitosti tak bránil nesprávný úřední postup. Prokazování toho, zda by stěžovatelka v roce 2005 své nemovitosti prodala nebýt nesprávného úředního postupu, nevyhnutelně naráží na problém, že jde o prokazování něčeho, co se ve skutečnosti nestalo. Jde o prokazování toho, jak by se aktéři chovali v hypotetické situaci (tj. pokud by hypoteticky nedošlo k nesprávnému úřednímu postupu, k němuž však ve skutečnosti došlo), což je okolnost, kterou musí mít soudy stále na paměti.

29. Ústavní soud v posuzované věci shledal, že závěr o neprokázání toho, že by došlo k uzavření smlouvy o prodeji nemovitostí v roce 2005 nebýt nesprávného úředního postupu, nebylo možno vystavět na samotné skutečnosti, že svědci, kteří hovořili o zájemcích o koupi, se o ceně vyjadřovali v určitém rozpětí („mezi 5–6 miliony korun“ u jedné nemovitosti či „mezi 110–115 miliony Kč“ u druhé nemovitosti) nebo okolo určité finanční částky („na úrovni 5,5 milionu korun“). K uzavření kupní smlouvy v roce 2005, kde by byla kupní cena vyjádřena na korunu přesně, nemohlo dojít z důvodu nesprávného úředního postupu. Hodnocení městského soudu, že nebylo prokázáno, že nebýt nesprávného úředního postupu by stěžovatelka své nemovitosti prodala v roce 2005, protože nebyla prokázána zcela přesná výše kupní ceny, která by byla sjednána, představuje postup rozporný s čl. 36 odst. 3 Listiny z obdobných důvodů, pro které Ústavní soud za protiústavní označil v nálezech sp. zn. II. ÚS 321/98 a sp. zn. II. ÚS 1430/13 (k nim bod 24) požadavek na prokázání zcela přesné výše škody požadované po státu na základě zákona provádějícího čl. 36 odst. 3 Listiny, bránilo-li

tomu ve svém důsledku nezákonné rozhodnutí orgánu státní správy. Ústavní soud si je vědom toho, že nálezy sp. zn. II. ÚS 321/98 a sp. zn. II. ÚS 1430/13 se vyjadřovaly k prokazování výše škody, kdežto v posuzované věci se hodnocení městského soudu vztahovalo k tomu, zda vůbec ke škodě došlo v příčinné souvislosti s nesprávným úředním postupem (tj. zda by stěžovatelka v roce 2005 nemovitosti vůbec prodala), tuto okolnost však nepovažuje za určující. Hodnotící úvahy městského soudu se při posuzování této otázky vztahovaly k tomu, zda byla prokázána konkrétní výše prodejní ceny u prodeje, který neproběhl, což je okolnost, u níž lze nalézt paralelu v nálezech sp. zn. II. ÚS 321/98 a sp. zn. II. ÚS 1430/13.

30. Řádné vyhodnocení posuzované věci vyžadovalo provést podrobné vyhodnocení provedených důkazů a na jejich základě zhodnotit, zda stěžovatelka prokázala existenci vážných zájemců o koupi jejích nemovitostí v roce 2005, kteří by při pravidelném běhu událostí – nebýt nesprávného úředního postupu – stěžovatelčiny nemovitosti koupili. K hodnocení, zda šlo skutečně o vážné zájemce, se nabízelo posouzení řady okolností, např. některých z těchto okolností: zda zájemci v rozhodnou dobu jednali se stěžovatelkou; zda byli dobře obeznámeni se stavem nemovitostí a zda tento stav byli schopni popsat; na základě jakých skutečností si učinili představu o ceně, kterou by byli ochotni za nemovitosti zaplatit; zda měli s nemovitostmi jasný a konkrétní záměr, který by byli schopni na patřičné míře podrobnosti věrohodně popsat; v jakém časovém horizontu hodlali uskutečnit zamýšlený záměr s nemovitostmi; zda se zajímali i o koupi jiných obdobných nemovitostí a pokud ano, jakých; zda a jak měli zajištěno financování koupě; zda koupili jiné nemovitosti, když stěžovatelka své prodat v roce 2005 nemohla apod. Pokud by městský soud dospěl k závěru, že na základě provedených důkazů bylo věrohodně prokázáno, že v daném časovém období vystupovali vážní zájemci o koupi stěžovatelčiných nemovitosti, bylo by namístě na základě hodnocení stěžovatelčiných tvrzení o ceně, za kterou by prodala, na základě hodnocení výpovědi svědků o ceně (rozpětí ceny), za kterou by zájemci koupili, a případně dalších zjištěných okolností (např. znaleckých posudků o obvyklé ceně nemovitostí v roce 2005) provést hodnotící úvahu, zda by při pravidelném běhu událostí došlo k prodeji v roce 2005. Při takovém hodnocení je možno např. hodnotit, zda se stěžovatelkou tvrzená prodejní cena protíná s kupní cenou (jejím rozmezím) zmíněnou svědky (tj. hodnotit, zda stěžovatelkou tvrzená cena, za kterou by prodala, je nižší nebo rovna ceně, za kterou by zájemci byli ochotni koupit), zda jde u svědků či stěžovatelky o reálné a věrohodné tvrzení o ceně např. s ohledem na obvyklou cenu daných nemovitostí v rozhodné době a případně další zjištěné okolnosti případu. Odůvodnění však městský soud v potřebné šíři neposkytl.

31. Požadavek na řádné odůvodnění patří k součástem práva na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny. Jeho účelem je mimo jiné zaručení transparentnosti a kontrolovatelnosti rozhodování soudů, vyloučení libovůle a samozřejmě též zajištění legitimity soudního rozhodnutí zejména v očích účastníků soudního řízení [viz např. nález ze dne 2. 12. 2013 sp. zn. I. ÚS 3161/13 (N 207/71 SbNU 455), bod 11]. Ústavní soud konstatuje, že rozsudek městského soudu neobsahuje dostatečné odůvodnění toho, zda stěžovatelka prokázala, že by při pravidelném běhu věcí nebýt nesprávného úředního postupu v roce 2005 došlo k prodeji jejích nemovitostí, a to ve vztahu k hodnocení svědeckých výpovědí Jiřího Davídka a JUDr. Popelky. Jak Ústavní soud již výše (bod 29) uvedl, samotná skutečnost, že svědci, kteří hovořili o zájemcích o koupi, se o ceně vyjadřovali v určitém rozpětí nebo okolo určité finanční částky, v posuzované věci dostatečně neodůvodnila závěr o tom, že by bez přesného vyjádření ceny ve svědeckých výpovědích nemohlo být prokázáno, že by k prodeji nemovitostí v roce 2005 došlo. V dalším řízení, kam se věc městskému soudu v důsledku kasačního rozhodnutí Ústavního soudu vrací, bude na městském soudu, aby svědecké výpovědi znovu vyhodnotil a odstranil popsané vady dosahující ústavní roviny. Ústavní soud přitom žádným způsobem nepředjímá výsledek posouzení městského soudu.

32. Z ústavního hlediska je přijatelné hodnocení výpovědi svědka Přečka městským soudem, který poukázal na to, že při původní výpovědi se svědek vyjadřoval k tomu, že jednání o koupi probíhala do konce roku 2004, a až při následné výpovědi uvedl, že probíhala do poloviny roku 2005. Městský soud uvedl, že následná výpověď proběhla až poté, co se svědek seznámil s hodnocením městského soudu vyjádřeným v rozsudku ze dne 3. 12. 2014 č. j. 69 Co 351/2014-435, tj. hodnocením, že v roce 2004 netrvalo řízení o excindační žalobě ještě nepřiměřenou dobu, tudíž zde v roce 2004 ještě nebyl dán nesprávný úřední postup. Ústavní soud konstatuje, že městský soud tímto způsobem objasnil, proč nepovažoval tuto svědeckou výpověď ohledně pokračování jednání o koupi i v roce 2005 za věrohodnou. Ústavní soud konstantně judikuje, že není další instancí v soustavě soudů a v zásadě mu nepřísluší přehodnocovat hodnocení důkazů a skutková zjištění obecných soudů. Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti je tak v daném ohledu povolán korigovat pouze nejextrémnější excesy [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 570/03 ze dne 30. 6. 2004 (N 91/33 SbNU 377)]. Takové pochybení však v právě rekapitulovaném hodnocení výpovědi svědka Přečka nenalezl.

33. Co se týče čestných prohlášení svědků, lze s ohledem na zásadu přímosti považovat za určující to, co svědkové uvedli při své svědecké výpovědi před soudem, nikoli jimi podepsaná čestná prohlášení, o nichž měl městský soud pochybnosti v návaznosti na shodné formulace ve všech třech čestných prohlášeních podepsaných různými osobami. K memorandu ze dne 21. 6. 2006 městský soud srozumitelně objasnil, že obsahuje jen zmínku o směně pozemků, a k uzavření kupní smlouvy tak nemá vypovídací hodnotu. Ústavní soud proto neshledal, že by se ve vztahu k hodnocení právě zmíněných důkazů městský soud dopustil excesivního hodnocení.

34. Ústavní soud dále konstatuje, že Nejvyšší soud ve svém usnesení uvedl, že dle jeho názoru městský soud nastavil rámec pro prokázání pravidelného běhu událostí tak, že bylo na žalující straně, aby prokázala existenci vážného zájemce o koupi, který by svou vůli k uzavření určité obchodní transakce zakotvil do právně významné formy (např. smlouvy o smlouvě budoucí), a vyložil, že obecné vyjádření zájmu o koupi bez zakotvení kupní ceny a dalších esenciálií kupní smlouvy (smlouvy o smlouvě budoucí) neprokazuje dostatečnou úroveň pravděpodobnosti, že by mělo dojít k prodeji věci. Ústavní soud konstatuje, že takto kategorické tvrzení, které by prokázání existence vážného zájemce o koupi spojovalo se zakotvením zájmu „do právně významné formy“, v rozsudku městského soudu nenalezl. Ke smlouvě o smlouvě budoucí se městský soud vyjadřoval na straně 12 svého rozsudku, kde uvedl, že stěžovatelka předložila smlouvu o smlouvě budoucí (č. l. 216 spisu městského soudu), která však nebyla podepsána ani datována, proto dle městského soudu neprokazovala existenci vážného zájemce o koupi nemovitosti v Praze v roce 2005. Hodnocení městského soudu, že nepodepsaná a nedatovaná smlouva neměla vypovídací hodnotu o existenci vážného zájemce o koupi, nelze z hlediska ústavního nic vytknout.

35. Zároveň je však vhodné zdůraznit, že podle § 125 o. s. ř. mohou za důkaz sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci, zejména výslech svědků, znalecký posudek, zprávy a vyjádření orgánů, fyzických a právnických osob, notářské nebo exekutorské zápisy a jiné listiny, ohledání a výslech účastníků. Teorie i praxe se bez jakéhokoli váhání shodují v tom, že výslovně uvedený výčet důkazních prostředků je demonstrativní a že lze použít i důkazní prostředky jiné, v tomto ustanovení explicitně neuvedené. Tomuto pojetí důkazních prostředků odpovídá i to, že zákon zásadně nepředepisuje, jakým důkazním prostředkem má být určitá skutečnost prokázána; děje se tak pouze výjimečně a vždy jenom na základě výslovného ustanovení zákona. Nestanoví-li zákon takovou výjimku, platí, že každou skutečnost lze dokazovat jakýmkoli důkazním prostředkem, pomocí něhož lze stav věci zjistit [viz nález ze dne 8. 9. 2011 sp. zn. I. ÚS 687/10 (N 153/62 SbNU 341), bod 11]. Ústavní soud tak konstatuje, že v obecné rovině lze skutečnost, že nebýt nesprávného úředního postupu,

došlo by k prodeji určité věci v určitou dobu, prokázat jakýmkoli důkazním prostředkem legálně opatřeným. Možnost prokázat takovou skutečnost není proto vázána výhradně na nějaký konkrétní důkazní prostředek (např. podepsanou a datovanou smlouvu o smlouvě budoucí). Ústavní soud však vyhodnotil, že městský soud v posuzované věci nepodmiňoval prokázání dané skutečnosti výhradně předložením závazné smlouvy o smlouvě budoucí.

36. Stěžovatelka v ústavní stížnosti zpochybňovala hodnocení městského soudu, že § 18 odst. 3 zákona o konkursu a vyrovnání jí nebránil v uzavření smlouvy o smlouvě budoucí kupní na její nemovitosti uvedené na soupisu konkursní podstaty. Danou otázku považuje Ústavní soud za výklad běžného zákona, do něhož mu v zásadě nepřísluší zasahovat. Městský soud přitom ve vyjádření k ústavní stížnosti předložil srozumitelnou argumentaci, že smlouvou o smlouvě budoucí kupní budoucí prodávající ještě nijak nenakládá s předmětem koupě, jen se zavazuje za sjednaných podmínek k uzavření budoucí smlouvy kupní, ve které by pak teprve nakládal s předmětem koupě. Z hlediska posouzení Ústavním soudem je podstatné to, že prokázání toho, zda by při pravidelném běhu událostí nebýt nesprávného úředního postupu stěžovatelka své nemovitosti v roce 2005 prodala, městský soud nevázal na žádný předem stanovený důkazní prostředek. Městský soud srozumitelně objasnil, proč nepodepsaná smlouva o smlouvě budoucí k prokázání takové skutečnosti nevedla, z jeho rozsudku však nevyplývá, že by takové prokázání bylo možno učinit jen na základě smlouvy o smlouvě budoucí.

V. B) Skutečná škoda, nebo ušlý zisk

37. Stěžovatelka v žalobě tvrdila, že v důsledku nesprávného úředního postupu (nepřiměřené délky řízení o excindační žalobě) jí vznikla škoda ve výši rozdílu mezi tržní hodnotou jejích nemovitostí v Peci pod Sněžkou (5 100 000 Kč) a v Praze (112 500 000 Kč) ke dni 31. 1. 2005 a cenou, kterou následně dosáhla prodejem těchto nemovitostí v letech 2010 a 2011 (81 600 000 Kč a 948 800 Kč). Po dobu řízení o excindační žalobě nemohla stěžovatelka dle § 18 odst. 3 zákona o konkursu a vyrovnání s těmito nemovitostmi nakládat. Městský soud uvedl, že délku řízení o excindační žalobě nebylo možno po vydání rozsudku ze dne 20. 12. 2014, resp. od jeho právní moci, které nabyl dne 25. 1. 2005, považovat za přiměřenou.

38. Obvodní soud na jednání dne 5. 4. 2013 (viz protokol na č. l. 202) stěžovatelku usnesením dle § 118a odst. 1 a 3 o. s. ř. vyzval, aby doplnila svá tvrzení a navrhla důkazy ke skutečnosti, že při obvyklém běhu událostí, mohla-li by se svými nemovitostmi nakládat, by je v roce 2005 prodala za cenu tvrzenou v žalobě. Stěžovatelka následně rozvedla svá žalobní tvrzení o to, kterým konkrétním zájemcům by své nemovitosti prodala za ceny uvedené v žalobě, a navrhla k tomu důkazy (viz např. její podání na č. l. 208).

39. V rozsudku ze dne 15. 11. 2016 č. j. 30 Cdo 1181/2015-477, kterým v projednávané věci Nejvyšší soud zrušil první rozsudek městského soudu a věc mu vrátil k dalšímu řízení (viz bod 4), Nejvyšší soud uvedl, že dle jeho názoru stěžovatelka vycházela z předpokladu, že jí škoda vznikla tím, že se v průběhu let 2005 až 2010 výrazně snížila obvyklá cena nemovitostí v jejím vlastnictví, přičemž zamýšlela prodat nemovitosti před poklesem cen na realitním trhu, a že se tak snížila hodnota jejích aktiv. S odkazem na rozsudek ze dne 8. 2. 2001 sp. zn. 25 Cdo 38/2000 poznamenal, že k inflaci již v minulosti konstatoval, že jejím vlivem na hodnotu pohledávky na peněžité plnění nevzniká skutečná škoda. Tentýž závěr je dle Nejvyššího sodu nezbytné vztáhnout i na vývoj realitního trhu.

40. Městský soud ve druhém rozsudku ve věci, který je napaden ústavní stížností, k náhradě škody v podobě rozdílu mezi tržní cenou nemovitostí ke dni 31. 1. 2005 a cenou, za kterou je stěžovatelka prodala v letech 2010 a 2011, uvedl, že tvrzený pokles obvyklé ceny je odvislý od poměrů na realitním trhu. V takovém případě nelze dovodit, že stěžovatelce

vznikla skutečná škoda, na jejíž náhradu by proti vedlejší účastnici měla nárok. Odkázal přitom na zmíněný rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 38/2000.

41. V dovolání proti rozsudku městského soudu stěžovatelka namítla, že nepožadovala náhradu skutečné škody, o níž se zmiňoval městský soud, ale ušlý zisk. Přípustnost svého dovolání spatřovala v tom, že při hodnocení dané otázky se městský soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu. Nejvyšší soud ve svém usnesení, které je napadeno ústavní stížností, uvedl, že městský soud na straně 11 svého rozsudku sice pojednal o skutečné škodě, šlo ale jen o nepřesnou formulaci s ohledem na další text odůvodnění. Další závěry městského soudu dle Nejvyššího soudu ukazují, že městský soud postupoval v souladu s judikaturou přijatými závěry.

42. Ústavní soud shledal, že stěžovatelčina tvrzení o rozdílu cen, za něž by v roce 2005 své nemovitosti dle svého tvrzení prodala, a cen, za které v letech 2010 a 2011 nemovitosti skutečně prodala, měla být hodnocena z pohledu, zda stěžovatelka neutrpěla škodu v podobě ušlého zisku. Městský soud však v rozsudku napadeném ústavní stížností objasnil pouze, že stěžovatelka neutrpěla skutečnou škodu, ušlým ziskem se v daném ohledu vůbec nezabýval, čímž zasáhl do stěžovatelčina práva na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny. Ačkoli stěžovatelka v dovolání namítla, že městský soud nesprávně posoudil formu újmy, a to v rozporu s ustálenou rozhodovací praxí dovolacího soudu, dle Nejvyššího soudu tato námitka nemohla založit přípustnost dovolání, neboť vyhodnotil, že šlo jen o formulační nepřesnost v rozsudku městského soudu. Tímto hodnocením Nejvyšší soud dle Ústavního soudu porušil stěžovatelčino právo na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny.

43. U obecného vymezení skutečné škody a ušlého zisku lze odkázat např. na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 11. 2012 sp. zn. 28 Cdo 2426/2012, kde bylo uvedeno, že skutečná škoda může obecně spočívat v poškození, zničení nebo ztrátě věci nebo majetkového práva, v nutnosti vynaložit náklady, které by při pravidelném běhu událostí (tj. pokud by nedošlo k protiprávnímu jednání, resp. k nesprávnému úřednímu postupu nebo vydání nezákonného rozhodnutí) být vynaloženy nemusely, nebo v tom, že poškozený nemohl využít majetkových práv, která představují určitou majetkovou hodnotu. Ušlý zisk je pak možné definovat např. jako ušlý majetkový prospěch spočívající v nenastalém zvětšení (rozmnožení) majetku poškozeného, které bylo možno důvodně očekávat s ohledem na pravidelný běh věcí, pokud by nebylo došlo ke škodné události.

44. Zmíněný rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 2426/2012 byl vynesen ve věci, v níž žalobkyně tvrdila, že v důsledku neoprávněně vedené exekuce byla omezena v dispozičním právu s podíly na nemovitostech a nárokovala náhradu škody ve výši rozdílu mezi částkou, za kterou měla možnost prodat podíl na těchto nemovitostech, kdyby nedošlo k omezení jejího dispozičního práva (tj. 4 500 000 Kč), a částkou, za kterou ho následně prodala (tj. 2 250 000 Kč). Dále nárokovala náhradu škody ve výši 700 000 Kč, jako rozdíl mezi cenou, za kterou byla v důsledku finanční tísně zapříčiněné neoprávněně vedenou exekucí nucena prodat své podíly na jiných nemovitostech, a jejich obvyklou tržní cenou. Nejvyšší soud pak k náhradě škody způsobené při výkonu veřejné moci v rozsudku sp. zn. 28 Cdo 2426/2012 uvedl: „Ušlý zisk tak může spočívat i v rozdílu mezi cenou, za niž mohl poškozený věc prodat, ale za kterou věc v důsledku škodné události neprodal, a obvyklou cenou této věci (určenou zpravidla na základě znaleckého posudku). V rozsahu tohoto rozdílu (jednalo-li by se o kladné číslo) by totiž, oproti normálnímu běhu věcí, nedošlo k zvětšení (rozmnožení) jeho majetku. Ačkoliv tedy může být pravdou, že blokací majetku dovolatelky se její majetek nezmenšil (nedošlo např. k jeho poškození), její škoda (v širším smyslu) může spočívat právě v ušlém zisku. Pro posouzení věci tak bude rozhodující, zda dovolatelka skutečně měla možnost prodat svůj podíl na nemovitostech […] za částku 4 500 000 Kč, a obvyklá cena tohoto podílu v době, kdy s ním opět mohla nakládat. Z pohledu odpovědnosti státu je přitom bez významu, zda se dovolatelce naskytla výjimečná příležitost prodat svůj

podíl za výhodnou cenu, nebo zda v mezidobí došlo na trhu nemovitostí k poklesu cen. Pro úplnost je pak možné uvést, že částka, za kterou dovolatelka následně svůj podíl skutečně prodala, by pro posouzení věci byla relevantní pouze v případě, pokud by v řízení bylo prokázáno, že byla nucena prodat svůj podíl za cenu, která neodpovídala obvyklé ceně tohoto podílu, v příčinné souvislosti s předchozím nesprávným úředním postupem nebo nezákonným rozhodnutím (v obecné rovině sice lze souhlasit, že podmínky prodeje nemovitosti, a to včetně kupní ceny, jsou věcí prodávajícího a kupujícího, na druhé straně je však notorietou, že osoba, jež je nucena, např. v důsledku své nepříznivé finanční situace, prodat nemovitost v krátkém čase, se zpravidla musí smířit s nižší než obvyklou prodejní cenou).“

45. Ústavní soud k právě citovanému rozhodnutí poznamenává, že v praxi může teoreticky dojít i k případům, kdy cena, za niž by při pravidelném běhu událostí poškozený věc prodal nebýt nesprávného úředního postupu či nezákonného rozhodnutí, bude vyšší než cena, za kterou byla věc následně prodána v době, kdy s věcí opět mohl nakládat, ale současně taková prodejní cena, za niž byla věc prodána, bude stále vyšší než obvyklá cena v době, kdy mohl poškozený s věcí znovu nakládat. Nejeví se, že takovému případu se věnuje právě citovaná část rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 2426/2012, který se vztahoval k věci, kde byl v úvodních částech rozsudku zmiňován prodej pod (obvyklou) cenou. Citovaný rozsudek by proto neměl bránit výkladu, že škoda je představována (kladným) rozdílem mezi cenou, za niž by při pravidelném běhu událostí nebýt nesprávného úředního postupu či nezákonného rozhodnutí poškozený věc prodal, a cenou, za kterou věc po odpadnutí překážky prodeje prodal, byla-li skutečně utržená cena stále vyšší než obvyklá cena věci v době, kdy s ní mohl poškozený opět nakládat.

46. Dle náhledu Ústavního soudu úvahy Nejvyššího soudu z citované části rozsudku sp. zn. 28 Cdo 2426/2012 (bod 44) dokládají, že stěžovatelčin nárok měl být městským soudem posouzen z pohledu, zda stěžovatelka má či nemá nárok na náhradu škody v podobě ušlého zisku, a případně v jaké výši. To se však nestalo, jelikož městský soud se vyjadřoval jen ke skutečné škodě, nikoli k ušlému zisku. Městský soud tak adekvátním způsobem neposoudil stěžovatelčinu argumentaci v řízení, čímž zasáhl do jejího práva na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny.

47. Ústavní soud přitom nesouhlasí s tím, že by zmínky městského soudu o skutečné škodě představovaly toliko nepřesnou formulaci. Městský soud se totiž v dané souvislosti o skutečné škodě zmiňoval konzistentně na dvou místech svého rozsudku (na str. 11 a 13). O tom, že by zmínka o skutečné škodě v rozsudku městského soudu byla jen nepřesnou formulací, nesvědčí ani strana 8 tohoto rozsudku, na niž odkazoval Nejvyšší soud a na níž je obsaženo jen obecné vymezení skutečné škody (jako újmy, která znamená zmenšení majetkového stavu poškozeného oproti stavu před škodní událostí) a obecné vymezení ušlého zisku (jako újmy spočívající v tom, že u poškozeného nedojde v důsledku škodní události k rozmnožení majetkových hodnot, ač se to dalo očekávat s ohledem na pravidelný běh věcí). Ústavní soud konstatuje, že bližší odůvodnění městského soudu na stranách 11 a 13 jeho rozsudku se vztahuje toliko ke skutečné škodě. Městský soud ke škodě ve výši rozdílu ceny, za kterou by dle svých tvrzení stěžovatelka nemovitosti v roce 2005 prodala, kdyby tomu nebránil nesprávný úřední postup, a cenou, za kterou je v letech 2010 a 2011 skutečně prodala, uvedl, že stěžovatelkou tvrzený pokles cen je odvislý od poměrů na realitním trhu a v takovém případě jí nemohla vzniknout skutečná škoda, k čemuž odkázal na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 38/2000. Ústavní soud konstatuje, že právě zmíněný rozsudek Nejvyššího soudu se zabývá právě jen skutečnou škodou, jelikož zde Nejvyšší soud dospěl k závěru, že vlivem inflace na peněžitou pohledávku skutečná škoda nevzniká. Jde o závěr, který Ústavní soud již v minulosti aproboval z ústavního hlediska (srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 21. 6. 2016 sp. zn. II. ÚS 1712/16, bod 9), nic takový závěr však nevypovídá v posuzované věci o ušlém zisku.

48. Ústavní soud si je vědom toho, že zmínku o skutečné škodě a odkaz na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 38/2000, v němž bylo konstatováno, že vlivem inflace na peněžitou pohledávku nevzniká skutečná škoda, městský soud užil v návaznosti na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1181/2015, který byl vydán přímo v posuzované věci (viz bod 4). Zde Nejvyšší soud uvedl, že závěr o tom, že vlivem inflace na pohledávku nevzniká skutečná škoda, je nezbytné vztáhnout i na vývoj realitního trhu. Ústavní soud konstatuje, že ani z tohoto rozsudku Nejvyššího soudu však není patrno žádné odůvodnění k ušlému zisku ve stěžovatelčině případě.

49. Vůči ústavní stížností napadenému usnesení Nejvyššího soudu Ústavní soud shrnuje, že zmínku městského soudu o skutečné škodě nepovažuje za nepřesnou formulaci (ve smyslu, že by městský soud poskytl odůvodnění k ušlému zisku, byť zmiňoval skutečnou škodu). Zmínku o nepřesné formulaci, na které Nejvyšší soud v napadeném usnesení vystavěl své hodnocení, proto Ústavní soud nemůže akceptovat jako dostatečné odůvodnění, které by reflektovalo text odůvodnění rozsudku městského soudu, čímž Nejvyšší soud porušil stěžovatelčino právo na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

VI. Závěr

50. Ústavní soud na základě výše uvedených důvodů shledal, že ústavní stížnost je důvodná, proto dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadené usnesení Nejvyššího soudu a napadený rozsudek městského soudu. Takto rozhodl bez přítomnosti účastníků mimo ústní jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 37
Povinnost soudu informovat obviněného o dalším trvání jeho vazby (sp. zn. III. ÚS 3813/18 ze dne 5. března 2019)

Zakládá-li citovaný § 73d odst. 3 trestního řádu právo obviněného domáhat se konání vazebního zasedání, pak je povinností soudu rozhodujícího o dalším trvání vazby umožnit obviněnému, aby mohl toto právo využít. Jestliže tedy příslušný soud obviněného, který je ve vazbě, v rozporu s § 33 odst. 1 a 5 i § 73d odst. 3 tr. řádu vůbec neinformuje o tom, že jím bude rozhodováno o dalším trvání jeho vazby, popřípadě kdy se tak stane (dokonce mu ani nedoručí návrh státního zástupce), a neposkytne mu lhůtu k vyslovení požadavku na konání vazebního zasedání, pak mu ve skutečnosti znemožní uplatnit právo žádat o konání vazebního zasedání a tohoto vazebního zasedání se zúčastnit [srov. nález Ústavního soudu ze dne 2. 5. 2016 sp. zn. I. ÚS 3693/15 (N 82/81 SbNU 393)].

Od osobního slyšení lze upustit, avšak pouze tehdy, odmítl-li obviněný sám takovýto výslech *expressis verbis* nebo bránila-li výslechu objektivně nepřekonatelná překážka či docházelo-li k rozhodování soudu bezprostředně poté, co byl obviněný k otázce vazby soudem vyslechnut. Byl-li však stěžovatel vazebním soudem slyšen pouze jednou, a to při vzetí do vazby, a v době přijetí napadeného usnesení okresního soudu uběhly od tohoto slyšení již dva a půl měsíce, jednalo se o dobu příliš dlouhou, která si v zásadě vyžadovala nové slyšení stěžovatele [viz např. rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v nálezu sp. zn. I. ÚS 3326/13, bod 23 (N 5/72 SbNU 09), reflektující judikaturu Evropského soudu pro lidská práva].

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Radovana Suchánka a Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatelů 1. L. H., t. č. ve Vazební věznici Brno, a 2. R. M., t. č. ve Vazební věznici Brno, obou zastoupených Mgr. Robertem Grundem, advokátem, sídlem Jakubské nám. 109/1, Brno, proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 25. října 2018 č. j. 9 To 391/2018-22 a usnesení Okresního soudu v Břeclavi ze dne 26. září 2018 č. j. 13 Nt 4001/2018-6, za účasti Krajského soudu v Brně a Okresního soudu v Břeclavi jako účastníků řízení a Krajského státního zastupitelství v Brně jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 25. října 2018 č. j. 9 To 391/2018-22 a usnesením Okresního soudu v Břeclavi ze dne 26. září 2018 č. j. 13 Nt 4001/2018-6 byla porušena základní práva stěžovatelů zaručená v čl. 8 odst. 2 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 25. října 2018 č. j. 9 To 391/2018-22 a usnesení Okresního soudu v Břeclavi ze dne 26. září 2018 č. j. 13 Nt 4001/2018-6 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelé domáhají zrušení v záhlaví označených rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla porušena jejich ústavně zaručená práva zakotvená v čl. 8 odst. 2 a 5 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 5 odst. 4 a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Z ústavní stížnosti a vyžádaného spisu Okresního soudu v Břeclavi (dále jen „okresní soud“) sp. zn. 13 Nt 4001/2018 se podává, že stěžovatelé jsou na základě usnesení policejního orgánu Policie České republiky, Národní protidrogové centrály, Služby kriminální policie a vyšetřování, expozitury Brno, ze dne 11. 7. 2018 sp. zn. NPC--1323/TČ-2018-2200E5 stíháni pro zločin nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. c) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, dílem dokonaný a dílem ve stadiu pokusu, jehož se měli dopustit jednáním popsaným ve výrokové části usnesení o zahájení trestního stíhání.

3. Usnesením okresního soudu ze dne 12. 7. 2018 sp. zn. 13 Nt 11001/2018 byli stěžovatelé vzati do vazby z důvodů uvedených v § 67 písm. a) a c) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „tr. řád“) za současného nepřijetí jejich písemných slibů.

4. Podáním doručeným okresnímu soudu dne 24. 9. 2018 navrhl státní zástupce Krajského státního zastupitelství v Brně (dále jen „státní zástupce“) ponechat stěžovatele ve vazbě.

5. Napadeným usnesením okresního soudu bylo rozhodnuto, že se stěžovatelé podle § 72 odst. 1 tr. řádu i nadále ponechávají ve vazbě z důvodů podle § 67 písm. a) a c) tr. řádu.

6. Proti usnesení okresního soudu podali stěžovatelé stížnosti, v nichž mj. namítali, že je soud o návrhu státního zástupce nevyrozuměl a nedal jim možnost se k němu vyjádřit, přestože jejich obhájce podal do policejního spisu písemnou žádost, aby byl o všech úkonech konaných ve věci vyrozuměn, a o dalším trvání vazby rozhodl v rozporu s judikaturou Ústavního soudu bez jejich slyšení.

7. Krajský soud v Brně (dále jen „krajský soud“) dalším napadeným usnesením podle § 148 odst. 1 písm. c) tr. řádu stížnosti zamítl. Poukázal na to, že žádost o provedení vazebního zasedání zazněla až ve stížnostech, takže neprojednal věc v neveřejném zasedání, jak je zcela běžné, ale nařídil vazební zasedání a stěžovatele vyslechl. V postupu okresního soudu žádné závady neshledal a stížnosti označil za nedůvodné.

II. Argumentace stěžovatelů

8. Stěžovatelé s poukazem na nálezy Ústavního soudu ze dne 5. 10. 2005 sp. zn. II. ÚS 405/05 (N 193/39 SbNU 53), ze dne 11. 10. 2005 sp. zn. IV. ÚS 414/05 (N 197/39 SbNU 99), ze dne 22. 10. 2009 sp. zn. III. ÚS 2198/09 (N 227/55 SbNU 135) a ze dne 21. 10. 2010 sp. zn. I. ÚS 1104/10 (N 213/59 SbNU 103) namítají, že okresní soud rozhodl o jejich ponechání ve vazbě mimo vazební zasedání bez jejich účasti a vědomí. Stěžovatelé nebyli seznámeni s návrhem státního zástupce, nemohli se k němu vyjádřit, nemohli soudu předložit písemné sliby, dodat pracovní smlouvy apod. Vyrozuměn nebyl ani jejich obhájce, který požádal o účast u všech úkonů trestního řízení. Okresní soud následně vůbec nedoručil napadené usnesení obhájci, posláno mu bylo až na jeho výslovnou žádost. Uvádí-li krajský soud, že o stížnosti rozhodoval ve vazebním zasedání, a stěžovatelé tak měli právo se k věci

vyjádřit, vada prvostupňového řízení tím nebyla zhojena včas, nadto ani krajský soud jim návrh státního zástupce nedoručil. Poukazují na časový sled rozhodování o vazbě i na to, že usnesení krajského soudu bylo vydáno až po uplynutí tříměsíční lhůty. Obhájci opět nebylo usnesení krajského soudu doručeno.

III. Vyjádření účastníka řízení

9. Okresní soud ve svém vyjádření uvedl, že nepovažuje ústavní stížnost za důvodnou. Má za to, že soudce nemá povinnost o svém rozhodnutí předem obviněného či jeho obhájce informovat, a vazební zasedání koná pouze tehdy, když o to obviněný výslovně požádá. To však stěžovatelé neučinili. Byla-li by řádně vykonávána jejich obhajoba, nepochybně by obhájce požádal o konání vazebního zasedání při rozhodování o dalším ponechání obviněných ve vazbě. Domnívá se, že zákonodárce přenesl povinnost výslovné žádosti o účast na vazebním zasedání na obviněného, přičemž obhájci je nepochybně známo, kdy k rozhodování o dalším ponechání ve vazbě dojde. Obhájci stěžovatelů bylo zasláno usnesení o vzetí do vazby, měl možnost požádat o sdělení, kdy nabylo právní moci. Mohl mu tak být znám i počátek běhu lhůty a její konec, kdy musí soudce rozhodnout. Měl tedy stěžovatelům sdělit, že se blíží konec lhůty, zjistit jejich názor a sdělit ho soudu.

10. Krajský soud a Krajské státní zastupitelství v Brně se k ústavní stížnosti nevyjádřily.

11. V replice na vyjádření okresního soudu se obhájce stěžovatelů ohradil proti napadání způsobu vedení jeho obhajoby, když advokát obecně nemůže suplovat povinnosti soudu. Pakliže soud ani nevyrozumí stěžovatele o zahájeném řízení, nemůžou se k němu stěžovatelé vyjadřovat či požadovat svoji účast. Znovu však upozornil na to, že v průběhu trestního řízení požádal o účast u všech úkonů trestního řízení. Těžko může soud klást za vinu obhajobě, že stěžovatele ani neseznámil s návrhem státního zástupce na jejich další ponechání ve vazbě, neboť tento návrh neobdržel. Dodal, že momentálně je obviněno třináct osob, všem hrozí trest odnětí svobody od 8 do 12 let, přičemž z tohoto počtu jsou pouze tři obvinění (včetně stěžovatelů) vazebně stíháni. Poukazuje též na další rozhodnutí okresního soudu o ponechání stěžovatelů ve vazbě ze dne 22. 1. 2019 č. j. 13 Nt 4001/2019-28.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

12. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnými stěžovateli, kteří byli účastníky řízení, v němž byla napadená rozhodnutí vydána, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný; stěžovatelé jsou právně zastoupeni v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelé vyčerpali všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

13. Po prostudování spisového materiálu a zvážení vznesených námitek dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

14. Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) není další instancí v systému trestního soudnictví; posuzování konkrétních okolností každého jednotlivého případu se zřetelem na učiněná skutková zjištění náleží trestním soudům, což je výrazem jejich nezávislého soudního rozhodování (čl. 82 odst. 1 Ústavy). Postupují-li soudy v souladu s obsahem hlavy páté Listiny, nemůže na sebe vztahovat výkon přezkumného dohledu nad jejich činností. Na druhé straně je však oprávněn, ale i povinen posoudit, zda bylo řízení jako celek spravedlivé a zda v něm nebyly porušeny ústavně zaručené svobody nebo základní práva stěžovatele.

15. Ústavní soud předesílá, že osobní svoboda zaručená čl. 8 Listiny představuje v demokratickém a právním státě jednu z nejdůležitějších hodnot [srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 15. 1. 2014 sp. zn. I. ÚS 3326/13 (N 5/72 SbNU 69); rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ve věci *Ťupa proti České republice* ze dne 26. 5. 2011 č. 39822/07, § 45]. Proto musí být náhled na postup orgánů veřejné moci v souvislosti s omezením osobní svobody přísnější [nález sp. zn. II. ÚS 336/06 ze dne 28. 3. 2007 (N 56/44 SbNU 719)]. Trvání na dodržení všech zákonem stanovených podmínek omezení osobní svobody představuje základní garanci, že budou skutečně respektována práva dotčeného jednotlivce a že v jeho případě nedojde ke zneužití moci [nález sp. zn. III. ÚS 916/13 ze dne 17. 2. 2015 (N 33/76 SbNU 451)]. Obdobné záruky poskytují čl. 5 Úmluvy či čl. 9 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

16. Podle § 73d odst. 2 tr. řádu se rozhoduje ve vazebním zasedání vždy, když soud rozhoduje o vzetí obviněného do vazby. Podle odstavce 3 citovaného ustanovení v jiných případech se rozhoduje ve vazebním zasedání, jestliže o to výslovně požádá obviněný nebo soud a v přípravném řízení soudce považuje osobní slyšení obviněného za potřebné pro účely rozhodnutí o vazbě. Vazební zasedání však není třeba konat, i když o jeho konání obviněný výslovně požádal, jestliže:

a) obviněný se odmítl vazebního zasedání účastnit, ačkoliv o to výslovně požádal,

b) jestliže zdravotní stav obviněného neumožňuje jeho výslech,

c) jestliže obviněný byl v posledních šesti týdnech k vazbě slyšen a neuvedl žádné nové okolnosti nebo jím uvážené okolnosti nemohou vést ke změně rozhodnutí o vazbě,

d) obviněný se propouští z vazby.

17. Okolnosti, za nichž soud není povinen konat o dalším trvání vazby vazební zasedání (ať už o jeho konání obviněný požádal, či nikoliv), jsou podle § 73d odst. 3 tr. řádu vázány na splnění dvou podmínek: 1. od posledního vazebního zasedání, při němž byl obviněný slyšen, neuběhlo více než šest týdnů a 2. obviněný neuvedl žádné nové okolnosti nebo jím uváděné okolnosti nemohou vést ke změně rozhodnutí o vazbě. Text zákona tedy vytváří procesní prostor pro možnou aktivitu obviněného. Soud následně posoudí otázku, zda obviněným případně uváděné okolnosti mohou vést ke změně rozhodnutí o vazbě. Soud je však povinen obviněnému svým postupem umožnit, aby svou aktivitu mohl realizovat a aby mohl okolnosti, které by mohly vést ke změně vazebního rozhodnutí, uvést.

18. V usnesení ze dne 16. 8. 2012 sp. zn. IV. ÚS 2215/12 (všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz) Ústavní soud s odkazem na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 3. 2012 č. j. 11 Tvo 9/2012-33 konstatoval, že z § 33 odst. 1 a 5 tr. řádu vyplývá, že orgány činné v trestním řízení jsou povinny obviněného poučit o jeho právech a poskytnout mu plnou možnost jejich uplatnění. Zakládá-li citovaný § 73d odst. 3 trestního řádu právo obviněného domáhat se konání vazebního zasedání, pak je povinností soudu rozhodujícího o dalším trvání vazby umožnit obviněnému, aby mohl toto právo využít. Jestliže tedy příslušný soud obviněného, který je ve vazbě, vůbec neinformuje o tom, že jím bude rozhodováno o dalším trvání jeho vazby, popřípadě kdy se tak stane (dokonce mu ani nedoručí návrh státního zástupce), a neposkytne mu lhůtu k vyslovení požadavku na konání vazebního zasedání, pak mu ve skutečnosti znemožní uplatnit právo žádat o konání vazebního zasedání a tohoto vazebního zasedání se zúčastnit [srov. nález Ústavního soudu ze dne 2. 5. 2016 sp. zn. I. ÚS 3693/15 (N 82/81 SbNU 393)].

19. V posuzovaném případě bylo povinností okresního soudu, aby stěžovatelům (jejich obhájci) zaslal návrh státního zástupce na rozhodnutí o dalším trvání vazby ze dne 21. 9. 2018 a aby je informoval o tom, že o jejich další vazbě bude rozhodovat a kdy se tak stane. Jak však vyplývá z obsahu spisového materiálu, této své povinnosti okresní soud nedostál, takže stěžovatelé vůbec nedostali příležitost k návrhu se vyjádřit a případně vznést požadavek na konání veřejného zasedání, jak jim umožňuje § 73d odst. 3 tr. řádu. Neobstojí přitom

argument okresního soudu uplatněný ve vyjádření k ústavní stížnosti, že nemá povinnost o svém rozhodnutí předem obviněného či jeho obhájce informovat, neboť, jak již bylo uvedeno výše, tato povinnost mu vyplývá z § 33 odst. 1 a 5 i z § 73d odst. 3 tr. řádu. Za situace, kdy stěžovatelům nebyl doručen ani návrh státního zástupce, lze stěží po obhajobě požadovat, aby si možný termín rozhodování soudu sama dovozovala způsobem popsaným ve vyjádření okresního soudu, a tím suplovala základní povinnosti soudu. Jestliže neexistovala žádná okolnost uvedená pod písm. a) až d) § 73d odst. 3 věty druhé tr. řádu, umožňující, aby se vazební zasedání nekonalo, bylo povinností okresního soudu, aby v rámci rozhodování o dalším trvání vazby v souladu s § 73d odst. 3 větou první tr. řádu obviněným sdělil, že bude rozhodováno o jejich vazbě, poučil je o právu požádat o konání vazebního zasedání a stanovil jim lhůtu k tomu, aby mohli toto právo uplatnit, a to zvláště za situace, kdy je uvedený institut vazebního zasedání již řadu let v praxi soudů používán a rovněž nálezová judikatura Ústavního soudu je jistě soudům známa.

20. K právu obviněného být osobně slyšen při rozhodování soudu o jeho vazbě se Ústavní soud v minulosti mnohokrát vyjádřil. Učinil tak např. v již citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 3326/13, v němž v této souvislosti shrnul principy svého rozhodování i rozhodování ESLP. V uvedeném nálezu Ústavní soud konstatoval, že právo obviněného osobně se zúčastnit řízení před soudem v rámci rozhodování o vazbě či jejím dalším trvání a z toho vyplývající právo být slyšen (vyjádřit se) v kontradiktorním řízení je třeba považovat za zcela základní prvek práva na spravedlivé trestní řízení týkající se omezení osobní svobody. Právě vytvoření prostoru pro účinné vznesení námitek nejlépe zajistí ochranu základních práv, jež je z hlediska fair procesu prvotním účelem soudního řízení. Od osobního slyšení je možno upustit, avšak pouze tehdy, odmítl-li obviněný sám takovýto výslech *expressis verbis* nebo bránila-li by výslechu objektivně nepřekonatelná překážka či docházelo-li by k rozhodování soudu bezprostředně poté, co byl obviněný k otázce vazby soudem vyslechnut, např. v souvislosti s řízením o stížnosti proti jinému vazebnímu rozhodnutí. Za zcela výjimečných okolností si lze představit, že nedostatek osobního slyšení by mohl být zhojen tím, že by se ve velmi krátké době (několika dnů) po vydání rozhodnutí uskutečnilo osobní slyšení obviněného soudem, při němž by měl možnost uplatnit své námitky k dalšímu trvání vazby [srov. obdobně též nálezy ze dne 22. 10. 2009 sp. zn. III. ÚS 2198/09 (N 227/55 SbNU 135), ze dne 18. 1. 2017 sp. zn. I. ÚS 3909/16 (N 15/84 SbNU 173) a ze dne 2. 5. 2016 sp. zn. I. ÚS 3693/15 (N 82/81 SbNU 393)].

21. V nyní posuzované věci byli stěžovatelé vazebním soudem slyšeni pouze jednou, a to při vzetí do vazby dne 12. 7. 2018. V době přijetí napadeného usnesení okresního soudu uběhlo od tohoto slyšení stěžovatelů již dva a půl měsíce. To Ústavní soud i s ohledem na judikaturu ESLP, podle které doba osmi a půl týdne mezi slyšeními je již příliš dlouhá (viz judikaturu citovanou v nálezu sp. zn. I. ÚS 3326/13, bod 23), považuje za dobu, která si v zásadě vyžadovala nové slyšení stěžovatele. Navíc okresní soud bez vazebního zasedání upřel stěžovatelům jakoukoliv možnost vyjádřit se k návrhu státního zástupce, neboť jim tento návrh nezaslal. Ústavní soud oceňuje snahu krajského soudu zhojit pochybení okresního soudu projednáním stížností stěžovatelů ve vazebním zasedání s osobním slyšením stěžovatelů, avšak s ohledem na to, že se toto vazební zasedání uskutečnilo až po měsíci po vydání rozhodnutí okresního soudu a po více než třech měsících od posledního slyšení stěžovatelů, je taková prodleva mezi osobními slyšeními ve světle judikatury Ústavního soudu nadměrná (viz nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3326/13, sp. zn. I. ÚS 3693/15 a sp. zn. I. ÚS 3909/16). Krajskému soudu mohly být závěry nálezu sp. zn. I. ÚS 3326/13 známy, neboť na něj obhájce stěžovatelů ve stížnostech i při vazebním zasedání dne 25. 10. 2018 upozorňoval. Přesto na to krajský soud reagoval pouze sdělením, že o neveřejném zasedání se nikdo neuvědomuje, a v odůvodnění svého usnesení pak toliko poukázal na to, že žádost o provedení vazebního zasedání zazněla až ve stížnosti. Nadto z obsahu spisu nevyplývá, že

by stěžovatelům alespoň dodatečně doručil návrh státního zástupce na rozhodnutí o dalším trvání vazby.

22. Ústavní soud uzavírá, že okresní soud napadeným rozhodnutím porušil právo stěžovatelů na osobní slyšení podle čl. 38 odst. 2 Listiny, a tím i právo na osobní svobodu podle čl. 8 odst. 2 Listiny, neboť každé zbavení osobní svobody musí být v souladu se zákonem. Okresní soud totiž nerespektoval § 73d tr. řádu a vazbu stěžovatelům prodloužil, aniž by měl vytvořeny podmínky pro konání neveřejného zasedání. Krajský soud vzhledem k časovému odstupu od posledního slyšení stěžovatelů již sám uvedenou procesní vadu odstranit nemohl a o jinou nápravu řízení [viz nález sp. zn. I. ÚS 3326/13, bod 44) se nepokusil. I on proto porušil právo stěžovatelů zaručené v čl. 8 odst. 2 Listiny.

23. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona napadená rozhodnutí zrušil.

Č. 38
Povinnost soudu zajistit obviněnému cizinci řádné tlumočení trestního příkazu i poučení o možnosti podat opravný prostředek (sp. zn. III. ÚS 3464/17 ze dne 12. března 2019)

Prokázat v řízení o ústavní stížnosti povinnost, že právo na tlumočníka dle čl. 37 odst. 4 Listiny základních práv a svobod došlo v konkrétním případě svého naplnění, je povinností soudu, před kterým bylo vedeno řízení, nikoliv jednotlivce, jemuž toto právo náleží.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků v senátě složeném z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Radovana Suchánka a Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatelky H. I., zastoupené Mgr. Václavem Dařbujanem, advokátem, se sídlem Jungmannova 351/2, Liberec, proti zásahu spočívajícímu v nakládání s trestním příkazem Okresního soudu v Liberci ze dne 12. října 2017 sp. zn. 5 T 128/17 jako s pravomocným a vykonatelným, za účasti Okresního soudu v Liberci jako účastníka řízení a Okresního státního zastupitelství v Liberci jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Postupem Okresního soudu v Liberci spočívajícím v nakládání s trestním příkazem Okresního soudu v Liberci ze dne 12. října 2017 sp. zn. 5 T 128/2017 jako s pravomocným a vykonatelným, ačkoliv stěžovatelce nebyl doručen řádně jeho úřední překlad, byla porušena ústavně zaručená základní práva stěžovatelky na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, na tlumočníka dle čl. 37 odst. 4 Listiny základních práv a svobod a na obhajobu v trestním řízení dle čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Okresnímu soudu v Liberci se zakazuje v tomto zásahu pokračovat.

Odůvodnění

I. Vymezení předmětu řízení

1. Stěžovatelka se nejprve domáhala zákazu pokračování v zásahu Okresního soudu v Liberci (dále též jen „nalézací soud“) spočívajícím v nenařízení hlavního líčení ve věci vedené u něj pod sp. zn. 5 T 128/2017 poté, co stěžovatelka podala odpor proti trestnímu příkazu nalézacího soudu ze dne 12. 10. 2017 sp. zn. 5 T 128/2017 (dále jen „trestní příkaz“), ačkoliv se předtím práva podat odpor vzdala pro nedostatečné přetlumočení obsahu trestního příkazu a poučení o významu práva podat odpor.

2. Ústavní soud dospěl při posuzování ústavní stížnosti k závěru, že v jeho relevantní dřívější judikatuře se vyskytují vzájemně neslučitelné právní názory ohledně povahy zásahu do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce v obdobných případech, která je mimo jiné rozhodná i pro petit ústavní stížnosti. Usnesením ze dne 23. 10. 2018 sp. zn. II. ÚS

3464/17 proto přerušil řízení o ústavní stížnosti a dle § 23 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) předložil otázku svého odchylného právního názoru. Plénum Ústavního soudu dne 29. 1. 2019 přijalo stanovisko sp. zn. Pl. ÚS-st. 49/18 (ST 49/92 SbNU 377; 61/2019 Sb.), které tuto otázku zodpovědělo a jímž se senát Ústavního soudu musí řídit i v této věci. V podrobnostech Ústavní soud odkazuje na odůvodnění stanoviska. Usnesením ze dne 12. 2. 2019 pak Ústavní soud rozhodl o pokračování v řízení o ústavní stížnosti.

3. Stěžovatelka Ústavnímu soudu navrhla, aby zakázal nalézacímu soudu pokračovat v tzv. jiném zásahu specifikovaném výše sub 1. Ústavní soud je v řízení o ústavní stížnosti vázán petitem ústavní stížnosti [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 2396/13 ze dne 3. 4. 2014 (N 53/73 SbNU 69); nález sp. zn. III. ÚS 2111/07 ze dne 2. 10. 2008 (N 160/51 SbNU 3); nález sp. zn. I. ÚS 458/06 ze dne 1. 11. 2006 (N 198/43 SbNU 221); nález sp. zn. I. ÚS 290/05 ze dne 23. 2. 2006 (N 44/40 SbNU 363); či nález sp. zn. I. ÚS 89/94 ze dne 29. 11. 1994 (N 58/2 SbNU 151); pozn. Ústavního soudu – všechna zde citovaná rozhodnutí jsou dostupná rovněž internetové stránce https://nalus.usoud.cz] a zásadně i rozsahem skutečností, které stěžovatel či stěžovatelka uvedli [srov. nález sp. zn. III. ÚS 1076/07 ze dne 21. 1. 2008 (N 14/48 SbNU 145)].

4. Jelikož v době podání ústavní stížnosti nemohla stěžovatelka znát závěry stanoviska uvedeného výše sub 2, umožnil jí Ústavní soud změnit po vydání tohoto stanoviska petit ústavní stížnosti, aby s ním byl v souladu.

5. Stěžovatelka změnila petit své ústavní stížnosti tak, že se domáhá zákazu pokračování v zásahu nalézacího soudu spočívajícího „ve vydání trestního příkazu č. j. 5 T 128/2017- ze dne 12. 10. 2017 proti stěžovatelce, která prohlásila, že neovládá český jazyk, a která se přitom ani nevzdala práva na tlumočníka, ani neprohlásila, že nepožaduje překlad rozhodnutí podle § 28 odst. 2 trestního řádu, nebyl-li jí doručen jeho úřední překlad, a přesto s ním orgány činné v trestním řízení v rozporu s čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 38 odst. 2 a čl. 8 odst. 2 Listiny základních práv a svobod nakládají jakožto s pravomocným a vykonatelným rozhodnutím a uložil Okresnímu soudu v Liberci povinnost řádně doručit úřední překlad trestního příkazu stěžovatelce“.

II. Posouzení splnění procesních předpokladů řízení

6. Ústavní stížnost byla podána v zákonné lhůtě, osobou k tomu oprávněnou a zastoupenou advokátem na základě speciální plné moci pro zastupování v tomto řízení před Ústavním soudem. Jelikož stěžovatelka tvrdí tzv. jiný zásah spočívající v nakládání s trestním příkazem jakožto s pravomocným a vykonatelným rozhodnutím, ačkoliv jí nebyl řádně doručen jeho úřední překlad, nebyly k ní přiloženy kopie rozhodnutí o posledním procesním prostředku, který zákon stěžovatelce k ochraně jejích práv přiznává, neboť takovéto prostředky ani neexistují. Postup podle § 174a zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, zde nepřipadá v úvahu, neboť nalézací soud vycházel z toho, že odpor podaný stěžovatelkou byl neúčinný, tedy z pohledu obecných soudů žádný další procesní úkon učiněn být neměl. Ústavní soud tedy konstatuje, že jsou splněny všechny předpoklady stanovené zákonem o Ústavním soudu k tomu, aby se ústavní stížností mohl zabývat po věcné stránce.

III. Rekapitulace skutkového stavu a procesního vývoje

7. Proti stěžovatelce bylo vedeno zkrácené přípravné řízení pro podezření ze spáchání přečinu padělání a pozměnění veřejné listiny dle § 348 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní

zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní zákoník“). Dne 12. 10. 2017 bylo před nalézacím soudem provedeno vazební zasedání, na němž byl stěžovatelce předán předmětný trestní příkaz, jímž byla stěžovatelka uznána vinnou ze spáchání přečinu dle § 348 odst. 1 trestního zákoníku a odsouzena k trestu odnětí svobody v trvání šesti měsíců s podmíněným odkladem výkonu trestu na dobu dvou let, k trestu propadnutí věci a trestu vyhoštění na dobu dvou let.

8. Při předmětném vazebním zasedání stěžovatelka nebyla zastoupena obhájcem, byla mu však přítomna tlumočnice z jazyka ukrajinského. Stěžovatelka i státní zástupkyně se na tomto vazebním zasedání vzdaly práva odporu, přičemž stěžovatelka tak učinila i za osoby oprávněné. Následně si stěžovatelka zvolila obhájce a jeho prostřednictvím podala dne 19. 10. 2017 proti trestnímu příkazu odpor, na nějž reagoval nalézací soud sdělením ze dne 24. 10. 2017, v němž obhájce stěžovatelky informoval, že trestní příkaz nabyl právní moci dne 12. 10. 2017, neboť práva podat odpor se vzdaly státní zástupkyně i stěžovatelka za sebe a osoby oprávněné.

9. Stěžovatelka podala proti jinému zásahu specifikovanému výše v části I tohoto nálezu ústavní stížnost a s ní i návrh na odklad vykonatelnosti výroku o trestu trestního příkazu a alternativně na vydání předběžného opatření spočívajícího v zákazu výkonu trestu vyhoštění ve znění opravného podání ze dne 14. 11. 2017. Stěžovatelka tento postup zdůvodnila tím, že ani jeden z těchto institutů přesně nedopadá na její situaci, neboť se nedomáhá zrušení trestního příkazu, majíc za to, že tento byl zrušen ze zákona samotným podáním odporu, přičemž je dle stěžovatelky otázkou, zda za takové procesní situace lze uložit předběžné opatření spočívající v nepokračování jiného zásahu orgánu veřejné moci, když tento v jejím případě spočívá v nenařízení hlavního líčení.

10. Ústavní soud na tento podnět reagoval usnesením sp. zn. III. ÚS 3464/17 ze dne 28. 11. 2017, jímž odložil vykonatelnost výroku o trestu v rozsahu, v němž byl stěžovatelce uložen trest vyhoštění na dobu dvou let.

11. Z vyžádaného spisového materiálu Ústavní soud zjistil následující sled událostí: Stěžovatelka byla dne 11. 10. 2017 podrobena kontrole v rámci policejní akce zaměřené na možné nelegální zaměstnávání cizinců v areálu výrobního podniku, v jejímž rámci předložila svůj ukrajinský cestovní pas, poté však bylo zjištěno, že ji zaměstnavatel vede pod jinou identitou. Následně stěžovatelka k výzvě policistů předložila další svůj dokument prokazující totožnost, tentokráte znějící na rumunskou státní občanku jiného jména, který se zasahujícím policistům jevil jako zjevně padělaný. Dne 11. 10. 2017 v 16:00 hodin byla stěžovatelka zajištěna na základě § 27 odst. 1 písm. a) zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Ve 20:45 hodin téhož dne byla stěžovatelka zadržena jako osoba podezřelá dle § 76 odst. 1 trestního řádu. Od 16:00 hodin téhož dne byla stěžovatelka omezena na svobodě, ve 22:40 hodin byla předána do tzv. vícehodinové policejní cely. Dne 12. 10. 2017 v 9:00 hodin bylo stěžovatelce sděleno podezření dle § 179b odst. 3 trestního řádu a v 9:10 hodin byla vyslechnuta jako podezřelá. Ještě dne 12. 10. 2017 byl nalézacímu soudu doručen návrh na potrestání a v 17:00 hodin tohoto dne bylo zahájeno vazební zasedání, v němž byl stěžovatelce předán trestní příkaz a které bylo dle protokolu ukončeno v 17:35 hodin. Stěžovatelka nebyla v celém průběhu trestního řízení až do podání odporu dne 19. 10. 2017 zastoupena obhájcem.

12. Všemi zúčastněnými podepsaný protokol o předmětném vazebním zasedání obsahuje informaci, že dle § 55b odst. 1 trestního řádu ve spojení s § 73g odst. 6 trestního řádu nebude o jeho průběhu pořízen zvukový záznam: „… z důvodu značného vytížení protokolujících úřednic“. O průběhu zasedání byl tedy pořizován protokol. Ten obsahuje informaci, že vazebnímu zasedání byla přítomna tlumočnice Ing. Irena Salla. Žádnou jinou informaci o činnosti tlumočnice, zejména o rozsahu tlumočení, však protokol neobsahuje. Z protokolu je rovněž zřejmé, že po výslechu stěžovatelky a čtení listinných důkazů byl proti

podpisu stěžovatelce a státní zástupkyni předán trestní příkaz a stěžovatelce rovněž proti podpisu i návrh na potrestání. Následně se po poučení o opravném prostředku státní zástupkyně a stěžovatelka i za osoby oprávněné vzdaly práva odporu. Nic bližšího k tomu protokol neuvádí, zejména není uvedeno nic o podobě či rozsahu poučení o právu podat odpor. V 17:35 hodin nalézací soud vyhlásil usnesení, jímž byla stěžovatelka propuštěna na svobodu. Od 16:00 hodin dne 11. 10. 2017 do 17:35 hodin dne 12. 10. 2017 tak byla stěžovatelka omezena na svobodě.

IV. Argumentace stěžovatelky a ostatních účastníků řízení

13. Stěžovatelka ústavní stížností brojí 1. proti skutečnosti, že nalézací soud považoval její vzdání se práva podat odpor za účinné; 2. proti skutečnosti, že má na ní být vykonán trest vyhoštění, ačkoliv jsou zde důvody, pro které tento trest vykonat nelze. Konkrétně lze rozvinout stěžovatelčinu argumentaci následovně:

14. Ad 1) stěžovatelka uvedla, že její vzdání se práva podat odpor při vazebním zasedání dne 12. 10. 2017 nebylo učiněno vědomě a při znalosti všech následků. Stěžovatelka tvrdí, že ačkoliv se předmětného vazebního zasedání účastnila tlumočnice, nebyl jí řádně přetlumočen celý obsah trestního příkazu, zejména že jí nebylo řádně přetlumočeno poučení o opravném prostředku a že toto poučení nebylo dostatečné. Pokud by byl průběh zasedání stěžovatelce řádně tlumočen a tato by byla řádně poučena, nevzdávala by se stěžovatelka práva podat odpor.

15. K tomu stěžovatelka doplnila, že měla tou dobou krátce před svatbou, a tedy je nesmyslné, že by se práva podat odpor vzdala, když by tím byla nucena opustit svého tehdejšího snoubence a nynějšího manžela. Stěžovatelka z toho dovozuje, že pro nesprávně přetlumočené poučení se nevzdala práva podat odpor účinně, a proto byla oprávněna jej podat v zákonné lhůtě od jeho doručení. To učinila, a tedy je povinností nalézacího soudu nařídit hlavní líčení. K tomu se stěžovatelka dovolává závěrů nálezu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3816/16 ze dne 21. 3. 2017 (N 49/84 SbNU 579).

16. Stěžovatelka k tomu rovněž dodala, že celé vazební zasedání, o němž nebyl pořízen zvukový záznam, skončilo za 35 minut, což je vzhledem ke všem úkonům při něm prováděným a potřebě je přetlumočit nemožné, navíc na stěžovatelku byl vyvíjen tlak a nebyla jí dána možnost se před vyjádřením se k možnosti podání odporu rozmyslet, nadto nebyla poučena v potřebném rozsahu o všech jeho důsledcích.

17. Ad 2) stěžovatelka poukázala rovněž na skutečnost, že uzavřela dne 20. 10. 2017 sňatek s mužem, který žije a pracuje na území České republiky, proto je na její straně dána překážka pro uložení trestu vyhoštění dle § 80 odst. 3 písm. c) trestního zákoníku.

18. Ústavní soud si vyžádal příslušný spisový materiál a rovněž vyzval nalézací soud jako účastníka řízení a Okresní státní zastupitelství v Liberci jako vedlejšího účastníka řízení (dále jen „vedlejší účastník“) k vyjádření k ústavní stížnosti.

19. Nalézací soud se vyjádřil v tom smyslu, že tlumočení probíhalo řádně, stěžovatelka navíc rozumí českému jazyku, proto obsah některých úkonů tlumočit nežádala. Trestní příkaz jí byl přetlumočen celý a stěžovatelka jej pochopila, neboť se následně soudu ptala, kolik dní bude mít na opuštění České republiky. Ohledně stěžovatelčina sňatku pak nalézací soud upozornil na to, že v rámci svého výslechu při vazebním zasedání, tj. pouhých osm dní před tímto sňatkem, stěžovatelka výslovně ke své osobě uvedla, že v České republice nemá jiné vazby než na svého bratra.

20. Vyjádření vedlejšího účastníka se v zásadě shoduje s vyjádřením nalézacího soudu. Nad jeho rámec ještě vedlejší účastník přidal, že rozhodnutí o nepořízení zvukového záznamu o proběhnuvším vazebním zasedání je plně v gesci soudu.

21. Ústavní soud zaslal obě tato vyjádření stěžovatelce k replice. Ta v ní předeslala, že nemíní zpochybňovat ani přítomnost tlumočnice, ani její odborné kvality, nicméně ani nalézací soud, ani vedlejší účastník nemohou s jistotou tvrdit, do jaké míry jazyková bariéra ovlivnila rozhodování stěžovatelky a zda jí bylo poskytnuto plně srozumitelné poučení. Hodnocení jazykových kompetencí stěžovatelky nalézacím soudem je navíc pouze subjektivním názorem, navíc pokud nalézací soud se stěžovatelkou nakládal jako s někým, kdo českému jazyku rozumí, mohl jí proto poskytovat poučení v menší míře, než jakou si vyžadovalo její postavení cizinky, která českému jazyku nerozumí. K tomu stěžovatelka rozvedla úvahu o potřebě zvláštního důrazu na poučování obyvatel postsovětského prostoru, kteří jsou zvyklí být k orgánům veřejné moci servilní a souhlasit se vším, o čem mají za to, že se to po nich žádá. Je proto povinností orgánů veřejné moci se vždy přesvědčit zvlášť důkladně, zda takový cizinec rozumí povaze prováděných úkonů.

22. Stěžovatelka taktéž poukázala na to, že se nelze spoléhat na tvrzení nalézacího soudu ani vedlejšího účastníka o průběhu vazebního zasedání, když v rozporu s judikaturou Ústavního soudu nebyl pořízen zvukový záznam. Jeho absenci není dle stěžovatelky možné nahradit pouhými prohlášeními nalézacího soudu a vedlejšího účastníka.

23. Dále stěžovatelka Ústavnímu soudu sdělila, že její jednání po skončení vazebního zasedání vůbec nekoresponduje s jednáním osoby, která se vědomě a s plnou znalostí důsledků vzdala práva odporu, ba naopak – stěžovatelka si sjednala obhájce, dala mu pokyn podat odpor a teprve až ze sdělení nalézacího soudu se dozvěděla, že trestní příkaz je podle něj v právní moci. Taktéž se stěžovatelka vymezila vůči spekulacím, že by její sňatek byl účelový, a znovu odkázala na závěr nálezu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3816/16 ze dne 21. 3. 2017.

V. Posouzení Ústavním soudem

24. Pravomoc Ústavního soudu v řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je založena ustanovením čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) jen tehdy, jestliže tímto rozhodnutím došlo k zásahu do ústavně zaručených práv a svobod. Jakékoliv jiné vady takového rozhodnutí se nacházejí mimo přezkumnou pravomoc Ústavního soudu. Ústavní soud totiž nestojí nad Ústavou, nýbrž podléhá stejné povinnosti respektovat ústavně zakotvenou dělbu moci jako kterýkoliv jiný orgán veřejné moci. Proto se musí důsledně vystříhat svévole a bedlivě dbát mezí svých pravomocí, svěřených mu Ústavou. Jinak by popřel samotný smysl své existence jakožto soudního orgánu ochrany ústavnosti. V řízení o ústavní stížnosti proti jinému zásahu orgánu veřejné moci je tak Ústavní soud povinen vždy nejprve zkoumat, zda je napadený jiný zásah způsobilý porušit ústavně garantovaná práva či svobody stěžovatelů. Pakliže Ústavní soud dospěje k závěru, že tomu tak není, musí ústavní stížnost odmítnout dle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu. V nynějším případě však tento postup do úvahy nepřipadá.

25. Ústavní stížnost je důvodná.

26. Ústřední otázkou nyní posuzované věci tedy je, zda byl stěžovatelce předmětný trestní příkaz řádně doručen, případně zda se stěžovatelka vzdala práva odporu v důsledku porušení některého z jejích ústavně zaručených základních práv nalézacím soudem.

VI. Obecná východiska

27. Právo na tlumočníka je zakotveno jako ústavně zaručené základní právo v čl. 37 odst. 4 Listiny, jakož i v čl. 6 odst. 3 písm. e) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a v čl. 14 odst. 3 písm. f) Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (dále jen „Pakt“). Jeho naplnění představuje *condicio sine qua non*

uplatnění všech ostatních procedurálních práv osoby, která neovládá jazyk, v němž je řízení vedeno. Právo na obhajobu je zakotveno v čl. 40 odst. 3 Listiny, v čl. 6 odst. 3 Úmluvy a v čl. 14 odst. 3 Paktu. Obě tato práva představují jak na úrovni vnitrostátní, tak mezinárodní významné garance spravedlivého průběhu soudního řízení.

28. Evropský soud pro lidská práva ve své judikatuře zastává názor, že určení situací, v nichž je nezbytné tlumočení zajistit, je povinností soudu [srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 9. 2002 ve věci *Cuscani proti Spojenému království*, stížnost č. 32771/96, bod 39 (pozn. Ústavního soudu: všechna zde citovaná rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva jsou dostupná rovněž z internetové stránky https://hudoc.echr.coe.int)]. Povinností soudu je ve specifických případech i kontrola kvality tlumočení (srov. rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 18. 10. 2006 ve věci *Hermi proti Itálii*, stížnost č. 18114/02, bod 70).

29. Povinnost zajistit tlumočení se týká nejen tlumočení průběhu zasedání soudu, ale i překladu všech dokumentů vydaných v řízení, u nichž je to nezbytné pro zajištění spravedlivého procesu obviněného (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 28. 11. 1978 ve věci *Luedicke, Belkacem a Koç proti Německu*, č. stížností 6210/73, 6877/75 a 7132/75, bod 48). Ačkoliv tak není nezbytné, aby byl přeložen každý jeden dokument vyprodukovaný v rámci trestního řízení ve své úplnosti, právo na tlumočníka pro své zachování vyžaduje, aby obviněnému bylo umožněno získat relevantní informace o svém případu a hájit se (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 19. 12. 1989 ve věci *Kamasinski proti Rakousku*, stížnost č. 9783/82, bod 74; či usnesení Evropského soudu pro lidská práva ze dne 17. 5. 2001 ve věci *Güngör proti Německu*, stížnost č. 31540/96), a to případně i ústním přetlumočením obsahu listin (srov. např. usnesení Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 2. 2005 ve věci *Husain proti Itálii*, stížnost č. 18913/03).

30. Na úrovni Evropské unie byla pro zajištění práva na tlumočníka v trestním řízení vydána směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/64/EU ze dne 20. října 2010, o právu na tlumočení a překlad v trestním řízení, jež je pro Českou republiku závazná, neboť lhůta pro její implementaci uplynula dne 28. 10. 2013. Tato směrnice obsahuje obdobné požadavky jako judikatura Evropského soudu pro lidská práva, z nichž relevantní jsou zejména odpovědnost státu za dostatečnou kvalitu tlumočení umožňující obviněnému uplatnit své právo na obhajobu, již stanoví čl. 3 odst. 9 této směrnice, a překlad všech dokumentů, které jsou podstatné pro zajištění práva na obhajobu a pro zaručení spravedlivého řízení, v přiměřené lhůtě, jenž stanoví čl. 3 odst. 1 této směrnice. V rozsudku ze dne 12. 10. 2017 ve věci *Frank Sleutjes* sp. zn. C-278/16 (pozn. Ústavního soudu: toto rozhodnutí je dostupné z internetové stránky: https://eur-lex.europa.eu/) Soudní dvůr Evropské unie vyložil, že dokumentem podstatným pro zajištění práva na obhajobu a pro zaručení spravedlivého řízení je třeba rozumět i takový akt, jakým je příkaz upravený vnitrostátním právem za účelem trestání méně závažných trestných činů vydaný soudem na základě jednostranného zjednodušeného řízení.

31. Těmto východiskům odpovídá i rozhodovací praxe Ústavního soudu, zejména nález sp. zn. III. ÚS 3816/16 ze dne 21. 3. 2017, jehož závěrů se stěžovatelka dovolávala. Podle něj, pokud panuje pochybnost o tom, zda byl cizinci v řízení před soudem přeložen (tlumočen) trestní příkaz a poučení o opravném prostředku, a tuto pochybnost nelze odstranit, je třeba presumovat, že se cizinec práva podat odpor proti trestnímu příkazu nevzdal.

32. Ustanovení čl. 37 odst. 4 Listiny je na zákonné úrovni pro trestní řízení konkretizováno ustanovením § 2 odst. 14 ve spojení s § 28 trestního řádu. Pro nynější věc je relevantní zejména § 28 odst. 2 trestního řádu, který stanoví: „Za podmínek uvedených v odstavci 1 je třeba obviněnému písemně přeložit usnesení o zahájení trestního stíhání, usnesení o vazbě, usnesení o nařízení pozorování obviněného ve zdravotnickém ústavu, obžalobu, dohodu o vině a trestu a návrh na její schválení, návrh na potrestání, rozsudek,

trestní příkaz, rozhodnutí o odvolání a o podmíněném zastavení trestního stíhání; to neplatí, jestliže obviněný po poučení prohlásí, že pořízení překladu takového rozhodnutí nepožaduje. Týká-li se takové rozhodnutí více obviněných, přeloží se obviněnému jen ta část rozhodnutí, která se jej týká, pokud ji lze oddělit od ostatních výroků rozhodnutí a jejich odůvodnění. Pořízení překladu rozhodnutí a jeho doručení zajišťuje orgán činný v trestním řízení, o jehož rozhodnutí se jedná," a dále § 28 odst. 3 trestního řádu, který zní: „Jestliže s doručením rozhodnutí uvedeného v odstavci 2 je spojen počátek běhu lhůty a je třeba pořídit písemný překlad takového rozhodnutí, považuje se rozhodnutí za doručené až doručením písemného překladu."

33. Ve svém stanovisku uvedeném výše sub 2 formuloval Ústavní soud závěr, že již jen nedoručení překladu trestního příkazu tam, kde tento překlad podle trestního řádu vyhotoven být měl, je protiústavním jiným zásahem orgánu veřejné moci a že dokud tento překlad doručen není, nemohl nikdy trestní příkaz nabýt právní moci.

34. Ze spisového materiálu o řízení před nalézacím soudem sice nevyplývá, že by stěžovatelce byl doručen překlad trestního příkazu ani že by tato prohlásila, že na něm netrvá, nicméně stěžovatelka sama netvrdí, že jí tento překlad doručen být měl. To uvedla až při úpravě petitu po vydání stanoviska publikovaného výše sub 2 tak, aby s ním byl v souladu, nicméně neuvedla k tomu nic bližšího ani dříve nic takového netvrdila a její argumentace z věcného hlediska nevychází z toho, že by jí obsah trestního příkazu nebyl přetlumočen vůbec, nýbrž že jí nebyl přetlumočen dostatečně a že nebyla soudem dostatečně poučena o důsledcích vzdání se práva odporu. Těžiště argumentace stěžovatelky spočívá v tom, že nalézací soud měl považovat její odpor za podaný řádně a včas, tedy za vyvolávající příslušné právní účinky. I samotná podstata stěžovatelčiny argumentace tak vychází z toho, že jí trestní příkaz doručen byl, jinak by totiž proti němu stěžovatelka nemohla podávat odpor. I Ústavní soud proto vychází z toho, že trestní příkaz stěžovatelce doručen byl, a tedy právní názor vyslovený v právní větě č. I stanoviska uvedeného sub 2 na její případ nedopadá. Proto je třeba její věc posuzovat i prizmatem ústavněprávních požadavků na vzdání se práva opravného prostředku.

35. Evropský soud pro lidská práva vychází zásadně z požadavku, že vzdání se procesního práva, je-li přípustné, musí být učiněno jednoznačným způsobem a vyžaduje určité minimální záruky korespondující s jeho významem (srov. např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 3. 11. 2011 ve věci *Litwin proti Německu*, stížnost č. 29090/06, bod 37; rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 6. 2004 ve věci *Frommelt proti Lichtenštejnsku*, stížnost č. 49158/99, bod 33; rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. 2. 2001 ve věci *Schöps proti Německu*, stížnost č. 25116/94, bod 48; rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 2. 1992 ve věci *Pfeifer a Plankl proti Rakousku*, stížnost č. 10802/84, bod 37; rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22. 4. 1998 ve věci *Richard proti Francii*, stížnost č. 33441/96, bod 49; rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22. 4. 1998 ve věci *Pailot proti Francii*, stížnost č. 32217/96, bod 52; či rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. 1. 2016 ve věci *Davidsons a Savins proti Lotyšsku*, stížnosti č. 17574/07 a 25235/07, bod 51), přičemž jakékoliv takové vzdání se musí být učiněno svobodně, poučeně a vědomě (srov. např. rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. 5. 2017 ve věci *Simeonovi proti Bulharsku*, stížnost č. 21980/04, bod 115), což si vyžaduje, aby bylo prokázáno, že obviněný mohl rozumně předpokládat důsledky takového postupu (srov. např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 3. 2007 ve věci *Talat Tunç proti Turecku*, stížnost č. 32432/96, bod 59), a nesmí být v rozporu s veřejným zájmem (srov. např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. 2. 1990 ve věci *Hakansson a Sturesson proti Švédsku*, stížnost č. 11855/85, bod 66).

36. Ve shodě s tím v obecné rovině Ústavní soud již v minulosti rozhodl, že institut trestního příkazu představuje zákonnou výjimku z práva na přístup soudu, a o to více musí obecné soudy dbát na dodržování podmínek, které umožňují obviněnému domoci se práva na veřejné projednání věci [srov. nález sp. zn. I. ÚS 2822/13 ze dne 12. 11. 2014 (N 208/75 SbNU 333)]. Je-li trestní příkaz předán osobě omezené na svobodě, vyžaduje zásadně Ústavní soud, aby taková situace byla považována za případ nutné obhajoby [srov. nález sp. zn. III. ÚS 200/2000 ze dne 14. 10. 2000 (N 151/20 SbNU 71)].

37. Specificky se Ústavní soud vyjádřil již i k situacím, kdy je od cizince, jemuž byl trestní příkaz právě předán, požadováno vyjádření, zda se vzdává práva odporu. V nálezu sp. zn. I. ÚS 469/16 ze dne 22. 3. 2016 (N 49/80 SbNU 605) Ústavní soud vyložil, že výzvě k takovému procesnímu vyjádření, které má pro zatčenou osobu, jíž je adresováno, zásadní význam, musí předcházet poučení o významu a důsledcích takového vyjádření a o právu poradit se předtím s obhájcem, přičemž v těchto případech jí musí být obhájce ustanoven, nevyžádá-li si jej sama. K obdobnému závěru dospěl Ústavní soud i v nálezu sp. zn. IV. ÚS 2443/14 ze dne 18. 3. 2015 (N 59/76 SbNU 795). V nálezu sp. zn. IV. ÚS 1320/07 ze dne 5. 11. 2007 (N 183/47 SbNU 411) Ústavní soud konstatoval, že je v rozporu s požadavky na zajištění dostatečného času na přípravu obhajoby a na právní pomoc, jestliže je cizinci dána na výběr volba mezi vazebním stíháním a vzdáním se práva odporu proti trestnímu příkazu.

38. Ustanovení § 314g odst. 1 a 2 trestního řádu stanoví, že obviněný, osoby, které jsou oprávněny podat v jeho prospěch odvolání, a státní zástupce mohou podat proti trestnímu příkazu odpor. Odpor se podává u soudu, který trestní příkaz vydal, a to do osmi dnů od jeho doručení. Osobám, které mohou podat odvolání ve prospěch obviněného, s výjimkou státního zástupce, končí lhůta týmž dnem jako obviněnému. Jestliže se trestní příkaz doručuje jak obviněnému, tak i jeho obhájci, běží lhůta od toho doručení, které bylo provedeno později. Na navrácení lhůty se obdobně užije § 61 trestního řádu. Po doručení trestního příkazu může se oprávněná osoba odporu výslovně vzdát. Byl-li podán proti trestnímu příkazu oprávněnou osobou ve lhůtě odpor, trestní příkaz se tím ruší a samosoudce nařídí ve věci hlavní líčení; při projednání věci v hlavním líčení není samosoudce vázán právní kvalifikací ani druhem a výměrou trestu obsaženými v trestním příkazu. Jinak se trestní příkaz stane pravomocným a vykonatelným.

VII. Aplikace obecných východisek na případ stěžovatelky

39. Stěžovatelka poukazovala na totožnost své situace s věcí rozhodnutou nálezem Ústavního soudu pod sp. zn. III. ÚS 3816/16. Ústavní soud spatřuje mezi odkazovanou věcí a stěžovatelčiným případem dvě skutkové odlišnosti – za prvé, tehdejší stěžovatelka tvrdila, že jí nebyl trestní příkaz přetlumočen vůbec, zatímco nynější stěžovatelka určité přetlumočení připouští, vymezuje se však vůči jeho rozsahu a rovněž tvrdí, že nebyla dostatečně poučena nalézacím soudem o všech relevantních důsledcích. Za druhé, v tehdejším řízení před Ústavním soudem obecný soud nevyvracel tvrzení tehdejší stěžovatelky, že jí trestní příkaz nebyl přetlumočen, v nynějším řízení jak nalézací soud, tak vedlejší účastník shodně tvrdí, že jí přetlumočen byl zcela dostatečně a že stěžovatelka jeho obsah i důsledky pochopila.

40. Ústavní soud má za to, že prvý z uvedených rozdílů neodůvodňuje odlišný závěr o porušení ústavně zaručených základních práv stěžovatelky. Není totiž rozdílu v dopadu do sféry obviněného, zda se nemohl seznámit s obsahem trestního příkazu vůbec, než se vyjádřil k právu podat odpor, nebo zda s ním byl seznámen po materiální stránce nedostatečně. Naplnění požadavků práva na soudní ochranu, na tlumočníka a na obhajobu vyhovuje toliko úplné a bezvadné seznámení obviněného s obsahem trestního příkazu při přiměřeném poučení o následcích, zohledňující eventuálně skutečnost, že obviněný je cizinec, a umožnění mu dostatečné doby k rozmyšlení si svého dalšího postupu, jakož i přivolání obhájce.

41. Ani druhý zmíněný rozdíl neodůvodňuje jiný závěr ve věci samé. Řízení před Ústavním soudem se nachází nyní v situaci tvrzení stěžovatelky proti tvrzení nalézacího soudu a vedlejšího účastníka, přičemž všichni uvádějí na podporu svých stanovisek toliko nepřímé indicie, na jejichž základě nelze bezpečně druhou verzi vyloučit. O předmětném vazebním zasedání nebyl pořizován zvukový záznam, což samosoudce odůvodnil vytížeností soudního aparátu. Z protokolu o vazebním zasedání pak konkrétní rozsah tlumočení a poučení stěžovatelky soudem nevyplývá. Objektivní možnost dobrat se pravdy o skutečném průběhu vazebního zasedání tak neexistuje, ačkoliv kdyby nalézací soud pořídil zvukový záznam, tato možnost by dnes byla k dispozici velmi snadno.

42. Ústavní soud zvažoval i nařízení ústního jednání a vyslechnutí tehdy přítomné tlumočnice, nicméně jelikož tento postup žádný z účastníků řízení nenavrhl a neuvedl pro něj přesvědčivé důvody, Ústavní soud od něj upustil, neboť lze důvodně předpokládat, že kdyby toto svědectví bylo skutečně způsobilé jednu ze sporných verzí průběhu vazebního zasedání potvrdit a druhou vyvrátit, ten účastník řízení, kterému by toto svědectví bylo ku prospěchu, by její výslech navrhl. Neučinil-li tak, nemá Ústavní soud zvláštního důvodu tento důkaz provést z vlastní iniciativy, neboť vzhledem k časovému odstupu i ke skutečnosti, že tlumočnice by byla vyslýchána mimo jiné ke skutečnostem, které souvisí s tím, zda řádně plní své povinnosti soudní tlumočnice, nelze očekávat, že by její svědectví odstranilo všechny pochybnosti o průběhu předmětného vazebního zasedání.

43. Za rozhodující je v této situaci třeba považovat, jak vyplývá z judikatury Evropského soudu pro lidská práva uvedené výše sub 28, směrnice Evropského parlamentu a Rady uvedené výše sub 30 a ostatně i ze samotného znění relevantních ustanovení trestního řádu reprodukovaných výše sub 32, že povinnost zajistit, aby právo obviněného na tlumočníka bylo v plné míře naplněno, tíží soud. Trestní příkaz je uveden v § 28 odst. 2 trestního řádu mezi písemnostmi, které musí být obviněnému písemně přeloženy, pokud tento po poučení neprohlásí, že pořízení takového překladu požaduje. V protokolu o průběhu vazebního zasedání není uvedeno nic o tom, zda byl stěžovatelce písemný překlad trestního příkazu doručen, zda byla poučena o možnosti tento překlad nepožadovat ani zda této možnosti využila. K těmto skutečnostem se ve svých podáních nevyjádřila blíže ani stěžovatelka, ani nalézací soud, ani vedlejší účastník. Ústavní soud proto opakuje, že vychází z obsahu argumentace v ústavní stížnosti, podle níž stěžovatelka nenapadá skutečnost, že by s obsahem trestního příkazu a s možností podat opravný prostředek proti němu nebyla seznámena vůbec, ale že se tak stalo nedostatečně.

44. Soud má v podmínkách českého trestního řízení rovněž odpovědnost za volbu způsobu, jakým bude průběh jeho zasedání zaznamenáván. Zvukový záznam z předmětného veřejného zasedání, který je ze zákona pravidlem toliko připouštějícím výjimky, nebyl pořizován z rozhodnutí předsedy senátu (resp. samosoudce) nalézacího soudu a tuto skutečnost nemohla stěžovatelka nijak ovlivnit. V protokolu pořizovaném o průběhu tohoto zasedání chybí jakékoliv zmínky o rozsahu tlumočení i poučení, jehož se stěžovatelce dostalo. Nelze z něj dovodit ani žádnou skutečnost svědčící pro závěr, že by nalézací soud poskytl stěžovatelce jakékoliv záruky vztahující se ke vzdání se práva opravného prostředku ve smyslu závěrů judikatury Evropského soudu pro lidská práva uvedených výše sub 35. Ústavní soud proto konstatuje, že nalézací soud neprokázal naplnění práva stěžovatelky na tlumočníka dle čl. 37 odst. 4 Listiny zajištěním dostatečného a úplného tlumočení obsahu trestního příkazu, jakož i práva stěžovatelky na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny dostatečným poučením stěžovatelky o jeho důsledcích s přihlédnutím ke všem relevantním skutečnostem – k tomu srov. dále sub 47 a násl.

45. Za dané situace Ústavní soud v tomto ohledu uzavírá, že je třeba dát přednost verzi prosazované stěžovatelkou, neboť ta, na rozdíl od nalézacího soudu, neměla ani odpovědnost

za řádné naplnění svého práva na tlumočníka a na přiměřené poučení, ani procesní prostředky jak objektivně prokázat, že tato práva naplněna nebyla.

46. Ústavně zaručená základní lidská práva stěžovatelky na tlumočníka dle čl. 37 odst. 4 Listiny a na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny tak byla porušena. Rovněž tím došlo i k porušení stěžovatelčina ústavně zaručeného základního práva na obhajobu dle čl. 40 odst. 3 Listiny, neboť stěžovatelce bylo znemožněno uplatnění opravného prostředku, jímž mohla dosáhnout zrušení trestního příkazu v plném rozsahu.

47. Ústavní soud věnoval pozornost rovněž skutečnosti, že od prvního omezení stěžovatelky na svobodě do vydání trestního příkazu uběhla doba pouze krátce přesahující jeden den, přičemž po celou tuto dobu byla omezena na svobodě a všechna zásadní procesní rozhodnutí s podstatným dopadem na její život byla stěžovatelka nucena učinit v rámci jen o pět minut delšího než půlhodinového vazebního zasedání, fakticky však ještě v kratší době, neboť časový prostor pro toto rozhodování se stěžovatelce otevřel až k závěru vazebního zasedání poté, co jí byly v krátkém sledu po sobě předány trestní příkaz a návrh na potrestání, po čemž byla bezprostředně poučena o právu odporu v nezjištěném rozsahu. Hned poté bylo po stěžovatelce požadováno, aby se vyjádřila, zda se tohoto práva vzdává, či nikoliv. To vše za situace, kdy stěžovatelka nebyla zastoupena obhájcem a byla cizinkou, u níž je důvodné předpokládat, že se nevyzná ve všech procesních souvislostech českého trestního řízení alespoň tak, jak je možno požadovat po státních občanech České republiky.

48. Tak krátký čas na učinění kvalifikovaného rozhodnutí, které je vzhledem k uloženému trestu vyhoštění nutno považovat za mající zásadní důsledky pro život obviněné, rozhodně nepostačuje k dodržení požadavku na poskytnutí přiměřeného času k přípravě obhajoby ve smyslu čl. 40 odst. 3 Listiny. Již jen tím tak bylo toto ústavně zaručené základní právo stěžovatelky porušeno.

49. K tomu přistupuje rovněž skutečnost, že stěžovatelka byla zadržena, tedy v rozhodné době byla omezena na svobodě. To má za následek, že všechny závěry judikatury Evropského soudu pro lidská práva i Ústavního soudu uvedené v části VI tohoto nálezu týkající se práva osoby omezené na svobodě na přístup k obhájci se tak plně uplatní i v její věci. Ústavní soud k tomuto aspektu případu vyzdvihuje skutečnost, že pokud by nalézací soud nařídil dle § 314d odst. 1 trestního řádu hlavní líčení v režimu tzv. zjednodušeného řízení, svědčil by stěžovatelce důvod nutné obhajoby dle § 36 odst. 4 písm. a) trestního řádu.

50. Vydáním trestního příkazu, nadto ve vazebním zasedání, v němž něco takového jako cizinka nemohla předpokládat, tak byla stěžovatelka o tento důvod nutné obhajoby připravena, přičemž, jak je uvedeno výše sub 36 a 37, jako osobě omezené na svobodě a nadto cizince jí i přesto, že nešlo o hlavní líčení, mělo být umožněno zvolit si obhájce a případně jí měl být ustanoven z důvodu dle § 36 odst. 2 trestního řádu. Ústavně zaručené základní právo stěžovatelky na obhajobu zakotvené v čl. 40 odst. 3 Listiny tak bylo porušeno i ve své složce práva na obhajobu prostřednictvím obhájce.

51. Ze všech těchto důvodů přikročil Ústavní soud k zákazu v pokračování v jiném zásahu nalézacího soudu spočívajícím v nedoručení úředního překladu trestního příkazu. Nemohl se však, jsa vázán zásadou subsidiarity ústavní stížnosti, zabývat námitkou 2), neboť trestní řízení ve stěžovatelčině věci bude pokračovat a Ústavní soud nesmí jeho další průběh či dokonce výsledek jakkoliv předjímat.

VIII. Závěr

52. Ústavní soud shledal, že postupem nalézacího soudu spočívajícím v nedoručení úředního překladu trestního příkazu stěžovatelce, jakož i nenaplněním jejího práva na tlumočníka v dostatečném rozsahu a neposkytnutím stěžovatelce poučení přiměřeně k jejímu specifickému postavení cizinky, která byla ve velmi omezeném časovém úseku bez asistence

obhájce nucena učinit poměrně závažné rozhodnutí se zásadním dopadem pro svůj další život, byla porušena její ústavně zaručená základní práva dle čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 4 a čl. 40 odst. 3 Listiny. Tato porušení se projevila v tom, že trestní příkaz nabyl právní moci, k čemuž by bez těchto porušení nedošlo. Z tohoto důvodu Ústavní soud dle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu konstatoval porušení výše uvedených ústavně zaručených základních práv a dle § 82 odst. 3 písm. b) zákona o Ústavním soudu zakázal pokračování v zásahu uvedeném ve výroku I tohoto nálezu.

Č. 39
Ústavně konformní výklad sporného výroku individuálního právního aktu (sp. zn. III. ÚS 3680/17 ze dne 12. března 2019)

I. Ústavní stížnost proti usnesení soudního exekutora o odmítnutí přihlášky dle § 336f odst. 4 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, je ve smyslu § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, zásadně přípustná. Proti tomuto usnesení totiž není přípustné odvolání, tímto usnesením zásadně ztrácí osoba, která odmítnutou přihlášku podala, postavení účastníka řízení, a tato osoba nemá ani dalších procesních prostředků k ochraně svých práv.

II. Je-li účastník řízení o ústavní stížnosti vyzván k vyjádření k podání jiného účastníka, které obsahuje tvrzení, jež by v případě, že by bylo nepravdivé, zjevně vyžadovalo reakci vyzvaného účastníka řízení, a vyzvaný účastník tuto skutečnost nevyvrátí ani nepopře, Ústavní soud může z takového tvrzení při svém rozhodnutí vyjít jako z pravdivého, nevyvolávají-li další okolnosti případu o ní závažné pochybnosti.

III. Obsahuje-li výrok individuálního právního aktu formulaci, která není doslovně převzata z příslušného právního předpisu, ale je výtvorem rozhodujícího orgánu, a tato formulace umožňuje dvojí výklad, je nutno vykládat ji ústavně konformně obdobně podle pravidel pro ústavně konformní výklad právních norem. Jiným výkladem a použitím práva na jeho základě se orgán, který je provedl, dopouští porušení práva na soudní a jinou právní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny, a dojde-li v důsledku toho k tomu, že je účastníkovi řízení odepřeno uplatnit řádně a včas svůj majetkový nárok, i práva na vlastnictví majetku dle čl. 11 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků v senátě složeném z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Radovana Suchánka a Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatele Ing. Karla Němečka, zastoupeného Mgr. Pavlem Hynkem, advokátem, se sídlem Lidická 394/49, Beroun, proti usnesení soudního exekutora Mgr. Jiřího Nevřely, Exekutorský úřad Praha-východ, se sídlem Libocká 73/57, Praha 6, ze dne 26. září 2017 č. j. 054 Ex 51/16-2008, za účasti Mgr. Jiřího Nevřely jako účastníka řízení a Jany Maláčové jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením soudního exekutora Mgr. Jiřího Nevřely, Exekutorský úřad Praha--východ, ze dne 26. září 2017 č. j. 054 Ex 51/16-2008 byla porušena ústavně zaručená základní práva stěžovatele na soudní ochranu a právní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a na vlastnictví majetku dle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto usnesení se ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení předmětu řízení

1. Stěžovatel se domáhá zrušení usnesení soudního exekutora Mgr. Jiřího Nevřely, Exekutorský úřad Praha-východ, (dále jen „soudní exekutor“) ze dne 26. 9. 2017 č. j. 054 Ex 51/16-2008 (dále jen „napadené usnesení“), neboť jím dle stěžovatelova názoru byla porušena jeho ústavně zaručená základní práva dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 38 odst. 2 Listiny, čl. 11 odst. 1 Listiny, jakož i jeho právo zakotvené v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Posouzení splnění procesních předpokladů řízení

2. Ústavní stížnost byla podána v zákonné lhůtě, osobou k tomu oprávněnou a zastoupenou advokátem na základě plné moci pro zastupování v tomto řízení před Ústavním soudem a byla k ní připojena kopie napadeného usnesení. Soudní exekutor ve svém vyjádření namítl nepřípustnost ústavní stížnosti, neboť měl za to, že byť proti usnesení o odmítnutí přihlášky dle § 336f odst. 4 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský soudní řád“) není odvolání přípustné, toto může osoba, jejíž přihláška byla dle tohoto ustanovení odmítnuta, však podat proti usnesení o rozvrhu úhrady rozdělované podstaty.

3. Ústavní soud se proto musel zabývat tím, zda tuto možnost stěžovatel měl, neboť pokud by tomu tak bylo, bylo by namístě jeho ústavní stížnost posoudit jako nepřípustnou podle § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

4. Tato otázka dosud nebyla v judikatuře Ústavního soudu výslovně vyřešena. Vyjádřil se k ní nepřímo v usnesení sp. zn. II. ÚS 2829/15 ze dne 16. 12. 2015 (všechna zde citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná rovněž ze serveru https://nalus.usoud.cz – pozn. Ústavního soudu), kde se však kvazimeritorně při posouzení zjevné neopodstatněnosti Ústavní soud zabýval obsahem napadeného usnesení tamního soudního exekutora o odmítnutí přihlášky tamního stěžovatele; k možnosti tamního stěžovatele brojit proti odmítnutí své přihlášky cestou odvolání proti usnesení o rozvrhu se vyjádřil toliko v bodě 8 tak, že nepřehlédl, že odvolací soud v řízení o odvolání proti usnesení o odmítnutí přihlášky tuto možnost připustil. Nic bližšího k tomu však neuvedl.

5. V usnesení sp. zn. I. ÚS 2527/14 ze dne 12. 11. 2014 se Ústavní soud rovněž otázky nepřípustnosti ústavní stížnosti podané proti usnesení o odmítnutí přihlášky dle § 336f odst. 4 občanského soudního řádu dotkl, nicméně i tuto stížnost odmítl po kvazimeritorním přezkumu pro zjevnou neopodstatněnost.

6. Ustanovení § 336f odst. 4 občanského soudního řádu stanoví, že opožděné nebo neúplné přihlášky soud usnesením odmítne; proti tomuto usnesení není odvolání přípustné. Ustanovení § 337 odst. 3 občanského soudního řádu stanoví, že účastníky rozvrhu jsou oprávněný, ten, kdo do řízení přistoupil jako další oprávněný, povinný a osoby, které podaly přihlášku, ledaže by jejich přihláška byla odmítnuta (§ 336f odst. 4 občanského soudního řádu). Ustanovení § 336q odst. 3 občanského soudního řádu stanoví, že k jednání soud předvolá účastníky rozvrhu, kterými jsou oprávněný, ten, kdo do řízení přistoupil jako další oprávněný, povinný a osoby, které podaly přihlášku, ledaže by jejich přihláška byla odmítnuta (§ 336f odst. 3 občanského soudního řádu). Ustanovení § 55c odst. 1 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, stanoví, že proti rozhodnutí exekutora může účastník řízení podat odvolání. Ustanovení § 201 občanského soudního řádu stanoví: „Účastník může napadnout rozhodnutí okresního soudu nebo rozhodnutí krajského soudu vydané v řízení v prvním stupni odvoláním, pokud to zákon nevylučuje.“

7. Podle judikatury Nejvyššího soudu zástavní věřitel, který nepřihlásil svoji pohledávku za povinným zajištěnou zástavním právem váznoucím na postižených nemovitostech nejpozději do začátku dražebního jednání, není účastníkem rozvrhové fáze řízení o výkon rozhodnutí prodejem nemovitostí (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2004 sp. zn. 20 Cdo 1636/2003; všechna zde uváděná rozhodnutí Nejvyššího soudu jsou dostupná rovněž ze serveru http://nsoud.cz – pozn. Ústavního soudu), a tedy není ani osobou oprávněnou k podání odvolání proti rozvrhovému usnesení (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 4. 2013 sp. zn. 21 Cdo 1979/2011).

8. Patří se podotknout, že tato usnesení vycházejí z poněkud odlišných skutkových stavů, než z jakého vycházel soudní exekutor ve stěžovatelově věci. Nešlo totiž o posunování termínu zahájení dražby, ale v prvé věci se zástavní věřitel nepřihlásil včas proto, že mu nebyla doručena dražební vyhláška a usnesení o odhadní ceně; ve druhé šlo o to, že přihlašovaná pohledávka ke konci lhůty pro podání přihlášky ještě neexistovala, respektive nebyla zajištěna zástavním právem. V žádném z citovaných usnesení Nejvyššího soudu však nebyl vysloven právní názor, který by odůvodňoval závěr, že v případech nikoliv řádně a včas podané přihlášky se postavení účastníka řízení osoby, která ji podala, liší podle toho, z jakého důvodu k podání přihlášky řádně a včas nedošlo. Nejvyšší soud naopak v obou těchto usneseních kategoricky dovozuje, že taková osoba postavení účastníka řízení v řízení o rozvrhu nemá.

9. Z hlediska možnosti procesních prostředků obrany vyplývá toliko z usnesení sp. zn. 20 Cdo 1636/2003, že není-li zástavnímu věřiteli doručena dražební vyhláška, může za podmínek § 336k odst. 3 písm. a) občanského soudního řádu podat odvolání proti usnesení o příklepu, to však není stěžovatelův případ, neboť tomu dražební vyhláška doručena byla.

10. Jak tedy vyplývá z citovaných relevantních ustanovení právních předpisů i judikatury Nejvyššího soudu, osoba, jejíž přihláška byla odmítnuta, není účastníkem rozvrhu, tedy nadále ji nelze považovat za účastníka exekučního řízení. Jelikož taková osoba není účastníkem rozvrhu (toto její účastenství je výslovně občanským soudním řádem vyloučeno), nemá ani právo podat odvolání proti usnesení soudního exekutora o rozvrhu po provedené dražbě.

11. Ústavní soud připomíná, že výklad běžného zákona je především úkolem obecných soudů v čele s Nejvyšším soudem [srov. k tomu např. nález sp. zn. IV. ÚS 512/12 ze dne 13. 3. 2013 (N 41/68 SbNU 419) či nález sp. zn. I. ÚS 1052/10 ze dne 29. 9. 2010 (N 206/58 SbNU 857)] a Ústavnímu soudu zásadně nepřísluší tento výklad přehodnocovat, neodporuje-li ústavněprávním požadavkům [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 1524/15 ze dne 30. 11. 2016 (N 229/83 SbNU 575); nález sp. zn. IV. ÚS 2372/11 ze dne 3. 9. 2012 (N 146/66 SbNU 219) či nález sp. zn. IV. ÚS 1834/10 ze dne 22. 11. 2010 (N 231/59 SbNU 357)]. Tento výklad zastávaný Nejvyšším soudem žádnému ústavněprávnímu požadavku neodporuje, naopak má jasnou oporu v samotném textu zákona, neboť § 337 odst. 3 občanského soudního řádu výslovně osoby, jejichž přihlášky byly odmítnuty dle § 336f odst. 4 občanského soudního řádu, vylučuje z oboru účastníků řízení o rozvrhu.

12. Jestliže tedy s takovou osobou soudní exekutor nenakládá jako s účastníkem řízení, nebude jí ani usnesení o rozvrhu doručováno, a jelikož řízení o odvolání proti usnesení soudního exekutora o rozvrhu po provedené dražbě nemovité věci nemá žádnou zvláštní úpravu, řídí se obecnými ustanoveními o odvolání proti usnesení soudního exekutora, a tedy při připuštění názoru prezentovaného soudním exekutorem by nebylo zřejmé, kdy ve smyslu § 55c odst. 4 exekučního řádu počíná a končí lhůta k podání odvolání osoby, jejíž přihláška byla dle § 336f odst. 4 občanského soudního řádu odmítnuta.

13. V nyní posuzovaném případě sice soudní exekutor ve svém usnesení uvedeném níže sub 36 uvedl, že toto bude doručovat i stěžovateli a že zastává názor, že stěžovatel právo podat odvolání proti usnesení o rozvrhu má, to ovšem nemůže na tomto závěru nic změnit.

Jednak totiž toto usnesení bylo vydáno až s několikaměsíčním odstupem od konce lhůty k podání ústavní stížnosti proti napadenému usnesení, jednak je v rozporu s výslovným textem zákona i judikaturou Nejvyššího soudu zastávající právní názor, že osoba, jejíž přihláška byla odmítnuta dle § 336f odst. 4 občanského soudního řádu, není účastníkem řízení o rozvrhu, a tedy není ani osobou oprávněnou podat odvolání proti usnesení o rozvrhu. I když je právní názor zastávaný soudním exekutorem obecně ve prospěch účastníka, je v rozporu s právním názorem zastávaným Nejvyšším soudem a vycházejícím z jasného textu právní úpravy.

14. Pokud by tak Ústavní soud odmítl ústavní stížnost pro nepřípustnost, vystavil by nejen stěžovatele, ale do budoucna i všechny ostatní osoby, jejichž přihlášky byly dle § 336f odst. 4 občanského soudního řádu odmítnuty, riziku, že jejich případné odvolání podané proti usnesení o rozvrhu bude odmítnuto dle § 218 písm. b) občanského soudního řádu, neboť odvolací soud uplatní zcela důvodně a předvídatelně právní názor uvedený výše sub 7.

15. Ústavní soud dodává, že byť je právní názor soudního exekutora v rozporu s objektivním právem, konvenuje mu i právní názor části komentářové literatury (srov. SMOLÍK, P. In: SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1365; či DLOUHÁ, E. In: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 2517). Tento právní názor je veden snahou poskytnout ochranu subjektivním právům osoby, jejíž přihláška byla odmítnuta, jiným způsobem. Tím však současně připouští vytvoření poměrně značné právní nejistoty a nepřehlednosti dalšího průběhu řízení o rozvrhu.

16. Účelem odmítnutí přihlášky dle § 336f odst. 4 občanského soudního řádu je totiž jednoznačně vymezit okruh účastníků řízení o rozvrhu, kteří v tomto dílčím řízení mají řadu významných práv, která zásadním způsobem ovlivňují výsledek tohoto řízení, tedy usnesení o rozvrhu dle § 337c občanského soudního řádu. Je proto žádoucí, aby z okruhu těchto účastníků byly vyloučeny osoby, které řádně a včas přihlášku nepodaly, co nejdříve a neměnným způsobem.

17. Při opaku by totiž byla dotčena i práva ostatních účastníků řízení o rozvrhu. Popírat dle § 336p odst. 1 a 2 ve spojení s § 336b odst. 4 písm. b) občanského soudního řádu lze pochopitelně jen přihlášené pohledávky. Jen ty osoby, které podaly přihlášky, jež nebyly odmítnuty, se účastní jednání o rozvrhu [srov. k tomu MÁDR, J. In: JIRSA, J. a kol. Občanské soudní řízení. 4. část. Soudcovský komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2013. Citováno dle: ASPI (právní informační systém), k § 336q odst. 3, 4]; jen tyto osoby mají dle § 336q odst. 1 občanského soudního řádu právo žádat, aby bylo nařízeno jednání o rozvrhu atd. Tato procesní práva jsou z hlediska předmětu řízení o rozvrhu naprosto zásadní. Z povahy věci pak připuštění obrany osoby, jejíž přihláška byla odmítnuta dle § 336f odst. 4 občanského soudního řádu až prostřednictvím odvolání proti usnesení o rozvrhu, nedává smysl ani z hlediska podstaty účastenství na řízení, ani z hlediska účelu institutu odmítnutí přihlášky dle § 336f odst. 4 občanského soudního řádu.

18. Dle § 201 občanského soudního řádu je osobou oprávněnou k podání odvolání účastník řízení. Jelikož osoba, jejíž přihláška byla odmítnuta dle § 336f odst. 4 občanského soudního řádu, není účastníkem řízení o rozvrhu (naopak je zde z okruhu účastníků výslovně vyloučena) a současně právní úprava tohoto dílčího řízení neobsahuje žádné zákonné ustanovení, které by § 201 občanského soudního řádu modifikovalo, je přiznání práva podat odvolání proti usnesení o rozvrhu takové osobě v rozporu s čl. 2 odst. 2 Listiny, neboť takový postup postrádá oporu v zákoně.

19. Ostatně pozbyla-li určitá osoba pravomocným rozhodnutím orgánu veřejné moci postavení účastníka řízení (resp. nezískala-li postavení účastníka v řízení o rozvrhu), které je mimo jiné i podmínkou pro podání odvolání, bylo by nelogické až paradoxní, pokud by po takové osobě bylo požadováno, aby podala odvolání, na něž podle platné a účinné právní

úpravy nemá právo, za účelem nabytí postavení, které by ji opravňovalo mimo jiné k podání tohoto odvolání.

20. Nejde přitom o žádný mechanický formalismus, neboť ani kvůli účelu procesní způsobilosti nelze připustit, aby určitá osoba postavení účastníka v dílčím řízení (o rozvrhu) nejprve na základě § 336f odst. 4 občanského soudního řádu ztratila, aby pak jaksi „procesně obživla“, tedy toto postavení znovu nabyla na samém závěru tohoto řízení, a to jen jako funkčně vázané na podání odvolání proti rozhodnutí. Průběh tohoto řízení ani jeho výsledek totiž nemohla uplatňováním svých procesních práv a plněním svých procesních povinností nijak ovlivnit ve svůj prospěch, což je v rozporu se samotnou podstatou procesní způsobilosti, respektive účasti na řízení.

21. Stejně jako by takový přístup nebyl spravedlivý vůči této osobě, byl by neférový i vůči ostatním účastníkům řízení. V případě úspěchu odvolání takové osoby by pak bylo nutno řízení o rozvrhu zopakovat, přičemž by nešlo o žádnou formalitu, nýbrž by mohlo dojít i ke zcela odlišnému výsledku řízení. Např. pokud by osobou, jejíž přihláška byla původně nesprávně odmítnuta, byl zástavní věřitel, jehož pohledávka by dosahovala částky, která by po uspokojení přednostních pohledávek dosahovala zbytku výtěžku dražby, ostatní věřitelé, kteří původním usnesením o rozvrhu uspokojeni byli, by v opakovaném řízení o rozvrhu žádného uspokojení nedosáhli.

22. Právní názor zastávaný soudním exekutorem totiž odporuje smyslu institutu přihlášky dle § 336f občanského soudního řádu, jímž je poskytnout ostatním účastníkům řízení jistotu ohledně toho, co mohou od výsledků dražby očekávat, a možnost přizpůsobit tomu jejich procesní postup (srov. SMOLÍK, P. In: SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1363).

23. Institut přihlášky dle § 336f občanského soudního řádu tak slouží tomu, aby bylo postaveno najisto, které pohledávky případně budou z rozdělované podstaty uspokojovány, a ostatním účastníkům řízení umožněno je popřít co do jejich pravosti, výše, zařazení do skupiny či pořadí, včetně případných navazujících výzev k podání odpůrčích žalob dle § 337e odst. 2 občanského soudního řádu. Jde tedy o institut, který umožňuje rozlišit, jakými pohledávkami se mají účastníci řízení o rozvrh i orgán v něm rozhodující zabývat a kterými nikoliv. Bylo by proti tomuto účelu, aby zpětně až v důsledku odvolání proti usnesení o rozvrhu byl okruh těchto pohledávek znovu vymezován a doplněn o ty, k nimž se v řízení o rozvrhu jeho účastníci vůbec nevyjadřovali.

24. Byť dle ustanovení § 336p odst. 1 věty druhé občanského soudního řádu musí v oznámení o přihlášených pohledávkách být uvedeny i odmítnuté přihlášky včetně důvodu, pro nějž byly odmítnuty, tato informace je pro účastníky řízení toliko informativního charakteru, neboť o těchto pohledávkách uplatněných odmítnutými přihláškami vůbec nebude v rozvrhu rozhodováno [srov. *a contrario* MÁDR, J. In: JIRSA, J. a kol. Občanské soudní řízení. 4. část. Soudcovský komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2013. Citováno dle: ASPI (právní informační systém), k § 336p odst. 1; DÁVID, R. In: LAVICKÝ, P. a kol. Občanský soudní řád (§ 251 až 376). Exekuční řád. Exekuční právo. Praktický komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Citováno dle: ASPI (právní informační systém), k § 336p bodu 1], a tedy se k nim ostatní účastníci ani nevyjadřují.

25. Ústavní soud tedy shrnuje, že jelikož proti usnesení soudního exekutora o odmítnutí přihlášky dle § 336f odst. 4 občanského soudního řádu není odvolání přípustné a současně tímto usnesením zásadně (k výjimce viz výše sub 9) ztrácí osoba, která odmítnutou přihlášku podala, postavení účastníka řízení a tato osoba nemá ani dalších procesních prostředků k ochraně svých práv, ústavní stížnost proti tomuto usnesení je přípustná ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

III. Rekapitulace skutkového stavu a procesního vývoje

26. Stěžovatel byl věřitelem povinného s pohledávkou ve výši 6 660 000 Kč s příslušenstvím, která byla zajištěna zástavním právem k nemovitostem ve vlastnictví povinného. Soudní exekutor usnesením ze dne 11. 1. 2017 č. j. 054 Ex 51/16-1007 vydal dražební vyhlášku (o elektronické dražbě) k vydražení těchto nemovitostí (dále jen „elektronická dražba“), na nichž vázlo zástavní právo ve prospěch stěžovatele (dále jen „dražební usnesení“), a mimo jiné výrokem XI upozornil věřitele dlužníka, že se mohou domáhat uspokojení jiných pohledávek zajištěných zástavním právem k draženým nemovitostem, než pro které byla dražba nařízena, jen jestliže je přihlásí u soudního exekutora „nejpozději jeden den před stanoveným dnem zahájení elektronické dražby“ (dále též jen „sporná formulace“) a přihláška bude obsahovat náležitosti podle § 336f odst. 2 a 3 občanského soudního řádu. Zahájení této elektronické dražby dražební usnesení stanovilo na 7. 3. 2017 od 18:00 hod.

27. Usnesením soudního exekutora ze dne 7. 3. 2017 č. j. 054 Ex 51/16-1356 soudní exekutor odročil konání elektronické dražby na neurčito, neboť k předmětným nemovitostem uplatnila právo třetí osoba. Usnesením soudního exekutora ze dne 14. 8. 2017 č. j. 054 Ex 51/16-1776 soudní exekutor nařídil zahájení odročené elektronické dražby na 19. 9. 2017 od 19:00 hod. Stěžovatel podal k soudnímu exekutorovi přihlášku k uspokojení své zajištěné pohledávky při rozvrhu podstaty, která byla soudnímu exekutorovi doručena dne 18. 9. 2017 (dále jen „sporná přihláška“). Zákonný úrok z prodlení ke dni 19. 9. 2017 vyčíslil stěžovatel na 1 496 757 Kč.

28. Napadeným usnesením soudní exekutor odmítl spornou přihlášku. Odůvodnil to stručně tím, že lhůta k podání přihlášek do elektronické dražby skončila dne 6. 3. 2017, stěžovatel tedy podal spornou přihlášku zjevně opožděně. Stejně tak odmítl jako opožděně podané i další tři přihlášky.

IV. Argumentace stěžovatele, dalšího účastníka a vedlejší účastnice

29. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že před konáním elektronické dražby mu k jeho dotazu pracovníci soudního exekutora sdělili, že tato dražba se konat nebude z důvodu uplatnění práva k dražené věci třetí osobou. Tento dotaz stěžovatel vznesl proto, že z internetových stránek o plánovaných dražbách bylo seznatelné, že dražba bude odročena.

30. Stěžovatel tvrdí, že soudní exekutor postupoval přepjatě formalisticky, když stěžovatelovu přihlášku odmítl, a že jeho postup vykazuje znaky svévole.

31. Stěžovatel má konkrétně za to, že vzhledem k dikci ustanovení § 336f odst. 1 občanského soudního řádu má věřitel, jehož pohledávka je zajištěna zástavním právem k nemovitosti, právo přihlásit svou pohledávku nejpozději do zahájení dražebního jednání. Stěžovatel proto dává ke zvážení, zda může soudní exekutor v případě elektronické dražby lhůtu pro přihlášení pohledávek krátit a případně o kolik. I pokud by to možné bylo, pak je stěžovatel názoru, že soudním exekutorem stanovenou lhůtu končící den před zahájením elektronické dražby splnil, jelikož termín původního zahájení elektronické dražby byl zrušen a později byl nařízen nový, přičemž stěžovatel podal svou přihlášku den před tímto novým termínem. Dle jeho výkladu tak lhůtu k podání přihlášky splnil, neboť ji podal den před dnem skutečného zahájení elektronické dražby.

32. Stěžovatel považuje tento svůj výklad za jedině možný, neboť by nedávalo smysl, aby soudní exekutor mohl omezit lhůtu k podávání přihlášek např. o několik měsíců, než se má dražba konat. Stěžovatel poukazuje na to, že konec lhůty k přihlášení pohledávek a den zahájení dražby jsou spolu logicky spjaty, přičemž smysl tohoto sepjetí spatřuje stěžovatel v tom, že je umožněno, aby všichni potenciální věřitelé měli šanci uplatnit své pohledávky, které do dne zahájení dražby již existují. Rovněž § 336f odst. 2 a 3 občanského soudního řádu, stanovící náležitosti přihlášky, hovoří pro toto sepjetí, neboť po věřitelích požadují, aby

vyčíslili své pohledávky ke dni konání dražby. Pokud by tedy konec lhůty k podání přihlášek v dané věci měl skutečně být dne 6. 3. 2017, byl by stěžovatel zkrácen na příslušenství své pohledávky za dobu, po niž byla elektronická dražba odročena.

33. Stěžovatel má dále za to, že postupoval v souladu s pokyny soudního exekutora, který přesto jeho přihlášku odmítl jako opožděnou. Stěžovatel poukazuje na to, že soudní exekutor používá termínu „stanovený den zahájení“ shodně ve všech svých usneseních, kdy původně tímto termínem byl 7. 3. 2017, po odročení 19. 9. 2017.

34. Ústavní soud si vyžádal vyjádření soudního exekutora, povinného a rovněž vedlejší účastnice, jakož i spisový materiál o elektronické dražbě. Ústavní soud si však nevyžádal vyjádření všech ostatních účastníků řízení o rozvrhu, neboť tito byli informováni o odmítnutí stěžovatelovy přihlášky až v oznámení dle § 336p odst. 1 občanského soudního řádu, před samotným odmítnutím však žádná procesní práva ani povinnosti ve vztahu k ní neměli.

35. Povinný se ve stanovené lhůtě nevyjádřil, a konkludentně se tak vzdal postavení vedlejšího účastníka, o čemž byl ve výzvě k vyjádření Ústavním soudem poučen.

36. Soudní exekutor se vyjádřil v zásadě toliko k procesním aspektům řízení před Ústavním soudem, kdy měl za to, že ústavní stížnost je nepřípustná (viz výše sub 2). Tuto námitku vypořádal Ústavní soud výše v části II tohoto nálezu. K věcné argumentaci se soudní exekutor nijak nevyjádřil, toliko odkázal na své usnesení ze dne 9. 4. 2018 č. j. 054 EX 51/16--2964, které je součástí spisového materiálu, jenž Ústavnímu soudu zaslal.

37. V tomto usnesení soudní exekutor zejména uvedl, že z jazykového výkladu § 336o odst. 2 občanského soudního řádu vyplývá, že příslušný orgán veřejné moci (soudní exekutor či soud) má při elektronické dražbě širší prostor pro stanovení pravidel pro uplatnění práv některých třetích osob, než jak je tomu u klasických „kamenných“ dražeb, nejde tedy o pouhou specifikaci ustanovení § 336b odst. 4 písm. a) občanského soudního řádu. Účelem § 336o občanského soudního řádu je dle soudního exekutora reagovat na nové možnosti doby, kdy dražby nemovitostí jsou dnes prakticky vždy vedeny elektronicky, přičemž je trendem v procesním právu, že uplatňování práv je vázáno na určité lhůty či koncentrováno. Projevem tohoto trendu je i § 336o občanského soudního řádu, opravňující stanovit různé termíny, čímž je osobám „bdělým a myslícím (na) ochranu svých práv“ umožněno tato práva uplatnit, přičemž tyto lhůty naopak brání obstrukcím a zavádějí do řízení pořádek.

38. Dle soudního exekutora je tak irelevantní, zda došlo např. neformálně telefonicky k informování stěžovatele, že dražba bude pravděpodobně odročena. Taková informace nezakládá důvod pro to, aby případný přihlašovatel do dražby svou pohledávku nepřihlásil. Něco jiného by bylo, pokud byl stěžovatel informován, že dražba neproběhne vůbec. Soudní exekutor rovněž popřel blízkou časovou spojitost dražby a podání přihlášky, neboť dle § 336k odst. 1 občanského soudního řádu je soudní exekutor povinen vyvěsit na své úřední desce výzvu pro přihlášené věřitele, aby do 15 dnů od vyvěšení vyčíslili své pohledávky ke dni konání dražby. Přihlášení věřitelé tak na svých právech nemohou být kráceni jenom tím, že termín konání dražby je relativně časově vzdálen od konce lhůty pro podání přihlášek. Soudní exekutor sice připustil, že by prodleva mezi stanovením termínu dražby a jejím skutečným konáním neměla být v řádu několika měsíců, v dané věci tato prodleva však byla zapříčiněna obstrukcemi ze strany povinného v podobě podávání vylučovacích žalob po domluvě se třetími osobami.

39. Ohledně určení konce lhůty pro podávání přihlášek pak soudní exekutor poukázal na to, že podle dražebního usnesení byl poslední den lhůty stanoven na 6. 3. 2017. K odročení došlo až v den, kdy se dražba měla konat, tedy dne 7. 3. 2017.

40. Vedlejší účastnice pak s odkazem na usnesení sp. zn. II. ÚS 2829/15 ze dne 16. 12. 2015 má za to, že usnesením, proti němuž občanský soudní řád nepřipouští odvolání, nemůže být porušeno základní právo na spravedlivý proces.

41. Ústavní soud zaslal tato vyjádření soudního exekutora i vedlejší účastnice k replice stěžovateli, ten však tohoto svého práva nevyužil.

42. Na tomto místě považuje Ústavní soud za nutné poznamenat, že ani soudní exekutor, ani vedlejší účastnice řízení se nijak nevymezili proti tvrzení stěžovatele, že tento přede dnem původního zahájení dražby komunikoval s pracovníky soudního exekutora, od nichž měl zvědět informaci, že dražba bude odročena na neurčito. Soudní exekutor naopak ve svém usnesení uvedeném výše sub 36 tuto možnost v zásadě připustil, respektive k možnosti „neformálního“ telefonického informování se v něm vyjadřuje a dovozuje, že to nemůže mít žádný vliv na případné nesplnění podmínek přihlášky. Ústavní soud má za to, že soudní exekutor by se k této skutečnosti nevyjadřoval, kdyby k ní nedošlo.

43. Řízení o ústavní stížnosti je zásadně neveřejné a písemné. Byť Ústavní soud může provádět dokazování, je toto omezeno pouze na skutečnosti svědčící o možném dotčení na ústavně zaručených základních právech a svobodách, nelze je vést ve věci samé [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 345/2000 ze dne 9. 11. 2000 (N 169/20 SbNU 197)]. Specifické postavení Ústavního soudu a jeho pravomoci v porovnání s obecným soudnictvím rovněž možnosti provádět před Ústavním soudem dokazování, tedy i ověřovat tvrzení účastníků řízení, omezují.

44. Je proto především na nich, aby se bránili proti nepravdivým tvrzením uváděným v řízení o ústavní stížnosti jinými účastníky řízení. Je-li tak účastník řízení o ústavní stížnosti vyzván k vyjádření k podání jiného účastníka řízení a toto podání obsahuje tvrzení, které by v případě, že by bylo nepravdivé, zjevně vyžadovalo reakci vyzvaného účastníka řízení, zejména proto, že na jejím posouzení závisí rozhodnutí o ústavní stížnosti, a vyzvaný účastník tuto skutečnost nevyvrátí ani nepopře, Ústavní soud může z takového tvrzení při svém rozhodnutí vyjít jako z pravdivého bez toho, aby vyzvaného účastníka řízení znovu zvlášť vyzýval k vyjádření se k předmětnému tvrzení či aby jinak ověřoval jeho pravdivost, nevyvolávají-li další okolnosti případu o ní závažné pochybnosti.

45. Jelikož tak na jedné straně přešel soudní exekutor tvrzení stěžovatele mlčením a na straně druhé stěžovatel neměl, jak toto své tvrzení doložit, přičemž osvětlil, proč k telefonickému kontaktování soudního exekutora přikročil, vyšel Ústavní soud z toho, že toto tvrzení stěžovatele je pravdivé.

V. Posouzení Ústavním soudem

46. Pravomoc Ústavního soudu v řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je založena ustanovením čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) jen tehdy, jestliže tímto rozhodnutím došlo k zásahu do ústavně zaručených práv a svobod. Jakékoliv jiné vady takového rozhodnutí se nacházejí mimo přezkumnou pravomoc Ústavního soudu. Ústavní soud totiž nestojí nad ústavním pořádkem, nýbrž podléhá stejné povinnosti respektovat ústavně zakotvenou dělbu moci jako kterýkoliv jiný orgán veřejné moci. Proto se musí důsledně vystříhat svévole a bedlivě dbát mezí svých pravomocí, svěřených mu Ústavou. Jinak by popřel samotný smysl své existence jakožto soudního orgánu ochrany ústavnosti. V řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je tak Ústavní soud povinen vždy nejprve zkoumat, zda jsou ústavní stížností napadená rozhodnutí způsobilá k vlastnímu meritornímu přezkumu, tedy zda těmito rozhodnutími vůbec mohla být porušena ústavně garantovaná práva či svobody stěžovatelů. Pakliže Ústavní soud dospěje k závěru, že tomu tak není, musí ústavní stížnost odmítnout dle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Tak tomu však v nyní posuzovaném případě není.

47. Ústavní stížnost je důvodná.

48. Podstatou ústavní stížnosti je, že stěžovatel a soudní exekutor zastávají každý jinou interpretaci sporné formulace. Zatímco stěžovatel se domnívá, že poslední den lhůty k podání

přihlášky do elektronické dražby dle § 336f odst. 1 občanského soudního řádu byl spornou formulací stanoven jako den, který předchází dni, v němž reálně elektronická dražba byla zahájena, soudní exekutor má za to, že poslední den této lhůty připadal na den předcházející dni, na nějž bylo původně zahájení elektronické dražby stanoveno, a to bez ohledu na to, že k tomu nedošlo, neboť termín tohoto zahájení byl odročen.

49. Jinými slovy, podle stěžovatelova výkladu se poslední den lhůty k podání přihlášky dle § 336f odst. 1 občanského soudního řádu podle sporné formulace flexibilně posouval podle toho, jak se posouval termín zahájení elektronické dražby, zatímco podle výkladu soudního exekutora byl poslední den této lhůty dle sporné formulace stanoven tak, že odpovídal jednomu jedinému konkrétnímu datu, a to dni předcházejícímu prvně stanovenému dni zahájení elektronické dražby, tedy 6. 3. 2017.

50. Z kontextu konstatování soudního exekutora uvedeného výše sub 39 Ústavní soud dovodil, že tento argument směřuje k tomu, že když stěžovatel nepodal přihlášku ani dne 6. 3. 2017, lhůtu zmeškal a nic na tom již nemůže změnit skutečnost, že až v den, v němž se původně měla konat elektronická dražba, bylo její zahájení odročeno, neboť před vydáním usnesení o tomto odročení byl již dne 7. 3. 2017 stěžovatel v situaci, kdy lhůtu k podání přihlášky o den nestihl. Dalším významným aspektem posuzované věci je tak to, že k odročení zahájení elektronické dražby došlo až v den, kdy původně měla být zahájena, tedy až den poté, na který podle dražebního usnesení původně připadal konec lhůty k podání přihlášek dle § 336f odst. 1 občanského soudního řádu.

51. Ústředními otázkami, na jejichž zodpovězení spočívá rozhodnutí o této ústavní stížnosti, jsou: 1. zda výkladem sporné formulace mohlo dojít k porušení ústavně zaručených základních práv či svobod stěžovatele; 2. pokud ano, zda soudní exekutor uplatnil výklad, který byl ústavně nekonformní; a 3. pokud uplatnil výklad ústavně nekonformní, zda v důsledku toho k porušení stěžovatelových ústavně zaručených základních práv či svobod skutečně vzhledem ke konkrétním okolnostem jeho případu došlo.

VI. Obecná východiska

52. Ustanovení § 336o odst. 1 občanského soudního řádu stanoví, že dražbu lze provést i elektronicky s využitím internetu. Podle § 336o odst. 2 písm. f) občanského soudního řádu v dražební vyhlášce soud stanoví termín přihlášení pohledávek. Dle § 69 exekučního řádu platí, že nestanoví-li tento zákon jinak, použijí se na exekuci prodejem movitých věcí a nemovitých věcí přiměřeně ustanovení občanského soudního řádu upravující výkon rozhodnutí prodejem movitých věcí a nemovitých věcí. K ostatním relevantním ustanovením právních předpisů srov. výše sub 6.

53. V nyní posuzovaném případě jde o výklad obsahu výroku rozhodnutí soudního exekutora. Tím je stěžovatelův případ do jisté míry specifický, neboť zpravidla se judikatura Ústavního soudu týká výkladu právních norem či právních jednání. Je tak třeba vyjít z obecných východisek týkajících se výkladu.

A) K otázce 1

54. Ústavní soud připomněl již výše sub 11, že výklad obyčejného zákona mu v zásadě nepřísluší. Výklad, který by byl v extrémním nesouladu s principy spravedlnosti, resp. aplikace práva z něj vycházející však způsobilé porušit některé z ústavně zaručených základních práv či svobod jsou, přičemž o takový výklad půjde např. v situacích přepjatého formalismu [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 224/98 ze dne 8. 7. 1999 (N 98/15 SbNU 17); nález sp. zn. I. ÚS 755/06 ze dne 10. 12. 2008 (N 219/51 SbNU 725); nález sp. zn. I. ÚS 320/06 ze dne 29. 10. 2008 (N 184/51 SbNU 259); nález sp. zn. III. ÚS 677/07 ze dne 1. 11. 2007 (N 179/47 SbNU 371); či nález sp. zn. I. ÚS 2219/07 ze dne 2. 4. 2008 (N 63/49 SbNU 3)].

55. Ústavní soud setrvale zastává názor, že nepřípustnost výkladu, který by byl založen na přepjatém formalismu, je jednou ze stěžejních zásad veškeré činnosti orgánů veřejné moci [nález sp. zn. II. ÚS 4139/16 ze dne 18. 7. 2017 (N 129/86 SbNU 205)]. Formalismem je taková aplikace práva, jejímž účelem je právo samotné, nikoliv jeho vlastní účel [nález sp. zn. I. ÚS 1595/10 ze dne 12. 8. 2010 (N 162/58 SbNU 393)].

56. Přepjatý formalismus Ústavní soud orgánům veřejné moci netoleruje. Srov. k tomu např. nález sp. zn. I. ÚS 708/17 ze dne 27. 3. 2018 (N 58/88 SbNU 817), nález sp. zn. III. ÚS 127/96 ze dne 11. 7. 1996 (N 68/5 SbNU 519), nález sp. zn. III. ÚS 283/96 ze dne 29. 10. 1996 (N 111/6 SbNU 301), nález sp. zn. III. ÚS 61/97 ze dne 4. 11. 1999 (N 154/16 SbNU 145), nález sp. zn. III. ÚS 236/99 ze dne 13. 1. 2000 (N 5/17 SbNU 35), nález sp. zn. III. ÚS 138/2000 ze dne 29. 3. 2001 (N 53/21 SbNU 451), nález sp. zn. I. ÚS 189/05 ze dne 11. 10. 2006 (N 184/43 SbNU 107), nález sp. zn. III. ÚS 188/04 ze dne 29. 9. 2004 (N 139/34 SbNU 393), nález sp. zn. I. ÚS 142/06 ze dne 26. 10. 2006 (N 195/43 SbNU 199), nález sp. zn. I. ÚS 2656/12 ze dne 7. 5. 2013 (N 78/69 SbNU 321) a mnohá další rozhodnutí.

57. Stejně tak je třeba předeslat, že byť ne vždy porušení procesních pravidel zakládá rovněž porušení práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny [usnesení sp. zn. I. ÚS 148/02 ze dne 27. 8. 2003 (U 19/31 SbNU 327)], nesprávný výklad zákonných norem, v jehož případě je jednotlivci zabráněno v přístupu k soudu, je porušením jeho ústavně zaručeného základního práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 a 4 Listiny [srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 1477/18 ze dne 27. 6. 2018 (N 118/89 SbNU 777)].

B) K otázce 2

58. U této otázky bude muset Ústavní soud zodpovědět, čím se měl soudní exekutor při výkladu sporné formulace řídit. Jak vyplývá z východisek uvedených pro otázku 1, přepjatě formalistický výklad je případem výkladu ústavně nekonformního.

59. Ústavně nekonformní výklad se vyznačuje tím, že nepřípustně postihuje některé z ústavně zaručených základních práv či svobod, a je mu dána přednost před výkladem, který tak nečiní, či nedůvodně vybočuje ze soudní praxí respektovaného způsobu výkladu [nález sp. zn. I. ÚS 1312/11 ze dne 13. 3. 2013 (N 40/68 SbNU 413)], resp. jde o užití zákonného pojmu v jiném než zákonem stanoveném a právním myšlením konsensuálně přijímaném významu [nález sp. zn. II. ÚS 924/13 ze dne 21. 11. 2013 (N 195/71 SbNU 329)]. V případě napětí mezi výkladem ústavně konformním a originárním (subjektivním) má přednost výklad ústavně konformní [nález sp. zn. Pl. ÚS 36/01 ze dne 25. 6. 2002 (N 80/26 SbNU 317; 403/2002 Sb.); nález sp. zn. Pl. ÚS 16/08 ze dne 29. 9. 2010 (N 203/58 SbNU 801; 310/2010 Sb.)].

60. Byť při výkladu a použití právních norem zpravidla prvním krokem bývá výklad jazykový [nález sp. zn. I. ÚS 3508/12 ze dne 30. 1. 2013 (N 22/68 SbNU 271) či nález sp. zn. III. ÚS 384/08 ze dne 30. 9. 2009 (N 211/54 SbNU 587)], nelze při tom opominout jejich smysl a účel, který není možno hledat jen v jejich textu, ale v němž je vždy třeba nalézat i principy uznávané demokratickými právními státy [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 980/13 ze dne 19. 6. 2014 (N 126/73 SbNU 903) či nález sp. zn. I. ÚS 2736/07 ze dne 14. 4. 2010 (N 83/57 SbNU 115)]. Vede-li jazykový výklad k nerozumným závěrům, je namístě použít další výkladové metody, např. výklad systematický, logický či teleologický [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 2427/12 ze dne 1. 2. 2013 (N 26/68 SbNU 303)]. Prizmatem ústavně konformního teleologického výkladu je smysl a účel ochrany ústavně garantovaných práv a svobod [nález sp. zn. I. ÚS 160/09 ze dne 2. 6. 2009 (N 128/53 SbNU 615) či nález sp. zn. III. ÚS 303/04 ze dne 10. 3. 2005 (N 52/36 SbNU 555)].

61. Specificky k výkladu právních norem stanovujících lhůty v souvislosti s doručováním se Ústavní soud vyjádřil tak, že účelem doručování není kladení překážek osobám uplatňujícím práva, ale pouze stanovení formálního postupu jejich uplatňování. Jde

přitom o konkretizaci práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny, proto příliš formalistický výklad, v jehož důsledku je lhůta k procesnímu úkonu považována za zmeškanou, ačkoliv při výkladu ústavně konformním by tomu tak nebylo, je porušením tohoto práva [srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 110/06 ze dne 1. 11. 2006 (N 202/43 SbNU 261)].

62. V oblasti výkladu smluv, respektive právních jednání v soukromém právu, platí, že při konkurenci výkladů je ústavně konformní ten, který nezakládá neplatnost smlouvy [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 658/18 ze dne 22. 5. 2018 (N 102/89 SbNU 509), nález sp. zn. I. ÚS 625/03 ze dne 14. 4. 2005 (N 84/37 SbNU 157) či nález sp. zn. II. ÚS 2095/14 ze dne 8. 10. 2014 (N 190/75 SbNU 139)]; nález sp. zn. I. ÚS 34/17 ze dne 25. 7. 2017 (N 132/86 SbNU 247); nález sp. zn. IV. ÚS 3168/16 ze dne 11. 7. 2017 (N 121/86 SbNU 85); nález sp. zn. II. ÚS 3646/13 ze dne 3. 1. 2017 (N 2/84 SbNU 35)], respektive právního jednání.

63. Při konkurenci dvou možných výkladů je tak třeba upřednostnit ten, který je v daném případě nejvíce v souladu s ústavně zaručenými základními právy a svobodami [nález sp. zn. I. ÚS 272/02 ze dne 6. 1. 2003 (N 1/29 SbNU 3)]. Záleží-li vyřešení otázky, který ze dvou možných výkladů zvolit, současně na vyřešení otázky, kterému ústavně zaručenému základnímu právu či svobodě dát přednost, je třeba zvolit ten výklad, který chrání právo či svobodu aktuálně závažnější [nález sp. zn. II. ÚS 536/14 ze dne 21. 1. 2015 (N 11/76 SbNU 153)], případně který nejlépe odpovídá ústavněprávním zárukám [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 695/06 ze dne 11. 4. 2007 (N 63/45 SbNU 69) či nález sp. zn. I. ÚS 98/05 ze dne 15. 12. 2005 (N 229/39 SbNU 437)].

64. Byť, jak bylo konstatováno výše, se Ústavní soud výkladem výroků individuálních právních aktů prakticky nezabýval, vyjádřil se ve své rozhodovací činnosti již i k této otázce, a to zcela v souladu s výše nastíněnými principy výkladu právních předpisů či právních jednání. Umožňuje-li tak neurčitost obsahu procesního rozhodnutí různé interpretace, nelze přijmout tu, která je k tíži dotčeného účastníka řízení [nález sp. zn. III. ÚS 127/96 ze dne 11. 7. 1996 (N 68/5 SbNU 519)].

C) K otázce 3

65. Jedním ze základních principů činnosti orgánů veřejné moci je předvídatelnost, což vyplývá již z čl. 2 odst. 2 Listiny [nález sp. zn. I. ÚS 89/02 ze dne 21. 5. 2002 (N 60/26 SbNU 135)], a to nejen ve smyslu postupu dle příslušné právní úpravy, ale i vzhledem k okolnostem konkrétního řízení [nález sp. zn. I. ÚS 89/02 ze dne 21. 5. 2002 (N 60/26 SbNU 135)]. Ustanovení procesního práva je proto třeba vykládat tak, aby nedávalo orgánům veřejné moci prostor pro libovůli a chránilo předvídatelnost jejich činnosti [srov. nález sp. zn. III. ÚS 1518/15 ze dne 15. 9. 2015 (N 167/78 SbNU 507)]. Předvídatelnost práva, spočívající mimo jiné v předvídatelnosti postupu orgánů veřejné moci, je přitom jedním ze znaků právního státu [nález sp. zn. IV. ÚS 2127/12 ze dne 1. 2. 2013 (N 25/68 SbNU 295) či nález sp. zn. IV. ÚS 690/01 ze dne 27. 3. 2003 (N 45/29 SbNU 417).]

66. Rovněž je v kontextu nyní posuzované věci nutno zdůraznit, že Ústavní soud klade důraz na ochranu práv aktivních účastníků řízení. Za přepjatý formalismus tak mimo jiné považoval např. vydání kontumačního rozsudku, ačkoliv se jinak aktivní účastník řízení, o jehož zájmu a vůli se nároku bránit nebyly pochyby, k řízení v důsledku vlastního omylu či jinak neúmyslně nedostavil [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 2656/12 ze dne 7. 5. 2013 (N 78/69 SbNU 321) či nález sp. zn. IV. ÚS 63/05 ze dne 23. 8. 2005 (N 163/38 SbNU 301)]] či se neúmyslně opozdil [srov. nález sp. zn. III. ÚS 428/04 ze dne 10. 3. 2005 (N 53/36 SbNU 563)].

67. Konečně je vhodné připomenout, že pohyb písemností uvnitř orgánu veřejné moci musí být s ohledem na splnění povinnosti ze strany účastníků řízení ve stanovených lhůtách organizován tak, aby nedošlo k újmě při uplatnění jejich práv [srov. nález sp. zn. IV. ÚS

518/10 ze dne 23. 11. 2010 (N 233/59 SbNU 375)]. Tento nález se sice týkal pohybu písemností uvnitř soudu, nicméně jelikož soudní exekutor při exekuci prodejem movitých a nemovitých věcí dle dílu 4 hlavy IV exekučního řádu vystupuje jako orgán veřejné moci, a to na místě soudu, který by jinak prováděl výkon rozhodnutí prodejem nemovitých věcí dle hlavy páté části šesté občanského soudního řádu, platí jeho závěry i na pohyb písemností uvnitř úřadu soudního exekutora.

VII. Aplikace obecných východisek na případ stěžovatele

68. Ústavní soud, vycházeje ze svých dřívějších právních závěrů prezentovaných v části VI tohoto nálezu, dospěl k závěru, že odpovědi na všechny tři otázky vytyčené výše sub 51 jsou kladné.

A) K otázce 1

69. Jak bylo nastíněno výše v části VI. A) tohoto nálezu, obecně vzato může dojít k porušení některého z ústavně zaručených základních práv či svobod nesprávným výkladem právního předpisu i právního jednání a není důvodu, proč by tomu mělo být jinak u výkladu obsahu výroku individuálního právního aktu (ostatně srov. nález specifikovaný výše sub 64). V nyní posuzované věci, v níž stěžovatel a soudní exekutor každý uplatňují jiný výklad sporné formulace, je přitom zřejmé, že pokud by byl správný výklad uplatňovaný stěžovatelem, a soudní exekutor by jej byl uplatnil, stěžovatelovu přihlášku do elektronické dražby by neodmítl, ale dál by byl se stěžovatelem nakládal jako s přihlášeným věřitelem, a tedy i jako s účastníkem řízení.

70. V takovém případě by stěžovatelovu vlastnickému právu (reprezentovanému přihlášenou pohledávkou) byla přiznána ochrana orgánem veřejné moci, zatímco při reálném průběhu řízení tak, jak byl shrnut v části III tohoto nálezu, tomu tak nebylo, neboť napadené usnesení soudního exekutora zbavilo stěžovatele možnosti svoji pohledávku, nota bene zajištěnou zástavním právem, z výtěžku elektronické dražby uspokojit.

71. K otázce 1 tak Ústavní soud uzavírá, že výklad sporné formulace zastávaný soudním exekutorem je v obecné rovině způsobilý porušit stěžovatelova ústavně zaručená základní práva na soudní a jinou právní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny a vlastnit majetek dle čl. 11 odst. 1 Listiny.

B) K otázce 2

72. Pro zodpovězení otázky 2 je třeba rozhodnout, zda stěžovatelem prosazovaný výklad sporné formulace je možný a zda mu soudní exekutor měl dát přednost. Ústavní soud upřel pozornost na vyjádření soudního exekutora k ústavní stížnosti a odůvodnění jeho usnesení uvedeného výše sub 36, z nichž zjistil, že soudní exekutor v zásadě argumentuje toliko v tom smyslu, že vzhledem k § 336o odst. 2 písm. f) občanského soudního řádu je oprávněn stanovit jinou lhůtu pro podání přihlášek do elektronické dražby než v případě dražby „kamenné“, kde § 336f odst. 1 občanského soudního řádu rámuje konec této lhůty okamžikem zahájení dražebního jednání, a rovněž vyložil, proč je lhůta k podání přihlášek nutná a také proč došlo k tak velkému odstupu mezi koncem lhůty k podání přihlášek (dle výkladu soudního exekutora) a zahájením dražby.

73. Ústavní soud předně podotýká, že podrobný výklad § 336o odst. 2 písm. f) občanského soudního řádu není pro rozhodnutí v této věci nutný. I kdyby snad toto ustanovení vykládal soudní exekutor nesprávně, na věci to nic nemění, neboť pak by se uplatnila lhůta podle § 336f odst. 1 občanského soudního řádu, kterou by stěžovatel dodržel.

74. Soudní exekutor rovněž neuvedl nic, co by vylučovalo výklad stěžovatele, a to z hlediska právního (např. že by to bylo v rozporu s nějakým dalším ustanovením občanského soudního řádu), jazykového (např. že sporná formulace vůbec nepřipouští posunutí termínu)

či administrativně-technického (např. že by nějaká zvláštnost faktického průběhu elektronické dražby bránila tomu, aby při odročení jejího zahájení došlo k posunu termínu pro přihlášení pohledávek). Ani Ústavní soud žádnou takovou překážku neshledal. Stačilo-li soudnímu exekutorovi původně, aby další věřitelé podávali přihlášky svých pohledávek nejpozději den před plánovaným zahájením dražby, není zřejmé, proč by při posunutí tohoto zahájení, které, jak sám uvedl, bylo důsledkem údajných obstrukcí povinného, a tedy na ně neměl žádný vliv, soudní exekutor najednou nebyl schopen zajistit řádný průběh exekučního řízení, měl-li by akceptovat jako včas podané i přihlášky den před nově nařízeným dnem zahájení elektronické dražby.

75. Za zcela zásadní v nynější věci Ústavní soud považuje rovněž to, že ustanovení § 336o odst. 2 písm. f) občanského soudního řádu samo žádný způsob formulace stanovení lhůty k podání přihlášek pohledávky neobsahuje. Sporná formulace tak není převzetím doslovného ustanovení právního předpisu, ale vlastním výtvorem soudního exekutora. Umožnění dvojího výkladu konce lhůty k podání přihlášek do elektronické dražby bylo tedy důsledkem jen a pouze použití sporné formulace soudním exekutorem v dražebním usnesení. Pokud by soudní exekutor použil formulaci jednoznačnou, např. by jednoduše stanovil konec lhůty pro podávání přihlášek na 6. 3. 2017, nebylo by o konci této lhůty naprosto žádných pochyb. Sporná formulace umožňuje dvojí výklad, a naopak právě tím, že stanovuje konec této lhůty ve vazbě na den zahájení elektronické dražby, tedy jinak než pevným datem, nutně vede k závěru, že rozhodujícím aspektem pro výklad sporné formulace je právě vazba na den zahájení elektronické dražby, nikoliv na konkrétní kalendářní datum.

76. Ústavní soud tak k otázce 2 uzavírá, že výklad sporné formulace prosazovaný stěžovatelem oproti výkladu zastávaného soudním exekutorem umožňoval stěžovateli poskytnutí ochrany jeho ústavně zaručeným základním právům dle čl. 36 odst. 1 a čl. 11 odst. 1 Listiny. Vzhledem k východiskům popsaným výše v části VI. B) tohoto nálezu tak ústavně konformním byl právě výklad proponovaný stěžovatelem. Tento výklad tak měl při rozhodování o stěžovatelově přihlášce soudním exekutorem nabýt vrchu.

C) K otázce 3

77. Zbývající otázkou se Ústavní soud musel zabývat vzhledem k argumentu soudního exekutora, že usnesení o odročení zahájení elektronické dražby bylo vydáno až dne 7. 3. 2017, tj. až v den, kdy měla být elektronická dražba původně zahájena, a že stěžovatele případné sdělení o odročování dražby nezbavovalo povinnosti podat přihlášku nejpozději dne 6. 3. 2017.

78. Ústavní soud tento argument nepřesvědčil, neboť vzhledem ke konkrétním okolnostem případu mohl stěžovatel legitimně očekávat, že k odročení skutečně dojde. Tato skutečnost tedy není v rozporu s výše uvedeným ústavně konformním výkladem použitého pojmu „nejpozději jeden den před stanoveným dnem zahájení této elektronické dražby“. Měl-li stěžovatel legitimní očekávání, že tento „den před stanoveným dnem zahájení“ se posune, nelze mu klást k tíži, že soudní exekutor vydal příslušné usnesení až v den, kdy se dražba měla konat. Ostatně jak Ústavní soud zjistil z vyžádaného spisového materiálu, Okresní soud v Příbrami, který vedl řízení o vyloučení nemovitých věcí z výkonu rozhodnutí, které provedení elektronické dražby bránilo, svým vyrozuměním již ze dne 1. 3. 2017 informoval soudního exekutora k jeho žádosti ze dne 28. 2. 2017, že toto řízení dosud nebylo pravomocně skončeno.

79. Jestliže za těchto okolností soudní exekutor otálel s vydáním usnesení o odročení zahájení elektronické dražby až do samotného dne, kdy původně měla být zahájena, nelze toto prodlení klást k tíži stěžovatele, který na okamžik vydání tohoto usnesení neměl žádný vliv, ale naopak byl aktivní a zjišťoval si, zda k odročení dojde.

80. Jelikož soudní exekutor naopak nezpochybnil stěžovatelovo tvrzení o předchozím poskytnutí informace, že zahájení elektronické dražby bude odročeno, není důvodu stěžovateli nevěřit, že přihlášku své pohledávky nepodal proto, že by zapomněl, ale proto, že byl v přesvědčení, že konec lhůty k přihlášení pohledávky bude spadat až na jeden den před skutečným dnem konání elektronické dražby, přičemž podle informací od úřadu soudního exekutora věděl, že původně nařízený termín zahájení elektronické dražby bude odročen. Při výkladu práva je totiž třeba vycházet z toho, že jednotlivci (zpravidla) jednají racionálně nebo se o to alespoň pokoušejí [nález sp. zn. II. ÚS 4026/17 ze dne 10. 4. 2018 (N 72/89 SbNU 109)].

81. Je tak sice pravda, že v den následující po uplynutí původně určené lhůty k přihlášení pohledávek do elektronické dražby stěžovatel věděl, že takto původně určenou lhůtu zmeškal, bylo by však přepjatým formalismem jen z tohoto důvodu jeho ústavní stížnost zamítnout, neboť stěžovatel byl aktivní, informoval se u soudního exekutora o odročení zahájení elektronické dražby a pouze v důsledku prodlení soudního exekutora s vydáním usnesení o odročení až na den původně nařízeného zahájení elektronické dražby nebylo dosaženo stavu, v němž by stěžovatel věděl o odročení nejen neformálně, ale ještě před uplynutím původně určené lhůty k podání přihlášek by měl k dispozici i usnesení o odročení.

82. Došlo tak k tomu, že se procesně aktivní stěžovatel (srov. judikaturní závěry uvedené výše sub 66), jednající v legitimním očekávání (srov. východiska předestřená výše sub 65), že dojde k odročení zahájení elektronické dražby, a tedy i k posunu lhůty pro podávání přihlášek pohledávek, dostal do situace, v níž nebylo usnesení o odročení zahájení elektronické dražby vydáno ještě před původním koncem lhůty k podávání přihlášek toliko z důvodů na straně soudního exekutora a organizace jeho úřadu (k tomu srov. právní názor Ústavního soudu uvedený výše sub 67).

83. Ústavnímu soudu neušla ani motivace stěžovatele k takovému postupu, tedy snaha vyčíslit svou pohledávku ke dni skutečného zahájení elektronické dražby, neboť stěžovatel byl v domnění, že jím přihlášená pohledávka bude uspokojena jen ve výši, v níž ji takto přihlásil, a to včetně příslušenství. Jak správně uvedl soudní exekutor (viz výše sub 38), toto stěžovatelovo domnění bylo vzhledem k § 336k odst. 1 občanského soudního řádu nesprávné. To však pouze osvětluje stěžovatelovu motivaci podat přihlášku co nejblíže k okamžiku zahájení elektronické dražby, nic to však nemění na tom, že stěžovatel vážně mínil svůj záměr pohledávku přihlásit, a tedy že jeho ústavní stížnost není pouze projevem jeho snahy zvrátit negativní důsledky své předchozí liknavosti.

84. K otázce 3 tak Ústavní soud konstatuje, že kdyby soudní exekutor uplatnil správný výklad konce lhůty k podání přihlášky, nebyly zde z ústavněprávního hlediska žádné specifické okolnosti stěžovatelova případu, pro něž by stěžovatel tuto lhůtu nedodržel. Soudní exekutor tak odmítnutím stěžovatelovy přihlášky pro opožděnost z důvodu nesprávného výkladu konce lhůty pro její podání porušil stěžovatelova ústavně zaručená základní práva dle čl. 36 odst. 1 Listiny a v důsledku i čl. 11 odst. 1 Listiny.

VIII. Závěr

85. Ze všech těchto důvodů Ústavní soud seznal, že stěžovatelova ústavně zaručená základní práva na soudní a jinou právní ochranu a na vlastnictví majetku byla napadeným usnesením porušena. Ústavní soud proto dle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu konstatoval porušení výše uvedených ústavně zaručených základních práv a dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené usnesení zrušil. Dopady tohoto nálezu budou záviset na konkrétním stavu předmětného exekučního řízení, o němž nemá Ústavní soud žádné další poznatky.

Č. 40
Povinnost zohlednit postoj dítěte při rozhodování o uložení pokuty za nerealizovaný styk s prarodiči
(sp. zn. II. ÚS 3573/18 ze dne 19. března 2019)

1. Uložení pokuty (§ 502 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních) je jedním z opatření aktivně chránících právo na nerušený rodinný život (čl. 10 odst. 2 Listiny, čl. 8 Úmluvy). Jeho účelem je vynucení splnění povinnosti uložené povinnému soudem ve prospěch oprávněného, založené vykonávaným titulem, tzn. nikoliv jeho sankcionování. Pokud však ze zjištěných okolností vyplývá, že povinný nemůže plnit povinnost stanovenou soudem, a to i přes zjevnou a odpovídající snahu, nelze považovat podmínky stanovené zákonem pro uložení pokuty za naplněné.

2. Jakkoliv se Ústavní soud ztotožňuje s východisky obecných soudů, které svým postupem sledovaly prosazení obecně žádoucího cíle v podobě zachování vzájemného vztahu mezi nezletilým a jeho prarodiči, nemůže v žádném případě akceptovat skutečnost, že se ho snaží dosáhnout bez ohledu na vůli (přání) nezletilého dítěte, které lze pro jeho věk již považovat za natolik rozumově a emocionálně vyspělé, že je schopno uvědomit si dosah těchto svých rozhodnutí, přičemž nebylo v daném případě nijak prokázáno, že by tomu tak být nemohlo, resp. že by jeho vůle byla účelově a systematicky formována ze strany třetí osoby. V případě, že obecné soudy měly o postoji syna pochybnosti, pak bylo jejich povinností přistoupit k provedení dalších důkazů, aby byl skutečně prokázán skutkový stav, jak stanoví § 21 zákona o zvláštních řízeních soudních.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání v senátu složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a soudce Ludvíka Davida a soudkyně Kateřiny Šimáčkové ve věci ústavní stížnosti stěžovatele J. Š., zastoupeného JUDr. Katarínou Zouharovou, advokátkou, se sídlem Halounova 6, Jihlava, směřující proti usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 7. 8. 2018 č. j. 13 Co 88/2018-1125, usnesení Okresního soudu v Lounech ze dne 28. 2. 2018 č. j. 0 P 296/2011-1099, usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 3. 10. 2018 sp. zn. 13 Co 212/2018 a usnesení Okresního soudu v Lounech ze dne 28. 8. 2018 sp. zn. 0 P 296/2011, za účasti Krajského soudu v Ústí nad Labem a Okresního soudu v Lounech jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 7. 8. 2018 č. j. 13 Co 88/2018-1125, usnesením Okresního soudu v Lounech ze dne 28. 2. 2018 č. j. 0 P 296/2011-1099, usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 3. 10. 2018 sp. zn. 13 Co 212/2018 a usnesením Okresního soudu v Lounech ze dne 28. 8. 2018 sp. zn. 0 P 296/2011 byla porušena základní práva stěžovatele zaručená v čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a v čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Včas podanou ústavní stížností (§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a splňující i ostatní zákonem stanovené podmínky řízení [§ 75 odst. 1 *a contrario*; § 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu] brojí stěžovatel proti v záhlaví citovaným rozhodnutím Krajského soudu v Ústí nad Labem a Okresního soudu v Lounech, neboť má za to, že jimi byla porušena jeho základní práva zaručená v čl. 2 odst. 2, čl. 4, čl. 10 odst. 2, čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Jak vyplynulo z ústavní stížnosti, připojených listin a vyžádaného spisu, usnesením o nařízení předběžného opatření Okresního soudu v Lounech (dále jen „okresní soud“) ze dne 18. 9. 2017 č. j. 0 P 296/2011-1019/29, ve spojení s usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem (dále jen „krajský soud“) ze dne 16. 10. 2017 č. j. 13 Co 508/2017-1019/69, bylo stěžovateli uloženo, aby prarodičům P. a I. R. umožnil osobní styk s nezletilým M. v každém sudém kalendářním týdnu vždy v sobotu od 9.00 hodin do následující neděle v 16.00 hodin nepřetržitě.

3. Ústavní stížností napadeným usnesením okresního soudu ze dne 28. 2. 2018 byla stěžovateli na návrh prarodičů po předchozí marné výzvě soudu uložena podle ustanovení § 502 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o zvláštních řízeních soudních“) pokuta v celkové výši 10 000 Kč za neuskutečněné styky s nezletilým v období od 7. 10. 2017 do 11. 2. 2018. K odvolání stěžovatele bylo prvoinstanční rozhodnutí změněno ústavní stížností rovněž napadeným usnesením krajského soudu ze dne 7. 8. 2018, který pokutu za neuskutečněné styky snížil na částku 6 000 Kč.

4. Dalším ústavní stížností napadeným usnesením, vydaným pod výše uvedenou spisovou značkou dne 28. 8. 2018, uložil okresní soud stěžovateli ze stejného důvodu pokutu ve výši 14 000 Kč, tentokrát za nerealizování styků s prarodiči v období od 24. 2. 2018 do 26. 8. 2018. K odvolání stěžovatele bylo prvoinstanční rozhodnutí změněno ústavní stížností napadeným usnesením krajského soudu ze dne 3. 10. 2018, který pokutu za neuskutečněné styky snížil na částku 1 000 Kč.

5. Krajský soud snížení pokuty odůvodnil v obou případech tím, že z většiny podání (oznámení) prarodičů poukazujících na neuskutečnění styků s nezletilým nevyplývalo, že by se tito domáhali nařízení výkonu rozhodnutí podle ustanovení § 502 zákona o zvláštních řízeních soudních. Krajský soud proto vyhověl pouze podáním, z jejichž obsahu bylo lze jednoznačně dovodit návrh na výkon rozhodnutí uložením pokuty (stanovené paušální částkou 1 000 Kč za každý nezrealizovaný styk), přičemž v prvém případě se takový návrh týkal šesti termínů neuskutečněných styků s nezletilým, v případě druhém pak termínu jednoho.

II. Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel v nyní předkládané ústavní stížnosti závěry krajského soudu (a jeho prostřednictvím též závěry okresního soudu) zpochybňuje. Je toho názoru, že rozhodnutí obecných soudů jsou v rozporu se zájmy dítěte [odkazuje zde na nález Ústavního soudu ze dne 26. 7. 2016 sp. zn. I. ÚS 153/16 (N 137/82 SbNU 207)]. Uvádí, že nyní projednávaná věc představuje modelovou situaci nerespektování závěrů, které zdejší soud vyslovil v nálezu ze dne 19. 4. 2016 sp. zn. II. ÚS 3489/15 (N 71/81 SbNU 253), z něhož cituje následující pasáž: „Pokud ze zjištěných okolností vyplývá, že povinný rodič nemůže plnit povinnost stanovenou

soudem z důvodu negativního postoje samotných nezletilých dětí, přičemž nebylo prokázáno, že by příčinou jejich negativního postoje bylo chování či úmyslné ovlivňování ze strany tohoto rodiče, nelze považovat podmínky pro uložení pokuty za naplněné.“ Stěžovatel soudům vytýká formalistické posouzení věci. Zdůrazňuje nedostatečné zohlednění skutečnosti, že nezletilý v mezidobí od vydání předběžného opatření o úpravě styků s prarodiči změnil své stanovisko stran dalšího vzájemného setkávání.

III. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

7. Ústavní soud vyžádal vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení; vedlejší účastníci však tohoto svého práva nevyužili, a konkludentně se tak tohoto svého postavení vzdali.

8. Vyjádření účastníků předal Ústavní soud k replice stěžovateli. Jelikož však z těchto vyjádření neplyne nic nového, co by již nebylo obsahem vyžádaného spisu, resp. napadených rozhodnutí a ústavní stížnosti, nepovažuje Ústavní soud za nutné jejich obsah rekapitulovat.

9. V replice stěžovatel shrnuje průběh dosavadního řízení, a to v souvislosti s dalšími souběžně probíhajícími řízeními týkajícími se péče o nezletilého. Obecným soudům mimo jiné vytýká, že „syna nevyslechly a nezjišťovaly důvod jeho odmítání prarodičů, a to v situaci, kdy syn již byl schopen svůj názor sdělit […] Soudy pracovaly jenom s poznatky ze spisu“.

IV. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

10. Po prostudování ústavní stížnosti, vyžádaného spisu, vyjádření účastníků řízení a repliky stěžovatele dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

11. Podstatou nyní projednávané ústavní stížnosti je nesouhlas stěžovatele se skutkovými a právními závěry usnesení okresního a krajského soudu, vydanými v rámci řízení o úpravě výchovných poměrů k nezletilému dítěti, na jejichž základě mu byly ve smyslu ustanovení § 502 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních uloženy dvě pokuty v celkové výši 7 000 Kč, coby prostředek k vynucení povinnosti stěžovatele stanovené mu soudem v rozhodnutí (usnesení o nařízení předběžného opatření) o úpravě styku prarodičů s nezletilým. Stěžovatel v tomto postupu obecných soudů spatřuje porušení svých základních práv, zaručených (krom jiného) v čl. 10 odst. 2 a v čl. 36 odst. 1 Listiny.

12. Vzhledem k tomu, že částka (výše pokut), která je předmětem nyní rozhodované věci (7 000 Kč), je prima facie bagatelní [srov. § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř.], Ústavní soud předně zohlednil zásady pro přezkum ústavnosti těchto věcí [srov. nález sp. zn. III. ÚS 3725/13 ze dne 10. 4. 2014, bod 33 (N 55/73 SbNU 89); veškerá rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz], přičemž dospěl k závěru o nutnosti meritorního posouzení předkládané ústavní stížnosti. Zdejší soud vzal v potaz, že v nyní projednávaném případě došlo k opakovanému ukládání předmětných pokut, přičemž zde existuje reálné riziko, že pokuty budou ukládány stěžovateli i nadále, a to přinejmenším až do okamžiku vydání definitivního (tj. nikoliv jen předběžného) rozhodnutí o úpravě styku s nezletilým. Ústavní soud takto postupoval v obdobných případech již v minulosti [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 3462/14 ze dne 13. 10. 2015 (N 184/79 SbNU 91) či nález sp. zn. II. ÚS 3489/15 ze dne 19. 4. 2016 (N 71/81 SbNU 253)].

13. Co se týká obecných východisek meritorního přezkumu, Ústavní soud připomíná, že při výkladu čl. 10 odst. 2 Listiny a jemu korespondujícího čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), ústavně zaručujících ochranu rodinného života (či právo respektu k rodinnému životu), ve své judikatuře [v níž je reflektována i judikatura Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ve vztahu k čl. 8 Úmluvy] setrvale zdůrazňuje, že základním prvkem rodinného života je nadále soužití rodičů a dětí, neboť právě v jeho rámci se má uskutečňovat péče a výchova ze strany rodičů, na niž mají děti právo podle čl. 32 odst. 4 Listiny [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 485/10 ze dne 13. 4. 2010

(N 82/57 SbNU 93) či nález sp. zn. II. ÚS 4160/12 ze dne 23. 4. 2013 (N 66/69 SbNU 213) a rozhodnutí ESLP ve věci *Kutzner proti Německu* ze dne 26. 2. 2002, č. stížnosti 46544/99; veškerá rozhodnutí ESLP jsou dostupná na http://hudoc.echr.coe.int]. Základním cílem čl. 10 odst. 2 Listiny, resp. čl. 8 Úmluvy, je tak sice primárně ochrana jednotlivce před svévolnými zásahy orgánů veřejné moci (právo na ochranu před neoprávněnými zásahy do rodinného života), nicméně tato ochrana se nevyčerpává pouze plněním povinnosti veřejné moci zdržet se takových zásahů, ale tento spíše negativní závazek je doplněn i o pozitivní závazky, jež jsou pevně spjaty s účinným respektováním soukromého či rodinného života. Základní právo na nerušený rodinný život jako subjektivní veřejné právo tak dle judikatury Ústavního soudu i ESLP chrání rovněž právo rodiče na přijetí vhodných opatření (včetně donucovacích prostředků) ze strany veřejné moci (státních orgánů) směřujících k jeho obnovenému soužití s dítětem, což je relevantní obzvláště právě při řešení sporů mezi rodiči, resp. dalšími rodinnými příslušníky ohledně styku s nezletilým dítětem [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 3765/11 ze dne 13. 3. 2012 (N 52/64 SbNU 645) či rozsudky ESLP ve věci *Eriksson proti Švédsku* ze dne 22. 6. 1989; ve věci *Zawadka proti Polsku* ze dne 23. 6. 2005 č. 48542/99 či ve věci *Mihailova proti Bulharsku* ze dne 12. 1. 2006 č. 35978/02].

14. Obecnými soudy v nyní projednávaném případě stěžovatele použitý prostředek v podobě uložení pokuty, předvídaný v ustanovení § 502 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních, tak lze obecně považovat za jedno z výše uvedených opatření aktivně chránících právo na nerušený rodinný život (čl. 10 odst. 2 Listiny, čl. 8 Úmluvy). Znění ustanovení § 502 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních totiž předpokládá, že soud nařídí výkon rozhodnutí uložením pokuty proti tomu, kdo „neplní dobrovolně soudní rozhodnutí nebo soudem schválenou dohodu o péči o nezletilé dítě, případně o úpravě styku s ním anebo rozhodnutí o navrácení dítěte“. Účelem tohoto prostředku je tedy primárně vynucení splnění povinnosti uložené povinnému soudem ve prospěch oprávněného. Jeho účel proto nespočívá v sankcionování povinného za dobrovolné nesplnění povinnosti, a uloženou pokutu tedy nelze vnímat primárně jako sankci za porušení práva, nýbrž jako prostředek donucení povinného, aby respektoval právní poměry založené vykonávaným titulem. Pokud tedy ze zjištěných okolností vyplývá, že povinný nemůže plnit povinnost stanovenou soudem, a to i přes zjevnou a odpovídající snahu, nelze považovat podmínky stanovené zákonem pro uložení pokuty za naplněné [obdobně srov. např. stěžovatelem citovaný nález sp. zn. II. ÚS 3489/15 ze dne 19. 4. 2016 (N 71/81 SbNU 253)]. Uložením pokuty je zde tedy sledována především ochrana zájmu jednoho z účastníků řízení (na respektování právních poměrů založených vykonatelným rozhodnutím soudu) a má tak zásadně charakter prostředku směřujícího k tomu, jak se domoci subjektivního práva na nerušený rodinný život (čl. 10 odst. 2 Listiny, čl. 8 Úmluvy) [srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2006 sp. zn. 5 Tdo 1628/2005; veškerá rozhodnutí Nejvyššího soudu jsou dostupná na http://www.nsoud.cz/, nebo doktrinární závěry ve vztahu k výkladu ustanovení § 502 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních – Svoboda, K. a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 1000–1001, či k dříve platnému ustanovení § 273 odst. 1 písm. a) o. s. ř. – Kůrka, V., Drápal, L. Výkon rozhodnutí v soudním řízení. Praha: Linde, 2004, s. 729–737].

15. Povinnost veřejné moci (státních orgánů) přijmout taková opatření, jejichž účelem je především ochrana subjektivního práva na nerušený rodinný život (v tomto případě tedy umožnění kontaktu a prohlubování vztahu prarodičů s nezletilým dítětem), nicméně není absolutní, neboť při jejich uplatnění musí brát ohled nejen na zájmy, práva a svobody dotčených osob, které jim jsou zaručeny v čl. 10 odst. 2 Listiny, resp. v čl. 8 Úmluvy (srov. např. rozsudky ESLP ve věci *Scozzari a Giunta proti Itálii* ze dne 13. 7. 2000, č. stížnosti 39221/98 a 41963/98, či ve věci *Voleský proti České republice* ze dne 10. 6. 2003,

č. stížnosti 63627/00), ale především je musí vždy nezbytně činit v nejlepším zájmu dítěte ve smyslu čl. 3 Úmluvy o právech dítěte.

16. Proto je primárním úkolem Ústavního soudu v rámci přezkumu rozhodnutí obecných soudů týkajících se problematiky úpravy výchovných poměrů k nezletilým dětem, tedy včetně rozhodnutí vedoucích k vynucení povinnosti dodržovat dříve přijatou úpravu výchovných poměrů, především posoudit, zda řízení před soudy bylo konáno a přijatá opatření byla činěna v nejlepším zájmu dítěte (čl. 3 Úmluvy o právech dítěte), zda byly za účelem zjištění nejlepšího zájmu dítěte shromážděny veškeré potřebné důkazy, přičemž důkazní aktivita nedopadá na samotné účastníky, ale na soud, a zda byla veškerá rozhodnutí vydaná v průběhu řízení v tomto smyslu náležitě odůvodněna [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014 (N 105/73 SbNU 683)].

17. Za tímto účelem Ústavní soud ve své judikatuře vymezil ústavněprávní kritéria pro rozhodování o úpravě výchovných poměrů k nezletilým dětem, jejichž naplnění v rámci přezkumu rozhodnutí obecných soudů s ohledem na konkrétní okolnosti daného individuálního případu vždy zkoumá. Mezi kritéria, která musí obecné soudy z hlediska nutnosti rozhodovat v nejlepším zájmu dítěte v těchto řízeních vzít v potaz, patří zejména: „1. existence pokrevního pouta mezi dítětem a o jeho svěření do péče usilující osobou; 2. míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěření do péče té které osoby; 3. schopnost osoby usilující o svěření dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby; a 4. přání dítěte“ (srov. např. citovaný nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 a tam citovanou judikaturu).

18. Ve vztahu k posledně uvedenému kritériu, tj. přání dítěte, pak Ústavní soud konstatoval, že „za předpokladu, že je dítě dostatečně rozumově a emocionálně vyspělé, je nutné jeho přání považovat za zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu“. Současně však zdůraznil, že „není možné, aby obecné soudy postoj nezletilého dítěte bez dalšího převzaly a aby své rozhodnutí založily toliko na jeho přání, nikoliv na pečlivém a komplexním posuzování jeho zájmů“ [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 2943/14 ze dne 16. 6. 2015 (N 110/77 SbNU 607)]. Jak Ústavní soud konstatoval v nálezu sp. zn. II. ÚS 2919/14 ze dne 20. 1. 2015 (N 7/76 SbNU 115), „z formulace, že nejlepší zájem dítěte musí být ‚zásadním vodítkem' (předním hlediskem), totiž zároveň vyplývá, že nejde o hledisko jediné, které soudy v řízeních týkajících se úpravy výchovných poměrů nezletilých dětí musí zvažovat. Nejlepší zájem dítěte může být v konfliktu s oprávněnými zájmy ostatních osob (dalších dětí, rodičů atd.). Výbor OSN pro práva dítěte proto uznává, že je nutný určitý stupeň flexibility v aplikaci tohoto principu a případné konflikty s jinými oprávněnými zájmy je třeba řešit případ od případu. Nejlepší zájem dítěte je tedy možno, ba dokonce nutno vyvažovat s ostatními oprávněnými zájmy. Z jeho označení jako ‚přední hledisko' však vyplývá, že nejlepší zájem dítěte má při vyvažování vysokou prioritu. Jinými slovy, v případném vyvažování má nejlepší zájem dítěte vyšší váhu než ostatní oprávněné zájmy, které je však nutno též vzít v potaz [viz nález sp. zn. I. ÚS 3216/13 ze dne 25. 9. 2014 (N 176/74 SbNU 529), s odkazem na Obecný komentář č. 14 Výboru pro práva dítěte z 29. 5. 2013 o právu dítěte na to, aby jeho nejlepší zájmy byly předním hlediskem (General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as primary consideration), 2013, CRC/C/GC/14)]“.

19. Proto Ústavní soud ve své judikatuře vymezil řadu podmínek a okolností, které musí obecné soudy při zohlednění přání nezletilého dítěte nezbytně dodržet a zvažovat, přičemž tyto se týkají jak hodnocení samotného postoje nezletilého dítěte, tj. zohlednění věku, rozumové a emocionální vyspělosti nezletilého dítěte, zvážení míry objektivity (nezávislosti) tohoto postoje [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 3007/09 ze dne 26. 8. 2010 (N 172/58 SbNU 503) či nález sp. zn. I. ÚS 2661/10 ze dne 2. 11. 2010 (N 219/59 SbNU 167)], tak i způsobu jeho zjišťování v průběhu soudního řízení, ať již z hlediska formy, kdy přání dítěte musí být

zjišťováno komplexně, tj. především formou nepřímých otázek (zejména u mladších dětí), anebo z hlediska příslušného orgánu, který má přání nezletilého zjišťovat, tj. zda tak musí činit obecný soud sám či zda postačí, pokud tak obecný soud učiní prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), znaleckého posudku či prostřednictvím zástupce nezletilého. V této souvislosti Ústavní soud v citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 2482/13 zdůraznil, že i v tomto ohledu je rozhodná rozumová a emocionální vyspělost nezletilého dítěte, přičemž nelze *a priori* například vyloučit, že i devítileté dítě bude natolik rozumově a emocionálně vyspělé na to, aby bylo vyslechnuto přímo před soudem, přičemž většina dětí je schopna se vyjádřit ke svému budoucímu výchovnému uspořádání již po dosažení věku 10 let (obdobně srov. citovaný nález sp. zn. I. ÚS 2482/13). Povinnost zohlednit postoj nezletilých dětí Ústavní soud zdůraznil rovněž ve shora citovaném nálezu sp. zn. II. ÚS 3489/15 (bod 33) či nálezu sp. zn. II. ÚS 3765/11 (bod 33), v němž zdejší soud obecným soudům vytknul, že odmítly respektovat, lépe řečeno připustit, že i nezletilý (v té době 7–8letý) může mít vlastní názor a může činit vlastní rozhodnutí a úsudky.

20. Prizmatem výše uvedených ústavněprávních kritérií pro rozhodování obecných soudů ohledně úpravy výchovných poměrů rodičů k nezletilým dětem, které je třeba vztáhnout i na rozhodování týkající se výkonu rozhodnutí upravujících výchovné poměry k nezletilým dětem, Ústavní soud přezkoumal rovněž ústavní stížností napadená rozhodnutí, přičemž dospěl k závěru, že obecné soudy je při svém rozhodování dostatečně nezohlednily. Proto jejich rozhodnutí nelze považovat za ústavně konformní, neboť jimi neoprávněně zasáhly do práva stěžovatele na ochranu rodinného života (čl. 10 odst. 2 Listiny, čl. 8 Úmluvy).

21. Krajský soud uložení pokuty podle ustanovení § 502 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních odůvodnil především tím, že nelze akceptovat nenaplňování pravomocného rozhodnutí o zatímní úpravě styku (srov. usnesení krajského soudu ze dne 7. 8. 2018, bod 7; usnesení krajského soudu ze dne 3. 10. 2018, bod 8). V projednávaném případě přitom Ústavní soud zjistil, že k uložení pokuty došlo i přesto, že nezletilý verbálně odmítl kontakt s prarodiči (srov. bod 7 usnesení krajského soudu ze dne 7. 8. 2018). S odkazem na shora citovanou nálezovou judikaturu zdejšího soudu lze přitom předpokládat, že nezletilý již dokázal ve svých téměř 9 letech (v době rozhodování v nyní posuzovaném případě) o následcích svého jednání uvažovat a posoudit povinnost uloženou soudem otci, jakož i charakterizovat svůj vztah k prarodičům, byť s přihlédnutím k jeho věku.

22. V této souvislosti a především je proto třeba odmítnout způsob, jakým krajský soud tento negativní postoj samotného nezletilého dítěte ke stykům s jeho prarodiči hodnotil. V rozporu s výše uvedenými ústavněprávními kritérii jej totiž odmítl jakkoliv ve svém rozhodnutí reflektovat a zohlednit, když dospěl k nijak odůvodněnému (a prakticky nepřezkoumatelnému) závěru (srov. bod 7 usnesení krajského soudu ze dne 7. 8. 2018), že stanovisko nezletilého je „minimálně zarážející, [neboť] nezletilý je ve faktické péči otce krátce přes rok (k aktuálnímu rozhodnutí odvolacího soudu), ale ještě v květnu 2017 měl pozitivní vztah s prarodiči, který láskyplně projevoval“. Následná rozhodnutí, jimiž došlo k opakovanému uložení pokuty (v podobě stanovené usnesením krajského soudu ze dne 3. 10. 2018), pak zcela postrádají jakékoliv zohlednění shora uváděných ústavněprávních kritérií ukládání pokut v řízení o výkonu rozhodnutí upravujících výchovné poměry nezletilých; krajský soud se zde omezuje toliko na strohé konstatování, že otci již byla za předchozí období pokuta uložena.

23. Jak dále vyplynulo ze spisu, stěžovatel přitom před obecnými soudy uváděl, že se nezletilý chtěl před soudem vyjádřit, resp. že by měl být brán do úvahy i jeho názor (např. v odvolání proti usnesení okresního soudu ze dne 28. 8. 2018, byť v tomto případě v souvislosti s jiným řízením, tj. řízením o svěření nezletilého do péče prarodičů, či v odvolání proti usnesení téhož soudu ze dne 18. 9. 2017, jímž došlo k zatímní úpravě styků

nezletilého s prarodiči, jejíž dodržování je nyní prostřednictvím ukládaných pokut vynucováno). Obecné soudy však názor nezletilého nezohlednily, resp. nezletilého nevyslechly, a to jak v nyní posuzovaném řízení o výkonu rozhodnutí uložením pokuty, tak v původním, byť zatímním, řízení o úpravě styků nezletilého s prarodiči.

24. Jakkoliv se Ústavní soud ztotožňuje s východisky obecných soudů, které svým postupem sledovaly prosazení obecně žádoucího cíle v podobě zachování vzájemného vztahu mezi nezletilým a jeho prarodiči, nemůže v žádném případě akceptovat skutečnost, že se ho tyto soudy snaží dosáhnout bez ohledu na vůli (přání) nezletilého dítěte, které lze pro jeho věk již považovat za natolik rozumově a emocionálně vyspělé, že je schopno uvědomit si dosah těchto svých rozhodnutí, přičemž nebylo v daném případě nijak prokázáno, že by tomu tak být nemohlo, resp. že by jeho vůle byla účelově a systematicky formována ze strany třetí osoby (zde stěžovatele). V případě, že obecné soudy měly o postoji syna pochybnosti, pak bylo jejich povinností přistoupit k provedení dalších důkazů, aby byl skutečně prokázán skutkový stav, jak stanoví § 21 zákona o zvláštních řízeních soudních. Zdejší soud je toho názoru, že skutková zjištění, která měly obecné soudy k dispozici, totiž umožňují alternativní skutkové závěry, tedy že nepředání nezletilého prarodičům nebylo způsobeno jednáním nebo opominutím stěžovatele. S těmito závěry se však obecné soudy nijak nevypořádaly.

25. Jak ostatně zdůraznil Ústavní soud i v citovaném nálezu sp. zn. III. ÚS 3462/14, „výchovné působení rodiče na dítě, a to i ve smyslu rozhodnutí soudu o výchově, nikdy nesmí překročit racionální mez a mělo by respektovat rozhodnutí dítěte tak, aby byly naplněny požadavky stanovené čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte […] Pokud nelze dítě i přes adekvátní výchovné působení přesvědčit, že má jít k otci, jeví se ukládání pokut jako nesmyslné a neplnící zákonem předvídaný účel, tj. zajistit splnění povinnosti. V souladu s principy vyjádřenými v Úmluvě o právech dítěte je vyloučeno, aby kterýkoli z rodičů nutil dítě k plnění povinností všemi prostředky. Sankční působení soudu tak postrádá reálný objekt, tedy vůlí ovlivnitelné lidské jednání, na které by mohlo reálně působit“.

V. Závěr

26. Ústavní soud dospěl s ohledem na výše uvedené k závěru, že obecné soudy uložením pokut stěžovateli podle ustanovení § 502 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních za dobrovolné neplnění jemu soudem uložené povinnosti předat nezletilého ke styku s prarodiči neoprávněně zasáhly do práva stěžovatele na ochranu rodinného života (čl. 10 odst. 2 Listiny, čl. 8 Úmluvy).

27. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona napadená rozhodnutí okresního i krajského soudu zrušil. Vázán právním názorem Ústavního soudu, tak bude mít okresní soud úkol s ohledem na okolnosti daného případu (zejména při zohlednění postoje nezletilého) znovu posoudit otázku splnění podmínek pro uložení pokuty stěžovateli podle ustanovení § 502 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních, coby prostředku k vynucení povinnosti uložené mu soudem ve prospěch prarodičů a jejich styku s nezletilým, nikoliv však prostředku k prosazení „násilné“ změny projevu vůle (přání) nezletilého ke stykům s jeho prarodiči.

28. Ústavní soud konečně uvádí, že shora uvedené závěry by neměly být vnímány jako „vítězství“ otce či „prohra“ prarodičů. Na nyní projednávaný případ totiž plně dopadají následující slova krásné literatury (McEwan, I. Myslete na děti! Praha: Odeon, 2015, s. 11: „Bohatí obvykle selhávali v úsilí o rozdávání štěstí. Rodiče se záhy naučili nový slovník a zdlouhavé právní procedury a zničehonic se octli v lítém boji s těmi, které kdysi milovali. A za bitevní scénou čekali chlapci a dívky, označovaní v soudních spisech jen křestními jmény, utrápení malí Benové a Sáry, choulící se k sobě, zatímco bohové tyčící se ve výškách nad nimi bojovali do posledního dechu, od zvláštního soudu pro rodinné právo k Vrchnímu

soudu a odtud k soudu odvolacímu.“). Stěžovatel i prarodiče tak mají na výběr: buď setrvají ve svých „výškách“ a budou nezletilého nadále vystavovat zjevně traumatizujícím zážitkům, nebo sestoupí níže a naleznou společnou řeč s cílem spolupůsobit k zajištění jeho všestranného rozvoje. Nezbývá než doufat, že dospělí, pamětlivi, že bolestných okamžiků nastalo v útlém věku nezletilého již více než dost, upřednostní druhou možnost.

Č. 41
Právo na účinné vyšetřování – postup policistů vůči osobám bránícím kácení stromů v Národním parku Šumava (sp. zn. II. ÚS 2077/17 ze dne 26. března 2019)

Pro větší praktickou ochranu osob omezených na osobní svobodě před nelidským nebo ponižujícím zacházením (čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy) se přistupuje k obrácení důkazního břemene. Pokud proto stát zadrží oběť v dobrém zdravotním stavu a při propuštění má zranění, pak je na státu, aby poskytl dostatečné a přesvědčivé vysvětlení, jak byla tato zranění způsobena. Důkazní břemeno se v takovém případě přesouvá na stát, aby soud přesvědčil, že se stěžovatelem špatně nezacházel. Tento přesun důkazního břemene je odůvodněn tím, že policie má konkrétního jednotlivce zcela v moci. Obstarání důkazů o špatném zacházení by pro stěžovatele v takové situaci bylo krajně obtížné. Pokud jsou totiž jedinými svědky oběť a policisté, tak by zpravidla proti sobě stálo osamocené tvrzení stěžovatele a několika policistů, a stěžovatel by tudíž z povahy věci důkazní břemeno mohl unést jen výjimečně.

K použití této vyvratitelné domněnky však musí osoby, které tvrdí, že jsou oběťmi násilí, prokázat, že se stopy po špatném zacházení objevily poté, co byly pod kontrolou policie. Osoba, která tvrdí, že ji stát podrobil špatnému zacházení během omezení její osobní svobody, musí v tomto smyslu vznést alespoň tzv. hájitelné tvrzení. Tím je tvrzení, které není zcela nedůvěryhodné a nepravděpodobné, je možné i časově, je dostatečně konkrétní a v čase neměnné. V případě, že poškozený vznese hájitelné tvrzení, že byl podroben špatnému zacházení, je povinností státu provést účinné vyšetřování. Účinné vyšetřování prováděné orgány činnými v trestním řízení, včetně fáze před zahájením trestního stíhání, poté musí být a) nezávislé a nestranné, b) důkladné a dostatečné, c) rychlé a d) podrobené kontrole veřejnosti.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj), soudkyně Kateřiny Šimáčkové a soudce Davida Uhlíře ve věci ústavní stížnosti stěžovatelů 1. J. S., 2. T. B., 3. R. Č., 4, A. H. a 5. A. M., všech zastoupených Mgr. Zuzanou Candigliota, advokátkou, se sídlem Burešova 615/6, Brno, proti postupu Generální inspekce bezpečnostních sborů, Krajského státního zastupitelství v Plzni a Vrchního státního zastupitelství v Praze, za účasti Generální inspekce bezpečnostních sborů, Krajského státního zastupitelství v Plzni a Vrchního státního zastupitelství v Praze jako účastníků řízení, takto:

I. Postupem Vrchního státního zastupitelství v Praze, Krajského státního zastupitelství v Plzni a Generální inspekce bezpečnostních sborů ve věci šetření zásahu Policie České republiky proti stěžovatelům J. S. dne 2. 8. 2011 a T. B. ve dnech 25. 7. 2011 a 1. 8. 2011 vedeného Generální inspekcí bezpečnostních sborů pod sp. zn. GI-TC--282/2016 bylo porušeno základní právo stěžovatelů na účinné vyšetřování vyplývající z práva nebýt podroben nelidskému nebo ponižujícímu zacházení podle čl. 7 odst. 2

Listiny základních práv a svobod a čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Ústavní stížnost R. Č. a A. H. se zamítá.

III. Ústavní stížnost A. M. se odmítá.

Odůvodnění

I. Podstatný obsah ústavní stížnosti a dosavadní průběh řízení

1. Ústavní stížností stěžovatelé namítají, že orgány činné v trestním řízení neprovedly účinné vyšetřování nelidského zacházení, kterému měli být podrobeni při policejním zásahu v srpnu 2011. Tím mělo být porušeno jejich právo na účinné vyšetřování v rozporu s čl. 3 a 13 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále též jen „Úmluva“) a čl. 7 odst. 2 a čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“). Proto se domáhají konstatování, že postupem Vrchního státního zastupitelství v Praze, Krajského státního zastupitelství v Plzni a Generální inspekce bezpečnostních sborů ve věci šetření zásahu Policie České republiky (dále jen „policie“) proti stěžovatelům byla porušena jejich citovaná základní práva, a vyslovení zákazu Generální inspekce bezpečnostních sborů v porušování těchto základních práv pokračovat.

2. Stěžovatelé se na konci července a začátku srpna 2011 účastnili protestu proti kácení stromů v lokalitě Ptačího potoka v Národním parku Šumava (dále též jen „NP Šumava“). Tvrdí přitom, že v průběhu těchto protestů byli – každý odděleně – podrobeni různým formám nelidského či ponižujícího zacházení. Konkrétní tvrzení jednotlivých stěžovatelů jsou následující.

I. a) Rekapitulace tvrzení stěžovatelů

3. Stěžovatel J. S. tvrdí, že se dne 2. 8. 2011 pomocí trubky připoutal ke stromu určenému k pokácení. Po připoutání ke stromu byl stěžovatel po nějaké době informován, že se nachází v prostoru kácení a má se odebrat za pásku, která vyznačuje hranice kácení. Po zhruba hodině, kdy na stěžovatele policisté dohlíželi, přišla ke stěžovateli skupinka asi šesti policistů v doprovodu dvou členů NP Šumava a členky antikonfliktního týmu, kterou byl stěžovatel několikrát neformálně vyzván k opuštění prostoru, což odmítl. Policisté se pak snažili trubku odstranit tahem. Když to nebylo možné, tak další pokusy vzdali. Následně stěžovateli člen informační služby NP nasypal za krk lesní mravence, přičemž na stížnosti proti takovému jednání nikdo z policistů nereagoval. Místo toho ke stěžovateli přistoupil další policista a začal jej dusit přiložením obou dlaní na ústa se současným zacpáním nosu. Stisk policista opakoval asi po půlminutových intervalech, mezi nimiž bylo stěžovateli dovoleno krátké nadechnutí. Po něm opět policista začal stěžovatele dusit. To se opakovalo asi osmkrát. Ihned poté, co stěžovatele policista přestal dusit, přistoupil k němu jiný policista (u tohoto stěžovatel uvedl identifikační číslo) a chytil jej za hrtan a silně zmáčkl. Celé se to opakovalo ve třech cyklech, kdy byl stěžovatel dušen i škrcen. V posledním cyklu stěžovateli další policista silně tlačil prsty za mandibulární kloub (spojuje čelist s lebkou). Při posledním zákroku stěžovateli další policista stoupnul jednou nohou plnou vahou na levé lýtko. Při těchto zákrocích stěžovatel hlasitě křičel, ale nikdo z přítomných policistů a členů antikonfliktního týmu tomu nevěnoval pozornost, resp. pouze nečinně přihlíželi. V průběhu dušení stěžovatel pouze trhal nohou, neboť byl přivázaný a nemohl se jinak bránit ani mluvit. Na probíhající situaci nikdo z přítomných nereagoval, a přestože byl na místě přítomen policista s videokamerou, situaci nezaznamenával. Poté policisté povolali lesního dělníka, který nastartoval motorovou pilu, a stěžovatel z obavy před kácením stromu uvolnil jednu

ruku a vykřikl, že již není připoután. Poté mu byla nasazena pouta a byl zavřen do vozu s dalšími sedmi lidmi.

4. Stěžovatel T. B. uvádí, že se blokády účastnil ve dnech 25. 7. 2011 a 1. 8. 2011. Když dne 25. 7. dorazil na místo, sedl si na zem ke stromu do prostoru těžby. Nebyl k ničemu připoután, na zádech a na ramenou měl dva batohy. Nejdříve k němu přistoupili dva členové antikonfliktního týmu a požadovali, aby odešel. To stěžovatel odmítl, načež byla přivolána pořádková jednotka. Přivolaní policisté vyzvali stěžovatele, aby opustil prostor těžby. Když odmítl, policisté k němu přistoupili a sundali mu z ramene menší batoh, potom se snažili sundat ten větší, čemu se stěžovatel bránil. Policisté použili vůči stěžovateli donucovací prostředky a za užití násilí mu stočili ruce za záda a batoh sundali. Poté si na něj klekli, stáčeli mu ruce za záda a za užití hmatů a chvatů jej vyvedli za pásku, kde jej nechali. Poté se stěžovatel přemístil do jiné lokality a vběhl do prostoru těžby, aby zastavil kácení. Vůči stěžovateli byly znovu použity donucovací prostředky a byla mu nasazena pouta. Dva policisté stěžovateli vulgárně nadávali. Dle stěžovatele začali policisté používat donucovací prostředky spočívající v úderech do celého těla, klekali mu na hrudník, hlavu a krk. Dusili ho tak, že mu přikládali ruku přes nos a ústa. Tlačili mu nosní chrupavku do obličeje a celou hlavu k zemi, vykrucovali mu ruce a tahali jej za vlasy. Toto jednání již podle tvrzení stěžovatele vedlo k tomu, že jeden ze zasahujících policistů naléhal na kolegy, ať ve fyzických útocích na stěžovatele přestanou. Při vynášení jej tím, že ho nesli za oblečení, škrtili, až nemohl dýchat. Když ho vynesli za pásku, byl eskortován na OOP v Kašperských horách k podání vysvětlení. Na služebně požádal o lékařské vyšetření, v tom mu bylo vyhověno a byl odvezen k lékaři. Dne 1. 8. 2011 se T. B. vrátil na místo těžby (jiné než dříve) a opět se usadil mezi stromy s malým batohem. Záhy k němu přišli dva policisté, kteří jej vyzvali, aby opustil prostor. Následně byli přivoláni členové antikonfliktního týmu a poté pořádková jednotka, jejíž příslušníci vůči stěžovateli použili donucovacích prostředků. Policisté údajně na stěžovatele klekali, kroutili mu rukou za zády a tahali ho za levé ucho. V rámci zákroku došlo k bolestivému napřímení krční páteře. Poté mu byla nasazena pouta a byl vyveden za pásku ohraničující prostor těžby. Stěžovatel si vyžádal lékařské ošetření, načež mu byl členem informační a strážní služby nasazen límec. Policisté zavolali záchrannou službu, která stěžovatele odvezla do nemocnice v Sušici. Zde byl ošetřen.

5. Stěžovatel R. Č. se blokády zúčastnil dne 3. 8. 2011 i s nezletilou dcerou svojí manželky. Dcera byla vynesena z prostoru těžby a poté se stěžovatel dozvěděl, že je zadržena a má být eskortována k výslechu. Stěžovatel se pokoušel dodávku, která dceru jeho manželky odvážela, zastavit. Dodávka se po pár desítkách metrů skutečně zastavila, stěžovatel doběhl k řidiči a opakoval svoji žádost, aby byla dcera doprovázena zákonným zástupcem. V tu chvíli doběhl jeden z policistů, kteří postávali kolem a rovněž několik dalších blokujících. Došlo k slovní rozepři a po chvíli se na stěžovatele policista vrhl a úderem do oblasti hlavy či krku jej srazil k zemi. Stěžovatel ležel na zemi, těžko se mu dýchalo a policista mu kroutil ruce za záda. Byla mu nasazena pouta, která policisté značně utáhli (stopy po nich byly na zápěstí patrné ještě po 2 dnech). Následně byl stěžovatel zdvižen ze země a odveden ke skupině ostatních blokujících. Po pár minutách začal stěžovatel pociťovat v oblasti žeber nejdříve tlak, který se rychle změnil v bolest, zároveň se mu obtížně dýchalo, což sdělil policistům. Stěžovatel souhlasil s tím, že není nutné volat sanitku a vyčká na eskortu a následné ošetření. Následně byl stěžovatel odvezen jednou z policejních dodávek do nemocnice v Sušici, kde byl vyšetřen na chirurgické ambulanci. Poté byl převezen na místní policejní oddělení v Sušici, kde byl vyslechnut. Po propuštění z policejní stanice ve večerních hodinách stěžovatel začal opět pociťovat silnou bolest v žebrech, těžko se mu dýchalo a téměř nemohl mluvit. Vrátil se proto do nemocnice, kde byl znovu vyšetřen a pro velké bolesti dostal injekčně analgetikum s doporučením hlásit se po příjezdu domů u svého lékaře.

6. Stěžovatelka A. H. uvádí, že se blokády zúčastnila dne 3. 8. 2011. Řetězem se připoutala ke stromu určenému k pokácení. Po neuposlechnutí výzvy k opuštění prostoru ze strany přítomných policistů byla čtyřmi policisty vynesena z lesa za nohy a ruce. Tvrdí, že během vynášení jí jeden ze zasahujících policistů tiskl zkroucenou ruku v zápěstí, což bylo pro ni bolestivé, a zároveň jí vyhrožoval tím, že jí fyzicky ublíží poté, co odejdou novináři. Dále stěžovatelka uvádí, že poté, co byla vynesena z lesa na cestu, si potřebovala odskočit k přilehlému křoví na toaletu. Policista, který jí dříve vyhrožoval, na ni začal křičet, ať se okamžitě vrátí, jinak ji zmlátí. Nato se stěžovatelka zastavila a dotyčný policista k ní s vulgarismy přiběhl, oběma rukama ji chytil pod krkem a prudce s ní hodil o zem. Poté ji zvedl a opětovně s ní hodil o zem. Přitom jí pořád vyhrožoval, že pokud se sama nevrátí na cestu, fyzicky jí ublíží. Pak ji znovu zvedl, zkroutil ji ruce za záda a odvedl zpět na cestu, kde s ní opět hrubě hodil o zem. Stěžovatelka nevyhledala lékařské ošetření.

7. Stěžovatelka A. M. se dne 3. 8. 2011 ráno přivázala ke stromu pomocí kovové trubky. Nejprve byla opakovaně vyzývána k opuštění prostoru těžby. Po určité době policisté přicházející ke stěžovatelce údajně řekli, že přichází pan gynekolog, aby se připravila. Zároveň stěžovatelku informovali, že jsou oprávněni použít donucovací prostředky. Policisté stěžovatelce oznámili svůj úmysl použít rozbrušovačku. Stěžovatelku prý sarkasticky upozornili, že může dojít k odřezání jejích rukou, protože rozbrušovačku dříve nepoužili, což ve stěžovatelce vyvolalo strach. Při odstraňovaní trubky stěžovatelku drželi dva policisté, každý za jednu paži. Jeden z nich použil vůči stěžovatelce bolestivý hmat – zabořil jí prsty do paže a poté, co bolestí vykřikla, sevření povolil. Při rozbrušování dal stěžovatelce jeden z policistů před obličej plastový štít, který však nechránil její nohy přímo u rozbrušovačky. Jiskry z rozbrušování dopadaly stěžovatelce na ruce a nohy a pálily ji. Stěžovatelka měla obrovský strach a neustále volala o pomoc. Poté, co se policistům podařilo uvolnit levou ruku stěžovatelky, okamžitě ji uchopil policista a držel ji při zemi. Jeden z policistů celou dobu seděl na pravé noze stěžovatelky, což jí způsobovalo značnou bolest, a nechtěl stěžovatelce dovolit nohu uvolnit. Po několika dalších minutách se trubku policistům podařilo rozbrousit a vytáhnout i druhou ruku stěžovatelky. Stěžovatelku zvedli ze země bolestivým hmatem za spodní čelist, uchopili ji za paže a táhli po zemi, protože odmítala jít sama. Po několika metrech ji položili tváří k zemi a nasadili jí pouta, poté ji zvedli za paže a nohy a nesli lesem. Po cestě stěžovatelku dvakrát položili na zem, obličejem dolů, přímo do kaluže vody, takže byla celá mokrá. Stěžovatelku přinesli k policejnímu autu, kde ji usadili do stínu a nebylo jí umožněno přesunout se na slunce, aby si osušila oblečení. Při sepisování protokolu na místě stěžovatelka na otázku, zda je zraněná, uvedla, že ji bolí zápěstí a že byla schválně máčena ve vodě. Po sundání pout policistka sepisující protokol naznala, že stěžovatelka neutrpěla žádná zranění. Následně byla stěžovatelka přepravena na policejní stanici v Sušici, kde byla vyšetřena lékařem.

I. b) Dosavadní postup řízení a vyšetřování

8. Všichni stěžovatelé podali ihned po zásahu trestní oznámení. Původně se tímto oznámením zabývala bývalá Inspekce Policie České republiky. Dne 2. 2. 2012 Generální inspekce bezpečnostních sborů (dále i jen „GIBS“), která od 1. 1. 2012 nahradila Inspekci Policie České republiky, vypracovala vyhodnocení postupu policie při zásahu proti stěžovateli a věc odložila. Dne 15. 2. 2012 státní zástupce Krajského státního zastupitelství v Plzni v rámci dozoru akceptoval rozhodnutí GIBS ze dne 2. 2. 2012, neboť nebyly zjištěny skutečnosti důvodně nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin.

9. Stěžovatel S. následně dne 30. 9. 2014 podal svým jménem a ve zmocnění i jménem stěžovatelů Č., B. a M. nové trestní oznámení na zásah policistů proti němu, ale i dalším osobám v červenci a srpnu v NP Šumava. Trestní oznámení zaslal Vrchnímu státnímu zastupitelství v Praze a žádal, aby byla věc předána jinému orgánu než GIBS, neboť tato věc

již řešila, a to neefektivně, a není nezávislá a nestranná. Vrchní státní zastupitelství v Praze toto podání postoupilo Krajskému státnímu zastupitelství v Plzni, které jej postoupilo GIBS. Proti postoupení podání GIBS podal stěžovatel žádost o přezkoumání k vrchnímu státnímu zastupitelství. GIBS dne 21. 12. 2014 znovu vyhodnotila spisový materiál a ve vztahu ke stěžovateli dovodila, že nepředložil žádné nové skutečnosti, které by nebyly již předmětem prvotního prověřování v roce 2011. Po následném přezkoumání věci Krajským státním zastupitelstvím v Plzni a Vrchním státním zastupitelstvím v Praze podal stěžovatel J. S. ústavní stížnost, v níž namítal porušení jeho práva na účinné vyšetřování vyplývajícího z čl. 7 Listiny základních práv a svobod a článku 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Ústavní soud nálezem ze dne 24. 5. 2016 sp. zn. I. ÚS 1042/15 této ústavní stížnosti stěžovatele vyhověl.

10. Na základě uvedeného nálezu Ústavního soudu GIBS dne 21. 6. 2016 zahájila úkony trestního řízení ve věci přečinu zneužití pravomoci úřední osoby a zločinu mučení a jiného nelidského a krutého zacházení. Dne 10. 11. 2016 bylo vydáno usnesení, kterým byla podle § 159a trestního řádu trestní věc odložena, neboť GIBS dospěla k závěru, že ve věci nejde o podezření z trestného činu a není namístě vyřídit věc jinak.

11. Dne 14. 11. 2016 podali stěžovatelé S., Č. a H. prostřednictvím své právní zástupkyně stížnost proti usnesení GIBS ke Krajskému státnímu zastupitelství v Plzni. Tato stížnost byla podána i jménem A. M.; státní zástupce Krajského státního zastupitelství však stížnost zamítl z důvodu, že byla podána osobou neoprávněnou, neboť právní zástupkyně stěžovatelky Zuzana Candigliota učinila podání jménem stěžovatelky prostřednictvím datové schránky již dne 14. 11. 2016, zatímco plná moc je datovaná až dne 1. 12. 2016. Stěžovatel B. podal stížnost dne 16. 11. 2016 prostřednictvím zmocněného advokáta. Ve vztahu ke stěžovatelům S., Č. a B. byla stížnost zamítnuta pro nedůvodnost. Státní zástupce Krajského státního zastupitelství v Plzni poukázal na to, že požadavek účinného vyšetřování je procesní povinností tzv. náležité péče, a nikoliv povinností ve vztahu k jeho výsledku. Následně konstatoval, že nebylo shledáno žádné pochybení ze strany GIBS.

12. Dne 7. 3 2017 podali stěžovatelé k Vrchnímu státnímu zastupitelství v Praze prostřednictvím právní zástupkyně podnět k výkonu dohledu nad postupem Krajského státního zastupitelství v Plzni. Dne 11. 4. 2017 státní zástupkyně Vrchního státního zastupitelství v Praze ve svém vyrozumění č. j. 1 VZN 1647/2017-41 na základě tohoto podnětu konstatovala, že v postupu Krajského státního zastupitelství v Plzni nebylo shledáno pochybení, a proto je namístě podnět jako nedůvodný odložit. Státní zástupkyně poukazovala zejména na to, že se stěžovatelé nerespektováním výzev k opuštění prostoru těžby dopustili úmyslného protiprávního jednání, a použití donucovacích prostředků proto nebylo v rozporu se zákonem. Z dostupných lékařských zpráv a videozáznamů navíc údajně nelze dospět k závěru, že by stěžovatelé byli vystaveni špatnému zacházení.

II. Splnění podmínek řízení

13. Ústavní stížnost je přípustná ve vztahu ke stěžovatelům 1, 2, 3 a 4 (srov. § 75 odst. 1 *a contrario* zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“), byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

14. Pokud jde o ústavní stížnost A. M. (tj. stěžovatelky č. 5), jedná se o návrh nepřípustný ve smyslu § 75 zákona o Ústavním soudu, neboť tato stěžovatelka řádně nevyčerpala procesní prostředek, který zákon stěžovatelce k ochraně jejího práva poskytuje. Požadavek vyčerpat procesní prostředek k ochraně práva (v tomto případě stížnost proti odložení věci GIBS) je třeba vykládat tak, že takový prostředek musí být vyčerpán řádně, tj. v souladu se zákonnými požadavky. Ústavní soud přitom akceptuje právní závěr i odůvodnění

státního zástupce Krajského státního zastupitelství v Plzni, totiž že advokátka Z. Candigliota podala stížnost jménem stěžovatelů S., Č., H. a M. dne 14. 11. 2016, ačkoliv A. M. k tomu nebyla zmocněna (nebyla tedy osobou oprávněnou stížnost podat). Plná moc jí byla udělena až dne 1. 12. 2016, tedy po marném uplynutí lhůty k podání stížnosti (která ve vztahu k A. M. skončila dne 25. 11. 2016).

III. Vyjádření účastníků řízení

15. Generální inspekce bezpečnostních sborů ve svém vyjádření konstatovala, že proti stěžovatelům byly použity různé donucovací prostředky, které byly reakcí na jejich odmítnutí uposlechnout zákonné výzvy policistů, aby opustili vymezený prostor, v němž mělo probíhat kácení stromů napadených kůrovcem (vyjma stěžovatele Č., proti němuž bylo zakročeno z jiných důvodů mimo vymezený prostor). Použití donucovacích prostředků bylo podle GIBS vyhodnoceno jako souladné se zákonem. Posouzení oprávněnosti zákroku je třeba hodnotit v kontextu tehdejšího skutkového a právního stavu, kdy na celém území Národního parku Šumava bylo zakázáno táboření a pořádání veřejných akcí mimo vyhrazená místa. Úkolem policie nebylo zabývat se sporem o způsob likvidace kůrovce a ani bránit projevům nesouhlasu s asanační těžbou, nýbrž zajistit ochranu života a zdraví osob a zasahovat proti osobám dopouštějícím se protiprávního jednání. Prováděná těžba dřeva byla legální a daná lokalita byla řádně označena, nicméně některé osoby ignorovaly opakované výzvy k opuštění prostor a kladly pasivní odpor, který musel být překonán, a to formou likvidace technického prostředku připoutání. GIBS zároveň vyjádřila přesvědčení, že v předchozím nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1042/15 ze dne 24. 5. 2016 (N 91/81 SbNU 485) absentovalo podrobné zhodnocení konkrétního způsobu kladení odporu stěžovatele S., který se přikurtoval ke stromu kovovou trubicí. Tvrzení obsažené v citovaném nálezu v případě stěžovatele (J. S.), že „by mohl být adekvátní a přiměřený pouze takový zákrok policie, který by jej fyzicky a bez násilí přemístil mimo oblast těžby“, je podle GIBS naprosto nerealizovatelné a neodpovídá realitě. GIBS proto, přinejmenším co se týče tohoto právního názoru, navrhuje postup v souladu s ustanovením § 23 zákona o Ústavním soudu.

16. Krajské státní zastupitelství v Plzni se výslovně vzdalo svého práva vyjádřit se k ústavní stížnosti.

17. Vrchní státní zastupitelství v Praze ve vyjádření konstatovalo, že po přezkoumání věci dospělo k závěru, že účinné vyšetřování bylo dostatečné a nestranné. Bylo při něm vycházeno z pořízených obrazových a zvukových záznamů, podaných vysvětlení i listinných podkladů. Donucovací prostředky použité zasahujícími policisty byly souladné se zákonnými požadavky a nelze pominout ani to, že stěžovatelé do prostoru kácení vstupovali opakovaně (i po předchozím použití donucovacích prostředků) a svým jednáním ohrožovali zdraví své i zdraví dalších osob. Ke spáchání trestných činů ze strany zasahujících policistů proto nedošlo.

18. Stěžovatelé po výzvě soudu nevyužili možnost podat repliku k citovaným vyjádřením.

IV. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

19. Ústavní soud poté přistoupil k meritornímu přezkumu napadeného postupu a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je zčásti (ve vztahu ke stěžovatelům J. S. a T. B.) důvodná a ve zbytku nedůvodná.

IV. a) Obecná východiska

20. Ústavní soud již obsah práva na účinné vyšetřování v rámci práva nebýt podroben nelidskému a ponižujícímu zacházení podle čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy (dále též jen „špatné zacházení“) vyložil v nálezu sp. zn. I. ÚS 860/15 ze dne 27. 10. 2015 (N 191/79

SbNU 161). Právo na účinné vyšetřování v rámci jiných základních práv Ústavní soud deklaroval rovněž v řadě dalších nálezů [viz nález sp. zn. II. ÚS 3436/14 ze dne 19. 1. 2016 (N 8/80 SbNU 91); nález sp. zn. II. ÚS 3626/13 ze dne 16. 12. 2015 (N 216/79 SbNU 475); či nález sp. zn. I. ÚS 1565/14 ze dne 2. 3. 2015 (N 51/76 SbNU 691)]. Z těchto nálezů vyplývají zejména následující principy.

21. Ustanovení čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy zakazují podrobit kohokoliv nelidskému nebo ponižujícímu zacházení. Nelidské zacházení je takové, které působí buď přímo ublížení na zdraví, nebo intenzivní fyzické a psychické utrpení. Zacházení lze považovat za ponižující, jestliže potupuje nebo pokořuje jednotlivce, neprokazuje dostatečnou úctu k jeho lidské důstojnosti nebo tuto důstojnost snižuje či vyvolává pocity strachu, úzkosti nebo méněcennosti, které mohou zlomit morální a fyzický odpor dané osoby. Ponižující zacházení má úzkou vazbu na požadavek respektu k důstojnosti člověka, která nepřipouští, aby orgány veřejné moci s člověkem zacházely jako s objektem. Pokud má konkrétní špatné zacházení spadat do působnosti čl. 3 Úmluvy či čl. 7 odst. 2 Listiny, je třeba, aby přesáhlo určitou minimální úroveň závažnosti. Otázka, zda zacházení mělo za účel oběť ponížit nebo pokořit, je dalším faktorem, který je třeba vzít v úvahu. Avšak absence takového účelu nemůže s konečnou platností vyloučit porušení zákazu špatného zacházení. Jinými slovy, úmysl podrobit jiného nelidskému nebo ponižujícímu zacházení není nezbytnou podmínkou, aby se o nelidské či ponižující zacházení skutečně jednalo (viz nález sp. zn. I. ÚS 860/15 ze dne 27. 10. 2015, body 53–54 a odkazy tam uvedené; či nález sp. zn. I. ÚS 1042/15 ze dne 24. 5. 2016, bod 35).

22. Pro větší praktickou ochranu osob omezených na osobní svobodě ESLP také přistupuje k obrácení důkazního břemene. Obecně leží důkazní břemeno na stěžovateli, který musí soud přesvědčit, že ho stát podrobil špatnému zacházení v rozporu s čl. 3 Úmluvy. Ve věci *Ribitsch proti Rakousku* však ESLP zavedl zásadní princip, že pokud stát zadrží oběť v dobrém zdravotním stavu a při propuštění má zranění, pak je na státu, aby poskytl dostatečné a přesvědčivé vysvětlení, jak byla tato zranění způsobena. Jestliže tak stát neučiní, pak to může vést ke shledání porušení čl. 3 Úmluvy (viz ze dne 14. 12. 1995 ve věci *Ribitsch proti Rakousku* stížnost č. 18896/91, § 34; rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 1. 6. 2010 ve věci *Gäfgen proti Německu*, stížnost č. 22978/05, § 92; či rozsudek ze dne 12. 1. 2016 ve věci *Boacă a další proti Rumunsku*, stížnost č. 40355/11, § 74 aj.). Pokud tedy konkrétní osoba vykazuje stopy po úderech poté, co byla pod kontrolou policie, a namítá, že jsou tyto stopy výsledkem špatného zacházení, existuje zde vyvratitelná domněnka, že tomu tak opravdu bylo (viz *Bouyid proti Belgii*, rozsudek velkého senátu ze dne 28. 9. 2015, stížnost č. 23380/09, § 83 až 84 a 91). Důkazní břemeno se v takovém případě přesouvá na stát, aby soud přesvědčil, že se stěžovatelem špatně nezacházel. Tento přesun důkazního břemene ESLP odůvodňuje tím, že policie má konkrétního jednotlivce zcela v moci. Obstarání důkazů o špatném zacházení by pro stěžovatele v takové situaci bylo krajně obtížné. Pokud jsou totiž jedinými svědky oběť a policisté, tak by zpravidla proti sobě stálo osamocené tvrzení stěžovatele a několika policistů, a stěžovatel by tudíž z povahy věci důkazní břemeno mohl unést jen výjimečně.

23. Tento princip pak lze *mutatis mutandis* aplikovat i v projednávané věci, neboť stěžovatelé (s výjimkou R. Č., vůči němuž bylo použit donucovací prostředek v rámci potyčky s policistou mimo prostor těžby) se nacházeli v situaci, kdy byli připoutáni ke stromu či (v případě T. B.) seděli a leželi na zemi a kladli pouze pasivní odpor. V této situaci navíc byli vždy obklopeni větším množstvím policistů, kteří je tak *de facto* měli pod kontrolou podobně jako např. v případě typického omezení osobní svobody.

24. K použití výše popsané vyvratitelné domněnky musí osoby, které tvrdí, že jsou oběťmi násilí zakázaného čl. 3 Úmluvy, prokázat, že se stopy po špatném zacházení objevily poté, co byly pod kontrolou policie. Osoba, která tvrdí, že ji stát podrobil špatnému zacházení

během omezení její osobní svobody, musí v tomto smyslu vznést alespoň tzv. hájitelné tvrzení. To lze ve zkratce charakterizovat jako takové tvrzení, které není zcela nedůvěryhodné a nepravděpodobné, je možné i časově, je dostatečně konkrétní a v čase neměnné [viz nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 860/15, sp. zn. I. ÚS 1042/15 anebo sp. zn. II. ÚS 1398/17 ze dne 17. 10. 2017 (N 191/87 SbNU 155)]. V případě, že poškozený vznese hájitelné tvrzení, že byl podroben špatnému zacházení, je povinností státu provést účinné vyšetřování. Účinné vyšetřování prováděné orgány činnými v trestním řízení, včetně fáze před zahájením trestního stíhání, poté musí splňovat kumulativně následující požadavky vyplývající z judikatury ESLP: musí být a) nezávislé a nestranné, b) důkladné a dostatečné, c) rychlé a d) podrobené kontrole veřejnosti.

25. Ústavní soud se s ohledem na tyto principy nejprve zabýval tím, zda stěžovatelé v dané věci vznesli hájitelné tvrzení, že s nimi bylo policií zacházeno v rozporu s čl. 7 odst. 2 Listiny, a pokud ano, zda orgány činné v trestním řízení provedly ve věci účinné vyšetřování.

IV. b) Existence hájitelného tvrzení u stěžovatele J. S..

26. Pokud se týče existence hájitelného tvrzení u stěžovatele J. S., konstatuje Ústavní soud, že již ve věci sp. zn. I. ÚS 1042/15 konstatoval, že stěžovatel v dané věci přednesl hájitelné tvrzení, že byl podroben nelidskému a ponižujícímu zacházení. Povinností orgánů činných v trestním řízení proto bylo provést účinné vyšetřování. Vzhledem k tomu, že větší část z tvrzení stěžovatele je do určité míry podložena, tak je nutno na celé tvrzení stěžovatele pohlížet jako na hájitelné. Pokud část tvrzení není zcela nedůvěryhodná, zvyšuje to i důvěryhodnost ostatních částí tvrzení stěžovatele, které dosud ničím podloženy nejsou (sypání mravenců za oblečení u krku a hrozba motorovou pilou). Ústavní soud proto již v dříve projednané věci konstatoval, že orgánům činným v trestním řízení vznikla povinnost efektivního vyšetřování ve smyslu čl. 3 Úmluvy a čl. 7 odst. 2 Listiny.

IV. c) Existence hájitelného tvrzení u stěžovatele T. B.

27. T. B. jak v rámci vyšetřování, tak v samotné ústavní stížnosti tvrdil, že policisté vůči němu – za situace, kdy kladl pouze pasivní odpor a odmítal se hnout z místa – použili donucovací prostředky spočívající zejména v úderech do celého těla, klekání na hrudník, hlavu a krk. Dále jej prý dusili tak, že mu přikládali ruku přes nos a ústa, tlačili mu nosní chrupavku do obličeje, vykrucovali mu ruce a tahali jej za vlasy.

28. Výsledky lékařských vyšetření stěžovatele jsou přitom s těmito tvrzeními konzistentní. Byly zjištěny mj. poranění krku a zablokování obratlů, oděrky obličeje, otok horního rtu a četné oděrky na trupu i končetinách.

29. T. B. proto rovněž vznesl hájitelné tvrzení, že byl podroben ponižujícímu či nelidskému zacházení ve smyslu čl. 7 odst. 2 Listiny, resp. čl. 3 Úmluvy a orgánům činným v trestním řízení tudíž vznikla povinnost provést efektivní vyšetřování tohoto podezření.

IV. d) Existence hájitelného tvrzení u stěžovatelky A. H.

30. Pokud se týče stěžovatelky A. H., dospěl Ústavní soud k závěru, že hájitelné tvrzení, že s ní bylo policií zacházeno v rozporu s čl. 7 odst. 2 Listiny či čl. 3 Úmluvy, nevznesla.

31. Již ve věci sp. zn. II. ÚS 1398/17 Ústavní soud zdůraznil význam lékařských zpráv pro vyslovení závěru o hájitelnosti tvrzení o nelidském či ponižujícím zacházení. Ve věci *Svoboda a ostatní proti České republice* (rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 4. 2. 2014, stížnost č. 43442/11) stěžovatelé namítali, že je policie spoutala, předvedla na policejní stanici a tam je čtyři hodiny držela, bila a verbálně na ně útočila. Druhému stěžovateli pak měli proti jeho vůli odebrat krev a při tom mu vykloubit pravé rameno. V řízení před ESLP vznikly rozpory ohledně jednotlivých zranění stěžovatelů. Jejich tvrzení narážela na výpovědi mnoha

přítomných policistů a zdravotnických pracovníků. Prvního stěžovatele v průběhu zajištění dvakrát vyšetřili, avšak lékaři žádná zranění nezjistili. Sám stěžovatel nepoukazoval na jakékoliv potíže a nevysvětlil, proč se nechal poprvé vyšetřit až tři dny po incidentu. Na základě rentgenologického nálezu vyhotoveného o týden později pak podle ESLP nebylo možné konstatovat, že zlomeninu žebra způsobili policisté. Druhý stěžovatel se nechal ošetřit hned následujícího dne. Jeho tvrzení, že mu vykloubili rameno při odběru krve, však zpochybnili dva lékaři, podle kterých stěžovatel uváděl bolesti v rameni ještě předtím. Třetí stěžovatel tvrdil, že již den po incidentu navštívil lékaře, který konstatoval množství hematomů a vystavil stěžovateli potvrzení o pracovní neschopnosti. Z příslušné lékařské zprávy to však neplynulo. Pohmožděniny lékař konstatoval až o 3 dny později. Existence dalších hematomů pak vyplývá ze zprávy vyhotovené cca dva týdny po incidentu. Podle ESLP nebylo z přiložených zpráv zřejmé, kdy ke vzniku zjištěných zranění došlo. Stěžovatelé proto podle něj nevznesli v této věci hájitelné tvrzení špatného zacházení.

32. Stěžovatelka A. H. přitom rovněž lékařské ošetření nevyhledala, a kromě jejích tvrzení tudíž neexistují žádné indicie, z nichž by bylo možné dovodit, že nelidskému či ponižujícímu zacházení skutečně podrobena byla. Z provedeného vyšetřování pouze vyplývá, že A. H. byla vyzývána k opuštění vymezeného prostoru, tuto výzvu neuposlechla, bylo proti ní použito donucovacího prostředku (odváděcí páka) a následně byla odnesena mimo vymezený prostor. Tento postup policie nepovažuje Ústavní soud za nepřiměřený okolnostem. Ani z videozáznamu zachycujícího odvádění a posléze vynášení stěžovatelky (jehož posouzení bylo součástí vyšetřování) neplyne nic, co by její tvrzení podporovalo. Svědky jejího odvádění a vynášení z vymezeného prostoru byla celá řada osob (včetně osoby s fotoaparátem), ani přes tuto skutečnost však žádné indicie, které by stěžovatelčinu verzi podporovaly, nebyly v průběhu vyšetřování zjištěny.

IV. e) Existence hájitelného tvrzení u stěžovatele R. Č.

33. Nelidské či ponižující zacházení, jemuž měl být podroben stěžovatel R. Č., spočívalo dle jeho tvrzení v tom, že byl policistou – údajně po slovní potyčce – sražen k zemi. Po pádu na zem se prý stěžovateli těžko dýchalo, pociťoval bolest a byl vyšetřen na chirurgické ambulanci. Jedním z následků jednání policie mělo být i zlomené žebro, kvůli němuž byl delší dobu v pracovní neschopnosti.

34. Ani v případě R. Č. však Ústavní soud neshledal, že by hájitelné tvrzení vznesl. Ústavní soud ovšem uznává, že lékařská zpráva konstatující zlomeninu žebra – ve spojení se stěžovatelovým tvrzením, že byl zraněn v důsledku zákroku policisty – by nepochybně postačovala k tomu, aby tvrzení stěžovatele bylo za hájitelné považováno. V projednávané věci nicméně neléčenou zlomeninu žebra prokázalo až vyšetření ze dne 17. 2. 2012, tj. více než půl roku po samotném incidentu (k němuž došlo dne 4. 8. 2011). Na základě rentgenového vyšetření ze dne 5. 8. 2011 naopak zlomenina zjištěna nebyla (byla konstatována toliko palpační citlivost, tj. citlivost na pohmat).

35. V rámci vyšetřování byl zpracován znalecký posudek z oboru radiologie, který vyloučil, že by zlomenina žebra, která je patrná na rentgenovém snímku ze dne 17. 2. 2012, mohla existovat již v době prvního vyšetření a na rentgenovém snímku ze srpna 2011 by pouze nebyla patrná.

36. Z videozáznamu, který je součástí spisu (sp. zn. GI-TC-282/2016, sv. IV, č. l. 673, DVD č. 5) neplyne, není zcela zřetelný charakter a intenzita potyčky předcházející zákroku policisty. V tomto případě se však, na rozdíl od dále rozebíraných případů J. S. a T. B., nejedná o jakési „svévolné“ přerušení kamerového záznamu. Záběr kamery v okamžicích těsně předcházejících použití donucovacího prostředku (na rozdíl od použití donucovacího prostředku samotného) byl totiž překryt automobilem, který kameraman obíhal, aby situaci zachytil. Nelze tak zcela bez pochybností ověřit, zda bylo použití donucovacího prostředku

bezprostřední reakcí na fyzický útok ze strany stěžovatele R. Č., jak tvrdil v úředním záznamu zasahující policista (č. l. 771 téhož spisu).

37. Ani za tohoto stavu však použitý jednorázový donucovací prostředek (svedení na zem) nedosahuje podle názoru Ústavního soudu intenzity vyžadované k aktivaci pozitivních povinností podle čl. 7 odst. 2 Listiny či čl. 3 Úmluvy. Tato otázka je ostatně relativně nezávislá na tom, zda bylo použití donucovacího prostředku přiměřené z hlediska zákonných požadavků. I pokud by tomu tak nebylo, což Ústavní soud ovšem netvrdí, není toto jednání policisty podřaditelné pod ustanovení čl. 7 odst. 2 Listiny či čl. 3 Úmluvy ani v důsledku své povahy (šlo o jednorázový donucovací prostředek v nepřehledné situaci) a ani s ohledem na úmysl. Nejednalo se totiž o jakési ponížení stěžovatele (typicky facka zajištěnému), nýbrž „pouze“ o jeho znehybnění a nasazení pout.

38. Ústavní soud proto uzavírá, že hájitelné tvrzení ve smyslu shora citované judikatury vznesli toliko J. S. a T. B. (tvrzením A. M. se přitom Ústavní soud meritorně nezabýval, neboť její stížnost je nepřípustná – srov. shora). Pouze ve vztahu k nim proto zkoumal, zda orgány činné v trestním řízení dostály své povinnosti provést efektivní vyšetřování stran podezření z porušení čl. 7 odst. 2 Listiny, resp. čl. 3 Úmluvy.

IV. f) Meritorní hodnocení efektivity vyšetřování ve věci J. S.

39. Již ve věci sp. zn. I. ÚS 1042/15 Ústavní soud konstatoval, že J. S. ani další osoby, které v tom čase protestovaly proti kácení stromů v NP Šumava, nepředstavovali žádné nebezpečí pro zasahující policisty či jiné osoby. Blokáda těžby vedená stěžovatelem a dalšími osobami byla zcela nenásilná a spočívala pouze v obsazení stromů, které měly být pokáceny. Stěžovatel dokonce nepředstavoval ani bezprostřední nebezpečí pro něčí majetek. Majetková škoda totiž mohla potenciálně vzniknout pouze zprostředkovaně skrze neuskutečnění plánované těžby. Stěžovatel nepůsobil agresivně a nebyl podezřelý ze spáchání žádného trestného činu. Byl maximálně podezřelý ze spáchání přestupku, neboť se měl nacházet v části lesa, kde se prováděla těžba. Navíc je třeba zohlednit, že zásah policie byl plánovaný, koordinovaný a policie nemusela reagovat na žádnou nenadále vzniklou situaci a bezprostředně hrozící nebezpečí. Tomuto kontextu musí podle Ústavního soudu korespondovat povaha zákroku vůči stěžovateli a jeho přiměřenost je nutno posuzovat právě prizmatem těchto skutečností.

40. Na tato východiska pak Ústavní soud navázal konstatováním, že v případě stěžovatele by mohl být adekvátní a přiměřený pouze takový zákrok policie, který by jej fyzicky a bez násilí přemístil mimo oblast těžby. Za splnění dalších podmínek lze uvažovat i o zajištění stěžovatele podle § 26 odst. 1 písm. f) zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. Takové omezení osobní svobody pro účely zajištění splnění konkrétní povinnosti stanovené zákonem (nevstupovat do zakázaného prostoru) připouští i Úmluva [viz čl. 5 odst. 1 písm. b)]. V žádném případě ale není akceptovatelné, aby policie osoby, v situaci jako byl stěžovatel, dusila, škrtila, hrozila jim motorovou pilou či přihlížela sypání mravenců za oblečení u krku.

41. Nyní rozhodující II. senát Ústavního soudu konstatuje, že ani vyšetřování následující po citovaném nálezu Ústavního soudu zmíněná pochybení nenapravilo a orgány v trestním řízení nedostály své povinnosti provést efektivní vyšetřování podezření z ponižujícího či nelidského zacházení.

42. Jednou z hlavních příčin tohoto stavu je již zmíněná skutečnost, že zákrok vůči J. S. nebyl – přinejmenším ne celá rozhodná část – zachycen na kameru, i když byl policejní kameraman přítomen, přičemž část kontaktu se stěžovatelem natočena byla a nic nenasvědčuje tomu, že by nějaké zvláštní okolnosti v pokračování záznamu bránily. Tato okolnost sama o sobě vyvolává pochybnosti o přiměřenosti zákroku policie. Policie takovým postupem také nevhodně omezuje možnost či spíše prakticky znemožňuje státu prokázat, že

zásah byl v souladu se zákonem a přiměřený v dané situaci. Přitom, jak bylo řečeno výše, je to v těchto situacích stát, který musí prokázat, že ke špatnému zacházení se stěžovatelem nedošlo. Za tohoto stavu nelze v důsledku pochybení státu považovat vyšetřování za „důkladné a dostatečné“ ve smyslu shora citované judikatury.

IV. g) Meritorní hodnocení efektivity vyšetřování ve věci T. B.

43. Ani ve vztahu k T. B. pak dle názoru Ústavního soudu nebylo provedeno efektivní vyšetřování. Generální inspekce bezpečnostních sborů ve svém usnesení ze dne 10. 11. 2016 konstatovala, že „po zhodnocení všech informací (policejní orgán) nedospěl k závěru, že by poranění způsobená T. B. a popsaná v lékařské zprávě byla ve zjevném nepoměru k použitým donucovacím prostředkům tak, jak jsou popsány v ÚZ zakročujících policistů“.

44. Byť Ústavní soud akceptuje, že v důsledku oprávněného použití donucovacích prostředků může za určitých okolností dojít ke zranění osoby, aniž by se zároveň jednalo o protiprávní postup policie, nelze v projednávané věci odhlížet od jejího kontextu. Již ve věci sp. zn. I. ÚS 1042/15 a opětovně i v předchozí části nálezu totiž Ústavní soud konstatoval, že donucovací prostředky nesmějí v žádném případě sloužit jako odplata či trest za neuposlechnutí výzvy policisty (nález sp. zn. I. ÚS 860/15 ze dne 27. 10. 2015, bod 69). Rovněž judikatura ESLP zdůrazňuje nepřijatelnost používání donucovacích prostředků, které jsou nezpůsobilé vést bezprostředně k žádanému cíli, ale jde v dané situaci spíše o odplatu za neuposlechnutí příkazu, a že „v případě stěžovatele by mohl být adekvátní a přiměřený pouze takový zákrok policie, který by jej fyzicky a bez násilí přemístil mimo oblast těžby“. T. B. navíc – na rozdíl od J. S. – nebyl připoután ke stromu, na místě pouze ležel, a proto v jeho případě prostému vynesení bez dalšího fyzického násilí nebránily žádné objektivní okolnosti či (přinejmenším) takové okolnosti nebyly v průběhu vyšetřování spolehlivě zjištěny.

45. Pokud se Generální inspekce bezpečnostních sborů (a následně v podstatě i krajské a vrchní státní zastupitelství) za této situace omezuje na povšechné tvrzení o zraněních jako o možném následku použití oprávněných donucovacích prostředků (srov. usnesení GIBS ze dne 10. 11. 2016, str. 10), je zjevné, že své povinnosti provést efektivní vyšetřování ve smyslu čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy orgány činné v trestním řízení ani v případě T. B. nedostály.

46. Obdobně jako v případě J. S. nebyly rovněž celé zákroky, resp. jejich rozhodné části, zachyceny na kameru, i když byl policejní kameraman přítomen, přičemž však část kontaktu se stěžovatelem natočena byla a nic nenasvědčuje tomu, že by nějaké zvláštní okolnosti v pokračování záznamu bránily. Tato skutečnost sama o sobě vyvolává pochybnosti o přiměřenosti zákroku policie. Policie tudíž i v tomto případě prakticky znemožnila státu prokázat, že zásah byl v souladu se zákonem a přiměřený v dané situaci. Přitom, jak bylo řečeno výše, je to v těchto situacích stát, který musí prokázat, že ke špatnému zacházení se stěžovatelem nedošlo. Za tohoto stavu nelze v důsledku pochybení státu považovat vyšetřování za „důkladné a dostatečné“ ve smyslu shora citované judikatury.

V. Následky porušení práva na efektivní vyšetřování a shrnutí

47. Na druhou stranu však Ústavní soud nemůže přehlédnout, že – podobně jako ve věci sp. zn. II. ÚS 1398/17 – je případ už důkazně a skutkově zcela „vytěžený“. V průběhu vyšetřování byli vyslechnuti přítomní svědci, byly vyhodnoceny dostupné kamerové záznamy a fotografie, lékařské zprávy a podobně. Je vysoce nepravděpodobné, že by další vyšetřování přineslo jakékoliv nové skutečnosti, které by závěry vyšetřování mohly zvrátit a Ústavním soudem shora zmíněné pochybnosti rozptýlit.

48. Jednou z hlavních příčin tohoto stavu je již zmíněná skutečnost, že zákroky vůči J. S. a T. B. nebyly v dostatečné míře zachyceny na kameru a nebylo ani uspokojivě vysvětleno, proč byly kamerové záznamy toliko kusé. Na jedné straně tak chybí důležité

důkazní prostředky, jež by státu (ovšem v závislosti na svém obsahu) mohly posloužit k podpoře tvrzení, že k nelidskému ani ponižujícímu zacházení se stěžovateli nedošlo, na druhé straně je však prakticky vyloučeno, aby další vyšetřování vedlo ke zjištění skutečností, které by mohly jeho výsledek (a odůvodnit tak jiný výsledek než odložení věci GIBS) zvrátit.

49. Za tohoto stavu považuje Ústavní soud za adekvátní takový postup, kterým ve vztahu k J. S. i T. B. konstatuje porušení práva na efektivní vyšetřování ve smyslu čl. 3 Úmluvy a čl. 7 odst. 2 Listiny, avšak s ohledem na chybějící klíčové důkazy – tj. zejména kamerové záznamy – již nepřipojuje výroky, kterými by orgánům činným v trestním řízení zakazoval pokračování porušování těchto práv. S ohledem na zmíněnou důkazní „vytěženost“ by totiž šlo o postup bez jakéhokoliv praktického efektu. Samotný deklaratorní výrok však jednak sám o sobě představuje přinejmenším částečné zadostiučinění za porušení práva, a navíc může být podkladem pro řízení o náhradu imateriální újmy tímto deklarovaným porušením způsobené.

50. Ústavní soud tedy uzavírá, že s ohledem na shora uvedené vyhověl ústavní stížnosti J. S. a T. B. a podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) konstatoval porušení základního práva stěžovatelů na účinné vyšetřování vyplývajícího z práva nebýt podroben nelidskému nebo ponižujícímu zacházení podle čl. 7 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod postupem účastníků řízení. Současně zamítl ve smyslu ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu jako nedůvodnou ústavní stížnost R. Č. a A. H. a odmítl ústavní stížnost A. M. jako návrh nepřípustný podle ustanovení § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu.

51. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 42
Lhůta pro navržení důkazů ve věci neplatnosti voleb do zastupitelstva obce (sp. zn. III. ÚS 35/19 ze dne 27. března 2019)

I. Z hlediska čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod je akceptovatelné, že účastníky řízení o návrhu na neplatnost voleb či hlasování (§ 90 odst. 2 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní), jde-li o volby do zastupitelstev obcí, jsou jednotlivé volební strany, na jejichž kandidátních listinách figurovali zvolení kandidáti, a že tedy účastníky řízení nejsou jednotliví kandidáti, jejichž volba by byla zmařena, pokud by soud rozhodl o neplatnosti voleb či hlasování. Tito kandidáti mají možnost ovlivnit řízení o návrhu na neplatnost voleb či hlasování prostřednictvím volebních stran, za něž kandidovali a které se řízení účastní.

II. Volební soud neporuší právo na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, odůvodní-li zamítnutí důkazního návrhu uplatněného osobou, která podala návrh na neplatnost voleb či hlasování (§ 90 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní), současným naplněním dvou skutečností:

1. důkazní návrh byl uplatněn až po uplynutí lhůty pro podání návrhu na neplatnost voleb či hlasování, ačkoli nic nebránilo jeho uplatnění v této lhůtě, a

2. provedení navrženého důkazu by vedlo k překročení zákonem určené lhůty, kterou má soud k rozhodnutí o návrhu na neplatnost voleb či hlasování.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Josefa Fialy (soudce zpravodaj) a soudců Radovana Suchánka a Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatele Pavla Musila, zastoupeného prof. JUDr. Karlem Klímou, CSc., advokátem, sídlem Hradčanské náměstí 60/12, Praha 1 – Hradčany, proti usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 7. listopadu 2018 č. j. 40 A 27/2018-159, za účasti Krajského soudu v Ústí nad Labem jako účastníka řízení a Městského úřadu Bílina, sídlem Břežánská 50/4, Bílina, politického hnutí ANO 2011, sídlem Babická 2329/2, Praha 11 – Chodov, politické strany Občanská demokratická strana, sídlem Truhlářská 1106/9, Praha 1 – Nové Město, sdružení politické strany a nezávislých kandidátů MOJE BÍLINA, jednajícího zmocněnkyní Bohumilou Měsíčkovou, sdružení nezávislých kandidátů a politického hnutí Nezávislí v Bílině – HNHRM, jednajícího zmocněncem Tomášem Herešem, sdružení politických stran nebo hnutí a nezávislých kandidátů Naše Bílina – Strana svobodných občanů, jednajícího zmocněnkyní Hanou Záborcovou, politického hnutí Bílinští sociální demokraté a nezávislí, sídlem Želivského 63/13, Bílina, a politické strany Komunistická strana Čech a Moravy, sídlem Politických vězňů 1531/9, Praha 1 – Nové Město, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 7. listopadu 2018 č. j. 40 A 27/2018-159 bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 7. listopadu 2018 č. j. 40 A 27/2018-159 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhal, aby bylo zrušeno shora označené usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem (dále též jen „krajský soud“), neboť je názoru, že jím byla porušena jeho základní práva zaručená v čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 2 a 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a byl jím porušen čl. 2 odst. 2 Listiny. Stěžovatel současně navrhl dle § 39 zákona o Ústavním soudu, aby ústavní stížnost byla rozhodnuta přednostně mimo pořadí.

2. Napadeným usnesením krajský soud zamítl návrh na neplatnost hlasování ve volbách do zastupitelstva města Bílina konaných ve dnech 5. a 6. 10. 2018. Krajský soud nejprve připomněl, že pro soudní přezkum sice není v zákoně zakotvena zásada koncentrace řízení, jde však o zásadu, která z něj implicitně vyplývá. Dle § 90 odst. 3 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „s. ř. s.“) má soud rozhodnout do 20 dnů poté, co mu návrh došel. Z takto krátké lhůty proto vyplývá zásada koncentrace v tom smyslu, že není možno přihlížet k námitkám uplatněným po lhůtě pro podání návrhu [zde krajský soud odkázal na usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 13. 12. 2004 č. j. Vol 13/2004-91 a nález Ústavního soudu ze dne 4. 5. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 6/11 (N 85/61 SbNU 315), bod 23 odůvodnění]. Z tohoto důvodu se krajský soud nezabýval tvrzeními stěžovatele uplatněnými až po lhůtě pro podání návrhu.

3. Krajský soud dále dospěl k závěru, že princip koncentrace je nutno vztáhnout i na uplatnění důkazních návrhů, a to až na zcela ojedinělé výjimky, kdy navrhovatel nemohl důkazní návrh vztahující se výhradně ke včas uplatněným námitkám přednést dříve. Pozdní předkládání důkazních návrhů může svědčit i o účelové procesní strategii. Řadu důkazních návrhů stěžovatel uplatnil až v podání, které soudu doručil v pátek dne 2. 11. 2018. Jednání bylo přitom nařízeno na pondělí 5. 11. 2018 a konec lhůty pro vydání rozhodnutí připadl na středu 7. 11. 2018. Stěžovateli nic nebránilo tyto důkazní návrhy uplatnit již dříve, a to ve lhůtě pro podání návrhu na neplatnost hlasování. Krajský soud jim proto nevyhověl.

4. Posléze se krajský soud zabýval jednotlivými včas uplatněnými námitkami. K námitce, že volební komise byly jmenovány v rozporu se zákonem, uvedl, že dle zákona členy volebních komisí delegují volební strany, jejichž kandidátní listiny byly zaregistrovány. Takové volební strany mohou delegovat členy okrskové volební komise v každém volebním okrsku, ve kterém se do příslušného zastupitelstva volí. Není-li takto dosaženo nejnižšího počtu členů komise, jmenuje členy na obsazená místa starosta. V posuzované věci starosta jmenoval na neobsazená místa členy volební komise hned den následující po uplynutí lhůty volebním stranám pro delegování členů komise. Jako pochybení či porušení volebního zákona krajský soud nevnímal, že na příslušných dokumentech nebyl vlastnoruční podpis starosty, ale jen doložka „v. r.“ (vlastní rukou). I kdyby originály s vlastnoručním podpisem starosty neexistovaly, nejednalo by se o vadu, která by mohla vyvolat neplatnost voleb. Všichni členové volebních komisí řádně složili slib a ani ze zápisu o průběhu a výsledku hlasování nevyplývá, že by některý z členů volební komise vznesl jakoukoli stížnost na postup jiného člena volební komise. Volební straně, za kterou kandidoval stěžovatel, nic nebránilo do každé komise delegovat člena podle svého výběru.

5. K námitce, že se v noci mezi dvěma dny voleb po budovách s volebními místnostmi pohybovaly osoby, krajský soud uvedl, že ze žádného zápisu o průběhu a výsledku hlasování nevyplývá, že by došlo k nějaké protiprávní manipulaci s volební schránkou. Dle zákona má přitom volební komise druhý den voleb před zahájením hlasování povinnost zkontrolovat

neporušení pečetí na volební schránce. Za dané situace krajský soud vyhodnotil jako nedůvodné i námitky nedostatečného zabezpečení budov s volebními místnostmi. Neprovedl proto navrhované důkazy výpisem z pultu centrální ochrany městské policie a záznamem městské policie o vykázání osob z budovy s volební místností č. 10. Těmito důkazy by mohl být prokázán jen pohyb osob v budovách s volební místností, nikoli manipulace s volební schránkou. Z ničeho nevyplývá, že by se měl někdo pohybovat přímo v místnosti s volební schránkou. Rozdíl mezi volebními výsledky ve dvou okrscích není dle soudu důkazem o zásahu do volebních schránek.

6. Ke stěžovatelem tvrzenému rozdílu mezi vydanými a odevzdanými obálkami krajský soud poznamenal, že každý volič se může rozhodnout, že volit nebude. Může se tak rozhodnout i poté, co mu byla vydána úřední obálka. Může též dojít k tomu, že omylem volič hlas do volební schránky vhodí v jiné než úřední obálce. Vydáno bylo celkem 3 867 úředních obálek a v tomto počtu nebylo odevzdáno jen 17 obálek, tj. zanedbatelná část. Soud proto neměl pochybnosti o výsledku hlasování.

7. Dle krajského soudu stěžovatel nedoložil své tvrzení o pozměňování hlasovacích lístků a kupčení s hlasy. K tvrzení o pozměňování hlasovacích lístků nepředložil ani žádný důkazní návrh. Mezi neplatnými hlasovacími lístky krajský soud nenašel žádný, na němž by se vyskytovaly křížky v různých barvách či stylech psaní.

8. Kupčení s hlasy se stěžovateli nepodařilo prokázat. Videonahrávky, na nichž nejsou zachyceny obličeje hovořících osob (8 z celkových 11 osob na videonahrávce), neměly vypovídací hodnotu, neboť osoby nebylo možno ztotožnit a jejich výpověď ověřit tím, že by byly vyslechnuty jako svědci. Devátá videonahrávka sice zachytila i obličej, stále však nebylo dotyčného možno ztotožnit. Dle soudu je velký rozdíl mezi tím, když dotyčný něco řekne anonymně v reakci na návodné otázky, a tím, když přijme odpovědnost za svou výpověď a učiní ji jako svědek před soudem. Ze zbylých dvou osob, které se na videonahrávkách představily, jedna neuvedla, zda nabídnuté peníze za hlas přijala, druhá uvedla, že volit nešla. Žádné poznatky o kupčení s hlasy nevyplynuly ani z dokumentace, kterou si krajský soud vyžádal od Policie České republiky (dále jen „policie“). Krajský soud shrnul, že stěžovatel neprokázal, že by došlo k porušení volebního zákona způsobem, který hrubě ovlivnil výsledky hlasování, proto návrh zamítl.

II. Argumentace stěžovatele

9. Stěžovatel nesouhlasí s tím, že judikaturou dotvořená zásada koncentrace řízení při soudním přezkumu voleb se týká také důkazních návrhů. Zákon č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o volbách do zastupitelstev“) je při soudním přezkumu voleb *lex specialis*, přičemž jednostupňový proces a řada krátkých lhůt dostatečně koncentruje aktivitu navrhovatelů. Krajský soud z důvodu koncentrace nevyhověl 13 důkazním návrhům. Nebyly tak provedeny ani důkazy o kupčení s hlasy. V předvolání k ústnímu jednání navíc krajský soud stěžovatele poučil, že veškeré důkazy je možno navrhnout do skončení jednání. Neprovedením navržených důkazů dle stěžovatele krajský soud zasáhl do jeho práva na právní pomoc v řízení před soudy (čl. 37 odst. 2 Listiny).

10. Krajský soud se dopustil takové spekulace o existenci listin s podpisem starosty, že porušil rovnost stran, neboť nadržoval protistraně. Účelově též naložil se stěžovatelem předloženými videonahrávkami, zpochybnil-li jejich věrohodnost tím, že nebyly vidět obličeje. Dle stěžovatele bylo na soudu, aby v takovém případě výslechem daných osob sám ověřil jejich věrohodnost. Krajský soud rovněž odmítl dokumentaci předloženou policií s tím, že dosud nebyla identifkována žádná osoba, která by přijala či vydala nějaké finanční prostředky za hlasování. Stěžovatel namítl, že v přípravném řízení trestním se uplatňují jiné

lhůty než ve volebním soudnictví, nedá se proto očekávat, že by mohl soud těžit z poznatků policie, která byla teprve v počátcích vyšetřování.

11. Krajský soud si vyžádal zprávu od Českého statistického úřadu, o čemž účastníky neinformoval. Dle stěžovatele tak porušil jeho právo na soudní ochranu. Neprovedením této zprávy k důkazu byl stěžovatel zkrácen o důkazní prostředek, který byl schopen prokázat hrubé zkreslení výsledků voleb.

III. Vyjádření účastníka řízení, vedlejších účastníků řízení a replika stěžovatele

12. Ústavní soud zaslal krajskému soudu ústavní stížnost k vyjádření. Krajský soud uvedl, že volební soudnictví je založeno na principu koncentrace řízení, který se týká i důkazních návrhů, neboť řízení je svázáno lhůtami, které účastníkům neumožňují reagovat na procesní vývoj. Krajský soud neakceptuje procesní strategii postupného vršení důkazních návrhů, které mohly být uplatněny dříve, protože tato strategie brání ostatním účastníkům reagovat na pozdě uplatněné důkazní návrhy. Krajský soud připustil, že pro předvolání účastníků řízení použil nevhodný vzor, který je určen pro řízení před civilními soudy. Nesprávné poučení v předvolání však nemohlo stěžovatele ovlivnit, jelikož ke koncentraci důkazních návrhů došlo ještě předtím, než předvolání obdržel. Krajský soud má za to, že řádně odůvodnil neprovedení navržených důkazů. Sdělení Českého statistického úřadu by získalo relevanci až v případě, že by bylo prokázáno porušení volebního zákona. V takovém případě by mohlo sdělení sloužit k posouzení, zda došlo k hrubému ovlivnění výsledku hlasování. V řízení před soudem však jeho porušení prokázáno nebylo, proto sdělení nenabylo relevance. Krajský soud navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnosti nevyhověl.

13. Možnost zaslat své stanovisko k ústavní stížnosti a vyjádření krajského soudu dostali rovněž všichni vedlejší účastníci. Vyjádřil se pouze městský úřad, dle něhož krajský soud věc rozhodl v souladu se zákonem. V řízení před soudem byly provedeny v rámci možností nejen důkazy navržené stěžovatelem, ale i další důkazy opatřené soudem. Městský úřad rovněž navrhl ústavní stížnosti nevyhovět.

14. Stěžovatel k vyjádření krajského soudu zaslal svou repliku, v níž koncentraci důkazních návrhů označil za porušení práva na soudní ochranu. V řízení se řídil poučením v zaslaném předvolání, kde bylo zmíněno, že může navrhovat důkazy do skončení prvního jednání. Odmítá proto nařčení z účelového vršení důkazů. Dále vyjádřil nesouhlas se závěrem o nadbytečnosti svědeckého výslechu starosty a tajemníka města Bíliny. Odůvodnění neprovedení důkazů považuje za nedostatečné a rovněž nesouhlasí s neprovedením sdělení Českého statistického úřadu k důkazu. Trvá na svém přesvědčení o neregulérním ustanovení volebních komisí.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

15. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno usnesení napadené ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. K okruhu vedlejších účastníků řízení před Ústavním soudem

16. Dle § 28 odst. 1 zákona o Ústavním soudu jsou vedlejšími účastníky řízení před Ústavním soudem ti, kterým toto postavení tento zákon přiznává, pokud se ho nevzdají. Dle § 76 odst. 1 a 2 zákona o Ústavním soudu jsou účastníky řízení o ústavní stížnosti stěžovatel a státní orgán nebo jiný orgán veřejné moci, proti jehož zásahu ústavní stížnost směřuje,

vedlejšími účastníky pak jsou ostatní účastníci předchozího řízení, z něhož stížností napadené rozhodnutí vzešlo.

17. Vedlejšími účastníky řízení o ústavní stížnosti jsou v posuzované věci účastníci řízení před krajským soudem odlišní od stěžovatele, který před krajským soudem vystupoval jako navrhovatel. Okruh účastníků v řízení před krajským soudem byl určen v § 90 odst. 2 s. ř. s., dle něhož účastníky řízení o návrhu na neplatnost voleb nebo na neplatnost hlasování jsou navrhovatel, příslušný volební orgán, politická strana, politické hnutí nebo jejich koalice, sdružení nezávislých kandidátů nebo sdružení politických stran nebo politických hnutí a nezávislých kandidátů, na jejichž kandidátní listině byl uveden kandidát, jehož volba byla napadena, nebo nezávislý kandidát.

18. Ve volbách do zastupitelstva města Bílina konaných ve dnech 5. a 6. 10. 2018 kandidovalo celkem 8 volebních stran. Do zastupitelstva byli zvoleni kandidáti za 7 volebních stran (za ANO 2011, Občanskou demokratickou stranu, MOJI BÍLINU, Nezávislé v Bílině – HNHRM, Naši Bílinu – Stranu svobodných občanů, Bílinské sociální demokraty a nezávislé a Komunistickou stranu Čech a Moravy), neuspěli kandidáti za jedinou volební stranu (Českou stranu sociálně demokratickou). Krajský soud za účastníky řízení o návrhu na neplatnost hlasování v záhlaví napadeného usnesení označil pouze 2 volební strany, jejichž kandidáti byli zvoleni, a to ANO 2011 a Bílinské sociální demokraty a nezávislé. Se zbylými 5 volebními stranami, které ve volbách uspěly (z jejichž kandidátní listiny byl zvolen alespoň jeden kandidát), jako s účastníky řízení nejednal (šlo o tyto volební strany: Občanskou demokratickou stranu, MOJI BÍLINU, Nezávislé v Bílině – HNHRM, Naši Bílinu – Stranu svobodných občanů a Komunistickou stranu Čech a Moravy).

19. Ústavní soud zastává názor, že účastníkem řízení před krajským soudem mělo být všech 7 volebních stran, na jejichž kandidátních listinách byli kandidáti zvolení do zastupitelstva. Z tohoto důvodu jako vedlejší účastníky řízení o ústavní stížnosti pojal všech těchto 7 volebních stran, i když krajský soud fakticky jako s účastníky jednal jen se dvěma z nich. Účastenství v řízení o návrhu na neplatnost voleb či hlasování vyplývá přímo z § 90 odst. 2 s. ř. s. Jen z toho důvodu, že soud fakticky nejedná jako s účastníkem s někým, komu účastenství v řízení svědčí, neztrácí taková osoba postavení účastníka řízení. Z tohoto důvodu nemohl postup krajského soudu zúžit okruh vedlejších účastníků v řízení před Ústavním soudem.

20. K okruhu účastníků v řízení o neplatnosti voleb či hlasování ve volbách do zastupitelstev obcí je vhodné vyjádřit se podrobněji, jelikož Ústavnímu soudu je z jeho úřední činnosti známo, že jednotlivé krajské soudy tuto otázku posuzují odlišně. K tomu přistupuje skutečnost, že ve věcech volebních je kasační stížnost nepřípustná (viz § 104 odst. 1 s. ř. s.), Nejvyšší správní soud proto nemá příležitost přímo ve vztahu k volbám do zastupitelstev obcí sjednotit výklad účastenství v řízení o neplatnosti voleb či hlasování. K rozdílným názorům jednotlivých krajských soudů na účastenství v řízení o neplatnosti voleb či hlasování ve volbách do zastupitelstev obcí lze poukázat na následující přístupy:

* Za účastníka řízení o neplatnosti voleb považoval Krajský soud v Brně všechny volební strany účastnící se voleb do zastupitelstva bez ohledu na to, zda jejich kandidáti mandát získali či ne (k tomu srov. usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 12. 11. 2014 č. j. 64 A 10/2014-36, proti němuž směřovala ústavní stížnost evidovaná pod sp. zn. I. ÚS 105/15; či usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 13. 11. 2014 č. j. 67 A 13/2014-113, proti němuž směřovala ústavní stížnost evidovaná pod sp. zn. III. ÚS 3673/14; rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná z http://nalus.usoud.cz).

* Za účastníka řízení o neplatnosti voleb považoval Městský soud v Praze ty volební strany, na jejichž kandidátní listině byl alespoň jeden zvolený kandidát (k tomu srov. usnesení Městského soudu v Praze ze dne 10. 11. 2014 č. j. 11 A 169/2014-74, proti němuž směřovala ústavní stížnost evidovaná pod sp. zn. III. ÚS 102/15; či usnesení Městského soudu v Praze ze

dne 31. 10. 2018 č. j. 8 A 155/2018-59, proti němuž směřovala ústavní stížnost evidovaná pod sp. zn. II. ÚS 3702/18).

* Za účastníka řízení o neplatnosti hlasování považoval Krajský soud v Ústí nad Labem jen tu volební stranu, jíž se týkaly námitky v návrhu na neplatnost hlasování (srov. usnesení ze dne 10. 11. 2014 č. j. 40 A 18/2014-39, proti němuž směřovala ústavní stížnost evidovaná pod sp. zn. III. ÚS 99/15; a dále i nyní napadené usnesení krajského soudu).

21. Ústavní soud si je vědom toho, že v bodě 20 zmíněná rozhodnutí Krajského soudu v Brně a Městského soudu v Praze, obsahující odlišný pohled na účastenství, se týkala návrhu na neplatnost voleb, v napadeném usnesení krajský soud vyhodnotil, že šlo o návrh na neplatnost hlasování. Účastenství je však v řízení o návrhu na neplatnost voleb i neplatnost hlasování vymezeno zcela shodně. Důsledky vyhovění takovým návrhům jsou obdobné v tom smyslu, že nedojde ke zvolení zastupitelstva [§ 54 odst. 1 písm. a) zákona o volbách do zastupitelstev] a volební proces (či jeho část) je třeba opakovat, a to vyhlášením opakovaných voleb či opakovaného hlasování, jak určuje § 54 odst. 2 daného zákona. Z těchto důvodů by účastenství v řízení o neplatnosti voleb či hlasování ve volbách do zastupitelstev obcí mělo být posuzováno zásadně shodně.

22. Při výkladu § 90 odst. 2 s. ř. s. je vhodné zohlednit úpravu v čl. 38 odst. 2 Listiny, dle níž má každý právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům. Výraz „jeho věc“ je nutno vykládat tak, že Listina požaduje, aby každý, o jehož právech a povinnostech má být v soudním řízení rozhodováno, měl možnost se tohoto řízení účastnit a vyjádřit se ke všem prováděným důkazům a aby soud o „jeho věci“ jednal v jeho přítomnosti a veřejně, nestanoví-li zákon ve smyslu čl. 96 odst. 2 Ústavy výjimku, což je však možné jen u zásady ústnosti a veřejnosti [viz nález ze dne 10. 1. 1996 sp. zn. Pl. ÚS 30/95 (N 3/5 SbNU 17; 31/1996 Sb.)]. Zákonná výjimka ze zásady ústnosti a veřejnosti je stanovena v § 90 odst. 3 s. ř. s., dle něhož není jednání třeba nařizovat v řízení o návrhu na neplatnost voleb či hlasování. Z čl. 38 odst. 2 Listiny, jak bylo uvedeno, vyplývá i právo toho, o jehož právech a povinnostech má být v soudním řízení rozhodováno, na účast v řízení, což platí i tehdy, nedojde-li k ústnímu jednání. Účast v řízení se v takovém případě projeví nárokem na to, aby soud účastníka zpravil o tom, že bylo zahájeno řízení, a prostřednictvím zaslání návrhu, jímž bylo řízení zahájeno, mu umožnil v řízení vyjádřit své stanovisko. O „jeho věc“ ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny jde u toho, jehož se řízení před soudem bezprostředně dotýká [srov. nález ze dne 10. 1. 2013 sp. zn. II. ÚS 3367/12 (N 11/68 SbNU 169), bod 19 odůvodnění]. Jinými slovy, aby šlo o „jeho věc“, vyžaduje se dostatečně intenzivní stupeň ovlivnění navrhovaným soudním rozhodnutím.

23. Je-li návrh na neplatnost volby či hlasování ve volbách do zastupitelstev obcí způsobilý věcného projednání (není opožděný, podán zjevně neoprávněnou osobou či nejsou-li jiné důvody pro jeho odmítnutí), pak se věcné rozhodnutí o něm bezprostředně dotýká těch kandidátů, kteří by byli zvoleni, nerozhodne-li soud o neplatnosti voleb či hlasování. Vyhoví-li totiž soud návrhu na neplatnost voleb či hlasování ve volbách do zastupitelstev obcí, nedojde ke zvolení zastupitelstva [§ 54 odst. 1 písm. a) zákona o volbách do zastupitelstev], ale k opakovaným volbám či hlasování, což se bezprostředně dotkne jejich postavení.

24. Povšimnout si lze, že se v § 90 odst. 2 s. ř. s. ve vztahu k volbám do zastupitelstev obcí nevychází z vymezení účastníků jako jednotlivých zvolených kandidátů, ale vychází se z vymezení účastníků, které se shoduje s vymezením volebních stran v § 20 odst. 1 zákona o volbách do zastupitelstev. Volební stranou je dle tohoto vymezení registrovaná politická strana nebo politické hnutí, jejichž činnost nebyla pozastavena, a jejich koalice, nezávislí kandidáti, sdružení nezávislých kandidátů nebo sdružení politických stran nebo politických hnutí a nezávislých kandidátů. Vyjma případů, kdy volební stranu tvoří sám nezávislý kandidát, nebudou účastníky řízení před soudem kandidáti, ale volební strany [u těch

volebních stran, které nejsou právnickými osobami (těmi jsou polické strany či politická hnutí) či nezávislým kandidátem, bude nezbytné, aby v řízení jednaly skrze zmocněnce ve smyslu § 22 odst. 4 zákona o volbách do zastupitelstev nebo zástupce, kterému takový zmocněnec udělí plnou moc].

25. Ústavní soud považuje za akceptovatelné z hlediska čl. 38 odst. 2 Listiny, že účastníky řízení nejsou nutně jednotliví kandidáti, jejichž volba byla napadena, ale volební strany, na jejichž kandidátních listinách kandidovali. Věcné rozhodnutí soudu o návrhu na neplatnost voleb či hlasování ve volbách do zastupitelstev obcí se sice bezprostředně týká těchto kandidátů (viz bod 23), ale s ohledem na specifika volebního soudnictví postačí, budou-li tito kandidáti mít možnost řízení ovlivnit prostřednictvím volebních stran, jimž soudní řád správní přiznává účastenství. Je zřejmé, že volební strany a kandidáti, kteří byli zvoleni na kandidátkách těchto voleních stran, mají v řízení totožný zájem. Volební strany a tito kandidáti jsou úzce provázáni, kandidáti se volebního klání účastnili prostřednictvím volební strany, tudíž má smysl, aby řízení ve volebním soudnictví ovlivňovali jejím prostřednictvím [k obdobným úvahám srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 7. 3. 2017 sp. zn. Pl. ÚS 34/16 (U 6/84 SbNU 671), bod 12]. Současné znění § 90 odst. 2 s. ř. s. je důsledkem novelizace provedené zákonem č. 303/2011 Sb. (účinné od 1. 1. 2012), přičemž v důvodové zprávě se poukazuje na neúčelnost a nepraktičnost předešlého vymezení účastníků, kdy byl volební soud nucen komunikovat se všemi zvolenými zastupiteli (k tomu srov. důvodovou zprávu ve sněmovním tisku č. 319/0 z 6. volebního období Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, 2010–2013, dostupnou z http://www.psp.cz). Z tohoto důvodu bylo zvoleno řešení, které počítá s vymezením účastníků v návaznosti na volební strany.

26. Dle § 90 odst. 2 s. ř. s. jsou účastníkem řízení o návrhu na neplatnost voleb nebo hlasování tam vymezené typy volebních stran, na jejichž kandidátní listině byl uveden kandidát, jehož volba byla napadena, a nezávislý kandidát. Na rozdíl od řízení o návrhu na neplatnost volby kandidáta nesměřuje návrh na neplatnost voleb či hlasování přímo proti konkrétnímu kandidátovi, ale *de facto* proti všem zvoleným kandidátům (k tomu srov. komentář k § 90 s. ř. s. in Blažek, T., Jirásek, J., Molek, P., Pospíšil, P., Sochorová, V., Šebek, P. Soudní řád správní – online komentář. 3. aktualizace. Praha: C. H. Beck, 2016). Vyhoví-li soud návrhu na neplatnost voleb či hlasování ve volbách do zastupitelstev obcí, nedojde ke zvolení zastupitelstva [§ 54 odst. 1 písm. a) zákona o volbách do zastupitelstev], tj. nedojde ke zvolení žádného z kandidátů. Z tohoto důvodu je nutno za kandidáta, jehož volba byla napadena, v případě návrhu na neplatnost hlasování či voleb do zastupitelstva obcí považovat každého kandidáta, který by byl zvolen, nerozhodl-li by soud o neplatnosti voleb či hlasování. Za volební stranu, na jejíž kandidátní listině byl uveden kandidát, jehož volba byla napadena, je tak nutno považovat tu volební stranu, z jejíž kandidátní listiny byl zvolen alespoň jeden kandidát. Taková volební strana je pak i účastníkem řízení o návrhu na neplatnost voleb či hlasování ve volbách do zastupitelstev obcí. I přes poněkud nepřesné znění § 90 odst. 2 s. ř. s. je dále účastníkem řízení o návrhu na neplatnost voleb či hlasování ve volbách do zastupitelstev obcí jen ten nezávislý kandidát, tvoří-li sám volební stranu, který byl zvolen. U zbylých typů volebních stran se totiž jejich účastenství odvíjí od toho, zda ve volbách uspěli alespoň s jedním kandidátem, a není důvodu odlišně přistupovat k volební straně, kterou tvoří sám nezávislý kandidát.

27. Ústavní soud může shrnout, že účastníkem řízení o návrhu na neplatnost voleb či hlasování do zastupitelstva obce jsou dle § 90 odst. 2 s. ř. s. ty volební strany, na jejichž kandidátní listině by byl zvolen alespoň jeden kandidát, nerozhodl-li by soud, že volby či hlasování byly neplatné, a nezávislí kandidáti představující sami volební stranu podle zákona o volbách do zastupitelstev, kteří by byli zvoleni, nerozhodl-li by soud, že volby či hlasování byly neplatné. Z tohoto důvodu jsou vedlejšími účastníky řízení o ústavní stížnosti ty volební

strany, které uvedenému vymezení odpovídají. V posuzované věci byl jejich okruh širší než okruh volebních stran, s nimiž jako s účastníky krajský soud skutečně jednal. Ústavní soud v řízení o ústavní stížnosti jako s vedlejšími účastníky jednal se všemi, jimž svědčilo účastenství v řízení před krajským soudem.

28. Z toho, že krajský soud jako s účastníky nejednal se všemi subjekty, kterým účastenství svědčilo, nemůže plynout závěr o důvodnosti ústavní stížnosti, protože se tato skutečnost nedotkla stěžovatele. Jiné subjekty se na Ústavní soud neobrátily.

VI. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

29. Ústavní soud není součástí soustavy soudů, nýbrž je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 a čl. 91 odst. 1 Ústavy). Není povolán k instančnímu přezkumu rozhodnutí obecných soudů. Jeho pravomoc podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy je založena výlučně k přezkumu toho, zda v řízení nebo rozhodnutím v něm vydaným nebyla dotčena ústavně chráněná práva nebo svobody stěžovatele a zda řízení jako celek bylo spravedlivé.

30. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) přezkoumává rozhodnutí či postup orgánů veřejné moci. Tato skutečnost nestaví Ústavní soud do pozice další přezkumné instance v rámci volebního soudnictví. Ústavní soud tak nepřezkoumává volební výsledek jako volební soud, ale pouze zkoumá, zda rozhodnutím krajského soudu nebo v řízení před ním nedošlo k porušení stěžovatelových ústavně zaručených práv a svobod. Řízení o ústavní stížnosti není procesní prostředek srovnatelný s opravným prostředkem proti rozhodnutí ve věci ověření volby poslance nebo senátora [čl. 87 odst. 1 písm. e) Ústavy, § 85 a násl. zákona o Ústavním soudu], který je určen pro přezkum volebního výsledku (srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 22. 5. 2018 sp. zn. Pl. ÚS 17/18).

VI. A. Důkazní návrhy uplatněné navrhovatelem v řízení o návrhu na neplatnost hlasování po uplynutí lhůty k podání tohoto návrhu

VI. A. 1. Obecná východiska

31. Lhůta pro podání návrhu na neplatnost hlasování ve volbách do zastupitelstev obcí činí 10 dnů po vyhlášení výsledků voleb do zastupitelstev obcí Státní volební komisí (§ 60 odst. 1 věta poslední zákona o volbách do zastupitelstev). Lhůta určená podle dnů je zachována, je-li poslední den lhůty učiněn úkon u příslušného orgánu, a to nejpozději do 16.00 hodin (§ 67 odst. 3 zákona o volbách do zastupitelstev). Státní volební komise vyhlásila celkové výsledky voleb do zastupitelstev obcí konaných ve dnech 5. a 6. 10. 2018 pod č. 225/2018 Sb. dne 9. 10. 2018. Lhůta pro podání návrhu na neplatnost voleb tak skončila v pátek 19. 10. 2018 v 16.00 hod.

32. Lhůta k podání návrhu se nevztahuje jen na návrh samotný, ale též na uvedení všech skutkových nebo právních důvodů, z nichž shledává navrhovatel volby neplatnými [viz nález ze dne 4. 5. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 6/11 (N 85/61 SbNU 315), bod 23]. Totožný závěr platí i pro návrh na neplatnost hlasování s ohledem na shodnou právní úpravu těchto návrhů. K tomuto závěru Ústavní soud ve zmíněném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 6/11 odkázal na usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 13. 12. 2004 č. j. Vol 13/2004-91 (č. 472/2005 Sb. NSS; rozhodnutí Nejvyššího správního soudu jsou dostupná z http://www.nssoud.cz), kde bylo uvedeno: „Návrh totiž není tvořen pouze procesním nárokem, tedy uvedením toho, čeho se navrhovatel domáhá, ale též tvrzením důvodů, z nichž se domáhá určitého soudního výroku. Návrh na rozhodnutí ve věci a k němu vedoucí skutkové a/nebo právní důvody tvoří jeden celek. Z této příčiny Nejvyšší správní soud nepřihlížel k tvrzením obsaženým v doplnění návrhu, které měly povahu nových skutečností, a nepřistoupil ani k provádění dokazování

připojenými přílohami. Tento závěr vyplývá i ze zcela specifické povahy volebního soudnictví, které je svázáno přísnými lhůtami, v nichž musí soud rozhodnout a své rozhodnutí v úplném znění vyvěsit na úřední desce: v řízeních ve věcech neplatnosti voleb a hlasování je podle § 90 odst. 3 s. ř. s. soud povinen rozhodnout do dvaceti dnů poté, kdy mu došel návrh. Tato krátká lhůta by např. ani neumožňovala, aby soud s novými důvody stihl obeznámit druhou stranu a umožnit jí, aby se mohla kvalifikovaně vyjádřit a skutečně a účinně hájit svá práva, čímž by porušil právo na ‚rovnost zbraní' v řízení před soudem. Resp. když by soud dostatečnou lhůtu k vyjádření protistraně poskytl, porušil by sám procesní předpis, neboť by nestihl rozhodnout v předepsané lhůtě, a – když by návrhu na neplatnost voleb vyhověl – ohrozil by tím i případnou přípravu opakovaných voleb; takový postup by však byl zjevně absurdní a mohl by se stát nástrojem pro obstrukce. S ohledem na tuto teleologickou redukci, princip rovnosti, povahu volebního soudnictví, jakož i jednotu procesního nároku s důvody, z nichž povstává, má Nejvyšší správní soud za to, že po lhůtě stanovené pro podání návrhu již novoty přípustné nejsou."

33. Při posuzování návrhu na neplatnost voleb či hlasování tedy není možno přípustně rozšířit návrh po uplynutí lhůty k jeho podání o dosud neuvedené skutkové či právní důvody. Krajský soud v posuzované věci nad rámec právě uvedeného dovodil i nemožnost uplatnění důkazních návrhů po uplynutí lhůty k podání návrhu na neplatnost voleb či hlasování s výjimkou těch důkazních návrhů, které nebylo možno z objektivních důvodů uplatnit dříve. Uvedený závěr odůvodnil krátkou (dvacetidenní) lhůtou k rozhodnutí o návrhu (§ 90 odst. 3 s. ř. s.) a nutností poskytnout účastníkům přiměřený čas na přípravu na jednání.

34. Ústavní soud sice souhlasí s tím, že dvacetidenní lhůta k rozhodnutí o návrhu na neplatnost voleb či hlasování (§ 90 odst. 3 s. ř. s.) má dopad i na posuzování důkazních návrhů uplatněných po lhůtě k podání návrhu na neplatnost voleb či hlasování. Neztotožnil se však s tím, že by šlo o natolik restriktivní dopad, jaký popsal krajský soud, jehož názor byl rekapitulován v bodě 32.

35. Dvacetidenní lhůta k rozhodnutí o návrhu na neplatnost voleb či hlasování (§ 90 odst. 3 s. ř. s.) je sice lhůtou pořádkovou [viz usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 10. 11. 2016 č. j. Vol 4/2016-191 (č. 3522/2017 Sb. NSS), bod 7; či komentář k § 90 odst. 3 s. ř. s. in Potěšil, L., Šimíček, V. Soudní řád správní. Komentář. Praha: Leges. 2014, s. 1152]. Má však význam z hlediska právní jistoty a u přezkumu voleb do zastupitelstev obcí též s ohledem na další fungování a svolávání zastupitelstva. Na úpravu řízení o návrhu na neplatnost volby či hlasování navazuje úprava svolání ustavujícího zasedání nového zastupitelstva v § 91 odst. 1 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, dle něhož platí, že ustavující zasedání nově zvoleného zastupitelstva obce svolává dosavadní starosta po uplynutí lhůty pro podání návrhu soudu na neplatnost voleb nebo neplatnost hlasování tak, aby se konalo do 15 dnů ode dne uplynutí této lhůty, a jestliže byl návrh na neplatnost voleb nebo na neplatnost hlasování podán, do 15 dnů ode dne právní moci rozhodnutí soudu o posledním z podaných návrhů, nebylo-li žádnému z podaných návrhů vyhověno. Když by soud návrhu na neplatnost voleb či hlasování vyhověl, nedošlo by ke zvolení zastupitelstva [§ 54 odst. 1 písm. a) zákona o volbách do zastupitelstev]. Ustavující schůzi nově zvoleného zastupitelstva tak nemá význam svolávat do doby, než je o všech návrzích o neplatnosti voleb či hlasování rozhodnuto, opačný postup by vedl k nežádoucímu stavu, jelikož případné vyhovění některému z těchto návrhů by vytvářelo složité situace ohledně posuzování dosud učiněných kroků nového zastupitelstva.

36. Počátek řádného fungování zastupitelstva se tak odvíjí od toho, kdy soud rozhodne o návrzích na neplatnost voleb či hlasování ve volbách do zastupitelstev obcí. Z tohoto důvodu je třeba na dodržení lhůty dle § 90 odst. 3 s. ř. s. klást důraz, byť jde o lhůtu pořádkovou.

37. V soudním řádu správním není pro řízení o návrhu na neplatnost voleb či hlasování výslovně stanovena koncentrace řízení ve vztahu k důkazním návrhům. Stanovení lhůty k rozhodnutí o návrzích na neplatnost voleb či hlasování a její smysl však mají jistý význam i pro tyto návrhy. Dle čl. 36 odst. 1 Listiny se každý může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu. Zákonodárce může a musí při vymezení „stanoveného postupu“ určit bližší podmínky poskytování soudní ochrany (čl. 36 odst. 4 Listiny). Účelem právní úpravy týkající se soudního řízení je zajistit řádný chod spravedlnosti a zejména respektování právní jistoty, která je jedním ze základních prvků výsadního postavení práva. Uplatněná omezení a výklad však nesmějí omezit přístup jednotlivce k soudům takovým způsobem nebo v takové míře, že by uvedené právo bylo zasaženo v samé své podstatě [viz nález ze dne 25. 8. 2005 sp. zn. IV. ÚS 281/04 (N 165/38 SbNU 319)]. Součástí práva na soudní ochranu je rovněž možnost navrhovat důkazy a povinnost soudu se s důkazními návrhy vypořádat, a to buď tak, že důkaznímu návrhu vyhoví, nebo vysvětlí, proč mu nevyhověl. Zákonem, který zakotvuje stanovený postup pro domáhání se svého práva před soudem, je možno upravit též podávání důkazních návrhů. Ústavní soud akceptuje, že úpravu týkající se důkazních návrhů je výkladem možno dovodit i z § 90 odst. 3 s. ř. s. upravujícího lhůtu pro vydání rozhodnutí.

38. U všech důkazních návrhů, které krajský soud odmítl provést z důvodu jejich uplatnění po lhůtě pro podání návrhu na neplatnost hlasování, krajský soud shledal, že je stěžovatel mohl uplatnit již v samotném návrhu na neplatnost hlasování. Ústavní soud se proto dále (body 39 až 42) zabývá jen hodnocením k důkazním návrhům, u nichž navrhovateli nic nebránilo, aby je uplatnil ve lhůtě pro podání návrhu na neplatnost hlasování. Zabývá se zde důkazními návrhy samotného navrhovatele, který podal návrh na neplatnost hlasování či voleb (nejde tedy o případ důkazních návrhů jiných účastníků řízení o návrhu na neplatnost voleb či hlasování).

39. Ústavní soud dospěl k závěru, že zakotvení lhůty pro rozhodnutí o návrhu na neplatnost voleb či hlasování ve volbách do zastupitelstev obcí a její význam (viz bod 34) spojený se specifiky volebního soudnictví umožňují soudu zamítnout provedení důkazního návrhu, který byl uplatněn po lhůtě pro podání návrhu na neplatnost voleb či hlasování a u něhož nic nebránilo jeho uplatnění v této lhůtě, s odůvodněním, že z důvodu provedení takového důkazu by soud překročil lhůtu, již má k rozhodnutí. Právo na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny) v takovém případě nemůže být porušeno, jelikož důkazní návrh mohl být uplatněn ve lhůtě pro podání návrhu. Není přitom třeba poskytovat ochranu procesnímu postupu navrhovatele, který s uplatněním důkazních návrhů z rozličných důvodů vyčkává, mohl-li takový návrh uplatnit ve lhůtě pro podání návrhu na neplatnost voleb či hlasování. Naopak převáží zájem na tom, aby řízení o návrhu na neplatnost voleb či hlasování proběhlo rychle, s ohledem na dopad takového řízení na fungování zastupitelstva a potažmo s ohledem na ústavně zaručené právo na samosprávu územních samosprávných celků (čl. 8 Ústavy).

40. Zároveň Ústavní soud trvá na tom, že nevyhovění důkaznímu návrhu pro jeho uplatnění po lhůtě k podání návrhu na neplatnost voleb či hlasování je možné jen u takového důkazního návrhu směřujícího k důkazu, jehož provedení by vedlo k překročení pořádkové lhůty stanovené pro rozhodnutí. Není tak možno odůvodnit zamítnutí důkazního návrhu jen tím, že byl uplatněn po uplynutí lhůty pro podání návrhu na neplatnost voleb či hlasování, byť v ní uplatněn být mohl, ale musí být současně splněno, že jeho provedením by soud nedodržel lhůtu k rozhodnutí. Jinými slovy, ty důkazní návrhy, které navrhovatel mohl uplatnit ve lhůtě pro podání svého návrhu na neplatnost voleb či hlasování, ale neučinil tak, nebude možno zamítnout jen z důvodu jejich uplatnění po lhůtě pro podání návrhu na neplatnost voleb či hlasování, když by provedení navržených důkazů nevedlo k překročení lhůty k rozhodnutí dle § 90 odst. 3 s. ř. s. Jelikož je naznačené omezení důkazních návrhů odůvodněno zájmem na zachování lhůty pro rozhodnutí (a zájmem na rychlosti řízení o návrzích o neplatnosti voleb či

hlasování) a právě jen jím, není možno akceptovat širší omezení důkazních návrhů, než zájem na zachování lhůty k rozhodnutí nutně vyžaduje.

41. Ústavní soud nesouhlasí s náhledem krajského soudu, že by provedením důkazů navržených po lhůtě pro podání návrhu na neplatnost voleb či hlasování, jejichž provedení nebrání dodržení lhůty k vydání rozhodnutí, bylo upřeno právo ostatních účastníků na důkazy reagovat. V prvé řadě je nutno zdůraznit, že navrhovatel musí všechny skutkové a právní důvody, o které opírá svůj návrh na neplatnost voleb či hlasování, uplatnit ve lhůtě pro jeho podání (viz bod 31). Smysluplné důkazní návrhy se tak mohou týkat jen skutkových tvrzení uplatněných ve lhůtě pro podání návrhu. O tom, jaká skutková tvrzení navrhovatel uplatnil, se ostatní účastníci dozvědí z návrhu, který jim soud zasílá, reagovat na ně tedy mohou. Již na základě zaslaného návrhu si mohou učinit představu o předmětu řízení a vyhodnotit, jakou procesní aktivitu vyvinou. V rámci samotného procesu dokazování pak mají ostatní účastníci možnost na důkazní prostředek reagovat ve smyslu možnosti vyjádřit se k jeho procesní použitelnosti, věrohodnosti, vypovídací hodnotě apod., ani zde jim není upřena možnost obrany.

42. V souvislosti s výše uvedenými úvahami považuje Ústavní soud dále za vhodné vyslovit, že je ve vlastním zájmu navrhovatele, aby již v samotném návrhu na neplatnost voleb či hlasování uvedl všechny důkazní návrhy ke skutkovým tvrzením v návrhu, které může nabídnout. Je třeba si uvědomit, že jednání o návrhu na neplatnost voleb či hlasování není třeba nařizovat (§ 90 odst. 3 s. ř. s.) a soud rozhoduje, které z navržených důkazů provede (§ 52 odst. 1 s. ř. s.). Jednání se nebude konat např. též tehdy, vyhodnotí-li soud, že nevyhoví žádnému z důkazních návrhů uplatněných v návrhu na neplatnost hlasování či voleb (např. proto, že skutková tvrzení, k nimž se důkazní návrhy vztahují, jsou pro věc irelevantní). O případech, kdy v návrhu na neplatnost voleb či hlasování nebude ve lhůtě pro jeho podání uplatněn žádný důkazní návrh, ani nemluvě. Uplatní-li navrhovatel až posléze dříve nezmíněný důkazní návrh, který nebyl, ale mohl být učiněn ve lhůtě pro podání návrhu na neplatnost voleb či hlasování, ke skutkové okolnosti relevantní, např. svědecké výpovědi, kterou nelze provést jinak než při jednání, bude namístě zkoumat též to, zda je možno navržený důkaz provést tak, aby byla dodržena lhůta pro rozhodnutí. Lze přitom vyjít z toho, že dodatečně uplatněný důkazní návrh musí soud nejprve posoudit z toho hlediska, zda by provedení navrženého důkazu mělo pro věc význam, poté případně nařizovat jednání a nechat účastníkům přiměřený čas na přípravu k němu (nemusí jít ale o lhůtu celých deseti dní, srov. § 49 odst. 1 s. ř. s., jelikož jde o řízení, v němž je třeba rozhodnout ve lhůtě počítané na dny), určitý čas si vyžádá samotné doručování, neboť účastníků řízení je zpravidla větší okruh a ne u všech se dá předpokládat zřízení datové schránky, tj. některým z nich bude třeba doručovat poštou se všemi časovými nároky s tím spojenými. I samotná lhůta dvaceti dnů pro rozhodnutí po soudech vyžaduje značné úsilí, a to při vědomí, že v souvislosti s volbami správní soudy v jeden okamžik mohou obdržet i několik desítek návrhů. Nebylo-li jednání nařízeno již dříve s ohledem na důkazní návrhy uplatněné ve lhůtě pro podání návrhu na neplatnost voleb či hlasování, považuje Ústavní soud za prakticky vyloučené, aby soud stihl nařídit a uskutečnit jednání ve lhůtě dle § 90 odst. 3 s. ř. s. pro dodatečný důkazní návrh uplatněný 10 dnů či méně před koncem lhůty pro rozhodnutí. V případech, kdy do konce této lhůty zbývá 11 dnů až 16 dnů, to považuje za značně výjimečné.

43. Shrnout lze, že nařídí-li soud jednání o návrhu na neplatnost voleb či hlasování, nelze zamítnout pro jejich podání po lhůtě pro podání návrhu na neplatnost voleb či hlasování ty důkazní návrhy, které bylo na tomto jednání možno provést (např. listinné důkazy, u nichž nejpozději u jednání navrhovatel listiny předložil, či výslech svědků, které sám navrhovatel k jednání přivedl).

VI. A. 2. Uplatnění obecných východisek na posuzovanou věc

44. Uvedené úvahy je třeba vztáhnout na posuzovanou věc. V návrhu na neplatnost hlasování podaném ve lhůtě (tj. dne 18. 10. 2018) stěžovatel uplatnil důkazní návrhy. Krajský soud vyhodnotil, že ve věci bude třeba provést jednání, které dne 23. 10. 2018 nařídil na pondělí 5. 11. 2018. Dvacetidenní lhůta k rozhodnutí počítaná ode dne, kdy návrh došel soudu, končila ve středu 7. 11. 2018. V pátek 2. 11. 2018 (tj. po uplynutí lhůty pro podání návrhu na neplatnost hlasování) stěžovatel doručil krajskému soudu své podání, v němž navrhl provedení dalších důkazů, které nenavrhoval ve lhůtě pro podání návrhu. V podání ze dne 2. 11. 2018 stěžovatel uplatnil důkazní návrhy mimo jiné k tvrzení o kupčení s hlasy (důkazní návrhy čestným prohlášením Davida Halbgebauera a Davida Vaška, čestným prohlášením Miroslava Kluckiho nebo Kluciho, trestním oznámením od Antonína Strýčka, úředním záznamem ze dne 30. 10. 2018 o podaném vysvětlení Lenkou Glabazňovou a videonahrávkou, kterou na nosiči stěžovatel přiložil). Zmíněné listiny i videonahrávku stěžovatel přiložil ke svému podání ze dne 2. 11. 2018 téhož dne doručenému krajskému soudu. Těmto důkazním návrhům k tvrzení o kupčení s hlasy krajský soud nevyhověl z důvodu jejich uplatnění po lhůtě pro podání návrhu na neplatnost hlasování (viz body 54 a 55 napadeného usnesení).

45. Ústavní soud dodává, že krajský soud po právní moci napadeného usnesení stěžovateli vrátil přílohy k návrhu na neplatnost hlasování ze dne 18. 10. 2018 a k podání ze dne 2. 11. 2018, jimiž stěžovatel navrhoval provést důkaz. Ústavní soud si proto tyto vrácené listiny a videonahrávku v řízení o ústavní stížnosti od stěžovatele znovu vyžádal. Současně požádal krajský soud, aby mu sdělil, jaké přílohy byly přiloženy k podání ze dne 2. 11. 2018. Sdělení krajského soudu a zaslané přílohy, u nichž stěžovatel uvedl, že byly přílohou jeho podání ze dne 2. 11. 2018, se shodují, vyjma e-mailového vyjádření tajemníka Městského úřadu Bílina ze dne 5. 10. 2018, o němž stěžovatel tvrdí, že jej krajskému soudu předložil již k návrhu na neplatnost hlasování ze dne 17. 10. 2018, ale u něhož krajský soud uvedl, že byl přílohou podání ze dne 2. 11. 2018. Ústavní soud vychází z toho, že e-mailové vyjádření tajemníka bylo přílohou až stěžovatelova podání ze dne 2. 11. 2018, jelikož zde je mezi důkazními návrhy výslovně zmiňováno, na rozdíl od návrhu na neplatnost hlasování ze dne 17. 10. 2018, kde o něm není zmínka. Rovněž v napadeném usnesení (v bodě 54) krajský soud zmiňoval, že důkaz vyjádřením tajemníka byl uplatněn až po lhůtě k podání návrhu. Na základě stěžovatelem zaslaných příloh, které mu krajský soud vrátil, a spisu krajského soudu pak Ústavní soud hodnotil posuzovanou věc.

46. Z listin přiložených k podání ze dne 2. 11. 2018, jimiž stěžovatel navrhl provést důkaz, se tvrzení o kupčení s hlasy jednoznačně týkaly důkazní návrhy čestným prohlášením Davida Halbgebauera a Davida Vaška, čestným prohlášením Miroslava Kluckiho nebo Kluciho, trestním oznámením od Antonína Strýčka, úředním záznamem ze dne 30. 10. 2018 o podaném vysvětlení Lenkou Glabazňovou a videonahrávkou, kterou na nosiči přiložil. Ústavní soud konstatuje, že provedením dokazování prostřednictvím právě zmíněných důkazních prostředků na jednání, které se konalo v pondělí dne 5. 11. 2018, by nemohlo dojít k překročení dvacetidenní lhůty pro vydání rozhodnutí. Jednání totiž bylo nařízeno předtím, než stěžovatel dodatečné důkazní návrhy uplatnil, a dokazování prostřednictvím zmíněných důkazních prostředků bylo možno na nařízeném jednání provést, protože před jednáním soud měl listiny a přiloženou videonahrávku k dispozici ve spise. Zamítnutím těchto důkazních návrhů pro jejich uplatnění po lhůtě pro podání návrhu na neplatnost hlasování tak v posuzované věci krajský soud porušil právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud na tomto místě znovu zdůrazňuje, že hlediskem jeho přezkumu v řízení o ústavní stížnosti je zachování ústavně zaručených práv a svobod stěžovatele, porušení základního práva stěžovatele přitom shledal. Nevystupuje zde jako volební soud,

jehož úkolem je na základě argumentace v návrhu posoudit, zda byla ustanovení zákona o volbách do zastupitelstev porušena způsobem, který hrubě ovlivnil výsledky hlasování.

47. Jinak je tomu u dodatečného důkazního návrhu výslechem svědků – Davida Halbgebaurea a Davida Vaška, kteří se měli vyjadřovat ke kupčení s hlasy. Nezajistil-li sám stěžovatel, aby se k jednání dostavili dodatečně navržení svědci, nebylo možno jejich výslech při nařízeném jednání provést. Nařídit jiné jednání by pak krajský soud nestihl ve lhůtě pro rozhodnutí o návrhu, svědky by totiž bylo třeba předvolat. Neprovedení důkazu svědeckými výpověďmi, nezajistil-li stěžovatel sám přítomnost svědků, bylo možno odůvodnit uplatněním důkazního návrhu po lhůtě pro podání návrhu na neplatnost hlasování.

48. Ústavní soud konstatuje, že v podání ze dne 2. 11. 2018 stěžovatel vedle důkazních návrhů ke kupčení s hlasy uplatnil i dodatečné důkazní návrhy, které se vztahovaly k jiným skutečnostem. Směřovaly totiž k tvrzení o jmenování volebních komisí v rozporu se zákonem a k pohybu osob v objektu s volebními místnostmi (šlo o důkazní návrh stížností Tomáše Hereše, oznámením Tomáše Hereše a e-mailovým vyjádřením tajemníka Městského úřadu Bílina). Ani těmto důkazním návrhům krajský soud nevyhověl z důvodu jejich opožděného uplatnění. V napadeném usnesení však bylo možno nalézt i jiné důvody k nevyhovění těmto důkazním návrhům, které bylo možno z hlediska ústavnosti akceptovat (k tomu viz body 62 až 63). Důkazní návrh záznamem kamer v nádvoří radnice krajský soud vypořádal tím, že stěžovatel neuplatnil žádné skutkové tvrzení, k němuž se tento návrh vztahuje, v čemž porušení základních práv stěžovatele Ústavní soud nespatřuje.

VI. A. 3. K námitkám proti poučení v předvolání

49. Stěžovatel v ústavní stížnosti poukázal na to, že v předvolání k ústnímu jednání byl krajským soudem poučen o tom, že uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání lze jen do skončení prvního jednání. Stěžovatel namítl, že šlo o nesprávné poučení, jímž se řídil.

50. Nesprávnost poučení v předvolání krajský soud ve vyjádření k ústavní stížnosti připustil. Ústavní soud konstatuje, že šlo o poučení o koncentraci řízení dle § 118b odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“). Pro předvolání k jednání před správním soudem jde o nesprávné poučení. Jelikož pochybení krajského soudu spočívá již v tom, že protiústavním způsobem omezil možnost navrhování důkazů (viz bod 46), považuje Ústavní soud za nadbytečné dále se zabývat dopady chybného poučení do základních práv stěžovatele.

VI. B. Námitky proti hodnocení důkazů krajským soudem týkajících se tvrzení o kupčení s hlasy

51. Stěžovatel v ústavní stížnosti vyjádřil nesouhlas s tím, jak ve vztahu k tvrzení o kupčení s hlasy krajský soud hodnotil videonahrávky, jimiž provedl důkaz, a dokumentaci předloženou policií.

52. Ústavní soud setrvale judikuje k námitkám pochybení v procesu dokazování jako postupu zjišťování skutkového stavu, že je povolán korigovat pouze nejextrémnější excesy [viz nález ze dne 30. 6. 2004 sp. zn. IV. ÚS 570/03 (N 91/33 SbNU 377)].

53. Dle § 132 o. s. ř. ve spojení s § 64 s. ř. s. (k přiměřenému užití § 132 o. s. ř. na základě § 64 s. ř. s. srov. např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 3. 2014 č. j. 6 Aps 9/2013-25, bod 22) platí, že soud důkazy hodnotí dle své úvahy jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti. Hodnotit, zda se soud při hodnocení důkazů nedopustil excesu, má význam až tehdy, když provedl hodnocení důkazů jak jednotlivě, tak i v jejich vzájemné souvislosti. V důsledku toho, že krajský soud části důkazních návrhů nevyhověl z důvodů, které Ústavní soud neakceptoval (k tomu viz část VI. A. tohoto nálezu), není možno považovat proces utváření skutkových zjištění za ukončený a z tohoto důvodu dosud

nelze hovořit ani o tom, že byly hodnoceny všechny důkazy ve vzájemné souvislosti. Hodnocení, zda se krajský soud při něm nedopustil excesu, má význam až po jeho ukončení. Z tohoto důvodu by bylo předčasné, aby Ústavní soud hodnotil, zda se při zjišťování skutkového stavu krajský soud dopustil excesu dosahujícího ústavní úrovně.

VI. C. Podpisy starosty na jmenovacích listinách pro členy volebních komisí

54. Stěžovatel namítl, že krajský soud porušil rovnost účastníků způsobem, jakým posoudil námitku, že kromě obsazení volebních komisí členy delegovanými volebními stranami byla zbylá místa ve volebních komisích obsazena neznámým způsobem. Stěžovatel v průběhu řízení před krajským soudem zpochybnil, že by byli zbylí členové volebních komisí jmenováni starostou, jak ukládá zákon.

55. Ústavní soud neshledal žádné porušení stěžovatelových ústavně zaručených práv tím, jak krajský soud uvedenou námitku posoudil. Krajský soud z volební dokumentace zjistil, že předložené jmenovací listiny členů volebních komisí nebyly opatřeny podpisem starosty, ale u jeho jména byla jen doložka „v. r.“ (vlastní rukou). Neshledal však, že by šlo o porušení zákona, a především pak zmínil, že i kdyby originály jmenovacích listin s vlastnoručním podpisem starosty neexistovaly, nebylo by to tak závažnou vadou, která by zakládala důvodnost návrhu.

56. Jak Ústavní soud konstatoval v nálezu ze dne 26. 1. 2005 sp. zn. Pl. ÚS 73/04 (N 17/36 SbNU 185; 140/2005 Sb.), naše volební soudnictví nezná absolutní vady volebního řízení, tj. takové porušení ustanovení volebního předpisu, které by mělo za následek „automatické“ zrušení voleb, volby kandidáta nebo hlasování. Všechny možné vady a pochybení je v tomto smyslu třeba považovat za relativní a jejich význam je třeba poměřovat jejich dopadem na výsledek voleb nebo na výsledek volby konkrétního kandidáta, popř. na výsledek hlasování, a to podle principu proporcionality. Z čl. 21 odst. 4 Listiny lze dovodit právo zvoleného kandidáta na nerušený výkon funkce po stanovené časové období. Rozhodnutí voličů jako suveréna může soudní moc změnit jen ve výjimečných případech, kdy vady volebního procesu způsobily, že by voliči rozhodli jinak a byl by zvolen jiný kandidát.

57. Návrhu na neplatnost hlasování ve volbách do zastupitelstev obcí může správní soud vyhovět jen tehdy, bylo-li ustanovení zákona o volbách do zastupitelstev porušeno způsobem, který hrubě ovlivnil výsledky hlasování (§ 60 odst. 2 zákona o volbách do zastupitelstev). Jde o zpřísnění oproti znění zákona o volbách do zastupitelstev před novelizací zákonem č. 322/2016 Sb., kterým se mění volební zákony a další související zákony. Před novelizací tímto zákonem, tj. do 31. 12. 2016, postačilo porušení ustanovení zákona způsobem, který mohl ovlivnit výsledky hlasování. Jinými slovy, dle platné právní úpravy návrhu na neplatnost hlasování nemůže soud vyhovět pro jakékoli porušení zákona o volbách do zastupitelstev. Může mu vyhovět jen pro porušení zákona takové intenzity, u něhož je prokázáno, že vedlo k hrubému ovlivnění hlasování.

58. Ze stěžovatelova tvrzení, že kromě obsazení volebních komisí členy delegovanými volebními stranami, byla zbylá místa ve volebních komisích obsazena neznámým způsobem, resp. že zbylí členové nebyli jmenováni starostou, není patrné, že by tím došlo k jakémukoli ovlivnění výsledků hlasování.

59. Jak poznamenal krajský soud, členy volebních komisí se dle § 17 odst. 2 zákona o volbách do zastupitelstev stali komisaři, které delegovaly volební strany, jejichž kandidátní listiny byly zaregistrovány pro volby do zastupitelstva obce. Možnost volebních stran delegovat členy volebních komisí je jedním z prvků kontroly voleb. Jde o institut mimo jiné sloužící k zabezpečení poctivosti voleb, zabránění manipulaci s odevzdanými hlasovacími lístky, a to i ze strany samotných členů volební komise, neboť jednotliví členové vzájemně kontrolují, zda dochází k dodržování stanovených volebních pravidel, a na případné vady mohou ihned upozornit (viz usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 1. 2016 sp. zn. Pl. ÚS

26/14, bod 32; či usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 22. 10. 2014 č. j. Vol 18/2014--46, bod 38). Ústavní soud tak konstatuje, že žádné z volebních stran nebyla upřena možnost delegovat člena volební komise, kterému důvěřuje a který by s ostatními členy volební komise dbal nad zákonností voleb a správností zjištěných výsledků hlasování. To stěžovatel ani nezpochybňoval.

60. Pro případ, kdy členové volebních komisí delegovaní volebními stranami nenaplní ani nejnižší stanovený počet míst v těchto komisích, jmenuje členy na neobsazená místa starosta dle § 17 odst. 2 věty druhé zákona o volbách do zastupitelstev. Na posuzovanou věc dopadlo i právě zmíněné ustanovení, jelikož členové volebních komisí delegovaní volebními stranami nenaplnili ani nejnižší stanovený počet míst v komisích. Stěžovatel sice ve svém návrhu zpochybňoval, zda došlo ke jmenování zbylých členů volebních komisí předepsaným způsobem. Právo každé z volebních stran delegovat členy volební komise zůstalo plně zachováno, a tímto způsobem tak mohly zprostředkovaně kontrolovat řádnost volebního procesu. Ze stěžovatelova tvrzení vůbec nevyplývá, že by se jakýkoli člen volební komise fakticky choval způsobem, který by ovlivnil výsledek hlasování, natožpak jej hrubě ovlivnil. Krajský soud zcela přiléhavě poukázal na to, že všichni členové volebních komisí složili slib a že ze zápisů o průběhu a výsledku voleb v žádném z volebních okrsků v Bílině nevyplývá, že by některý z členů komise (včetně členů delegovaných volební stranou, za niž stěžovatel kandidoval) vznesl jakoukoli stížnost proti průběhu voleb či sčítání hlasů. Lze proto shrnout, že v souvislosti s podpisy na jmenovacích listinách stěžovatel nepředestřel dostatečné tvrzení k tomu, že došlo k hrubému ovlivnění hlasování.

61. Ústavní soud proto z hlediska ústavnosti nemá co vytknout krajskému soudu v jeho hodnocení, že i kdyby originály jmenovacích listin s vlastnoručním podpisem starosty neexistovaly, nešlo by o důvod, pro který by v posuzované věci mohl soud rozhodnout o neplatnosti hlasování. Ani samotné tvrzení stěžovatele totiž nepoukazovalo na to, že by tvrzené porušení zákona bylo vůbec schopno hrubě ovlivnit hlasování. Za této situace krajský soud nijak neporušil ústavně zaručená práva stěžovatele tím, že pro nadbytečnost neprovedl důkaz výslechem starosty či tajemníka městského úřadu.

62. Současně Ústavní soud konstatuje, že ke jmenování komisí se dle svého obsahu vztahovaly důkazní návrhy listinami přiloženými k podání ze dne 2. 11. 2018, a to stížností Tomáše Hereše, oznámením Tomáše Hereše a vyjádřením tajemníka městského úřadu v e-mailu ze dne 5. 10. 2018. Krajský soud zamítnutí těchto důkazních návrhů sice v bodech 54 a 55 napadeného usnesení odůvodnil jejich uplatněním po lhůtě pro podání návrhu. Ústavní soud však konstatuje, že implicitně lze důvody, pro které pro nadbytečnost neprovedl výslech starosty a tajemníka městského úřadu k podpisům na jmenovacích listinách, vztáhnout i na další důkazní návrhy, které se měly týkat stěžovatelových tvrzení o jmenování členů volebních komisí. Ústavní soud ve své judikatuře připouští, že důvody pro zamítnutí důkazního návrhu je možno, odpovídá-li tomu zbytek odůvodnění a okolnosti případu, dovodit z rozhodnutí implicitně (srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 22. 2. 2007 sp. zn. II. ÚS 744/06 či ze dne 1. 6. 2007 sp. zn. I. ÚS 452/07). Byť nutnost dovozovat důvody pro zamítnutí důkazního návrhu toliko implicitně značí pochybení soudu, nejde o pochybení, které by nutně znamenalo porušení základních práv. Akceptovat nepřímé či implicitní odůvodnění zamítnutí důkazního návrhu je pak možné jen za situace, jde-li o takový důvod neprovedení důkazu, který lze po věcné stránce z ústavního hlediska akceptovat [srov. nález ze dne 21. 11. 2007 sp. zn. II. ÚS 623/05 (N 199/47 SbNU 585)]. Naznačené podmínky byly k uvedeným důkazním návrhům k tvrzení o podpisech na jmenovacích listinách splněny, proto zde Ústavní soud porušení stěžovatelových základních práv neshledal.

63. Pro úplnost lze doplnit, že důkazní návrh stížnosti Tomáše Hereše se dle svého obsahu vztahoval též k stěžovatelovu tvrzení, že v budově s volebními místnostmi se

pohybovaly osoby, které zde dle stěžovatele neměly co dělat. I v dané souvislosti lze v usnesení krajského soudu nalézt přijatelné implicitní vypořádání zamítnutí důkazního návrhu, a to v bodě 63 napadeného usnesení. Zde krajský soud jiné důkazní návrhy o pohybu osob a zabezpečení volebních místností zamítl pro nadbytečnost s odůvodněním, že navrženými důkazy by mohl být prokázán maximálně pohyb osob v daných budovách, nikoli volebních místnostech. Krajský soud pak poukázal na to, že volební urny zůstaly zapečetěny až do sejmutí pečetí volebními komisemi, což dovodil z toho, že žádný z členů volební komise v zápisech nezpochybnil porušenost pečetí.

VI. D. Sdělení Českého statistického úřadu

64. Z předloženého spisu Ústavní soud zjistil, že krajský soud přípisem ze dne 24. 10. 2018 (na č. l. 58 svého spisu) požádal Český statistický úřad o výpočet rozdělení mandátů do zastupitelstva města Bílina, a to pro případ, že by nebyly započítány výsledky voleb z volebních okrsků č. 5, 8 a 12. Dne 29. 10. 2018 krajský soud obdržel sdělení Českého statistického úřadu, které se zabývalo požadovaným rozdělením mandátů pro uvedený případ. Dne 5. 11. 2018 proběhlo jednání před krajským soudem, které skončilo v 14.55 hod. Po skončení jednání téhož dne od 15.03 do 15.14 hod. stěžovatelova advokátka nahlédla do soudního spisu krajského soudu. Následně dne 6. 11. 2018 stěžovatel zaslal soudu písemné doplnění závěrečné řeči, kde mimo jiné poukázal na to, že při nahlédnutí do spisu zjistil, že se ve spise nachází sdělení Českého statistického úřadu, kterým nebyl při jednání proveden důkaz. Stěžovatel zde poukázal na to, že v tomto sdělení se popisuje, že nezapočítání výsledků z uvedených okrsků by značilo změny v zisku mandátů pro jednotlivé volební strany. Dne 7. 11. 2018 krajský soud vydal usnesení, jímž zamítl návrh na neplatnost hlasování. V odůvodnění tohoto usnesení (bod 41) uvedl, že sdělením Českého statistického úřadu neprovedl důkaz, protože to nikdo nenavrhl a s ohledem na vývoj dokazování sám krajský soud neshledal potřebu prokazovat, jak by se případné nezapočítání výsledků z některých volebních okrsků odrazilo ve výsledku voleb.

65. V ústavní stížnosti stěžovatel namítl, že neprovedením důkazu sdělením Českého statistického úřadu byl zkrácen o důkazní prostředek svědčící o hrubém narušení voleb.

66. Ústavní soud považuje za vhodné nejprve posoudit, zda obsahem sdělení Českého statistického úřadu byly nějaké poznatky o skutkovém stavu (např. počtu odevzdaných hlasů pro jednotlivé volební strany apod.), nebo zda jeho obsahem bylo jen sdělení k užití či výkladu právní normy. Dokazování je totiž pojmově spjato se zjišťováním skutkového stavu. V § 125 o. s. ř. se uvádí, že za důkaz mohou sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci. Naopak sdělení o tom, jak jednotlivé strany sporu či jiné osoby, jsou-li o to požádány, obecně vykládají určitou právní úpravu či jakým způsobem by ji v určité situaci užily, již nepředstavuje zjišťování skutkového stavu. Jde totiž toliko o sdělování stanovisek k výkladu či užití právní úpravy. Od stanoviska k obecnému výkladu či užití právní normy je však třeba lišit případy dokazování ustálené správní praxe, jako skutkové otázky; o prokazování ustálené správní praxe však v posuzované věci nešlo.

67. Konečné zjištění, jak byly ve volbách jednotlivé mandáty rozděleny mezi volební strany a kteří kandidáti byli zvoleni, v sobě zahrnuje kombinaci zjištění skutkového stavu a jeho následné právní posouzení prostřednictvím těch norem v zákoně o volbách do zastupitelstev, které upravují mechanismus, jakým se zjištěné výsledky hlasování přetaví do zisku mandátu. Jako skutkový stav zde pak vystupují takové skutečnosti jako počet odevzdaných hlasů pro jednotlivé strany a kandidáty, způsob, jakým voliči upravili své hlasovací lístky, v jaké obálce byly vhozeny do volební schránky, počet kandidujících stran, počet mandátů k rozdělení apod. Na zjištěný skutkový stav se pak užije právní úprava. V posuzovaném případě vystupuje do popředí § 45 zákona o volbách do zastupitelstev, který

upravuje mechanismus, jak se odevzdané hlasy promítnou do mandátů. Postup dle tohoto mechanismu je ve své podstatě užití právní úpravy.

68. Ústavní soud konstatuje, že ve volebním soudnictví může mít pro soud v některých případech význam obrátit se na Český statistický úřad se žádostí, aby na podkladě vstupních údajů, které soud poskytne, úřad provedl přepočet, jak by byly přiděleny mandáty. Takový postup může mít význam např. tehdy, když soud při přepočtu hlasů dospěje k jiným výsledkům než volební komise. Vstupní údaje může soud poskytnout např. i tak, že poskytne vlastní údaje jen k některé volební straně nebo jen k některému okrsku a ve zbytku bude požadovat vyjít z výsledků zjištěných volebními komisemi. Nezjišťuje-li úřad sám skutkové údaje, ale pouze provádí přepočet, jde z jeho strany výhradně o sdělení stanoviska týkajícího se užití právní normy. Úloha Českého statistického úřadu se zde omezuje jen na užití právní normy, která v daném případě v zásadě odpovídá opakovanému provádění jednoduchých matematických operací (dělení, násobení, sčítání, porovnávání čísel) upravených zákonem, jejichž prostřednictvím se zjišťuje zisk mandátů. Jelikož v některých případech může provedení takových matematických operací být pro rozsáhlost vstupního souboru dat náročné na čas, svůj význam takový postup může pro soud mít např. tehdy, nevede-li se před soudem spor o výklad právních norem, které upravují mechanismus přidělování mandátů na základě výsledků hlasování. Takové spory se ve volebním soudnictví prakticky neobjevují. Hodlá-li volební soud vyjít z výsledků vyžadovaného přepočtu vzniklého ze vstupních údajů, které poskytl sám soud, je stále odpovědností soudu ověřit si, zda úřad vyložil a užil zákon správně.

69. Ve svém sdělení Český statistický úřad neposkytoval informace o skutkovém stavu (počtu odevzdaných hlasů, počtu kandidujících stran atd.), ale na skutkový podklad, jehož parametry plně předurčil krajský soud ve své žádosti o sdělení, užil právní úpravu a sdělil, k jakému výsledku užití právní úpravy na takto předurčený skutkový podklad dle jeho názoru vede. Skutkový podklad byl předurčen krajským soudem, protože po úřadu žádal sdělení, jaké by byly výsledky voleb, když by se nezapočetly hlasy ze specifikovaných okrsků. Šlo tedy o jakýsi hypotetický skutkový podklad (odhlíženo mělo být od hlasů v části okrsků, které vymezil krajský soud). Počty hlasů ani jiné vstupní údaje Český statistický úřad sám nezjišťoval, ale vycházel ze zjištění jednotlivých okrskových komisí, tj. z údajů, k nimž měl stěžovatel přístup. Podstatný obsah volební dokumentace krajský soud sdělil při jednání, podstatnou část těchto údajů Český statistický úřad též zveřejňuje na internetových stránkách https://www.volby.cz. Propočet, jaký by byl zisk mandátů, odhlíželo-li by se od výsledků ze tří volebních okrsků, si mohl krajský soud a též kdokoli jiný (tj. i stěžovatel) učinit sám, a to již jen na základě seznámení se s právní úpravou (§ 45 zákona o volbách do zastupitelstev obcí) a údaji o hlasování zjištěnými volebními komisemi a počtu rozdělovaných mandátů.

70. Sdělení Českého statistického úřadu v posuzované věci Ústavní soud vyhodnotil jako vyžádané stanovisko úřadu, které se týkalo užití právní normy. Na takové stanovisko není z ústavního hlediska nutné užít úpravu týkající se dokazování, neboť jeho prostřednictvím se nezjišťuje skutkový stav, ale stanovisko pojednávalo jen o výsledku užití právní normy. Z ústavního hlediska je podstatné, zda se měl účastník možnost s takovým stanoviskem k užití právní normy seznámit a uplatnit vůči němu svou argumentaci. Tuto možnost stěžovatel měl (byť ji získal až při nahlížení do spisu), využil i možnosti na stanovisko reagovat, což také učinil ve svém podání ze dne 6. 11. 2018. K porušení stěžovatelových ústavně zaručených práv proto nedošlo.

71. V případě, že by účastník řízení nebyl seznámen se stanoviskem k užití či výkladu právní normy, bylo by namístě hodnotit, zda procesní pochybení v podobě jeho neseznámení s tímto stanoviskem mělo reálný dopad na výsledek sporu (takový projev by např. nemělo stanovisko k výkladu právní normy, jež se týká skutkové situace, která ve věci vůbec nenastala). Jelikož stěžovatel se nakonec se stanoviskem Českého statistického úřadu seznámil a vyjádřil se k němu, je nadbytečné podrobněji hodnotit, zda by v situaci, kdy by

s ním seznámen nebyl, mohlo mít alespoň teoretický vliv na výsledek sporu. Stručně však lze dodat, že vypovídací hodnota sdělení Českého statistického úřadu byla navázána na předpoklad o vyloučení výsledků z některých okrsků. Krajskému soudu lze přisvědčit v tom, že sdělení Českého statistického úřadu by mohlo teoreticky mít pro řízení relevanci výhradně tehdy, bylo-li by v řízení skutkovými zjištěními a úvahami týkajícími se těchto skutkových zjištění odůvodněno, proč by mělo význam odhlížet od výsledků voleb zjištěných volebními komisemi ve třech (nebo některých ze třech) volebních okrscích, jichž se sdělení Českého statistického úřadu týkalo. Samo sdělení Českého statistického úřadu má však nulovou vypovídací hodnotu o smysluplnosti předpokladů, na nichž je vystavěno (vyloučení volebními komisemi zjištěných výsledků hlasování z některých okrsků), či o tom, kdy, případně zda by vůbec někdy mělo význam odhlížet od výsledků hlasování v části okrsků. Krajský soud neshledal, že by mělo význam od nich odhlížet, a ani stěžovatel v daném směru neuvedl žádnou argumentaci.

VII. Závěr

72. Ústavní soud shledal, že krajský soud v řízení porušil základní právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny tím, že z nepřípustného důvodu zamítl důkazní návrhy zmíněné v bodě 46, které se týkaly tvrzení o kupčení s hlasy. Ústavní stížnost je tak důvodná a Ústavní soud napadené usnesení krajského soudu zrušil dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu. V dalším řízení, kam se věc krajskému soudu vrací, krajský soud odstraní tuto procesní vadu. Současně Ústavní soud konstatuje, že tímto nálezem nijak nepředurčuje výsledek utváření skutkových zjištění k tvrzení o kupčení s hlasy, konečná podoba meritorního rozhodnutí krajského soudu je proto stále otevřena všemi směry.

73. Ústavní soud rozhodl bez přítomnosti účastníků mimo ústní jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu). O žádosti stěžovatele o přednostní projednání ústavní stížnosti (dle § 39 zákona o Ústavním soudu) samostatně nerozhodoval, jelikož jí vyhověl fakticky a ve věci rozhodl bezprostředně poté, co se seznámil se spisem krajského soudu a obdržel vyjádření.

Č. 43
Právo osob s duševním (zdravotním) postižením na účinný přístup ke spravedlnosti
(sp. zn. II. ÚS 2020/18 ze dne 28. března 2019)

I. Platební rozkaz nelze vydat proti žalovanému, u něhož vyvstaly pochybnosti o jeho faktické schopnosti účinně se řízení účastnit či samostatně jednat před soudem, s ohledem na jeho možné duševní (zdravotní) postižení, a u něhož tudíž není zaručena reálná možnost domoci se následně veřejného projednání věci ve své přítomnosti podáním odporu. Ústavně zaručené právo tohoto žalovaného na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny vyžaduje, aby při takových pochybnostech soud nejprve zkoumal a zodpověděl otázku, zda je žalovaný fakticky schopen se řízení účinně účastnit a také samostatně jednat před soudem.

II. Je-li účastníkem soudního řízení zletilá osoba se zdravotním postižením (a zejména osoba s duševním postižením), které jí může ztěžovat či dokonce znemožňovat účast na řízení, a tato osoba není v řízení zastoupena zástupcem ani opatrovníkem, je třeba vždy zkoumat, zda je schopna sama se řízení účinně účastnit a uplatňovat v něm svá práva. Je-li narušena schopnost osoby se zdravotním postižením účinně se účastnit řízení, je soud povinen přijmout odpovídající procedurální úpravu (opatření) usnadňující dotčené osobě její efektivní účast a umožňující jí rovnoprávné uplatňování jejích práv v řízení; zejména u osob s duševním postižením, které pro své postižení nejsou schopny samy se účinně účastnit řízení a které zároveň nejsou zastoupeny, bude takovou odpovídající úpravou zpravidla ustanovení opatrovníka z řad advokátů (§ 29 o. s. ř.). Pokud soud nepřijme nezbytnou úpravu, aby zajistil osobě se zdravotním postižením možnost účinně se účastnit soudního řízení, poruší čl. 13 odst. 1 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením a případně také čl. 38 odst. 2 Listiny (ústavní právo být přítomen projednání své vlastní věci a být slyšen).

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka, soudkyně Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajka) a soudce Ludvíka Davida o ústavní stížnosti stěžovatele J. R., zastoupeného Mgr. Dagmar Štědrou, advokátkou, se sídlem Františka Křížka 460/13, Praha 7, proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 27. 3. 2018 č. j. 28 Co 75/2018-45, usnesení Okresního soudu Praha-východ ze dne 20. 12. 2017 č. j. 5 C 501//2014--36 a platebnímu rozkazu Okresního soudu Praha-východ ze dne 29. 12. 2014 č. j. 5 C 501/2014-9, za účasti Krajského soudu v Praze a Okresního soudu Praha-východ jako účastníků řízení a městské části Praha 1, se sídlem Vodičkova 681/18, Praha 1, zastoupené JUDr. Milošem Profousem, advokátem, se sídlem V Jámě 699/1, Praha 1, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Platebním rozkazem Okresního soudu Praha-východ ze dne 29. 12. 2014 č. j. 5 C 501/2014-9 byla porušena ústavně zaručená práva stěžovatele, a to právo na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, právo být přítomen

projednání své věci a být slyšen dle čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a právo na účinný přístup ke spravedlnosti dle čl. 13 odst. 1 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.

II. Platební rozkaz Okresního soudu Praha-východ ze dne 29. 12. 2014 č. j. 5 C 501/2014-9 se proto ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Ústavní stížností ze dne 11. 6. 2018 se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí Krajského soudu v Praze a Okresního soudu Praha-východ, kterými mělo být porušeno jeho právo na spravedlivý proces podle čl. 36 a násl. Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“), neboť stěžovatel není a nebyl procesně způsobilý a byla mu odňata možnost řádně hájit svá práva před soudem.

2. Stěžovatel je osobou s duševním (psychosociálním) postižením; má chronicky probíhající schizoafektivní poruchu, pro kterou není schopen spravovat své záležitosti, zejména finanční, nad rámec běžných záležitostí každodenního života. V souvislosti s tím byl stěžovatel hospitalizován od 21. 2. 2014 do září 2016 v Psychiatrické nemocnici Bohnice. Z jejího podnětu ze dne 7. 3. 2014 bylo zahájeno řízení o úpravě svéprávnosti stěžovatele, v němž byl dne 18. 8. 2014 zpracován znalecký posudek dokládající duševní poruchu stěžovatele; mimo jiné bylo zjištěno, že v jejím důsledku stěžovatel není schopen právně jednat ve finančněprávní oblasti bez hrozící závažné újmy, není ani schopen plně pochopit problematiku finančních záležitostí a spravovat své jmění. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 8 č. j. Nc 461/2014-68 ze dne 6. 1. 2015 byl stěžovatel omezen ve správnosti, a to tak, že není způsobilý nakládat s majetkem, jehož cena přesahuje částku 2 000 Kč měsíčně, a dále činit právní jednání související s ochranou svého zdravotního stavu, kromě udělení souhlasu s hospitalizací. V tomto výroku o omezení svéprávnosti nabyl rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 8 právní moci dne 2. 3. 2015. Současně Obvodní soud pro Prahu 8 stěžovateli jmenoval opatrovníka; ve vztahu k výroku o jmenování opatrovníka však bylo podáno odvolání a poté dovolání; nakonec Obvodní soud pro Prahu 8 usnesením sp. zn. P 169/2015 ze dne 18. 7. 2017 stěžovateli jmenoval opatrovnici – právní zástupkyni stěžovatele v řízení před Ústavním soudem a toto rozhodnutí nabylo právní moci dne 25. 8. 2017.

3. Dne 5. 11. 2014 městská část Praha 1 (vedlejší účastnice řízení před Ústavním soudem) podala návrh na vydání platebního rozkazu proti stěžovateli jako žalovanému, s tím, že stěžovatelově zemřelé matce pronajímala garáž a po smrti nájemkyně se obrátila na stěžovatele jako dědice s výzvou k vyklizení a předání garáže; stěžovatel na to reagoval vyjádřením, že pohledávky akceptuje, ale není schopen je v současné době řešit, neboť je dlouhodobě hospitalizován v Psychiatrické nemocnici Bohnice. Kopii tohoto vyjádření ze dne 22. 9. 2014 přiložila vedlejší účastnice k podávanému návrhu na Okresní soud Praha-východ. Stěžovatel v tomto vyjádření dále sdělil, že v současné době není ze zdravotních důvodů schopen řešit svou finanční a sociální situaci a že je u Obvodního soudu pro Prahu 8 řešena úprava jeho svéprávnosti, včetně přidělení opatrovníka, v jehož kompetenci má být také řešit jeho finanční situaci a vyřizování s úřady; proto stěžovatel požádal o vyčkání do doby, než Obvodní soud pro Prahu 8 rozhodne.

4. Dne 29. 12. 2014 Okresní soud Praha-východ vydal platební rozkaz č. j. 5 C 501/2014-9, jímž uložil stěžovateli zaplatit žalovanou částku 75 812 Kč s příslušenstvím a nahradit žalobkyni náklady řízení ve výši 3 033 Kč, nebo podat odpor. Platební rozkaz byl

stěžovateli doručen do vlastních rukou do psychiatrické nemocnice dne 19. 1. 2015. Dne 4. 2. 2015 platební rozkaz nabyl právní moci.

5. Poté, co se právní zástupkyně stěžovatele dne 30. 11. 2017 seznámila se spisem Okresního soudu Praha-východ v dané věci, podal stěžovatel jejím prostřednictvím dne 13. 12. 2017 odpor proti platebnímu rozkazu spojený s vyjádřením k žalobě. V něm byla namítána neúčinnost doručení platebního rozkazu s odkazem na duševní poruchu stěžovatele, pro kterou nebyl způsobilý před soudem vystupovat samostatně a měl být zastoupen opatrovníkem. K věci samé pak stěžovatel uvedl, že žalovaný nárok neuznává a dotčenou garáž neužívá od roku 2011, což se potvrdilo i při jejím otevření dne 29. 1. 2016, při němž bylo zjištěno, že garáž je prázdná. K odporu byly mimo jiné přiloženy kopie rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 8 o omezení svéprávnosti stěžovatele a znaleckého posudku zpracovaného v řízení o omezení svéprávnosti.

6. Okresní soud Praha-východ usnesením č. j. 5 C 501/2014-36 ze dne 20. 12. 2017 odmítl odpor stěžovatele pro opožděnost.

7. K odvolání stěžovatele Krajský soud v Praze usnesením č. j. 28 C 75/2018-45 ze dne 27. 3. 2018 usnesení okresního soudu potvrdil. Krajský soud uvedl, že stěžovatel měl při doručení platebního rozkazu plnou procesní způsobilost dle § 20 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, (dále též jen „o. s. ř.“), neboť omezen ve svéprávnosti byl až ke dni 2. 3. 2015. Navíc podle krajského soudu, i kdyby byl stěžovatel omezen ve svéprávnosti ještě za probíhajícího řízení před okresním soudem, nebylo by lze uzavřít, že platební rozkaz mu nebyl řádně a účinně doručen; nicméně takový nedostatek by byl důvodem pro podání žaloby pro zmatečnost podle § 229 odst. 1 písm. c) o. s. ř. pro nedostatek procesní způsobilosti. Krajský soud dále akceptoval, že stěžovatel byl v průběhu řízení před okresním soudem stižen duševní poruchou, a proto mu měl být pro řízení jmenován opatrovník podle § 29 odst. 3 o. s. ř.; pokud se tak nestalo, jednalo se o procesní vadu, kterou by bylo možné odstranit v odvolacím řízení (řízení po podání odporu), pokud by odpor nebyl podán opožděně. Jestliže žalovanému nebyl ustanoven takový opatrovník pro řízení, nebylo ani namístě mu doručovat podle § 50b odst. 1 o. s. ř.

II. Argumentace účastníků a vedlejší účastnice řízení

8. Stěžovatel namítá, že mu v řízení před obecnými soudy byla odňata možnost řádně hájit svá práva, a tím bylo porušeno jeho ústavně zaručené právo na spravedlivý proces. Má za to, že okresní soud měl v řízení o žalobě vedlejší účastnice postupovat podle § 29 odst. 1 o. s. ř. a buď mu jmenovat opatrovníka pro řízení, nebo vyčkat, až bude opatrovník jmenován v řízení o omezení svéprávnosti. Okresní soud však, ačkoli věděl, že stěžovatel je hospitalizován v psychiatrické nemocnici a je vedeno řízení o omezení jeho svéprávnosti, způsobilost stěžovatele nezkoumal, neustanovil mu opatrovníka a platební rozkaz doručoval pouze přímo jemu. Stěžovatel ovšem nechápal podstatu daného řízení, a tak ani po doručení platebního rozkazu nepodal odpor. Stěžovateli tím vznikl dluh, a to navíc na základě údajného bezdůvodného obohacení, které ale na jeho straně nikdy nevzniklo, neboť předmětnou nemovitost vůbec neužíval. Jakmile poté byla stěžovateli jmenována opatrovnice a zjistila okolnosti vydání a doručení platebního rozkazu při nahlížení do spisu okresního soudu (v rámci přípravy na jednání v insolvenčním řízení vedeném proti stěžovateli), ihned jménem stěžovatele podala odpor. Ten však obecné soudy odmítly jako opožděný. V důsledku tedy došlo k tomu, že stěžovateli, který objektivně nebyl způsobilý v řízení sám vystupovat a hájit svá práva, – což bylo známo vedlejší účastnici jako žalobkyni v řízení před obecnými soudy i samotnému okresnímu soudu – nebylo umožněno zastoupení, čímž byla *de facto* vyloučena jeho možnost efektivně bránit svá práva před soudem. Stěžovatel nepovažuje za relevantní skutečnost, že rozsudek o omezení jeho svéprávnosti nabyl právní moci až po vydání a doručení platebního rozkazu, neboť jeho procesní způsobilost měla být posuzována

materiálně, nikoli formálně, přitom pouhým nabytím právní moci rozsudku o omezení svéprávnosti se na schopnostech stěžovatele samostatně vystupovat před soudem nic nezměnilo. Stěžovatel poukazuje též na nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 747/2000 ze dne 16. 1. 2003 (N 7/29 SbNU 47).

9. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili účastníci a vedlejší účastnice řízení. Krajský soud v Praze zcela odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí napadeného ústavní stížností. Okresní soud Praha-východ rovněž poukázal na napadené rozhodnutí krajského soudu, neboť ústavní stížnost je podle něj obsahově totožná s odvoláním stěžovatele. Závěry nálezu sp. zn. III. ÚS 747/2000 pak okresní soud považuje za překonané pozdější právní úpravou.

10. Vedlejší účastnice řízení se domnívá, že v daném případě nedošlo k porušení ústavnosti a zejména principů spravedlivého procesu. Dovozuje, že stěžovatel měl procesní způsobilost a platební rozkaz, doručený mu do vlastních rukou před právní mocí rozsudku o omezení svéprávnosti, mu byl doručen účinně. Dále připomíná, že postup v soudním řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu i výklad a aplikace podústavních předpisů jsou záležitostí obecných soudů, nikoli Ústavního soudu, a tak ústavní stížnost navrhuje odmítnout jako zjevně neopodstatněnou.

III. Procesní předpoklady projednání ústavní stížnosti

11. Dříve, než Ústavní soud přistoupí k věcnému projednání ústavní stížnosti, musí se zabývat otázkou, zda jsou k tomu splněny všechny předpoklady stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

12. Podaná ústavní stížnost směřuje jednak proti platebnímu rozkazu vydanému v prosinci 2014 a jednak proti rozhodnutím nalézacího a odvolacího soudu, které shledaly opožděným odpor podaný v prosinci 2017 po pravomocném jmenování opatrovnice stěžovateli. Podstatou ústavní stížnosti je námitka, že stěžovateli nebylo umožněno řádně a plnohodnotně se účastnit a hájit v řízení, v němž byl vydán platební rozkaz, neboť vzhledem ke svému duševnímu postižení (duševní poruše) nebyl schopen samostatně jednat před soudem, aniž mu však byl ustanoven opatrovník. Okresní soud tak podle stěžovatele rovněž postupoval nesprávně, pokud platební rozkaz doručoval přímo jemu (nikoli jeho opatrovníkovi); navíc platební rozkaz byl stěžovateli doručen do psychiatrické léčebny a v době, kdy již stěžovatel byl nepravomocně omezen ve svéprávnosti (shledán nezpůsobilým nakládat s majetkem přesahujícím hodnotu 2 000 Kč měsíčně).

13. V posuzovaném případě vyvstala zejména otázka včasnosti a přípustnosti ústavní stížnosti. Podle § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu lze ústavní stížnost podat ve lhůtě dvou měsíců od doručení rozhodnutí o posledním procesním prostředku, který zákon stěžovateli k ochraně jeho práva poskytuje. Podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu je ústavní stížnost nepřípustná, jestliže stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje.

14. Posouzení splnění podmínek včasnosti a přípustnosti ústavní stížnosti v nynějším případě úzce souvisí s identifikací procesních prostředků, které zákon stěžovateli poskytoval k ochraně jeho práva, tj. k obraně proti platebnímu rozkazu, pokud stěžovatel namítal, že v dotčeném řízení nebyl schopen samostatně jednat a měl být zastoupen opatrovníkem, kterému rovněž mělo být doručováno.

15. Zároveň je Ústavní soud při hodnocení splnění podmínek pro věcné projednání ústavní stížnosti povinen postupovat předvídatelným způsobem tak, aby sám nezasáhl do práva stěžovatelů na přístup k Ústavnímu soudu [srov. nález sp. zn. I. ÚS 1565/14 ze dne 2. 3. 2015 (N 51/76 SbNU 691), bod 32; všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná též na http://nalus.usoud.cz]. Krom toho v posuzovaném případě nelze

opomenout, že stěžovatel je osobou s duševním postižením, přitom u osob se zdravotním postižením je třeba obzvláště dbát na to, aby právě z důvodu svého postižení nebyly vyloučeny či nepřípustně omezeny v přístupu ke spravedlnosti.

16. Stěžovatel poté, co mu v roce 2017 byla jmenována opatrovnice v návaznosti na omezení jeho svéprávnosti a co se tato opatrovnice dozvěděla o napadeném platebním rozkazu z roku 2014, podal proti platebnímu rozkazu odpor. Je však otázka, zda ve stěžovatelově situaci byl odpor (a následně odvolání proti odmítnutí odporu) skutečně tím případným a zákonem předvídaným prostředkem k obraně proti napadenému platebnímu rozkazu, který je třeba vyčerpat před podáním ústavní stížnosti ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Jak bude osvětleno níže (viz body 41 a 42 tohoto nálezu), Ústavní soud neshledal závěr obecných soudů o opožděnosti odporu protiústavním. Pokud stěžovatel namítal, že pro svou duševní poruchu nebyl schopen samostatně jednat před okresním soudem, pak odpovídající opravný prostředek proti platebnímu rozkazu představovala především žaloba pro zmatečnost podle § 229 odst. 1 písm. c) o. s. ř. Podle tohoto ustanovení lze žalobou pro zmatečnost napadnout pravomocné rozhodnutí soudu prvního stupně nebo odvolacího soudu, kterým bylo řízení skončeno, jestliže účastník řízení neměl procesní způsobilost nebo nemohl před soudem vystupovat (§ 29 odst. 2) a nebyl řádně zastoupen. Jak Ústavní soud zdůraznil v nálezu sp. zn. II. ÚS 3040/16 ze dne 18. 12. 2018 (N 203/91 SbNU 583), toto ustanovení je třeba vykládat ústavně konformním způsobem tak, že procesní způsobilost nemá nejen osoba pravomocně omezená ve svéprávnosti (či podle dřívější právní úpravy zbavená nebo omezená ve způsobilosti k právním úkonům), ale ani osoba, která sice v rozhodné době nebyla pravomocně omezena ve svéprávnosti, avšak v důsledku duševní poruchy nebyla schopna samostatně právně jednat a nebyla přitom náležitě zastoupena opatrovníkem, resp. advokátem s procesní plnou mocí (viz bod 32 citovaného nálezu sp. zn. II. ÚS 3040/16).

17. Žaloba pro zmatečnost podle § 229 odst. 1 písm. c) o. s. ř. tedy představuje účinný opravný prostředek v případech, kdy účastník řízení napadá pravomocné rozhodnutí (platební rozkaz) proto, že v řízení nemohl pro své zdravotní postižení (duševní poruchu v terminologii zákonných předpisů) samostatně jednat, aniž byl zastoupen opatrovníkem či zplnomocněným zástupcem [samozřejmě za předpokladu, že dosud neuběhla lhůta pro podání této žaloby dle § 234 odst. 2 o. s. ř.; viz *a contrario* nález sp. zn. I. ÚS 3598/14 ze dne 21. 4. 2016 (N 74/81 SbNU 285), bod 22].

18. V posuzovaném případě ovšem nebylo možno trvat na vyčerpání tohoto opravného prostředku a z důvodu jeho nevyčerpání považovat ústavní stížnost proti platebnímu rozkazu za nepřípustnou, neboť v rozhodné době se nejednalo o efektivní opravný prostředek, nabízející stěžovateli naději na úspěch a nápravu tvrzeného pochybení okresního soudu, a stěžovateli ani nemohlo být zřejmé, že je povinen jej vyčerpat před podáním ústavní stížnosti. V době, kdy se opatrovnice stěžovatele seznámila s napadeným platebním rozkazem a začala činit kroky na obranu stěžovatele proti tomuto rozhodnutí, totiž ještě existovala ustálená judikatura obecných soudů, podle níž nebyl důvod zmatečnosti podle § 229 odst. 1 písm. c) o. s. ř. dán tam, kde osoba nebyla pravomocně omezena ve svéprávnosti. Uvedený výklad jako nepřípustný a přepjatě formalistický zkritizoval a překonal až nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3040/16. Tento nález byl vydán dne 18. 12. 2018 (vyhlášen dne 2. 1. 2019), tedy až poté, co stěžovatel podal nynější ústavní stížnost. Ústavní soud tedy uzavírá, že v posuzovaném případě nebylo možno po stěžovateli vyžadovat podání žaloby pro zmatečnost a z důvodu jejího nepodání ústavní stížnost odmítnout jako nepřípustnou ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Napříště ovšem v obdobných případech bude nutno žalobu pro zmatečnost vyčerpat před podáním ústavní stížnosti v souladu s § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu [k takovému postupu Ústavního soudu viz též nález sp. zn. III. ÚS 3710/15

ze dne 13. 9. 2016 (N 173/82 SbNU 685), bod 21; a nález sp. zn. I. ÚS 1565/14 ze dne 2. 3. 2015 (N 51/76 SbNU 691), body 31 a 32].

19. Současně Ústavní soud konstatuje, že z hlediska splnění procesních předpokladů projednatelnosti podané ústavní stížnosti nebylo možno stěžovateli klást k tíži ani to, že se proti napadenému platebnímu rozkazu dodatečně pokusil bránit odporem, byť se nakonec nejednalo o efektivní a případný opravný prostředek a jeho odmítnutí obecnými soudy nebylo protiústavní. V rozhodné době totiž soudní praxe, a to ani praxe Ústavního soudu, nenabízela jednoznačnou odpověď, jak v případech obdobných stěžovatelovu postupovat a jak se procesně bránit, je-li již dotčené rozhodnutí formálně v právní moci. Nevyjasněna byla nejen otázka obrany žalobou pro zmatečnost, ale i otázka případných jiných dostupných procesních prostředků k obraně účastníka, který tvrdil, že v předcházejícím soudním řízení, a to i v rozkazním řízení, nebyl řádně zastoupen, ačkoli nemohl zcela samostatně jednat před soudem. Ústavní soud tak například v těchto případech, v zájmu zachování přístupu stěžovatelů ke spravedlnosti a možnosti se bránit proti porušení ústavně zaručených práv, v minulosti připustil jak ústavní stížnosti, které byly podány proti platebnímu rozkazu, jakmile se o něm stěžovatel dozvěděl a aniž předtím stěžovatel vyčerpal jakékoli jiné opravné prostředky v rámci obecného soudnictví, tak ústavní stížnosti proti platebnímu rozkazu, kterým předcházel pokus stěžovatele bránit se před obecnými soudy odporem [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 3966/14 ze dne 19. 12. 2016 (N 245/83 SbNU 787), nález sp. zn. I. ÚS 1775/14 ze dne 15. 2. 2017 (N 29/84 SbNU 349), nález sp. zn. IV. ÚS 1669/14 ze dne 7. 3. 2017 (N 40/84 SbNU 459) a nález sp. zn. I. ÚS 1041/14 ze dne 4. 12. 2014 (N 217/75 SbNU 431) či nález sp. zn. I. ÚS 3970/14 ze dne 24. 10. 2016 (N 196/83 SbNU 167)].

20. Za těchto okolností Ústavní soud shledal podanou ústavní stížnost v celém rozsahu přípustnou a rovněž včasnou. Byla totiž podána ve lhůtě dvou měsíců od doručení napadeného rozhodnutí krajského soudu, jako odvolacího soudu, o podaném odporu, které stěžovatel považoval za rozhodnutí o posledním procesním prostředku, který mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje, ve smyslu § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu.

21. Jelikož podaná ústavní stížnost splňuje i všechny další požadavky a náležitosti stanovené zákonem o Ústavním soudu, může být podrobena meritornímu posouzení.

IV. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

22. Ústavní stížnost byla shledána zčásti důvodnou a zčásti zjevně neopodstatněnou. Důvodnost ústavní stížnosti je dána v rozsahu napadajícím platební rozkaz a postup okresního soudu jemu předcházející, v němž nebylo zohledněno, že stěžovatel je osobou s duševním postižením, a byla porušena jeho ústavně zaručená procesní práva; naopak napadená rozhodnutí, v nichž byl odpor stěžovatele posouzen jako opožděný, a proto odmítnut, nebyla shledána protiústavními.

A. Účast osob s duševním postižením v soudním řízení

23. Ústavní soud se ve své rozhodovací praxi opakovaně věnoval právům osob se zdravotním postižením, včetně jejich procesních práv. Především vždy zdůrazňuje, že osoby se zdravotním postižením, včetně osob s duševním postižením, jsou nositeli všech lidských práv a ta jim garantují ochranu a respekt k jejich přirozené lidské důstojnosti [nález sp. zn. I. ÚS 1974/14 ze dne 23. 3. 2015 (N 61/76 SbNU 825), bod 41; nález sp. zn. I. ÚS 2637/17 ze dne 23. 1. 2018 (N 10/88 SbNU 133), bod 21]. V souladu s lidskoprávním přístupem ke zdravotnímu postižení byla v roce 2006 v rámci OSN přijata Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, kterou Česká republika ratifikovala v roce 2009 (publ. pod č. 10/2010 Sb. m. s.) a mimo jiné se v ní zavázala přijímat „přiměřené úpravy“ (reasonable accommodations) standardních postupů a opatření s cílem zaručit osobám se zdravotním postižením uplatnění nebo užívání všech lidských práv a základních svobod na rovnoprávném

základě s ostatními [srov. i nález sp. zn. I. ÚS 2933/15 ze dne 9. 2. 2016 (N 31/80 SbNU 401), bod 12].

24. Z této úmluvy vyplývá též povinnost státu přizpůsobit osobám se zdravotním postižením soudní řízení. Podle čl. 13 odst. 1 úmluvy je Česká republika povinna zajistit osobám se zdravotním postižením účinný přístup ke spravedlnosti na rovnoprávném základě s ostatními, mimo jiné i prostřednictvím procedurálních a věku odpovídajících úprav, s cílem usnadnit jim účinné plnění jejich role jako přímých nebo nepřímých účastníků a svědků při všech soudních řízeních. Toto ustanovení se vztahuje na všechny osoby se zdravotním postižením, nehledě na jeho druh, tedy i na osoby s duševním postižením (respektive osoby s psychosociálním postižením, což je ekvivalentní termín aktuálně používaný v mezinárodním prostředí v kontextu Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením), jako je stěžovatel v projednávaném případě. Ony procedurální úpravy ve smyslu citovaného ustanovení pak zahrnují opatření různého druhu, která mají osobám se zdravotním postižením reálně umožnit účast v soudním řízení rovnocenně s jinými účastníky řízení, a tak odvisí od charakteru postižení dotčených osob – od zajištění přístupnosti soudních budov přes zajištění tlumočení do a ze znakového jazyka či použití metod augmentativní a alternativní komunikace až po zajištění dostupné právní pomoci [Della Fina, V., Cera, R., Palmisano, G. (eds.) The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities: A Commentary. Cham: Springer International Publishing, 2017, s. 287 a 290].

25. Ani u osob s duševním postižením tedy na jednu stranu nelze automaticky a zcela vyloučit jejich vlastní možnost jednat před soudem; na druhou stranu je ovšem vždy třeba zajistit, aby se řízení mohly účastnit rovnoprávně s ostatními účastníky, což může vyžadovat poskytnutí jim určité podpory a pomoci jako odpovídajících procedurálních úprav. Ústavní soud tak zřetelně odmítl názor, že osoby omezené ve svéprávnosti (dříve způsobilosti k právním úkonům) by automaticky mohly zcela pozbývat také samostatné procesní způsobilosti, tedy schopnosti vykonávat v řízení svá práva a povinnosti jako účastníci řízení [viz nález sp. zn. Pl. ÚS 43/10 ze dne 13. 4. 2011 (N 68/61 SbNU 69; 130/2011 Sb.)]. V nálezu sp. zn. I. ÚS 1974/14 ze dne 23. 3. 2015 Ústavní soud zdůraznil, že osoba s duševním postižením „není objekt, o kterém mohou jiní rozhodovat bez její jakékoliv účasti“; naopak je subjektem a nositelem všech ústavně zaručených procesních práv a má právo na to, aby byly přijaty odpovídající úpravy s cílem usnadnit jí účinné plnění role účastníka soudního řízení (bod 66 citovaného nálezu sp. zn. I. ÚS 1974/14). V souladu s tím pak Ústavní soud v tomto nálezu v kontextu řízení týkajícího se osobní svobody osoby s duševním postižením poukázal jednak na nutnost jejího efektivního zastoupení (je-li třeba) a jednak na některá samostatná procesní oprávnění dotčené osoby nehledě na její právní zastoupení. V nálezu sp. zn. I. ÚS 2933/15 ze dne 9. 2. 2016 poté Ústavní soud s odkazem na čl. 13 odst. 1 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením obecně shrnul, že „účastní-li se soudního řízení osoba se zdravotním postižením …, a to zejména pokud se v řízení jedná o její práva či povinnosti, jsou obecné soudy povinny zpozornět a zvlášť dbát na to, aby tato osoba mohla v řízení plně uplatnit svá práva stejně jako jiní účastníci řízení. Přitom je třeba samozřejmě přihlížet k charakteru postižení konkrétní dotčené osoby a podle toho přijmout případná kompenzační opatření“. Dále pak Ústavní soud upřesnil: „V případě osob s duševním postižením tak kupříkladu minimálním přiměřeným opatřením zpravidla bude ustanovení zástupce pro řízení z řad advokátů, tak aby byla náležitě zajištěna ochrana jejich práv“ (bod 12 citovaného nálezu sp. zn. I. ÚS 2933/15).

26. Podobně také Evropský soud pro lidská práva vyžaduje, aby osobám se zdravotním postižením byla umožněna účinná účast na soudním řízení, což v některých případech může znamenat i nezbytnost zajištění náležitého zastoupení těchto osob a jejich zájmů v řízení; na druhou stranu pokud by s takovým procesním opatřením dotčená osoba nesouhlasila, měla by

mít možnost se bránit (viz rozsudek ve věci *R. P. a další proti Spojenému království* ze dne 9. 10. 2012 č. 38245/08, § 67 a 70; dostupný na https://hudoc.echr.coe.int).

27. Obecně přitom platí, že absence náležitého zastoupení osoby, která není schopna před soudem samostatně jednat, znamená zásah do ústavních práv dle čl. 38 odst. 2 Listiny, který mimo jiné zaručuje, aby každý účastník soudního řízení měl příležitost být přítomen projednání své věci a tak se mohl vyjadřovat k průběhu řízení, k jednotlivým procesním úkonům a činit podle své úvahy procesní návrhy a přednášet soudu svá relevantní tvrzení [srov. nález sp. zn. II. ÚS 1577/16 ze dne 11. 7. 2017 (N 120/86 SbNU 79), bod 11]. Ústavní soud opakovaně uvedl, že součástí zásad spravedlivého procesu je podle čl. 38 odst. 2 Listiny i právo každého, aby byla jeho věc projednána v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům, tedy aby mu bylo ve vlastní věci, kdy je rozhodováno o jeho právech a povinnostech, umožněno před soudem jednat. Toto právo má jakákoliv fyzická nebo právnická osoba, což však ještě neznamená, že je může v příslušném řízení kdokoliv i samostatně uplatňovat. V případě fyzické osoby, jež s ohledem na svůj nízký věk nebo zdravotní stav není schopna porozumět významu předmětného řízení a projevovat v něm vážně svou vůli, je nezbytné její zastoupení osobou, která bude uplatňovat její práva a hájit její zájmy [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 3598/14 ze dne 21. 4. 2016 (N 74/81 SbNU 285), bod 33; či nález sp. zn. I. ÚS 3655/16 ze dne 6. 3. 2017 (N 39/84 SbNU 451), bod 11].

28. Pohledem uvedených ústavně zaručených práv osob s duševním (zdravotním) postižením je třeba interpretovat také relevantní zákonnou úpravu, tedy především úpravu týkající se procesní způsobilosti a zastoupení účastníků řízení. Procesní způsobilost je v občanském soudním řádu vymezena jako možnost samostatně právně jednat před soudem a obecně je navázána na svéprávnost osoby (§ 20 o. s. ř.); přitom pokud jednotlivec jako účastník řízení nemůže samostatně jednat před soudem, pak musí být zastoupen zákonným zástupcem nebo opatrovníkem (§ 22 o. s. ř.; § 23 o. s. ř. pro širší zastoupení osoby ne plně svéprávné). Není-li zastoupen takový jednotlivec, který nemůže před soudem samostatně jednat – ať už formálně (z důvodu omezené svéprávnosti), nebo fakticky (například pro své duševní postižení, byť formálně nedošlo k omezení svéprávnosti), pak mu soud musí ustanovit opatrovníka či učinit jiné vhodné opatření (§ 29 odst. 1 a 3 o. s. ř.; srov. též komentář k tomuto ustanovení Jirsa, J. a kol. Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha I. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 224–226 a 229).

29. Na účast osob s duševním postižením v soudním řízení tedy obecně reaguje i zákonná úprava; byť ona nehovoří o „osobách s duševním postižením“, ale používá termínu „duševní porucha“. Jak bylo shora uvedeno, tuto zákonnou úpravu je třeba interpretovat a aplikovat pohledem ústavně zaručených práv osob s duševním (zdravotním) postižením. Ostatně i komentářová literatura poukazuje na nutnost zpozornění, respektive zvláštní opatrnosti, jsou-li účastníky řízení osoby s duševním postižením, a potřebu poskytovat jim zvláštní ochranu, tak aby měly zajištěný rovnoprávný přístup ke spravedlnosti (Svoboda, K., Smolík, P., Levý, J., Šínová, R. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 84). To v praxi zejména znamená, že k osobám s duševním postižením jako účastníkům řízení a jejich schopnosti samostatně jednat před soudem nelze přistupovat schematicky, pouze v závislosti na rozsahu jejich svéprávnosti podle hmotného práva. Proto na jednu stranu například nelze automaticky ignorovat jakékoliv podání či procesní úkon osoby s omezenou svéprávností, která formálně nemá procesní způsobilost; na druhou stranu je nutné mít na paměti, že třeba i účastník neomezený ve svéprávnosti, ale s duševním (zdravotním) postižením nemusí být schopen se samostatně účastnit řízení, tedy vykonávat v řízení svá práva a povinnosti a vůbec plně chápat soudní řízení a jeho průběh (srov. též Svoboda, K., Smolík, P., Levý, J., Šínová, R. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 87–88). Zároveň nelze opomenout ani moderní vývoj přístupu ke svéprávnosti osob a jejímu omezování, který reflektují novější předpisy upravující

problematiku svéprávnosti, zejména občanský zákoník. Omezení svéprávnosti je v současnosti chápáno jako krajní opatření, které lze přijmout pouze v zájmu osoby, která pro svou duševní poruchu není schopna právně jednat, a to pouze, pokud by jí jinak hrozila závažná újma a pokud nepostačují mírnější a méně omezující opatření jako například nápomoc při rozhodování, zastoupení členem domácnosti či jmenování opatrovníka bez současného omezení svéprávnosti (§ 55 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník; § 39 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních). I v soudním řízení je proto třeba přihlížet k faktické, nejen formální schopnosti účastníka s duševním (zdravotním) postižením samostatně jednat před soudem a uplatňovat v něm svá práva rovnoprávně s ostatními a v závislosti na její míře mu případně poskytnout odpovídající procedurální úpravu potřebou pro to, aby se mohl opravdu účinně účastnit řízení. Naopak se v tomto ohledu nelze spokojit výlučně se schematickým posuzováním rozsahu svéprávnosti dle hmotného práva.

30. To Ústavní soud připomenul také ve shora zmiňovaném nálezu sp. zn. II. ÚS 3040/16 ze dne 18. 12. 2018, kde zkritizoval právě takové schematické nahlížení na schopnost účastníků řízení jednat samostatně před soudem v závislosti na tom, zda pravomocně byli, či nebyli omezeni ve svéprávnosti. Ústavní soud se zde zabýval situací osoby s duševní poruchou, která však nebyla soudu seznatelná v průběhu řízení a třeba byla zjištěna až po pravomocném ukončení řízení, a zdůraznil, že v takovém případě je dotčené osobě k dispozici žaloba pro zmatečnost dle § 229 odst. 1 písm. c) o. s. ř. (tj. pro nedostatek procesní způsobilosti). Toto ustanovení je totiž třeba ústavně konformně vykládat tak, že se vztahuje i na osobu, která sice v rozhodné době nebyla pravomocně omezena ve svéprávnosti, avšak v důsledku duševní poruchy nebyla schopná samostatně právně jednat a nebyla přitom náležitě zastoupena opatrovníkem, respektive advokátem s procesní plnou mocí. Ústavní soud přitom procesní situaci dotčené osoby porovnal také s úpravou dle hmotného práva, které stanoví absolutní neplatnost právního jednání osoby (byť neomezené ve svéprávnosti) jednající v duševní poruše, která ji činí k takovému jednání neschopnou (viz § 581 občanského zákoníku).

31. Lze tak shrnout, že pokud se soudního řízení účastní zletilá osoba se zdravotním postižením (a zvláště duševním postižením), které jí může ztěžovat či dokonce znemožňovat účast na řízení, a tato osoba není zastoupena právním zástupcem ani opatrovníkem, je třeba vždy zkoumat, zda je schopna sama se řízení účinně účastnit a jednat v něm a uplatňovat v něm svá práva, která jí přiznává již čl. 38 odst. 2 Listiny. Je-li narušena schopnost osoby se zdravotním postižením účinně se účastnit řízení, je soud povinen přijmout odpovídající procedurální úpravu usnadňující dotčenému účastníku jeho účinnou účast a umožňující mu rovnoprávné uplatňování jeho práv v řízení, jak požaduje čl. 13 odst. 1 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením. U osob s duševním postižením, pro které dotčená osoba není fakticky schopna samostatně jednat před soudem, bude za účelem zajištění jejich možnosti účinně se účastnit řízení zpravidla nezbytné jejich zastoupení opatrovníkem či zplnomocněným zástupcem z řad advokátů. Nebude-li tedy mít dotčená osoba sama opatrovníka či zástupce z řad advokátů, bude namístě jí ustanovit opatrovníka pro řízení (§ 29 o. s. ř.), a to i z řad advokátů; případně může dojít také k přerušení řízení a vyčkání výsledku řízení ve věcech svéprávnosti (k jehož zahájení může soud dát současně podnět). Otázkou, zda je účastník fakticky schopen se řízení účinně účastnit a samostatně v něm jednat před soudem a zda není nutné přijmout nějakou procedurální úpravu, se přitom soud musí zabývat, jakmile se dozví, že účastníkem řízení je osoba s duševním (zdravotním) postižením; takový postup je součástí spravedlivého procesu a soudní ochrany ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Tyto případy zároveň nelze řešit schematicky a Ústavní soud zdůrazňuje, že povinnost soudu přijmout nezbytná opatření (procedurální úpravy) k umožnění účinné účasti na řízení, a to i opatření v podobě ustanovení opatrovníka, se uplatní bez ohledu na to, zda nezastoupený účastník byl dříve pravomocně omezen ve svéprávnosti či ne.

B. Rozkazní řízení a účast osob s duševním postižením

32. Shora uvedené závěry a požadavky na umožnění účinné účasti na řízení osobám s duševním (zdravotním) postižením mají specifické dopady do rozkazního řízení.

33. Ústavní soud se ve své rozhodovací praxi opakovaně zabýval institutem platebního rozkazu, a to z pohledu ústavního práva být přítomen projednání své věci a být slyšen dle čl. 38 odst. 2 Listiny. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 4787/12 ze dne 13. 5. 2013 (N 82/69 SbNU 347) uvedl, že se jedná o specifickou formu rozhodování v občanskoprávních věcech, s jejímž uplatněním je – v zájmu rychlosti a efektivity soudního rozhodování – pojmově spjato potlačení práva na přístup k soudu a jednoho ze základních principů spravedlivého procesu, totiž aby byla slyšena i druhá strana (čl. 38 odst. 2 Listiny); jedná se tedy o výjimku z (ústavního) pravidla garantujícího účastníkům řízení rovný přístup k soudu. Takové potlačení práva na přístup k soudu lze přitom považovat za ústavně souladné, pouze pokud je – mimo jiné – podmíněno procesní nečinností žalovaného (nález sp. zn. IV. ÚS 4787/12 ze dne 13. 5. 2013, citovaný výše, body 16–17). V dalších nálezech Ústavní soud rozvedl, že institut platebních rozkazů není v rozporu s ústavním právem na veřejné projednání věci v přítomnosti účastníka pouze za podmínky, že žalovaný má právo se domoci projednání své věci v řádném řízení, splňujícím všechny záruky práva na spravedlivý proces (k tomu slouží možnost podání odporu). Práva na veřejné projednání věci a přítomnost u jednání, jako jedné ze základních zásad práva na spravedlivý proces, se lze také vzdát, avšak takové vzdání se musí být vědomé a jednoznačné [srov. nález sp. zn. I. ÚS 892/14 ze dne 20. 8. 2014 (N 157/74 SbNU 349), body 15 a násl.; nález sp. zn. I. ÚS 1041/14 ze dne 4. 12. 2014 (N 217/75 SbNU 431); či nález sp. zn. I. ÚS 3970/14 ze dne 24. 10. 2016 (N 196/83 SbNU 167), bod 15].

34. Uvedené podmínky ústavnosti vydání platebního rozkazu – tedy že žalovaný má reálnou možnost se domoci projednání své věci v řádném řízení splňujícím všechny záruky práva na spravedlivý proces a že případné vzdání se takového projednání věci v řádném řízení je činěno vědomým chováním žalovaného – ovšem nejsou splněny u žalovaného s duševním (zdravotním) postižením, které mu podstatně ztěžuje či vůbec znemožňuje účinnou účast na řízení a omezuje či vylučuje jeho faktickou schopnost jednat samostatně před soudem. Neboli u žalovaného se zdravotním postižením, pro které například vůbec není schopen pochopit průběh řízení, rozumět jednotlivým soudním písemnostem, či dokonce ani předmětu řízení, a chápat, jak se v řízení může bránit a uplatňovat svá práva. Proto pokud v řízení, v němž by soud vydával platební rozkaz, vyvstanou pochybnosti o tom, zda žalovaný nemá duševní postižení (či jiné zdravotní postižení) ovlivňující jeho možnost účinně účastnit se řízení a faktickou schopnost jednat před soudem, pak je soud povinen se předně zabývat touto otázkou, jejíž zkoumání a zodpovězení zpravidla nebude možné bez slyšení žalovaného. Platební rozkaz nelze vydat vůči žalovanému, u něhož jsou s ohledem na jeho zdravotní postižení pochybnosti o jeho schopnosti účinně se účastnit řízení či o jeho (faktické) schopnosti samostatně jednat před soudem; u takového žalovaného totiž není zaručena reálná možnost domoci se projednání věci v řádném nalézacím řízení a není zřejmé, zda by jeho případná pasivita po vydání platebního rozkazu byla vědomým, respektive uvědomělým projevem vzdání se práva na veřejné projednání věci ve své přítomnosti.

C. Případ stěžovatele

a) Řízení, v němž byl vydán platební rozkaz

35. Ústavní stížnost směřuje primárně proti platebnímu rozkazu, který okresní soud vydal na návrh vedlejší účastnice, jež v něm výslovně zmínila, že jí stěžovatel sdělil, že je dlouhodobě hospitalizován v psychiatrické nemocnici a není schopen řešit záležitosti ohledně

žalované pohledávky. Ke svému návrhu vedlejší účastnice přiložila i kopii celého písemného vyjádření stěžovatele, v němž je dále uvedeno, že v současnosti je u Obvodního soudu pro Prahu 8 řešena úprava svéprávnosti stěžovatele, v rámci čehož mu bude jmenován opatrovník, který pak bude řešit jeho finanční situaci a vyřizování s úřady, což stěžovatel sám není schopen v současné době zvládnout. Stěžovatel proto vedlejší účastnici požádal o vyčkání do rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 8.

36. Uvedené informace – že stěžovatel dlouhodobě pobývá v psychiatrické nemocnici, je s ním vedeno řízení o omezení svéprávnosti a on sám podle svého vyjádření s ohledem na svůj zdravotní stav nezvládá řešit své finanční a majetkoprávní záležitosti, ale měl by mu k tomu být ustanoven opatrovník – ovšem vzbuzovaly jednoznačné pochybnosti o faktické schopnosti stěžovatele samostatně v řízení jednat a účinně se řízení účastnit. Tyto informace byly okresnímu soudu dostupné ještě před vydáním platebního rozkazu a nebyly v řízení nijak zpochybněny. Za této situace byl tudíž okresní soud povinen zpozornět a zabývat se otázkou, zda stěžovatel sám je fakticky schopen účinně se účastnit řízení a také samostatně jednat před soudem, a zda naopak není nezbytné přijmout nějakou odpovídající procedurální úpravu, aby mu toto bylo umožněno – zejména mu ustanovit opatrovníka podle § 29 o. s. ř. Případně také okresní soud mohl vyčkat výsledku řízení ve věci svéprávnosti stěžovatele a postupovat poté v závislosti na něm (jednat se jmenovaným opatrovníkem stěžovatele; ustanovit stěžovateli opatrovníka pro řízení, nebyl-li by mu v řízení ve věci svéprávnosti pravomocně jmenován, ač by k tomu byly důvody; či třeba jednat přímo se stěžovatelem, pokud by se ukázalo, že není důvod k omezení svéprávnosti stěžovatele ani k přijetí mírnějších, podpůrných opatření k ochraně stěžovatele při právním jednání). Rozhodně však nebylo přijatelné, aby okresní soud zcela ignoroval informace zpochybňující faktickou schopnost stěžovatele samostatně jednat před soudem a účinně se účastnit řízení, a tedy i jeho reálnou schopnost podat odpor, vyjádřit se ve věci a domoci se projednání věci ve své přítomnosti.

37. Vydáním platebního rozkazu, aniž bylo dříve zkoumáno, zda je stěžovatel fakticky schopen samostatně jednat před soudem a účinně se účastnit řízení, okresní soud porušil ústavní právo stěžovatele na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. V důsledku, s ohledem na duševní postižení stěžovatele a jeho dopady, jak byly potvrzeny v rozhodnutí o omezení stěžovatele ve svéprávnosti, pak platebním rozkazem bylo stěžovateli upřeno i jeho ústavní právo být přítomen projednání své věci a být slyšen ve své věci (moci se vyjádřit ke všem prováděným důkazům) zaručené čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a porušeno jeho právo na účinný přístup ke spravedlnosti zaručené čl. 13 odst. 1 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.

b) Řízení o odporu proti platebnímu rozkazu

38. Ústavní stížnost dále směřuje proti rozhodnutím okresního soudu a krajského soudu, jimiž byl odpor stěžovatele proti platebnímu rozkazu podaný dne 13. 12. 2017 posouzen jako opožděný, a proto odmítnut.

39. V této části Ústavní soud shledal ústavní stížnost zjevně neopodstatněnou.

40. Závěr obecných soudů o opožděnosti stěžovatelova odporu vychází z úvahy, že dotčený platební rozkaz byl stěžovateli řádně doručen do vlastních rukou (§ 173 odst. 1 o. s. ř.) a tento den byl určující pro počátek patnáctidenní lhůty pro podání odporu; stěžovatelův odpor, podaný téměř dva roky po tomto dni, tak nemohl být považován za včasný.

41. Ústavní soud tuto úvahu obecných soudů nepovažuje za protiústavní. Úkolem Ústavního soudu přitom není vykládat podústavní předpisy, nýbrž chránit dodržování ústavnosti. V nynějším případě Ústavní soud shledal primární porušení stěžovatelova práva na soudní ochranu postupem okresního soudu, který se před vydáním platebního rozkazu vůbec nezabýval faktickou schopností stěžovatele účastnit se řízení a samostatně jednat před

soudem, přestože měl k dispozici informace tuto schopnost stěžovatele jednoznačně zpochybňující. Za této situace pak stěžovatelova ústavní práva předně vyžadovala, aby měl k dispozici účinný prostředek nápravy, tedy aby se proti takovému postupu mohl bránit a mohl se domoci své účinné účasti na řízení i projednání věci ve své přítomnosti. Takovým prostředkem v rámci civilního soudnictví byla žaloba pro zmatečnost dle § 229 odst. 1 písm. c) o. s. ř., jak bylo osvětleno výše (viz body 16 a 17 tohoto nálezu). Z pohledu práva na účinný prostředek nápravy porušení základních práv tudíž nebyla nezbytná také možnost podání odporu.

42. V posuzovaném případě pak není pochybnost o tom, že doručení platebního rozkazu bylo provedeno formálně tak, jak požaduje zákon, tedy rozhodnutí bylo předáno do vlastních rukou stěžovatele. Je pak třeba poukázat také na smysl běhu lhůt v soudním řízení, především princip právní jistoty. V souladu s tím Ústavní soud opakovaně ve své rozhodovací praxi připouští ústavní stížnosti směřující přímo platebním rozkazům či i jiným rozhodnutím soudů prvního stupně a namítající porušení práva stěžovatele účastnit se řízení (pro nedostatek řádného zastoupení či naopak pro neopodstatněné zastoupení opatrovníkem), aniž před podáním ústavní stížnosti vyžaduje podání odporu či odvolání proti napadenému rozhodnutí soudu prvního stupně, které bylo původně, formálně podle zákona, doručeno zástupci či opatrovníkovi stěžovatele [např. nález sp. zn. IV. ÚS 369/06 ze dne 7. 11. 2006 (N 206/43 SbNU 303), nález sp. zn. I. ÚS 3269/07 ze dne 1. 12. 2008 (N 208/51 SbNU 593), nález sp. zn. I. ÚS 1775/14 ze dne 15. 2. 2017 (N 29/84 SbNU 349) či nález sp. zn. IV. ÚS 1669/14 ze dne 7. 3. 2017 (N 40/84 SbNU 459)]. Zájem na právní jistotě samozřejmě nemůže bez dalšího převážit nad základním právem účastníka řízení, který tvrdí, že se nemohl předcházejícího řízení, z něhož mu vyplynula určitá povinnost, řádně účastnit a hájit se v něm; nelze tedy zcela vyloučit možnost takového účastníka bránit se proti zásahu, v jehož důsledku bylo zcela popřeno právo podle čl. 38 odst. 2 Listiny (viz nález sp. zn. I. ÚS 3598/14 ze dne 21. 4. 2016, citovaný výše, bod 24). Tato možnost ovšem u stěžovatele vyloučena nebyla, neboť jeho ústavní stížnost proti platebnímu rozkazu byla věcně projednána; a pro další (budoucí) případy obdobné stěžovatelově pak platí možnost obrany žalobou pro zmatečnost podle § 229 odst. 1 písm. c) o. s. ř.; případně uplyne-li objektivní lhůta pro podání této žaloby dříve, než se dotčená osoba o takovém soudním rozhodnutí dozví, lze se bránit přímo ústavní stížností (viz nález sp. zn. I. ÚS 3598/14 ze dne 21. 4. 2016, citovaný výše, bod 24 a bod 25 in fine).

V. Závěr

43. Ústavní soud shrnuje, že platební rozkaz nelze vydat proti žalovanému, u něhož vyvstaly pochybnosti o jeho faktické schopnosti účinně se řízení účastnit či samostatně jednat před soudem, s ohledem na jeho možné duševní (zdravotní) postižení, a u něhož tudíž není zaručena reálná možnost domoci se následně veřejného projednání věci ve své přítomnosti podáním odporu. Ústavně zaručené právo tohoto žalovaného na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny vyžaduje, aby při takových pochybnostech soud nejprve zkoumal a zodpověděl otázku, zda je žalovaný fakticky schopen se řízení účinně účastnit a také samostatně jednat před soudem. Jak již Ústavní soud konstatoval ve své dřívější judikatuře, je-li účastníkem soudního řízení zletilá osoba se zdravotním postižením (a zejména osoba s duševním postižením), které jí může ztěžovat či dokonce znemožňovat účast na řízení, a tato osoba není v řízení zastoupena zástupcem ani opatrovníkem, je třeba vždy zkoumat, zda je schopna sama se řízení účinně účastnit a uplatňovat v něm svá práva. Je-li narušena schopnost osoby se zdravotním postižením účinně se účastnit řízení, je soud povinen přijmout odpovídající procedurální úpravu (opatření) usnadňující dotčené osobě její efektivní účast a umožňující jí rovnoprávné uplatňování jejích práv v řízení; zejména u osob s duševním postižením, které pro své postižení nejsou schopny samy se účinně účastnit řízení a které zároveň nejsou

zastoupeny, bude takovou odpovídající úpravou zpravidla ustanovení opatrovníka z řad advokátů (§ 29 o. s. ř.). Pokud soud nepřijme nezbytnou úpravu, aby zajistil osobě se zdravotním postižením možnost účinně se účastnit soudního řízení, poruší čl. 13 odst. 1 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením a případně také čl. 38 odst. 2 Listiny (ústavní právo být přítomen projednání své vlastní věci a být slyšen).

44. Právě uvedených pochybení se v projednávané věci dopustil okresní soud, který vydal platební rozkaz vůči stěžovateli, aniž se předtím zabýval jeho faktickou schopností účastnit se řízení a samostatně jednat před soudem, a to přestože v předcházejícím průběhu řízení vyplynuly zřejmé pochybnosti o této schopnosti stěžovatele. Tím okresní soud porušil stěžovatelovo právo na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Stěžovatel v dané době fakticky nebyl schopen samostatně jednat před soudem, jak bylo potvrzeno v souběžném řízení, v němž byl omezen ve svéprávnosti. V důsledku tak bylo vydáním platebního rozkazu porušeno také právo stěžovatele být přítomen projednání své věci a být slyšen dle čl. 38 odst. 2 Listiny a jeho právo na účinný přístup ke spravedlnosti dle čl. 13 odst. 1 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením. Ústavní soud proto ústavní stížnosti v části směřující proti platebnímu rozkazu Okresního soudu Praha-východ vyhověl a toto rozhodnutí zrušil v souladu s § 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Ve zbylé části, směřující proti usnesení Okresního soudu Praha-východ a usnesení Krajského soudu v Praze, byla ústavní stížnost odmítnuta jako návrh zjevně neopodstatněný podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Č. 44
Povinnost obecných soudů částečně zastavit exekuční řízení v případě nepřiměřené výše vymáhaných úroků z prodlení
(sp. zn. II. ÚS 3194/18 ze dne 1. dubna 2019)

Z ustálené judikatury Ústavního soudu plyne, že v exekučním řízení obecným soudům přísluší se zabývat zásadními vadami exekučního titulu a že jsou povinny výkon rozhodnutí zastavit podle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. také v případech, v nichž by výkon rozhodnutí vedl ke zjevné nespravedlnosti, nebo byl dokonce v rozporu s principy právního státu. Nezohlednění těchto kritérií při rozhodování o zastavení výkonu rozhodnutí představuje porušení základního práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Zásadní vadou exekučního titulu je také přiznání úroků z prodlení ve zcela nepřiměřené výši, která již není v souladu s ústavním pořádkem. V těchto případech je třeba, aby obecné soudy poskytly povinnému a jeho majetku soudní ochranu (čl. 11 a čl. 36 odst. 1 Listiny) tak, že výkon rozhodnutí v části týkající se nepřiměřené výše úroků zastaví podle § 268 odst. 1 písm. h) ve spojení s § 268 odst. 4 o. s. ř. tak, aby byla zajištěna spravedlivá rovnováha při ochraně majetkové sféry dlužníka i věřitele.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka, soudkyně Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajka) a soudce Ludvíka Davida o ústavní stížnosti stěžovatele Josefa Klačo, zastoupeného JUDr. Jitkou Oliberiusovou, advokátkou, se sídlem Římská 104/14, Praha 2, proti usnesení Městského soudu v Praze č. j. 69 Co 214/2018-68 ze dne 12. 7. 2018 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 č. j. 72 EXE 519/2013-44 ze dne 2. 5. 2018, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 4 jako účastníků řízení a Daniela Trollera jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Městského soudu v Praze č. j. 69 Co 214/2018-68 ze dne 12. 7. 2018 a usnesením Obvodního soudu pro Prahu 4 č. j. 72 EXE 519/2013-44 ze dne 2. 5. 2018 bylo porušeno základní právo stěžovatele na ochranu majetku dle čl. 11 odst. 1 a na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Podle pravomocného rozsudku má stěžovatel zaplatit 25 000 Kč se smluvním úrokem z prodlení ve výši 1 % denně od 2. 5. 2009 do zaplacení. K vymožení této povinnosti je nyní vedena exekuce. Stěžovatel namítá, že je po něm v důsledku nepřiměřené a neústavní výše úroku z prodlení v současnosti požadováno „více než 900 000 Kč“. Obecné soudy nevyhověly návrhu stěžovatele na zastavení exekuce podle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř.

a uvedly, že nemohou přezkoumávat správnost exekučního titulu. Podle stěžovatele porušily jeho právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud zjistil z ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí a ze spisu, který si vyžádal, následující skutečnosti.

2. V roce 2012 podal vedlejší účastník proti stěžovateli žalobu na zaplacení 25 000 Kč se smluvním úrokem z prodlení ve výši 1 % denně od 2. 5. 2009 do zaplacení. Podle žaloby stěžovatel s vedlejším účastníkem uzavřeli dne 22. 4. 2009 smlouvu o půjčce, v níž byl uvedený úrok z prodlení sjednán, a stěžovatel nesplnil svou povinnost půjčku vrátit do 1. 5. 2009. Obvodní soud pro Prahu 4 této žalobě dne 16. 10. 2012 zcela vyhověl rozsudkem pro zmeškání, podle něhož má stěžovatel povinnost zaplatit vedlejšímu účastníkovi 25 000 Kč a úrok z prodlení ve výši 1 % z této částky denně od 2. 5. 2009 do zaplacení. K výkonu tohoto rozsudku byla nařízena exekuce.

3. Stěžovatel navrhl zastavení exekuce jako nepřípustné pro tzv. jiný důvod podle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. Ve svém návrhu namítal, že úrok z prodlení ve výši 1 % denně, tedy 365 % ročně, je lichvářský, v rozporu s dobrými mravy a protiústavní, jak Ústavní soud dovodil v nálezu sp. zn. I. ÚS 728/10 ze dne 1. 7. 2010 (N 136/58 SbNU 105). Dále uváděl, že není možné vymáhat pohledávku z lichevní smlouvy, neboť taková smlouva je absolutně neplatná, jak uvádí nález sp. zn. I. ÚS 3308/16 ze dne 19. 1. 2017 (N 16/84 SbNU 181).

4. Obvodní soud pro Prahu 4 napadeným usnesením zamítl návrh stěžovatele na zastavení exekuce dle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. K námitce, že „exekuční titul […] je v rozporu s dobrými mravy“, obvodní soud uvedl, že není možné v exekučním řízení přezkoumávat správnost exekučního titulu. Z hlediska souladu s dobrými mravy lze posuzovat jen „výkon práv a povinností […] účastníků občanskoprávních vztahů, nikoli správnost rozhodnutí soudu“.

5. Městský soud v Praze napadeným usnesením rozhodnutí obvodního soudu potvrdil. Uvedl, že námitky, že exekuční titul byl vydán v rozporu se zákonem, dobrými mravy i ústavními principy přiměřenosti a spravedlnosti, měl stěžovatel uplatnit v nalézacím řízení. Exekuční řízení je totiž podle městského soudu ze své podstaty určeno pouze pro faktický výkon rozhodnutí. Stěžovatelovy odkazy na judikaturu podle městského soudu nejsou případné, neboť se dotčená rozhodnutí týkají posuzování věci v nalézacím, nikoliv exekučním řízení.

II. Argumentace stran

6. Podle stěžovatele bylo napadenými usneseními porušeno jeho právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny a právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Stěžovatel uvádí, že z původně tvrzeného dluhu 25 000 Kč je po něm nyní vyžadováno „více než 900 000 Kč“. Sjednání úroku z prodlení ve výši 1 % denně, tedy 365 % ročně, považuje stěžovatel za protiústavní, „za nemravné a lichvářské“. V této souvislosti odkazuje na nález sp. zn. I. ÚS 728/10 ze dne 1. 7. 2010 (N 136/58 SbNU 105), z něhož dovozuje, že je protiústavní sjednat úrok z prodlení již ve výši 0,5 % denně, tj. 182,5 % ročně. Stěžovatel namítá, že v jeho případě došlo k uzavření lichevní smlouvy, která je absolutně neplatná, a odkazuje na nález sp. zn. I. ÚS 3308/16 ze dne 19. 1. 2017 (N 16/84 SbNU 181). Podle stěžovatele tak byl exekuční titul vydán na základě absolutně neplatné smlouvy v rozporu se zákonem, s dobrými mravy a „ústavně zaručenými principy spravedlnosti a přiměřenosti“. V této situaci je podle stěžovatele výkon rozhodnutí zcela nepřípustný a měl být zastaven.

7. Městský soud ve svém vyjádření navrhl, aby byla ústavní stížnost odmítnuta. Uvedl, že exekuční soud není oprávněn přezkoumávat věcnou správnost exekučního titulu a že je obsahem exekučního titulu vázán. Podle městského soudu byl stěžovatel „nečinný, liknavý

a nezodpovědný“ a v rozporu se zásadou *vigilantibus iura scripta sunt* nehájil svá práva v nalézacím řízení. Nyní se dle městského soudu stěžovatel snaží přenést řešení svého nedbalého jednání na exekuční soud a žádá, aby byl překročen smysl a účel exekučního řízení. Městský soud upozorňuje, že pokud by mělo být tolerováno nedbalé počínání stěžovatele, muselo by být zasaženo do principů exekučního řízení a nově obecně vymezeno, za jakých podmínek lze takové zásahy činit.

8. Obvodní soud považuje ústavní stížnost za nedůvodnou. Obvodní soud odkázal na obsah napadených rozhodnutí a na judikaturu Nejvyššího soudu, podle níž exekuční soudy nemohou přezkoumávat věcnou správnost rozhodnutí vydaných v nalézacím řízení. Dále uvádí, že podle judikatury Nejvyššího soudu lze posuzovat z hlediska dobrých mravů pouze „výkon práv a povinností […] účastníků občanskoprávních vztahů, nikoli správnost rozhodnutí soudu“. Exekuční soud tedy nemohl rozhodnout jinak, i kdyby úroky považoval za nepřiměřené. Judikatura, na kterou stěžovatel odkázal, se podle obvodního soudu týká nalézacího řízení, nikoliv řízení exekučního.

9. Ústavní soud nepovažoval za nutné zasílat tato vyjádření stěžovateli k replice, neboť nepřinášejí nové argumenty nad rámec napadených rozhodnutí. Vedlejší účastník nevyužil možnosti se k ústavní stížnosti vyjádřit.

III. Hodnocení Ústavního soudu

10. V projednávaném případě je proti stěžovateli vedena exekuce na základě rozsudku, podle něhož má stěžovatel zaplatit dlužnou částku 25 000 Kč a úroky z prodlení se sjednanou sazbou 1 % denně z této částky od 2. 5. 2009 do zaplacení. Stěžovatel uvádí, že kvůli výši úroků z prodlení má nyní zaplatit přes 900 000 Kč. Stěžovatel brojí v prvé řadě proti výši úroků z prodlení. Namítá však i to, že původní smlouva o úvěru měla lichevní povahu, a tudíž byla absolutně neplatná; pohledávku, která má původ v takové smlouvě, podle stěžovatele není možné vymáhat v exekuci. Z těchto důvodů by podle stěžovatele měl být výkon rozhodnutí zastaven. Obecné soudy nevyhověly návrhu stěžovatele na zastavení exekuce dle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. Toto ustanovení umožňuje zastavit výkon rozhodnutí jako „nepřípustný, protože je tu jiný důvod [než vymezený v písm. a) až g)], pro který rozhodnutí nelze vykonat“. Obecné soudy k námitkám stěžovatele uvedly, že nemohou zkoumat věcnou správnost exekučního titulu. Tento právní názor zopakovaly i ve svých vyjádřeních.

11. Jádro stěžovatelovy argumentace a projednávaného případu se týká otázky, zda lze v exekučním řízení hodnotit přiměřenost úroku z prodlení. Ústavní soud tak nejprve posuzoval, zda a v jakých případech je možné zkoumat věcnou správnost exekučního titulu (část A). Poté zkoumal, zda nepřiměřená výše úroků je důvodem pro tento přezkum a případné zastavení exekuce podle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. (část B). Již v úvodu je třeba zdůraznit, že podle § 268 odst. 4 o. s. ř. je možné výkon rozhodnutí zastavit i částečně, tedy i pouze v části týkající se nepřiměřené výše úroků z prodlení. Teprve poté se zabýval Ústavní soud otázkou, zda je namístě zastavit výkon rozhodnutí zcela kvůli námitce stěžovatele, že exekuční titul přiznává plnění z absolutně neplatné lichevní smlouvy (část C).

A. K možnosti přezkumu exekučního titulu

12. Ústavní soud ve své judikatuře vychází ze zásady, že „námitky vůči vadám nalézacího řízení (resp. rozhodnutí jako jeho výsledku) zásadně nelze přenášet do řízení exekučního“ [nález sp. zn. Pl. ÚS 9/15 ze dne 8. 8. 2017 (N 138/86 SbNU 333; 338/2017 Sb.), bod 24]. Platí totiž, že „[e]xekuční řízení je ze své podstaty určeno pouze pro faktický výkon rozhodnutí, nikoliv pro autoritativní nalézání práva. Stejně tak není ani řízením přezkumným“ [nález sp. zn. I. ÚS 871/11 ze dne 17. 1. 2012 (N 15/64 SbNU 155)]. Avšak „z této zásady existují obecně přijímané výjimky, podle nichž je v exekučním řízení možné hodnotit i zásadní vady exekučního titulu“ [viz již citovaný nález sp. zn. Pl. ÚS 9/15, bod 24].

a) Přezkum v případě, že exekučním titulem je rozhodčí nález

13. Ústavní soud se těmito výjimkami zabýval poprvé v kontextu exekucí vedených na základě rozhodčího nálezu. Ústavní soud v těchto případech dospěl k závěru, že obecné soudy mohou v exekučním řízení zkoumat, zda byla uzavřena řádná rozhodčí smlouva (rozhodčí doložka či smlouva o rozhodci), tedy zda vůbec měli rozhodci pravomoc rozhodčí nález vydat. K porušení práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny došlo v případech, v nichž se obecné soudy nezabývaly tím, zda došlo k uzavření rozhodčí smlouvy [nález sp. zn. I. ÚS 871/11 ze dne 17. 1. 2012 (N 15/64 SbNU 155) týkající se námitky, že rozhodčí smlouva nebyla podepsána; nález sp. zn. I. ÚS 199/11 ze dne 26. 1. 2012 (N 21/64 SbNU 205) týkající se neprokázané existence rozhodčí smlouvy], ale i v případech, v nichž rozhodčí doložka neobsahovala dostatečně transparentní pravidla pro výběr rozhodce, a nesplňovala tedy veškeré náležitosti, jak byly konkretizovány v judikatuře [nález sp. zn. IV. ÚS 2735/11 ze dne 3. 4. 2012 (N 71/65 SbNU 9), body 17–18; nález sp. zn. III. ÚS 1624/12 ze dne 27. 9. 2012 (N 164/66 SbNU 433); nález sp. zn. I. ÚS 174/13 ze dne 7. 5. 2013 (N 80/69 SbNU 335); nález sp. zn. III. ÚS 562/12 ze dne 24. 10. 2013 (N 179/71 SbNU 153)].

14. Ústavní soud ovšem v těchto případech zdůraznil v souvislosti s ustanoveními smluv, „která jsou formulářově předtištěna a neumožňují jednoznačně slabší straně jejich modifikaci“, i to, že „[p]ostupy, kdy klientům jsou vnucována smluvní ujednání v podobě zajištění biankosměnkou, smluvní pokutou ve výši 30 % nebo 45 % dlužné částky za prodlení s platbou splátek v řádu jednotek týdnů či smluvní pokutou ve výši pětinásobku dlužné částky za hrubé porušení smlouvy nebo podmínek, je nutno považovat za nepřijatelné a uvedená ujednání označit za neplatná pro jednoznačný rozpor s dobrými mravy. Na tomto závěru nemůže nic změnit ani skutečnost, že klient […] smlouvu podepsal, a to dokonce ani v situaci, kdy by ve smluvních podmínkách bylo obsaženo ujednání, že klientovi se takto stanovené smluvní pokuty nebo zajištění biankosměnkou nejeví jako nepřiměřené či odporující dobrým mravům. Běžný klient úvěrové společnosti totiž nemůže v případě krátkodobého úvěru dopředu očekávat, ba ani předpokládat, že celková splacená částka bude několikanásobně převyšovat částku půjčenou. Tento předpoklad nelze ani spravedlivě požadovat“. Ústavní soud dovodil, že by „ochraně takových věřitelů neměla být poskytována soudní ochrana, a to ani v exekučním řízení, neboť ochrana takto nabytých práv stojí zcela mimo účel civilního procesu, resp. mimo základní hodnotový rámec práva jako normativního systému“ (již citovaný nález sp. zn. I. ÚS 199/11; obdobně *obiter dictum* v již citovaném nálezu sp. zn. III. ÚS 562/12).

15. Tato východiska Ústavní soud aplikoval v nálezu sp. zn. III. ÚS 4084/12 ze dne 11. 12. 2014 (N 226/75 SbNU 527), který se opět týká exekuce vedené na základě rozhodčího nálezu. Rozhodčí doložka byla v daném případě sjednána v souvislosti s úvěrem ve výši 4 950 Kč. Úvěrová smlouva „deklarovala úrok ve výši 79,00 % p. a. a RPSN ve výši 115,32 %“ a součástí „formulářově předtištěných“ všeobecných obchodních podmínek byla ujednání o zajištění prostřednictvím dvou biankosměnek a o souboru sankcí (smluvních pokut) dopadajících na dlužníka (úvěrovaného; podrobněji k obsahu smlouvy viz bod 21 nálezu sp. zn. III. ÚS 4084/12). Ústavní soud dospěl k závěru, že smlouva s takovým obsahem naplňuje kritéria zjevné nespravedlnosti podle nálezu sp. zn. I. ÚS 199/11, a dovodil, že z těchto důvodů neměl rozhodce pravomoc ve věci rozhodnout (body 22–25), i když rozhodčí doložka splňovala požadavky na transparentní určení rozhodce (bod 26).

16. Na to Ústavní soud navázal v nálezu sp. zn. III. ÚS 4129/18 ze dne 26. 2. 2019 (N 32/92 SbNU 334), vydaném opět ve věci exekuce vedené na základě rozhodčího nálezu. Podle nálezu mají obecné soudy zkoumat, zda poskytovatel úvěru před uzavřením úvěrové smlouvy posoudil schopnost spotřebitele úvěr splácet (jeho úvěruschopnost). Nedošlo-li k tomu, bylo by možné hodnotit úvěrovou smlouvu jako rozpornou s dobrými mravy, „a proto

by byla neplatná i na [úvěrovou smlouvu] navazující rozhodčí smlouva a nebyla by dána pravomoc rozhodce a byl by tu dán důvod pro zastavení exekuce podle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř.“ (body 20–21). Ústavní soud uvedl, že „důsledky neschopnosti splácet úvěr se netýkají jen dlužníka (spotřebitele), ale dotýkají se společnosti jako celku, neboť na tu mají vliv důsledky dlužníkova předlužení a případné insolvence. Do veřejné sociální sítě pak spadne často nejen dlužník, ale většinou i osoby na něm závislé, dojde k porušení rodinných a sociálních vztahů“ (bod 18). Zdůraznil, že posouzení, „zda je reálné splacení dluhu, je přece celkem výchozí zásada, kterou by jako obecný princip měly soudy vzít v úvahu bez ohledu na to, zda je v nějakém zákoně výslovně zakotven, anebo nikoli“ (bod 21).

17. Specifickým rysem všech případů rozebíraných výše v bodech 13–16 je, že se týkají exekucí vedených na základě exekučních titulů vydaných v rozhodčím řízení. Ústavní soud tak své hodnocení vždy promítl do závěru o tom, zda byla uzavřena platná rozhodčí doložka a zda tedy měl rozhodce pravomoc ve věci rozhodnout – jinak vyjádřeno, zda účastníci řízení nebyli zbaveni práva projednat svou věc před soudem, aniž by se tohoto práva v dané věci řádně (ústavně konformním způsobem) vzdali, což by znamenalo porušení práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. I v případě, že Ústavní soud dospěl k závěru o zjevné nespravedlnosti hmotněprávní smlouvy jako celku (nález sp. zn. III. ÚS 4084/12, blíže popsaný v bodě 15) nebo o jejím možném rozporu s dobrými mravy (nález sp. zn. III. ÚS 4129/18, blíže popsaný v bodě 16), vyvodil z toho nedostatek navazující rozhodčí smlouvy, tím i absenci pravomoci rozhodce, a tedy nutnost zastavit exekuci. Nicméně právní názor, že v exekučním řízení není možné poskytovat soudní ochranu oprávněnému (věřiteli), pokud by výkon rozhodnutí znamenal zjevnou nespravedlnost, platí pro exekuční řízení obecně, bez ohledu na to, zda je exekučním titulem rozhodčí nález nebo soudní rozhodnutí. Závěrem této části je třeba zdůraznit, že dle Ústavního soudu docházelo ke zjevné nespravedlnosti i v případech, v nichž exekuční tituly přiznávaly práva ze smluv obsahujících neakceptovatelná ujednání.

b) Přezkum v případě, že exekučním titulem je soudní rozhodnutí

18. Ústavní soud se zabýval otázkou, zda lze v exekučním řízení výjimečně zkoumat vady exekučního titulu i v případech, v nichž byl exekuční titul vydán obecnými soudy. O pravomoci obecných soudů spor v nalézacím řízení rozhodnout a exekuční titul vydat přitom nebylo pochyb, na rozdíl od případů, v nichž byl exekučním titulem rozhodčí nález.

19. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 3216/14 ze dne 17. 12. 2015 (N 218/79 SbNU 503) se Ústavní soud zabýval ústavně konformním výkladem § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. v situaci, kdy exekuční titul vydal obecný soud. Ústavní soud vyšel z toho, že zatímco důvody pro zastavení exekuce podle § 268 odst. 1 písm. a) až g) o. s. ř. „jsou důvody konkrétními, důvod uvedený pod písmenem h) je formulován všeobecně a jeho účelem je umožnit, aby výkon rozhodnutí byl zastaven i v jiných závažných případech, které pro jejich možnou rozmanitost nelze s úplností předjímat, resp. podrobit konkrétnímu popisu“. Ústavní soud poté akceptoval právní názor obecných soudů, že důvodem pro zastavení exekuce podle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. jsou „takové okolnosti, pro které další provádění výkonu je způsobilé založit kolizi s procesními zásadami (byť mohou mít podklad v právu hmotném), na nichž je výkon rozhodnutí (jakožto procesní institut) vybudován, anebo je protichůdné účelu, který se jím sleduje, totiž zajistit (efektivní) splnění povinnosti vyplývající z vykonávaného titulu“. Ústavní soud dospěl k závěru, že zastavení exekuce podle tohoto ustanovení je namístě u tzv. šikanózního exekučního návrhu, který představuje zvláštní případ zneužití práva. Cílem návrhu totiž bylo „stěžovatelce [jako povinné v exekučním řízení] uškodit, zatížit ji důsledky nařízené exekuce a placením nákladů, které si takový postup vyžádá“, a to v situaci, kdy byla stěžovatelka jako povinná připravena závazek splnit a podnikla kroky, jimiž si chtěla zajistit součinnost oprávněného. Ústavní soud proto shledal, že došlo k porušení „práva stěžovatelky

na soudní ochranu a spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy“.

20. Tato východiska byla potvrzena i nálezem sp. zn. II. ÚS 2230/16 ze dne 1. 11. 2016 (N 206/83 SbNU 281). Ústavní soud v něm dovodil, že zastavení výkonu rozhodnutí podle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. „se použije pro odstranění zjevné nespravedlnosti i tehdy, kdy by výkon rozhodnutí byl dokonce v rozporu s principy právního státu“ (bod 14). Ústavní soud dospěl k závěru, že taková situace v daném případě nastala. V tehdy projednávané věci bylo soudem v nalézacím řízení pravomocně rozhodnuto, že stěžovatel je povinen uhradit cenu jízdného a smluvní pokutu za údajné cestování v městské hromadné dopravě bez jízdního dokladu. K vymožení této povinnosti se vedlo exekuční řízení. Stěžovatel byl však osobou s těžkým zdravotním postižením a jako držitel průkazu ZTP/P měl nárok na bezplatnou dopravu ve spojích místní veřejné hromadné dopravy. Proti stěžovateli tak bylo „vedeno exekuční řízení, ačkoliv si soudy byly a být musely plně vědomy toho, že stěžovatel žádnou svoji právní povinnost nejen neporušil, nýbrž ani porušit nemohl“ (bod 15). Přitom i ve vykonávacím řízení může být „výjimečně zkoumána opodstatněnost hmotněprávního nároku“ (bod 16) a použití ustanovení § 268 odst. 1 písm. h) „není podmíněno ani vyčerpáním řádných opravných prostředků v předcházejícím nalézacím řízení“ (bod 17). Obecné soudy tak v odkazovaném případě nesprávnou aplikací § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. porušily základní právo stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny a vlastnické právo podle čl. 11 odst. 1 Listiny. Tato východiska Ústavní soud aplikoval i v nálezu sp. zn. II. ÚS 2357/16 ze dne 18. 4. 2017 (N 62/85 SbNU 137) a nálezu sp. zn. I. ÚS 2456/16 ze dne 20. 6. 2017 (N 103/85 SbNU 713), které se týkají skutkově obdobných věcí totožného stěžovatele.

21. Plénum Ústavního soudu se v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 9/15 ze dne 8. 8. 2017 (N 138/86 SbNU 333; 338/2017 Sb.) ztotožnilo se závěrem, že tzv. jiným důvodem pro zastavení exekuce podle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. „jsou takové okolnosti, pro které další provádění výkonu je způsobilé založit kolizi s procesními zásadami (byť mohou mít podklad v právu hmotném)“; přičemž „uvedený důvod slouží k odstranění zjevné nespravedlnosti také tehdy, kdy by výkon rozhodnutí byl v rozporu s principy právního státu“. Ústavní soud konstatoval, že jde o „obecně přijímané výjimky, [které umožňují] v exekučním řízení […] hodnotit i zásadní vady exekučního titulu“ (bod 24). Proto „i v řízení exekučním je za určitých podmínek možné uplatnit námitky vůči nalézacímu řízení a jeho výsledku. Protiústavnost exekučního titulu může za těchto podmínek hodnotit i exekuční soud a vyvodit z toho patřičné důsledky“ (bod 26).

22. Touto judikaturou tak byl překonán závěr vyslovený například v usnesení sp. zn. II. ÚS 3276/13 ze dne 12. 8. 2014 (rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz), v němž Ústavní soud považoval za ústavně konformní názor obecných soudů, že nemohou přezkoumávat věcnou správnost exekučního titulu na základě námitek směřujících proti výši úroků z prodlení (bod 10; srov. obdobně i usnesení sp. zn. I. ÚS 210/10 ze dne 23. 3. 2010). Z výše uvedené nálezové judikatury totiž vyplývá, že je možné přezkoumat, zda exekuční titul nevykazuje zásadní vady; precedenční síla nálezů je přitom vyšší než precedenční síla jakéhokoliv usnesení, jak vyplývá z § 23 zákona o Ústavním soudu i z judikatury Ústavního soudu [nález sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007 (N 190/47 SbNU 465), body 88–89].

23. Z ustálené judikatury Ústavního soudu tak plyne, že v exekučním řízení obecným soudům přísluší se zabývat zásadními vadami exekučního titulu a že jsou povinny výkon rozhodnutí zastavit podle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. také v případech, v nichž by výkon rozhodnutí vedl ke zjevné nespravedlnosti, nebo byl dokonce v rozporu s principy právního státu. Nezohlednění těchto kritérií při rozhodování o zastavení výkonu rozhodnutí představuje porušení základního práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

24. Při zkoumání, zda exekuční titul netrpí zásadními vadami, není relevantní, zda a jak efektivně hájil povinný svá práva v nalézacím řízení. Jak totiž Ústavní soud uvedl v již citovaném nálezu sp. zn. II. ÚS 2230/16, bodě 17, použití ustanovení § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř., tedy i zastavení řízení z důvodu zásadních vad exekučního titulu, „není podmíněno ani vyčerpáním řádných opravných prostředků v předcházejícím nalézacím řízení“. Námitka městského soudu, že se stěžovatel snaží přenést řešení svého nedbalého jednání v nalézacím řízení do řízení exekučního, tak není pro řešení projednávaného případu relevantní.

25. Obecné soudy v napadených rozhodnutích pochybily již tím, že se vůbec nezabývaly otázkou, zda exekuční titul nevykazuje zásadní vady. Otázkou, zda nepřiměřená výše úroků může být zásadní vadou exekučního titulu, se Ústavní soud bude zabývat v další části.

B. Výše úroků z prodlení jako zásadní vada exekučního titulu

26. Za účelem zjištění, zda výše úroků z prodlení může být zásadní vadou exekučního titulu, je třeba nejprve posoudit otázku, zda existuje maximální ústavně přijatelná výše úroků z prodlení, kterou si lze sjednat a kterou lze přiznat v nalézacím řízení.

a) K existenci maximální ústavně přípustné výše úroků z prodlení

27. V nálezu sp. zn. I. ÚS 523/07 ze dne 7. 5. 2009 (N 113/53 SbNU 409) Ústavní soud přezkoumával rozhodnutí obecných soudů vydaná v nalézacím řízení, podle nichž měla stěžovatelka „zaplatit úrok z prodlení ve výši 0,5 % denně, tj. 182,5 % ročně“, k jehož zaplacení se smluvně zavázala. Ústavní soud zdůraznil, že při sjednávání výše úroků z prodlení je „zásada smluvní volnosti […] modifikována účelem a smyslem sankčního a motivačního mechanismu institutu úroků z prodlení; jejich použití je možné a zákonné, jejich výše však nemůže být bezbřehá“. I v případě úroků z prodlení je dle citovaného nálezu třeba „dbát na zásadu přiměřenosti, jeden ze stěžejních principů ústavního soudnictví, dodržovaný v demokratických právních státech, chápaný nikoliv pouze formálně, ale zejména materiálně (materiální právní stát). Již odedávna, a to i v obchodním styku, platí ve slušné společnosti maxima ‚každému co jeho jest'; ani zajištění […] smluvního nároku však nesmí být nadměrné“. Je pochopitelné, že zcela neúměrná výše úroků, a to i úroků z prodlení, může být oprávněně pociťována dotčeným subjektem jako nespravedlivá, a to i bez ohledu na to, je-li v konkrétním případě pro něj likvidační či nikoliv. Podle citovaného nálezu „[č]ástka, kterou je povinen platit subjekt, jenž se dostane do prodlení, odpovídající úroku 182 % ročně, […] je již očividně (rovněž) za hranicí, kterou lze považovat podstatě a smyslu daného institutu úroku z prodlení za adekvátní“. Napadená rozhodnutí obecných soudů zrušil pro porušení práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

28. Tyto závěry Ústavní soud potvrdil v nálezu sp. zn. I. ÚS 728/10 ze dne 1. 7. 2010 (N 136/58 SbNU 105). I v tomto nálezu Ústavní soud přezkoumával rozhodnutí obecného soudu vydané v nalézacím řízení, podle kterého měla stěžovatelka zaplatit úrok z prodlení „v sazbě 0,5 % denně“, tedy ve stejné výši jako v případě odkazovaném v předchozím odstavci. Ústavní soud s odkazem interpretoval nosné důvody svého předcházejícího nálezu sp. zn. I. ÚS 523/07 tak, že „je protiústavní sjednání povinnosti zaplatit úrok z prodlení ve výši 0,5 % denně, tj. 182,5 % ročně" (bod 3 v části IV nálezu sp. zn. I. ÚS 728/10). Shledal, že napadené rozhodnutí porušuje nejen právo stěžovatelky na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny, ale i její právo na ochranu majetku dle čl. 11 odst. 1 Listiny (bod 6 tamtéž).

29. Ze skutečnosti, že sjednanou výši úroků z prodlení Ústavní soud výslovně označil za protiústavní, je třeba dovodit, že existuje maximální ústavně přípustná výše úroků z prodlení. Ústavní soud se sice v nálezech sp. zn. I. ÚS 523/07 a sp. zn. I. ÚS 728/10 nevyjádřil k otázce, jak stanovit tuto hranici obecně, nicméně dovodil, že výše úroků

z prodlení sjednaná v obou odkazovaných případech ve shodné výši 0,5 % denně byla již za touto hranicí.

b) Překročení maximální ústavně přípustné výše úroků z prodlení jako zásadní vada exekučního titulu

30. Ústavní soud se dále zabýval tím, zda rozhodnutí, kterým bylo přiznáno plnění úroků v neústavní výši, trpí jako exekuční titul zásadní vadou, a zda by tedy jeho výkonem došlo ke zjevné nespravedlnosti.

31. Závěr, že existuje maximální ústavně přípustná výše úroků z prodlení, se v odkazovaných nálezech sp. zn. I. ÚS 523/07 a sp. zn. I. ÚS 728/10 týkal hmotného práva – Ústavní soud ostatně v nálezu sp. zn. I. ÚS 728/10 výslovně označuje za protiústavní „sjednání“ povinnosti zaplatit úrok v již uvedené výši. Tento závěr má však bezprostřední přesah do práva procesního. Není-li možné, aby si smluvní strany sjednaly úrok z prodlení přesahující maximální ústavně přípustnou výši, nemohou ani soudy svými rozhodnutími přiznávat nárok na plnění úroků z prodlení v neústavní výši; jinak řečeno, nemohou přiznat protiústavní plnění. Jde tedy o procesní zásadu, byť má původ v hmotném právu.

32. Rozhodnutí přiznávající právo na zaplacení úroků z prodlení v neústavní výši tak přiznává plnění, které je z hlediska ústavněprávního zakázané. Přiznání práva na plnění, které ústavní pořádek zakazuje, je zásadní vadou exekučního titulu a již z toho důvodu by výkonem rozhodnutí došlo ke zjevné nespravedlnosti.

33. Druhým důvodem, kvůli němuž by výkon rozhodnutí vedl ke zjevné nespravedlnosti, je skutečnost, že nejen sjednání, ale i uplatnění práva na úroky z prodlení v neústavní výši v exekučním řízení představuje zneužití práva.

34. Úroky z prodlení (§ 517 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů; § 369 odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů; § 1970 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník) plní motivační funkci, neboť mají dlužníka v prvé řadě přimět k včasnému plnění; sankční funkci, jelikož postihují dlužníka při nevčasném plnění bez ohledu na to, zda tím byla způsobena škoda [k motivační a sankční funkci viz již citované nálezy sp. zn. I. ÚS 523/07 a sp. zn. I. ÚS 728/10 a nález sp. zn. I. ÚS 3308/16 ze dne 19. 1. 2017 (N 16/84 SbNU 181), bod 29]; a konečně plní i funkci kompenzační, neboť náhrady škody se věřitel zásadně může domáhat pouze v případě, že není kryta úroky z prodlení (viz § 519 občanského zákoníku z roku 1964, § 369 odst. 2 obchodního zákoníku a § 1971 občanského zákoníku z roku 2012).

35. Při sjednání neústavní výše úroků z prodlení ovšem dochází k narušení těchto funkcí. Cílem takového ujednání není motivovat dlužníka k včasnému plnění, přiměřeně ho sankcionovat za plnění opožděné ani obdržet přiměřenou kompenzaci za pozdní plnění, nýbrž získat prostřednictvím neústavně vysokých úroků z prodlení majetek dlužníka, jehož hodnota bude ve významném nepoměru k původnímu dluhu. Jinak ústavně konformní institut podústavního práva je tak využit v rozporu se svými funkcemi a k cíli, který právo zakazuje; jde tedy o zneužití práva. Přiznají-li soudy v nalézacím řízení právo na plnění úroků z prodlení v neústavní výši, znamená to, že selhaly při poskytování soudní ochrany podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Navíc, pokud se nevypořádají s nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 523/07 a sp. zn. I. ÚS 728/10, podle nichž je určitá výše úroků z prodlení již protiústavní, nerespektují precedenční závaznost nosných důvodů nálezů Ústavního soudu, a porušují tak čl. 89 odst. 2 Ústavy [k precedenční závaznosti viz nález sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007 (N 190/47 SbNU 465), body 59–72]. To platí i v případě, že soud rozhoduje rozsudkem pro zmeškání. Při splnění zákonných předpokladů pro vydání rozsudku pro zmeškání se „pokládají […] tvrzení žalobce obsažená v žalobě o skutkových okolnostech, týkající se sporu, za nesporná“; na tomto základě má soud rozhodnout (§ 153b odst. 1 o. s. ř.). Obecné soudy tedy v těchto případech vycházejí z toho, že skutková tvrzení obsažená v žalobě jsou

pravdivá, nicméně jejich úkolem zůstává na tento skutkový stav aplikovat právo. Právní úprava rozsudku pro zmeškání totiž nevychází z presumpce, že žalobou uplatněný nárok je po právu. Nelze připustit, aby soudy v těchto případech rezignovaly na svou vázanost zákony a přiznávaly nezákonné, nebo dokonce neústavní plnění.

36. Skutečnost, že obecné soudy v nalézacím řízení nerozpoznají, že neústavně vysoké úroky z prodlení představují zneužití práva, a svým rozhodnutím je žalobci přiznají, na povaze těchto úroků nic nemění. I v těchto případech platí, že „ochrana takto nabytých práv stojí zcela mimo účel civilního procesu, resp. mimo základní hodnotový rámec práva jako normativního systému“ (viz již citovaný nález sp. zn. I. ÚS 199/11, který takto hodnotil práva přiznaná rozhodčím nálezem na základě úvěrové smlouvy, u níž by celková splacená částka několikanásobně převyšovala částku půjčenou).

37. Institut zákazu zneužití práva je přitom na podústavní úrovni v procesním právu explicitně upraven, neboť podle § 2 o. s. ř. mají soudy dbát, „aby práv nebylo zneužíváno“. Tato obecná zásada platí pro všechna řízení, tedy i exekuční řízení (řízení o výkonu rozhodnutí), jak již Ústavní soud ve své judikatuře dovodil [srov. k nalézacímu řízení např. nález sp. zn. I. ÚS 988/12 ze dne 25. 7. 2012 (N 132/66 SbNU 61), bod 24; nález sp. zn. IV. ÚS 736/17 ze dne 10. 5. 2017 (N 76/85 SbNU 325); k exekučnímu řízení viz již citovaný nález sp. zn. IV. ÚS 3216/14]. Jelikož v těchto věcech jde o uplatnění zákazu zneužití práva jakožto institutu výslovně upraveného v § 2 o. s. ř., není třeba zabývat se otázkou, zda lze v těchto případech zvažovat i rozpor s dobrými mravy.

38. Úroky z prodlení, a to i v případě, že došlo již k jejich přiznání pravomocným rozhodnutím, tedy nikdy nemohou zcela vybočit z mezí přiměřenosti ve vztahu k majetkové sféře věřitele (oprávněného), ale i dlužníka (povinného).

39. Ústavní soud nepřehlíží, že věřiteli – oprávněnému v exekučním řízení bylo právo na plnění neústavně vysokých úroků z prodlení v uvažovaných případech přiznáno pravomocným soudním rozhodnutím. Ustanovení čl. 11 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě přitom nechrání pouze existující majetek, ale vztahují se i na situace, kdy má jednotlivec tzv. legitimní očekávání, že v budoucnu majetek získá. Takové legitimní očekávání se může zakládat například na pravomocném soudním rozhodnutí, kterým byl určitý majetek přiznán [k legitimnímu očekávání viz např. nález sp. zn. Pl. ÚS 9/07 ze dne 1. 7. 2010 (N 132/58 SbNU 3; 242/2010 Sb.), body 80–83; rozsudek velkého senátu ve věci *Kopecký proti Slovensku* ze dne 28. 9. 2004 č. 44912/98, § 45–52; nebo rozsudek ve věci *Saghinadze a další proti Gruzii* ze dne 27. 5. 2010 č. 18768/05, § 103].

40. V uvažovaných případech bylo věřitelům (oprávněným) přiznáno právo na neústavně vysoké úroky z prodlení pravomocným soudním rozhodnutím. Dojde-li k zastavení exekuce na tyto úroky z prodlení, nezískají věřitelé (oprávnění) peněžité plnění v přiznané výši. Ústavní soud ovšem konstatuje, že u věřitelů (oprávněných) nemohlo vzniknout právem chráněné legitimní očekávání, že nabydou plnění odpovídající neústavním úrokům z prodlení. Jejich sjednání i uplatnění v nalézacím i exekučním řízení totiž představuje zneužití práva, které právní ochrany požívat nemůže. Případné očekávání věřitelů (oprávněných) tak není legitimní a nepožívá ochrany podle čl. 11 Listiny ani čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

41. Pro úplnost Ústavní soud podotýká, že i kdyby se jednalo o zásah do legitimního očekávání věřitelů (oprávněných), že obdrží plnění i za protiústavně sjednané úroky z prodlení, byl by tento zásah ústavně konformní. Tento zásah totiž sleduje legitimní cíl v podobě ochrany existujícího majetku povinného. Má zákonný základ, neboť § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. umožňuje zastavení výkonu rozhodnutí i v případech, kdy by výkon rozhodnutí vedl ke zjevné nespravedlnosti. Jiné opatření než zastavení výkonu rozhodnutí v části, v níž jsou úroky z prodlení neústavní, by nesplnilo sledovaný účel, totiž zabránit plnění neústavních úroků. Konečně nad majetkovým zájmem věřitele (oprávněného), jemuž byly přiznány úroky z prodlení v neústavní výši, převažuje zájem na ochraně majetku

povinného. Je totiž třeba zohlednit, že věřitel (oprávněný) svůj majetkový zájem získal cestou zneužití práva spočívající ve sjednání protiústavní výše úroků z prodlení, což neplatí u majetku dlužníka (povinného), do něhož by bylo exekucí zasaženo. Spravedlivé rovnováhy naopak bude dosaženo v případě, že věřitel (oprávněný) obdrží přiměřenou výši úroků z prodlení.

42. Ústavní soud tak shrnuje, že zásadní vadou exekučního titulu je také přiznání úroků z prodlení ve zcela nepřiměřené výši, která již není v souladu s ústavním pořádkem. V těchto případech je třeba, aby obecné soudy poskytly povinnému a jeho majetku soudní ochranu (čl. 11 a čl. 36 odst. 1 Listiny) tak, že výkon rozhodnutí v části týkající se nepřiměřené výše úroků zastaví podle § 268 odst. 1 písm. h) ve spojení s § 268 odst. 4 o. s. ř. tak, aby byla zajištěna spravedlivá rovnováha při ochraně majetkové sféry dlužníka i věřitele.

43. Ústavní soud podotýká, že se v tomto nálezu nevyjadřuje k případům, kdy se k placení úroků z prodlení v obdobné výši zavázal podnikatel nebo kdy je výkon rozhodnutí na zaplacení takových úroků z prodlení uložen podnikateli. Stejně tak se nezabývá případy, v nichž by oprávněný prokázal, že mu byla způsobena škoda odpovídající sjednané výši úroků a že by tato škoda měla být hrazena z přiznaných úroků z prodlení.

44. Není nezbytné, aby Ústavní soud v tomto řízení obecně stanovil, jaká výše úroků z prodlení je již protiústavní. Podle čl. 4 Ústavy je úkolem všech soudů poskytovat ochranu základním právům a svobodám. Řízení o ústavních stížnostech je navíc postaveno na principu subsidiarity, to znamená, že ústavní stížnost zásadně představuje až poslední prostředek ochrany základních práv a svobod (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, k výjimkám srov. odst. 2 tamtéž). K otázce, jaká výše úroků z prodlení je již protiústavní, se ovšem v projednávaném případě ani jeden z obecných soudů nevyjádřil, protože obvodní i městský soud zcela odmítly přezkoumávat věcnou správnost exekučního titulu. Neexistuje přitom ani ustálená judikatura obecných soudů k této otázce. V této situaci by tudíž byl Ústavní soud v tomto řízení prvním soudem, který by tuto otázku posuzoval. S ohledem na princip subsidiarity ústavních stížností a v zájmu mezisoudního dialogu však Ústavní soud považuje za vhodné, aby se k této problematice nejprve vyjádřily obecné soudy, a to při zohlednění kritérií vymezených Ústavním soudem [srov. k obdobnému postupu nález sp. zn. I. ÚS 190/15 ze dne 13. 9. 2016 (N 171/82 SbNU 657), body 53–55]. Při zvažování, jaká výše úroků z prodlení je již ústavně neakceptovatelná, je tedy třeba vycházet z následujících skutečností.

45. Podle již citovaných nálezů sp. zn. I. ÚS 523/07 a sp. zn. I. ÚS 728/10 je úrok z prodlení ve výši 0,5 % denně, tj. 182,5 % ročně, „očividně […] za hranicí, kterou lze považovat podstatě a smyslu daného institutu úroku z prodlení za adekvátní“. Oba nálezy vycházejí z toho, že v takové situaci již není třeba hodnotit přiměřenost sjednané výše úroků (respektive otázku, zda je takto sjednaná výše úroků z prodlení v rozporu s dobrými mravy) „v každém případě individuálně, s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem jednání účastníků v příslušném období a k jejich tehdejšímu postavení“. Součástí nosných důvodů obou citovaných nálezů tudíž je, že úrok z prodlení ve výši 0,5 % denně, respektive 182,5 % ročně, je již za hranicí ústavnosti a není třeba provádět individuální hodnocení přiměřenosti úroků. Změna tohoto pravidla by připadala v úvahu při zásadní změně ekonomických poměrů. Není však vyloučeno, aby obecné soudy předložily přesvědčivou argumentaci, že hranice ústavnosti úroků by měla být formulována odlišně; například že by měla být navázána na úrokové sazby uplatňované bankami při poskytování úvěrů nebo půjček, čímž by bylo zajištěno, že tato sazba bude reflektovat ekonomickou situaci.

46. Představy zákonodárce o přijatelné výši plateb souvisejících s prodlením jsou v případě spotřebitelských úvěrů vyjádřeny v § 122 zákona č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru. Podle § 122 odst. 1 písm. b) tohoto zákona sice sjednaná výše úroků z prodlení nesmí přesáhnout výši stanovenou právním předpisem (nařízením vlády); současně je však možné si sjednat pro případ prodlení smluvní pokutu [§ 122 odst. 1 písm. c)]. Její výše obecně nesmí

přesáhnout 0,1 % denně z částky, ohledně níž je spotřebitel v prodlení (§ 122 odst. 2), přičemž souhrn výše všech uplatněných smluvních pokut nesmí přesáhnout součin čísla 0,5 a celkové výše spotřebitelského úvěru, nejvýše však 200 000 Kč (§ 122 odst. 3). Tuto právní úpravu lze analogicky vztáhnout i na odlišné smluvní typy, než je úvěr, a na problematiku sjednaných úroků z prodlení. Pokud se platby za sjednané úroky z prodlení pohybují v popsaných mezích (pro smluvní pokuty u spotřebitelských úvěrů), je třeba vycházet z toho, že sjednaná výše úroků z prodlení nevybočila z ústavních mezí.

47. Jinak řečeno, úroky z prodlení ve výši 0,5 % denně (182,5 % ročně) a vyšší jsou již ústavně neakceptovatelné podle nálezů sp. zn. I. ÚS 523/07 a sp. zn. I. ÚS 728/10, dokud nedojde k zásadní změně ekonomických poměrů nebo nebude formulován jiný způsob vyjádření nejvyšší ústavně přípustné výše úroků z prodlení. Naopak úroky z prodlení, jejichž výše nepřekračuje pravidla dle § 122 zákona o spotřebitelském úvěru pro platby související s prodlením, jsou v mezích ústavnosti. V těchto mezích je v prvé řadě na obecných soudech, aby formulovaly konkrétní test pro posouzení ústavnosti úroků. Přitom není vyloučeno, aby vycházely z judikatury Nejvyššího soudu pro posuzování úroků v nalézacím řízení (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1484/2004 ze dne 15. 12. 2004), není-li v rozporu s výše uvedenými principy vyplývajícími z judikatury Ústavního soudu.

48. Ústavní soud pokládá za vhodné upozornit, že v projednávané věci připadalo původně v úvahu určit úroky z prodlení i ve výši stanovené právními předpisy a ujednání o jejich výši prohlásit za neplatné pro rozpor se zákonem. Smlouva mezi stěžovatelem a vedlejším účastníkem byla uzavřena podle občanského zákoníku z roku 1964. Podle judikatury Nejvyššího soudu byla úprava úroků z prodlení dle § 517 odst. 2 občanského zákoníku z roku 1964 kogentní; v právních vztazích, které se řídily občanským zákoníkem, si tak nebylo možné dohodnout jinou výši úroků z prodlení, než jakou stanovil prováděcí právní předpis (nařízení vlády, viz např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Odo 1117/2003 ze dne 17. 3. 2005; shodně viz např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 2095/2010 ze dne 28. 7. 2010; usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 869/2012 ze dne 19. 3. 2013). Ústavní soud nepovažuje za nutné hodnotit, zda šlo o ústavně konformní výklad. V nalézacím řízení – pokud by se ho aktivně zúčastnil – se stěžovatel mohl dovolávat této judikatury a usilovat o to, aby mu byl vyměřen úrok z prodlení ve výši podle právních přepisů. Skutečnost, že tak neučinil a soud před vydáním rozsudku pro zmeškání nezohlednil citovanou judikaturu Nejvyššího soudu sám, však nepředstavuje zásadní vadu exekučního titulu a není důvodem pro jeho výjimečný přezkum v exekučním řízení. Ačkoliv by mohlo jít o vadu z hlediska zákonnosti rozhodnutí, tento případný nedostatek nemá ústavněprávní přesah.

49. Pro nosné důvody tohoto nálezu není relevantní, zda má exekuční titul formu platebního rozkazu, rozsudku pro zmeškání či uznání nebo standardního rozsudku; jde pouze o posouzení ústavní konformity vymáhané částky (poměru jistiny a výše vymáhaného úroku z prodlení) v exekučním řízení v okamžiku podání návrhu na zastavení exekuce.

50. V napadených rozhodnutích městský i obvodní soud dospěly k závěru, že nezastaví exekuční řízení dle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. na návrh stěžovatele, který poukazoval na nepřiměřenou výši úroků z prodlení podle exekučního titulu. Tato svá rozhodnutí městský i obvodní soud opírají o právní názor, že v exekučním řízení za žádných okolností nemohly zkoumat věcnou správnost exekučního titulu. Totéž zopakovaly ve svých vyjádřeních. Jak ovšem Ústavní soud vyložil výše, i v exekučním řízení je možné se ve výjimečných případech zabývat zásadními vadami exekučního titulu. Přiznání úroků z prodlení v neústavní výši přitom představuje takovou zásadní vadu exekučního titulu, jelikož jde o přiznání plnění, které je v rozporu s ústavním pořádkem, a jelikož uplatnění práva na úroky z prodlení v této výši představuje zneužití práva. Protože obecné soudy nepřezkoumaly exekuční titul z hlediska jeho namítaných zásadních vad, porušily napadenými rozhodnutími právo stěžovatele na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny a ve svém důsledku i jeho právo na

ochranu majetku dle čl. 11 odst. 1 Listiny, do něhož je dalším prováděním exekuce zasahováno.

51. V dalším řízení je úkolem obecných soudů, aby v souladu s výše vyloženými principy stanovily výši úroků z prodlení, kterou lze ještě považovat za přiměřenou (a ústavní), a aby ve zbylé části exekuci zastavily podle § 268 odst. 1 písm. h) ve spojení s § 268 odst. 4 o. s. ř.

C. Další námitky stěžovatele

52. Stěžovatel dále namítá, že celá smlouva měla lichevní povahu, byla proto absolutně neplatná, a tudíž by měla být exekuce zastavena zcela. Ústavní soud konstatuje, že tato námitka se týká 25 000 Kč jako jistiny přiznané exekučním titulem a dále (potenciálně) té části úroků z prodlení, které obecné soudy nebudou považovat za protiústavní a ohledně nichž nezastaví exekuci. Otázka, zda má smlouva lichevní charakter a je absolutně neplatná, však pro účely posuzování ústavní konformity exekučního titulu zpravidla nedosahuje ústavního rozměru. V projednávaném případě dospěl Ústavní soud k závěru, že nejde o zásadní vadu exekučního titulu, kvůli níž by bylo třeba trvat na jeho výjimečném přezkumu a případném zastavení exekuce. Námitka, že exekuční titul je v rozporu s dobrými mravy, rovněž nemá ústavněprávní rozměr. Jak totiž Ústavní soud uvedl v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3216/14 ze dne 17. 12. 2015 (N 218/79 SbNU 503), bodě 53, ztotožňuje se se závěrem, že jde o námitku hmotněprávního charakteru a že přezkum souladu výkonu práva s dobrými mravy má probíhat v nalézacím řízení. V této části tedy nejsou námitky stěžovatele důvodné. Napadené rozhodnutí je přesto třeba zrušit jako celek, bude na obecných soudech, aby vymezily, v jakém rozsahu je výkon rozhodnutí nepřípustný a musí být zastaven dle § 268 odst. 1 písm. h) ve spojení s § 268 odst. 4 o. s. ř.

D. Závěr

53. Z výše uvedených důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny a na ochranu majetku dle čl. 11 odst. 1 Listiny. Proto Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona napadená rozhodnutí zrušil.

Č. 45
Možnost neodůvodňovat usnesení podle § 136 odst. 3 trestního řádu (sp. zn. II. ÚS 3302/18 ze dne 1. dubna 2019)

Zákonem stanovená možnost neodůvodnit soudní rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku za současného vyhoštění podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu musí být z pohledu práva na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny interpretována restriktivně; tuto možnost lze využít v případech, pokud je žadateli vyhovováno, pokud žadatel vznáší irelevantní argumenty nebo pokud je jeho podání opakované či neodůvodněné. V takových případech je dostačující, pokud usnesení podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu neobsahuje odůvodnění, popř. pokud soud jen odkáže na předchozí zamítavé usnesení, ve kterém se s vznášenými připomínkami vypořádal. Vznáší-li však žadatel relevantní argumenty odůvodňující upuštění od výkonu zbytku trestu za současného vyhoštění, soud se s nimi musí – byť stručně – vypořádat a žadateli je sdělit.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka, soudkyně Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajka) a soudce Ludvíka Davida o ústavní stížnosti stěžovatele Y. K., zastoupeného Mgr. Zdeňkem Burdou, advokátem, se sídlem Leknínová 3033/7, Praha 10, proti usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 30. července 2018 sp zn. 0 Nt 7074/2018, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 4 jako účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 30. července 2018 sp. zn. 0 Nt 7074/2018 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Předchozí průběh řízení, argumentace stěžovatele a ostatních účastníků řízení

1. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti namítá, že usnesením Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 30. července 2018 ve věci řešené pod sp. zn. 0 Nt 7074/2018, kterým byla zamítnuta jeho žádost o upuštění od zbytku výkonu trestu odnětí svobody, bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces garantované čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a právo na osobní účast a na vyjádření se ke všem prováděným důkazům garantované čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Stěžovatel vykonává trest odnětí svobody a v předmětném řízení se domáhal vydání usnesení o upuštění od výkonu zbytku trestu odnětí svobody a vyhoštění z České republiky na Ukrajinu podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu. Této žádosti obvodní soud napadeným usnesením v neveřejném zasedání nevyhověl, s argumenty stěžovatele se nikterak

nevypořádal a uvedl, že napadené usnesení „podle § 136 odst. 3 trestního řádu neobsahuje písemné vyhotovení usnesení odůvodnění, neboť se jedná o usnesení vydané ve vykonávacím řízení, proti němuž není stížnost přípustná“.

3. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti namítá, že obvodní soud měl své rozhodnutí odůvodnit, jelikož se jednalo o rozhodnutí o změně dosavadního výkonu trestu podle § 324 odst. 1 trestního řádu, proti kterému je přípustná stížnost podle § 324 odst. 3 trestního řádu. Stěžovatel dále namítá, že nebyl vyrozuměn o termínu rozhodování soudu v jeho věci, a nebylo mu tedy umožněno se řízení osobně zúčastnit, čímž bylo porušeno jeho základní právo na osobní účast a na vyjádření se podle čl. 38 odst. 2 Listiny.

4. Obvodní soud ve svém vyjádření poukázal na zákonná ustanovení, která mu umožňovala své rozhodnutí neodůvodnit. Stěžovateli nebylo zasláno vyjádření obvodního soudu pro nadbytečnost.

II. Hodnocení Ústavního soudu

5. Ústavní soud na základě ústavní stížnosti, napadeného rozhodnutí, vyjádření obvodního soudu a spisového materiálu dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

6. Ústavní soud úvodem připomíná, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti, nikoliv „běžné“ zákonnosti (čl. 83 Ústavy). Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů a do jejich rozhodovací činnosti může zasáhnout jen tehdy, shledá-li současně porušení základního práva nebo svobody. V nyní posuzovaném případě takové porušení shledal, neboť obecný soud ve stěžovatelově případě nijak neodůvodnil – a to ani písemnou, ani ústní formou – proč byla stěžovatelova žádost zamítnuta.

7. Relevantní ustanovení trestního řádu týkající se odůvodnění předmětného typu usnesení zní:

§ 136 odst. 3 věta první:

„Jestliže se po vyhlášení usnesení nebo ve lhůtě stanovené orgánem činným v trestním řízení po vyhlášení usnesení osoby oprávněné podat stížnost podle § 142 odst. 1 vzdaly stížnosti a prohlásily, že netrvají na písemném odůvodnění, může orgán činný v trestním řízení vyhotovit zjednodušené usnesení, které neobsahuje odůvodnění; v případě usnesení vyhotovovaného ve vykonávacím řízení tak může soud prvního stupně učinit i tehdy, není-li proti takovému usnesení přípustná stížnost.“

8. Podle § 240 trestního řádu v neveřejném zasedání rozhoduje soud tam, kde není zákonem předepsáno, že se rozhoduje v hlavním líčení, veřejném zasedání nebo vazebním zasedání. Podle § 242 trestního řádu se neveřejné zasedání koná za stálé přítomnosti všech členů senátu a zapisovatele. Jiné osoby jsou z účasti na neveřejném zasedání vyloučeny. Z § 327 odst. 1 a 4 trestního řádu plyne, že soud může upustit od výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku, jestliže odsouzený byl nebo má být a) vydán do cizího státu nebo předán cizímu státu podle části páté hlavy druhé zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, nebo b) vyhoštěn, přičemž proti tomuto rozhodnutí není přípustná stížnost.

9. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti uvádí, že obvodní soud měl o jeho žádosti rozhodnout usnesením obsahujícím odůvodnění, jelikož se jedná o rozhodování o změně způsobu výkonu trestu podle § 324 odst. 1 trestního řádu. Zároveň však stěžovatel uvádí, že obvodnímu soudu podal žádost podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu. Stěžovatel se tak zřejmě domnívá, že ustanovení § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu je ustanovením speciálním vůči ustanovení § 324 odst. 1 trestního řádu. Tak tomu však není. Obě ustanovení – § 324 odst. 1 a § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu – upravují odlišné situace. Zatímco ustanovení § 324 odst. 1 trestního řádu se zabývá změnou způsobu výkonu trestu odnětí svobody, tedy výkonu trestu odnětí svobody ve věznici s ostrahou či ve věznici se zvýšenou ostrahou (srov. § 56 odst. 1 trestního zákoníku), ustanovení § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu se zabývá upuštěním od výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku

a vyhoštěním. I skutečnost, že § 327 trestního řádu ve čtvrtém odstavci stanoví, že stížnost je přípustná jen proti rozhodnutí podle § 327 odst. 3 trestního řádu, značí, že proti usnesení podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu stížnost přípustná není. Obvodní soud tedy formálně postupoval v souladu s ustanovením § 136 odst. 3 trestního řádu, když vydal usnesení bez odůvodnění, jelikož se jednalo o usnesení vyhotovované ve vykonávacím řízení a proti takovému usnesení nebyla přípustná stížnost.

10. Obvodní soud předmětné usnesení vydal v neveřejném zasedání, kterému nebyl stěžovatel přítomen; v tom, že nebyl vyrozuměn o termínu rozhodování soudu v řešené věci, stěžovatel spatřuje porušení svých ústavních práv. Podle ustanovení trestního řádu jsou však jiné osoby než členové senátu a zapisovatel z účasti na neveřejném zasedání vyloučeny (viz § 242 trestního řádu); obvodní soud tedy postupoval v souladu s trestním řádem, pokud nevyrozuměl stěžovatele o termínu neveřejného zasedání.

11. Z formálního hlediska tedy obvodní soud postupoval v souladu s ustanoveními trestního řádu. Jelikož rozhodoval v neveřejném zasedání, tak bylo plně opodstatněné, že stěžovatel nebyl přítomen jak samotnému jednání, tak vyhlášení usnesení. Při vyhotovování usnesení měl obvodní soud možnost vydat zjednodušené usnesení s odůvodněním či bez něj; § 136 odst. 3 trestního řádu soudu dává možnost vyhotovit usnesení bez odůvodnění; nejedná se však o pravidlo, dle kterého soudy mají postupovat bez výjimky.

12. V důsledku rozhodnutí obvodního soudu vyhotovit zjednodušené usnesení bez odůvodnění a vydat jej v neveřejném zasedání bez přítomnosti stěžovatele nebylo napadené usnesení stěžovateli nijak vysvětleno. Stěžovatel tedy nemohl rozpoznat z napadeného usnesení, proč soud jeho žádost zamítl; nemohl ani vědět, zda je namístě tuto žádost podávat později, popřípadě v jakém stadiu výkonu trestu by mohlo být jeho žádosti vyhověno. Stěžovatel tak buď v budoucnu upustí od podávání dalších žádostí – a nebude mu vyhověno ani tehdy, kdy by již soud v případě, že by o to stěžovatel požádal, uznal za vhodné mu vyhovět – nebo bude opakovaně podávat žádosti, čímž bude mimo jiné zatěžovat soud případnými nedůvodnými podáními. Stěžovatel se zároveň nemůže ohradit proti argumentaci stojící za napadeným usnesením, jelikož argumenty, které vedly soud k nevyhovění jeho žádosti, nezná. Nemůže tak – a to ať již v další obdobné žádosti, stížnosti pro porušení zákona či v ústavní stížnosti – namítat nezákonný postup soudu, popř. identifikovat a vyhledat ty argumenty, které by soud mohly v další žádosti přesvědčit. Stěžovatel je tak vystaven (z jeho hlediska) arbitrárnímu rozhodnutí soudu, který se nemusí nikomu zodpovídat a jehož postup není s ohledem na jeho neodůvodnění nijak kontrolovatelný. Právě s ohledem na absenci jakéhokoli sdělení důvodů rozhodnutí, které stěžovateli nevyhovělo, Ústavní soud shledal, že bylo porušeno stěžovatelovo právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

13. Požadavek řádného odůvodnění soudního rozhodnutí má v právním státě několik účelů: slouží k omezení či vyloučení libovůle [nález sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257)] a seznámení účastníků řízení s důvody, na kterých soud založil své rozhodnutí, a tedy zvýšení přesvědčivosti rozhodnutí [nález sp. zn. I. ÚS 3755/17 ze dne 15. 8. 2018 (N 135/90 SbNU 227), bod 21; nález sp. zn. III. ÚS 176/96 ze dne 26. 9. 1996 (N 89/6 SbNU 151)]; zvyšuje též kontrolovatelnost soudního rozhodování veřejností; navíc koreluje s právem účastníků řízení přednášet návrhy, argumenty a námitky a vytváří předpoklad pro účinné uplatňování opravných prostředků, které má účastník řízení k dispozici [viz KMEC, J. Právo na spravedlivý proces (čl. 6 EÚLP). In KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 757–758]. Jednoduše řečeno, v právním státě „je nepřípustné, aby se stát dopouštěl zásahů do práv jednotlivce bez toho, [aby] tento zásah odůvodnil, resp. bez toho, [aby] jednotlivce seznámil s jeho logickým a spravedlnosti odpovídajícím právním základem“ [POSPÍŠIL, I. Právo na spravedlivý proces (čl. 36). In WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol. Listina základních práv a svobod.

Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 743]. Absence odůvodnění naopak výrazně limituje aplikaci principu právní jistoty a předvídatelnosti práva; pouze kvalitně odůvodňovaná rozhodnutí totiž omezují prostor pro případnou svévoli a zajišťují i podobné posuzování podobných případů [nález sp. zn. II. ÚS 1189/15 ze dne 13. 12. 2016 (N 240/83 SbNU 739) či nález sp. zn. II. ÚS 482/18 ze dne 28. 11. 2018 (N 195/91 SbNU 411), bod 21].

14. Požadavek kvalitního odůvodnění rozhodnutí o výkonu trestu také nutí soud k pečlivé úvaze o tomto rozhodnutí, čímž v důsledku vede k lepší identifikaci těch odsouzených, na které se má předmětné ustanovení vztahovat (srov. nález sp. zn. II. ÚS 482/18 ze dne 28. 11. 2018, bod 20, či VICHEREK, R. Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Brno, 2012. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/gl4u2/>. Rigorózní práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta; str. 173–174); obdobně činí komplikovanější přijetí nezákonných a svévolných rozhodnutí.

15. Právě funkce odůvodnění rozhodnutí jako způsobu ochrany před arbitrárností je pro posuzovaný případ zásadní, a to zejména proto, že soud má velmi širokou diskreci při rozhodování podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu – nejširší, kterou v otázce výkonu trestu může mít. Obecný soud může i upustit od výkonu trestu odnětí svobody v libovolné výměře, aniž by jeho diskrece byla omezena jakýmikoli principy či zásadami vymezenými zákonodárcem a aniž by rozhodnutí soudu bylo přezkoumatelné řádnými opravnými prostředky; kvůli absenci odůvodnění pak *de facto* není možná ani žádná kontrola toho, proč soud v konkrétním případě rozhodl tak, jak rozhodl. Stěžovatel též nezíská žádnou reakci na své argumenty, které ve své žádosti vznesl.

16. Ústavní soud se v minulosti opakovaně vyjádřil k povinnosti obecných soudů odůvodnit v určitých případech svá rozhodnutí i v situacích, kdy zákon umožňuje vydání rozhodnutí bez odůvodnění. Možnost neodůvodnit soudní rozhodnutí musí být podle Ústavního soudu interpretována restriktivně, a to zejména v případech, kdy neexistuje shoda ohledně výsledku; v takovém případě lze legitimně požadovat, aby se soud v odůvodnění svého usnesení s jednotlivými argumenty – byť stručně – vypořádal a vyložil důvody svého závěru [srov. nález sp. zn. I. ÚS 904/08 ze dne 1. 6. 2010 (N 118/57 SbNU 455), bod 30, nález sp. zn. I. ÚS 59/11 ze dne 19. 12. 2011 (N 216/63 SbNU 479), bod 12, či nález sp. zn. I. ÚS 41/15 ze dne 25. 4. 2016 (N 76/81 SbNU 305), bod 17]. Pokud tak soud neučiní, poruší právo stěžovatele na spravedlivý proces, jelikož požadavek řádného odůvodnění rozhodnutí je jedním ze základních atributů tohoto práva [srov. nález sp. zn. I. ÚS 904/08 ze dne 1. 6. 2010 (N 118/57 SbNU 455), bod 29, nebo nález sp. zn. III. ÚS 427/18 ze dne 13. 3. 2018 (N 48/88 SbNU 641)].

17. Ústavní soud v minulosti konstatoval, že absence odůvodnění usnesení vydaného dle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu není v rozporu s formální stránkou zákona (usnesení sp. zn. IV. ÚS 2997/13 ze dne 15. 10. 2013 a usnesení sp. zn. I. ÚS 2787/14 ze dne 5. 11. 2014); zároveň však usoudil, že „písemné odůvodnění je potřebné zejména v případech, kdy se koná neveřejné zasedání a dotčená osoba nemá přímý kontakt se soudem rozhodujícím jeho věc, jako v případě rozhodování o žádostech podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu. V takovém případě je totiž odůvodnění tím jediným zdrojem informací o důvodech, které vedly soud k určitému rozhodnutí“ (usnesení sp. zn. I. ÚS 1994/17 ze dne 17. 10. 2017, bod 9). Ústavní soud tedy neinterpretuje předmětná ustanovení trestního řádu v tom smyslu, že neumožňují vydat usnesení bez odůvodnění, popř. bez detailního odůvodnění; zároveň však ústavně konformní interpretace těchto ustanovení neumožňuje vždy rozhodovat usneseními bez odůvodnění.

18. Zákonem stanovená možnost neodůvodnit soudní rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku za současného vyhoštění podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu musí být z pohledu práva na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny interpretována restriktivně; tuto možnost lze využít v případech, pokud je žadateli

vyhovováno, pokud žadatel vznáší irelevantní argumenty nebo pokud je jeho podání opakované či neodůvodněné. V takových případech je dostačující, pokud usnesení podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu neobsahuje odůvodnění, popř. pokud soud jen odkáže na předchozí zamítavé usnesení, ve kterém se s vznášenými připomínkami vypořádal. Vznáší-li však žadatel relevantní argumenty odůvodňující upuštění od výkonu zbytku trestu za současného vyhoštění, soud se s nimi musí – byť stručně – vypořádat a žadateli je sdělit.

19. Nad rámec zmíněného Ústavní soud poukazuje na skutečnost, že pokud je soudu přiznána velmi široká diskrece, aniž by zákonodárce poskytl alespoň základní principy, kterými by se soud měl nechat vést při rozhodování podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu, je minimálně zvláštní, pokud takové rozhodnutí nemusí být vždy odůvodněno a není proti němu přípustná stížnost. Současná právní úprava tak vytváří široký prostor pro potenciální libovůli či nezákonný postup a není v plném souladu s principy právního státu.

20. Výše zmíněné úvahy aplikované na případ stěžovatele pak Ústavní soud vedou jednoznačně k závěru o porušení jeho práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, jelikož mu v rámci předmětného řízení nebyly ani ústně, ani písemně sděleny důvody pro zamítavé rozhodnutí, přičemž ve své žádosti podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu uváděl relevantní důvody pro upuštění od výkonu zbytku trestu odnětí svobody za současného vyhoštění. Takové rozhodnutí nenaplňuje požadavky na transparentnost a kontrolovatelnost soudních rozhodnutí, a naopak poskytuje prostor libovůli v soudním rozhodování. Nad rámec toho stěžovateli v současné době není zjevné, zda by bylo vhodné, aby podal žádost s určitým časovým odstupem znovu či zda může jiným způsobem přispět ke kladnému vyhovění v budoucnu.

21. Protože napadeným usnesením bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny, Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, a podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona zrušil napadené usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4. Obvodní soud bude muset nově rozhodnout o žádosti stěžovatele podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu a alespoň stručně odůvodnit své rozhodnutí.

Č. 46
Povinnost náležitého posouzení přípustnosti dovolání Nejvyšším soudem (sp. zn. II. ÚS 3206/17 ze dne 2. dubna 2019)

Nejvyšší soud se při posuzování přípustnosti dovolání judikatorně omezil v zájmu procesní ekonomie. Ve své již konstantní judikatuře se vyslovil k procesnímu stavu, za něhož dovolatel brojí proti rozhodnutí odvolací instance spočívajícímu na dvou či více právních důvodech (v praxi metaforicky označovanému jako rozhodnutí „stojící na více nohou“). Dovolatel zajisté nemusí napadnout všechny právní (typově hmotněprávní) důvody napadeného rozhodnutí, vystavuje se však riziku, že ponechá stranou takový nosný důvod, který obstojí sám o sobě, „izolovaně“ postačuje k rozhodnutí, a dovolací přezkum by tak ztratil praktický smysl.

Při úvaze o nosných důvodech právního posouzení věci odvolacím soudem pro účely posouzení, zda je dovolání podle ustanovení § 237 o. s. ř. přípustné, nemůže dovolací soud nekriticky přebírat strukturu a znění podstatných částí odůvodnění rozhodnutí odvolací instance. Je povinností dovolacího soudu posuzovat odůvodnění podle jeho věcného obsahu a dospět k vlastnímu závěru, který důvod použitý odvolacím soudem je nosný – a uspěje v relaci k rozhodnutí ve věci sám o sobě – a který jen na něm závislý.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka, soudce Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a soudkyně Kateřiny Šimáčkové o ústavní stížnosti stěžovatele JUDr. Václava Rompota, zastoupeného Mgr. Monikou Hoffmannovou, advokátkou, se sídlem Jeseniova 51, Praha 3, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 7. 2017 č. j. 32 Cdo 1172/2017-288, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení a společnosti Treinvest, s. r. o., se sídlem Krupská 33/20, Teplice, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 25. 7. 2017 č. j. 32 Cdo 1172/2017-288 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Rekapitulace průběhu řízení a obsahu ústavní stížnosti

1. Stěžovatel se domáhá zrušení v záhlaví citovaného rozhodnutí Nejvyššího soudu. Tvrdí, že jím bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Ústavní stížnost má svůj základ ve sporu, v němž se stěžovatel jako právní nástupce zhotovitele žalobou u Krajského soudu v Ústí nad Labem (dále jen „krajský soud“) domáhal po objednateli – společnosti Treinvest, s. r. o., se sídlem Krupská 33/20, Teplice, (dále jen

„vedlejší účastník“) – zaplacení částky 11 082 169 Kč s příslušenstvím. Uvedená částka představuje cenu za vícepráce ze smlouvy o dílo, písemně sjednané dne 17. 10. 2005 ještě podle ustanovení § 536 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění účinném do dne 31. 12. 2013. Předmětem díla včetně víceprací byla v době podání žaloby provedená a do dne 31. 7. 2007 předaná projektová dokumentace staveb, kterou si vedlejší účastník objednal za účelem získání stavebního povolení. Krajský soud však žalobu stěžovatele rozsudkem ze dne 27. 4. 2015 č. j. 20 Cm 89/2012-201 zamítl. Důvodem zamítnutí žaloby byl podle krajského soudu argument, že právo na zaplacení víceprací nebylo ještě možné vykonat u soudu, neboť strany si ve smlouvě sjednaly, že vícepráce lze vyfakturovat až spolu s poslední splátkou celkové ceny za dílo a nejdříve v den právní moci kolaudačního rozhodnutí. Krajský soud nepřiznal relevanci tvrzení žalobce, že ke dni rozhodnutí soudu nebyly ani započaty stavební práce, ač předtím vedlejší účastník použil projektovou dokumentaci při stavebním řízení. Krajský soud žalobu zamítl též proto, že podle něj nedošlo k účinnému postoupení předmětné pohledávky ze zhotovitele na stěžovatele.

3. K odvolání stěžovatele Vrchní soud v Praze (dále též jen „vrchní soud“) rozsudkem ze dne 15. 6. 2016 č. j. 4 Cmo 241/2015-241 rozsudek krajského soudu potvrdil a uložil stěžovateli, aby vedlejšímu účastníkovi nahradil též náklady odvolacího řízení. Vrchní soud nezpochybnil aktivní věcnou legitimaci stěžovatele, ztotožnil se však s ostatními závěry krajského soudu a konstatoval, že jakkoli mohlo dojít k dohodě stran o rozšíření původního rozsahu díla a předávání víceprací, nedošlo z hlediska kontraktu k písemné změně smlouvy, ač takovou formu původní smlouva o dílo pro tento účel výslovně předpokládala. Vrchní soud proto odmítl doplnit dokazování stěžovatelem navrhovanými svědeckými výpověďmi, neboť tyto mohly pouze potvrdit „posunutí“ termínu platby na datum 31. 12. 2010, nikoli však, že došlo ke změně smlouvy písemnou formou. Stěžovateli tak podle platného znění smlouvy nevzniklo ani právo fakturovat vícepráce.

4. Proti rozsudku vrchního soudu podal stěžovatel dovolání, v němž namítal pochybení vrchního soudu stran závěru o neplatnosti ústní dohody o změně smlouvy o dílo. Odkázal na judikaturu Nejvyššího soudu (rozsudek ze dne 30. 3. 2010 sp. zn. 32 Cdo 4167/2008) a Ústavního soudu [nález sp. zn. I. ÚS 1264/11 ze dne 12. 7. 2011 (N 130/62 SbNU 47)], z níž podle něj plyne, že obsahuje-li písemně uzavřená smlouva ustanovení, podle něhož může být měněna nebo zrušena pouze písemnou formou, pak nedostatek této formy působí pouze relativní neplatnost právního úkonu. Stěžovatel dále zdůraznil, že se v řízení snažil prokázat existenci ústní dohody o vícepracích a vedlejší účastník námitku neplatnosti dohody nevznesl. Připustil-li navíc vrchní soud existenci ústní dohody o změně smlouvy o dílo, měl podle stěžovatele doplnit dokazování jím navrhovanými svědeckými výpověďmi. Přípustnost dovolání stěžovatel spatřoval v tom, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného práva, která byla odvolacím soudem posouzena odlišně od ustálené judikatury, a na vyřešení procesní otázky, neboť nebyly provedeny důkazy jím navržené k prokázání obsahu ústní dohody o změně smlouvy.

5. Nejvyšší soud dovolání stěžovatele do merita věci odmítl s poukazem na ustanovení § 243c odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „o. s. ř.“) pro nepřípustnost.

6. Nepřípustnost dovolání zdůvodnil Nejvyšší soud odkazem na ustálenou judikaturu uvozenou rozsudkem sp. zn. 3 Cdon 1374/96 (Soudní judikatura 2/1998, č. 17), z něhož plyne, že založil-li odvolací soud závěr o nedůvodnosti uplatněného nároku současně na dvou na sobě nezávislých důvodech, pak sama okolnost, že jeden z nich neobstojí, nemůže mít na správnost jeho závěru vliv, obstojí-li důvod druhý. To platí i tehdy, nemohl-li být druhý důvod podroben dovolacímu přezkumu proto, že nebyl dovoláním dotčen. V takovém případě pak není třeba zkoumat ani správnost prvního důvodu, neboť na celkový závěr odvolacího soudu to nemá vliv. Takovou situaci shledal dovolací soud v případě dovolání stěžovatele,

neboť druhý ze dvou důvodů rozsudku vrchního soudu (vznik práva fakturovat), který sám o sobě obstojí, podle něj nebyl dovoláním napaden. Za tohoto procesního stavu dospěl Nejvyšší soud k závěru o nepřípustnosti dovolání i pro první dovolatelem otevřenou právní otázku (platnost dohody o změně smlouvy) vůči prvnímu též samostatnému důvodu odvolacího soudu, neboť jeho dovolací přezkum by nemohl ovlivnit výsledek sporu.

7. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítl, že Nejvyšší soud odmítnutím dovolání porušil jeho právo na spravedlivý proces. Jeho dovolání mělo být posouzeno meritorně, neboť napadl oba důvody, na nichž bylo založeno rozhodnutí vrchního soudu. Nejvyšší soud se tak vůči němu dopustil ústavně nepřípustného odepření spravedlnosti. Stěžovatel též tvrdil, že Nejvyšší soud své odmítavé usnesení dostatečně neodůvodnil.

II. Obsah vyjádření účastníků řízení

8. Ústavní soud vyzval Nejvyšší soud a vedlejšího účastníka, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili. Nejvyšší soud předně odkázal na odůvodnění svého ústavní stížností napadeného rozhodnutí s tím, že toto je dostatečně a srozumitelně odůvodněno. Dále uvedl, že jedním z důvodů, na jehož základě vrchní soud rozhodnutí krajského soudu potvrdil, nebylo řešení otázky splatnosti víceprací, jak mylně uvádí stěžovatel, nýbrž závěr, že podle smluvních podmínek stěžovateli nevzniklo právo cenu těchto víceprací fakturovat. Vzhledem k tomu, že se stručné vyjádření dovolací instance shoduje s odůvodněním jejího usnesení o odmítnutí dovolání stěžovatele, a ten již svá stížnostní tvrzení založil na polemice s nimi, nepovažoval Ústavní soud za nezbytné zasílat vyjádření k replice.

9. Vedlejší účastník se ve stanovené lhůtě k ústavní stížnosti nevyjádřil.

III. Právní posouzení

10. Ústavní stížnost splňuje požadované náležitosti i podmínky pro její projednání, jak je konkrétně stanoví zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

11. Po posouzení stížnostních tvrzení a obsahu napadeného rozhodnutí i celého spisu vyžádaného od krajského soudu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

III. a) Obecné principy

12. Ústavně zaručené právo na soudní ochranu a spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny garantuje jednotlivci možnost domáhat se stanoveným postupem ochrany svých práv před nezávislým a nestranným soudem, případně před jiným orgánem. Přístup k soudu pak již není upraven na úrovni ústavního pořádku, nýbrž v procesních předpisech podústavního práva, které kogentně stanoví, jakými konkrétními způsoby a procesními instituty lze právo na soudní a jinou právní ochranu realizovat a případně i omezit. Pokud jednotlivec stanovené postupy dodrží a soud přesto odmítne o jeho právu rozhodnout, dochází k porušení práva na soudní ochranu a k ústavně nepřípustnému odepření spravedlnosti – *denegatio iustitiae* [srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 2804/15 ze dne 19. 7. 2016 (N 132/82 SbNU 163), sp. zn. I. ÚS 2723/13 ze dne 1. 10. 2014 (N 185/75 SbNU 59) či sp. zn. I. ÚS 3106/13 ze dne 23. 10. 2014 (N 196/75 SbNU 211)].

13. Právě uvedené platí i pro řízení o dovolání před Nejvyšším soudem. Přestože dovolání představuje mimořádný opravný prostředek, jehož existence sama nepožívá ústavněprávní ochrany, rozhodování o něm – je-li už takový opravný prostředek v právním řádu zaveden – není vyjmuto z rámce ústavněprávních principů a ústavně zaručených práv a svobod. [srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 2117/09 ze dne 15. 3. 2010 (N 51/56 SbNU 553)].

14. V nálezu sp. zn. II. ÚS 1990/15 ze dne 5. 4. 2016 v bodě 22 (N 59/81 SbNU 47) Ústavní soud ve vztahu k rozhodování Nejvyššího soudu o přípustnosti dovolání uvedl, že obecně „platí, že z rozhodnutí Nejvyššího soudu o odmítnutí dovolání pro nepřípustnost musí

vyplynout, z jakého důvodu obsaženého v ustanoveních § 237 a 238 občanského soudního řádu dovolací soud shledal, že je podané dovolání nepřípustné, a poté musí tento závěr rozhodující senát také alespoň ve stručnosti (viz ustanovení § 243f odst. 3 občanského soudního řádu), byť s uvedením nosných důvodů, odůvodnit. Z hlediska dodržení zásad spravedlivého procesu přitom Ústavní soud zkoumá, zdali skutečně byl naplněn deklarovaný důvod nepřípustnosti podaného dovolání [v opačném případě, tj. při chybné aplikaci dotčených ustanovení občanského soudního řádu, by bylo dovolateli upřeno právo na soudní ochranu a přístup k soudu a došlo by k odepření spravedlnosti (*denegatio iustitiae*) dovolatele], a také, zda z usnesení vyplývá, z jakých konkrétních důvodů dovolací soud shledal dotčené dovolání nepřípustným (v opačném případě by jeho rozhodnutí bylo fakticky nepřezkoumatelné)".

15. V popsaných postupech se projevuje jedna ze základních garancí práva na spravedlivý proces, kterou je – zejména ve sporném řízení silně působící – zásada kontradiktornosti. Strany v řízení mezi sebou konfrontují svá tvrzení a návrhy a předkládají je soudu. Ten má povinnost se s nimi náležitě vypořádat. Je tak zajištěna příležitost ovlivnit svými argumenty úvahy soudu o celém předmětu řízení nebo o jeho dílčích částech (Baňouch, H. in Wagnerová, E.; Šimíček, V.; Langášek, T.; Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 797). Řádná realizace zásady kontradiktornosti má též významný vliv na důvěru veřejnosti ve fungování justice (rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. 2. 2002 ve věci *Ziegler proti Švýcarsku*, č. 33499/96, § 38).

16. Jádrem přezkumu přípustnosti dovolání je pro Nejvyšší soud ustanovení § 237 o. s. ř. Přípustnost dovolání zde podle Nejvyššího soudu není podle znění o. s. ř. účinného od 1. 1. 2013 budována na kritériu „zásadní právní významnosti", ale je konkrétně závislá na položení a vyřešení jedné ze čtyř otázek hmotného či procesního práva v § 237 stanovených (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2013 sp. zn. 29 Cdo 1172/2013, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 80/2013). Tato právní úprava je současně založena na zásadní otevřenosti dovolání proti všem pravomocným rozhodnutím odvolacího soudu, kterými se odvolací řízení končí, s výlukami tamtéž následně vypočtenými [Lavický, P. a kol. Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 988]. Lze současně konstatovat, že v rámci vymezeném obsahem i účelem předmětné právní úpravy je sledován též cíl garantovat hmotněprávně i procesně správné a spravedlivé rozhodnutí konkrétního případu, přičemž stran rozhodovací praxe obecných soudů je taková garance bezprostředně vztažena k judikatuře Nejvyššího soudu jako sjednocujícímu elementu.

III. b) Aplikace obecných principů na projednávanou věc

17. Z hlediska temporality právních předpisů je posuzovaný případ (s komplikovaným skutkovým základem sporu o nezanedbatelnou výši plnění ze smlouvy o dílo) ovládán hmotněprávní úpravou účinnou před datem 1. 1. 2014, tedy ještě zákonem č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Po procesní stránce je napadené usnesení Nejvyššího soudu opřeno o odůvodnění rozsudku vrchního soudu v relaci k textu dovolání. Dovolací soud zde odkázal nepřesně na ustanovení § 243c odst. 1 o. s. ř. o vadách dovolání. V této věci však jde o to, zda může být dovolání posuzováno meritorně z hlediska věcného obsahu tvrzení vytýkajících odvolacímu soudu nesprávné právní posouzení věci (důvodu dovolání podle § 241a odst. 2 o. s. ř.), aniž by znění dovolání nemohlo být interpretováno v úplnosti pro nějakou překážku či chybějící tvrzení.

18. Nejvyšší soud se při posuzování přípustnosti dovolání judikatorně omezil v zájmu procesní ekonomie. Ve své již konstantní judikatuře se vyslovil k procesnímu stavu, za něhož dovolatel brojí proti rozhodnutí odvolací instance spočívajícímu na dvou či více právních

důvodech (v praxi metaforicky označovanému jako rozhodnutí „stojící na více nohou“). Dovolatel zajisté nemusí napadnout všechny právní (typově hmotněprávní) důvody napadeného rozhodnutí, vystavuje se však riziku, že ponechá stranou takový nosný důvod, který obstojí sám o sobě, „izolovaně“ postačuje k rozhodnutí, a dovolací přezkum by tak ztratil praktický smysl. Ani eventuální přitakání dovolacího soudu tvrzením (právní otázce) dovolatele vážícím se k některému z jiných důvodů odvolacího soudu, by nepostihlo význam a rozhodovací důsledky nenapadeného nosného důvodu, nevedlo by ke zrušení rozhodnutí, a Nejvyšší soud proto musí dovolání odmítnout jako nepřípustné. Prolamuje se tu doktrína vázanosti přezkumného soudu vymezením rozsahu přezkumu oprávněným procesním subjektem.

19. Nejvyšší soud k tomu uvádí, že „[i] podle občanského soudního řádu ve znění účinném od 1. ledna 2013 platí, že spočívá-li rozhodnutí, jímž odvolací soud potvrdil či změnil rozhodnutí soudu prvního stupně, na posouzení více právních otázek, z nichž každé samo o sobě vede k zamítnutí návrhu, není dovolání ve smyslu ustanovení § 237 o. s. ř. přípustné, jestliže řešení některé z těchto otázek nebylo dovoláním zpochybněno nebo jestliže některá z těchto otázek nesplňuje předpoklady vymezené v ustanovení § 237 o. s. ř.“ (usnesení ze dne 31. 5. 2016 sp. zn. 29 Cdo 654/2016; právní věta převzata z publikace Waltr, R. Přehled judikatury ve věcech mimořádných opravných prostředků v občanskoprávním řízení. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 140, 141).

20. Odmítnutí stěžovatelova dovolání je v odůvodnění usnesení dovolací instance postaveno na dvou důvodech reprodukovaných z rozsudku odvolacího soudu. Podle prvního z nich není ve smlouvě o dílo stanovena písemná forma jako požadavek pro její změnu. Podle druhého by žalobě nebylo možné vyhovět ani v případě písemné změny smlouvy o dílo na jeho rozšíření, neboť právo žalobce fakturovat vícepráce dosud nevzniklo. Nejvyšší soud dodává, že jakkoli „každý z obou uvedených důvodů by samostatně obstál jako důvod pro zamítnutí žaloby, dovolatel druhý z popsaných důvodů nenapadá a dovolacímu přezkumu jej neotevírá“. Za této situace pak není podle dovolacího soudu dovolání přípustné ani k přezkoumání právní otázky vztahující se k prvnímu důvodu, neboť jeho věcný přezkum nemůže ovlivnit výsledek sporu.

21. Stěžovatel v dovolání opakovaně zdůraznil argument o pouze relativní, nikoli absolutní neplatnosti jím tvrzené ústní dohody o změně smlouvy o dílo; mělo dojít ke sjednání termínu fakturace dnem 31. 12. 2010 (bod 3 výše). Odkázal na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 4167/2008 a nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1264/11. Navrhl dále důkaz výslechem podle něj oprávněných osob, jež měly ústně sjednat termín fakturace víceprací. K témuž uvedl s poukazem na rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 731/2006 a Vrchního soudu v Praze sp. zn. 6 Cdo 107/93, že zamítnout návrh na provedení důkazu není na libovůli soudu a že se tak může stát pouze v případech zjišťování irelevantních faktů, faktů již objasněných, účelových návrhů sledujících průtahy v řízení, a měl-li by být proveden nezákonný důkaz [nutno tu konstatovat blízkost ústavní doktríně opomenutých důkazů, viz např. nález ze dne 29. 11. 1996 sp. zn. IV. ÚS 185/96 (N 131/6 SbNU 461)].

22. Stěžovatel tedy v dovolacích námitkách, v nichž pracuje s ustanovením § 237 o. s. ř., předkládal otázku platnosti změny smlouvy o dílo z hlediska jím tvrzené formy a k termínu fakturace ceny za vícepráce navrhl a tvrzeními doprovodil důkaz z jeho pohledu opomenutý. To vede podle Ústavního soudu k závěru, že dovolání bylo meritorně projednatelné. Nejvyšší soud při posuzování přípustnosti dovolání pochybil, když bez náležité kritičnosti převzal dva nosné a údajně navzájem nezávislé důvody vrchního soudu. Klíčovým bylo totiž zjevně posouzení platnosti změny smlouvy o dílo (její formy) jako důvodu hlavního, zatímco posouzení v úvahu přicházejícího změněného termínu plnění (termínu fakturace) mohlo být jen důvodem závislým. Dovolací soud se tedy měl předně zabývat, byť zatím v rámci úvah o přípustnosti dovolání, judikatorním aspektem otázky, zda případná ústní

dohoda o změně smluvní podmínky musela být absolutně neplatná či nikoli. Poté mohl, opět z hlediska přípustnosti dovolání, zvažovat otázku opomenutého důkazu. Neučinil-li tak a vyloučil vlastně celý obsah dovolání ze svého přezkumu, neodpověděl dovolateli na žádný z jeho argumentů.

23. Při úvaze o nosných důvodech právního posouzení věci odvolacím soudem pro účely posouzení, zda je dovolání podle ustanovení § 237 o. s. ř. přípustné, nemůže dovolací soud nekriticky přebírat strukturu a znění podstatných částí odůvodnění rozhodnutí odvolací instance. Je povinností dovolacího soudu posuzovat odůvodnění podle jeho věcného obsahu a dospět k vlastnímu závěru, který důvod použitý odvolacím soudem je nosný – a uspěje v relaci k rozhodnutí ve věci sám o sobě – a který jen na něm závislý.

IV. Závěr

24. Ústavní soud uzavírá, že Nejvyšší soud svým ústavní stížností napadeným rozhodnutím porušil právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť nedostatečnou a vadnou odpovědí na jeho dovolání zabránil jeho přístupu k soudu. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl a napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu zrušil [§ 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Úkolem Nejvyššího soudu bude posoudit daný případ znovu, přičemž v dalším průběhu řízení o dovolání se bude zabývat přípustností dovolání stěžovatele v intencích právního názoru Ústavního soudu (čl. 89 odst. 2 Ústavy).

25. Ústavní soud rozhodl o ústavní stížnosti bez nařízení jednání, neboť dospěl k závěru, že by od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 47
Podmínky připuštění poškozeného do zahájeného trestního řízení (sp. zn. III. ÚS 3439/17 ze dne 2. dubna 2019)

Právo poškozeného na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a 4 Listiny základních práv a svobod nespočívá v právu zahájit trestní řízení před soudem, neboť to je s ohledem na čl. 80 Ústavy České republiky (princip veřejné žaloby) vyhrazeno orgánu veřejné žaloby; v tomto případě ten, kdo o sobě tvrdí, že je poškozený a že splňuje požadavky stanové trestním řádem (zejména podle § 43 odst. 1 a 2, § 44 a § 206 odst. 3 a 4 a § 229 trestního řádu), uplatňuje právo na soudní ochranu ve formě práva být připuštěn do zahájeného trestního řízení. Nepřipustí-li jej proto soud jako poškozeného do trestního řízení bez náležitého odůvodnění, poruší tím jeho právo na soudní ochranu, neboť je na uvážení poškozeného, a nikoli soudu, zda právo na odškodnění uplatní v trestním řízení, nebo žalobou v občanskoprávním řízení.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Jaromíra Jirsy a soudců Josefa Fialy a Jana Filipa (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatele R. B., zastoupeného Mgr. Petrou Vytejčkovou, advokátkou, sídlem Lublaňská 1319/7, Praha 2 – Vinohrady, proti usnesení Okresního soudu v Kladně ze dne 24. srpna 2017 č. j. 26 T 116/2017-94, za účasti Okresního soudu v Kladně jako účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Okresního soudu v Kladně ze dne 24. srpna 2017 č. j. 26 T 116/2017--94 bylo porušeno stěžovatelovo právo na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 a 4 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Okresního soudu v Kladně ze dne 24. srpna 2017 č. j. 26 T 116/2017--94 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedeného usnesení Okresního soudu v Kladně (dále jen „okresní soud“), kterým bylo dle jeho tvrzení porušeno jeho ústavní právo na ochranu osobnosti, lidské důstojnosti a cti, jakož i soukromého a rodinného života podle čl. 10 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

2. Z obsahu vyžádaného spisu okresního soudu vedeného pod sp. zn. 26 T 116/2017 se podává, že napadeným usnesením okresní soud rozhodoval o postavení stěžovatele jako poškozeného v trestní věci proti obžalovanému D. Š. V tomto trestním řízení byl obžalovaný uznán vinným ze spáchání trestného činu projevu sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka podle § 404 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Toho se dopustil tak, že dne 28. 11. 2016 na stěžovatelův tzv. facebookový profil umístil veřejně přístupný

příspěvek, v němž jako reakci na odchod stěžovatele z předávání cen Českého slavíka za rok 2015 poté, co byla oceněna hudební skupina Ortel a její zpěvák Tomáš Hnídek, obžalovaný uvedl: „Ano, tak se tleskalo nacismu, ted uz zbyva ho roszirit co nejvíc to pude, ptz takový kokoti, černi, židi, atd… Musí opustit naší vlast, bílou vlast, Evropu a táhnou někam do prdele, nebo este lepe, poslat do plynu jako dřív -:).“ Za uvedené jednání byl obžalovaný rozsudkem ze dne 24. 8. 2017 sp. zn. 26 T 116/2017 odsouzen k trestu obecně prospěšných prací ve výměře 100 hodin.

3. Podáním ze dne 26. 7. 2017 se stěžovatel připojil k trestnímu řízení s nárokem na náhradu nemajetkové újmy vyčíslené na 5 000 Kč z důvodu zásahu do jeho osobnostních práv. Jednání obžalovaného chápal jako útok na něj a lze jej hodnotit jako výhrůžku.

4. Okresní soud v ústavní stížností napadeném usnesení dospěl k závěru, že stěžovateli v dané trestní věci práva poškozeného „zřejmě nepřísluší“, pročež jej napadeným usnesením podle § 206 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní řád“) jako poškozeného nepřipustil k hlavnímu líčení. Dle podané obžaloby a dostupného důkazního materiálu se okresnímu soudu nejevilo v žádném ohledu prokazatelné, že by obžalovaný postupoval v cílené snaze napadnout přímo stěžovatele a jemu vyhrožovat. Na domněnkách či určité míře pravděpodobnosti pak rozhodování v trestních věcech rozhodně vystaveno není. Okresní soud konstatoval, že i když šlo o prohlášení situované ve virtuálním prostoru zřízeném stěžovatelem (na stěžovatelově facebookovém profilu), text prohlášení je zcela obecný a nepřípustným a demagogickým způsobem cílí na široce vymezené segmenty obyvatelstva. Pro obžalovaného nebylo žádnou překážkou, pokud by své jednání pojímal jako útok na stěžovatele, jiným způsobem svůj cíl vyjádřit. Za tohoto stavu věci nelze podle okresního soudu ponechat bez povšimnutí ani fakt, že obžalovaný svým jednáním porušil zájem na ochraně obecné rovnosti lidí, a nikoliv s individuálním prvkem jako v případě nepodložené právní kvalifikace podle § 352 odst. 2 a odst. 3 písm. b) trestního zákoníku. Proto rozhodl tak, že stěžovatel nepožívá v daném případě postavení poškozeného (podle § 43 odst. 2 trestního řádu).

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel je přesvědčen, že soud jej nemohl jako poškozeného vyloučit. Ustanovení § 206 odst. 3 trestního řádu se dle stěžovatele uplatní pouze v případech, kdy je zřejmé, že konkrétní osobě práva poškozeného nepřísluší. V případě pochybností musí naopak soud osobu jako poškozeného připustit. Takový postup je podtržen tím, že proti rozhodnutí o nepřipuštění poškozeného neexistuje žádný opravný prostředek. Nepřipuštěním stěžovatele mu soud odňal možnost se k věci detailněji vyjádřit, objasnit kontext stíhaného jednání, který nebyl zřejmý ze spisu. Především mu pak neumožnil uplatnit návrh na náhradu způsobené újmy a využít práva oběti podat tzv. prohlášení o dopadu trestného činu. Ze skutkového ani právního vymezení činu dle stěžovatele nevyplývala dostatečná jistota, která by soudu uvedený postup umožňovala. Soud žádným způsobem nestanovil podmínky, za nichž by stěžovatele jako poškozeného připustil. Za nesprávný pak stěžovatel považuje závěr soudu, dle něhož útok nesměřoval konkrétně na něj z toho důvodu, že pachateli nic nebránilo adresně zaútočit. To totiž odporuje zjištěnému skutkovému stavu včetně doznání pachatele.

6. K zásahu do práv stěžovatele došlo na jeho tzv. facebookovém profilu (veřejném) a šlo o útok na různé skupiny obyvatel, mezi něž patří i stěžovatel. Ten se navíc v kontextu svého předchozího jednání kolem soutěže Českého slavíka a značného množství podobných útoků cítil takovým jednáním výrazně poškozen a ohrožen. Zásah do osobnostních práv vyplývá dle stěžovatele především z intenzity útoku a absence uvěřitelné lítosti na straně pachatele. O intenzitě útoku svědčí mimo jiné skutečnost, že stěžovateli byla poskytnuta zvláštní policejní ochrana. Sám pachatel připustil možnost omluvy stěžovateli, „pokud ho moje jednání nějakým způsobem vylekalo,…“. I jemu je tedy zřejmé, že svým jednáním se

mohl dotknout osobnostních práv stěžovatele. Záměrně si přitom vybral veřejný prostor stěžovatelova facebookového profilu. Z judikatury zatím přitom není zřejmé, zda u trestných činů podle § 403 a 404 trestního zákoníku může být dotčen též individuální zájem poškozeného. Dle stěžovatele je třeba rozhodnout, zda mohou zdánlivě neadresné útoky skupiny osob způsobit újmu v právní sféře stěžovatele. Kdyby Ústavní soud potvrdil názor okresního soudu, dala by se tím pachatelům obdobné trestné činnosti možnost páchání „neadresné“ trestné činnosti třeba i tváří v tvář poškozeným, kteří by však zůstali bez možnosti obrany v rámci trestního práva. Přitom jsou to často právě poškození, kteří z největší části dopomohou k posunutí trestního řízení směrem k naplnění jeho účelu. Již ve starší judikatuře označil Ústavní soud jednání jednotlivců vystupujících proti tzv. krajně pravicové radikalizaci za občansky odvážné a žádoucí. A účelem jednání osob podobných odsouzenému je dle Ústavního soudu zastrašení takových žádoucích aktivit. Proto je namístě poskytnout poškozeným dostatečnou ochranu. V tomto směru stěžovatel poukazuje na principy tzv. bránící se demokracie, která by v rámci postihu jednání pachatelů podobné trestné činnosti měla jak společnosti, tak odsouzenému umožnit, skrze stanovisko poškozeného, nahlédnout na dopady trestného jednání do právní sféry poškozeného.

7. Uvedeným jednáním soud zároveň odepřel ochranu stěžovatelovu včas uplatněnému majetkovému nároku. Na jeho uplatnění soud nijak formálně nereagoval a napadené usnesení vydal až po telefonickém dotazu stěžovatelovy zmocněnkyně. Stěžovateli bylo toto usnesení doručeno až po odsouzení pachatele. Orgány činné v trestním řízení nesmí omezovat práva poškozených takto restriktivním výkladem procesních předpisů. Zásah okresního soudu spočívá tedy jednak v odepření možnosti dosáhnout náhrady způsobené újmy a dále v „reviktimizaci“, spočívající v nemožnosti účasti v trestním řízení. Stěžovateli tak bylo mimo jiné odepřeno právo vyjádřit se ke stíhanému jednání, ať už svědeckou výpovědí, nebo tzv. prohlášením o dopadu trestného činu na život. Ze všech uvedených důvodů tak stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud napadené rozhodnutí zrušil.

III. Vyjádření účastníka řízení a replika stěžovatele

8. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkovi řízení.

9. Podle okresního soudu ústavní stížnost nesplňuje podmínky přípustnosti, neboť stěžovatel mohl podat odvolání proti meritornímu rozsudku, resp. proti chybějícímu výroku o náhradě škody, a v něm uplatnit námitky, které jsou nyní předmětem ústavní stížnosti. Ta by proto měla být odmítnuta pro nevyčerpání opravných prostředků.

10. Nad rámec uvedeného se okresní soud přesto vyjádřil i k meritorním námitkám. Předně nepovažuje za důležité, zda bylo stěžovateli postavení poškozeného přiznáno v jiných řízeních nebo v přípravné fázi trestního řízení. Každý orgán činný v trestním řízení posuzuje postavení poškozeného samostatně. V dané věci soud stěžovateli postavení poškozeného nepřiznal a neztotožnil se ani s jím předkládanou právní kvalifikací stíhaného jednání. Dle soudu poškozený ani nemůže napadat právní kvalifikaci, neboť právní řád mu poskytuje opravné prostředky pouze v otázce náhrady škody. Optikou poškozeného by navíc bylo nutné považovat za poškozené všechny dotčené osoby (kupříkladu příslušníky některé etnické menšiny) a z toho by jim vyplývala příslušná procesní práva. Dle okresního soudu pak jednání odsouzeného nebylo zaměřeno na stěžovatele. Své sdělení, oproštěné od konkrétní hrozby, směřoval „do éteru“, a nikoliv přímo do sféry stěžovatele. Stěžovateli pak v současné chvíli nic nebrání v tom, aby se ochrany svých práv domohl v řízení občanskoprávním, přičemž netrestní řízení považuje okresní soud za řízení primární. Ostatně této ochrany se mohl domáhat ještě před skončením trestního řízení. Úspěch stěžovatelových námitek není odvislý od výsledku trestního řízení. V trestním řízení již bylo pravomocně rozhodnuto o vině

a trestu, což jsou dle okresního soudu veličiny, které by neměly být revokovány jen proto, že se někdo domáhá přiznání postavení poškozeného. I kdyby došlo ke zrušení napadeného usnesení, zůstane trestní řízení uzavřené. K ochraně svých práv v občanskoprávním řízení nepotřebuje stěžovatel zásah Ústavního soudu.

11. Soud dále poukazuje na to, že při posuzování postavení stěžovatele neměl žádné pochybnosti, neboť skutkový děj byl zcela jasný. Případným slyšením kohokoliv dalšího nemohla být dějová linie ovlivňující úvahy soudu o právním posouzení věci jakkoliv zasažena. Dále soud poukazuje na protizákonnost, nepraktičnost a nereálnost úvah stěžovatele o vedení společného trestního řízení proti všem pachatelům. Soud nezpochybňuje vliv stíhaného jednání na život stěžovatele. Nicméně není dle něj možné, aby orgány činné v trestním řízení přizpůsobily průběh trestního řízení subjektivně bohulibému cíli, jímž by bylo poskytnutí co největšího prostoru k vyjádření ve prospěch stěžovatele. Jediným myslitelným postupem je dle okresního soudu postup opačný, kdy soud ctí procesní pravidla pro všechny subjekty shodně.

12. Soud dále nesouhlasí se skutkovým hodnocením stěžovatele. Jednání pachatele nebylo dle okresního soudu adresováno stěžovateli. Opačný názor nijak nepotvrzuje ani ochota odsouzeného se stěžovateli omluvit. Nepřipuštění stěžovatele přitom neznamená popírání vzniku újmy. V praxi je běžné, že újma v důsledku trestného činu jednoznačně vznikne, avšak poškozený není do trestního řízení přesto připuštěn. Jako příklad uvádí okresní soud spáchání trestného činu automobilem svěřeným pachateli jeho zaměstnavatelem, který je tak pasivně legitimován u nároku na náhradu škody. Ze samotné ústavní stížnosti vyplývá, že stěžovatel se domáhá po Ústavním soudu meritorního rozhodnutí v otázce ochrany osobnostních práv, avšak prostřednictvím napadení rozhodnutí v trestním řízení. Okresní soud nesouhlasí se zevšeobecňováním jeho závěru a obavami prezentovanými stěžovatelem, neboť napadené usnesení bylo výsledkem úvah s přihlédnutím k individuálním okolnostem pouze tohoto jednoho případu. Podle okresního soudu nelze na trestní řízení klást požadavek, aby v jeho rámci měla veřejnost a obžalovaný možnost nahlédnout na dopady trestného činu. Žádnému poškozenému totiž nelze garantovat konání hlavního líčení, navíc za přítomnosti veřejnosti. Navíc se stěžovatel domáhá publikování všech útoků, které se vůči němu odehrály. Ze všech uvedených důvodů považuje okresní soud stížnost za formálně i věcně nepřípadnou a navrhl její odmítnutí.

13. Stěžovateli bylo uvedené vyjádření účastníka zasláno na vědomí a k případné replice. Této možnosti stěžovatel následně využil. V replice namítl, že jde-li o splnění podmínky přípustnosti ústavní stížnosti (otázka podání odvolání proti odsuzujícímu rozsudku), nebyl mu nikdy datovou schránkou doručen meritorní rozsudek. Bylo mu pouze (již po skončení věci) doručeno napadené usnesení, dle něhož se jako strana trestního řízení nepřipouští. Žádosti o doručení rozsudku nebylo vyhověno, bylo mu pouze umožněno udělat si jeho kopii při nahlédnutí do spisu. Konečně o možnosti podat opravný prostředek nebyl stěžovatel ani poučen. Měl-li být stěžovatel brán jako účastník trestního řízení s právem podat odvolání, musel by okresní soud uvedené nedostatky napravit. Dále stěžovatel nesouhlasí s věcnými závěry okresního soudu a v zásadě opakuje argumenty uvedené v ústavní stížnosti. Proti tvrzení, že stěžovatel se může domoci ochrany svých práv v civilním řízení, stěžovatel namítá, že takový názor zcela pomíjí právo účasti v trestním řízení a povede navíc k další viktimizaci stěžovatele. V trestním řízení má poškozený řadu práv, která v civilním řízení využít nemůže (např. právo na ochranu osobních údajů). Soud má poškozené odkázat do občanskoprávního řízení pouze výjimečně, pokud by další dokazování bylo zásadní obtíží.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení,

v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva, resp. mu takový prostředek podle § 141 odst. 2 trestního řádu nepřísluší, ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

15. Ústavní soud se neztotožňuje s názorem okresního soudu, že stěžovatel mohl proti uvedenému rozsudku brojit odvoláním. Na samotném rozsudku je vyznačena jeho právní moc dne 24. 8. 2017 (tedy dnem vyhlášení, neboť obžalovaný i státní zástupce se vzdali práva odvolání), přičemž tento zápis byl učiněn dne 28. 8. 2017. Zástupkyni stěžovatele (ani stěžovateli) nebyl tento rozsudek navíc doručen a napadené usnesení jí bylo doručeno až dne 4. 9. 2017 (tentýž den bylo odesláno – viz k tomu sub 7). Není navíc zřejmé, podle jakého ustanovení trestního řádu by stěžovatel mohl proti takovému postupu brojit. Stěžovatel nebyl do řízení před soudem vůbec připuštěn, proto by se na něj nevztahovala ustanovení o opravných prostředcích dostupných poškozeným. Pro posuzovanou věc je podstatné, že stěžovatel brojí proti samostatnému usnesení soudu podle § 206 odst. 3 trestního řádu, proti němuž není žádný opravný prostředek přípustný. Právě z uvedených důvodů považuje Ústavní soud podmínky přípustnosti za splněné.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

16. Po zvážení všech výše uvedených skutečností dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

17. Mezi účastníky řízení o ústavní stížnosti je nesporná ústavní konformita pravomoci soudu rozhodnout podle § 206 odst. 3 trestního řádu o nepřipuštění konkrétní osoby do hlavního líčení v postavení poškozeného. Spornými se však mezi nimi jeví obecné právní podmínky aplikace tohoto ustanovení, jakož i relevance konkrétních skutkových okolností pro takové rozhodování. Je přitom zřejmé, že usnesením podle § 206 odst. 3 trestního řádu může být omezeno (resp. zcela vyloučeno) účastenství konkrétní osoby v trestním řízení. Takový předmět soudního rozhodování dosahuje jednoznačně ústavněprávní úrovně, neboť se týká jednoho z nejelementárnějších procesních ústavních práv – práva na přístup k soudu zákonem stanoveným postupem při hájení svých práv.

18. Podle čl. 36 odst. 1 Listiny se může každý domáhat svého práva u nezávislého a nestranného soudu, případně jiného orgánu. Činit tak nicméně může pouze stanoveným způsobem (postupem), jehož podmínky a podrobnosti musí stanovovat zákon (srov. čl. 36 odst. 4 Listiny z hlediska subjektivního ústavně zaručeného práva stěžovatele a čl. 90 Ústavy z hlediska vymezení kompetence soudů), kterým je v posuzované věci zejména trestní řád.

19. Pro rozhodování o účasti poškozených v trestním řízení je klíčový § 206 odst. 3 trestního řádu, jehož první věta uvádí: „Uplatňuje-li práva poškozeného osoba, které toto právo zřejmě nepřísluší, vysloví soud usnesením, že onu osobu jako poškozeného k hlavnímu líčení nepřipouští.“ Uvedené ustanovení zde odkazuje na zákonné znaky postavení poškozeného, jímž je dle § 43 odst. 1 trestního řádu „ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil (…)“. Podle odstavce 2 téhož ustanovení se naopak za poškozeného nepovažuje „ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem“. Právě uvedenými ustanoveními je obecné zákonné vymezení postavení poškozeného, a s tím spojená možnost soudu toto postavení odejmout, v podstatě vyčerpáno, neboť další ustanovení trestního řádu upravují pouze specifické situace (viz například § 44 a 45 trestního řádu), které jsou však pro posuzovaný případ irelevantní.

20. Dle názoru Ústavního soudu obsahuje však tato úprava obecně neurčité právní pojmy (například nemajetková újma, morální poškození apod.), jejichž význam je třeba

dotvářet pro konkrétní případ soudní praxí, především užitím teleologického a systematického výkladu, s přihlédnutím k jiným ustanovením trestního řádu (viz např. § 1 odst. 1 nebo § 2 odst. 15 trestního řádu) anebo jiným právním předpisům, například zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o obětech"), jakkoliv ten obvykle upravuje práva poškozených toliko nepřímo.

21. Rozhodnout podle § 206 odst. 3 trestního řádu je možné pouze v úvodní fázi řízení před soudem, kdy soud dospěje k závěru, že konkrétní osobě práva poškozeného „zřejmě nepřísluší". Uvedeným ustanovením se dle Ústavního soudu z hlediska jeho ústavně konformního výkladu do trestního řádu pouze pro řízení před soudem promítá zásada presumpce přiznání postavení poškozeného, jež tak přísluší každému, kdo se jako poškozený domáhá vstupu do trestního řízení, dokud mu soud toto postavení negativním rozhodnutím neodebere. Především je však slovním spojením „zřejmě nepřísluší" v zákoně vyjádřena zesílená míra prokázání skutečností rozhodujících pro takové posouzení. Obdobně je například postavení oběti (resp. zvlášť zranitelné oběti) přiznáno každému, „nevyjde-li najevo opak nebo nejde-li zcela zjevně o zneužití postavení oběti podle tohoto zákona. Existují-li pochybnosti o tom, zda je oběť zvlášť zranitelnou, je třeba ji za zvlášť zranitelnou považovat." (viz § 3 odst. 1 zákona o obětech). Pro aplikaci uvedené zásady svědčí i poměrně široké a obecnými právními pojmy vymezené postavení poškozeného v § 43 odst. 1 trestního řádu. Okresní soud však zvolil postup zcela opačný, kdy tyto pojmy vyložil v neprospěch stěžovatele.

22. Soud nemůže na základě pouze na začátku hlavního líčení známých (avšak neprokázaných) poznatků vyhodnocovat pravděpodobný úspěch osoby v adhezním řízení, nejde-li o věc zřejmou. Rozhodnutí podle § 206 odst. 3 trestního řádu neslouží jako předběžné rozhodnutí podle § 228 a 229 trestního řádu, jímž se rozhoduje o majetkovém nároku poškozených. Účel účasti poškozených v trestním řízení je širší (viz níže). Usnesení podle § 206 odst. 3 trestního řádu musí být naopak opřeno o nezpochybnitelné (tedy obvykle nesporné) skutkové anebo právní překážky připuštění poškozeného k hlavnímu líčení (kupříkladu domáhá-li se postavení poškozeného spoluobviněný). V pochybnostech je třeba osobu uplatňující práva poškozeného k hlavnímu líčení připustit (obdobně srov. Šámal, P. in: Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2592). Opačným postupem bylo stěžovateli znemožněno domáhat se svého práva na náhradu nemateriální újmy v rozporu s čl. 36 odst. 1 a 4 Listiny.

23. Námitka, že stěžovatel tak mohl učinit jiným způsobem a v jiném řízení, v tomto ohledu neobstojí. V posuzované věci nejde o právo poškozeného na soudní ochranu formou práva zahájit trestní řízení před soudem, neboť to ani s ohledem na čl. 80 Ústavy (princip veřejné žaloby představované státním zastupitelstvím, kdy jen ono může vznést obžalobu) nepřichází do úvahy. V tomto případě právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a 4 Listiny vystupuje v podobě práva být připuštěn do již zahájeného trestního řízení s nároky poškozeného, což je zcela jiná situace. V tomto případě ten, kdo o sobě tvrdí, že je poškozený a že splňuje požadavky stanové trestním řádem (zejména podle § 43 odst. 1 a 2, § 44, § 206 odst. 3 a 4 a § 229 trestního řádu), uplatňuje právo na soudní ochranu ve formě práva být připuštěn do zahájeného trestního řízení. Jsou-li tyto podmínky splněny, a nepřipustí-li jej přesto soud jako poškozeného do trestního řízení, poruší tím jeho právo na soudní ochranu, neboť je na uvážení takové osoby (a nikoli soudu), zda se svými nároky vstoupí do trestního řízení, nebo je uplatní žalobou v občanskoprávním řízení. Soud jej na občanskoprávní řízení v případě splnění těchto podmínek odkázat nemůže a musí jej do řízení připustit. Opačný závěr by vedl k absurdnímu výsledku – ve věcech náhrady škody, nemajetkové újmy (jako v posuzované věci) nebo vydání bezdůvodného obohacení by nebyla ústavní stížnost proti nepřipuštění poškozeného do řízení přípustná (nebyl vyčerpán jiný procesní prostředek).

Navíc tvrzený nárok na náhradu nemajetkové újmy byl v posuzované věci založen na potřebě ochrany před zásahem do ústavně zaručených práv a svobod podle čl. 1 a čl. 10 odst. 1 a 2 Listiny, což okresní soud rovněž zcela pominul.

24. Trestní předpisy přitom neobsahují žádný seznam trestných činů (resp. skutkových podstat), při jejichž posuzování by nebylo možné připustit k hlavnímu líčení osobu poškozeného. Ačkoliv tedy primárním chráněným zájmem není podle některých skutkových podstat vymezených v trestním zákoníku soukromý zájem konkrétního jedince (např. u trestných činů proti České republice anebo právě trestného činu projevu sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka podle § 404 trestního zákoníku), nelze vyloučit, že specifickým spácháním daného trestného činu nedojde rovněž ke vzniku majetkové či nemajetkové újmy nebo k potřebě změny právní kvalifikace skutku. Překážkou připuštění osoby v postavení poškozeného do trestního řízení tedy nemůže být toliko právní kvalifikace stíhaného jednání, *nota bene* je-li v trestním řízení sporná. Z téhož důvodu tedy není rozhodující cíl případného pachatele a s tím související forma zavinění stíhaného jednání. Adhezní řízení slouží k náhradě újmy vzniklé jak úmyslným, tak nedbalostním jednáním. V tomto směru nečiní zákon žádného rozdílu, neboť orgánům činným v trestním řízení nařizuje sledovat pouze kritérium příčinné souvislosti mezi jednáním pachatele (trestným činem) a vznikem újmy (srov. § 43 odst. 2 a § 228 odst. 1 trestního řádu) a zájem na tom, aby řízení o těchto akcesorických otázkách zbytečně neprotahovalo samotné trestní řízení (§ 229 odst. 1 trestního řádu).

25. S okresním soudem se sice lze ztotožnit v názoru, že nepřipuštěním osoby do trestního řízení není definitivně rozhodnuto o její újmě. To však platí pouze za podmínek vymezených v § 229 trestního řádu. V žádném případě to ale dle ustálené judikatury Ústavního soudu neznamená, že by se adhezní řízení nacházelo mimo ústavní rámec pravidel práva na soudní ochranu. Proto opakovaně zdůrazňuje, že postupem obecného soudu v adhezním řízení může dojít k takovému porušení základních práv a svobod poškozených, které bude vyžadovat kasační zásah Ústavního soudu [srov. např. nález ze dne 15. 12. 2015 sp. zn. I. ÚS 1587/15 (N 214/79 SbNU 443); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz]. Řádné rozhodování v adhezním řízení je dle Ústavního soudu neodmyslitelnou součástí naplnění účelu trestního řízení (srov. § 1 odst. 1 trestního řádu), kterým je rovněž ochrana práv poškozeného. Náprava újmy obětí trestné činnosti přitom není dle judikatury Ústavního soudu pouze „obyčejným“ soukromoprávním zájmem [srov. např. nálezy ze dne 19. 2. 2015 sp. zn. I. ÚS 1397/14 (N 38/76 SbNU 515), ze dne 9. 8. 2016 sp. zn. III. ÚS 1716/16 (N 151/82 SbNU 385) nebo ze dne 28. 2. 2017 sp. zn. III. ÚS 2916/15 (N 35/84 SbNU 401)].

26. Po posouzení okolností daného případu dospěl Ústavní soud k závěru, že okresní soud nerespektoval všechny právě uvedené procesní podmínky rozhodování podle § 206 odst. 3 trestního řádu. Ve stručném odůvodnění napadeného usnesení (podrobně rozvedeném v bodě 4 tohoto nálezu) uvedl, že z dostupného důkazního materiálu se nejeví prokazatelným, že by obžalovaný postupoval v cílené snaze napadnout přímo stěžovatele a jemu vyhrožovat, přičemž na domněnkách či určité míře pravděpodobnosti pak rozhodování v trestních věcech rozhodně vystavěno není. Dále uvedl, že obžalovaný porušil zájem na ochraně obecné rovnosti lidí, ale nikoliv s individuálním prvkem ve vztahu ke stěžovateli. Dle Ústavního soudu tento názor odporuje výše uvedeným principům rozhodování podle § 206 odst. 3 trestního řádu i okolnostem posuzované věci. Na tom nic nemění případný závěr okresního soudu, že pro jeho postup je rozhodující pouze jednání, které se obžalovanému kladlo za vinu, nikoli to, že v jiných řízeních bylo stěžovateli za podobné útoky postavení poškozeného přiznáno [k významu rozhodnutí jiných soudů v takových případech viz např. usnesení ze dne 23. 1. 2014 sp. zn. III. ÚS 1900/13 (U 1/72 SbNU 557)].

27. Především soud nepřípustně předjímá vyhodnocení důkazů, které ještě řádně neprovedl, tedy pouze na základě spisu z přípravného řízení, postupoval tedy tak, jako by okolnosti rozhodné pro připuštění stěžovatele do řízení jako poškozeného byly bez dalšího zjevné, nikoli zřejmé, jak to vyžaduje § 206 odst. 3 trestního řádu (tedy po důkladnějším zvážení). V dané věci jde dle Ústavního soudu o předjímání nepřípustné hlavně pro smysl daného rozhodnutí a povahu hodnocených důkazů (úřední záznamy a výpovědi svědků), na rozdíl od jiných situací, kde je „předběžné“ hodnocení důkazů procesní nezbytností (kupříkladu rozhodování o vazbě). Z hlediska požadavku „zřejmosti“ je třeba zdůraznit, že tak učinil navzdory návrhu obžaloby (č. l. 74) na výslech stěžovatele, jakož i zaslanému návrhu na náhradu nemajetkové újmy (č. l. 81–83). Svůj postup soud opírá o jím dovozený (opět však bez přímého provedení důkazů) cíl či úmysl pachatele, který je však pro rozhodování o připuštění poškozeného k hlavnímu líčení nerozhodný, neboť jediným důležitým kritériem je, zda obžalovaný mohl jednáním popsaným v obžalobě způsobit stěžovateli nějakou újmu, před kterou mu však stát ústavně zaručil ochranu v čl. 1 a čl. 10 odst. 1 a 2 Listiny. Následně soud vyloučil možnou aplikaci stěžovatelem navrhované právní kvalifikace jednání obžalovaného, jako by snad odlišná kvalifikace měla být právním důvodem nepřipuštění stěžovatele jako poškozeného, přičemž přehlíží, co ve skutečnosti stěžovatel svým návrhem sledoval (závazek zásahu státu na ochranu jeho základních práv, lhostejno pod jakou právní kvalifikací má k tomu dojít). Konečně, svým vyjádřením, že „na domněnkách či určité míře pravděpodobnosti pak rozhodování v trestních věcech rozhodně vystaveno není“, obrací okresní soud výše uvedenou zásadu, dle níž je nutné v pochybnostech (tedy při reálné pravděpodobnosti) poškozeného k hlavnímu líčení připustit (opět záměna něčeho, co má být podle okolností posouzeno jako „zřejmé“, nikoli viděno bez dalšího jako „zjevné“). Závěrečný odkaz soudu na § 43 odst. 2 trestního řádu je pak v konfrontaci s předchozím odůvodněním pro Ústavní soud nesrozumitelný. Jinak řečeno, okresní soud fakticky nejdříve stanovil právní kvalifikaci a jí pak přizpůsobil hodnocení skutkových okolností věci, což vedlo k porušení práv stěžovatele.

28. Toliko pro úplnost Ústavní soud uvádí, že přípustnou argumentační oporu pro uvedený postup nelze nalézt ani v podstatně obsáhlejším vyjádření okresního soudu k ústavní stížnosti. Poukazuje-li tu okresní soud na to, že podle logiky argumentace stěžovatele by poškozenými v dané trestní věci byli všichni příslušníci všech napadených etnik, jde o námitku s ohledem na okolnosti případu (nejen zřejmě, nýbrž i zjevně) neopodstatněnou. Mimo jiné proto, že se kromě stěžovatele nikdo postavení poškozeného v dané trestní věci nedomáhal. Především však úkolem soudu při rozhodování podle § 206 odst. 3 trestního řádu bylo zdůvodnit, že v příčinné souvislosti s případným jednáním obžalovaného nemohla nepochybně stěžovateli („zřejmě“) žádná právní újma (i nemajetková) vzniknout. Právní sféře stěžovatele, resp. možné újmě v ní, se však napadené usnesení vůbec nevěnuje. Naopak ve vyjádření k ústavní stížnosti soud uvádí, že „ani náznakem nezpochybňuje, že život stěžovatele musel vlivem mnoha uživatelů sociálních sítí, případně i jinak, utrpět na kvalitě“. Zda tedy soud dospěl k závěru, že stěžovateli vznikla v důsledku jednání obžalovaného nějaká újma či nikoliv, z jeho vyjádření jednoznačně neplyne, proto je třeba hodnotit tento závěr nejen jako nesrozumitelný (sub 26), nýbrž i jako nepřezkoumatelný. V této souvislosti je třeba rovněž odkázat na závěry Ústavního soudu k otázkám prokazování takového zásahu v nálezu ze dne 13. 1. 2010 sp. zn. II. ÚS 1174/09 (N 6/56 SbNU 53). Zde však oproti tomuto nálezu, ve kterém šlo jen o prokázání sounáležitosti s napadenou skupinou obyvatelstva, jde o cílený útok do prostředí jednoznačně přičitatelného přímo a pouze stěžovateli. Právní povahou sociální sítě Facebook se pak Ústavní soud zabýval v nálezu ze dne 30. 10. 2014 sp. zn. III. ÚS 3844/13 (N 201/75 SbNU 259). I ta je pak relevantní skutečností pro posouzení individualizace újmy ve sféře stěžovatele.

29. Ústavní soud tedy v tomto směru své úvahy uzavírá tím, že okresní soud postupoval při vydání napadeného usnesení v rozporu s § 43 odst. 1 a 2 a § 206 odst. 3 trestního řádu, neboť řádně nezdůvodnil, z jakého důvodu stěžovateli práva poškozeného zřejmě nepřísluší, přičemž postupoval bez patřičné opory v dokazování a výkladu § 206 odst. 3 trestního řádu, jako by to bylo naopak dokonce zjevné, že stěžovatel v takové pozici vystupovat nemůže (též sub 25). Jeho úvahy se netýkají ani právních, ani nezpochybnitelných skutkových překážek přiznání takového postavení a vůbec se netýkají možnosti vzniku relevantní újmy v právní sféře stěžovatele a možné příčinné souvislosti mezi jejím vznikem a jednáním obžalovaného. V tomto směru pak logicky chybí přezkoumatelné vypořádání se s celou řadou námitek ze stěžovatelova návrhu na náhradu nemajetkové újmy. Uvedenými pochybeními došlo ve svém souhrnu k porušení stěžovatelova práva na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 a 4 Listiny při hájení svých práv podle čl. 1 a čl. 10 odst. 1 a 2 Listiny. Skutečnost, že existuje alternativní způsob vymožení požadovaného nároku v občanskoprávním řízení, na protiprávnosti postupu okresního soudu nic nemění. Poškozený v trestním řízení neplní toliko roli jakéhosi vedlejšího občanskoprávního žalobce.

30. Proto nelze přisvědčit takovému názoru zužujícímu pojetí postavení poškozeného, jak jej okresní soud prezentuje ve svém vyjádření. Poškozený je samostatnou stranou trestního řízení [srov. např. nález ze dne 31. 1. 2001 sp. zn. Pl. ÚS 6/2000 (N 22/21 SbNU 195; 77/2001 Sb.)], byť se specifickým postavením. Smysl účasti poškozeného v trestním řízení přitom nelze zúžit pouze na domáhání se peněžní satisfakce [nález ze dne 9. 10. 2012 sp. zn. II. ÚS 289/12 (N 170/67 SbNU 83)]. S postavením poškozeného spojuje trestní řád celou řadu procesních práv (právo činit návrh na doplnění dokazování, nahlížet do spisů, zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu, zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání atd.), jejichž výkon nemusí vůbec sledovat přiznání majetkového nároku. Poškozený, který je zároveň obětí trestného činu, má právo učinit prohlášení o dopadech trestného činu na jeho život (srov. § 43 odst. 4 trestního řádu). Smysl všech těchto práv pak spočívá v co nejrychlejším nastolení právní jistoty všech dotčených osob a minimalizaci škodlivých účinků viktimizace, jejíž vznik v oblastech chráněných Listinou zakládá porušení základních práv a svobod obětí, které obvykle bude představovat důvod pro zásah Ústavního soudu [srov. nález ze dne 28. 2. 2017 sp. zn. III. ÚS 2916/15 (N 35/84 SbNU 401)]. Mezi důležité důsledky výkonu těchto práv náleží i možnost poškozeného zprostředkovat soudu vlastní náhled na celou trestní věc (tedy nejen jako svědek).

31. Nadto je znalost dopadů trestního jednání do života obětí důležitým kritériem nejen v otázce trestu (srov. § 38 odst. 3 trestního zákoníku), ale v některých případech přinejmenším nepřímo souvisí s posouzením otázky viny obžalovaného. Tak tomu může být například při posuzování společenské škodlivosti určitého jednání podle § 12 odst. 2 trestního zákoníku anebo při posuzování naplnění znaků některých specifických skutkových podstat trestných činů, jakým může být kupříkladu znak možnosti vzbuzení důvodné obavy u nebezpečného vyhrožování podle § 353 trestního zákoníku. Přítomnost poškozených, hájících své zájmy, tak má v hlavním líčení své nezastupitelné místo, neboť nalézacímu soudu často zprostředkovává jinak nedosažitelný pohled na celou trestní věc. V tomto směru tedy Ústavní soud uzavírá, že participační práva poškozených, jejichž účelem je rovněž možnost oběti „prokázat před soudem své utrpení“, mohou proto též směřovat k předestření argumentace k právní kvalifikaci či přiměřenosti trestu, a to zejména v situaci, kdy je předmětem dokazování (předurčujícím výsledek trestního stíhání) útok ve sféře toho, kdo se za poškozeného považuje. Toliko pro úplnost Ústavní soud připomíná, že stěžovatele okresní soud nevyslechl ani jako svědka, a tudíž si jen těžko mohl, při respektování zásady ústnosti a přímosti, udělat úplnou představu o škodlivosti a dopadech jednání obžalovaného, když fakticky své rozhodnutí postavil na tom, že změna právní kvalifikace skutku, který se obžalovanému kladl za vinu, není možná.

32. Porušením práva na přístup k soudu došlo rovněž k odepření ochrany „prvotním“ stěžovatelovým ústavním hmotným právům, zejména dovolávanému právu na ochranu cti, důstojnosti a soukromého života podle čl. 10 odst. 1 a 2 Listiny. Jejich porušení však lze dle názoru Ústavního soudu konstatovat teprve ve chvíli, kdy již v žádném dílčím prvku těchto práv (např. v možnosti dosáhnout peněžité satisfakce od odsouzeného pachatele) nebude možné dosáhnout právní nápravy. Ostatně, jak vyplývá z výše uvedeného, je v dané věci spornou i samotná skutečnost vzniku relevantní újmy a její případné příčiny. Otázka samotné existence zásahu těchto práv tak vinou nesprávného postupu okresního soudu zůstala otevřená, což však nemá žádný vliv na závěr, že právo stěžovatele na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 a 4 Listiny bylo v posuzované věci porušeno.

33. K tomu nad rámec již uvedeného Ústavní soud považuje za vhodné doplnit, že zvláštní povaha a proměnnost tzv. trestných činů z nenávisti ukládá soudům povinnost posoudit povahu každého z takových útoků z perspektivy jeho potenciálních konkrétních obětí. Na to však okresní soud rezignoval. S přihlédnutím ke konkrétním skutkovým okolnostem (řádně zjištěným v ústavně konformním důkazním řízení) je vždy třeba určit, zda trestným činem, spočívajícím obvykle v užití nepřípustné „slovní zbraně“ v politické soutěži, došlo zároveň ke vzniku konkrétní právně uchopitelné újmy. Trestní předpisy tuto otázku nijak speciálně neřeší, a proto se s ní musí soudy vypořádat aplikací obecných občanskoprávních předpisů. Ani ty však nejsou v tomto směru zcela jednoznačné, a účastníci sporů jsou tak odkázáni především na judikaturu obecných soudů. Možnost přiznání nároku na náhradu rovněž i nemajetkové újmy byla přitom do trestního řádu zařazena s cílem, aby poškození mohli již v rámci trestního řízení dosáhnout úplné satisfakce, a vyrovnat se tak s nepříznivými následky trestného činu (srov. Šámal, P. citované dílo, s. 508 a násl.). Tím adhezní řízení přispívá významně lépe k dosažení účelu trestního řízení (srov. § 1 odst. 1 trestního řádu).

34. Ústavní soud si přitom uvědomuje, že politický a společenský rozměr daných trestných činů, „vynalézavost“ jejich pachatelů a téměř neuchopitelný vývoj komunikačních prostředků k jejich páchání činí uvedenou povinnost soudů značně nelehkou. Každá nová skupina případů se tak obvykle pouze posuzuje analogicky s tou poslední. Verbální (resp. písemné) útoky na tzv. sociálních sítích představují dle Ústavního soudu sice technicky specifický, avšak k nástrojům starších totalitních ideologií snadno připodobnitelný způsob nepřípustného vedení politického boje. Je třeba zkoumat, nakolik je takové sdělení na tzv. facebookovém profilu odlišné kupříkladu od pomalování výlohy obchodníka náležejícího k jiné společenské menšině. Hrozivé historické zkušenosti se stigmatizací společenských menšin se nemohou projevovat pouze v přijetí „obecně ochranné“ trestní legislativy, ale měly by nalézt svůj odraz i v hlubším zkoumání pochopení újmy jejích adresátů, kterým jsou navíc takové útoky adresovány. Soudy tak musí vždy zkoumat, jak se jednotlivý útok projeví v individuální sféře konkrétního jedince (např. v důsledku jeho ohrožení, obav, poškození dobrého jména apod.), a nakolik jde pouze o nepřípustnou neadresnou politickou kampaň. Z uvedené nelehké situace však nemohou soudy unikat především tak, že se procesními postupy budou hlasu těchto potenciálních poškozených preventivně vyhýbat.

VI. Závěr a možná náprava porušení stěžovatelových práv

35. Ústavní soud proto dospěl k závěru, že postupem okresního soudu byla porušena stěžovatelova ústavně zaručená práva, jak je ve výroku I uvedeno. I když mu nezbylo než přisvědčit stanovisku okresního soudu ohledně významu zrušení napadeného procesního rozhodnutí, přesto – z důvodu „odklizení“ takového neústavního excesivního právního aktu – jej zrušil. Neomezil se proto (s ohledem na funkci ústavní stížnosti, která je rovněž prostředkem ochrany objektivního práva) na pouhé konstatování a vymezení takového

porušení základních práv a svobod stěžovatele tzv. akademickým výrokem [takto bylo třeba postupovat např. v nálezu ze dne 28. 2. 2017 sp. zn. III. ÚS 2916/15 (N 35/84 SbNU 401)].

36. Ústavní soud si je v této souvislosti vědom toho, že na základě předmětné ústavní stížnosti nemůže zrušit odsuzující pravomocný rozsudek, kterým se dané trestní řízení skončilo, a tím zasáhnout do již pravomocně ukončeného trestního řízení v neprospěch již jednou pravomocně odsouzeného (čl. 40 odst. 5 Listiny). Zrušením jednoho procesního usnesení z jeho průběhu jej znovu otevřít nelze. A vydání jakéhokoliv nového procesního usnesení o stěžovatelově účasti v dané trestní věci by pak postrádalo právní oporu i racionální smysl. Proto sice bylo přistoupeno k jeho zrušení, avšak s poukazem na § 314k odst. 2 trestního řádu (oprávnění Ústavního soudu „stanovit jinak“) *per analogiam* s dovětkem, že pro otevření řízení okresním soudem v této části věci již není prostor.

37. Důležitým aspektem je rovněž to, že přiměřená (byť připravená o specifické prvky – viz výše) ochrana je stěžovateli zajištěna v jiných řízeních. Ústavní soud již v minulosti konstatoval, že rozhodujícím kritériem pro určení nezbytnosti kasačního zásahu Ústavního soudu do adhezního řízení je míra možnosti a obtížnosti nápravy všech pochybení trestních soudů v občanskoprávním soudním řízení (srov. např. usnesení ze dne 18. 2. 2015 sp. zn. II. ÚS 165/15 nebo bod 18 usnesení ze dne 19. 7. 2016 sp. zn. III. ÚS 676/16). Za relevantní skutečnost rovněž Ústavní soud považoval, že v dané věci šlo (s odstupem času) o relativně bagatelní trestný čin a následné chování pachatele nevykazovalo působení tzv. druhotné újmy.

38. Nálezová forma rozhodnutí je dle Ústavního soudu potřebná i pro naplnění subjektivní funkce řízení o ústavní stížnosti, neboť jím Ústavní soud obecně závaznými výrokovými závěry jednak poskytuje stěžovateli určitou satisfakci v podobě konstatování porušení práva, a dále z hlediska její objektivní funkce výrokem [nález ze dne 28. 2. 2017 sp. zn. III. ÚS 2916/15 (N 35/84 SbNU 401) nebo usnesení ze dne 2. 2. 2016 sp. zn. III. ÚS 3342/15 (U 1/80 SbNU 685)] vymezuje hranice dalšího postupu soudů v obdobných případech. Tento výrok se přitom vztahuje pouze na porušení práva stěžovatele na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, nikoli na jeho návrh na odškodnění, o kterém v řízení rozhodováno nebylo a o kterém může být rozhodnuto i pořadem práva občanského, kde je cesta pro stěžovatele stále otevřená.

39. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud podané ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a napadené rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Takto rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 48
Princip ochrany důvěry jednotlivce ve správnost aktů veřejné moci (sp. zn. II. ÚS 216/18 ze dne 2. dubna 2019)

Poučení ze strany daňových orgánů o neexistenci běhu prekluzivní lhůty k podání návrhu na obnovu řízení, které, byť bylo s ohledem na následnou judikaturu nesprávné, bylo řádně odůvodněné a účastník řízení neměl v dané době důvod jej zpochybňovat, může za výjimečných okolností vést s ohledem na princip ochrany důvěry jednotlivce ve správnost aktů veřejné moci k neaplikaci této objektivní prekluzivní lhůty. Upřednostnění ochrany důvěry jednotlivce v právo nad právní jistotou je umocněno v oblasti daňového práva, neboť se jedná o vertikální vztah mezi státem a daňovým subjektem, jehož se neúčastní žádná další osoba, jejíž práva či zájmy by mohly být dotčeny.

Postup podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, nastupuje až za situace, kdy nelze nápravu zjednat cestou vyčerpání všech procesních prostředků, které zákon poškozenému k ochraně jeho práva poskytuje. Nejvyšší správní soud se nemůže zprostit své povinnosti chránit ústavně zaručená práva jednotlivců odkázáním účastníků řízení na postup podle zákona č. 82/1998 Sb., nýbrž musí sám hledat ústavně konformní řešení posuzovaného případu. V opačném případě se dopouští porušení práva na soudní ochranu zaručeného čl. 36 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka, soudce Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a soudkyně Kateřiny Šimáčkové ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky DAREAL, a. s., se sídlem Gajdošova 4392/7, Brno, zastoupené JUDr. Eliškou Chobolovou, advokátkou, se sídlem Cihlářská 19, Brno, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 7. 12. 2017 č. j. 10 Afs 113/2016-37 a rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 31. 3. 2016 č. j. 29 Af 87/2013-69, za účasti Nejvyššího správního soudu a Krajského soudu v Brně jako účastníků řízení a Odvolacího finančního ředitelství jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 7. 12. 2017 č. j. 10 Afs 113/2016--37 a rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 31. 3. 2016 č. j. 29 Af 87/2013-69 bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces zaručené článkem 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, právo vlastnit majetek zaručené čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i princip důvěry jednotlivce ve správnost aktů veřejné moci zaručený čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Stěžovatelka se ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví označených soudních rozhodnutí z důvodu tvrzeného porušení jejího ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), práva vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny a dále principu důvěry jednotlivce ve správnost aktů veřejné moci vyplývající z čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“).

2. Z ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí a vyžádaných spisů obecných soudů a orgánů finanční správy zjistil Ústavní soud následující skutečnosti.

3. Katastrální úřad pro Jihomoravský kraj, pracoviště Brno-venkov, (dále jen „katastrální úřad“) rozhodl dne 1. 9. 2000 o vkladu vlastnického práva ke komplexu budov, včetně rozestavěného hotelu EXTRA, a přilehlým pozemkům v obci Popůvky v blízkosti dálnice D1 (dále jen „nemovitosti“) do katastru nemovitostí. Učinil tak na základě kupní smlouvy o převodu nemovitostí uzavřené mezi stěžovatelkou, resp. společností EURESTA, s. r. o., (která dne 6. 8. 2015 zanikla bez likvidace fúzí sloučením se stěžovatelkou) jako prodávající a Ing. Bedřichem Hnilicou jako kupujícím. V reakci na podnět katastrálního úřadu byla stěžovatelka dne 24. 6. 2002 vyzvána Finančním úřadem Brno-venkov (dále jen „správce daně“) k podání daňového přiznání k dani z převodu nemovitostí a dne 2. 10. 2002 jí byla vyměřena daň z převodu nemovitostí ve výši 1 797 510 Kč. Stěžovatelka obratem podala žádost o posečkání daně z důvodu, že kupní smlouva byla podepsána bez vědomí jejího jednatele a okolnosti uzavření smlouvy jsou předmětem případné žaloby na neplatnost smlouvy. Žádost však byla správcem daně zamítnuta.

4. Dne 15. 7. 2004 stěžovatelka podala návrh na obnovu řízení s odůvodněním, že k převodu nemovitostí došlo na základě podvržené kupní smlouvy, na níž byl podpis jednatele padělán, a která je proto neplatná. K návrhu byla připojena žaloba na určení vlastnického práva a znalecký posudek z oboru písmoznalectví obsahující závěry o padělání podpisu jednatele stěžovatelky na návrhu na vklad vlastnického práva a na kupní smlouvě. Správce daně rozhodnutím ze dne 18. 11. 2004 č. j. 182893/04/293960/8892 žádost o obnovu řízení zamítl. V odůvodnění uvedl, že do doby, než o žalobě na určení vlastnictví pravomocně rozhodne příslušný soud, není prokázáno, že existují důvody povolení obnovy řízení dle § 54 odst. 1 písm. b) zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, v rozhodném znění, (dále jen „zákon o správě daní a poplatků“).

5. Stěžovatelka rozhodnutí napadla odvoláním, které Finanční ředitelství v Brně rozhodnutím ze dne 21. 7. 2005 č. j. 1042/05/FŘ 140 zamítlo (pozn. Ústavního soudu: Finanční ředitelství v Brně bylo ke dni 31. 12. 2012 zrušeno zákonem č. 456/2011 Sb., o Finanční správě České republiky. Jeho působnost přešla na Odvolací finanční ředitelství). Finanční ředitelství v Brně dospělo k závěru, že správci daně nepřísluší zkoumat pravost podpisů na kupní smlouvě. Správce daně byl vázán rozhodnutím katastrálního úřadu o vkladu vlastnického práva k nemovitostem, na jehož základě vyměřil daň. Ztotožnil se s názorem správce daně, že do pravomocného rozhodnutí příslušného soudu o žalobě na určení vlastnického práva nelze o obnově řízení rozhodnout. K námitce stěžovatelky poukazující na prekluzivní lhůtu k podání návrhu na obnovu řízení Finanční ředitelství v Brně uvedlo, že „v případě absolutní neplatnosti smlouvy žádný právní následek z takové smlouvy nikdy nevznikl, tzn., že nedošlo k převodu vlastnického práva, nevznikl tak předmět daně a daňová povinnost. Uplatnění objektivní lhůty pro obnovu řízení je obsoletní, resp. nelze vůbec stanovit počátek celého běhu lhůty. To znamená, že o povolení obnovy řízení v tomto případě může daňový subjekt v budoucnu žádat kdykoliv, omezen pouze lhůtou subjektivní“.

6. Okresní soud Brno-venkov následně rozsudkem ze dne 22. 12. 2010 č. j. 20 C 26/2008-504 určil, že vlastníkem předmětných nemovitostí byla stěžovatelka. Soud dospěl k závěru, že kupní smlouva byla absolutně neplatná z důvodu padělání podpisu jednatele stěžovatelky. Krajský soud v Brně rozsudkem ze dne 18. 9. 2012 č. j. 47 Co 127/2011-585 rozsudek v napadené části potvrdil. Dne 18. 12. 2012 (tj. v šestiměsíční subjektivní lhůtě) podala stěžovatelka nový návrh na obnovu řízení. V návrhu uvedla, že přiložená soudní rozhodnutí prokazují, že k převodu nemovitostí nikdy nedošlo, nevznikl tak předmět daně z převodu nemovitostí ani daňová povinnost. Správce daně však řízení rozhodnutím ze dne 7. 3. 2013 č. j. 568011/13/3005-24402-709972 zastavil, neboť objektivní prekluzivní tříletá lhůta pro podání návrhu na obnovu řízení uplynula dne 31. 12. 2005. Podle správce daně na uplynutí lhůty nic nezměnilo podání prvního návrhu na obnovu řízení v roce 2004, neboť tento návrh nebylo možné pokládat za úkon směřující k vyměření daně. Na běh lhůty nebylo možné aplikovat žádné ustanovení zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „daňový řád“), neboť i maximální desetiletá lhůta uplynula dne 31. 12. 2010, tedy před účinností daňového řádu. Zákon o správě daní a poplatků neznal institut stavění lhůty po dobu řízení o otázce nezbytné pro správné stanovení daně. Ke stavění lhůty proto nedošlo.

7. Odvolání stěžovatelky proti rozhodnutí správce daně o zastavení řízení o obnově řízení bylo Odvolacím finančním ředitelstvím rozhodnutím ze dne 27. 9. 2013 č. j. 24006/13/5000-14401-701942 zamítnuto. V odůvodnění uvedlo, že správce daně byl při vyměření daně v roce 2002 vázán rozhodnutím Katastrálního úřadu Brno-venkov ze dne 1. 9. 2000 o povolení vkladu. V době vyměření daně neměl správce daně žádnou pochybnost o existenci předmětné kupní smlouvy; správce daně postupoval v souladu s ústavním pořádkem a v řízení neporušil žádné právní předpisy. Závěr Finančního ředitelství v Brně ohledně neuplatnění objektivní lhůty byl v souladu s tehdejším výkladem právních předpisů. K délce řízení před civilními soudy poznamenal, že správce daně není oprávněn nepokračovat v řízení jen z důvodu tvrdosti vůči daňovému subjektu nebo zásahu do podstaty a smyslu jeho základních práv. Stěžovatelka mohla od 31. 12. 2010 žádat o prominutí daně, nevyužila však ani jiných zákonných institutů. Z přiložených rozsudků civilních soudů sice vyšly najevo skutečnosti, které nemohly být bez jejího zavinění uplatněny dříve v řízení a mohly mít podstatný vliv na výrok rozhodnutí, došlo však již k prekluzi lhůty pro vyměření daně, a tím i k prekluzi lhůty pro podání návrhu na obnovu daňového řízení. Stěžovatelce byla v roce 2002 zaslána výzva k podání daňového přiznání, tříletá lhůta proto začala běžet ode dne 1. 1. 2003 a skončila dne 31. 12. 2005.

8. Proti rozhodnutí Odvolacího finančního ředitelství podala stěžovatelka žalobu, kterou Krajský soud v Brně (dále jen „krajský soud“) v záhlaví označeným rozsudkem zamítl. Ohledně běhu objektivní lhůty ve věci daně z převodu nemovitostí odkázal na usnesení rozšířeného senátu Nejvyšší správního soudu ze dne 24. 11. 2015 č. j. 6 Afs 161/2014-84 (publ. pod č. 3349/2016 Sb. NSS a dostupné tak jako ostatní rozhodnutí správních soudů na www.nssoud.cz). Daň vyměřená z převodu, ke kterému z důvodu absolutní neplatnosti smlouvy nedošlo, je nezákonná; tato nezákonnost však musí být odstraněna ve lhůtě zákonem předvídané. Podle § 54 odst. 3 zákona o správě daní a poplatků musela být žádost o obnovu řízení podána do šesti měsíců ode dne, kdy se žadatel prokazatelně dozvěděl o důvodech obnovy řízení (subjektivní lhůta), nejpozději však před uplynutím lhůty, ve které zaniká právo daň vyměřit nebo doměřit (objektivní lhůta). Obdobná úprava je obsažena i v § 118 odst. 2 a § 119 odst. 4 daňového řádu. Podle § 22 zákona č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí, ve znění do 31. 12. 2010, (dále jen „zákon o trojdani“) nebylo možné daň vyměřit ani doměřit po uplynutí tří let od konce kalendářního roku, v němž vznikla povinnost podat daňové přiznání, případně od konce roku, kdy byl poplatník zpraven

o posledním úkonu směřujícímu k vyměření daně. Vyměřit a doměřit daň šlo nejpozději do deseti let od konce kalendářního roku, v němž vznikla povinnost podat daňové přiznání. Lhůta pro vyměření nebo doměření daně se odvíjela od povinnosti podat daňové přiznání, která je dle § 21 odst. 1 písm. b) zákona o trojdani vázána na vklad vlastnického práva do katastru nemovitostí. Začátek prekluzivní lhůty se tedy neodvíjel od okamžiku uzavření platné kupní smlouvy, ale od povolení vkladu vlastnického práva do katastru nemovitostí, resp. od doby, kdy se o něm stěžovatelka dozvěděla. Námitka, že objektivní lhůta nikdy nezačala běžet, byla proto krajským soudem shledána nedůvodnou.

9. Ze správního spisu krajský soud zjistil, že lhůta pro podání daňového přiznání uplynula dne 9. 10. 2000 (30 dnů od doručení rozhodnutí katastrálního úřadu o povolení vkladu vlastnického práva do katastru nemovitostí), lhůta pro vyměření daně měla tedy uplynout dne 31. 12. 2003. Vzhledem k tomu, že výzva správce daně k podání daňového přiznání byla stěžovatelce doručena dne 3. 7. 2002 a že následně již ve věci nebyl učiněn jiný úkon, uplynula lhůta k vyměření daně, resp. k podání návrhu na obnovu řízení dne 31. 12. 2005. Ustanovení daňového řádu nebylo na posuzovaný případ možné aplikovat, neboť lhůta pro vyměření a doměření daně skončila ještě před účinností daňového řádu. K námitce protiústavnosti krajský soud odkázal na již citované usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu č. j. 6 Afs 161/2014-84, podle kterého se sice institut časově podmíněného uplatnění majetkové pohledávky může zdát nespravedlivý, je však odůvodněn zásadním zájmem na právní jistotě a stabilitě ve společnosti. K zákonnosti rozhodnutí Finančního ředitelství v Brně ze dne 21. 7. 2005 č. j. 1042/05/ FŘ 140 se krajský soud nemohl vyjádřit, neboť nebylo žalobou napadeno, a pokud by bylo, byla by tato žaloba opožděná.

10. Kasační stížnost proti rozsudku krajského soudu Nejvyšší správní soud v záhlaví označeným rozsudkem zamítl. Stěžovatelka v kasační stížnosti nerozporovala závěry krajského soudu ohledně běhu objektivní lhůty, tvrdila však, že v jejím případě je situace odlišná, neboť byla Finančním ředitelstvím v Brně výslovně informována, že její objektivní lhůta neběží. Nejvyšší správní soud se proto zabýval otázkou, zda mohl mít na běh objektivní lhůty vliv nesprávný názor Finančního ředitelství v Brně vyslovený v odůvodnění zamítavého rozhodnutí o odvolání v rámci stěžovatelčina prvního návrhu na obnovu řízení, a dospěl k závěru, že nikoli.

11. Nejvyšší správní soud uvedl, že zákon o správě daní a poplatků neobsahuje žádné ustanovení umožňující prolomení běhu lhůt. K námitce stěžovatelky, že změnu výkladové praxe orgánů finanční správy nelze přičítat k její tíži, Nejvyšší správní soud uzavřel, že ačkoli dlouhodobá, ustálená a jednotná správní praxe může zakládat legitimní očekávání, které by ve výjimečných případech mohlo odůvodnit prolomení ve prospěch jednotlivce zásady vázanosti veřejné správy zákonem, v posuzovaném případě se o takovou správní praxi nejednalo. Stěžovatelka nepředložila žádné důkazy o ustálenosti Finančním ředitelstvím v Brně podaného výkladu běhu objektivní lhůty, ze správního spisu nic takového neplyne ani v tomto směru neexistuje žádná metodika či pokyn finanční správy. Finanční ředitelství v Brně podalo stěžovatelce nesprávnou informaci, jednalo se však pouze o nesprávný právní názor vyslovený v individuální věci, který nebyl způsobilý založit legitimní očekávání odůvodňující prolomení zákonem jasně stanovené lhůty. Důsledky pochybení Finančního ředitelství v Brně nelze řešit přijetím výkladu *contra legem*, nýbrž postupem podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“). Za nesprávný postup lze považovat i poskytnutí nesprávné informace ze strany správního orgánu. Závěrem Nejvyšší správní soud konstatoval, že stěžovatelka se mohla proti nesprávně vyměřené dani bránit dříve. Mohla podat správní žalobu proti rozhodnutí Finančního

ředitelství v Brně ze dne 21. 7. 2005 a domáhat se, aby správce daně sám posoudil otázku neplatnosti kupní smlouvy postupem dle § 28 odst. 1 zákona o správě daní a poplatků, případně mohla podat dodatečné daňové přiznání. Stěžovatelka rovněž nepodala žalobu na určení vlastnictví ihned, nýbrž až po třech letech.

II. Argumentace stěžovatelky

12. Stěžovatelka spatřuje zásadní zásah do své majetkové sféry v tom, že byla nucena uhradit daň z převodu nemovitostí v situaci, kdy k převodu nedošlo a zápis do katastru nemovitostí byl proveden na základě kupní smlouvy opatřené padělaným podpisem. Stěžovatelka podala návrh na obnovu řízení již v roce 2004, a to jakmile měla k dispozici znalecký posudek o padělání podpisu. Byla však daňovými orgány informována, že obnovy řízení se může domoci teprve poté, co bude mít pravomocné rozhodnutí o určení vlastnického práva. Současně byla daňovými orgány informována, že za daných okolností jí neběží objektivní lhůta, nýbrž pouze šestiměsíční subjektivní lhůta od obdržení pravomocného rozhodnutí. Tento pokyn považovala stěžovatelka za logický, neboť s ohledem na délku soudních řízení by tříletou objektivní lhůtu nemohl daňový subjekt nikdy dodržet. Nadto, jak potvrdilo i Odvolací finanční ředitelství v rozhodnutí ze dne 27. 9. 2013 č. j. 24006/13/5000--14401-701942, daný výklad byl souladný s tehdejší aplikační praxí.

13. Závěr Nejvyššího správního soudu, že na její straně nemohlo být dáno legitimní očekávání, považuje stěžovatelka za nesprávný. Skutečnost, že k posuzovanému problému nebyl vydán žádný metodický pokyn ani soudní rozhodnutí, nevylučuje, že daná aplikační praxe existovala; Odvolacím finančním ředitelstvím byla existence této praxe ostatně potvrzena. Nelze klást stěžovatelce k tíži, že během dlouholetého sporu před civilními soudy se výklad sporných ustanovení změnil. S ohledem na předchozí výklad, dle kterého se objektivní lhůta k podání návrhu na obnovu řízení nevztahovala na případy, kdy k převodu vlastnického práva nedošlo, měla být v intencích principu proporcionality dána přednost zájmu na spravedlivém rozhodnutí. Stěžovatelka dále poukazuje na nález sp. zn. I. ÚS 629/06 ze dne 15. 1. 2008 (N 11/48 SbNU 111), v němž bylo uvedeno, že jedná-li někdo v oprávněné důvěře v nějaký zákon či právo vůbec, nemá být v této důvěře zklamán. Přehodnocení výkladu zákona ze strany správních úřadů nebo soudů za nezměněného stavu interpretovaných právních předpisů není vyloučeno, představuje však závažný zásah do právní jistoty a intenzitu tohoto zásahu je nutno posuzovat vždy ve světle individuální situace. Stěžovatelka namítá, že individuální okolnosti v jejím případě takovou změnu výkladu neumožňují.

III. Vyjádření účastníků řízení

14. K výzvě soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili účastníci řízení a vedlejší účastník.

15. Nejvyšší správní soud uvedl, že se v napadeném rozsudku podmínkám vzniku legitimního očekávání na straně stěžovatelky podrobně věnoval. Setrvává na svém názoru, že správní praxi zakládající legitimní očekávání nemůže vytvořit ojedinělý a nezákonný právní názor správního orgánu; tím spíše nemůže takový názor vést k prolomení objektivní prekluzivní lhůty. Ochrana legitimního očekávání je významným principem správního práva, nemůže však vzniknout následkem ojedinělých excesů správních orgánů. Opačný přístup by podle Nejvyššího správního soudu znamenal narušení právní jistoty a zavdal by velký potenciál pro zneužití. Dále pak Nejvyšší správní soud opakuje argumentaci uvedenou v napadeném rozsudku.

16. Krajský soud ve svém vyjádření pouze konstatoval, že setrvává na svém právním názoru obsaženém v napadeném rozsudku a na rozsudek v dalším odkazuje.

17. Odvolací finanční ředitelství jako vedlejší účastník ve svém vyjádření zrekapitulovalo průběh předchozího řízení, uvedlo, že zákonná úprava žádnou možnost

prolomení, resp. prodloužení objektivní lhůty neobsahovala, a odkázalo na již citované rozhodnutí rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu č. j. 6 Afs 161/2014-84. Daňový řád na posuzovaný případ nebylo možné aplikovat, neboť objektivní lhůta uplynula ještě před nabytím jeho účinnosti. Správce daně byl při rozhodování vázán právními normami, nikoli názorem Finančního ředitelství v Brně vyjádřeným v rámci odůvodnění rozhodnutí v předcházejícím řízení.

IV. Procesní podmínky řízení

18. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 a contrario zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“), byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a splňuje i ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. S ohledem na obsah ústavní stížnosti dospěl Ústavní soud k závěru, že není nutné nařizovat ústní jednání, neboť od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

V. Posouzení věci Ústavním soudem

19. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je v řízení o ústavní stížnosti jen ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonnosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Není proto povolán k přezkumu aplikace podústavního práva a může tak činit jen tehdy, jestliže současně shledá porušení základního práva či svobody, protože základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Interpretace zákonných a podzákonných právních norem, která nešetří základní práva v co nejvyšší míře, při současném dodržení účelu aplikovaných právních norem, anebo interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak znamenají porušení základního práva či svobody [srov. např. nálezy sp. zn. III. ÚS 224/98 ze dne 8. 7. 1999 (N 98/15 SbNU 17), sp. zn. III. ÚS 150/99 ze dne 20. 1. 2000 (N 9/17 SbNU 73), sp. zn. II. ÚS 476/09 ze dne 2. 4. 2009 (N 81/53 SbNU 23), dostupné též tak jako ostatní zde uvedená rozhodnutí Ústavního soudu na http://nalus.usoud.cz].

20. V naznačeném rozsahu Ústavní soud napadená rozhodnutí přezkoumal a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

V.a) Obecná východiska

21. Ústavní soud ve své konstantní judikatuře již mnohokrát konstatoval, že netoleruje orgánům veřejné moci a především obecným soudům formalistický přístup k aplikaci práva, který používá sofistikované odůvodňování k prosazení zřejmé nespravedlnosti [srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 21/96 ze dne 4. 2. 1997 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.)]. Z požadavku materiálního právního státu zakotveného v čl. 1 odst. 1 Ústavy vyplývá povinnost každého soudce hledat a prosazovat skutečně spravedlivé řešení: „Nad každým utvářením soudního rozhodnutí klene se dvojí imperativ: rozhodnutí musí být nejen zákonné, ale především spravedlivé. Úkolem soudu je rozpoznat skrze zákon spravedlnost“ [nález ze dne 13. 3. 2013 sp. zn. IV. ÚS 1241/12, body 14, 15 (N 42/68 SbNU 425)]. Zejména nelze tolerovat, aby sám stát profitoval z nedokonalosti právní úpravy či pochybení orgánů veřejné moci v neprospěch jednotlivce [srov. nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2062/14 ze dne 25. 10. 2016 (N 198/83 SbNU 185)].

22. Ke znakům materiálního právního státu neoddělitelně patří též princip ochrany důvěry občanů v právo [nález sp. zn. IV. ÚS 215/94 ze dne 8. 6. 1995 (N 30/3 SbNU 227)]. Ochrana jednání učiněného v důvěře v právo předpokládá, že právnická nebo fyzická osoba jedná v důvěře nejen v text relevantního právního předpisu, ale zejména v důvěře v trvající výklad takovéhoto předpisu orgány veřejné moci, včetně praxe správních úřadů a výkladu práva správními soudy (vyvolá-li ovšem taková správní praxe vůbec potřebu žalob ve

správním soudnictví) [nález sp. zn. I. ÚS 629/06 ze dne 15. 1. 2008 (N 11/48 SbNU 111)]. Jednotlivec má právo na dobrou víru v akty veřejné moci, jimž svědčí presumpce správnosti [nálezy sp. zn. I. ÚS 2254/07 ze dne 8. 4. 2008 (N 68/49 SbNU 37) či sp. zn. IV. ÚS 150/01 ze dne 9. 10. 2003 (N 117/31 SbNU 57)]. Ze zásady ochrany důvěry občanů v právo vyplývá povinnost orgánů veřejné moci, aby při posouzení toho, zda určitý procesní prostředek ochrany práva byl podán řádně a včas, respektovaly princip důvěry jednotlivce ve správnost aktů veřejné moci. To znamená, že účastníku řízení nesmí být na újmu, pokud při využití takovéhoto prostředku proti rozhodnutí orgánu veřejné moci postupoval v dobré víře ve správnost v něm obsaženého nesprávného poučení. Uvedené se přitom týká i rozhodnutí správních orgánů [srov. nálezy sp. zn. II. ÚS 487/03 ze dne 11. 5. 2005 (N 103/37 SbNU 383) či sp. zn. IV. ÚS 3476/11 ze dne 31. 1. 2012 (N 25/64 SbNU 269)].

23. Vymezení lhůt a podmínek jejich běhu je zásadní pro zachování právní jistoty a snížení entropie a nejistoty v právních vztazích [nález sp. zn. Pl. ÚS 33/97 ze dne 17. 12. 1997 (N 163/9 SbNU 399; 30/1998 Sb.)], musí však vyváženým způsobem respektovat všechna dotčená práva a chráněné zájmy. Z uvedených důvodů proto Ústavní soud výjimečně přistupuje k prolomení zákonem stanovených lhůt v případě, kdy by jejich aplikace vedla k popření účinné možnosti jednotlivce domáhat se ochrany svých ústavně zaručených práv [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 15/09 ze dne 8. 7. 2010 (N 139/58 SbNU 141; 244/2010 Sb.)]. V případě chybného poučení jednotlivce ze strany orgánu veřejné moci musí veřejná moc sama toto pochybení napravit a dovodit mimořádnou přípustnost návrhu i po překročení zákonné lhůty. Důsledky tohoto pochybení nelze spravedlivě přičíst k tíži jednotlivce, který jednal jako bdělý účastník řízení [srov. např. nálezy sp. zn. II. ÚS 618/01 ze dne 20. 2. 2002 (N 20/25 SbNU 153) a sp. zn. IV. ÚS 2163/11 ze dne 30. 5. 2013 (N 97/69 SbNU 641)]. Rovněž Evropský soud pro lidská práva zdůrazňuje, že uplatňování pravidel upravujících lhůty pro podání procesních prostředků ochrany nesmí navrhovateli bránit v použití dostupného prostředku nápravy. Jednání orgánů veřejné moci nesmí u jednotlivce vyvolávat zmatek ohledně začátku běhu lhůty pro podání procesního prostředku ochrany (rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 2. 2004, *Vodárenská akciová společnost, a. s., proti České republice*, č. 73577/01)

24. V oblasti daňového práva pak výše uvedené platí o to více, že se jedná o oblast přímo zasahující do jádra svobody každého jednotlivce, tj. do jeho majetkové sféry. Interpretace a aplikace daňového práva musí šetřit podstatu a smysl vlastnického práva: „Při ukládání a vymáhání daní dle zákona (čl. 11 odst. 5 Listiny), tedy při *de facto* odnětí části nabytého vlastnictví, jsou orgány veřejné moci povinny ve smyslu čl. 4 odst. 4 Listiny šetřit podstatu a smysl základních práv a svobod – tedy v případě pochybností postupovat mírněji“ [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 650/05 ze dne 16. 8. 2007 (N 130/46 SbNU 217), nález sp. zn. I. ÚS 621/02 ze dne 19. 8. 2004 (N 115/34 SbNU 209) či nález sp. zn. I. ÚS 1611/07 ze dne 2. 12. 2008 (N 211/51 SbNU 639)].

V.b) Aplikace obecných východisek na projednávanou věc

25. Výše uvedené principy je nutno aplikovat i na stěžovatelčin případ, zejména pak na otázku běhu objektivní lhůty k podání návrhu na obnovu daňového řízení.

26. V rovině podústavního práva je obnova daňového řízení podle § 54 zákona o správě daní a poplatků (resp. § 117 až 119 daňového řádu; zákonná úprava je v zásadě totožná) považována za mimořádný opravný prostředek, jehož účelem je odstranit nedostatky ve skutkovém zjištění správce daně. Žádost o povolení obnovy řízení musí být podána v rámci zákonem stanovených lhůt. Konec objektivní lhůty k podání žádosti je spojen s uplynutím tříleté prekluzivní lhůty k vyměření nebo doměření daně (§ 47 odst. 1 zákona o správě daní a poplatků, resp. § 22 odst. 1 zákona o trojdani). Byl-li před uplynutím této lhůty učiněn úkon směřující k vyměření daně nebo jejímu dodatečnému stanovení, běží tříletá lhůta znovu od

konce roku, v němž byl daňový subjekt o tomto úkonu zpraven. Bez ohledu na počet úkonů směřujících k vyměření daně je nejzazším termínem pro vyměření daně lhůta deseti let od konce zdaňovacího období, v němž vznikla povinnost podat daňové přiznání (§ 47 odst. 2 zákona o správě daní a poplatků, resp. § 22 odst. 2 zákona o trojdani). Desetiletá lhůta je vždy konečným limitem pro možnost změny daňové povinnosti (ať už ve prospěch, či v neprospěch daňového subjektu) a není ji možné přerušit jakýmkoliv úkonem správce daně (usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 23. 2. 2010 č. j. 7 Afs 20/2007-73, publ. pod č. 2055/2010 Sb. NSS).

27. Otázkou započetí běhu objektivní lhůty pro podání návrhu na obnovu řízení v případě daně z převodu nemovitostí se zabýval rozšířený senát Nejvyššího správního soudu v již citovaném usnesení č. j. 6 Afs 161/2014-84 a dovodil, že běh prekluzivní lhůty se odvíjí od zápisu vkladu vlastnického práva do katastru nemovitostí, a to i v případě absolutní neplatnosti smlouvy vztahující se k převodu nemovitosti. Navázal tak na svou předchozí judikaturu, podle které „[p]ro uplatnění nároku vzniklého z titulu vrácení plnění z absolutně neplatného právního úkonu platí tříletá prekluzívní lhůta, bez ohledu na to, že tato lhůta není v souladu s možností žalovat bez časového omezení určení platnosti právního úkonu. Účelem zavedení prekluzívních lhůt je nastolit stav, kdy po uplynutí těchto lhůt zanikají jak povinnosti, tak i práva daňových subjektů. Je tomu tak proto, aby po uplynutí zákonem stanovené lhůty nebyla narušena právní jistota účastníků daňového řízení, že pravomocně stanovená výše daňové povinnosti již nemůže být změněna“ (rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 1. 2009 č. j. 7 Afs 4/2008-64).

28. S Nejvyšším správním soudem je třeba souhlasit v tom, že stanovení lhůt v právním řádu a jejich dodržování je zásadní pro právní jistotu a stabilitu společenských vztahů. Ve většině případů proto ve vztahu k běhu času a s ním spojeným důsledkům převáží zájem na zachování jistoty v právních vztazích; tento obecný závěr nesmí nicméně v individuálním případě vést k porušení zásady ochrany důvěry jednotlivce v právo v míře vedoucí k porušení ústavního pořádku. V posuzované věci dospěl Ústavní soud z dále uvedených důvodů k závěru, že postup daňových orgánů aprobovaný obecnými soudy porušil princip důvěry stěžovatelky v právo v míře, kterou nelze s ohledem na její základní práva garantovaná zejména čl. 11 a čl. 36 odst. 1 Listiny tolerovat.

29. Předně je třeba upozornit na z ústavněprávního hlediska významný rozdíl mezi lhůtou pro vyměření daně a lhůtou pro podání návrhu na obnovu daňového řízení, a to ačkoli je zákonodárce v procesním daňovém právu ztotožňuje. Stanovení prekluzivní lhůty k vyměření daně slouží primárně k ochraně daňového subjektu a jeho právní jistoty: „Účelem zavedení prekluzivních lhůt pro vyměření bylo stimulovat správce daně k včasnému výkonu jeho práv a povinností a z hlediska právní jistoty daňových subjektů pak nastolit situaci, kdy po jejich uplynutí zanikají i jejich povinnosti, které, zejména pokud jde o povinnost prokazovat, jsou po uplynutí delší doby vždy spjaty s určitými problémy.“ [srov. nálezy sp. zn. II. ÚS 493/05 ze dne 11. 1. 2007 (N 5/44 SbNU 53) či sp. zn. I. ÚS 1611/07 ze dne 2. 12. 2008 (N 211/51 SbNU 639)]. Lhůta pro vyměření daně tak klade meze zásahu do vlastnického práva jednotlivce ze strany veřejné moci. Naopak lhůta pro podání návrhu na obnovu řízení se vztahuje k podání opravného prostředku, a představuje tak ve svém důsledku omezení práva na ochranu u soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu (čl. 36 odst. 1 Listiny).

30. Ze správního spisu zjistil Ústavní soud následující. Předmětná kupní smlouva týkající se převodu nemovitostí v řádu několika desítek milionů korun byla uzavřena bez vědomí stěžovatelky a následně byla shledána civilním soudem absolutně neplatnou z důvodu padělání podpisu jejího jednatele. Daňová povinnost tedy stěžovatelce nikdy nevznikla, přesto jí však byla vyměřena daň ve výši 1 797 510 Kč. Stěžovatelka se vyměřené dani bránila žádostí o posečkání daně, ve které namítala, že v souvislosti s uzavřením smlouvy došlo

k trestnému jednání nabyvatele nemovitosti (viz žádost o posečkání daně ze dne 18. 11. 2002 na č. l. 20 správního spisu). Tato, jakož i následující žádosti byly správcem daně zamítnuty a daň byla na stěžovatelce postupně exekučně vymožena. V roce 2004 podala stěžovatelka návrh na obnovu řízení podloženou podanou civilní žalobou na určení vlastnického práva a znaleckým posudkem prokazujícím padělání podpisu na vkladu vlastnického práva do katastru nemovitostí a pravděpodobně též i na kupní smlouvě (byť s ohledem na okolnosti uzavření kupní smlouvy neměla stěžovatelka k dispozici její originál). Správce daně však její návrh zamítl s tím, že ke splnění podmínek pro obnovu řízení je třeba pravomocného rozsudku civilního soudu. Finanční ředitelství v Brně tento závěr aprobovalo a stěžovatelku poučilo, že v jejím případě objektivní lhůta neběží a návrh na obnovu řízení je třeba podat v subjektivní lhůtě šesti měsíců od právní moci rozhodnutí civilního soudu. Poté, co stěžovatelka v roce 2012 civilní rozsudek obdržela a návrh na obnovu řízení podala podruhé, bylo jí ze strany orgánů finanční správy navzdory předchozímu výslovnému poučení sděleno, že návrh na obnovu řízení podala opožděně, a řízení bylo zastaveno.

31. Stěžovatelka tak státu zaplatila na dani částku 1 797 510 Kč, i když její daňová povinnost nikdy nevznikla. Do této situace se stěžovatelka dostala souhrou nedokonalé právní úpravy v tehdy platném zákoně o správě daní a poplatků a několika pochybení daňových orgánů při prvním podání návrhu na obnovu řízení v roce 2004. Daňové orgány se nejprve odmítly zabývat námitkami stran absolutní neplatnosti kupní smlouvy s odůvodněním, že jsou vázány rozhodnutím katastrálního úřadu ve vkladovém řízení. Tento názor je nesprávný, neboť katastrální úřad není povolán posuzovat platnost smluv, o jejichž vkladu rozhoduje, pouze formálně ověřuje splnění podmínek pro zápis do vkladu uvedených v § 5 zákona č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, resp. v § 17 zákona č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon), ve znění pozdějších předpisů. Rozhodnutí katastrálního úřadu tak není pro daňové orgány rozhodnutím o předběžné otázce, jímž by byly vázány (rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 21. 9. 2006 č. j. 1 Afs 101/2005-70). Následně stěžovatelku nesprávně poučily.

32. Je nicméně třeba připustit, že daňové orgány byly v době podání prvního návrhu na obnovu řízení ve složité situaci vzhledem k tomu, že stěžovatelka současně s podáním návrhu na obnovu řízení zahájila i civilní řízení o určení vlastnického práva k nemovitosti. Nejvyšší správní soud daňové orgány na jednu stranu zavazuje zabývat se a vypořádat se s námitkou absolutní neplatnosti smlouvy, a to i bez návrhu (rozsudek ze dne 3. 2. 2005 č. j. 2 Afs 94/2004-50, publ. pod č. 979/2006 Sb. NSS, či již citované usnesení rozšířeného senátu č. j. 6 Afs 161/2014-84), na druhou stranu však konstantně judikuje, že správce daně není *a priori* příslušný k posuzování platnosti či neplatnosti smluv uzavřených mezi subjekty na poli práva soukromého, neboť v opačném případě by docházelo k nežádoucí dvojkolejnosti rozhodování mezi daňovými orgány a civilními soudy (rozsudky Nejvyššího správního soudu ze dne 22. 1. 2010 č. j. 5 Afs 64/2009-104 či ze dne 14. 10. 2015 č. j. 1 Afs 70/2015-45). V době podání prvního návrhu na obnovu řízení daňové orgány sice neměly pravomocný rozsudek o určení vlastnického práva, kterým by byly vázány, rozhodnutí civilních soudů se však očekávalo a v případě vlastního posouzení daňovými orgány hrozilo nebezpečí dvojkolejnosti rozhodování. Podle tehdejší právní úpravy nebylo možné řízení ani přerušit, ani stavět lhůty k vydání rozhodnutí [zákon o správě daní a poplatků neobsahoval ustanovení obdobné § 148 odst. 4 písm. b) daňového řádu o stavění lhůt po dobu řízení o otázce, o níž je příslušný rozhodnout soud a která je nezbytná pro správné stanovení daně], zamítnutí návrhu doplněné úvahou o absenci běhu objektivní lhůty pro podání návrhu na obnovu řízení bylo za těchto podmínek pochopitelné.

33. Úvaha o neexistenci běhu objektivní lhůty byla odůvodněna tím, že povinnost platit daň z převodu nemovitostí nastává jen tehdy, dojde-li ke skutečnému převodu vlastnického práva k nemovitosti. V případě absolutní neplatnosti smlouvy proto nelze určit

počátek objektivní prekluzivní lhůty pro vyměření či doměření daně ani počátek objektivní prekluzivní lhůty pro podání návrhu na obnovu řízení. Tento právní názor byl následně prohlášen rozšířeným senátem Nejvyššího správního soudu za nesprávný (viz již mnohokrát odkazované usnesení č. j. 6 Afs 161/2014-84), není však *a priori* nemyslitelný, a stěžovatelka jej proto v roce 2004 neměla důvod zpochybňovat. Jak ostatně konstatovalo Odvolací finanční ředitelství, jednalo se o výklad zákona, který byl v dané době ustálený. Stěžovatelce proto nelze vytýkat, že se proti rozhodnutí daňových orgánů nebránila ve správním soudnictví a spolehla se na (nesprávné) poučení ze strany Finančního ředitelství v Brně.

34. Ústavní soud má proto za to, že stěžovatelka jednala s ohledem na stav právní úpravy v roce 2004 jako bdělý účastník řízení. Obnovy řízení se domáhala, jakmile měla k dispozici znalecký posudek o nepravosti podpisu na vkladu do katastru nemovitostí; po jejím zamítnutí a na základě výslovného poučení ze strany odvolacího daňového orgánu, že objektivní lhůta pro podání návrhu na obnovu řízení neběží, čekala na pravomocné rozhodnutí civilního soudu. Jediné, čím stěžovatelka vědomě ztížila svou procesní situaci, bylo nepodání opravného prostředku proti vyměření daně v roce 2002 a zpětvzetí žaloby na určení vlastnického práva dne 24. 5. 2006 a její následné podání v roce 2008. Tato jednání stěžovatelky, zřejmě odůvodněná komplexitou vlastnických vztahů k předmětným nemovitostem, však Ústavní soud nepovažuje za natolik zásadní, aby stěžovatelku připravila o právo na ochranu důvěry v akty veřejné moci.

35. S ohledem na posuzované individuální okolnosti vedla aplikace objektivní lhůty k faktickému upření možnosti domáhat se ochrany vlastnického práva, a tím i k porušení práva na soudní a jinou ochranu zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny. Daňové orgány, jakož i obecné soudy měly proto s ohledem na princip ochrany důvěry jednotlivce ve správnost aktů veřejné moci objektivní lhůtu výjimečně neaplikovat a návrh na obnovu řízení věcně posoudit. Upřednostnění ochrany důvěry jednotlivce v právo nad právní jistotou je v posuzovaném případě umocněno tím, že se jednalo o vertikální vztah v oblasti daňového práva, tedy vztah mezi státem (resp. jeho daňovými orgány) a fyzickou osobou, jehož se neúčastní žádná další osoba, jejíž práva či zájmy by mohly být dotčeny. Výjimečným prolomením objektivní lhůty proto nemůže být zasaženo do právní jistoty třetích osob [srov. obdobně nález sp. zn. III. ÚS 3221/11 ze dne 12. 12. 2013 (N 216/71 SbNU 531)].

36. Lze dodat, že Nejvyšší správní soud má pravdu v tom, že pouze ustálená, jednotná a dlouhodobá správní praxe, která opakovaně potvrzuje určitý výklad a použití právních předpisů, zakládá legitimní očekávání adresátů správní činnosti, a tím i obecně závazné pravidlo chování (obdobně se ostatně Ústavní soud vyjádřil v již citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 629/06). V posuzovaném případě se nicméně nejednalo o závaznost předchozí správní praxe, nýbrž o konkrétní poučení v pravomocném správním rozhodnutí adresovaném přímo stěžovatelce.

37. Závěrem zbývá upozornit na nesprávný názor Nejvyššího správního soudu, že nápravy výše popsané zjevné nespravedlnosti způsobené státem na úkor jednotlivce se stěžovatelka měla domáhat postupem podle zákona č. 82/1998 Sb. Nelze souhlasit s opakovaně se vyskytujícím tvrzením Nejvyššího správního soudu, že „v případě, kdy z důvodu nezákonného rozhodnutí nebo nesprávného úředního postupu dojde k prekluzi práva v neprospěch daňového subjektu, bylo by lze nepříznivé důsledky, které takovým postupem vzniknou, řešit již jen postupem podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, nikoli však účelovým výkladem zákona“ (viz např. rozsudky ze dne 28. 8. 2009 č. j. 5 Afs 9/2009-65, ze dne 14. 10. 2015 č. j. 1 Afs 70/2015-45 či ze dne 2. 3. 2016 č. j. 2 Afs 15/2016--21). Je sice pravda, že účelem zákona č. 82/1998 Sb. je náprava závadného stavu spočívajícího v nezákonném rozhodnutí či nesprávném úředním postupu, a to formou náhrady

škody, tato možnost však nastupuje až za situace, kdy nelze nápravu zjednat cestou vyčerpání všech procesních prostředků, které zákon poškozenému k ochraně jeho práva poskytuje [nález sp. zn. I. ÚS 3244/09 ze dne 10. 3. 2011 (N 39/60 SbNU 463)]. Nejvyšší správní soud se proto nemůže zprostit své povinnosti chránit ústavně zaručená práva jednotlivců odkázáním účastníků řízení na postup podle zákona č. 82/1998 Sb.

38. Aniž by Ústavní soud chtěl jakkoli předjímat rozhodnutí civilních soudů či se závazně vyjadřovat k výkladu zákona č. 82/1998 Sb., musí konstatovat, že v posuzovaném případě by se stěžovatelka náhrady škody domáhala velmi obtížně. Náhradě škody za nezákonné rozhodnutí by zřejmě bránila skutečnost, že nebylo zrušeno žádné rozhodnutí, a to ani v případě prvního, ani druhého návrhu na obnovu řízení. Názor Nejvyššího správního soudu, že poučení obsažené v rozhodnutí Finančního ředitelství v Brně z roku 2005 lze považovat za nesprávný úřední postup, neodpovídá judikatuře Nejvyššího soudu. Za nesprávný úřední postup Nejvyšší soud pokládá pouze deliktní jednání způsobená orgány veřejné moci, která se přímo nepromítla do obsahu rozhodnutí (srov. např. rozsudek ze dne 26. 4. 2017 sp. zn. 30 Cdo 3114/2015, dostupný na www.nsoud.cz). Rozhodnutí Nejvyššího soudu, na která Nejvyšší správní soud v napadeném rozsudku odkázal, se týkala poskytnutí informace jednotlivci ještě před zahájením správního řízení. V posuzované věci se však jednalo o právní názor obsažený v odůvodnění pravomocného rozhodnutí správního orgánu.

39. Nad rámec nutného posouzení Ústavní soud konstatuje, že v posuzované věci se střetly dvě významné právní hodnoty. Přístup Nejvyššího správního soudu klade výrazný důraz na hodnotu právní jistoty. Jak ostatně sám rozšířený senát uvedl v usnesení č. j. 6 Afs 161/2014-84, „[i]nstitut časově podmíněného uplatnění majetkových pohledávek se sice může zdát často nespravedlivý, jeho finalita by však neměla zastřít základní, a možno říci ústavní hodnotu, totiž, že přináší do společnosti stabilitu a jistotu … Z požadavku právní jistoty vyplývá, že po uplynutí zákonem stanovené, a tedy zásadně předvídatelné doby, má přednost zachování statu quo, byť nezákonného, před absolutní materiální spravedlností“. Právní jistota však není jedinou zásadní (ústavně) právní hodnotou. Jak pregnantně píše G. Radbruch: „[o]becné blaho, spravedlnost a právní jistota vykonávají společnou vládu nad právem – nikoli v harmonii prosté napětí, nýbrž naopak v žitém vztahu napětí. Přednost některé z těchto hodnot před ostatními nelze určit z nějaké normy jim všem třem nadřazené – taková norma neexistuje –, nýbrž pouze prostřednictvím odpovědného rozhodování“ (Radbruch, G. O napětí mezi účely práva. Wolters Kluwer, 2012, s. 114–115). Ve většině případů vskutku ve vztahu k běhu času a s ním spojeným důsledkům převáží zájem na zachování statu quo a jistoty v právních vztazích, nelze však akceptovat paušalizaci tohoto závěru vedoucí k extrémně nespravedlivé úpravě právních vztahů v individuálním případě.

VI. Závěr

40. Ústavní soud proto uzavírá, že zastavením řízení o obnově daňového řízení z důvodu opožděnosti návrhu a následným zamítnutím žaloby i kasační stížnosti napadenými rozhodnutími obecných soudů bylo porušeno stěžovatelčino základní právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, základní právo vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny, jakož i princip důvěry jednotlivce ve správnost aktů veřejné moci, jehož normativní vyjádření je obsaženo v principu právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy.

41. Ze všech shora uvedených důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí zrušil [§ 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. V novém řízení bude proto ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy povinností obecných soudů, resp. daňových orgánů posoudit otázku běhu objektivní

prekluzivní lhůty k podání návrhu na obnovu řízení v souladu s právními názory vyslovenými v tomto nálezu.

Č. 49
Výklad pojmu „veřejná instituce“ podle zákona o svobodném přístupu k informacím
(sp. zn. II. ÚS 618/18 ze dne 2. dubna 2019)

Ústavní soud akcentuje smysl zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, tzn. v maximální možné míře umožnit přístup veřejnosti k údajům, které se týkají činnosti povinných subjektů. Smyslem ústavně zaručeného základního práva na informace je umožnit a usnadnit efektivní veřejnou kontrolu výkonu veřejné moci, což ovšem zahrnuje též kontrolu hospodaření s majetkovými hodnotami, jež jsou veřejnou mocí přímo nebo nepřímo ovládány. Tento smysl ovšem bude zcela naplňován nikoliv tím, že bude omezován okruh povinných subjektů, nýbrž naopak tím, že v pochybnostech bude voleno řešení pro jejich rozšíření. Účelem vyšší míry transparentnosti právnických osob, které hospodaří s veřejnými prostředky, je záruka práva na informace podle čl. 17 odst. 1 a 5 Listiny, a to v širším kontextu efektivní kontroly veřejné moci ze strany veřejnosti. Prostředkem způsobilým dosáhnout uvedeného účelu je přitom jak zákonná úprava registru smluv, tak také podřazení právnických osob, v nichž má stát nebo jiná veřejnoprávní korporace stoprocentní majetkovou účast, pod pojem „veřejná instituce“ podle zákona o svobodném přístupu k informacím. Důvody, pro které se má daná informační povinnost, byť provedená ve dvou rozdílných zákonech, vztahovat na stejný okruh povinných osob, jsou totiž identické.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a soudce Ludvíka Davida a soudkyně Kateřiny Šimáčkové ve věci ústavní stížnosti stěžovatele Oživení, o. s., se sídlem Muchova 232/13, Praha 6, zastoupeného Mgr. Pavlem Černohousem, advokátem, se sídlem Lublaňská 398/18, Praha 2, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 7. 9. 2017 č. j. 8 A 215/2016-48 a rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 12. 12. 2017 č. j. 7 As 311/2017-39, za účasti Městského soudu v Praze a Nejvyššího správního soudu jako účastníků řízení a OTE, a. s., se sídlem Sokolovská 192/79, Praha 8, zastoupené Dr. Martinou Jankovskou, advokátkou, se sídlem Varšavská 714/38, Praha 2, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 7. 9. 2017 č. j. 8 A 215/2016-48 a rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 12. 12. 2017 č. j. 7 As 311/2017-39 bylo porušeno základní právo stěžovatele na informace podle čl. 17 odst. 1 a 5 Listiny základních práv a svobod.

II. Tyto rozsudky se proto ruší.

Odůvodnění

I. Průběh předchozího řízení a obsah ústavní stížnosti

1. Včas podanou ústavní stížností, která splňuje podmínky řízení dle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označených rozsudků správních soudů.

2. Stěžovatel zaslal žalovanému (OTE, a. s.) dne 22. 9. 2016 žádost podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím. Požádal v ní o veškeré smlouvy uzavřené mezi žalovaným a Českomoravskou komoditní burzou Kladno. Žalovaný odpověděl přípisem ze dne 22. 9. 2016 zn. 2016/O/950, kterým žádost odmítl. Uvedl, že se nepokládá za povinný subjekt ve smyslu zákona o svobodném přístupu k informacím. Požadované informace byly navíc předmětem obchodního tajemství, a to jak samotného žalovaného, tak Českomoravské komoditní burzy Kladno, takže by jejich poskytnutí bylo nepřípustné.

3. Stěžovatel podal proti tomuto přípisu odvolání, které představenstvo žalovaného zamítlo rozhodnutím ze dne 11. 10. 2016 zn. 2016/O/1005. V něm zopakovalo, že se necítí být povinným subjektem podle zákona o svobodném přístupu k informacím, nicméně žádost o poskytnutí požadované informace byla odmítnuta zejména z důvodu ochrany obchodního tajemství ve smyslu § 9 téhož zákona. Navíc s Českomoravskou komoditní burzou Kladno v současnosti žalovaný žádný smluvní vztah nemá a jediný smluvní vztah, který s ní měl, byla smlouva o spolupráci, jejíž platnost skončila před více než sedmi lety. Tato smlouva se ostatně netýkala používání veřejných prostředků, takže na ni nedopadala výluka z ochrany obchodního tajemství podle § 9 odst. 2 zákona o svobodném přístupu k informacím.

4. Proti rozhodnutí žalovaného podal žalobce žalobu k Městskému soudu v Praze, v níž setrval na názoru, že žalovaný je povinným subjektem, a naopak odmítl, že by veškeré informace obsažené v požadovaných smlouvách mohly mít povahu obchodního tajemství. Městský soud žalobu zamítl shora označeným rozsudkem, přičemž vyšel z právního názoru vyjádřeného mezitím v nálezu Ústavního soudu ze dne 20. 6. 2017 sp. zn. IV. ÚS 1146/16 (N 101/85 SbNU 679; dále též jen „nález ČEZ“), podle něhož povinnost poskytovat informace nelze vztahovat na subjekty soukromého práva, které nemohou být veřejnými institucemi. Městský soud totiž konstatoval, že žalovaný je akciovou společností, jejímž jediným akcionářem je Česká republika. Je tedy obchodní společností se státní účastí a závěry uvedeného nálezu na něj lze beze zbytku aplikovat. Stát je sice jediným akcionářem žalované, ale podle závěru Ústavního soudu bez ohledu na velikost svého podílu v obchodní společnosti stát pouze vykonává svá práva, jež mu jako jakémukoliv jinému akcionáři přiznávají předpisy práva soukromého. Žalovanému tedy nelze uložit povinnost, která nemá zákonný základ, neboť se na něj § 2 odst. 1 zákona o svobodném přístupu k informacím nevztahuje. Za situace, kdy žalovaný vůbec nebyl povinným subjektem podle zákona o svobodném přístupu k informacím, nebylo již nutné, aby se městský soud zabýval otázkou obchodního tajemství.

5. Následnou kasační stížnost stěžovatele zamítl Nejvyšší správní soud shora rovněž označeným rozsudkem. Konstatoval sice, že žalovaný naplňuje všech pět kritérií veřejné instituce, jak je vymezoval nález Ústavního soudu ze dne 24. 1. 2007 sp. zn. I. ÚS 260/06 (N 10/44 SbNU 129; „nález Letiště Praha“), a v těchto intencích by proto byl „veřejnou institucí“, povinnou podle zákona o svobodném přístupu k informacím. Pokud je však povaha žalovaného posuzována podle nálezu ČEZ, nelze jej za „veřejnou instituci“ označit, protože má formu obchodní společnosti a je sice momentálně stoprocentně vlastněn státem, nicméně nebyl zákonem přímo zřízen. Za této situace proto Nejvyšší správní soud konstatoval, že „pouze Ústavnímu soudu přísluší, aby v budoucnu vyslovil, zda obchodní společnosti, pokud v převážné míře splňují kritéria vymezená v nálezu ve věci Letiště Praha, je možno nadále

pokládat za ‚veřejné instituce‘ ve smyslu § 2 odst. 1 zákona o svobodném přístupu k informacím, nebo zda je za ně pokládat nelze, jak plyne z nálezu ve věci ČEZ; jinak řečeno, zda je rozhodující způsob vzniku a kontroly daného subjektu a účel jeho fungování, jak plyne z nálezu ve věci Letiště Praha, nebo zda je rozhodující jeho právní forma, jak plyne z nálezu ve věci ČEZ. Dokud se tak nestane, nelze spatřovat pochybení městského soudu v tom, že rozhodl v souladu s nálezem ve věci ČEZ a shledal, že žalovaný není ‚veřejnou institucí‘. Pokud není veřejnou institucí, není ani povinným subjektem ve smyslu § 2 odst. 1 zákona o svobodném přístupu k informacím a nemá povinnost poskytovat informace podle tohoto zákona“.

6. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá porušení čl. 17 odst. 1, čl. 21 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“), přičemž podstata stížnostní argumentace spočívá v poukazu na rozpor mezi právními názory obsaženými ve dvou nálezech Ústavního soudu – konkrétně v nálezu ze dne 24. 1. 2007 sp. zn. I. ÚS 260/06 („nález Letiště Praha“) a v nálezu ze dne 20. 6. 2017 sp. zn. IV. ÚS 1146/16 („nález ČEZ“), a to z hlediska výkladu pojmu „povinný subjekt“ podle ustanovení § 2 odst. 1 zákona o svobodném přístupu k informacím. Další námitka stěžovatele se týká toho, že nebyl v řízení před Nejvyšším správním soudem slyšen a nemohl reagovat na vyjádření žalovaného.

II. Splnění podmínek řízení a další postup II. senátu

7. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), byla podána včas (§ 72 odst. 3 citovaného zákona) a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) téhož zákona]. Nic proto nebrání v jejím meritorním projednání.

8. Protože II. senát příslušný k projednání a rozhodnutí v této věci dospěl při jejím předběžném projednání k názoru, který se odchyluje od právního názoru Ústavního soudu vyjádřeného v nálezu ČEZ ve vztahu k možnému podřazení obchodní společnosti, jejímž společníkem je stát nebo územně samosprávný celek, pod pojem „veřejná instituce“ ve smyslu ustanovení § 2 odst. 1 zákona o svobodném přístupu k informacím, a současně ve shodě s názorem Nejvyššího správního soudu shledal podstatný obsahový rozpor obou citovaných nálezů, přerušil usnesením ze dne 17. 4. 2018 č. j. II. ÚS 618/18-58 řízení a podle ustanovení § 23 zákona o Ústavním soudu podal návrh stanoviska plénu.

9. Podstata tohoto návrhu stanoviska spočívala v právní větě: „ ‚Veřejnou institucí‘ z hlediska základního práva na přístup k informacím je taková právnická osoba, v níž má stát nebo jiná veřejnoprávní korporace většinovou majetkovou účast.“ Protože se však při hlasování pléna Ústavního soudu dne 19. 2. 2019 sp. zn. Pl. ÚS-st. 46/18 pro tento návrh stanoviska nevyslovila potřebná většina soudců (§ 13 ve spojení s § 23 zákona o Ústavním soudu), a toto stanovisko proto nebylo přijato, rozhodl II. senát usnesením ze dne 21. 2. 2019 o pokračování v řízení o ústavní stížnosti stěžovatele.

III. Vyjádření účastníků a vedlejší účastnice řízení a replika stěžovatele

10. Městský soud v Praze ve vyjádření k ústavní stížnosti pouze uvádí, že vycházel z nejnovější judikatury Ústavního soudu, maje za to, že je tam vyjádřenými názory vázán. Ústavní stížnost pokládá za nedůvodnou.

11. Nejvyšší správní soud sice připouští, že žalovaný ve vyjádření ke kasační stížnosti uvedl nové argumenty, podle nichž se na požadované informace vztahuje ochrana obchodního tajemství, a že má na danou věc vliv i novela zákona č. 340/2015 Sb., o zvláštních podmínkách účinnosti některých smluv, uveřejňování těchto smluv a o registru smluv (zákon o registru smluv), nicméně tyto argumenty se míjely s podstatou sporu. Ten totiž spočíval v tom, zda se na danou věc má vztahovat nález ČEZ.

12. Vedlejší účastník (OTE, a. s.) se domnívá, že není veřejnou institucí ve smyslu zákona o svobodném přístupu k informacím, jelikož je ryze soukromoprávní společností, na

kterou se vztahuje zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), a odlišuje se od státního podniku, kterým je Letiště Praha. Vedlejší účastník OTE, a. s., má dualistický systém vnitřní struktury, nebyl založen zákonem a okolnost, že je ze 100 % vlastněn státem, může být jen dočasným stavem. Zájmy obchodní společnosti nemusí být totožné se zájmy jejího společníka. Jakkoliv je operátorem trhu, mohla být tato funkce svěřena např. státnímu podniku. To, že stát k naplnění tohoto účelu založil obchodní korporaci, svědčí o záměru svěřit roli energetické burzy do nestátních rukou, zároveň však chtěl zabránit možnému zneužití ovládnutí operátora trhu energetickými společnostmi. Vedlejší účastník podrobně popisuje svoji činnost (viz doplnění vyjádření ze dne 12. 4. 2018), přičemž zdůrazňuje, že nerozhoduje o právech a povinnostech jiných subjektů a nevykonává žádné pravomoci v oblasti veřejné správy. Navíc, v rámci evropského trhu má postavení jednoho ze soutěžitelů. Proto vedlejší účastník navrhuje ústavní stížnost odmítnout.

13. Stěžovatel v replice k zaslaným vyjádřením zdůrazňuje rozdíly vedlejšího účastníka a ČEZ, a. s., dané především tím, že vedlejší účastník má výlučnou licenci na činnost operátora trhu a spravuje také rejstřík obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů, což je nepochybně činnost ve veřejném zájmu, a je také financován ze státního rozpočtu. Stěžovatel proto setrvává na podané ústavní stížnosti.

IV. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

14. Ústavní soud s ohledem na shora popsaný průběh řízení především uvádí, že II. senát rozhoduje za procesní situace, kdy je (ve shodě s názorem stěžovatele) přesvědčen o obsahovém rozporu v rámci nálezové judikatury Ústavního soudu, přičemž však plénum Ústavního soudu tento názor nesdílí. V případě, kdy není schváleno stanovisko podle ustanovení § 23 zákona o Ústavním soudu, však musí být dokončeno řízení o ústavní stížnosti, byť nebylo autoritativně určeno, který z předmětných právních názorů má být nadále brán jako relevantní. Rozhodujícímu II. senátu proto nezbylo než s citovanou nálezovou judikaturou pracovat „emancipovaně“ a zvážit, který právní názor převažuje, resp. který bude v dalším řízení sledovat.

15. Jak již plyne z usnesení o pokračování v řízení, s ohledem na tuto nálezovou judikaturu může být správný pouze jeden ze tří následujících právních názorů, vyslovených dříve v citovaných nálezech Ústavního soudu:

(a) obchodní společnost, jejímž stoprocentním vlastníkem je stát, není veřejnou institucí podle zákona o svobodném přístupu k informacím (body 67–69 nálezu ČEZ);

(b) o veřejnou instituci ve smyslu zákona o svobodném přístupu k informacím se jedná toliko v případě obchodních společností, jejichž jediným vlastníkem je stát nebo veřejnoprávní korporace (body 70–71 nálezu ČEZ), anebo

(c) veřejnou institucí je i taková obchodní společnost, u níž převažují znaky typické pro veřejné instituce (zejména převažuje majetková účast státu nebo veřejnoprávní korporace – nález Letiště Praha).

16. Za této situace Ústavní soud dospívá k závěru, že platí právní názor, podle kterého je veřejnou institucí podle zákona o svobodném přístupu k informacím jakákoliv obchodní společnost, jejímž stoprocentním vlastníkem je stát, případně veřejnoprávní korporace. K tomuto závěru je veden nyní rozhodující senát zejména následujícími úvahami.

17. Předně, nutně platí premisa, že pokud by se IV. senát při rozhodování o nálezu ČEZ chtěl odchýlit od právního názoru dříve vyjádřeného v nálezu Letiště Praha, pak by musel aktivovat sjednocovací mechanismus pléna podle ustanovení § 23 zákona o Ústavním soudu, jak neúspěšně učinil nyní II. senát. Protože se tak ale nestalo, měl zřejmě za to, že i nadále má platit právní názor, podle něhož veřejnou institucí je i taková obchodní společnost, u níž převažují znaky typické pro veřejné instituce (zejména převažuje majetková účast státu nebo

veřejnoprávní korporace). Pokud proto je v nyní projednávané věci postaveno najisto, že vedlejší účastník je ze 100 % vlastněn státem, pak se jedná o veřejnou instituci jak z hlediska nálezu Letiště Praha, tak rovněž podle kritérií obsažených v bodech 70–71 nálezu ČEZ.

18. Kromě toho, že je vedlejší účastník ovládán státem, byl totiž zřízen na základě rozhodnutí Ministerstva průmyslu a obchodu a jeho činnost, coby operátora trhu, je přímo vymezena v zákonu č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon). Přímo se tak podílí na výkonu veřejné moci, jelikož řídí trh s elektřinou a za tímto účelem je jediným držitelem licence podle § 4 odst. 2 písm. c) citovaného zákona. Vedlejší účastník vykonává na celém území České republiky monopolní činnost, zákon jeho existenci předpokládá a přímo definuje jeho postavení (práva a povinnosti).

19. Lze tak uzavřít, že vedlejší účastník naplňuje v podstatné míře znaky veřejné instituce ve smyslu nálezu Letiště Praha, a to a) co do způsobu vzniku instituce (z pohledu přítomnosti či nepřítomnosti soukromoprávního úkonu), b) hlediska osoby zřizovatele (tj. zřizovatelem je stát), c) subjektu vytvářejícího jednotlivé orgány instituce, d) existence státního dohledu nad činností instituce a konečně e) veřejného účelu instituce. Rozhodující je přitom podle Ústavního soudu „převaha znaků“, jež jsou pro veřejnou instituci typické, což vedlejší účastník naplňuje bezezbytku.

20. Současně je třeba uvést, že vedlejší účastník je veřejnou institucí rovněž ve smyslu bodů 70–71 nálezu ČEZ, jelikož je zřejmé, že se jedná o „akciovou společnost, jež byla zřízena zvláštním zákonem, kterým se řídí i její činnost, a jejímž jediným vlastníkem je stát, jemuž náleží rozhodovat o jejím zániku“. Jakkoliv Ústavní soud nepřehlédl, že vedlejší účastník nebyl přímo zřízen zvláštním zákonem, nýbrž zakladatelskou listinou na základě rozhodnutí Ministerstva průmyslu a obchodu, je tento veřejnoprávní aspekt zřízení zcela zřejmý. Tento subjekt je totiž ovládán státem a jeho existence i samotná činnost jsou taxativně vymezeny v energetickém zákoně s tím, že další činnost může vykonávat pouze po jejím schválení ministerstvem (§ 20a). S ohledem na monopolní postavení vedlejšího účastníka v tomto segmentu trhu jej navíc informační povinnost nijak neovlivňuje ani z hlediska jeho postavení v rámci hospodářské soutěže (bod 76 citovaného nálezu).

21. Lze tak učinit závěr, že vedlejší účastník splňuje znaky veřejné instituce jak z hlediska dosud nepřekonaného nálezu Letiště Praha, tak také podstatné části argumentace obsažené v nálezu ČEZ. Za těchto okolností proto napadená rozhodnutí správních soudů neobstojí pro jejich rozpor s ústavně zaručeným základním právem na informace podle čl. 17 odst. 1 a 5 Listiny.

22. Ústavní soud vycházel rovněž z předpokladu racionality zákonodárce a jednoty právního řádu. Dalším zákonem, který se bezprostředně týká transparence činnosti veřejných institucí, je totiž zákon č. 340/2015 Sb., o zvláštních podmínkách účinnosti některých smluv, uveřejňování těchto smluv a o registru smluv (zákon o registru smluv), podle jehož ustanovení § 2 odst. 1 písm. n) platí, že „prostřednictvím registru smluv se povinně uveřejňuje soukromoprávní smlouva, jakož i smlouva o poskytnutí dotace nebo návratné finanční výpomoci, jejíž stranou je právnická osoba, v níž má stát nebo územní samosprávný celek sám nebo s jinými územními samosprávnými celky většinovou majetkovou účast, a to i prostřednictvím jiné právnické osoby“. Návrh na zrušení tohoto ustanovení pro jeho tvrzenou protiústavnost zamítl Ústavní soud nálezem ze dne 22. 1. 2019 sp. zn. Pl. ÚS 32/17 (N 9/92 SbNU 86; 71/2019 Sb.). V tomto nálezu mimo jiné uvedl, že subjekt, kterým je právnická osoba, v níž má stát nebo územní samosprávný celek sám nebo s jinými územními samosprávnými celky většinovou majetkovou účast, a to i prostřednictvím jiné právnické osoby, hospodaří alespoň částečně s veřejnými finančními prostředky (bod 71). Účelem zákona (bod 72) je pak „zpřístupnění dotčených smluv široké veřejnosti v souladu s ústavně zaručeným právem na informace podle článku 17 odst. 1 a 5 Listiny (informační funkce

zákona). To lze ostatně dovodit také z vazby mezi zákonem o svobodném přístupu k informacím a zákonem o registru smluv, neboť platí, že prostřednictvím registru smluv se neuveřejňují informace, které nelze poskytnout při postupu podle předpisů upravujících svobodný přístup k informacím (§ 3 odst. 1 zákona o registru smluv). Konečně lze doplnit, že ve vazbě na uvedený účel je možné identifikovat i další základní právo, jež je prostřednictvím zákona realizováno, totiž právo občanů podílet se na správě věcí veřejných dle článku 21 odst. 1 Listiny (kontrolní funkce zákona)“. Na jiném místě citovaného nálezu se v tomto kontextu zmiňuje posilování „jednoho z nejvýznamnějších moderních politických práv, jehož smyslem je umožnit veřejnosti (mimo jiné) i efektivní kontrolu veřejné moci“ (bod 85).

23. Rovněž podle intencí právě citovaného plenárního nálezu proto Ústavní soud nevidí důvod, pro který by se na vedlejšího účastníka neměla vztahovat povinnost poskytovat informace podle zákona o svobodném přístupu k informacím. Podle *rationis decidendi* plenárního nálezu (bod 87) totiž „označené dotčené subjekty přinejmenším z části […] hospodaří s veřejnými prostředky. V situaci, kdy dotčený subjekt je přímo anebo zprostředkovaně (skrze jiný subjekt) napojen na veřejné rozpočty a finance z nich plynoucí, proto nelze přijmout tezi navrhovatelky, že takový subjekt je ve srovnatelném postavení s jinými soukromoprávními subjekty, které rovněž provozují podnikatelskou činnost. Řádné a efektivní nakládání s prostředky, jimiž dotčený subjekt disponuje, totiž není v zájmu pouze úzkého okruhu osob (primárně společníků či akcionářů) či jednotlivce, jako je tomu u běžných kapitálových společností, nýbrž ve prospěch širší komunity [např. občanů obce či kraje, jde-li o subjekty dle § 2 odst. 1 písm. n) zákona], nebo celé společnosti. Za relevantní přitom Ústavní soud nepovažuje ani námitku navrhovatelky, že dané subjekty nesledují veřejný účel – i tam, kde jsou veřejné prostředky užívány v souladu se zákonem k soukromým účelům, je třeba dbát na to, aby se tak dělo hospodárně. Jinými slovy, nelze akceptovat iracionální či nehospodárné nakládání s veřejnými prostředky snad pouze proto, že se tak děje v rámci podnikatelské činnosti daného subjektu“. Ani okolnost, že povinné subjekty vyvíjejí podnikatelskou činnost a nacházejí se v konkurenčním prostředí s ostatními soukromými subjekty, proto podle citovaného právního názoru nezakládá důvod, pro který by měla být oslabována veřejná kontrola jejich hospodaření. Jak se totiž podává z jeho odůvodnění (bod 103), „je-li dotčený subjekt přímo anebo zprostředkovaně (skrze jiný subjekt) napojen na veřejné rozpočty a finance z nich plynoucí, nelze přijmout tezi navrhovatelky, že takový subjekt je ve srovnatelném postavení s jinými soukromoprávními subjekty, které rovněž provozují podnikatelskou činnost“.

24. Ústavní soud tedy i v nyní rozhodované věci akcentuje smysl zákona o svobodném přístupu k informacím, tzn. v maximální možné míře umožnit přístup veřejnosti k údajům, které se týkají činnosti povinných subjektů. Smyslem ústavně zaručeného základního práva na informace je umožnit a usnadnit efektivní veřejnou kontrolu výkonu veřejné moci, což ovšem zahrnuje též kontrolu hospodaření s majetkovými hodnotami, jež jsou veřejnou mocí přímo nebo nepřímo ovládány. Tento smysl ovšem bude zcela naplňován nikoliv tím, že bude omezován okruh povinných subjektů, nýbrž naopak tím, že v pochybnostech bude voleno řešení pro jejich rozšíření. Jak potvrdil Ústavní soud v plenárním nálezu sp. zn. Pl. ÚS 32/17, účelem vyšší míry transparentnosti právnických osob, které hospodaří s veřejnými prostředky, je záruka práva na informace podle čl. 17 odst. 1 a 5 Listiny, a to v širším kontextu efektivní kontroly veřejné moci ze strany veřejnosti. Prostředkem způsobilým dosáhnout uvedeného účelu je přitom jak zákonná úprava registru smluv, tak také podřazení právnických osob, v nichž má stát nebo jiná veřejnoprávní korporace stoprocentní majetkovou účast, pod pojem „veřejná instituce“ podle zákona o svobodném přístupu k informacím. Důvody, pro které se má daná informační povinnost, byť provedená ve dvou rozdílných zákonech, vztahovat na stejný okruh povinných osob, jsou totiž identické.

25. Ze všech shora uvedených důvodů proto Ústavní soud konstatuje, že Městský soud v Praze a Nejvyšší správní soud napadenými rozsudky porušily právo stěžovatelky na informace zaručené čl. 17 odst. 1 a 5 Listiny základních práv a svobod. Proto se ruší.

26. Nad rámec předchozí argumentace a také z důvodu předejití případné námitce ohledně možného zneužívání práva na přístup k informacím Ústavní soud zdůrazňuje, že tento právní názor se týká toliko otázky vymezení povinných subjektů, a nikoliv rozsahu konkrétních informací, které by měly být k žádosti poskytovány. Tento rozsah totiž lze u povinných subjektů omezit, a to z řady důvodů (viz zejm. § 7 zákona o svobodném přístupu k informacím). Jak bylo opakovaně judikováno, právo na informace není právem absolutním, a povinné subjekty proto nemají povinnost poskytnout všechny informace. Poskytnutí může být odepřeno s ohledem na zájmy zakotvené v čl. 17 odst. 4 Listiny [nález sp. zn. I. ÚS 1885/09 ze dne 5. 5. 2010 (N 103/57 SbNU 335)]. Toto odepření musí být nezbytné v demokratické společnosti, tedy zejména přiměřené sledovanému zájmu [viz např. nález sp. zn. Pl. ÚS 2/10 ze dne 30. 3. 2010 (N 68/56 SbNU 761; 123/2010 Sb.), body 31 a následující; či nález sp. zn. I. ÚS 517/10 ze dne 15. 11. 2010 (N 223/59 SbNU 217), body 56 a následující]. Nicméně tam, kde není naplněn žádný relevantní zájem na odepření informace, poskytnutí informace odmítnout nelze.

Č. 50
Nesprávné a nepřezkoumatelné rozhodnutí o věcné příslušnosti podle § 9 odst. 2 písm. e) občanského soudního řádu (sp. zn. I. ÚS 1490/18 ze dne 2. dubna 2019)

Rozhodnutí o věcné příslušnosti učiněné podle § 104a občanského soudního řádu je konečné a zavazuje účastníky řízení i soudy. Ústavní soud pak nevstupuje do rozhodování podle tohoto ustanovení z pozice další instance obecných soudů, přísluší mu však kontrolovat, zda byly respektovány požadavky vyplývající z práv zaručených hlavou pátou Listiny, a to včetně dodržení zákonných pravidel pro určení příslušnosti soudu a soudce (čl. 38 odst. 1 Listiny). Rozhodnutí podle § 104a občanského soudního řádu učiněné v rozporu se zákonným ustanovením je vždy porušením ústavně zaručeného práva na zákonného soudce.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) a Vladimíra Sládečka o ústavní stížnosti stěžovatelky ILA-Vladislavova, LLC, sídlem Pearl Street Mall 1401, Boulder, Colorado, Spojené státy americké, zastoupené Mgr. Martinem Řandou, LL.M., advokátem, sídlem Truhlářská 1104/13, Praha 1 – Nové Město, v substituci Mgr. Ladislavem Peterkou, advokátem, sídlem Truhlářská 1104/13, Praha 1 – Nové Město, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 1. února 2018 č. j. Ncp 52/2018-127, za účasti Vrchního soudu v Praze jako účastníka řízení a obchodní společnosti Tamarind, s. r. o., sídlem Vladislavova 52/19, Praha 1 – Nové Město, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 1. února 2018 č. j. Ncp 52/2018-127 byla porušena základní práva stěžovatelky zaručená čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 1. února 2018 č. j. Ncp 52/2018-127 se ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 30. 4. 2018, stěžovatelka navrhla zrušení ve výroku uvedeného usnesení Vrchního soudu v Praze (dále též jen „vrchní soud“) z důvodu tvrzeného porušení jejích základních práv podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Shrnutí řízení před obecnými soudy

2. Stěžovatelka, která je obchodní společností založenou podle práva státu Colorado, Spojené státy americké, se žalobou ze dne 7. 2. 2017 domáhala na vedlejší účastnici zaplacení částky ve výši 509 965 USD s příslušenstvím. Z této žaloby plyne, že vedlejší účastnice uzavřela dne 15. 12. 2008 jako objednatel smlouvu o dílo s obchodní společností STABE – Berounská stavební, a. s., (dále jen „společnost STABE“), přičemž v následujícím soudním řízení bylo rozhodnuto o povinnosti vedlejší účastnice uhradit společnosti STABE částku ve výši 541 573,33eur s příslušenstvím a nahradit náklady řízení ve výši 1 067 032 Kč. Jelikož vedlejší účastnice neměla prostředky na úhradu svých závazků vůči společnosti STABE, její společníci se dohodli, že tyto závazky za ni uhradí. Společníky vedlejší účastnice jsou stěžovatelka (s obchodním podílem 49 %) a obchodní společnost HOTELOS TURISTICOS UNIDOS S.A. (s obchodním podílem 51 %). Na základě výše uvedené dohody uzavřela stěžovatelka se společností STABE dohodu o přistoupení k dluhu, kterou přistoupila k závazkům vedlejší účastnice v rozsahu 49 %, přičemž dne 11. 2. 2014 stěžovatelka společnosti STABE dluh v celkové výši 509 965 USD zaplatila.

3. Vedlejší účastnice se k žalobě vyjádřila podáním ze dne 24. 4. 2017 tak, že v plném rozsahu nárok stěžovatelky uznává. Obvodní soud pro Prahu 1 (dále jen „obvodní soud“) následně rozhodl rozsudkem pro uznání ze dne 9. 8. 2017 č. j. 22 C 22/2017-33 o povinnosti vedlejší účastnice zaplatit stěžovatelce žalovanou částku se zákonným úrokem z prodlení a nahradit náklady řízení. Stěžovatelka i vedlejší účastnice se vzdaly práva na odvolání proti tomuto rozsudku podáními ze dne 10. 8. 2017. Vedlejší účastnice toto podání zaslala z datové schránky a je na něm podepsán jednatel Barry Lev Eisenberg.

4. Podáním ze dne 1. 9. 2017 však vedlejší účastnice prostřednictvím advokáta zmocněného jejím druhým jednatelem Amancio Lopez Seijasem požádala o prominutí zmeškání lhůty pro odvolání proti rozsudku obvodního soudu a podala odvolání. Vedlejší účastnice uvedla, že její zaměstnankyně a bývalá jednatelka, která spravuje její datovou schránku i administrativní agendu, před jednatelem Seijasem zatajila zahájení občanskoprávního řízení i doručování všech dokumentů. Jednatel Seijas je přitom jediný oprávněn v dané věci vedlejší účastnici zastupovat, neboť druhý jednatel Barry Lev Eisenberg je současně jednatelem stěžovatelky (žalobkyně), a je tudíž od počátku v konfliktu zájmů. Za právnickou osobu podle § 21 odst. 4 občanského soudního řádu nemůže jednat ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy právnické osoby. Vedlejší účastnice mimo jiné upozornila na to, že obvodní soud pod sp. zn. 42 C 95/2016 vede řízení o určovací žalobě vedlejší účastnice, která se týká také předmětné pohledávky stěžovatelky, do jehož skončení mělo být řízení vedené v nyní posuzované věci přerušeno.

5. Stěžovatelka podáním ze dne 21. 9. 2017 vyjádřila své nesouhlasné stanovisko k žádosti vedlejší účastnice o prominutí zmeškání lhůty pro odvolání proti rozsudku obvodního soudu.

6. Obvodní soud usnesením ze dne 2. 10. 2017 č. j. 22 C 22/2017-73 návrh vedlejší účastnice na prominutí zmeškání lhůty k odvolání proti rozsudku zamítl, avšak toto usnesení bylo zrušeno usnesením Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) ze dne 20. 11. 2017 č. j. 18 Co 361/2017-92. Obvodní soud poté usnesením ze dne 12. 12. 2017 č. j. 22 C 22/2017-97 přiznal návrhu vedlejší účastnice na prominutí zmeškání lhůty odkladný účinek s tím, že k rozhodnutí o tomto návrhu bude potřeba provádět dokazování a tento návrh nelze považovat za zřejmě nedůvodný.

7. Vedlejší účastnice mezitím podáním ze dne 30. 11. 2017 namítla věcnou nepříslušnost obvodního soudu. S poukazem na usnesení vrchního soudu ze dne 4. 12. 2017 č. j. Ncp 1052/2017-84 uvedla, že v projednávané věci jde o spor mezi obchodní korporací a jejím společníkem vyplývající z účasti na ní dle § 9 odst. 2 písm. e) občanského soudního řádu, tudíž jsou k jeho projednání v prvním stupni příslušné krajské soudy. Stěžovatelka

podáním ze dne 8. 1. 2018 k této námitce uplatnila své nesouhlasné stanovisko a poukázala na to, že projednávaný spor se nijak neváže na účast stěžovatelky ve vedlejší účastnici jako obchodní korporaci ani na práva stěžovatelky z této účasti vyplývající. Jde o prostý spor o vydání bezdůvodného obohacení.

8. Spis byl k rozhodnutí o této námitce předložen vrchnímu soudu, který napadeným usnesením rozhodl, že k projednání a rozhodnutí ve věci jsou v prvním stupni věcně příslušné krajské soudy (výrok I) a po právní moci tohoto usnesení bude věc postoupena k dalšímu řízení městskému soudu (výrok II). Usnesení vrchní soud odůvodnil takto: „V projednávané věci se žalobkyně podanou žalobou domáhá uhrazení dlužné částky, když dle dohody společníků žalované žalobkyně uhradila na základě Dohody ze dne 7. 2. 2014 o přistoupení k dluhu dlužníka vůči společnosti STABE – Berounská stavební a. s., IČO 46357157, tento závazek odpovídající 49 % těchto závazků. Vrchní soud v Praze shledal námitku žalované důvodnou, neboť v dané věci se jedná o spor mezi obchodní korporací a jejím společníkem vyplývající z účasti na ní dle § 9 odst. 2 písm. e) občanského soudního řádu, k jehož projednání a rozhodnutí jsou v prvním stupni věcně příslušné krajské soudy, neboť předmětné ustanovení dopadá i na spory mezi společníky obchodní korporace.“

III. Argumentace stěžovatelky

9. V ústavní stížnosti stěžovatelka namítla, že vrchní soud v napadeném usnesení nesprávně dovodil, že spor mezi stěžovatelkou a vedlejší účastnicí je sporem mezi obchodní korporací a jejím společníkem vyplývajícím z účasti na obchodní korporaci podle § 9 odst. 2 písm. e) občanského soudního řádu, k jehož projednání a rozhodnutí v prvním stupni jsou věcně příslušné krajské soudy. Toto ustanovení se nevztahuje na veškeré a jakékoli spory mezi obchodní společností a jejím společníkem, ale pouze na ty, které vyplývají z účasti na obchodní korporaci. Krajské soudy jsou proto v prvním stupni příslušné k rozhodování např. o sporech vyplývajících z vkladu do obchodní společnosti, o žalobě minoritního akcionáře nebo o žalobě na vypořádací podíl. V důvodové zprávě k zákonu č. 293/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, se mj. uvádí, že dosavadní věcná příslušnost krajských soudů v prvním stupni je zachována ve věcech, které vyžadují vysoký stupeň specializace. Jde tak o složitější spory mezi obchodní korporací a jejím společníkem, které vyplývají z konkrétní hmotněprávní úpravy obchodních korporací a úzce souvisejí s účastí společníka v obchodní korporaci a s jeho účastnickými právy. O takový případ ale v nyní posuzované věci nejde. Spor mezi stěžovatelkou a vedlejší účastnicí se neváže na účast stěžovatelky ve vedlejší účastnici ani na práva stěžovatelky vyplývající z této její účasti. Jde o prostý spor o zaplacení částky, kterou stěžovatelka dobrovolně zaplatila na úhradu části závazku vedlejší účastnice vyplývajícího z obchodního vztahu vedlejší účastnice s třetí obchodní společností. Vedlejší účastnice je povinna zaplatit stěžovatelce žalovanou částku pouze na základě obecné právní úpravy relativních majetkových práv obsažené v občanském zákoníku, nikoli na základě speciální úpravy zákona o obchodních korporacích, který nadto pro nyní řešenou situaci žádnou speciální úpravu neobsahuje. Nyní posuzovaný spor není skutkově a právně složitý, a proto nevyžaduje vyšší odbornou úroveň ani zvláštní specializaci na straně rozhodujících soudů. Vzhledem k výše uvedenému došlo napadeným usnesením k zásahu do práva na zákonného soudce zaručeného čl. 38 odst. 1 Listiny, při jehož interpretaci je nutno posuzovat také dodržení zákonných podmínek určení příslušnosti soudu.

10. Napadeným usnesením dále došlo k zásahu do práva na spravedlivý proces, a to kvůli nedostatečnému a nepřezkoumatelnému odůvodnění tohoto usnesení. Vrchní soud v odůvodnění neuvedl byť jediný argument pro změnu věcné příslušnosti obecných soudů, tento svůj závěr pouze konstatoval a nijak se nevypořádal s argumentací stěžovatelky obsaženou v jejím vyjádření. V závěru odůvodnění nelogicky vrchní soud konstatoval, že § 9

odst. 2 písm. e) občanského soudního řádu dopadá i na spory mezi společníky obchodní korporace. V posuzované věci však jde o spor mezi korporací a společníkem.

IV. Řízení před Ústavním soudem

11. Ústavní soud si vyžádal spis vedený u obvodního soudu pod sp. zn. 22 C 22/2017 a později u městského soudu pod sp. zn. 75 Cm 34/2018 a vyzval vrchní soud a vedlejší účastnici, aby se vyjádřily k ústavní stížnosti.

12. Vrchní soud ve svém vyjádření ze dne 21. 5. 2018 uvedl, že k zásahu do ústavně zaručených práv stěžovatelky nedošlo a odkázal na odůvodnění napadeného usnesení. Vedlejší účastnice se k věci do rozhodnutí Ústavního soudu nevyjádřila.

13. Uvedené vyjádření vrchního soudu neobsahovalo žádné nové skutečnosti. Nebylo tak třeba je zasílat stěžovatelce a bylo možné přistoupit k rozhodnutí ve věci.

14. Dle § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

15. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas osobou k tomu oprávněnou, splňuje i ostatní zákonem stanovené náležitosti a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný.

16. Ústavní soud také v souladu se svou dřívější judikaturou dospěl k závěru, že stěžovatelka splnila požadavek vyčerpání všech zákonných procesních prostředků k ochraně svého práva před podáním ústavní stížnosti podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Tato podmínka je zákonným promítnutím principu subsidiarity ústavní stížnosti, kdy Ústavní soud má vystupovat jako poslední garant základních práv a svobod, který zásadně nevstupuje do řízení v době, kdy se lze efektivní ochrany domoci před obecnými soudy [srov. stanovisko pléna ze dne 15. 11. 2016 sp. zn. Pl. ÚS-st. 43/16 (ST 43/83 SbNU 933; 394/2016 Sb.); všechna zde citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz].

17. Z výše naznačeného pravidla, že ústavní stížností by měla být napadána zásadně konečná a pravomocná meritorní rozhodnutí, připustil Ústavní soud ve své rozhodovací praxi výjimky, jež se týkají takových dílčích a pravomocných rozhodnutí, která uzavírají určitou část řízení, ačkoli řízení ve věci samé ještě neskončilo. V takovém případě musí být kumulativně splněny dvě podmínky: rozhodnutí musí být způsobilé bezprostředně a citelně zasáhnout do ústavně zaručených základních práv a svobod a je třeba, aby se námitka porušení těchto práv a svobod omezovala jen na příslušné stadium řízení, v němž bylo o takové otázce rozhodnuto, tedy aby již nemohla být v rámci dalšího řízení (např. při použití opravných prostředků proti meritornímu rozhodnuti) efektivně uplatněna [srov. např. nález ze dne 12. 1. 2005 sp. zn. III. ÚS 441/04 (N 6/36 SbNU 53)].

18. Jak již Ústavní soud mnohokrát dovodil, výše popsanou výjimku představuje i usnesení vrchního soudu (nebo Nejvyššího soudu) o věcné příslušnosti podle § 104a občanského soudního řádu. První podmínka je splněna s ohledem na úzkou vazbu takového rozhodnutí na ústavně zaručené právo na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny. Bude-li totiž rozhodnutí vrchního soudu o věcné příslušnosti věcně nesprávné, vždy tím zároveň bude porušeno ústavně garantované právo na zákonného soudce [srov. např. nález ze dne 1. 6. 2010 sp. zn. I. ÚS 904/08 (N 118/57 SbNU 455)]. Splnění druhé podmínky pak lze spatřovat v tom, že takové rozhodnutí je pro účastníky řízení i pro soudy v souladu s § 104a odst. 7 občanského soudního řádu závazné a podle § 11 odst. 1 věty třetí občanského soudního řádu i v případě jeho věcné nesprávnosti zakládá věcnou příslušnost v něm určeného soudu. Ústavní soud již opakovaně konstatoval, že takový postup není žádoucí z hlediska

hospodárnosti soudního řízení [např. nález ze dne 2. 9. 2010 sp. zn. II. ÚS 2193/10 (N 183/58 SbNU 605) nebo nález ze dne 23. 3. 2016 sp. zn. IV. ÚS 162/16 (N 50/80 SbNU 613)].

VI. Vlastní posouzení

19. Po seznámení se s napadeným rozhodnutím a vyžádaným spisovým materiálem Ústavní soud shledal, že ústavní stížnost je důvodná.

20. Ústřední otázkou nyní posuzované věci je, zda nesprávný výklad § 9 odst. 2 písm. e) občanského soudního řádu a na jeho základě nesprávně určená věcná příslušnost obecných soudů mohou představovat zásah do ústavně zaručeného práva stěžovatelky na zákonného soudce, a pokud ano, zda k takovému nesprávnému výkladu a určení věcné příslušnosti došlo.

21. Jak Ústavní soud ve své rozhodovací praxi již mnohokrát uvedl, právo na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny, podle něhož „nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci“, představuje systémovou pojistku zajišťující nezávislost soudů. Její podstata spočívá především v tom, že podávání návrhů soudům a přidělování případů jednotlivým soudcům se odehrává podle předem stanovených pravidel, čímž má být minimalizována možnost jejich ovlivňování. Základními předpoklady naplnění tohoto práva jsou zákonné určení věcné, funkční a místní příslušnosti soudu, stanovení hledisek rozdělení soudní agendy mezi senáty a samosoudce a stanovení pravidel pro ustavení senátů či určení samosoudce, který bude ve věci účastníka rozhodovat [srov. např. nález ze dne 22. 2. 1996 sp. zn. III. ÚS 232/95 (N 15/5 SbNU 101), nález ze dne 21. 1. 1999 sp. zn. III. ÚS 293/98 (N 11/13 SbNU 71) nebo nález sp. zn. IV. ÚS 162/16].

22. Ustanovení § 104a občanského soudního řádu je zákonným podkladem pro postup v případě pochybností o správnosti věcné příslušnosti obecných soudů, přičemž nápravy se může domáhat účastník řízení i obecný soud (respektive obecný soud musí z úřední povinnosti). Rozhodnutí o věcné příslušnosti učiněné podle § 104a občanského soudního řádu je konečné a zavazuje účastníky řízení i soudy. Ústavní soud pak nevstupuje do rozhodování podle tohoto ustanovení z pozice další instance obecných soudů, přísluší mu však kontrolovat, zda byly respektovány požadavky vyplývající z práv zaručených hlavou pátou Listiny, a to včetně dodržení zákonných pravidel pro určení příslušnosti soudu a soudce (čl. 38 odst. 1 Listiny). Rozhodnutí podle § 104a občanského soudního řádu učiněné v rozporu se zákonným ustanovením je vždy porušením ústavně zaručeného práva na zákonného soudce (srov. nález sp. zn. I. ÚS 904/08).

23. Zákonná pravidla pro určení věcné příslušnosti v občanskoprávním řízení jsou obsažena v § 9 občanského soudního řádu, přičemž pro nyní posuzovaný případ je relevantní § 9 odst. 2 písm. e) občanského soudního řádu, dle kterého rozhoduje krajský soud jako soud prvního stupně mj. ve sporech mezi obchodními korporacemi, jejich společníky nebo členy, jakož i mezi společníky nebo členy navzájem, vyplývají-li z účasti na obchodní korporaci. Věcná příslušnost krajského soudu v prvním stupni podle tohoto ustanovení je tudíž dána tehdy, když se spor svojí podstatou váže na účast společníka ve společnosti a práva společníka vyplývající z této účasti. Typicky je tak věcná příslušnost krajského soudu dána v případě žaloby o podíl na společnosti, sporu vyplývajícího z vkladu do společnosti, žaloby minoritního akcionáře, žaloby na přístup k informacím či žaloby na vypořádací podíl [srov. Lavický, P. a kol. Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, s. 1116]. Výkladem předmětného ustanovení se ostatně zabýval Nejvyšší soud ve stěžovatelkou citovaném usnesení ze dne 15. 6. 2017 sp. zn. 29 Cdo 4825/2018, který uvedl: „ani v období od 1. 1. 1992 do 31. 12. 1995 nespadaly do věcné příslušnosti krajských soudů spory z jakýchkoliv vztahů mezi společníky navzájem, ale pouze ty spory, které se týkaly jejich účasti ve společnosti a které následně zákonodárce přesněji vymezil novelou provedenou zákonem č. 238/1995 Sb.“ Nejvyšší soud v tomto

rozhodnutí vyjasnil, že pod § 9 odst. 2 písm. e) občanského soudního řádu je nadále nutno subsumovat také spory mezi společníky (členy), jde-li o vztahy ze smluv, jimiž se převádí podíl v obchodní korporaci, neboť „není pochyb o tom, že převod podílu v obchodní korporaci souvisí s účastí v této korporaci“.

24. Takové pochyby jsou však naopak patrné v nyní posuzované věci. Občanskoprávní spor původně vedený obvodním soudem pod sp. zn. 22 C 22/2017 se týká žaloby na zaplacení částky ve výši 509 965 USD, a byť na straně žalované vystupuje obchodní korporace (vedlejší účastnice) a na straně žalobkyně její společník (stěžovatelka), nelze ze skutečností zjištěných v tomto řízení dovodit, že spor vyplývá z účasti společníka na obchodní korporaci. Jak vyplývá ze stěžovatelkou podané žaloby, důvodem k uzavření dohody o přistoupení k dluhu mezi stěžovatelkou a vedlejší účastnicí byla neschopnost vedlejší účastnice hradit své závazky vůči společnosti STABE. Pro řešení takové situace nabízí právní řád celou řadou způsobů a některé z nich (např. zvýšení základního kapitálu převzetím vkladové povinnosti, peněžitý příplatek aj.) by jistě ve svém důsledku mohly dát vzniknout sporu vyplývajícímu z účasti společníka na obchodní korporaci. Podstatné však je, že stěžovatelka zvolila občanskoprávní cestu přistoupení k dluhu, přičemž takto právně jednat mohla jakákoli třetí osoba bez ohledu na to, zda je společníkem dané obchodní korporace (vedlejší účastnice) či nikoli. Z výše uvedeného je tudíž patrné, že nemohlo jít o spor mezi obchodní korporací a jejím společníkem a věcná příslušnost krajského soudu v prvním stupni nebyla dána.

25. Ústavní soud dále ve své dosavadní rozhodovací praxi dovodil, že byť podle § 169 odst. 2 občanského soudního řádu patří usnesení podle § 104a občanského soudního řádu mezi výjimky ze striktní povinnosti odůvodňování soudních rozhodnutí jako jednoho ze základních atributů spravedlivého procesu (fair trial), je nutno tuto výjimku uplatňovat restriktivně. Fakt, že toto usnesení nemusí být v obecné rovině vždy odůvodněno, ještě neznamená, že konkrétní okolnosti případu si nebudou žádat, aby soud své rozhodnutí odůvodnil, přičemž takovou okolností může být situace, kdy účastník řízení ve svém vyjádření zaujme stanovisko k otázce věcné příslušnosti, s nímž není vrchní soud ztotožněn. V takovém případě lze legitimně požadovat, aby se v odůvodnění svého usnesení s argumentací účastníků – byť stručně – vypořádal a vyložil důvody svého závěru o věcné příslušnosti [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 904/08, nález ze dne 2. 9. 2010 sp. zn. II. ÚS 2193/10 (N 183/58 SbNU 605), nález ze dne 19. 12. 2011 sp. zn. I. ÚS 59/11 (N 216/63 SbNU 479), nález ze dne 2. 12. 2013 sp. zn. I. ÚS 3161/13 (N 207/71 SbNU 455), nález ze dne 25. 3. 2014 sp. zn. II. ÚS 885/13 (N 41/72 SbNU 479), nález ze dne 25. 4. 2016 sp. zn. I. ÚS 41/15 (N 76/81 SbNU 305) a nález ze dne 13. 3. 2018 sp. zn. III. ÚS 427/18 (N 48/88 SbNU 641)].

26. V nyní posuzované věci předložila stěžovatelka k výzvě obvodního soudu své písemné nesouhlasné stanovisko k námitce věcné nepříslušnosti obvodního soudu dne 8. 1. 2018, přičemž spis byl předložen vrchnímu soudu k rozhodnutí o věcné příslušnosti dne 11. 1. 2018. Vrchní soud však v odůvodnění napadeného usnesení na argumentaci stěžovatelky (která se do značné míry překrývá s argumentací obsaženou v nyní posuzované ústavní stížnosti) nijak nereflektoval a pouze konstatoval bez jakéhokoli bližšího vysvětlení, že jde o spor mezi obchodní korporací a jejím společníkem vyplývající z účasti na ní podle § 9 odst. 2 písm. e) občanského soudního řádu, když v předmětném řízení se stěžovatelka domáhá uhrazení dlužné částky, kterou uhradila na základě dohody o přistoupení k dluhu vedlejší účastnice vůči společnosti STABE. Z poslední věty odůvodnění napadeného usnesení se nadto zdá, že vrchní soud měl za to, že posuzované řízení se týká sporu mezi společníky obchodní korporace navzájem, a nikoli sporu mezi obchodní korporací a jejím společníkem. Za takové situace je nutno konstatovat zásadní nedostatky odůvodnění napadeného usnesení, které z pohledu ústavně zaručeného práva na řádné odůvodnění nemohou obstát.

VII. Závěr

27. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud shledal ústavní stížnost stěžovatelky důvodnou, neboť napadeným usnesením vrchního soudu bylo porušeno právo stěžovatelky na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny a v důsledku toho ve spojení s další skutečností, a to, že toto rozhodnutí nebylo řádně odůvodněno, došlo k zásahu do práva na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny.

28. Ústavní soud s ohledem na vyhovění ústavní stížnosti zrušil rozhodnutí vrchního soudu jako nadřízeného soudu rozhodujícího o věcné příslušnosti, přičemž nyní je povinností tohoto soudu znovu rozhodnout, respektuje závěry obsažené v tomto nálezu, a své rozhodnutí řádně odůvodnit.

Č. 51
Zákaz vydání osoby do cizího státu před skončením řízení o udělení mezinárodní ochrany této osobě
(sp. zn. III. ÚS 1924/18 ze dne 2. dubna 2019)

Ministr spravedlnosti nesmí povolit vydání osoby do cizího státu podle § 97 odst. 1 zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, probíhá-li řízení o její žádosti o udělení mezinárodní ochrany, včetně navazujícího soudního přezkumu, ledaže by šlo již o opakovanou žádost. To platí i tehdy, žádá-li o vydání jiný stát, než jaký se jeví být státem původu této osoby, a to jakkoliv toliko vůči státu původu může udělením mezinárodní ochrany vzniknout nepřekročitelná překážka povolení vydání.

Takový postup ministra, respektující přednost povinnosti České republiky chránit základní práva před jejím mezinárodním závazkem k vydání osoby k trestnímu stíhání do cizího státu, je v souladu se systematickým výkladem čl. 1 Ústavy, v němž charakteristika České republiky jako demokratického právního státu založeného na úctě k právům a svobodám člověka a občana (odst. 1) je předřazena před její povinností dodržovat závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva (odst. 2). Naopak povolení vydání této osoby v uvedené situaci do jiného státu představuje porušení jejího práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatele J. A. N., zastoupeného Mgr. Martinem Sadílkem, advokátem, sídlem Václavské náměstí 802/56, Praha 1 – Nové Město, proti rozhodnutí ministra spravedlnosti ze dne 29. března 2018 č. j. MSP-734/2016-MOT-T/80, za účasti ministra spravedlnosti jako účastníka řízení, takto:

I. Rozhodnutím ministra spravedlnosti ze dne 29. března 2018 č. j. MSP-734/2016--MOT-T/80 bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu zakotvené v čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozhodnutí ministra spravedlnosti ze dne 29. března 2018 č. j. MSP-734/2016--MOT-T/80 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), doručenou Ústavnímu soudu dne 4. 6. 2018, stěžovatel napadl v záhlaví uvedené rozhodnutí, neboť je přesvědčen, že jím byla porušena jeho ústavně zaručená práva zakotvená v čl. 2 odst. 2, čl. 36 odst. 1 a 2 a čl. 43

Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a že je v rozporu i s čl. 1, čl. 2 odst. 3 a čl. 89 odst. 2 Ústavy, jakož i s čl. 33 Úmluvy o právním postavení uprchlíků (publikována pod č. 208/1993 Sb.). Navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížností napadené rozhodnutí zrušil a aby mu byla přiznána náhrada nákladů právního zastoupení.

2. Z obsahu ústavní stížnosti, jejích příloh a spisu Ministerstva spravedlnosti sp. zn. MSP-734/2016-MOT-T/80, který si Ústavní soud vyžádal, se podává, že stěžovatel přicestoval do České republiky na turistické vízum dne 4. 10. 2016. Dne 5. 10. 2016 byl zadržen Policií České republiky na základě mezinárodního zatykače vydaného Spojenými státy americkými (dále jen „USA“). Následně o stěžovatelovo vydání k trestnímu stíhání požádala i Ruská federace.

3. Usnesením Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) ze dne 30. 5. 2017 č. j. Nt 406/2017-524 bylo dle § 95 zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, rozhodnuto, že vydání stěžovatele k oběma předmětným trestním stíháním je přípustné a stěžovatel může být vydán buď do USA, kde se měl, stručně řečeno, dopustit neoprávněného vniknutí do zabezpečené počítačové sítě několika obchodních společností a neoprávněně tak získat přístup k osobním údajům z účtů jejich klientů (v počtu desítek milionů), nebo i do Ruské federace, kde se měl, stručně řečeno, dopustit odcizení majetku přes internet v rámci organizované skupiny. Žádné z těchto stíhání nebylo dle městského soudu promlčeno a obě jednání jsou trestná i dle právních předpisů České republiky, přičemž z listinných důkazů tento soud dospěl k závěru, že USA jsou demokratickou zemí s vysokým standardem ochrany práv a uspokojivě lze hodnotit i podmínky tamějšího vězeňství. Co se týče Ruské federace, nezjistil městský soud žádné skutečnosti, které by zpochybňovaly záruky řádného řízení uvedené v žádosti její Generální prokuratury ze dne 12. 11. 2016. Tyto záruky nebyly zpochybňovány ani samotnou osobou vydávaného. Z materiálů dodaných cizozemskými orgány pak městský soud dospěl k závěru, že je vedeno trestní stíhání stěžovatele a z konkrétně vyjmenovaných důkazů vyplývá důvodné podezření, že stěžovatel je pachatelem. Zároveň městský soud nezjistil žádné skutečnosti, které by nasvědčovaly tomu, že by vydání mělo být nepřípustné podle § 91 zákona č. 104/2013 Sb.

4. Proti rozhodnutí městského soudu podal stěžovatel stížnost, kterou Vrchní soud v Praze (dále jen „vrchní soud“) usnesením ze dne 24. 11. 2017 sp. zn. 14 To 99/2017 zamítl. Trestná činnost stěžovatele dle vrchního soudu nemá výlučně politický či vojenský charakter, ale měla být vedena zištnou motivací. Stíhání není promlčeno, neboť ve prospěch kvalifikované skutkové podstaty (s delší promlčecí lhůtou) hovoří podezření z páchání uvedené činnosti ve skupině a způsobení škody velkého rozsahu, jakkoliv jde v tomto aspektu jen o odhad. Proti vydání nebyly zjištěny ani žádné skutečnosti v oblasti porušování lidských práv a úrovně vězeňství. Stěžovateli nehrozí v případě odsouzení ani žádná nepřiměřená újma vzhledem k jeho poměrům. Podle zjištěných informací stěžovateli hrozí trest srovnatelný s trestem tuzemským. Tresty se v USA zásadně vykonávají souběžně, jen tresty za závažnou krádež osobní identity si musí odsouzený odpykat po výkonu trestu za jiné trestné činy – přitom tyto tresty za dva trestné činy krádeže osobní identity mohou být dle úsudku soudce uloženy jako souběžné po výkonu trestu za jiné trestné činy. Vrchní soud tak konstatoval, že reálně stěžovateli hrozí nikoli až 54 let, jak namítala jeho obhajoba, ale 14 či 12 let. Předložené důkazy dle vrchního soudu svědčí o důvodnosti trestního stíhání a naopak obhajobou předložené závěry ve prospěch stěžovatele překračují rámec řízení o přípustnosti vydání a jeho nevinu nijak neprokazují. Podezření tedy nadále trvá a vydání je z tohoto hlediska přípustné.

5. Proti uvedeným usnesením městského soudu a vrchního soudu stěžovatel podal ústavní stížnost, která byla usnesením ze dne 27. 3. 2018 sp. zn. IV. ÚS 530/18 (dostupným v databázi NALUS na http://nalus.usoud.cz) odmítnuta jako zjevně neopodstatněná.

6. Již před jejím odmítnutím stěžovatel podal dne 6. 12. 2017 žádost o mezinárodní ochranu, kterou odůvodnil obavou z vydání k trestnímu stíhání do USA. Tu Ministerstvo vnitra rozhodnutím ze dne 12. 1. 2018 č. j. OAM-176/LE-LE05-LE05-2017 dle § 16 odst. 1 písm. h) zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, zamítlo jako zjevně nedůvodnou.

7. Proti tomuto rozhodnutí Ministerstva vnitra stěžovatel brojil žalobou, kterou městský soud rozsudkem ze dne 16. 3. 2018 č. j. 2 Az 6/2018-44 zamítl.

8. Neudělení mezinárodní ochrany stěžovatel dále napadl kasační stížností, kterou Nejvyšší správní soud odmítl rozsudkem ze dne 3. 5. 2018 sp. zn. 2 Azs 114/2018.

9. Ještě před zmíněným rozhodnutím Nejvyššího správního soudu o kasační stížnosti bylo vydáno nynější ústavní stížností napadené rozhodnutí ministra spravedlnosti (dále též jen „ministr“) ze dne 29. 3. 2018 č. j. MSP-734/2016-MOT-T/80. Tím bylo ve věci souběhu žádostí Ruské federace a USA o vydání stěžovatele k trestnímu stíhání rozhodnuto tak, že dle § 97 odst. 1 a § 102 odst. 2 zákona č. 104/2013 Sb., na základě I. výroku usnesení městského soudu ze dne 30. 5. 2017 sp. zn. Nt 406/2017 ve spojení s usnesením vrchního soudu ze dne 24. 11. 2017 sp. zn. 14 To 99/2017, se povoluje vydání stěžovatele k trestnímu stíhání do USA na základě zatýkacího rozkazu federálního soudu USA pro Severní okres státu Kalifornie ze dne 20. 10. 2016 sp. zn. 16-cr-00440-WHA a ve smyslu žádosti Ministerstva spravedlnosti USA ze dne 1. 11. 2016 doručené dne 18. 11. 2016 nótou Velvyslanectví USA v Praze č. 159 ze dne 16. 11. 2016, a to pro podezření ze spáchání trestného činu získání informací ze zabezpečeného počítače (vniknutí do počítače) v rozporu s Hlavou 18 Sbírky zákonů USA, § 1030(a)(2)(C) a (c)(2)(B)(i),(iii), dále trestného činu mezinárodního přenosu informačního kódu nebo příkazu, který poškodil zabezpečený počítač v rozporu s Hlavou 18 Sbírky zákonů USA, § 1030(a)(5)(A) a(c)(4)(B)(i), dále trestného činu závažné krádeže totožnosti v rozporu s Hlavou 18 Sbírky zákonů USA, § 1028A(a)(1), dále trestného činu spiknutí v rozporu s Hlavou 18 Sbírky zákonů USA, § 371, a trestného činu nezákonného obchodování s přístupovými prostředky v rozporu s Hlavou 18 Sbírky zákonů USA, § 1029(a)(2) a (c)(1)(A)(i). Následně ještě téhož dne došlo k fyzickému uskutečnění vydání stěžovatele do USA.

II. Argumentace stěžovatele

10. Stěžovatel je přesvědčen, že vydání osoby do cizího státu k trestnímu stíhání v extradičním řízení není možné před skončením azylového řízení, a to včetně soudního přezkumu. Opačný případ znamená zásah do jeho práva na soudní a jinou právní ochranu v azylovém řízení dle čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny. V tomto směru odkazuje na stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 13. 8. 2013 sp. zn. Pl. ÚS-st. 37/13 (ST 37/70 SbNU 619; 262/2013 Sb.) a související nález ze dne 10. 9. 2013 sp. zn. III. ÚS 665/11 (N 160/70 SbNU 477), jakož i na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 10. 8. 2010 sp. zn. 4 Azs 10/2010-99. V rozporu s tím však v jeho věci bylo o jeho vydání do USA rozhodnuto v průběhu azylového řízení a nebylo vyčkáno posledního rozhodnutí, totiž rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, kterým by azylové řízení bylo případně ukončeno. Jeho kasační stížnost měla přitom ze zákona i odkladný účinek (§ 32 odst. 2 a 5 zákona o azylu).

III. Vyjádření k věci

11. Ústavní soud vyzval účastníka řízení, aby se vyjádřil k ústavní stížnosti.

12. Ministr poukázal zaprvé na to, že vydání stěžovatele do USA bylo uskutečněno dne 29. 3. 2018, a ten se tak již nenachází na území České republiky. Je přesvědčen, že s ohledem na princip minimalizace zásahů do pravomocných rozhodnutí a ekonomie soudního řízení by tak již nemělo být v řízení o ústavní stížnosti pokračováno. Eventuální zrušení napadeného rozhodnutí by bylo pouhým formalismem bez vlivu na další průběh řízení.

13. Dále ministr konstatuje, že Nejvyšší správní soud předmětnou kasační stížnost zamítl jako nedůvodnou. V návaznosti na to upozorňuje, že je třeba přihlížet k závažnosti eventuálních pochybení v postupu orgánů veřejné moci a k jejich dopadu na celkový výsledek řízení, neboť právo na soudní a jinou právní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny nelze vykládat tak, že by pokrývalo veškeré případy porušení kogentních procesních ustanovení v objektivní poloze. Ministr s odkazem na nálezy sp. zn. IV. ÚS 1796/11 ze dne 18. 10. 2011 (N 178/63 SbNU 69) a sp. zn. II. ÚS 169/09 ze dne 3. 3. 2009 (N 43/52 SbNU 431) uvádí, že „samotné porušení procesních pravidel stanovených procesními právními předpisy ještě nemusí samo o sobě znamenat porušení práva na spravedlivý proces“, tím je „teprve takové porušení objektivních procesních pravidel, které by skutečně jednotlivce omezilo v některém konkrétním subjektivním procesním právu“, a že „zásah do základních práv stěžovatele tak musí dosahovat jistého stupně intenzity, způsobilého přivodit změnu rozhodnutí obecných soudů“. Naopak tam, kde by realizace procesního oprávnění účastníka nemohla přinést příznivější rozhodnutí ve věci, resp. kde nelze takovou změnu s přihlédnutím ke všem okolnostem daného řízení oprávněně očekávat, by bylo nepřípustným a z ústavního hlediska nepřijatelným formalismem takové rozhodnutí zrušit (usnesení Ústavního soudu ze dne 9. 8. 2016 sp. zn. II. ÚS 1710/16).

14. Co se týče stanoviska pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 37/13 uváděného stěžovatelem, ministr upozorňuje, že souviselo s případy souběhu vydávacího řízení s řízením o mezinárodní ochraně, u kterých se stěžovatel domáhal mezinárodní ochrany vůči státu svého původu, a tento stát původu žadatele současně žádal jeho vydání k trestnímu stíhání nebo k výkonu trestu. K situaci, kdy by se stěžovatel domáhal mezinárodní ochrany pouze vůči třetímu státu, jenž žádá o jeho vydání, avšak není jeho státem původu, jak je tomu v nyní posuzovaném případě, se Ústavní soud ve stanovisku pléna nevyslovil. V době rozhodování ministra o vydání stěžovatele do USA tak bylo otázkou, zda měly být závěry uvedené ve stanovisku pléna uplatněny na nyní posuzovaný případ stěžovatele a zda ministr byl povinen v tomto konkrétním případě vyčkat meritorního rozhodnutí Ministerstva vnitra v řízení o mezinárodní ochraně a na následný soudní přezkum tohoto rozhodnutí. Jak vyplývá z rozhodnutí Ministerstva vnitra a soudů v azylovém řízení, žádost o mezinárodní ochranu byla dle § 16 odst. 1 písm. h) zákona o azylu zamítnuta jako zjevně nedůvodná, neboť mezinárodní ochrany se lze dovolávat jen vůči domovskému státu, to jest státu, jehož je žadatel občanem, anebo, v případě osoby bez státního občanství, státu jejího posledního bydliště. Nejvyšší správní soud zaujal stanovisko, že otázky týkající se ochrany lidských práv a hrozby pronásledování v zemi, do níž má být jednotlivec vydán a jež není zemí jeho původu, je třeba řešit v řízení o přípustnosti vydání.

15. Jak potom vyplývá z usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 3. 2018 sp. zn. IV. ÚS 530/18, obecné soudy se v rámci vydávacího řízení se všemi námitkami stěžovatele týkajícími se podmínek amerického vězeňství, záruk spravedlivého trestního procesu, údajného politického pozadí případu, hrozby nepřiměřeného trestu, jakož i zásahu do jeho rodinného života dostatečně zabývaly a v plném rozsahu se s nimi vypořádaly. Vzhledem k výše uvedenému lze uzavřít, že ministru nebránily žádné právní překážky v tom, aby mohl rozhodnout o povolení vydání stěžovatele k trestnímu stíhání do USA. Ministr proto navrhl ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou, popřípadě zamítnout.

16. Ústavní soud zaslal obdržené vyjádření stěžovateli k případné replice. Ten této možnosti využil a vyslovil s názory ministra nesouhlas. Dle stěžovatele v případě, že by nebylo možné zkoumat rozhodnutí ministra z důvodu, že se stěžovatel již nenachází v České republice, by došlo k absurdní situaci, kdy ve všech případech uskutečněných nezákonných extradic by byl jejich přezkum vyloučen, což zcela jistě není v souladu se záměrem možné ochrany poskytované Ústavním soudem. Jeho nepřítomnost v České republice byla způsobena jeho předčasným vydáním do USA a nelze mu ji klást k tíži. Jde-li o tvrzení, že jakékoliv

rozhodnutí Ústavního soudu již v současnosti nemůže mít žádný faktický vliv na další postup ve vydávacím řízení, lze s tím souhlasit, nicméně může hrát roli například v rovině pozdějšího řízení o náhradě škody, tudíž nelze tvrdit, že spor odezněl a že nemá smysl řízení ve věci provádět. Stěžovatel upozorňuje, že dle již zmiňovaného stanoviska pléna Ústavního soudu se vydání osoby zásadním způsobem dotýká jejích ústavně zaručených práv a razantně zasahuje do jejích poměrů, pročež s ohledem na čl. 36 odst. 2 Listiny nelze rozhodování o něm vyloučit ze soudního přezkumu. To rovněž potvrzuje tvrzení stěžovatele o nutnosti přezkumu jeho ústavní stížnosti Ústavním soudem.

17. Požadavek závažnosti pochybení zmiňovaný ministrem má stěžovatel za naplněný, když ministr rozhodl v rozporu s judikaturou Ústavního soudu, na základě čehož došlo k vydání do USA. V důsledku daného předčasného postupu ministra byla stěžovateli také odňata možnost účinně hájit svá práva před Evropským soudem pro lidská práva, který hodlal požádat o vydání předběžného opatření.

18. Argumentaci ministra, že šlo o žádost o azyl vůči státu, který není státem původu stěžovatele, stěžovatel nepovažuje za podstatnou, neboť u azylového řízení není žádné dělení dle státu, vůči kterému je o mezinárodní ochranu žádáno. Navíc žádal o udělení azylu dle § 14 zákona o azylu, který lze udělit z humanitárních důvodů.

19. Ústavní soud zaslal obdrženou repliku stěžovatele ministrovi k duplice. Ten v prvé řadě odkázal na argumenty uvedené již v jeho předchozím vyjádření. K námitce stěžovatele, že mu bylo znemožněno účinně hájit svá práva před Evropským soudem pro lidská práva, sdělil, že zákon č. 104/2013 Sb. ani jiný právní předpis ministru nestanoví žádnou závaznou lhůtu, v níž musí učinit své rozhodnutí o povolení vydání ani po kterou by musel s vydáním takového rozhodnutí vyčkávat, a též není stanovena lhůta pro samotné uskutečnění předání osoby, o jejíž vydání jde, dožadujícímu státu. Upravena je pouze maximální přípustná délka vydávací vazby, jež slouží právě výhradně k zajištění realizace předání osoby, o jejíž vydání jde, dožadujícímu státu (§ 101 zákona č. 104/2013 Sb.). S ohledem na lhůty, v nichž může osoba, o jejíž vydání jde, podat stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva (v řádech měsíců), by vyčkávání marného uplynutí těchto lhůt také neodůvodněně prodlužovalo délku vydávací vazby a v konečném důsledku mohlo případně i vést ke zmaření samotného vydání.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

20. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas k tomu oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatel proti napadenému rozhodnutí neměl k dispozici žádný zákonný procesní prostředek k ochraně svých práv [nález ze dne 29. 1. 2008 sp. zn. Pl. ÚS 63/06 (N 21/48 SbNU 223, 90/2008 Sb.), bod 30 odůvodnění, a stanovisko pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 37/13, výrok I, body 11 a 12 odůvodnění].

21. Pokud jde o názor ministra, že ústavní stížnost by neměla být projednávána, jelikož stěžovatel již byl vydán a nenachází se na území České republiky, pročež eventuální zrušení napadeného rozhodnutí by bylo pouhým formalismem, Ústavní soud shledává, že vydání osoby do cizího státu pro ni může představovat velmi závažný zásah do jejích základních práv, a není tak důvod na věc neuplatnit stejné závěry, jako byly vysloveny k případům rozhodování o zákonnosti vazby, u kterých již vazba v době rozhodování Ústavního soudu netrvala, totiž ve stanovisku pléna Ústavního soudu ze dne 6. 5. 2008 sp. zn. Pl. ÚS-st. 25/08 (ST 25/49 SbNU 673). Je zde tedy namístě vyjít z pravidla, že o aktuální zásah do základních práv ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy a § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu jde vždy tehdy, jestliže se tento zásah – a tedy i případný následný vyhovující nález

Ústavního soudu – může projevovat v právní sféře stěžovatele, např. při eventuální žádosti o odškodnění za nezákonné rozhodnutí (čl. 36 odst. 3 Listiny). Tento závěr platí tím spíše, že není zjevně přijatelné, aby stát mohl zabránit soudnímu přezkumu svého rozhodnutí v řízení o ústavní stížnosti tím, že pomocí svých donucovacích pravomocí fyzicky deportuje osobu ze svého území.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

22. Ve věci je nutno především připomenout stanovisko pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 37/13, v jehož výroku II bylo mimo jiné uvedeno, že v řízení o ústavní stížnosti proti rozhodnutí ministra, kterým bylo povoleno vydání stěžovatele z České republiky do cizího státu, „Ústavní soud posuzuje také, zda vydání nebrání skutečnost, že osobě, o jejíž vydání jde, byla v České republice udělena mezinárodní ochrana, nebo že doposud nebylo pravomocně rozhodnuto o její žádosti o udělení mezinárodní ochrany, včetně případného soudního přezkumu“. V odůvodnění tohoto stanoviska (bod 15) se dále uvádí, že vydání by nebylo možné povolit „v případě, že byla osobě, o jejíž vydání jde, udělena mezinárodní ochrana nebo doposud nebylo pravomocně skončeno řízení o žádosti o její udělení, včetně případného soudního přezkumu“. K tomuto závěru Ústavní soud dospěl po úvaze, že v případě kolize závazků z mezinárodních smluv vyplývá především z obsahu těchto smluv v návaznosti na čl. 1 odst. 1 Ústavy, dle něhož je Česká republika právním státem, přednost závazků ze smluv o ochraně lidských práv. Dále pak citoval z nálezu ze dne 15. 4. 2003 sp. zn. I. ÚS 752/02 (N 54/30 SbNU 65), podle něhož respekt k základním právům a jejich ochrana jsou definičními znaky materiálně chápaného právního státu, a proto v případě, že vedle sebe existuje smluvní závazek chránící základní právo a smluvní závazek, který směřuje k ohrožení téhož práva, musí závazek první převážit; přitom tento závěr je relevantní i pro poměřování závazku vyplývajícího ze zásady non-refoulement se závazkem k extradici, tj. vydání osoby k trestnímu stíhání nebo výkonu trestu do cizího státu (bod 16). Povinnost ministra nepovolit vydání v situaci, kdy po rozhodnutí soudů v řízení o přípustnosti vydání došlo k udělení mezinárodní ochrany, byla Ústavním soudem dovozena (bod 19) i s odkazem na to, že udělení mezinárodní ochrany je jedním z důvodů, pro který by soudy, kdyby ochrana byla udělena předtím než rozhodnou, nemohly vydání připustit [dříve § 393 písm. b) trestního řádu, nyní § 91 odst. 1 písm. b) zákona č. 104/2013 Sb.]. Obdobný závěr pak Ústavní soud vztáhl (bod 20 stanoviska) i na případ, kdy řízení o udělení ochrany dosud probíhá a nebylo pravomocně skončeno „včetně případného navazujícího soudního přezkumu“. V tomto směru upozornil, že kdyby mohl ministr spravedlnosti povolit vydání ještě před skončením řízení o udělení mezinárodní ochrany, posouzení žádosti této osoby by fakticky záviselo na z jejího hlediska nahodilé okolnosti, zda v jeho průběhu bude nebo nebude vydána, a docházelo by tak k nerovnému postavení mezi žadateli o mezinárodní ochranu, u kterých již bylo o jejich žádosti rozhodnuto, a těmi, kteří na rozhodnutí teprve čekají, a to aniž by k tomu existoval jakýkoliv legitimní důvod. Závěry tohoto stanoviska pak Ústavní soud zopakoval v nálezu sp. zn. III. ÚS 665/11, který byl vydán v řízení, z něhož stanovisko vzešlo, a setrval na nich i v další judikatuře, která na něj odkazuje [nález ze dne 9. 12. 2014 sp. zn. I. ÚS 1801/14 (N 222/75 SbNU 499), nález ze dne 12. 4. 2016 sp. zn. I. ÚS 425/16 (N 66/81 SbNU 153)].

23. Popsaný obsah stanoviska pléna zjevně svědčí důvodnosti stěžovatelovy ústavní stížnosti. Zbývá posoudit, zda zde nejsou nějaké důvody, proč by v něm popsané obecné pravidlo na stěžovatelovu věc nedopadalo. Určité situace, kdy by ministr i při probíhajícím řízení o udělení mezinárodní ochrany mohl o vydání rozhodnout, lze aprobovat. Samo stanovisko v tomto směru uvádí, že se uplatní pouze na prvou žádost dané osoby o udělení mezinárodní ochrany, nikoliv na žádost opakovanou, podanou poté, co již bylo řízení o předchozí žádosti včetně soudního přezkumu skončeno. Takovýto závěr je nezbytný, neboť v opačném případě by předmětná osoba mohla v podstatě pouhým neustálým podáváním

dalších žádostí o mezinárodní ochranu vydání donekonečna bránit, což by se již potřebě ochrany základních práv a svobod zjevně vymykalo. Nelze pak ani *a priori* (bez bližšího rozboru) zcela vyloučit i existenci dalších výjimek z povinnosti ministra se svým postupem posečkat, když je nasnadě, že jednotlivé případy posuzované soudními a správními orgány mohou vykazovat nezanedbatelné odlišnosti, které nemusel výrok stanoviska ve své obecnosti postihnout.

24. Ústavní soud proto považoval za nutné se blíže zabývat poukazem ministra na to, že mezinárodní ochrany se lze dovolávat jen ve vztahu k domovskému státu, neboli zemi původu, to jest státu, jehož je žadatel občanem, anebo v případě osoby bez státního občanství státu jejího posledního bydliště, přičemž tímto domovským státem ve stěžovatelově věci nebyly USA, které ho žádaly vydat. Této argumentaci ministra nelze upřít jistou logiku, když uvedené stanovisko pléna Ústavního soudu vskutku vycházelo z případů souběhu vydávacího řízení s řízením o mezinárodní ochraně, ve kterém se osoba domáhala mezinárodní ochrany vůči státu svého původu, a tento stát původu současně žádal o její vydání k trestnímu stíhání či k výkonu trestu.

25. Ač stěžovatel tvrdí opak, nutno konstatovat, že tento faktor má při vydávání osob k trestnímu stíhání nebo k výkonu trestu v některých ohledech zásadní význam. Předmětnou problematikou se Ústavní soud zabýval ve svém nálezu ze dne 26. 5. 2015 sp. zn. II. ÚS 1017/14 (N 99/77 SbNU 473), ve kterém vyslovil, že „rozhodnutími o udělení mezinárodní ochrany vydávanými podle zákona o azylu je osobám poskytována ochrana před vydáním k trestnímu stíhání bez dalšího jen vůči státům, kterých se tato rozhodnutí týkají. Pokud situace v určitém státě, resp. možnost vydání předmětné osoby do něj, nebyla v rámci řízení podle zákona o azylu předmětem přezkumu, stěží v něm mohla být vytvořena ‚automatická' překážka jeho přípustnosti. V opačném případě by rozhodnutí vydávaná dle zákona o azylu zcela mechanicky poskytovala ochranu i vůči státům, u kterých by k tomu po hmotné stránce třeba absentoval jakýkoliv věcný důvod a po procesní stránce v každém případě chybělo jakékoliv dokazování a hodnocení".

26. Takovýto právní názor je souladný i se zněním § 91 odst. 1 písm. b) zákona č. 104/2013 Sb., které vylučuje přípustnost vydání z důvodu poskytnuté ochrany toliko v rozsahu, v jakém byla tato ochrana poskytnuta. Jak vysvětluje komentářová literatura k tomuto ustanovení, mezinárodní ochrana „není neomezená, ale je poskytována pouze ve vztahu ke konkrétnímu státu, ve kterém osoba byla pronásledována, anebo jí hrozí zacházení, které je příčinou udělení mezinárodní ochrany" (Kubíček, Miroslav a kol. Zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2014, § 91).

27. V zásadě tak lze shrnout, že soudy rozhodující o vydání osoby do cizího státu v řízení dle zákona č. 104/2013 Sb. posuzují jeho přípustnost pouze ve vztahu ke státu, do kterého má být vydána. Naopak v řízení vedeném dle zákona o azylu je věc posuzována pouze ve vztahu ke státu původu, a to i v případech žádostí o humanitární azyl dle § 14 zákona o azylu (podrobněji k této vázanosti ochrany na stát původu viz též rozbor v rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 3. 5. 2018 sp. zn. 2 Azs 114/2018). Jde-li o státy odlišné, vydání osoby nebude ani po udělení mezinárodní ochrany vyloučeno. Její přiznání totiž vytváří „automatickou" překážku vydání pouze vůči konkrétnímu státu, ve vztahu ke kterému bylo řízení dle zákona o azylu vedeno, a pro situaci, v níž byla shledána nutnost poskytnutí ochrany. I kdyby tedy byl stěžovatel se svojí žádostí v azylovém řízení úspěšný, za situace, kdy by mu byla udělena ochrana ve vztahu k jiné zemi původu než USA, které o jeho vydání žádaly, toto udělení ochrany by jeho vydání do USA nevylučovalo, a naopak by stále bylo v možnostech ministra rozhodnout tak, jak rozhodl.

28. Ústavní soud nicméně neshledává, že by právě vyslovené teze musely vést k závěru, že ústavní stížnost není důvodná. Ze samotné skutečnosti, že přiznání ochrany dle

zákona o azylu může vytvořit nepřekročitelnou překážku vydání toliko vůči zemi původu dané osoby, ještě totiž nelze dovodit, že v případě žádosti o vydání podané (také) jiným státem, než jaký je, resp. se jeví být zemí původu dotyčného, nemůže mít probíhající řízení o udělení mezinárodní ochrany žádný význam. Nutno totiž uvážit, že otázka, jaká je vlastně země původu dané osoby, je teprve součástí dokazování a hodnocení v azylovém řízení. Kdyby ministr spravedlnosti při svém rozhodování o vydání mohl nepřihlížet k azylovým řízením, u kterých se jeví být země původu odlišná od země, do které je žádáno vydání, vycházel by v tomto směru z předpokladu, který ještě nebyl postaven zcela najisto. Teprve po skončení azylového řízení (včetně případného přezkumu ve správním soudnictví) bude jednoznačně stanoveno, vůči jakému státu případná překážka vydání udělením mezinárodní ochrany vznikla. Tak tomu však v době vydání napadeného rozhodnutí ministra ještě nebylo.

29. Další důvod, pro který je namístě vyčkat konečného výsledku řízení vedeného dle zákona o azylu, a to včetně jeho přezkumu ve správním soudnictví, pak souvisí s tím, že jakkoli udělení mezinárodní ochrany „automaticky“ nevylučuje vydání osoby do jiného státu, než je země jejího původu, nelze vyloučit, že její přiznání může mít pro rozhodování ministra určitý význam. Jak zmínil Ústavní soud již ve stanovisku pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 37/13, rozhodnutí ministra ve věcech extradičních lze považovat za projev státní suverenity (čl. 1 odst. 1 Ústavy) a ministr může při svém rozhodování uvážit různé aspekty věci. Má možnost určité diskrece. V takovéto situaci nelze vyloučit, že k žádosti o vydání osoby, které byla v České republice udělena mezinárodní ochrana, bude ministr přistupovat méně vstřícně (byť nepůjde o žádost o vydání do země původu, a nebude tedy přímo povinen jí nevyhovět), než by tomu bylo u osoby, jejíž žádost o mezinárodní ochranu byla zamítnuta. Lze si též představit, že v řízení dle zákona o azylu, v němž je zkoumána řada okolností o dané osobě, o ní mohou vyjít najevo (ať již jí nakonec bude ochrana přiznána, či nikoliv) různé skutečnosti, které může ministr při svém rozhodování v rámci prostoru, který má k dispozici, považovat za relevantní. Potřebě ochrany základních a práv a svobod vydávané osoby jistě lépe odpovídá, když ministr jako orgán rozhodující o vydání o ní má k dispozici informace co neúplnější. Proto je opodstatněný i právní závěr, že i v případech, kdy o vydání žádá jiný stát, než jaký je, resp. se jeví být v probíhajícím řízení o udělení mezinárodní ochrany zemí původu, nemůže ministr spravedlnosti o vydání rozhodnout, než je toto probíhající řízení skončeno.

30. Z právě popsaných důvodů Ústavní soud nemůže ústavní stížností napadený postup, resp. rozhodnutí ministra aprobovat. Zbývá již jen posoudit, zda jde o takové pochybení, jež vyžaduje, aby ústavní stížnosti muselo být vyhověno. Ústavní soud souhlasí s argumenty ministra, který relevanci svého případného pochybení zpochybňuje, potud, že každé zjištěné pochybení orgánu veřejné moci není důvodem k jeho zásahu. Podmínkou je naopak, že jde o pochybení dosahující již ústavněprávní roviny, neboť způsobuje porušení stěžovatelových ústavně zaručených práv. Ústavní soud tak s ohledem na intenzitu zjištěného pochybení neshledává důvod ke svému zásahu typicky v případech, v nichž by uskutečnění procesního oprávnění účastníka nemohlo přinést příznivější rozhodnutí ve věci, respektive to s přihlédnutím ke všem okolnostem daného řízení nelze oprávněně očekávat. O potřebě zrušení napadeného rozhodnutí nesvědčí situace, kdy by takový postup měl povahu formalismu, jenž by toliko prodlužoval vedení řízení. Ústavní soud nicméně není přesvědčen, že tato východiska dopadají přiléhavě na posuzovanou věc. Judikatura Ústavního soudu v tomto směru uváděná ministrem v jeho vyjádření se týkala zcela odlišných případů, a to určitých dílčích procesních pochybení v běžných soudních řízeních. V nynější věci jde však o problematiku vydání osoby do jiného státu, tedy potenciálně velmi závažný zásah do jejích práv, který (na rozdíl od jindy Ústavním soudem řešených případů) může být i nevratný a případné pochybení jen obtížně, pokud vůbec, odčinitelné. Nadto jakkoli se jeví, že vyčkávání na výsledek azylového řízení by ve stěžovatelově věci na rozhodnutí o jeho vydání

nic nezměnilo, nelze pominout, že k obdobné situaci může snadno dojít znovu. Kdyby Ústavní soud napadené rozhodnutí ministra jako protiústavní nezrušil, mohl by přispět k tomu, že k takovému ústavně nesouladnému předčasnému postupu ministra dojde i v budoucnu, čemuž je u takto vysoce závažného a obtížně napravitelného typu zásahu nutno jednoznačně předejít. Z hlediska postavení stěžovatele pak, přestože zrušení napadeného rozhodnutí zřejmě nepovede k jeho návratu ze země, do které již byl vydán, lze poukázat na možnost náhrady podle čl. 36 odst. 3 Listiny a zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád). Ústavní soud přitom nepředjímá, zda taková náhrada má být stěžovateli v případě, že takový nárok vznese, skutečně poskytnuta, nicméně je zřejmé, že zrušení napadeného rozhodnutí má význam pro ten účel, aby mu byl k případnému vedení řízení dle uvedeného zákona poskytnut plný prostor. S ohledem na právě popsané skutečnosti Ústavní soud shledává, že zásah do práv stěžovatele vykazuje takovou povahu a intenzitu, že by ústavní stížnost nebylo přiměřené odmítnout již s odkazem na pouhou formálnost zjištěného pochybení.

31. Pokud jde o stěžovatelův odkaz na to, že jeho kasační stížnost měla ze zákona odkladný účinek (§ 32 odst. 2 a 5 zákona o azylu), platí i o této skutečnosti obdobně to, co již bylo uvedeno výše. Totiž, že ač by se mohlo na prvý pohled zdát, že při vydávání do jiného státu, než se jeví být státem původu, je procesní stav podle zákona o azylu nepodstatný, ve skutečnosti tomu tak není (viz výše body 28 a 29), a tedy i existence zákonem o azylu stanoveného odkladného účinku je argumentem svědčícím ve prospěch důvodnosti ústavní stížnosti. Skutečnost, že takovýto režim byl v případech tohoto typu řízení zákonem o azylu zakotven, také zároveň opět podporuje výše vyslovený závěr o mimořádné závažnosti vydání k trestnímu stíhání do jiného státu, a tím i nadobyčejné intenzitě případného pochybení a – dojde-li k němu – nezbytnosti kasačního zásahu Ústavního soudu.

32. Vzhledem ke všemu výše uvedenému Ústavní soud konstatuje, že k zásahu do stěžovatelových práv došlo a že tento zásah je takové povahy a závažnosti, že je již namístě zrušení ústavní stížností napadeného rozhodnutí, a to pro porušení základního práva stěžovatele na soudní ochranu zakotveného v čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny. To platí přesto, že Ústavní soud se zrušením napadeného rozhodnutí nedotýká závazku České republiky poskytovat azyl cizincům pronásledovaným za uplatňování politických práv a svobod podle čl. 43 Listiny, jelikož v posuzované věci o případ takového pronásledování nešlo.

33. Pro úplnost Ústavní soud dodává, že neshledává případnou námitku stěžovatele, že mu byla postupem ministra odňata možnost účinně hájit svá práva před Evropským soudem pro lidská práva, který hodlal požádat o vydání předběžného opatření. Ministr vskutku nemá ničím zakotvenu povinnost poskytnout nějaký konkrétní časový prostor k podání návrhu k Evropskému soudu pro lidská práva na vydání předběžného opatření a k rozhodnutí o něm. Naopak platí, že řízení před Evropským soudem pro lidská práva je zcela samostatným řízením mimo soustavu soudů, resp. orgánů České republiky, a proto jím nelze rozhodování ministra nijak podmiňovat (obdobně usnesení Ústavního soudu ze dne 31. 1. 2017 sp. zn. III. ÚS 175/17). Ostatně i v již zmiňovaném nálezu sp. zn. III. ÚS 665/11 se Ústavní soud vyjádřil v tom směru, že by povolení vydání osoby bylo svévolí, jestliže by „byla usnesením Ústavního soudu podle § 79 odst. 2 zákona o Ústavním soudu odložena vykonatelnost rozhodnutí soudu, kterým bylo vysloveno, že vydání je přípustné, nebo že by za tímto účelem přijal Evropský soud pro lidská práva předběžné opatření podle čl. 39 jeho jednacího řádu“; *a contrario* tedy nikoliv, že by snad na jejich možné vydání mělo být i vyčkáváno. Na výše shledané důvodnosti stěžovatelovy ústavní stížnosti však již tento závěr nic nemění.

34. Ústavní soud uzavírá, že probíhá-li řízení o žádosti osoby o udělení mezinárodní ochrany, včetně navazujícího soudního přezkumu, ministr nesmí povolit její vydání do cizího státu dle § 97 odst. 1 zákona č. 104/2013 Sb., ledaže by šlo již o opakovanou žádost. To platí

i tehdy, žádá-li o vydání jiný stát, než který je či se jeví být státem původu této osoby, a to jakkoliv toliko vůči státu původu může udělením mezinárodní ochrany vzniknout nepřekročitelná překážka vydání. Takový postup ministra, respektující přednost povinnosti České republiky chránit základní práva před jejím mezinárodním závazkem k vydání osoby k trestnímu stíhání do cizího státu, je v souladu se systematickým výkladem čl. 1 Ústavy, v němž charakteristika České republiky jako demokratického právního státu založeného na úctě k právům a svobodám člověka a občana (odst. 1) je předřazena před její povinností dodržovat závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva (odst. 2).

35. Závěrem Ústavní soud na okraj věci podotýká, že procesní postup při vydávání osoby do cizího státu je zjevně neobvykle složitý, neboť využije-li dotčená osoba plně možnosti podání žádosti a opravných prostředků, které má k dispozici, potenciálně zahrnuje rozhodování dvou soudů v řízení vedeném dle zákona č. 104/2013 Sb., Ministerstva vnitra, dvou soudů ve správním soudnictví, ministra spravedlnosti a trojí rozhodování Ústavního soudu. Nabízí se otázka, zda by nemohl být nějakým způsobem zjednodušen. Její zodpovězení však přísluší zákonodárci, nikoliv Ústavnímu soudu.

36. Pokud jde o požadavek na přiznání náhrady nákladů právního zastoupení v řízení o ústavní stížnosti, podle § 83 odst. 1 zákona o Ústavním soudu vyhovění takovému návrhu připadá v úvahu pouze u stěžovatelů, u kterých to odůvodňují jejich osobní a majetkové poměry. Takový návrh musí být proto stran těchto poměrů náležitě odůvodněn a doložen. To stěžovatel neučinil, a Ústavnímu soud mu tedy vyhovět nemohl.

37. Ze všech výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu mimo ústní jednání (za splnění podmínek § 44 téhož zákona) vyhověl.

Č. 52
Posuzování existence dobré víry držitele
(sp. zn. IV. ÚS 2000/18 ze dne 2. dubna 2019)

Dobrá víra držitele se musí vztahovat ke všem právním skutečnostem majícím za následek nabytí věci nebo práva, které je předmětem držby. Je třeba ji hodnotit objektivně; nelze dospět k závěru, že za stejné situace by jedna osoba byla v dobré víře, a druhá nikoliv. Ze slov zákona „se zřetelem ke všem okolnostem“ vyplývá, že omyl držitele, ze kterého jeho přesvědčení o existenci drženého práva vychází, musí být omluvitelný. Omyl je omluvitelný, jestliže držitel při běžné (normální) opatrnosti, kterou lze s ohledem na okolnosti a povahu daného případu po každém požadovat, neměl a nemohl mít po celou vydržecí dobu důvodné pochybnosti o tom, že mu věc nebo právo patří. Dobrá víra držitele, která je dána se zřetelem ke všem okolnostem věci, se musí vztahovat i k okolnostem, za nichž vůbec mohlo věcné právo vzniknout, tedy i k právnímu důvodu (titulu), na jehož základě mohlo držiteli vzniknout vlastnické právo.

Přenesou-li obecné soudy odpovědnost za prokázání ztráty dobré víry údajného vydržitele na domnělého vlastníka, poruší tím právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jaromíra Jirsy (soudce zpravodaj) a soudců Jana Filipa a Josefa Fialy o ústavní stížnosti stěžovatelky V. G., zastoupené Mgr. Vladimírem Kykalem, advokátem, se sídlem v Hradci Králové, Leknínová 186/4, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. března 2018 č. j. 27 Cdo 4883/2017-607 a rozsudkům Vrchního soudu v Praze ze dne 16. listopadu 2016 č. j. 14 Cmo 404/2015-527 a Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 7. července 2015 č. j. 38 Cm 57/2008-474, za účasti Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Praze a Krajského soudu v Hradci Králové jako účastníků řízení a P. N., zastoupeného JUDr. Ing. Tomášem Matouškem, advokátem, se sídlem v Hradci Králové, Dukelská 15/16, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 27. března 2018 č. j. 27 Cdo 4883/2017-607 a rozsudky Vrchního soudu v Praze ze dne 16. listopadu 2016 č. j. 14 Cmo 404/2015-527 a Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 7. července 2015 č. j. 38 Cm 57/2008-474 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. března 2018 č. j. 27 Cdo 4883/2017-607 a rozsudky Vrchního soudu v Praze ze dne 16. listopadu 2016 č. j. 14 Cmo 404/2015-527 a Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 7. července 2015 č. j. 38 Cm 57/2008-474 se ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Stěžovatelka navrhuje zrušení ve výroku uvedených rozhodnutí pro porušení čl. 11 odst. 4 (zřejmě čl. 11 odst. 1) a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“); uvádí, že bylo porušeno její právo vlastnit majetek a nebyla jí poskytnuta soudní ochrana.

2. V řízení před obecnými soudy se žalobou ze dne 15. 5. 2008 domáhala nejprve matka stěžovatelky, zastoupená stěžovatelkou jako opatrovnicí, a následně jako právní nástupci své (v průběhu řízení zemřelé) matky stěžovatelka společně se svým bratrem, po úpravě petitu určení, že jejich matka byla ke dni úmrtí (20. 7. 2009) členkou Stavebního bytového družstva N. s právem užívat bytovou jednotku ve vlastnictví družstva (dále jen „členský podíl“). Matka stěžovatelky svůj členský podíl převedla smlouvou ze dne 18. 7. 2005 na vedlejšího účastníka, ten jej následně smlouvou ze dne 15. 5. 2007 převedl na třetí osoby (manžele H.), které jej smlouvou ze dne 27. 6. 2007 převedly na J. Š., v současnosti evidovaného člena družstva a uživatele bytu.

II. Řízení před obecnými soudy

3. Krajský soud v Hradci Králové (dále jen „krajský soud“ nebo „nalézací soud“) žalobě rozsudkem ze dne 12. 6. 2012 č. j. 38 Cm 57/2008-295 nejprve vyhověl; dospěl k závěru, že smlouva o převodu členského podílu uzavřená mezi matkou stěžovatelky a vedlejším účastníkem je absolutně neplatná podle § 38 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v tehdy účinném znění, (dále jen „obč. zák.“) pro duševní poruchu matky stěžovatelky a k vydržení práva k členskému podílu v zákonné tříleté době rovněž nedošlo, protože u J. Š. jako jeho posledního držitele nebyla splněna jedna z podmínek § 134 obč. zák., tj. mít věc nepřetržitě v držbě po dobu tří let.

4. Vrchní soud v Praze jako soud odvolací (dále jen „vrchní soud“ nebo „odvolací soud“) rozsudkem ze dne 24. 3. 2014 č. j. 14 Cmo 405/2012-348 zrušil uvedený rozsudek nalézacího soudu a vrátil mu věc k dalšímu řízení. Potvrdil sice závěr o absolutní neplatnosti původní převodní smlouvy z matky stěžovatelky na vedlejšího účastníka, neztotožnil se však s posouzením otázky vydržení, neboť do vydržecí doby se podle něj započítává i doba, kdy věc drželi v dobré víře právní předchůdci J. Š., a tuto otázku nalézací soud dostatečně nezkoumal.

5. Krajský soud následně napadeným rozsudkem žalobu stěžovatelky zamítl, neboť dospěl k závěru, že podmínky pro vydržení členského podílu byly splněny. Nalézací soud dospěl napodruhé k závěru, že vedlejší účastník se o duševní poruše matky stěžovatelky dozvěděl až dne 22. 5. 2008 z doručené žaloby, kterou byly převody členského podílu napadeny, neboť z provedených důkazů nevyplývá, že by před převodem podílu na manžele H. měl o duševní poruše konkrétní povědomost.

6. Stěžovatelka podala proti druhému rozsudku nalézacího soudu odvolání, v němž zejména uvedla, že krajský soud nezvážil všechny okolnosti podstatné pro posouzení dobré víry jak vedlejšího účastníka, jehož dobrou víru nesprávně presumoval, přestože jej měl poučit, že je to naopak vedlejší účastník, kdo musí tvrdit a prokazovat skutečnosti svědčící o jeho nepochybné dobré víře, tak pro posouzení dobré víry J. Š. Odvolací soud dokazování nezopakoval ani nedoplnil, dokazování provedené nalézacím soudem označil za ucelené a dostatečné pro rozhodnutí. Vedlejší účastník nemohl podle odvolacího soudu ztratit dobrou víru podáním vysvětlení na Policii České republiky (dále jen „policie“) dne 13. 3. 2006, neboť policie vyšetřovala trestní oznámení na podvodné jednání A. S., nikoli vedlejšího účastníka, a z policejního protokolu nejde dovodit, že by vedlejší účastník „mohl dojít k pochybnostem

o platnosti smlouvy z důvodu duševní poruchy“. Vrchní soud rozsudek nalézacího soudu potvrdil a rozhodl nově o nákladech řízení.

7. V dovolání stěžovatelka následně namítala, že odvolací soud rozhodl v rozporu s konstantní judikaturou, podle které ten, kdo se oprávněné držby dovolává, musí tvrdit okolnosti, z nichž bude dobrá víra vyplývat, a nese břemeno tvrzení i důkazní. Pro nedostatek dobré víry má přitom postačit stav, kdy držitel měl mít o svém právu objektivně pochybnosti. Jestliže soudy břemeno „převrátily“, uchopily řízení z procesního hlediska nesprávně. Nejvyšší soud k tomu v napadeném usnesení uvedl, že odvolací soud vyřešil otázku vydržení odpovídajícím způsobem, neboť z obsahu spisu je zřejmé, že vedlejší účastník se v souvislosti s podáním vysvětlení nedozvěděl žádné skutečnosti, z nichž by mohl usuzovat na duševní poruchu matky stěžovatelky, tudíž nešlo o skutečnosti způsobilé zpochybnit dobrou víru v platnost jím uzavřené smlouvy. Nejvyšší soud napadeným usnesením dovolání stěžovatelky odmítl pro nepřípustnost.

III. Argumentace stěžovatelky

8. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá, že obecné soudy nesprávně vyhodnotily počátek běhu vydržecí doby vztahující se k dobré víře vedlejšího účastníka, který ji ztratil nejpozději v okamžiku podání trestního oznámení dne 19. 1. 2006 pro podezření ze spáchání trestného činu podvodu namířeného proti vedlejšímu účastníku a ošetřovatelce matky stěžovatelky, jež převod zprostředkovala; tehdy měla přestat běžet vydržecí doba. Předtím (již v prosinci 2005) stěžovatelka informovala vedlejšího účastníka o skutečnostech nasvědčujících podvodnému převodu členského podílu. Trestný čin se sice prokázat nepodařilo, ale k závěru o neplatnosti smlouvy soudy dospěly; vedlejší účastník proto nemohl být považován za oprávněného držitele. Následné převody členských práv na další osoby považuje stěžovatelka za účelové, se snahou legalizovat protiprávně nabytý majetek a ztížit důkazní pozici „poškozených“, čemuž soudy svým formalistickým postupem přispěly. Stěžovatelka vyjadřuje přesvědčení, že osoba, která nabyla věc neplatně pro duševní poruchu prodávajícího, nemá být považována za oprávněného držitele; konečně zpochybňuje závěr obecných soudů, že se běh vydržecí doby vůči J. Š. staví až okamžikem, kdy se prokazatelně dozvěděl o předchozím zahájeném soudním řízení (nikoli jeho samotným zahájením).

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

9. Ústavní soud přezkoumal ústavní stížnost, která byla podána včas, osobou oprávněnou a řádně zastoupenou advokátem v souladu s § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, a dospěl k závěru, že je přípustná ve smyslu § 75 odst. 1 téhož zákona.

10. Stěžovatelka výslovně brojí pouze proti v záhlaví uvedenému usnesení Nejvyššího soudu, kterým bylo její dovolání odmítnuto pro nepřípustnost; z obsahu ústavní stížnosti je však zřejmé, že její argumentace směřuje proti rozhodnutím všech tří instancí obecného soudnictví. Ústavní soud proto v souladu se svou judikaturou [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 3106/13 ze dne 23. 10. 2014 (N 196/75 SbNU 211); všechna rozhodnutí Ústavního soudu dostupná na https://nalus.usoud.cz] zvolil postup ke stěžovatelce vstřícnější a do přezkumu zahrnul také v záhlaví uvedené rozsudky odvolacího a nalézacího soudu.

V. Vyjádření účastníků řízení a vedlejšího účastníka řízení

11. Po zjištění, že procesní předpoklady pro rozhodnutí věci jsou splněny, Ústavní soud připojil procesní spis a vyžádal vyjádření účastníků řízení i (všech původních) vedlejších účastníků řízení. Stavební bytové družstvo N. a J. Š. jako účastníci řízení před obecnými soudy sdělili Ústavnímu soudu, že neuplatňují práva vedlejšího účastníka podle § 28 odst. 2 zákona o Ústavním soudu.

12. Krajský soud zcela odkázal na odůvodnění napadených rozhodnutí; Nejvyšší soud se k výzvě Ústavního soudu nevyjádřil. Podle vrchního soudu zůstala k řešení toliko otázka vydržení členského podílu – posouzení dobré víry a uplynutí vydržecí doby podle § 130 odst. 1 a § 134 obč. zák., neboť absolutní neplatnost smlouvy uzavřené mezi matkou stěžovatelky a vedlejším účastníkem ve smyslu § 38 obč. zák. konstatoval vrchní soud již ve svém předchozím rozsudku č. j. 14 Cmo 405/2012-348. Stejně tak již byla vyřešena otázka vydržení členských práv člena družstva, která lze v souladu s ustálenou judikaturou vydržet jako věc movitou. Vrchní soud se přitom ztotožnil se závěrem krajského soudu, že členský podíl byl J. Š. vydržen, neboť stěžovatelka neprokázala ztrátu dobré víry žádného z pozdějších nabyvatelů členského podílu.

13. Vedlejší účastník uvádí, že ústavní stížnost postrádá ústavněprávní argumentaci; stěžovatelka vyjadřuje pouze nesouhlas s výkladem podústavního práva (oprávněnost držby, počátek a stavení běhu vydržecí doby) a polemizuje se závěry obecných soudů, které nastolené právní otázky vyřešily správně a v souladu s ustálenou judikaturou. Dále vedlejší účastník podrobně rekapituluje skutkový děj a vyvrací jednotlivé argumenty stěžovatelky, rozporuje zejména tvrzení, že by se v rámci výslechu na policii dne 13. 3. 2006 dozvěděl cokoli, co by u něj mohlo vzbudit pochybnost o oprávněném nabytí členského podílu od matky stěžovatelky (o tom, že by předmětná smlouva měla být neplatná, či o tom, že by matka stěžovatelky trpěla duševní poruchou), což podle vedlejšího účastníka jasně vyplývá z úředního záznamu o jím podaném vysvětlení ze dne 13. 3. 2006, který je součástí spisu. Vedlejší účastník naopak projevil snahu o smírné řešení věci a nabídl stěžovatelce zpětný převod členského podílu oproti vrácení kupní ceny; odmítá stěžovatelkou naznačovanou účelovost dalších převodů a uvádí, že se dříve neznal se stěžovatelkou, její matkou, ošetřovatelkou matky ani s J. Š. – nelze jej proto nařknout z nekalého úmyslu – pouze využil výhodnou příležitost ke koupi členského podílu.

14. Ve své replice stěžovatelka zopakovala, že v předmětné věci jde skutečně již jen o posouzení otázky vydržení práva k členskému podílu. Podle stěžovatelky právo vydrženo nebylo, neboť J. Š. sám členský podíl nedržel dostatečně dlouhou dobu (27. 6. 2007 až 27. 5. 2009) a k této době nelze přičíst dobu držení jeho předchůdci. Uplynutí vydržecí doby by J. Š. musel odvozovat od oprávněné držby vedlejšího účastníka, kterému však byly známy podezřelé okolnosti nabytí členského podílu jeho osobou a byl k tomu vyslýchán i policií; nemůže tak být považován za oprávněného („dobrověrného“) držitele členského podílu. Všechny uvedené námitky stěžovatelka před obecnými soudy uplatnila a nebyly podle jejího názoru dostatečně zohledněny.

VI. Posouzení Ústavního soudu

15. Po seznámení se všemi rozhodnutími, vyjádřeními a obsahem spisu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

a) Obecné principy

16. Nabývání vlastnického práva vydržením je citlivou záležitostí, neboť se za ním často skrývá skutkově složitý příběh. Úlohou zákonodárce je vytvořit pro takové situace pravidla, aby bylo možno nalézt „nejlepší ze špatných řešení“. Z ústavněprávního hlediska jde o pnutí mezi ochranou vlastnického práva původního vlastníka a „vlastníka“ nového (do uplynutí vydržecí doby domnělého), neboť ochrana vlastnického práva svědčí každému jednotlivci. V souladu s dalším ústavněprávním principem, kterým je princip právní jistoty, tak ochrana původního vlastníka postupem doby oslabuje, až ji v určitý okamžik vystřídá ochrana vlastníka nového. Za tímto účelem je v právním řádu zakotven institut vydržení a oním okamžikem, kdy se ochrana vlastnického práva jednoho subjektu „překlopí“ v ochranu vlastnického práva k téže věci ve prospěch jiného subjektu, je právě okamžik uplynutí

vydržecí doby. Po celý běh vydržecí doby musí být nutně splněna podmínka dobré víry držitele, že jeho držba je oprávněná.

17. Jak již Ústavní soud vyslovil (byť v souvislosti s občanským zákoníkem účinným od 1. 1. 2014, který nebyl v dané věci aplikován), při určování spravedlivé rovnováhy mezi protichůdnými zájmy na ochranu majetku duševně postižené osoby a na ochranu práv druhé smluvní strany dotčené daným právním jednáním je nutné dostatečně zohlednit oprávněné zájmy osob vstupujících v dobré víře v právní styky s plně svéprávnými osobami, byť s duševním postižením. Je třeba také vzít v potaz ústavně chráněný princip právní jistoty a ochranu nabytých práv v dobré víře. Neplatnost právního jednání pro duševní poruchu, i když působí od samého počátku, je totiž fakticky nalézána až v následném soudním řízení retroaktivně – jde tedy o citelný zásah do právní jistoty všech osob, kterých se dané právní jednání nějak týká. Zájem na právní jistotě je nutno chránit zejména u třetích osob, které mohly nabýt práva z jednání plně svéprávné osoby v dobré víře, že dané právní jednání je platné [viz nález sp. zn. I. ÚS 173/13 ze dne 20. 8. 2014 (N 156/74 SbNU 333)].

18. Dobrá víra nabyvatele musí obecně požívat totožné ústavní ochrany jako vlastnické právo původního vlastníka, neboť vychází z fundamentálních principů právní jistoty a ochrany nabytých práv. Dochází zde ke kolizi dvou základních práv, a to práva „dobrověrného“ nabyvatele na ochranu majetku a vlastnického práva původního vlastníka podle čl. 11 odst. 1 Listiny. Nelze-li v konkrétním případě zachovat maximum z obou základních práv, je třeba tuto kolizi řešit v souladu s obecnou ideou spravedlnosti, přičemž je nezbytné zvažovat jak obecné souvislosti tohoto typu kolize základních práv, tak individuální okolnosti konkrétního rozhodovaného případu [nález sp. zn. I. ÚS 2219/12 ze dne 17. 4. 2014 (N 61/73 SbNU 163)].

19. Dobrá víra držitele se musí vztahovat ke všem právním skutečnostem majícím za následek nabytí věci nebo práva, které je předmětem držby. Je třeba ji hodnotit objektivně; nelze dospět k závěru, že za stejné situace by jedna osoba byla v dobré víře, a druhá nikoliv. Ze slov zákona „se zřetelem ke všem okolnostem“ (§ 130 obč. zák.) vyplývá, že omyl držitele, ze kterého jeho přesvědčení o existenci drženého práva vychází, musí být omluvitelný. Omyl je omluvitelný, jestliže držitel při běžné (normální) opatrnosti, kterou lze s ohledem na okolnosti a povahu daného případu po každém požadovat, neměl a nemohl mít po celou vydržecí dobu důvodné pochybnosti o tom, že mu věc nebo právo patří. Dobrá víra držitele, která je dána se zřetelem ke všem okolnostem věci, se musí vztahovat i k okolnostem, za nichž vůbec mohlo věcné právo vzniknout, tedy i k právnímu důvodu (titulu), na jehož základě mohlo držiteli vzniknout vlastnické právo. Uvedené ovšem neznamená, že takový titul musí být dán; postačí, že držitel je se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, že tu takový titul je. Postačuje tedy domnělý právní titul (*titulus putativus*) [usnesení sp. zn. III. ÚS 50/04 ze dne 3. 6. 2004 (U 35/33 SbNU 545)]. Dobrá víra zaniká v okamžiku, kdy se držitel seznámil se skutečnostmi, které objektivně mohly vyvolat pochybnost o tom, že mu věc po právu patří anebo že je subjektem práva, jehož obsah vykonává (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 11. 2000 sp. zn. 22 Cdo 1253/99).

20. Povinnost tvrdit a prokázat okolnosti dobré víry přitom tíží toho, kdo tvrdí, že došlo k nabytí vlastnického práva vydržením. Požadavek, aby dosavadní vlastník byl důkazním břemenem zatížen jen v přiměřeném rozsahu [viz nález sp. zn. I. ÚS 1404/13 ze dne 14. 5. 2014 (N 96/73 SbNU 581)], je v případě vydržení splněn tak, že kdo uplatňuje vydržení, musí prokázat jeho důvod, který nevzbuzuje pochybnosti.

21. Ústavní soud dále ve své judikatuře klade požadavky na náležité odůvodnění rozhodnutí, v němž soud přesvědčivě vysvětlí, z jakých důkazů vyvodil jaké skutkové závěry a jaké na základě zjištěného skutkového stavu učinil právní závěry; přitom vypořádá všechny návrhy a námitky účastníků řízení. V této souvislosti lze odkázat na nález ze dne 3. 10. 2006 sp. zn. I. ÚS 74/06 (N 175/43 SbNU 17): „Z ustálené judikatury Ústavního soudu vyplývá, že

již sama skutečnost, že se obecný soud nijak nevypořádal s námitkou účastníka řízení, která má současně vztah k projednávané věci, zásadně zakládá protiústavnost dotyčného rozhodnutí. Ústavní soud v této souvislosti posuzuje toliko otázku, zda uplatněná námitka měla vztah k projednávané věci; přitom již zpravidla neposuzuje případný relevantní dopad na rozhodnutí ve věci samé, neboť je to právě obecný soud, který se potom obsahem této námitky musí zabývat. Jedná se tak v podstatě o věc principu – v této rovině se zobrazuje atribut právního státu zakazující libovůli; případy ignorování věcných námitek účastníků řízení zatěžují rozhodnutí soudů nepřezkoumatelností, a tím v rovině potenciality libovůli umožňují. Takové jednání obecného soudu je pak třeba hodnotit jako rozporné s právem účastníka řízení na spravedlivý proces."

22. Z citované judikatury, kterou lze použít na souzenou věc, vyplývá několik důležitých závěrů: Zaprvé, že dobrou víru musí držitel bezpečně prokázat, je-li konkrétními tvrzeními zpochybněna a nejde-li v případě zpochybnění jen o tvrzení účelové, obecné a bezobsažné. Zadruhé, že dobrou víru prokazuje držitel – a vlastníka zásadně netíží důkazní břemeno (nebo jej tíží jen velmi omezeně) v tom smyslu, že by měl prokazovat nedostatek dobré víry držitele, tedy v podstatě negativní skutečnost. Zatřetí, soudní rozhodnutí musí být odůvodněno logickým, srozumitelným a přesvědčivým způsobem, aby nebylo zatíženo nepřezkoumatelností a libovůlí.

b) Aplikace obecných východisek na projednávaný případ

23. Právě proti posouzení, v jakém okamžiku ztratil vedlejší účastník dobrou víru ohledně oprávněnosti své držby členského podílu, nyní stěžovatelka před Ústavním soudem brojí, a opakuje tak námitky vznesené již před obecnými soudy, které směřují jak proti zjištěnému skutkovému stavu a hodnocení důkazů, tak i proti právnímu závěru z toho vyvozenému. Stěžovatelka považuje za absurdní závěr obecných soudů, podle něhož osoba, která nabyla věc neplatně pro duševní poruchu prodávajícího, má být považována za oprávněného držitele, přestože již na samém počátku „předmětné transakce" jí muselo být zřejmé, že existují okolnosti, mírně řečeno, „podezřelé".

24. Předně je nutno konstatovat, že námitce stěžovatelky o stavení běhu vydržecí doby samotným okamžikem podání trestního oznámení přisvědčit nelze. S tímto úkonem nelze spojovat právní účinky, neboť samotným podáním trestního oznámení se žádná z fází trestního řízení nezahajuje. Další převod členského podílu pak rovněž o ztrátě dobré víry nesvědčil a nelze z něj dovozovat ani jiné závěry (např. o jeho účelovosti), neboť nemají (zatím) oporu ve spisu; je věcí každého vlastníka, jak se svou majetkovou hodnotou naloží, a nelze jej v tomto směru omezovat, jak přiléhavě uvedl odvolací soud. Stejně tak byl správný závěr odvolacího soudu, že účinky stavení vydržecí doby lze spojovat s podáním žaloby jen tehdy, je-li oprávněný držitel (zde J. Š.) účastníkem řízení o podané žalobě. Ústavní soud však považuje za nutné vrátit se k posouzení samotné existence dobré víry, přesněji k okamžiku ztráty dobré víry o oprávněnosti držby členského podílu vedlejším účastníkem, jelikož doba a okolnosti jeho držby jsou nezbytnými předpoklady pro závěr o vydržení členského podílu J. Š.

25. Z napadených rozhodnutí vyplývá závěr, že vedlejší účastník byl v dobré víře, že je oprávněným držitelem členského podílu, neboť duševní porucha matky stěžovatelky nebyla podle závěrů znalců navenek laicky seznatelná a ani z úředního záznamu ze dne 13. 3. 2006 o podaném vysvětlení vedlejšího účastníka na policii, která vyšetřovala podezření z trestného činu podvodu, jehož se na matce stěžovatelky měla dopustit její ošetřovatelka A. S., nevyplývaly skutečnosti, jež by jeho dobrou víru zpochybňovaly. Dobrou víru měl vedlejší účastník ztratit až dne 15. 5. 2008, kdy byla matkou stěžovatelky podána žaloba, kterou napadla převod členského podílu, v tu dobu však již byl jeho držitelem J. Š. Ten se o probíhajícím řízení dozvěděl nejdříve 27. 5. 2009, kdy mu bylo doručeno usnesení

nalézacího soudu, kterým byla (nepravomocně) připuštěna záměna vedlejšího účastníka za J. Š. Počátek běhu vydržecí doby soudy odvodily od okamžiku nabytí členského podílu vedlejším účastníkem, tj. od 18. 7. 2005, to znamená, že vydržecí doba podle nich uplynula 18. 7. 2008, kdy již členský podíl držel J. Š., který dobrou víru ztratil až 27. 5. 2009. Podmínka nepřetržité, oprávněné držby po dobu tří let tak byla podle obecných soudů splněna.

26. Výše uvedený závěr obecných soudů Ústavní soud nesdílí – naopak jej považuje za excesivní do takové míry, že jím bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Jednak soudy nevěnovaly dostatečnou pozornost celému průběhu policejního vyšetřování, z něhož mohly vyplynout další pro věc rozhodné skutečnosti, dále vůbec nehodnotily tvrzení, že stěžovatelka vedlejšího účastníka v prosinci 2005 kontaktovala se sdělením, že byl dotčený převod členského podílu podvodný a že jej bude vyšetřovat policie. S ohledem na okolnosti uzavření dohody o převodu členského podílu mezi matkou stěžovatelky a vedlejším účastníkem, popsané jím samotným, a dále s ohledem na uvedené oznámení stěžovatelky pro podezření ze spáchání trestného činu podvodu a s tím související výpověď vedlejšího účastníka na policii podle Ústavního soudu nebylo možné na základě důkazů provedených před obecnými soudy dospět (alespoň protentokrát) k bezpečnému závěru, že si vedlejší účastník uchoval po celou rozhodnou dobu dobrou víru o oprávněnosti své držby.

27. Obecné soudy si byly vědomy účinné procesní úpravy, podle které mělo být řízení vedeno (§ 200e o. s. ř. ve spojení s § 120 odst. 2 o. s. ř., ve znění do 31. 12. 2013, z něhož plynul charakter zvláštního řízení ovládaného vyšetřovací zásadou) – viz např. usnesení vrchního soudu ze dne 27. 9. 2011 č. j. 14 Cmo 427/2011-153, jímž byl do řízení přibrán J. Š.; v průběhu řízení tuto skutečnost ztrácely ze zřetele, jak je patrno např. ze způsobu vedení ústních jednání a realizace poučovací povinnosti. Nadto, i kdyby šlo o řízení ovládané zásadou projednací, jako je tomu za nyní účinné právní úpravy, nelze pomíjet § 120 odst. 3 o. s. ř., ve znění účinném do 31. 12. 2013 (nyní § 120 odst. 2 o. s. ř.), podle kterého soud může provést jiné než účastníky navržené důkazy v případech, kdy jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu. Tím spíše uvedené platí, byla-li osobou převádějící členský podíl osoba duševně nemocná, krátce po převodu zbavená zcela způsobilosti k právním úkonům, která se již nemůže osobně bránit, neboť v průběhu řízení před obecnými soudy zemřela.

28. Ve svém vyjádření se vedlejší účastník neustále vrací k okolnostem uzavření smlouvy s matkou stěžovatelky, přičemž s odkazem na závěry znalců považuje za prokázané, že nemohl duševní poruchu protistrany rozpoznat. Ústavní soud tento názor vedlejšího účastníka – na rozdíl od obecných soudů – nesdílí, neboť ani jeden ze znalců ve znaleckém posudku takto kategorický závěr neučinil. Soudní znalkyně MUDr. Railová vypracovala znalecký posudek ke zdravotnímu stavu matky stěžovatelky na žádost policie ještě před zahájením předmětného řízení; následně v něm byla i vyslechnuta. Otázku vedlejšího účastníka, zda mohl laik chorobu matky stěžovatelky rozpoznat, nemohla znalkyně podle svých slov přesně zodpovědět, protože si její vzhled a celkový dojem nepamatovala; vycházela-li však ze zdravotnické dokumentace a svého znaleckého posudku, mohla konstatovat, že při běžném povrchním kontaktu trvajícím krátce (např. 1 min.) by laik nemusel duševní chorobu rozpoznat, ovšem při dlouhodobějším kontaktu, zejména při zátěžových situacích, by bylo zřejmé, že vyšetřovaná není duševně v pořádku (č. l. 252 procesního spisu). Znalec MUDr. Hynek následně v posudku vypracovaném pro účely vedeného řízení konstatoval u matky stěžovatelky zpomalené myšlení a řeč, těžkou apatii a z ní plynoucí větší ovlivnitelnost. Před nalézacím soudem pak k otázkám účastníků řízení vypověděl, že v počátečních stadiích je určení nemoci otázka pro psychologa nebo psychiatra, pro laickou veřejnost jsou takovéto stavy těžko rozpoznatelné navenek, mohou být zaměněny

za stařecké zapomínání. Při vyšetření znalcem ještě matka stěžovatelky byla orientována osobou, místem i časem, přesto znalec vyjádřil přesvědčení, že i laik by viděl její značný nezájem, apatii, což nevylučuje, že by netrpěla alespoň demencí lehkého či středního stupně (č. l. 236–240 spisu).

29. I kdyby obecné soudy dospěly k přesvědčivému závěru, že duševní poruchu matky stěžovatelky vedlejší účastník nemohl rozpoznat, nesporné okolnosti převodu členského podílu (pasivita převodkyně, výrazná aktivita její ošetřovatelky, uskutečnění samotného převodu v řádu hodin, výhodná cena za členský podíl) nelze vnímat a hodnotit izolovaně, bez návaznosti na další důkazy a tvrzení stěžovatelky, že vedlejší účastník ztratil dobrou víru ve svou oprávněnou držbu, když ne již při samotném převodu, pak v prosinci 2005 (sdělení stěžovatelky o možném podvodu), nejpozději však podáním vysvětlení na policii v březnu 2006. V takové situaci bylo v řízení před obecnými soudy namístě provést i další důkazy, které bezpečně prokazují, že vedlejší účastník měl dobrou víru (povinnost tvrzení a důkazní byla v této souvislosti na vedlejším účastníkovi, nikoliv na stěžovatelce).

30. Nic podobného však z napadených rozhodnutí (ani z procesního spisu) vyčíst nelze. Obecné soudy ve shodě s účastníkem dovozují ztrátu jeho dobré víry k datu podání návrhu, jímž bylo předmětné řízení zahájeno, aniž by zároveň uspokojivě vypořádaly tvrzení stěžovatelky, že ztrátu dobré víry je třeba odvozovat od samotných okolností převodu, případně od probíhajícího (souvisejícího) šetření policejních orgánů. Například zamítnutí návrhu na provedení důkazu výslechem A. S., navrženého vedlejším účastníkem, pro nadbytečnost či nepřipojení celého policejního spisu Ústavní soud vede k závěru o excesivním postupu obecných soudů.

31. Ústavní soud dospěl k závěru, že obecné soudy se existencí (ztrátou) dobré víry vedlejšího účastníka dostatečně nezabývaly, při svém hodnocení nevzaly v úvahu konkrétní (a specifické) okolnosti převodu, nevedly tímto směrem dokazování a spokojily se s konstatováním, že pouhým podáním vysvětlení na policii vedlejší účastník svou dobrou víru neztratil. Vyplývá-li z obsahu spisu, že převod členského podílu mezi matkou stěžovatelky a vedlejším účastníkem, který se i podle svých slov pohybuje v oblasti obchodu s realitami, se odehrál během jediného dne, za aktivního přičinění třetí osoby (A. S.), a o to značnější pasivity převodkyně (jejíž působení na laika soudní znalci popsali způsobem výše uvedeným), za cenu podstatně nižší než tržní, že v prosinci 2005 byl vedlejší účastník kontaktován potomky převodkyně s upozorněním na možné spáchání trestného činu podvodu ze strany A. S. a následně byl v březnu 2006 pozván policií k podání vysvětlení o okolnostech jeho nabytí členského podílu, nelze v takové situaci podle Ústavního soudu bezpečně přijmout závěr, že o ztrátě dobré víry vedlejšího účastníka v rozhodné době (18. 7. 2005 až 15. 5. 2007) není možné pochybovat. Ústavní soud na tomto místě znovu opakuje, že to není stěžovatelka, kdo měl ztrátu dobré víry prokazovat – naopak bylo na vedlejším účastníkovi a v duchu zásady vyšetřovací potažmo na soudu (viz výše), aby byly v řízení provedeny důkazy, jež by pochybnosti o nepřetržité existenci dobré víry vedlejšího účastníka rozptýlily.

32. Z pohledu Ústavního soudu proto nelze přijmout bezpečně závěr, že byl-li vedlejší účastník kontaktován potomky paní v pokročilém věku, která podle závěrů znalců působila na okolí přinejmenším apaticky, se sdělením, že ze strany ošetřovatelky, jež převod zprostředkovala, šlo o podvodné jednání, a následně byl policií přizván k podání vysvětlení ohledně okolností převodu, nevznikly na jeho straně pochybnosti o oprávněnosti držby.

33. V důsledku uvedeného existuje na straně obecných soudů též pochybení co do náležitého odůvodnění soudního rozhodnutí. V nálezu sp. zn. I. ÚS 4093/17 ze dne 29. 3. 2018 (N 63/88 SbNU 865) Ústavní soud uvedl: „Odůvodnění soudního rozhodnutí musí jako celek účastníkům řízení umožňovat seznatelnost úvah soudu, jež byly relevantní pro výsledek řízení, a tím přezkoumatelnost soudního rozhodnutí z hlediska jeho ústavnosti, zákonnosti a věcné správnosti. Jen takové odůvodnění je v souladu s požadavkem náležitého odůvodnění

soudního rozhodnutí jako součásti ústavních záruk spravedlivého procesu vyplývajícího z čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.“ Obecné soudy těmto požadavkům nedostály. Nalézací soud neodůvodnil svůj závěr o prokázání dobré víry vedlejšího účastníka dostatečně; na s. 9 jeho rozsudku shora je uvedeno, že z provedených důkazů nevyplývá, že by vedlejší účastník měl před převodem členského podílu na manžele H. o duševní poruše matky stěžovatelky nějakou konkrétní povědomost, aniž by zároveň vysvětlil, z jakých konkrétních důkazů tato skutečnost vyplývá. Provedení důkazu výslechem bývalé předsedkyně samosprávy bytového domu k objasnění skutečnosti, zda duševní porucha matky stěžovatelky byla bez bližší znalosti věci laicky patrná, nalézací soud zamítl pro nadbytečnost s tím, že se v řízení již dále neřeší otázka platnosti smlouvy o převodu mezi matkou stěžovatelky a vedlejším účastníkem a dokazování směřuje pouze k posouzení vydržení. Přitom právě objasnění skutečnosti, zda duševní porucha matky stěžovatelky byla laikovi při běžné míře obezřetnosti seznatelná, příp. do jaké míry, bylo podstatné i pro posouzení existence dobré víry vedlejšího účastníka, od níž se splnění podmínek vydržení musí nezbytně odvíjet. K tomu se však již napadený rozsudek dále nevyjadřuje, a nalézací soud jej tak zatížil vadou nepřezkoumatelnosti.

34. Výše uvedený nedostatek nenapravil ani odvolací soud, který doplnil do odůvodnění svého rozhodnutí některá skutková zjištění (jež měl patrně nalézací soud implicitně na mysli), včetně uvedení důkazů, z nichž tato zjištění vyplynula. Skutkové zjištění o existenci dobré víry bylo nicméně opřeno o závěry znalce, který vypověděl, že k rozpoznání nezpůsobilosti matky stěžovatelky v době převodu členského podílu bylo nutné odborné vyšetření nebo přítomnost odborníka, pro laika bylo podle znalce velmi obtížné duševní poruchu zjistit. Takové hodnocení závěrů znalce je však podle Ústavního soudu vytrženo z kontextu jeho celkového posouzení zdravotního stavu matky stěžovatelky (je excesivní); nadto opomíjí závěry druhé znalkyně – ani z nich nevyplývá, že by matka stěžovatelky působila navenek „normálně“ (viz bod 31). Ústavní soud na druhou stranu dodává, že z obsahu spisu nevyplývají skutečnosti nasvědčující účelovosti převodu členského podílu, jež by vedly až k J. Š.

35. Výše uvedené skutečnosti dále nutí Ústavní soud k úvaze nad správností soudní praxe, která konstantně považuje členský podíl v bytovém družstvu za věc movitou, a nikoliv nemovitou (viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 5. 2012 sp. zn. 29 Cdo 1989/2011). Přesněji řečeno, soudy se alternativou vydržení práva členského podílu v bytovém družstvu jako vydržení práva k věci nemovité vůbec nezabývaly, přestože bylo namístě zohlednit aktuální společenský vývoj. Členský podíl v bytovém družstvu je neoddělitelně spjat s konkrétní nemovitou věcí (především budovou, v níž je „družstevní byt“ situován), lze s ním obchodovat a jeho tržní cena bývá jen nepatrně nižší než cena bytu vlastněného. Na tomto posouzení přitom závisí určení délky vydržecí doby – doba tříletá pro movité věci a desetiletá pro věci nemovité (§ 134 odst. 1 obč. zák.; § 1091 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník) představuje z hlediska právní jistoty účastníků právních vztahů značný rozdíl. S ohledem na společenský vývoj by bylo namístě vysvětlit přesvědčivě, z jakých konkrétních důvodů je třeba mít (i v současné době) za to, že se právo k členskému podílu v bytovém družstvu (spojené s užíváním části nemovité věci ve vlastnictví družstva) vydrží po uplynutí „jen“ doby tříleté, zatímco vlastnické právo k bytové jednotce po uplynutí doby desetileté – není-li z pohledu „nabyvatele“ bytu v zásadě žádný rozdíl mezi užíváním „bytu družstevního“ a vlastněného, členský podíl se bezprostředně váže k nemovité věci, je jako nemovitost obchodován, má téměř stejnou hodnotu jako srovnatelná bytová jednotka apod. To, že soudy uvedený hmotněprávní rozměr zcela pominuly a postupovaly v tomto ohledu „mechanicky“, lze považovat za exces při aplikaci práva na souzenou věc.

VII. Závěr

36. S ohledem na výše uvedené dospěl Ústavní soud k závěru, že obecné soudy porušily právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny tím, že nedostatečně zjistily skutkový stav, „převrátily“ důkazní břemeno, provedené důkazy hodnotily excesivním způsobem, v důsledku čehož byl jimi učiněný právní závěr o oprávněné držbě vedlejšího účastníka v extrémním nesouladu s (dosud učiněnými) skutkovými zjištěními. Soudy se dále dostatečně nevypořádaly s tvrzeními stěžovatelky o ztrátě dobré víry – to vše s přihlédnutím ke skutečnosti, že do 31. 12. 2013, tj. v době, kdy bylo předmětné řízení zahájeno, bylo podle § 200e o. s. ř. zvláštním řízením ovládaným vyšetřovací zásadou (i kdyby nebylo, platil § 120 odst. 3 o. s. ř., ve znění účinném do 31. 12. 2013). Obecné soudy v rozporu s platnými zásadami ovládajícími civilní řízení (ať už sporné, či nesporné) přenesly nepřípustně odpovědnost za prokázání ztráty dobré víry protistrany na stěžovatelku, neboť negativní skutečnosti se prokázat nedají; nevyložily hmotné právo přesvědčivě, v souvislostech s aktuálním vývojem ve společnosti a realitou doby, v níž rozhodovaly. V důsledku nedodržení zásad řádně vedeného soudního řízení bylo porušeno rovněž právo stěžovatelky vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 věty první Listiny.

37. Ústavní soud proto po projednání věci mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Č. 53
Neplatnost voleb do Zastupitelstva města Strakonice
(sp. zn. I. ÚS 4178/18 ze dne 2. dubna 2019)

Pokud krajský soud při přezkoumávání volebního procesu používá nižší míry důkazu, než kterou zákonodárce ve volebním zákoně pro řízení před volebními soudy stanovil, neumožňuje takový přístup přezkoumat úvahy krajského soudu stran jeho vnitřního přesvědčení bez rozumných pochybností o tom, že by podle zkušeností běžného života skutečně došlo k jinému rozdělení mandátů. Skutkový stav v tomto směru musí být zjištěn spolehlivě, v rozsahu a kvalitě, které umožní přijetí jeho právních závěrů o vadách volebního procesu a jejich vlivu na volební výsledek. Pokud při hodnocení intenzity ovlivnění volebního výsledku krajský soud nepostupoval tímto způsobem, porušil čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, neboť pominul aktuální úpravu míry důkazu a jedno z pravidel volebního zákona, které má vliv na rozdělení hlasů mezi jednotlivé volební strany.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) a Vladimíra Sládečka ve věci ústavní stížnosti stěžovatelů a) Strakonická Veřejnost, se sídlem Strakonice, Velké náměstí 142, b) Mgr. Břetislava Hrdličky, c) města Strakonice a d) Rady města Strakonice, se sídlem ve Strakonicích, Velké náměstí 2, zastoupených JUDr. Zdeňkem Koudelkou, Ph.D., advokátem, se sídlem v Brně, Optátova 46, proti usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 20. listopadu 2018 č. j. 52 A 16/2018-195 a proti rozhodnutí ministra vnitra ze dne 11. prosince 2018 č. 302/2018 Sb., o vyhlášení opakovaných voleb do Zastupitelstva města Strakonice, za účasti Krajského soudu v Českých Budějovicích jako účastníka řízení a vedlejších účastníků řízení 1) Městského úřadu Strakonice, se sídlem ve Strakonicích, Velké náměstí 2, 2) Občanské demokratické strany, se sídlem v Praze, Truhlářská 1106/9, zastoupené JUDr. Petrem Tomanem, LL.M., advokátem, se sídlem v Praze 2, Trojanova 12, 3) politického hnutí Jihočeši 2012, se sídlem v Kovářově 63, zastoupeného JUDr. Alešem Gerlochem, CSc., advokátem, se sídlem v Praze 2, Botičská 4, a 4) Ing. Mgr. Karla Janského, MBA, zastoupeného Mgr. Filipem Macháčkem, advokátem, se sídlem v Praze, Ruská 42, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Českých Budějovicích č. j. 52 A 16/2018-195 ze dne 20. listopadu 2018 bylo porušeno základní právo stěžovatele Strakonické Veřejnosti na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích č. j. 52 A 16/2018-195 ze dne 20. listopadu 2018 se ruší.

III. Rozhodnutí ministra vnitra ze dne 11. prosince 2018, o vyhlášení opakovaných voleb do Zastupitelstva města Strakonice, oznámené sdělením č. 302/2018 Sb., se ruší.

IV. Ústavní stížnost Mgr. Břetislava Hrdličky, města Strakonice a Rady města Strakonice se odmítá.

Odůvodnění

I. Ústavní stížnost

1. V ústavní stížnosti stěžovatelů a) a b) podle § 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále též jen „Ústava“) a komunální ústavní stížnosti stěžovatelů c) a d) podle § 87 odst. 1 písm. c) Ústavy, podaných ve společné ústavní stížnosti ze dne 18. 12. 2018 (dále také jen „ústavní stížnost“), stěžovatelé navrhli, aby Ústavní soud nálezem zrušil v záhlaví uvedené usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích vydané v řízení o návrhu na vyslovení neplatnosti voleb do Zastupitelstva města Strakonice konaných ve dnech 5. a 6. října 2018 (dále také jen „usnesení krajského soudu“). Stěžovatelé dále navrhli, aby Ústavní soud odložil vykonatelnost usnesení krajského soudu ve smyslu ustanovení § 79 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o Ústavním soudu“). Stěžovatelé současně žádali o přednostní projednání ústavní stížnosti podle § 39 zákona o Ústavním soudu. Doplněním ústavní stížnosti ze dne 20. 12. 2018 stěžovatelé dále navrhli, aby Ústavní soud také zrušil rozhodnutí ministra vnitra ze dne 11. 12. 2018 č. 302/2018 Sb., o vyhlášení opakovaných voleb do Zastupitelstva města Strakonice (dále také jen „rozhodnutí ministra vnitra“).

2. Usnesením ze dne 20. 12. 2018 č. j. I. ÚS 4178/18-19 Ústavní soud odložil vykonatelnost usnesení krajského soudu a rozhodnutí ministra vnitra a rovněž rozhodl, že ústavní stížnost bude projednána přednostně jako naléhavá.

3. Stěžovatelka a) je politické hnutí, které ve volbách do Zastupitelstva města Strakonice konaných ve dnech 5. a 6. října 2018 (dále jen „posuzované komunální volby“) získalo nejvíce hlasů a mandátů a bylo účastníkem řízení před krajským soudem. Tím, že krajský soud prohlásil posuzované komunální volby za neplatné, bylo podle stěžovatelky a) porušeno její právo na účast ve volné soutěži politických stran a právo na získání příslušných mandátů podle výsledku voleb.

4. Stěžovatel b) uvedl, že je osobou, která kandidovala a získala mandát člena zastupitelstva v posuzovaných komunálních volbách, které byly zneplatněny usnesením krajského soudu. Tím podle něj došlo k zásahu do jeho práva na výkon veřejných funkcí dle čl. 21 odst. 4 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a práva na volby v pravidelných volebních obdobích podle čl. 21 odst. 2 Listiny.

5. Stěžovatelé c) a d) v rámci komunální ústavní stížnosti tvrdí, že napadeným usnesením krajského soudu bylo vážně narušeno právo města Strakonice na samosprávu podle čl. 100 odst. 1 Ústavy a právo na to, aby bylo samostatně spravováno zastupitelstvem podle čl. 101 odst. 1 Ústavy.

II. Průběh řízení

6. Z ústavní stížnosti, z usnesení krajského soudu a z jeho soudního spisu sp. zn. 52 A 16/2018, který si Ústavní soud vyžádal, vyplývají následující skutečnosti.

7. Důvodnost návrhu na neplatnost voleb krajský soud posuzoval ve třech krocích podle algoritmu posuzování volebních stížností, zformulovaného Nejvyšším správním soudem v usnesení ze dne 2. 7. 2004 sp. zn. Vol 6/2004 (354/2004 Sb. NSS), dle něhož podmínkami vyhovění volební stížnosti jsou 1. protizákonnost, 2. existence přímého vztahu mezi touto protizákonností a výsledkem voleb a 3. „zatemnění“ volebních výsledků.

8. Krajský soud dospěl k závěru, že Rada města Strakonice, oplývající pravomocemi, které jí dávaly možnost ovlivnit klíčové prostředky volební propagace, těchto oprávnění dlouhodobě využívala, čímž dosáhla toho, že politické subjekty kandidující v posuzovaných komunálních volbách neměly možnost v souladu se zásadou volné, rovné a svobodné soutěže politických stran využít klíčové prostředky předvolební kampaně. Tím byla podle krajského

soudu naplněna první i druhá podmínka algoritmu přezkumu volebních stížností, kdy došlo k porušení základních principů demokratického právního státu, a toto porušení mělo přímý vliv na předvolební kampaň ve Strakonicích, která byla tímto způsobem nezákonně omezena.

9. Konkrétně krajský soud poukázal na usnesení rady města č. 5249/2018 ze dne 25. 7. 2018, kterým byl zakázán výlep určený k prezentaci politických stran na výlepové plochy (plakátovací plochy) ve správě Městského kulturního střediska. Uvedeným zákazem vznikla situace, kdy politické subjekty chystající se kandidovat v posuzovaných komunálních volbách ztratily možnost pro svou volební propagaci využít výlepové plochy, kterých je celkem 46 ks a pokrývají významnou část města v jeho nejatraktivnějších lokalitách. Politické subjekty tak byly co do politické propagace na výlepových plochách odkázány na výlepové plochy komerčního subjektu, který měl i díky aktivitě vedení města v uplynulém volebním období v rozhodné době k dispozici pouze 11 výlepových ploch. Krajský soud k uvedenému shrnul, že rada města prokazatelně účelově zakázala využívat výlepové plochy města v období, které bezprostředně předcházelo volebnímu období, a politické subjekty tak neměly dostatečný časový prostor na tento zákaz reagovat a svou politickou kampaň tomu přizpůsobit. Dotčený zákaz byl navíc natolik neurčitý („výlepové plochy ve správě Městského kulturního střediska“), že mnohé politické subjekty nabyly domnění, že se vztahuje na všechen majetek města, v důsledku čehož nevyužily veškeré zbylé prostředky propagace, které město nabízelo, jako např. sloupy veřejného osvětlení. V této souvislosti krajský soud poukázal na to, že zcela v rozporu s uvedeným zákazem bylo nevyhovění žádosti zástupce politického hnutí Svoboda a přímá demokracie – Tomio Okamura (SPD) o umístění letáků do zásobníků či přihrádek uvnitř Městského kulturního střediska, neboť o výlepové plochy (na které se zákaz vztahoval) nešlo.

10. Krajský soud se v odůvodnění napadeného usnesení dále zabýval usnesením rady č. 5348/2018 ze dne 22. 8. 2018, kterým byl schválen dodatek ke smlouvě o dílo uzavřené mezi městem Strakonice a Regionálním vydavatelstvím, s. r. o., jehož prostřednictvím byla v místním periodiku nazvaném Zpravodaj města Strakonice (dále jen „Zpravodaj“) zakázána politická propagace, a to měsíc před konáním voleb. Rada města tímto podle krajského soudu reagovala na objednávku inzerce, jejímž obsahem byla politická propagace jiného politického subjektu, která byla vydavatelem potvrzena, ale z důvodu uvedeného následného zákazu otištěna nebyla. V tomto případě se podle krajského soudu rada města snažila ovlivnit průběh volební kampaně, když účelově omezila uveřejňování politické reklamy ve Zpravodaji, který do té doby neměl v tomto směru stanovena žádná oficiální obsahová pravidla. Naopak v říjnovém čísle Zpravodaje, jež bylo distribuováno ještě před volbami, byl publikován článek, ve kterém starosta de facto připsal úspěchy vedení města pouze členům Strakonické Veřejnosti, zastoupeným ve vedení města. Shora uvedeným zákazem bylo navíc konkurenčním politickým subjektům znemožněno na uveřejněné články ve Zpravodaji jakkoliv reagovat. K závěru o ovlivňování obsahu Zpravodaje poukázal krajský soud dále na to, že v celém uplynulém volebním období lze jen těžko hledat jakoukoliv zmínku o jiných politických představitelích města či článek, který by přinášel jakoukoliv kritiku směřovanou vůči vedení města. V této souvislosti krajský soud poukázal na usnesení rady města č. 3975/2017 ze dne 26. 7. 2017 a č. 4003/2017 ze dne 27. 9. 2017, kterými bylo zakázáno uveřejnění článků ve Zpravodaji obsahujících kritiku vedení města. K vysílání místní Strakonické televize krajský soud v odůvodnění napadeného usnesení konstatoval, že prokazatelně nezveřejnila vystoupení žádného člena opoziční politické strany či uskupení a v jednotlivých reportážích je prezentován zejména starosta města a ostatní členové Strakonické Veřejnosti. Uvedená zakázaná propagace ostatních politických subjektů navíc podle krajského soudu výrazně kontrastuje s praktikami vedení města, potažmo nominantů či zástupců Strakonické Veřejnosti, a to například při pořádání četných kulturních akcí

v předvolebním období, jež byly organizovány Městským kulturním střediskem jako akce bezplatné, mnohdy navíc s dárky pro jejich návštěvníky.

11. Krajský soud dospěl dále k závěru, že naplněna byla i poslední podmínka shora uvedeného algoritmu, neboť popsané jednání rady města a jeho vedení, porušující principy demokratického právního státu, významně zpochybnilo volební výsledek, který byl velmi těsný, přičemž soud poukázal na výsledky propočtů, jimiž zjišťoval, kolik hlasů chybělo vybraným politickým subjektům k dosažení zákonné 5% hranice stanovené pro účast v zastupitelstvu města. Pokud by podle krajského soudu nedošlo k popsaným zákazům a dlouhodobému systematickému potlačování opozice, a tím k omezení volné politické soutěže, lze s vysokou mírou pravděpodobnosti či spíše jistoty předpokládat, že by dopadly volební výsledky ve Strakonicích odlišně.

III. Argumentace ústavní stížnosti

12. Stěžovatelé společně rozporují důvody neplatnosti voleb a současně konstatují, že i kdyby byly pravdivé, samy o sobě nemohou vést k tak zásadnímu ovlivnění volebního procesu, který by měl mít za následek neplatnost voleb.

13. V souvislosti se zákazem volební propagace na výlepových plochách města stěžovatelé poukazují na to, že jím nebyla narušena rovnost v přístupu k volebním stranám, neboť politickou propagaci na těchto plochách nevykonávala žádná volební strana, včetně Strakonické Veřejnosti, která ve volbách uspěla. Vedle toho stěžovatelé dále uvádějí, že krajský soud vzal v potaz výpověď svědka – jednatele a jediného společníka obchodní společnosti pronajímající si od města výlepové plochy, který je však podle stěžovatelů ve věci podjatý, neboť jeho obchodní společnost je ve sporu se Strakonickou Veřejností. Podle stěžovatelů nekalé ovlivňování voleb probíhalo prostřednictvím nerovné soutěže naopak na výlepových plochách předmětné obchodní společnosti, se kterou dříve podepsal smlouvu pro město na provozování výlepových ploch bývalý starosta (zástupce politického hnutí Jihočeši 2012). Současné vedení města tuto smlouvu vypovědělo, a proto uvedený svědek dělá vše pro to, aby se bývalé vedení dostalo znovu do čela města a smlouvu s ním obnovilo.

14. K tomu stěžovatelé dále zdůrazňují, že situace kolem výlepových ploch ani nemohla reálně ovlivnit výsledek voleb. I kdyby město dalo výlepové plochy zcela k dispozici politické propagaci, většinu vylepených plakátů by i přesto tvořila běžná komerční, společenská a kulturní oznámení a propagace akcí, zatímco politická propagace by zřejmě tvořila méně než čtvrtinu výlepové plochy. Navíc účinnost těchto plakátů na rozhodování voliče je podle stěžovatelů velmi omezená – běžný občan, který se účastní voleb, se nerozhoduje podle plakátů – v porovnání se světovými sociálními sítěmi a krajskými, popř. celostátními médii. Značná část voličů se rozhoduje i v komunálních volbách podle svých „celostátních“ sympatií a někdy se v zásadě o komunální politiku ve své obci příliš nezajímá, byť se komunálních voleb účastní. Podle stěžovatelů je absurdní tvrdit, že jakýkoliv obsah 46 výlepových ploch měl na voličské chování občanů tak podstatný vliv, že by mělo být přistoupeno k zneplatnění voleb. Už vůbec nemohlo reálně ovlivnit volby to, zda volební strany mohly umísťovat své předvolební materiály do zásobníků uvnitř Městského kulturního střediska, kdy navíc i v tomto byla zachována rovnost vůči všem volebním stranám.

15. K závěru krajského soudu o znevýhodnění opozičních členů zastupitelstva ve Zpravodaji stěžovatelé uvádějí, že vyloučení politické agitace v městském zpravodaji se týkalo všech volebních stran, a byl tedy zachován rovný přístup. Je přitom logické, že starosta a vedení města a městského úřadu se jako veřejní činitelé města ve zpravodajství městských médií objevují častěji. Pokud krajský soud jako problematický označil článek starosty o hospodaření města z říjnového vydání Zpravodaje, podle stěžovatelů kdo jiný by o hospodaření města měl psát, když ne starosta města. To, že o něm píše pozitivně v předvolebním čase, může být odpůrci vnímáno jako účelové, ale není to protiprávní

a protiprávní není ani to, že obdobný text byl publikován i v tiskovinách Strakonické Veřejnosti. Stěžovatelé naopak poukazují na to, že ve Zpravodaji byly otištěny i informace týkající se opozice – udělení ceny kandidátu opozičního politického hnutí Změna pro Strakonice starostou města. Stěžovatelé navíc poukazují, že absence politické volební agitace není na úrovni městských zpravodajů ničím výjimečným ani v jiných městech. Rovněž prezentace vedení města ve Zpravodaji je podle stěžovatelů obdobná jako za předchozího vedení a jako v některých jiných městech.

16. K části odůvodnění usnesení krajského soudu – ve které krajský soud uvádí, že nemůže opomenout vysílání místní Strakonické televize, která podle krajského soudu od roku 2016 prokazatelně nezveřejnila vystoupení žádného člena opoziční politické strany či uskupení – stěžovatel namítá, že uvedené tvrzení soudu je nepravdivé, neopírá se o žádné provedené důkazy. Naopak stěžovatelé ve své ústavní stížnosti předkládají výčet vystoupení opozičních zastupitelů ve Strakonicích, kteří dostali v letech 2016 až 2018 ve Strakonické televizi prostor – celkem 31 vystoupení opozičních zastupitelů.

17. Doplněním ústavní stížnosti ze dne 4. 1. 2019 stěžovatelé dále zdůrazňují, že předvolební kampaň vedlejšího účastníka Karla Janského byla masivní a se svým volebním programem zvládl obeznámit drtivou většinu občanů Strakonic. Přitom poukazují na to, že v rámci předvolební kampaně tento vedlejší účastník k politické propagaci použil články nacházející se na několika internetových stránkách, které byly rovněž účinně šířeny na sociální síti. Dále došlo k hromadnému rozesílání e-mailů propagujících volební uskupení vedlejšího účastníka a do schránky všem občanům města byly doručeny rovněž tištěné materiály. Každý volič ve městě se proto podle stěžovatelů mohl seznamovat s názory vedlejšího účastníka. Stěžovatelé proto nesouhlasí s názorem krajského soudu, že by vylepení několika plakátů na městských plakátovacích plochách a uveřejnění článku ve Zpravodaji zajistilo vedlejšímu účastníkovi lepší volební výsledek.

18. Stěžovatelé dále poukazují na to, že vliv Zpravodaje a Strakonické televize na rozhodování voliče je velmi omezený v porovnání s celostátní televizí, tištěnými novinami, internetem či sociálními sítěmi. Krajský soud podle stěžovatelů podcenil soudnost voličů, pokud je vnímá jako lehce ovlivnitelné nějakými články v městském zpravodaji či reportážemi v městské televizi. Stěžovatelé v této souvislosti zdůrazňují, že lidé jsou soudní a dokáží odlišit propagandu a realitu, což se ukázalo jak v období před rokem 1989, tak i v současnosti. Navíc podle stěžovatelů městské televizní programy lidé příliš nesledují a krajský soud jejich sledovanost ani nezjistil.

19. Jako další vady usnesení krajského soudu stěžovatelé namítají následující. Krajský soud nerozhodl o volební stížnosti v zákonné lhůtě, a tím bylo narušeno právo stěžovatelů na řádné a zákonné jednání soudu. Svědci byli z účasti na soudním jednání (od jeho počátku) vykázáni předsedkyní senátu z místnosti pozdě, a zákonný průběh soudního řízení tím byl narušen. Zdůrazňuje-li krajský soud v odůvodnění napadeného usnesení, že politické hnutí Strakonická Veřejnost má pouze 5 členů, stěžovatelé namítají, že nízký počet členů politického subjektu je typický pro dnešní politický život, a poukazují přitom na to, že Česká pirátská strana má v Brně pouhých 20 členů. Z hlediska volebního procesu je podle stěžovatelů rovněž zcela nevýznamné obsazení funkce tajemníka, na které krajský soud ve svém usnesení také poukazuje. K negativnímu hodnocení četných kulturních akcí, které byly v předvolebním období pořádány jako bezplatné a mnohdy navíc s dárky pro jejich návštěvníky, stěžovatelé uvádí, že nešlo o reklamní kampaň Strakonické Veřejnosti, ale o výsledek dobrého hospodaření Městského kulturního střediska po celý rok, přičemž akce zdarma probíhají opakovaně i v letech nevolebních. Ani městská hromadná doprava zdarma není podle stěžovatelů žádným strakonickým specifikem a sleduje omezení automobilové dopravy. Připodobnění situace ve Strakonicích s nástupy totalitních režimů, jak ve svém usnesení krajský soud učinil, považují stěžovatelé za zcela nepatřičné, přičemž tyto úvahy

podle nich dokazují předpojatost až podjatost krajského soudu při rozhodnutí o neplatnosti voleb. Stěžovatelé rovněž rozporují tvrzení soudu o 63 % nerozhodnutých voličů před volbami a poukazují na to, že uvedené procento je blízké procentu nevoličů a navíc absence volební propagace na výlepových plochách, ve Zpravodaji a ve Strakonické televizi neznamená, že by neprobíhala volební kampaň.

20. Dále stěžovatelé v ústavní stížnosti namítají porušení jejich práva na zákonného soudce, neboť předmětná volební stížnost byla přidělena k rozhodnutí volebnímu senátu krajského soudu mimo stanovené pořadí. V doplnění ústavní stížnosti ze dne 23. 12. 2018 stěžovatelé upřesňují, že věc byla přidělena jinému senátu, který sice tvoří stejní soudci jako senát, který měl o věci rozhodovat, nicméně rozdíl je v osobě, která měla být předsedou senátu. V doplnění ústavní stížnosti ze dne 10. 1. 2019 stěžovatelé namítají další důvody nesprávného obsazení volebního senátu krajského soudu. Poukazují na to, že volební senát krajského soudu 52 A je složen z 5 členů a fakticky jsou pak vytvářeny v rámci tohoto senátu různé tříčlenné senáty, které jsou často totožné, pouze s jinou osobou předsedy senátu. Volební senát je podle stěžovatelů nesprávně obsazen, neboť tříčlenné volební senáty mají být tvořeny rozvrhem práce jako samostatné soudní senáty a soudní oddělení s ojedinělým číslem senátu. Stěžovatelé současně vznáší námitky i k jednotlivým soudcům volebního senátu. Soudce Zdeněk Strnad, jako insolvenční soudce, podle nich nesplňuje zákonnou podmínku specializovaného soudce na správní soudnictví. Směrem k předsedkyni volebního senátu Tereze Kučerové namítají stěžovatelé podjatost, jejíž důvod dříve nevěděli. Podjatost předsedkyně volebního senátu má podle stěžovatelů spočívat v tom, že tchán předsedkyně senátu je ředitelem Krajského úřadu Jihočeského kraje, tedy orgánu dozoru nad výkonem samostatné a přenesené působnosti města Strakonice, a vykonává tak vrchnostenskou pozici vůči městu Strakonice. Ředitel krajského úřadu může ve své pozici mít podle stěžovatelů zájem na tom, aby vedení měst v jeho působnosti bylo složeno podle jeho představ, a je dokonce možné, že město a kraj či přímo krajský úřad realizují odlišné zájmy, které se mohou dostat do konfliktu.

21. V závěru své ústavní stížnosti stěžovatelé upozorňují, že k zneplatnění voleb by měl soud z důvodu jejich faktické neopakovatelnosti přistoupit jen zcela výjimečně, pokud je volební delikt velmi intenzivní a nemůže být napraven jinak. Stěžovatelé krajskému soudu vytýkají, že se nezabýval tím, zda by dle něj závadný stav nešlo napravit jiným způsobem než zneplatněním voleb, například jen prohlášením neplatnosti hlasování.

22. V doplnění ústavní stížnosti ze dne 4. 1. 2019 stěžovatelé c) a d) v souvislosti s komunální ústavní stížností namítají, že usnesením krajského soudu byl nastolen stav, kdy bude město Strakonice nuceno zrušit či revidovat usnesení Rady města Strakonice č. 5348/2018 a usnesení Rady města Strakonice č. 5249/2018, která jsou projevem samosprávy, jinak se vystavuje možnosti trestu v podobě zneplatnění voleb. Volební soud tím podle názoru stěžovatelů c) a d) zasáhl do jejich ústavního práva na samosprávu.

IV. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků

23. Ústavní soud vyzval Krajský soud v Českých Budějovicích a Ministerstvo vnitra jako účastníky řízení a Městský úřad Strakonice, Občanskou demokratickou stranu, politické hnutí Jihočeši 2012, volební stranu TOP 09 a nezávislí a Ing. Mgr. Karla Janského, MBA, jako vedlejší účastníky řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti.

IV. a) Krajský soud

24. Ve svém vyjádření ze dne 16. 1. 2019 krajský soud uvádí, že námitky stěžovatelů obsažené v ústavní stížnosti považuje za obecné a nezřídka spekulativní. Krajský soud poukazuje na to, že v řízení bylo na základě rozsáhlého dokazování zjištěno, že politické hnutí Strakonická Veřejnost prostřednictvím svých členů, tvořících většinu v radě města,

ovlivňovalo prostředky politické propagace ve městě. A to zejména prostřednictvím výlepových ploch, jejichž propagační sílu a vliv na běžného občana se stěžovatelé v ústavní stížnosti snaží bagatelizovat, aniž by to bylo doloženo např. relevantními studiemi či výzkumy odborných vědeckých pracovišť. Podle krajského soudu nelze naopak politickou propagaci prostřednictvím výlepových ploch podceňovat, neboť jde o prostředek, který každodenně vizuálně upoutává pozornost kolemjdoucích a zejména v menších a středních městech je způsobilý voliče relevantně ovlivnit, což je umocněno zejména pak ve vztahu ke starším generacím obyvatel, kteří internet běžně nevyužívají. Řada politických subjektů kandidujících v komunálních volbách nedisponuje prostředky, kterými by mohly financovat nákladnější volební kampaň nežli výlep propagačních plakátů na výlepových plochách.

25. Podle krajského soudu rovněž další místní média – Zpravodaj a Strakonickou televizi lze v případě města s 23 000 obyvateli považovat za významné, mající značný vliv na mínění voličů a jejich sílu nelze podceňovat. Ostatně jinak by vedení města zřejmě nemělo potřebu prezentovat své úspěchy, pokud by cílová skupina a sledovanost byly marginální, a i z některých svědeckých výpovědí vyplývá, že ostatní kandidující politické subjekty, kromě Strakonické Veřejnosti, nebyly před volbami téměř vidět. V řízení bylo prokázáno, že pravidelné předvolební výstupy starosty a ostatních členů Strakonické Veřejnosti v místním tisku a v televizi byly ve své podstatě účelovou politickou propagací uvedeného politického hnutí, nikoliv připomenutím toho, jak dobře nyní město hospodaří. Výčet stěžovateli předložených politických vystoupení opozičních zastupitelů v místní televizi se nejeví jako přesvědčivý, neboť z něj není patrné, jaký dostali tito zastupitelé mediální prostor oproti členům Strakonické Veřejnosti a zda jim bylo povoleno vyjadřovat také opoziční názory.

26. Krajský soud trvá na svém závěru, že právě usnesením vytýkané vady mohly mít s vysokou mírou pravděpodobnosti blížící se jistotě za následek zásadní ovlivnění volebního procesu, a tím i vliv na celkový výsledek voleb. Časová souslednost omezujících opatření vůči místním propagačním médiím a časová souslednost plánovaných kulturních akcí v době vrcholící volební kampaně, navíc s benefity a realizovaná *de facto* Strakonickou Veřejností, jen potvrzuje snahu ovlivnit politickou soutěž ve Strakonicích ve svůj prospěch. Přitom vadu, kterou krajský soud shledal, tj. že pravidla pro vedení kampaně byla porušena zcela zásadně, nelze napravit určením neplatnosti hlasování, neboť k pochybení nedošlo v rámci hlasovacího procesu. K závěru o hrubém ovlivnění výsledku komunálních volem krajský soud dodává, že pokud by k němu nedošlo, lze postavit najisto, že část voličů by hlasovala jinak, o čemž svědčí zejména velmi těsné volební výsledky počítané v řádu jednotek voličů. V této souvislosti krajský soud ve svém vyjádření poukazuje na volební výsledky v obci Bořetín a výsledky ankety uveřejněné elektronickým vydáním Strakonického deníku.

27. K námitce nedodržení lhůty pro rozhodnutí o volební stížnosti krajský soud ve svém vyjádření uvádí, že jde o pořádkovou lhůtu, s jejímž překročením nejsou spojeny žádné důsledky, kdy navíc soud takto postupoval v zájmu řádného a úplného zjištění skutkového stavu věci a jeho případných dopadů na výsledek komunálních voleb.

28. K namítané přítomnosti svědků u jednání krajský soud uvádí, že tito zde byli přítomni pouze na úvodní slovo a účastnili se též výslechu účastníků řízení. V další části řízení, kdy byli vyslýcháni ostatní svědci, již přítomni nebyli. S odkazem na § 117 o. s. ř. a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 1. 2005, sp. zn. 21 Cdo 1392/2004 krajský soud uvádí, že je na předsedovi senátu, aby v souvislosti s provedením důkazu výslechem svědků v každé jednotlivé věci posoudil, jaké opatření ve vztahu k přítomnosti dosud nevyslechnutých svědků při jednání zvolí a zda učiní opatření, aby nebyli (nemohli být) až do svého výslechu při jednání přítomni, nebo zda jim v přítomnosti při jednání nezabrání. Zákonný průběh řízení tak nebyl podle krajského soudu nijak narušen.

29. K námitce porušení práva na zákonného soudce krajský soud uvádí časové pořadí, v němž v roce 2018 obdržel volební stížnosti, včetně uvedení osoby předsedkyně senátu.

Podle krajského soudu je z tohoto popisu nápadu volebních stížností zřejmé, že došlo k obrácení rozvrhem popsaného pořadí v případě volebních stížností vedených pod sp. zn. 52 A 4/2018 a sp. zn. 52 A 5/2018 – volby v obcích Dobev a Nebahovy. V těchto věcech došlo k záměně předsedkyň senátu V. Balejové a T. Kučerové, ale personální složení senátů je přesto totožné (k chybě došlo v důsledku nesprávného nastavení systému počítače). Další „kolečko“ pak již šlo v řádném pořadí určeném rozvrhem práce. V případě volební stížnosti na průběh komunálních voleb ve městě Strakonice tudíž k žádnému pochybení stran zákonného soudce nedošlo, neboť uvedená změna pořadí se této věci již nedotkla. K námitce týkající se soudce Z. Strnada krajský soud konstatuje, že je řádným členem specializovaných senátů ve věcech správního soudnictví a situace, kdy soudce správního úseku zastává současně funkci soudce jiného úseku, není nijak neobvyklá. Námitku podjatosti předsedkyně senátu T. Kučerové považuje krajský soud za zcela nedůvodnou a také opožděnou.

30. Krajský soud se rovněž vyjádřil k aktivní legitimaci k podání ústavní stížnosti Radou města Strakonice a namítá, že rada města není oprávněna podat svým jménem tzv. komunální ústavní stížnost. Své vyjádření uzavírá konstatováním, že jeho napadeným usnesením nebylo zasaženo do práva stěžovatelů na svobodnou politickou soutěž ve volbách a rovněž nebylo zasaženo do práva města Strakonice na samosprávu.

IV. b) Ministerstvo vnitra

31. Ministerstvo vnitra ve svém vyjádření ze dne 15. 1. 2019 konstatovalo, že na základě usnesení krajského soudu, které ministerstvo obdrželo dne 21. 11. 2018, musel ministr vnitra vyhlásit opakované volby. S odkazem na lhůty stanovené v zákoně č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „volební zákon“) bylo nutné zajistit uveřejnění vyhlášení opakovaných voleb do Zastupitelstva města Strakonice, a to na 30. března 2019. S ohledem na usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 12. 2018 sp. zn. I. ÚS 4178/18, kterým došlo k odložení vykonatelnosti sdělení Ministerstva vnitra o vyhlášení opakovaných voleb do Zastupitelstva města Strakonice, nejsou ze strany volebních orgánů činěny žádné úkony k uskutečnění opakovaných voleb ve městě Strakonice. Aniž by ministerstvo jakkoli předjímalo výsledek řízení ve věci samé, navrhuje, aby v případě shledání ústavní stížnosti jako nedůvodné Ústavní soud v rozhodnutí uvedl, že ministr vnitra má znovu vyhlásit opakované volby do Zastupitelstva města Strakonice. Důvodem pro tento návrh ministerstva je, že i kdyby Ústavní soud takto rozhodl před 30. březnem 2019, tj. před datem, na které byly původně opakované volby ve Strakonicích vyhlášeny, nebylo by již možné je v tomto termínu uskutečnit, neboť první úkony k jejich zajištění vyplývající z volebního zákona (případné vytvoření volebních obvodů a zveřejnění potřebného počtu podpisů na peticích pro nezávislého kandidáta nebo jejich sdružení) musí být provedeny nejpozději 85 dnů přede dnem voleb.

IV. c) Městský úřad Strakonice

32. Městský úřad Strakonice ve svém vyjádření ze dne 18. 1. 2019 zastává názor, že v daném případě nedošlo ke splnění podmínek pro vyhovění volební stížnosti. Podle názoru městského úřadu v průběhu řízení před krajským soudem nebylo prokázáno a ani dostatečným a jednoznačným způsobem v napadeném usnesení odůvodněno, že by došlo k porušení volebního zákona způsobem, který hrubě ovlivnil výsledek voleb. Využití výlepových ploch města Strakonice nebylo v průběhu volební kampaně umožněno žádnému politickému subjektu ani žádnému jinému subjektu pro politickou či volební propagaci. Nedošlo tak k porušení rovných podmínek politické soutěže, neboť uvedený zákaz byl stanoven a uplatňován vůči všem subjektům rovně. Uvedené podle městského úřadu platí i pro regulaci propagace politických subjektů ve Zpravodaji, která byla učiněna za účelem zachování tohoto

periodika jako informačního média určeného pro informování veřejnosti zejména v jiných než politických oblastech života ve městě.

33. Městský úřad Strakonice dále uvádí, že umístění reklamních poutačů na sloupech veřejného osvětlení města bylo městským úřadem odsouhlaseno všem subjektům, které o umístění požádaly, tj. ve vztahu k volební kampani se jednalo o politické hnutí Strakonická Veřejnost a dále o politické hnutí Společně pro Strakonice. Žádný jiný politický subjekt o umístění poutačů nepožádal, tedy ani nikomu jinému tento souhlas vydán nebyl. Možnost využívat zábradlí, sloupy veřejného osvětlení apod. ve vlastnictví města pro umístění reklamních zařízení za předem stanovených podmínek je fyzickým i právnickým osobám ve městě Strakonice známa z přijatého a veřejně dostupného usnesení rady města již od r. 2004 (usnesení rady města ze dne 22. 9. 2004 č. 1077/2004).

34. Městskému úřadu jako volebnímu orgánu nebyly v průběhu volební kampaně ani po jejím skončení podány žádné podněty ani mu nejsou známy žádné jiné skutečnosti, které by odůvodňovaly pochybnosti o dodržení povinností stanovených ve volebním zákoně. Jak samotné volby, tak i předcházející volební kampaň proběhly podle městského úřadu naprosto standardním způsobem za srovnatelných podmínek jako volby v předchozích obdobích.

35. K ústnímu jednání před krajským soudem konanému dne 14. 11. 2018 Městský úřad Strakonice uvádí, že trpělo procesními vadami, neboť předsedkyně senátu připustila, aby od počátku jednání (8.30 hodin) do cca 10.45 hodin byli v jednací síni přítomni i dosud nevyslechnutí svědci, přičemž se jednalo nejméně o 6 osob. Tito svědci pak byli při podávání svých výpovědí již ovlivněni obsahem výpovědí svědků vyslechnutých před nimi, avšak v jejich přítomnosti. Dále v průběhu tohoto ústního jednání a samotného dokazování opakovaně nebyl ze strany předsedkyně senátu dán stejný prostor pro vznášení dotazů na předvolané svědky všem účastníkům řízení, a tím byla narušena rovnost jednotlivých účastníků v samotném řízení.

36. Městský úřad závěrem svého vyjádření navrhuje, aby Ústavní soud podaným ústavním stížnostem vyhověl.

IV. d) Politické hnutí Jihočeši 2012

37. Politické hnutí Jihočeši 2012 ve svém vyjádření ze dne 21. 1. 2019 nejprve navrhuje odmítnutí projednání komunální ústavní stížnosti z důvodu, že město Strakonice ani Rada města Strakonice k jejímu podání nejsou aktivně legitimováni. Vedlejší účastník se domnívá, že aktivní legitimaci k podání komunální ústavní stížnosti má výlučně zastupitelstvo územního samosprávného celku. Tuto zjevnou procesní podmínku nelze překlenout argumentací, že v daném případě zastupitelstvo v městě Strakonice neexistuje, jakož i „přenosem“ pravomoci rozhodnout o podání komunální stížnosti na Radu města Strakonice.

38. Krajský soud podle vedlejšího účastníka správně zhodnotil, že míra ovládnutí veřejného prostoru určitým politickým subjektem musí být na místní úrovni posuzována zvlášť citlivě a zkoumány musí být i dopady zdánlivě neutrálních opatření, a to právě z důvodu nutnosti ochrany politických menšin ve volební soutěži. Z provedeného dokazování přitom dle mínění vedlejšího účastníka zjevně plyne, že míra ovládnutí veřejného prostoru Strakonickou Veřejností byla obzvlášť velká. Právě proto mohl krajský soud formulovat přesvědčivý závěr o narušení voleb z hlediska principiální rovnosti politických subjektů v politickém zápase o získání politického vlivu, jakož i zneužití aktuální většiny a nepřípustného dotčení menšiny.

39. Dále vedlejší účastník předesílá, že celá ústavní stížnost (nejde-li o otázky procesní) je založena na nesouhlasu stěžovatelů se skutkovými a právními závěry krajského soudu. Takový nesouhlas stěžovatelů, resp. polemika se skutkovými či právními závěry krajského soudu bez adekvátní ústavněprávní dimenze nejsou pro úspěch ústavní stížnosti dostatečné. Přitom pouhým faktem prohlášení voleb za neplatné nemohlo k tvrzenému porušení ústavním

pořádkem garantovaných práv dojít. Relevantní mohou být v této souvislosti pouze důvody, pro které krajský soud k takovému rozhodnutí dospěl. Přezkum Ústavního soudu by se měl podle vedlejšího účastníka omezit na to, zda ze závěrů krajského soudu plyne, že volební procedura byla provedena natolik v rozporu s volebním zákonem, že došlo k ovlivnění výsledků voleb, a to výlučně z hlediska porušení ústavně zaručených základních práv a svobod. Vedlejší účastník zároveň s odkazem na nález Ústavního soudu ze dne 10. 2. 2015 sp. zn. III. ÚS 3673/14 (N 32/76 SbNU 417) zdůrazňuje, že Ústavní soud nemůže hodnotit výsledek voleb optikou toho, že proběhly podle pravidel, která se mu nejeví jako nejlepší, ale zajímá ho, zda byly dodrženy pokyny ústavodárce, tedy zda ve volbách rozhodla vůle většiny při respektování menšiny a zda nebyla účelovými kroky předem deformována vůle voličů a rovnost jejich hlasů. Jestliže stěžovatelé ve své ústavní stížnosti netvrdí, že by krajský soud některé důkazy neprovedl, o některých důkazních návrzích vůbec nerozhodl, případně že by utrpěli újmu v důsledku absence procesních poučení ze strany soudu, až nyní před Ústavním soudem stěžovateli předkládané a tvrzené skutečnosti jsou novotami, které jsou zásadně nepřípustné.

40. Za výchozí argument krajského soudu vedlejší účastník považuje dosažené volební výsledky. Podle propočtu krajského soudu, jehož správnost nebyla ústavní stížností zpochybněna, dělily některé politické subjekty od vstupu do skrutinia jednotky, desítky, maximálně nízké stovky hlasů jednotlivých voličů (tj. občanů města s právem volit). Je proto přiléhavá závěrečná úvaha krajského soudu o tom, že soudem popsaný průběh nejen předvolební kampaně mohl reálně výsledek voleb ovlivnit. Vedlejší účastník dále poukazuje na to, že krajský soud neposuzoval pouze vedení předvolební kampaně v úzkém slova smyslu, nýbrž posuzoval celkovou politickou situaci ve městě Strakonice, jakož i prezentaci jednotlivých politických subjektů. Takový postup je opodstatněn vzhledem k tomu, že volební zákon nevymezuje v obecních volbách období, ve kterém probíhá volební kampaň.

41. Vedlejší účastník dále zdůrazňuje, že ze zjištění krajského soudu plyne, že o řadě otázek souvisejících či dotýkajících se politického zápasu rozhodovala rada města, ve které měla Strakonická Veřejnost čtyři své zástupce z celkového počtu sedmi radních. Byla to přitom právě rada města, která rozhodla o vyloučení městských výlepových ploch z možnosti předvolební propagace a o obsahu Zpravodaje. Podle vedlejšího účastníka je nepochybné, že synergickým působením jednotlivých kroků a opatření vedení města mohlo být a také bylo narušení rovné a svobodné soutěže politických sil.

42. Vedlejší účastník dále upozorňuje, že vnímání vhodnosti či nevhodnosti postupů komunálních politiků ze strany voličů při řešení otázek místního zájmu je logicky závislé na hmatatelných krocích, které aktuální politická reprezentace činí. Není tedy bez významu, že určité akce pořádané městem jsou tzv. zdarma, že jsou při nich distribuovány „zdarma“ nápoje, rozdávány upomínkové předměty apod. Ve sféře komunální politiky je potřeba být mnohem citlivější na to, v jakém rozsahu obsadí stávající politická reprezentace veřejný prostor, protože počet místních politických témat je (ve srovnání s celostátní politickou situací) výrazně omezený. Nelze proto přehlédnout, že volební kampaň může být i skrytá. Pokud například ve Zpravodaji vychází článek o tvrzených úspěších města při hospodaření, pak je taková informace minimálně podvědomě spojována se stávajícím vedením města. Je tomu tak tím spíše, že zároveň je rozhodnuto o neuveřejnění oponentního příspěvku opozičního člena zastupitelstva, a to s odůvodněním, že příspěvek obsahuje neobjektivní a nevyvážené informace (usnesení rady města č. 3795/2017 ze dne 26. 7. 2017). Jsou-li výlepové plochy určeny k informování o kulturních akcích pořádaných městským kulturním střediskem, jsou tyto akce opět minimálně podvědomě spojovány s aktuálním vedením městského kulturního střediska, ohledně kterého bylo prokázáno těsné spojení mezi jeho vedením a politickou reprezentací města. V této souvislosti vedlejší účastník odkazuje ve svém vyjádření na některá zjištění krajského soudu a dovozuje, že svědčí o nikoliv nahodilém,

nýbrž promyšleném postupu ze strany vedení města, zejména pak jeho rady, v níž zasedali členové Strakonické Veřejnosti, tedy o ovládnutí veřejného prostoru jedním politickým subjektem v takové míře, že je svobodná a rovná soutěž politických subjektů významně omezena.

43. K námitce stěžovatelů stran porušení práva na zákonného soudce vedlejší účastník uvádí, že za situace, kdy všichni členové senátu mají stejné postavení, tzn. že předseda nemá více rozhodovacích pravomocí než členové senátu, pak případné rozdělení jejich rolí v rámci senátu, jsou-li správně personálně určeni, neznamená porušení práva na zákonného soudce. Rozhodnutí soudu by bylo stejné, i kdyby jednotliví členové senátu vystupovali v odlišných funkcích. K námitce zmatečného složení senátu uvádí, že rozvrh práce krajského soudu vylučuje, aby docházelo ke svévolnému a nepředvídatelnému rozdělování jednotlivých žalob a návrhů. V tom, že se jím zavádí rotace ve funkci předsedy senátu, není nic závadného. Požadavek stěžovatelů, aby byly vytvořeny formálně samostatné senáty, by nevedl k rozdílnému výsledku. Požadavek, aby ve správním soudnictví rozhodovaly specializované senáty podle § 31 soudního řádu správního, je splněn i tehdy, rozhodují-li zároveň jeho jednotliví členové jiné, civilní nebo trestní, věci. K námitce podjatosti soudkyně T. Kučerové vedlejší účastník dodává, že konstatování příbuzenského vztahu samo o sobě není důvodem o nepodjatosti soudce pochybovat. Naopak měla-li by být tato soudkyně z tohoto důvodu bez dalšího podjatá, nemohla by rozhodovat podstatnou část věcí správního soudnictví, protože krajský úřad rozhoduje v mnoha případech jako odvolací orgán. Navíc ředitel krajského úřadu stěží může ovlivňovat rozhodování úředních osob v jednotlivých věcech.

44. Závěrem svého vyjádření vedlejší účastník navrhuje, aby ústavní stížnost byla odmítnuta ve vztahu ke stěžovatelům c) a d) a zamítnuta ve vztahu ke stěžovatelům a) a b).

IV. e) Ing. Mgr. Karel Janský, MBA

45. Karel Janský ve svém vyjádření ze dne 28. 1. 2019 navrhuje, aby byla komunální stížnost města Strakonice a Rady města Strakonice odmítnuta jako návrh podaný někým zjevně neoprávněným, neboť nejsou k podání komunální ústavní stížnosti aktivně legitimovány. Podání komunální ústavní stížnosti by muselo schválit předchozí zastupitelstvo města, což se nestalo.

46. Úvodem svého vyjádření se vedlejší účastník plně odvolává na řízení před krajským soudem, na svoji volební stížnost včetně všech doplnění a na usnesení krajského soudu, které pokládá za věcně i procesně správné a nedošlo jím podle jeho názoru k porušení ústavně zaručených práv. K tomu dodává, že účastníci řízení před krajským soudem měli neomezené právo se vyjádřit a mohli předkládat své důkazy a návrhy na dokazování bez omezení. Ani z procesního hlediska proto nedošlo k omezení ničích práv. Podle vedlejšího účastníka se ústavní stížnost zakládá na nepravdách a polopravdách.

47. Podle vedlejšího účastníka stěžovatelé zamlčují okolnosti zákazu týkajícího se výlepových ploch, které byly původně na zastupitelstvu přislíbeny. Zdůrazňují-li stěžovatelé propagaci na sociálních sítích, přizpůsobenou profilu voliče podle informací o historii jeho pohybu na internetu, vedlejší účastník namítá, že běžné politické strany, hnutí a nezávislí kandidáti takovými informacemi nedisponují. Pokud jde o propagaci v místních médiích, stěžovatelé sice uvádí princip rovnosti všem, ale opomíjejí přitom skutečnost zákazu konkrétní již objednané reklamy. K článku starosty z říjnového Zpravodaje uvádějí, že pokud byl jeho autor podepsán pouze jako „Břetislav Hrdlička“ a článek stejného obsahu vyšel v předvolebním materiálu Strakonické Veřejnosti, šlo ve Zpravodaji o článek Břetislava Hrdličky, a nikoliv představitele města. Poukazují-li stěžovatelé na to, že v městském zpravodaji byly otištěny i informace týkající se opozice – udělení ceny kandidátu opoziční strany Změna pro Strakonice starostou města, vedlejší účastník namítá, že daná informace vyšla ve Zpravodaji v době, kdy ještě nebylo známo, zda bude daná osoba kandidovat a za

koho. Navíc v předvolebním Zpravodaji Strakonické veřejnosti, ve kterém je článek o oceněních starosty, tento kandidát opozice v seznamu oceněných chybí. Vedlejší účastník dále nesouhlasí se stěžovateli v otázce mediálního dosahu Zpravodaje, neboť ten je distribuován zdarma do všech poštovních schránek ve městě a jeho okruh vlivu je podle vedlejšího účastníka značný. V této souvislosti vedlejší účastník za pochybné označuje to, že Strakonice nemají od roku 2015 pravidla pro vydávání místního zpravodaje, které byly vedením města v čele se Strakonickou Veřejností zrušeny po komunálních volbách v roce 2014. K výčtu vystoupení opozičních zastupitelů ve Strakonické televizi, který stěžovatelé Ústavnímu soudu předložili, vedlejší účastník namítá, že on sám sice ve Strakonické televizi vystoupil, ale až po konání komunálních voleb. Vystoupení opozičních zastupitelů ve Strakonické televizi se podle vedlejšího účastníka netýkala kontroverzních témat, o kterých nechtěla Strakonická Veřejnost veřejně diskutovat. Dále vedlejší účastník uvádí jména některých osob, které sice ve Strakonické televizi vystoupily, ale v dané době ve skutečnosti nebyly vůči vedení města v opozici.

48. Vedlejší účastník se ve svém vyjádření dále věnuje tomu, že rozpočet města je využíván k politické propagaci Strakonické Veřejnosti, zejména při kulturních akcích zdarma či v podobě zavedení městské hromadné dopravy zdarma, a to bez ohledu na ekonomické dopady, které to bude mít pro město a jím ovládané organizace a obchodní společnosti. Vedlejší účastník rovněž upozorňuje na to, že stěžovatelé chybně zaměňují krajským soudem zmíněných 63 % nerozhodnutých voličů před volbami s počtem nevoličů, a poukazuje na to, že k volbám přišlo 49,86 % voličů. K námitkám stěžovatelů ohledně nesprávného složení senátu volebního soudu vedlejší účastník poznamenává, že každý soudce měl při rozhodování jeden hlas, tudíž výsledné rozhodnutí soudu nemohlo být jiné. Právo na zákonného soudce nebylo podle vedlejšího účastníka porušeno ani ve vztahu k osobám jednotlivých soudců. Vedlejší účastník dále uvádí, že v dané věci přicházelo v úvahu pouze vyhlášení neplatnosti voleb, a pokud stěžovatelé argumentují tím, že volby jsou *de facto* neopakovatelné, zapomínají, že to byli právě oni, kdo zapříčinil opakování voleb ve Strakonicích. Poukazují-li stěžovatelé, že předvolební kampaň politické strany Změna pro Strakonice, resp. vedlejšího účastníka jako jejího představitele, byla i přes závěry krajského soudu masivní, vedlejší účastník především konstatuje, že tyto námitky měli stěžovatelé uplatnit v řízení před krajským soudem, v řízení před Ústavním soudem se jimi proto již nelze zabývat. V závěru svého vyjádření vedlejší účastník shrnuje, že účelovými kroky samotných stěžovatelů byla předem deformována vůle voličů, což mohlo výrazně ovlivnit výsledky u více volebních subjektů, které se do zastupitelstva města nedostaly díky chybějícím hlasům v počtu desítek až maximálně několika málo stovek hlasů. Vedlejší účastník proto navrhuje, aby ústavní stížnost stěžovatelů a) a b) byla zamítnuta.

IV. f) Replika stěžovatelů

49. Vyjádření účastníků řízení a vedlejších účastníků řízení zaslal Ústavní soud stěžovatelům k replice. Ti v obsáhlém vyjádření ze dne 22. 2. 2019 setrvali na důvodech ústavní stížnosti. K vyjádření krajského soudu mimo jiné uvedli, že z povahy věci je logické, že vedení radnice v čele se starostou vystupuje v místní televizi v rámci vyjádření k činnosti orgánů města a aktuálním problémům i v rámci doby předvolební. Dále pokud v daném případě je hlavním důvodem pro zrušení voleb omezení vylepování volebních plakátů na výlepových plochách města, stěžovatelé opět zdůraznili, že uvedené omezení bylo plošné a rovné vůči všem kandidujícím stranám. Přitom toto rozhodnutí přijaté radou má předpoklad správnosti a dosud ani krajský úřad, ani Ministerstvo vnitra jako orgány dozoru státu nad zákonností činnosti územní samosprávy žádnou protiprávnost v tomto směru nevytkly. K vyjádřením vedlejších účastníků – politického hnutí Jihočeši 2012 a K. Janského o nedostatečné aktivní legitimaci k podání komunální ústavní stížnosti – stěžovatelé c) a d)

konstatují, že stát nemůže zbavit obec ochrany svého práva na samosprávu před Ústavním soudem tím, že rozpustí, zruší či jinak znemožní činnost zastupitelstva. Stěžovatelé ve své replice rovněž popírají protiprávnost posuzovaného postupu vedení města i jeho zásadní vliv na výsledek voleb.

V. Aktivní legitimace stěžovatelů, účastníci řízení a vedlejší účastníci řízení

50. Ústavní soud již na tomto místě připomíná, že ačkoliv se projednávaná věc týká komunálních voleb a volebního soudnictví, návrhy stěžovatelů jsou podány jako ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) a c) Ústavy, jejichž účelem je ochrana před zásahem orgánu veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod fyzických nebo právnických osob, resp. do práva územního samosprávného celku na samosprávu.

V. a) Strakonická Veřejnost a Břetislav Hrdlička

51. Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnosti Strakonické Veřejnosti a Břetislava Hrdličky byly podány oprávněnými stěžovateli, včas a Ústavní soud je k jejich projednání příslušný. Stěžovatelé jsou zastoupeni v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu.

52. Podle § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu je ústavní stížnost oprávněna podat fyzická osoba, jestliže tvrdí, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byla účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno její základní právo nebo svoboda zaručené ústavním pořádkem.

53. Účastenství v řízení před Krajským soudem v Českých Budějovicích sp. zn. 52 A 16/2018 určuje § 90 odst. 2 soudního řádu správního. Podle něj jsou účastníky řízení o návrhu na neplatnost voleb navrhovatel (zde Ing. Mgr. Karel Janský, MBA), příslušný volební orgán (zde Městský úřad Strakonice), politická strana, sdružení nezávislých kandidátů nebo sdružení politických stran nebo politických hnutí a nezávislých kandidátů, na jejichž kandidátní listině byl uveden kandidát, jehož volba byla napadena, nebo nezávislý kandidát (zde Občanská demokratická strana, Strakonická Veřejnost, TOP 09 a nezávislí, Jihočeši 2012).

54. Strakonická Veřejnost tedy splňuje podmínku účastenství předchozího řízení podle § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu a je osobou oprávněnou podat ústavní stížnost.

55. Oproti tomu stěžovatel Břetislav Hrdlička účastníkem řízení před krajským soudem nebyl. Přímo ve vztahu k soudní kontrole voleb ovšem Ústavní soud konstatoval, že i kandidát, jehož práva jsou rozhodnutím volebního soudu silně zasažena (ztratí mandát), je oprávněn podat ústavní stížnost bez ohledu na to, že účastníkem předchozího řízení nebyl, a nesplňuje tak podmínky § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu [bod 40 nálezu sp. zn. I. ÚS 768/06 ze dne 12. 12. 2006 (N 224/43 SbNU 505)].

56. Tento závěr se může na první pohled jevit jako nesouladný se závěry vyslovenými k přezkumu registrační fáze voleb. Zde Ústavní soud uvedl, že je věcí svobodného rozhodnutí každého jednotlivce, zda bude kandidovat za politickou stranu, čímž sebe dobrovolně podřídí nejen vnitrostranickému režimu, ale též právnímu režimu, který upravuje postavení a práva politických stran ve volbách [nález sp. zn. II. ÚS 147/94 ze dne 10. 11. 1994 (N 53/2 SbNU 119)]. Jestliže se kandidát rozhodl kandidovat za politickou (volební) stranu, „svěřil se do jejích rukou“ a ponechal na této straně, aby se případně „za něj“ domáhala soudní ochrany. Jen nezávislý kandidát může uplatňovat svá práva vlastním jménem [usnesení sp. zn. Pl. ÚS 34/16 ze dne 7. 3. 2017 (U 6/84 SbNU 671)]. Tím není řečeno, že se před krajským soudem nejedná i o věci kandidáta ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny [právech a povinnostech, srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 30/95 ze dne 10. 1. 1996 (N 3/5 SbNU 17; 31/1996 Sb.)], je však v řízení reprezentován politickou (volební) stranou, na jejíž kandidátní listině kandidoval.

57. V souzené věci Ústavní soud zvážil výše uvedenou otázku a dospěl k závěru, že nejde o přímý rozpor v jeho judikatuře, neboť v těchto dvou výše uvedených nálezech Ústavní

soud vyjadřoval právní názory k odlišným fázím volebního procesu. Právním názorem vysloveným k soudní kontrole proběhlých voleb v nálezu sp. zn. I. ÚS 768/06 tak je vázán (čl. 89 odst. 2 Ústavy) a s ohledem na okolnosti případu neshledal důvod postupovat podle § 23 zákona o Ústavním soudu. Dospěl proto k závěru, že stěžovatel Břetislav Hrdlička je osobou oprávněnou podat ústavní stížnost.

V. b) Město Strakonice a Rada města Strakonice

58. K jinému závěru však Ústavní soud dospěl ve vztahu ke komunální ústavní stížnosti města Strakonice a Rady města Strakonice. Tito stěžovatelé v souvislosti s komunální ústavní stížností ke své aktivní legitimaci uvedli, že ačkoliv podle zákona o Ústavním soudu je navrhovatelem komunální ústavní stížnosti zastupitelstvo obce, v případě města Strakonice funkční období předchozího zastupitelstva již skončilo a volba nového byla zneplatněna. Jediným orgánem města, který v oblasti samosprávy byl oprávněn jednat, byla rada města, která v mezidobí po volbách až do ustavující schůze zastupitelstva vykonává samosprávnou působnost obce. Pokud by bylo podání komunální ústavní stížnosti vyhrazeno jen zastupitelstvu, byla by v případě nefunkčnosti zastupitelstva územní samospráva zbavena ústavního práva na ochranu Ústavního soudu.

59. Ústava v čl. 87 odst. 1 písm. c) a d) mimo jiné stanoví, že Ústavní soud rozhoduje o ústavní stížnosti orgánů územní samosprávy proti nezákonnému zásahu státu (tzv. komunální ústavní stížnost) a o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod (tzv. obecná ústavní stížnost). Zákon o Ústavním soudu rozdílnou povahu těchto kompetencí vyjadřuje v § 72 odst. 1 tím, že odlišně upravuje jak aktivní stížnostní legitimaci, tak rozsah přezkumu. Obecnou ústavní stížnost je oprávněna podat fyzická nebo právnická osoba, jestliže tvrdí, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byla účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno její základní právo nebo svoboda zaručené ústavním pořádkem. Komunální ústavní stížnost je oprávněno podat zastupitelstvo obce nebo vyššího územního samosprávného celku, jestliže tvrdí, že nezákonným zásahem státu bylo porušeno zaručené právo územního samosprávného celku na samosprávu [nález sp. zn. I. ÚS 471/2000 ze dne 4. 10. 2000 (N 140/20 SbNU 9)].

60. V nyní posuzované věci se na Ústavní soud s komunální ústavní stížností obrátilo přímo město Strakonice jako územně samosprávný celek, který ale není oprávněn podat komunální ústavní stížnost podle § 72 odst. 1 písm. b) zákona o Ústavním soudu, protože aktivní legitimace k takovému návrhu přísluší pouze zastupitelstvu jako jeho orgánu ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. c) a čl. 88 odst. 1 Ústavy. Zároveň není důvod posoudit tuto komunální stížnost jako ústavní stížnost obecnou, neboť město Strakonice zjevně nebylo účastníkem řízení před krajským soudem (srov. výše výklad k § 90 odst. 2 soudního řádu správního). Rada města Strakonice není oprávněna podat ani ústavní stížnost obecnou, neboť není fyzickou ani právnickou osobou. Skutečnost, že Ústavní soud dříve v jiné věci nálezem sp. zn. III. ÚS 3673/14 ze dne 10. 2. 2015 (N 32/76 SbNU 417) vyhověl ústavní stížnosti „statutárního města Brna, městské části Brno-sever“, nebrání odmítnutí nynější ústavní stížnosti města Strakonice. V nálezu sp. zn. III. ÚS 3673/14 totiž Ústavní soud nevyslovil žádný právní názor, který by výše uvedeným závěrům odporoval (srov. bod 68 citovaného nálezu).

61. Ze stejných důvodů není oprávněna podat komunální ústavní stížnost ani Rada města Strakonice. Rada města Strakonice přitom není – na rozdíl od města Strakonice – ani nositelkou ústavně zaručeného práva na samosprávu (bod 71 nálezu sp. zn. III. ÚS 3673/14). Ústavní soud proto ústavní stížnosti stěžovatelů c) a d) odmítl podle § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu, neboť jde o návrhy podané někým zjevně neoprávněným.

62. Ústavní soud se přípisem ze dne 7. 1. 2019 a ze dne 28. 1. 2019 obrátil též na další volební strany, které byly účastníky řízení před krajským soudem, tj. na Občanskou demokratickou stranu a TOP 09 a nezávislí, kterým byly doručeny ústavní stížnosti s poučením, že se k nim mohou vyjádřit. Občanská demokratická strana ve svém oznámení ze dne 14. 1. 2019 Ústavnímu soudu předložila plnou moc svého právního zástupce s žádostí o vyrozumívání o všech úkonech ve věci. Volební strana TOP 09 a nezávislí se k věci nijak nevyjádřila.

VI. Posouzení ústavní stížnosti

63. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů].

64. Jak již bylo shora uvedeno, ačkoliv se projednávaná materie týká voleb a volebního soudnictví, uplatněný návrh stěžovatelů a) a b) – (dále jen „stěžovatelé“) je ústavní stížností, nikoliv opravným prostředkem určeným pro přezkum volebního výsledku podle čl. 87 odst. 1 písm. e) Ústavy (§ 85 a násl. zákona o Ústavním soudu), který je spjat výhradně s volbou poslance či senátora. Účelem ústavní stížnosti je individuální ochrana před zásahem orgánu veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod fyzických nebo právnických osob a posláním Ústavního soudu při jejím posouzení tudíž – oproti tomu – není ochrana obecného podústavního volebního práva v objektivním smyslu; odpovídající volební chyby a delikty jsou předmětem řízení ve správním soudnictví vedeného podle ustanovení § 90 soudního řádu správního [srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 57/10 (N 2/60 SbNU 11) nebo usnesení sp. zn. Pl. ÚS 4/11]. Jde tedy o to, zda stěžovateli napadené soudní řízení a jeho výsledek neporušily jejich ústavně zaručená (procesní) práva, vyplývající z předpisů upravujících soudní řízení správní ve věcech volebního soudnictví, resp. zda rozhodnutím krajského soudu nebyla relevantně – z pohledu ústavněprávního – dotčena jejich hmotná (volební) práva, jmenovitě výkon volebního práva pasivního (být zvolen).

65. Ústavní soud se přednostně zabýval námitkou porušení práva na zákonného soudce a dalšími procesními námitkami. Pokud by totiž napadené rozhodnutí krajského soudu vydal nezákonný soudce (nepříslušný senát), nemělo by z hlediska ekonomie řízení a subsidiarity ústavní stížnosti význam, aby Ústavní soud dále hodnotil, zda tento nezákonný soudce při svém rozhodování pochybil i z hlediska dalších ústavně zaručených práv stěžovatelů [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 738/09 ze dne 11. 9. 2009 ve znění opravného usnesení ze dne 26. 10. 2009 (N 201/54 SbNU 497), body 25–27]. Dále se pak zabýval námitkami vůči skutkovým zjištěním krajského soudu a jejich následnému právnímu hodnocení.

66. V mezích takto limitovaného přezkumu Ústavní soud zvážil obsah usnesení krajského soudu a dospěl k závěru, že ústavní stížnost stěžovatelů je důvodná.

VI. a) Vady řízení před krajským soudem

67. Námitkám vad řízení před krajským soudem nemůže Ústavní soud přisvědčit. Dvacetidenní lhůta pro rozhodnutí soudu podle § 90 odst. 3 soudního řádu správního je lhůtou pořádkovou a zákon s jejím nedodržením nespojuje žádný procesní následek. Nehledě na to, prostředkem k ochraně proti průtahům v soudním řízení je postup podle právní úpravy obsažené v zákoně č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, (§ 174a), nikoliv návrh na zrušení rozhodnutí vzešlého z údajně nepřiměřeně dlouhého řízení.

68. K námitce nesprávného vedení dokazování – pozdního vykázání svědků z jednací síně – lze stěžovatele odkázat na to, že Listina základních práv a svobod proces dokazování jako takový přímo neupravuje [nález sp. zn. Pl. ÚS 37/04 ze dne 26. 4. 2006 (N 92/41 SbNU 173; 419/2006 Sb.)], požadavek na vykázání svědků tedy logicky nestanoví. Soudní ochrana ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny v tomto ohledu probíhá ve spojení s obecným procesním předpisem pro řízení před obecným soudem [např. nálezy sp. zn. III. ÚS 61/94 ze dne 16. 2. 1995 (N 10/3 SbNU 51), sp. zn. II. ÚS 663/2000 ze dne 10. 4. 2001 (N 57/22 SbNU 19)]. Platí přitom setrvale judikovaný závěr, že porušení takového (podústavního) předpisu musí být značné intenzity, aby vůbec mohlo mít ústavní relevanci. Stěžovatelem vyžadovaný postup však procesní předpis vůbec nestanoví, zjevně tedy nejde o procesní vadu. Nevyloučí-li předseda svědky z jednání v rámci své řídicí pravomoci (§ 49 odst. 4 soudního řádu správního), může to mít průmět toliko do hodnocení věrohodnosti jejich výpovědi.

69. Údajná podjatost předsedkyně senátu krajského soudu spočívající v příbuzenském vztahu s ředitelem Krajského úřadu Jihočeského kraje, tedy správního orgánu, který vykonává dozor nad činností orgánů města Strakonice v přenesené působnosti, zjevně nepředstavuje důvod, pro nějž by tato soudkyně měla být vyloučena ze zákona (*iudex inhabilis,* srov. druhou větu § 8 odst. 1 soudního řádu správního). Není dán ani důvod pro vyloučení na základě námitky podjatosti (*iudex suspectus*), neboť stěžovatelé v právu rozumně nevylíčili důvody, pro které by byl důvod pochybovat o její nepodjatosti ve vztahu k věci, k účastníkům nebo k jejich zástupcům. Předestřený „uzavřený“ řetězec osobních a profesních vztahů vedoucích od předsedkyně senátu přes jejího tchána a domnělý zájem krajského úřadu až po složení zastupitelstva a obsazování funkcí ve státní správě není ničím jiným než fantaskní spekulací. Zjevně tedy nedošlo k porušení základního práva na zákonného soudce, do jehož rámce se požadavek na vyloučení soudců z projednávání a rozhodování věci z důvodu jejich podjatosti řadí.

70. Porušení práva na zákonného soudce nepředstavuje ani složení senátu spočívající v účasti soudce Strnada a předsednictví soudkyně Kučerové. Stěžovatelé nezpochybnili, že soudní senát ve složení soudkyň Kučerové a Balejové a soudce Strnada byl složen ze soudců přidělených ke Krajskému soudu v Českých Budějovicích a k rozhodování v tomto složení určených podle pravidel rozvrhu práce. Ústavní záruka zákonného soudce jako veřejné subjektivní právo stěžovatelů zaručené čl. 38 odst. 1 Listiny se přitom vztahuje právě na způsob určení soudce, který bude ve věci rozhodovat a na stabilitu obsazení soudu [srov. body 30–37 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 22/16 ze dne 27. 6. 2017 (N 111/85 SbNU 817; 268/2017 Sb.) a tam citovanou judikaturu]. Námitky stěžovatelů vůči soudci Strnadovi tak směřují nikoliv k ochraně jejich ústavně zaručených subjektivních práv, ale k prosazení vlastní verze výkladu zákona o soudech a soudcích v otázce organizace práce u soudů a specializace soudců. Šlo by o kontrolu objektivní zákonnosti, k níž řízení o ústavní stížnosti neslouží.

71. Důvodná není ani námitka porušení práva na zákonného soudce spočívající v nesprávném určení předsedy senátu. Zákonným soudcem není soudní oddělení (§ 40 odst. 1 zákona o soudech a soudcích), předseda senátu ani soudce zpravodaj (pověřený člen senátu), ale konkrétní rozhodovací formace, jíž bylo svěřeno projednání věci a rozhodnutí o ní. Zákonným soudcem ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny tudíž je rozvrhem práce určený samosoudce nebo senát složený z konkrétních soudců. Tak je třeba rozumět závěrům nálezu sp. zn. I. ÚS 2769/15 ze dne 15. 6. 2016 (N 115/81 SbNU 795), který spatřoval porušení práva na zákonného soudce v obměně jednoho soudce (votanta), změně předsedy senátu a změně soudce zpravodaje za situace, kdy byl senát správního úseku krajského soudu složen z více než tří soudců. V nyní souzené věci to znamená, že rozhodnutím Krajského soudu v Českých Budějovicích přijatým sice v nesprávném soudním oddělení, avšak za nezměněného složení senátu, nebylo porušeno právo stěžovatelů na zákonného soudce. Totéž

platí pro nesprávné určení soudkyně Kučerové jako předsedkyně senátu namísto soudkyně Balejové, neboť ani tím se složení senátu nemění a stěžovatelé netvrdí, že by vůči nim soudkyně Kučerová uplatnila rozhodovací pravomoc, kterou zákon svěřuje pouze předsedkyni senátu.

VI. b) Obecná východiska soudní kontroly voleb

72. Předmětem přezkumu správního soudu v řízeních tzv. volební stížnosti je otázka protizákonnosti a intenzity této protizákonnosti, tedy ochrana objektivního volebního práva, nikoliv ochrana subjektivního volebního práva jednotlivce [srov. usnesení sp. zn. II. ÚS 540/02 ze dne 19. 10. 2004 (U 51/35 SbNU 603)]. Všechny možné vady volebního procesu a pochybení v něm je třeba považovat za relativní a jejich význam je třeba poměřovat jejich dopadem na výsledek voleb do zastupitelského orgánu jako takového nebo na výsledek volby konkrétního kandidáta, popř. na výsledek hlasování [nález sp. zn. Pl. ÚS 73/04 ze dne 26. 1. 2005 (N 17/36 SbNU 185; 140/2005 Sb.)].

73. Postup úvah soudu při přezkumu voleb tak odpovídá „algoritmu“ (zobecněnému myšlenkovému postupu) vyjádřenému v usnesení Nejvyššího správního soudu č. j. Vol 6/2004-12 ze dne 2. 7. 2004, č. 354/2004 Sb. NSS. Ve smyslu jeho závěrů je třeba hodnotit 1. nezákonnost, tzn. porušení některých ustanovení volebních zákonů, 2. existenci vztahu (souvislosti) mezi touto nezákonností a volebním výsledkem a 3. zásadní intenzitu této nezákonnosti, která ve svých důsledcích musí přinejmenším výrazně volební výsledek zpochybňovat, tj. odůvodňovat závěr, že by volby dopadly odlišně, pokud by nedošlo ke zjištěné nezákonnosti.

74. Ústavní soud, tak jako správní soudy, dříve vycházel z toho, že úprava soudní kontroly voleb je alternativně založena na předpokladu objektivní příčinné souvislosti mezi volební vadou a složením zastupitelského sboru nebo alespoň možné příčinné souvislosti. Tyto závěry je třeba přizpůsobit změně § 60 odst. 2 až 4 volebního zákona provedené zákonem č. 322/2016 Sb., kterým se mění volební zákony a další související zákony. Ten upravil původní předpoklad porušení zákona „způsobem, který mohl ovlivnit výsledky voleb“ na předpoklad nový: „způsobem, který hrubě ovlivnil výsledky voleb“.

75. V tomto ohledu se Ústavní soud v zásadě ztotožňuje se závěry usnesení Nejvyššího správního soudu č. j. Vol 16/2018-33 ze dne 15. 2. 2018, č. 3717/2018 Sb. NSS. Nově formulovaný požadavek na hrubé ovlivnění výsledku je v zásadě jen jiným vyjádřením požadavku nálezu sp. zn. Pl. ÚS 73/04 na zásah volebního soudu ve výjimečných případech, kdy se vady volebního procesu prokazatelně promítly do výsledku voleb tak, že byl by zvolen jiný kandidát. Hrubým ovlivněním výsledku voleb totiž je právě jiné rozdělení mandátů, než jaké odpovídá vůli voličů (*a contrario* není třeba se věcně zabývat návrhy, které směřují jen proti nesprávnému údaji o volebním zisku a z takových tvrzení neplyne i možné jiné rozdělení mandátů).

76. Věcnou změnou je však odstranění modálního slovesa „moci“ z § 60 odst. 2 až 4 volebního zákona. Tím zákonodárce upravil míru důkazu vyžadovanou k prokázání skutkových tvrzení o hrubém ovlivnění voleb. Nepostačuje tedy důkazy podložená pravděpodobnost ovlivnění, ale je třeba prokázat samotné ovlivnění. V tomto ohledu je však třeba uvést, že volební soud často hodnotí, zda by výsledek dějů ve skutečném světě byl jiný, pokud by i ony děje byly jiné. Odkrytí faktických souvislostí zde není možné na základě výslechu voličů, odborného posouzení příslušných jevů z hlediska fyzikálních, resp. přírodních zákonů, ale nanejvýš prostředky sociálních věd. Volební soudy však těmito prostředky nedisponují a ani vlastní soudní řízení není k jejich získání uzpůsobeno. Pro závěr o hrubém ovlivnění voleb je tedy určující komplexní hodnocení skutkového stavu zjištěného v (časově) omezených možnostech volebního soudu z hlediska toho, zda skutková tvrzení o jiném přidělení mandátů, pokud by nebylo došlo k vadě volebního procesu, odpovídají

zkušenostem běžného života a soudce je o jejich pravdivosti vnitřně přesvědčen bez rozumných pochybností (srov. LAVICKÝ P. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Praha: Leges, 2017, str. 21–36). Tuto svou kontrafaktuální úvahu pak musí volební soud podrobně odůvodnit ze všech hledisek zákonem předvídaných pro zisk mandátu.

77. Protiprávnost relevantní pro soudní kontrolu voleb může být dána i porušením jiných právních předpisů než výhradně toho kterého volebního zákona, a to v těch případech, kdy se z obsahového hlediska jedná o právní předpisy vážící se na volební proces, pokud tyto případy z hlediska závažnosti dosahují ústavní intenzity, příp. se jedná o případy přímé aplikace ústavních norem bez jejich konkretizace v předpisech podústavního práva [obdobně nález sp. zn. Pl. ÚS 57/10 ze dne 18. 1. 2011 (N 2/60 SbNU 11)].

VI. c) Protiprávnost volebního procesu

78. Porušení právních předpisů vážících se k volebnímu procesu v předmětných komunálních volbách podle krajského soudu představuje postup Rady města Strakonice, tedy vedení města, kterým byly účelově omezeny klíčové prostředky volební kampaně, a tím porušena zásada volné, rovné a svobodné soutěže politických stran.

79. Konkrétně byla podle krajského soudu předmětná protiprávnost způsobena: 1. usnesením rady č. 5348/2018 ze dne 22. 8. 2018, kterým byla ve Zpravodaji zakázána politická propagace (dále také jen „usnesení o zákazu politické propagace v místním periodiku“), 2. usnesením rady města č. 5249/2018 ze dne 25. 7. 2018, kterým byl zakázán výlep určený k prezentaci politických stran na výlepové plochy (plakátovací plochy) ve správě Městského kulturního střediska (dále také jen „usnesení o zákazu politické propagace na plakátovacích plochách města“), a 3. dalším soudem zjištěným jednáním rady města, resp. celého vedení města.

80. Krajský soud vychází z toho, že tyto kroky nejsou problematické samy o sobě, ale problematická je jejich vzájemná časová a věcná návaznost a jejich dopad do probíhající předvolební kampaně. Usnesení krajského soudu v tomto ohledu sice výslovně nepředkládá závěr o skutkovém stavu (tzv. skutkovou větu, srov. § 157 odst. 2 a § 167 odst. 2 občanského soudního řádu ve spojení s § 64 soudního řádu správního), z jeho obsahu je však zřejmý: protiprávnost krajský soud spatřoval v uplatňování rozhodovací pravomoci a vlivu představitelů Strakonické Veřejnosti jako představitelů města Strakonice takovým způsobem, že došlo k omezení možnosti konkurenčních politických subjektů vést předvolební kampaň, čímž byly tyto subjekty znevýhodněny v politické soutěži a neměly již časový prostor adekvátně reagovat. To lze v obecné rovině akceptovat jako porušení pravidel navázaných na volební proces, neboť rovnost je podstatnou náležitostí (politické) soutěže (srov. čl. 5 Ústavy České republiky a čl. 22 Listiny základních práv a svobod).

81. Stěžovatelé své námitky zaměřili především na vyvracení jednotlivých skutkových zjištění a prosazování vlastní verze skutkového stavu, aniž by však adekvátně zohlednili a zpochybnili právě souvislosti skutkových zjištění krajského soudu. Jak bylo ovšem uvedeno výše, soudní ochrana ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny probíhá ve spojení s obecným procesním předpisem pro řízení před obecným soudem, který je v souzené věci představován právě i § 132 občanského soudního řádu, podle něhož důkazy hodnotí soud podle své úvahy, a to každý důkaz jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti; přitom pečlivě přihlíží ke všemu, co vyšlo za řízení najevo, včetně toho, co uvedli účastníci.

82. Ústavní soud z toho důvodu nevypořádal tyto námitky stěžovatelů jednotlivě, ale hodnotil je celkově, a to v mezích svého setrvale judikovaného právního názoru, že není jeho úkolem hodnotit (a přehodnocovat) důkazy provedené obecnými soudy, pokud byly dodrženy zásady dané příslušnými procesními řády [nález sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41)]. Mezi ústavně významné vady důkazního řízení patří případy, kdy z odůvodnění rozhodnutí nevyplývá vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na

straně jedné a právními závěry na straně druhé, resp. případy, kdy v soudním rozhodování jsou učiněná skutková zjištění v extrémním nesouladu s vykonanými důkazy. Extrémní rozpor mezi skutkovými zjištěními soudů a provedenými důkazy je dán zejména tehdy, kdy hodnocení důkazů a přijaté skutkové závěry jsou výrazem zjevného faktického omylu či excesu logického (vnitřního rozporu), resp. jestliže skutková zjištění soudů vůbec nemají obsahovou spojitost s důkazy, jestliže skutková zjištění soudů nevyplývají z důkazů při žádném z logicky přijatelných způsobů jejich hodnocení anebo jestliže skutková zjištění soudů jsou opakem toho, co je obsahem důkazů, na jejichž podkladě byla tato zjištění učiněna [usnesení sp. zn. III. ÚS 359/05 ze dne 23. 9. 2005 (U 22/38 SbNU 579)].

83. Ústavní soud tedy není oprávněn přehodnotit skutkový závěr obecných soudů v tom smyslu, že by sám (pozitivně) závazně určil, jaká skutková zjištění z jimi provedených důkazů jednoznačně plynou [ledaže by sám tento důkaz provedl, srov. nález sp. zn. I. ÚS 68/93 ze dne 21. 4. 1994 (N 17/1 SbNU 123)]. I bez opakovaného provedení důkazů je však v rámci přezkumu oprávněn učinit (negativní) závěr o tom, že určité právní či skutkové závěry zjevně neplynou ze skutečností zaznamenaných v soudním spisu.

84. Takové vady Ústavní soud nezjistil. Závěr, že rada města účelově zakázala výlep politické propagace na plochách v majetku města, má v provedených důkazech zřejmou oporu. Krajský soud popsal, jakým způsobem představitelé Strakonické Veřejnosti v průběhu uplynulého volebního období zajistili pro město většinu výlepových ploch, mimo jiné i z důvodu nespokojenosti s výlepem politické reklamy v předchozích komunálních volbách (důkazy popsané v odst. 48, 69 a 71 usnesení krajského soudu). Dále popsal snahu hnutí ANO 2011 o využití městských výlepových ploch od května 2018 (bez zřejmého právního důvodu odmítnuto pracovnicí Městského kulturního střediska), jež se koncem června 2018 obrátilo na Břetislava Hrdličku jako starostu, který nejprve sdělil, že budou zajištěny rovné podmínky pro všechny, o měsíc později žádal o další strpení, aby koncem srpna 2018 informoval o zákazu využití městských ploch (důkazy popsané v odst. 54 a 80 usnesení krajského soudu). Konkurenční politická uskupení v té době však již s touto formou kampaně počítala, měla připravené volební plakáty a musela přehodnotit své plány (důkazy popsané v odst. 59 a 63 usnesení krajského soudu). K tomu přistupuje skutečnost, že se uvedený zákaz nevztahoval na výlep na sloupech veřejného osvětlení či jiné formy propagace na majetku města, což představitelé konkurenčních politických uskupení nevěděli a nevěděli to ani zaměstnanci Městského kulturního střediska (důkazy popsané v odst. 53, 55 a 56 usnesení krajského soudu). Zjistili to až z využití těchto ploch právě Strakonickou Veřejností, na což teprve mohli reagovat (důkaz popsaný v odst. 55 usnesení krajského soudu).

85. Hodnotil-li krajský soud v odst. 115 svého usnesení takto zjištěný skutkový stav tak, že kroky představitelů Strakonické Veřejnosti v otázce využití výlepových ploch, ač jednotlivě právně přípustné, byly ve svém souhrnu časově a věcně účelově zaměřeny k poškození politické konkurence, nejde o skutkový závěr extrémně vadný. Právní závěr, že jde o porušení rovné soutěže politických sil, je pak nasnadě. Rovnost v tomto ohledu nespočívá v rovném přístupu (či rovné absenci přístupu) k jednotlivým formám propagace, ale v nerovnosti šancí konkurenčních politických uskupení ve srovnání se Strakonickou Veřejností, která mohla vlastní volební strategii uplatňovat nerušeně a zároveň výrazně ztěžovat podmínky pro uplatnění volební strategie konkurenčních politických uskupení.

86. Stejně tak i závěr, že rada města účelově zakázala publikaci politické propagace ve Zpravodaji, má v provedených důkazech zřejmou oporu. Krajský soud popsal, že zákaz politické propagace byl ve Zpravodaji zrušen v roce 2015 (důkaz popsaný v odst. 47 usnesení krajského soudu). Představitel Změny pro Strakonice Karel Janský v srpnu 2018 objednal inzerci v zářijovém vydání, což mu zástupce vydavatelství potvrdil. Rada města však vzápětí mimo předem daný program jednání schválila dodatek ke smlouvě týkající se vydávání Zpravodaje, jímž politickou reklamu zakázala (důkazy popsané v odst. 50, 70, 75–78 usnesení

krajského soudu). Tvrzení, že objednávka politické reklamy Změny pro Strakonice byla přijata omylem, soud neuvěřil, naopak dospěl k závěru, že zástupce vydavatelství informoval Karla Janského o zákazu ze strany rady města již den před tím, než byl radou skutečně přijat (důkazy popsané v odst. 51 a 63, včetně jejich hodnocení v odst. 119 usnesení krajského soudu).

87. Dále krajský soud popsal, že Zpravodaj byl využíván nejen k informování o dění ve městě, ale též k prezentaci úspěchů představitelů Strakonické Veřejnosti, přičemž byla omezena (kontrolována) možnost publikovat články kritické vůči vedení města (důkazy popsané v odst. 48, 53 a 56 usnesení krajského soudu). Zároveň ovšem v říjnovém vydání Zpravodaje vyšel článek Břetislava Hrdličky o výborném hospodaření města z důvodů, které Strakonická Veřejnost zároveň přičítala v předvolebních letácích sobě.

88. Hodnotil-li krajský soud v odst. 120 svého usnesení takto zjištěný skutkový stav tak, že kroky představitelů Strakonické Veřejnosti v radě města byly reakcí na objednávku politické reklamy, jejíž otištění bylo těmito kroky překaženo právě v období předvolební kampaně, nejde o skutkový závěr extrémně vadný. Totéž platí pro skutkový závěr o tom, že představitelé Strakonické Veřejnosti využili Zpravodaje k ovlivňování informací předkládaných veřejnosti, a to i v době bezprostředně předcházející volební kampani a době kampaně samotné. Uvedené nezpochybňuje ani důraz stěžovatelů na to, že je zcela namístě informovat veřejnost o hospodaření města prostřednictvím starosty. Stěžovatelé totiž opět pomíjí vzájemnou souvislost toho, že v srpnu 2018 představitel konkurenčního politického uskupení objedná do zářijového vydání Zpravodaje inzerci na období volební kampaně, její publikaci rada města znemožní, aby následně Břetislav Hrdlička v říjnovém vydání Zpravodaje „předložil veřejnosti účty“ o výborném hospodaření města, které Strakonická Veřejnost přičetla v předvolebních materiálech na svůj vrub.

89. Právní závěr, že jde o porušení rovné soutěže politických sil, je pak opět nasnadě. Zásah do rovnosti politické soutěže zde spočívá nejen v nerovnosti šancí konkurenčních politických uskupení ve srovnání se Strakonickou Veřejností, která mohla vlastní volební strategii uplatňovat nerušeně a zároveň výrazně ztěžovat podmínky pro ostatní, ale také v nerovnosti přístupu k jednotlivým formám propagace.

90. K právě uvedenému přistupují i celková zjištění krajského soudu o fungování politické reprezentace Strakonic, konkrétně o tom, že Břetislav Hrdlička formuloval vyjádření zástupců KSČM, ČSSD a Volby pro město pro účely řízení před krajským soudem a za stejným účelem kontaktoval i zástupce SPD (důkazy popsané v odst. 34, 57, 58 a 74 usnesení krajského soudu) a že Břetislav Hrdlička zabezpečoval výkon působnosti městského úřadu jako volebního orgánu namísto tajemníka, jehož místo nebylo dlouhodobě obsazeno (odst. 90 a 91 usnesení krajského soudu). Jinými slovy, stěžovatel Břetislav Hrdlička v rámci volebního procesu a následných soudních řízení (včetně řízení o ústavní stížnosti) reprezentuje sebe, je představitelem Strakonické Veřejnosti [stěžovatelka a)], zastupuje město Strakonice jako takové [stěžovatel c)], zastupuje radu města Strakonice [stěžovatel d)], zastupuje městský úřad jako volební orgán (v řízení před krajským soudem v procesním postavení odpůrce, v řízení o ústavní stížnosti v pozici vedlejšího účastníka) a navíc formuloval i vyjádření části „konkurenčních“ politických subjektů.

91. Závěry krajského soudu k využití veřejných prostředků ve městě Strakonice nejsou pro posouzení věci rozhodné, situaci ve městě pouze dokreslují. Jakkoliv by bylo možné s těmito závěry polemizovat jednotlivě i z hlediska celkové koncepce odůvodnění (zejména jeho mravokárného tónu), není to pro účely rozhodnutí nezbytné. Například zjištění, že oslavy 100 let státu byly městem uspořádány v září, naznačuje, že vedení města příhodně využilo příležitosti, jak se v předvolebním období připomenout voličům (zdůvodnění předpokladem lepšího počasí krajský soud neuvěřil, odst. 128 usnesení). Jde nepochybně o tendenci

vyskytující se i v jiných obcích. Jak však Ústavní soud opakovaně uvedl, pro závěry krajského soudu nebyla podstatná ta která jednotlivost, ale jejich souhrnný účinek.

92. Lze tedy konstatovat, že obstojí konstatování zásadních vad volebního procesu: skutková zjištění odůvodňují závěr o účelovém postupu představitelů Strakonické Veřejnosti vůči politické konkurenci v období volební kampaně a době jí bezprostředně předcházející tím, že uplatněním vlastních pravomocí a jiného vlivu omezovali podmínky pro vedení volební kampaně politické konkurence způsobem pro politickou konkurenci nepředvídatelným a zároveň této své mocenské a informační převahy využívali ve vlastní kampani. Tím došlo k podstatnému narušení rovnosti a férovosti volební soutěže.

VI. d) Vliv vad volebního procesu na volební výsledek

93. Krajský soud v napadeném rozhodnutí dospěl k závěru, že výše uvedené vady měly takový vliv na volební výsledek, že jej výrazně zpochybňují. Pokud by jich nebylo, dopadly by volby zřejmě odlišně.

94. V tomto ohledu lze závěry krajského soudu přijmout pouze zčásti. Ústavní soud nezpochybňuje, že jsou naplněny i podmínky druhého kroku výše nastíněného algoritmu, tedy souvislost mezi volební vadou a volebním výsledkem. Představitelé Strakonické Veřejnosti měli, jak plyne z provedeného dokazování, privilegovanou možnost působení na voliče, zatímco jejich politická konkurence musela své kroky ve volební kampani přizpůsobovat podmínkám měněným nepředvídatelným způsobem (důkazy popsané v odst. 56 a 63 usnesení krajského soudu), což se projevilo i na viditelnosti jejich kampaně ve městě (důkazy popsané v odst. 53 usnesení krajského soudu).

95. Nedostatečný je však závěr krajského soudu při hodnocení, zda došlo k hrubému ovlivnění výsledku, tj. zda by byly mandáty rozděleny jinak, pokud by k vadám nedošlo. Zde krajský soud jednak nesprávně uplatňuje princip potenciální kauzality, který již byl volebním zákonem opuštěn, jednak vychází toliko z informace o celostátním průměru nerozhodnutých voličů a počtu hlasů chybějících politickým uskupením k překročení 5% uzavírací klauzule, a tím k přidělení mandátu.

96. Krajský soud tedy skutková zjištění hodnotil pomocí nižší míry důkazu, než kterou zákonodárce ve volebním zákoně pro řízení před volebními soudy stanovil. To samo je pochybením, které Ústavnímu soudu neumožňuje přezkoumat úvahy krajského soudu stran jeho vnitřního přesvědčení bez rozumných pochybností o tom, že by podle zkušeností běžného života skutečně došlo k jinému rozdělení mandátů.

97. Taková úvaha krajského soudu pak musí zahrnout i skutečnost, že se v obecních volbách uplatňuje i tzv. panašování, tedy výběr kandidátů napříč kandidátními listinami (§ 34 odst. 2 až 4 volebního zákona). Za tohoto stavu je úvaha krajského soudu o chybějících hlasech nezbytných k překročení uzavírací klauzule jednotlivými volebními stranami zjednodušující a neúplná. Konstatuje-li totiž krajský soud například, že hnutí ANO 2011 chybělo 177 hlasů, nejde s ohledem na volební techniku panašování o hlasy „8,43 voliče“, ale hlasy, které by uplatnilo nejméně devět voličů a nejvíce 177 voličů. Teprve pokud krajský soud zahrne do svých úvah i možnost panašování, bude moci úplně hodnotit, zda volební vady byly toho rázu, že by jejich absence vedla podle zkušeností běžného života k jinému rozdělení mandátů. Tím ovšem Ústavní soud nepředurčuje, že panašování musí být pro souzenou věc relevantní. O tom si musí s ohledem na skutkové poměry případu učinit představu krajský soud (například tím, že zhodnotí faktický rozsah panašování ve volbách do zastupitelstva města Strakonic).

VII. Závěr

98. V řízení před krajským soudem byl skutkový stav zjištěn spolehlivě, v rozsahu a kvalitě, které umožňovaly přijetí většiny jeho právních závěrů o vadách volebního procesu

a jejich vlivu na volební výsledek. Při hodnocení intenzity ovlivnění volebního výsledku ovšem krajský soud nejednal stanoveným postupem ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, neboť pominul aktuální úpravu míry důkazu a jedno z pravidel volebního zákona, které má vliv na rozdělení hlasů mezi jednotlivé volební strany.

99. Usnesením Krajského soudu v Českých Budějovicích č. j. 52 A 16/2018-195 ze dne 20. listopadu 2018 tak došlo k porušení ústavně zaručeného práva stěžovatelky Strakonická Veřejnost na soudní ochranu.

100. Procesní povaha pochybení krajského soudu vylučuje možnost konstatovat v nynější fázi porušení ústavně zaručených hmotných práv, zde zejména práva stěžovatele na přístup k voleným funkcím podle v čl. 21 odst. 4 Listiny. Vzhledem k tomu, že stěžovatel nebyl účastníkem řízení před krajským soudem, k porušení jeho procesních práv podle čl. 36 odst. 1 Listiny zjevně nedošlo.

101. Ústavní soud z výše uvedených důvodů ústavní stížnosti stěžovatelky Strakonická Veřejnost vyhověl a podle § 82 odst. 2 písm. a) a § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozhodl, jak ve výroku uvedeno. Ústavní stížnost stěžovatele Břetislava Hrdličky podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu odmítl pro zjevnou neopodstatněnost, ústavní stížnosti města Strakonice a rady města Strakonice pak podle § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu odmítl jako návrhy podané někým zjevně neoprávněným.

102. Bude nyní na Krajském soudu v Českých Budějovicích, aby o návrhu na neplatnost voleb podaném Ing. Mgr. Karlem Janským, MBA, znovu rozhodl. Podle čl. 89 odst. 2 Ústavy je krajský soud vázán právním názorem Ústavního soudu.

103. Ústavní soud zrušil i rozhodnutí ministra vnitra ze dne 11. 12. 2018 o vyhlášení opakovaných voleb do Zastupitelstva města Strakonice, oznámené sdělením č. 302/2018 Sb. Za situace, kdy citované rozhodnutí ministra vnitra navazovalo na usnesení krajského soudu zrušené tímto nálezem, odpadl zrušením napadeného usnesení důvod pro jeho vydání.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Jaroslava Fenyka k odůvodnění a IV. výroku nálezu

Ve smyslu § 22 zákona o Ústavním soudu podávám odlišné stanovisko k odůvodnění a k výroku IV nálezu Ústavního soudu ve věci sp. zn. I. ÚS 4178/18.

K odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Všechny typy soudních řízení mají vlastní pravidla dokazování, která jsou v rámci našeho právního řádu více či méně společná. Hodnocení důkazů v soudním řízení správním, stejně jako ve všech ostatních typech soudních procesů, je zcela svěřeno nezávislému a nestrannému soudci v míře co nejširší tak, aby při projednávání jednotlivého a konkrétní skutečnosti odrážejícího případu hodnotil důkazy volně a dospěl k vlastnímu vnitřnímu přesvědčení o skutkovém stavu, na němž vybuduje konečné rozhodnutí (§ 52 odst. 1 s. ř. s.).

Zásada volného hodnocení důkazů, která se v převážné většině kontinentálních evropských procesních soudních předpisů zcela prosadila ve 2. polovině 19. století, vyjadřuje legitimní důvěru v nezávislé, nestranné, a proto spravedlivé posouzení věci soudem. Volné hodnocení důkazů předpokládá hodnocení každého důkazu zvlášť a všech pak ve vzájemné souvislosti. Zásada volného hodnocení důkazů se promítá i do práva na spravedlivý proces, jež je současně dalším korektivem možné svévole nebo libovůle při hodnocení důkazů (čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 6 Úmluvy).

Primárním korektivem soudcovské volnosti, resp. přílišné volnosti (libovůle, svévole) je zásada materiální pravdy, která vyjadřuje pravdu hmotného práva, resp. naplnění potřebných elementů skutkové podstaty ve správním právu.

Korektivem přílišné volnosti soudce jsou i pravidla dokazování, která stanoví soudním řádem správním rámcově upravený postup pro opatření a provedení nejvíce frekventovaných důkazních prostředků a která zavazují soudce jako objektivizující prvek.

Novodobým korektivem, také eliminujícím prvky libovůle a svévole, jsou lidská práva a základní svobody, zejména právo na spravedlivý proces. (čl. 36 odst. 1 Listiny).

Soudcovské hodnocení důkazů vykazuje nejen objektivní, ale i subjektivní prvky, aniž lze jedny z těchto předem upřednostnit. Pro míru důkazů k prokázání skutkové podstaty je nezbytné svobodně vytvořené vnitřní přesvědčení soudce, které představuje subjektivní prvek, jenž je dostatečně podepřen prvky objektivními. Směrnicí pro hodnocení důkazů je i myšlenková činnost soudce, kterou tvoří elementy, jako jsou průměrné životní zkušenosti každého člověka, osobní životní i profesní zkušenosti soudce a zvláštní poznatky zjištěné při projednávání konkrétní věci.

Testem respektu soudce k těmto pravidlům je přesvědčivost odůvodnění rozhodnutí, které v tomto případě podléhá nikoli přezkumu vyšší instancí obecných soudů, ale přímo ústavnímu přezkumu, při kterém je Ústavní soud v porovnání s instančním přezkumem limitován, a proto musí být odůvodnění rozhodnutí o to kvalitnější.

Podle mého názoru krajský soud při rozhodování předmětné věci těmto zásadám nevyhověl, a to z následujících důvodů:

Skutkovou podstatou v tomto konkrétním případu mělo být hrubé ovlivnění výsledku komunálních voleb protiprávním jednáním (viz nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 73/04), tedy zjištění, zda se zde vyskytly vady volebního procesu a zda se vady prokazatelně promítly do výsledku voleb tak, že by byl zvolen jiný kandidát.

Ústavní soud nálezem ve věci sp. zn. I. ÚS 4178/18 zrušil napadené usnesení krajského soudu z důvodu, že při hodnocení splnění podmínek třetího kroku algoritmu volebního přezkumu, tj. jak intenzivně ovlivnila zjištěná nezákonnost volební výsledek, krajský soud nejednal v souladu s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Domnívám se však, na rozdíl od ostatních členů senátu, že k porušení čl. 36 odst. 1 Listiny došlo ze strany krajského soudu nikoli až v rámci posledního kroku, kterým se hodnotí volby, ale již při hodnocení naplnění prvního kroku algoritmu, tj. již v souvislosti se závěrem krajského soudu, že byly porušeny volební zákony. Skutkový stav, na jehož základě rozhodl krajský soud o protiprávnosti volební kampaně, nebyl zjištěn natolik spolehlivě, aby bylo možno vůbec dospět k přesvědčivému závěru o volebních vadách, resp. nezákonnosti (oproti tomu viz bod 92 nálezu).

Podle závěru krajského soudu byla podmínka protiprávnosti naplněna zejména proto, že vedení města svým jednáním dlouhodobě a systematicky potlačovalo opozici. Krajský soud při tomto závěru souhrnně odkazuje na dvě usnesení rady města, o zákazu politické propagace na plakátovacích plochách města a o zákazu politické propagace v místním periodiku, a také na další soudem popsaná jednání vedení města.

Podle mého názoru zdaleka ale ne ze všech skutkových zjištění, o která krajský soud svůj závěr o protiprávnosti volební kampaně opírá, tento závěr vyplývá. V těchto částech se pak právní závěry krajského soudu dostávají do extrémního rozporu s vykonanými skutkovými zjištěními a takový nesoulad má za následek ústavní vadu, na kterou musí Ústavní soud reagovat, protože se dotýká práva na spravedlivý proces.

Pokud jde o zákaz politické propagace na plakátovacích plochách, jeho protiprávnost krajský soud neoddělitelně spojuje, vedle vyloučení 46 výlepových ploch města, rovněž s neurčitostí daného zákazu („výlepové plochy spadající do správy Městského kulturního střediska“). Tato neurčitost podle krajského soudu vyvolává dojem, že se zákaz vztahuje na všechen majetek města, tedy včetně všech sloupů veřejného osvětlení ve městě, zábradlí apod. Přitom právě až na základě spojení daného zákazu s důsledky jeho neurčitosti dospívá krajský soud k závěru o protiprávnosti zákazu. Ve vztahu k závěru o neurčitosti zákazu jde však ze

strany krajského soudu o úsudek, který již na první pohled působí ne jako hodnocení důkazů, ale jako spekulace. Vyjadřuje-li krajský soud pochybnost, že je zákaz nesrozumitelný pro širokou veřejnost a že běžnému občanu nelze klást k tíži, že neví, které konkrétní výlepové plochy ve správě Městského kulturního střediska jsou, pomíjí tím, že rozhodujícím hlediskem zde není názor neurčitých jednotlivců, ale jsou to politické subjekty, které kandidují v předmětných komunálních volbách, resp. jejich zástupci, nikoliv „široká veřejnost“, resp. „běžný občan“, jak výslovně uvádí v bodu 114 odůvodnění usnesení krajský soud. Z toho, že si některé politické subjekty tento zákaz vyložily šířeji, jak uvedly ve svých svědeckých výpovědích, pak závěr o jeho nesrozumitelnosti, která by ve svém důsledku daleko výrazněji omezovala volební propagaci, sám o sobě nevyplývá, stejně jako nevyplývá ze zjištění, že na zastupitelstvu města nebyl projednán návrh jednoho ze zastupitelů na vyjasnění, na co všechno se předmětný zákaz vztahuje. K tomu navíc nebyl krajským soudem zjištěn žádný případ, kdy by byla žádost o politickou propagaci na těchto dalších místech veřejného prostranství zamítnuta s odkazem na předmětný zákaz. Naopak soudní spis obsahuje dvě rozhodnutí města, kterými byly uděleny dvěma politickým subjektům souhlasy s umístěním reklamních poutačů na sloupech veřejného osvětlení, a to nejen pro Strakonickou Veřejnost, ale také politické hnutí Společně pro Strakonice. Že ostatní představitelé konkurenčních politických uskupení nevěděli, že se uvedený zákaz nevztahoval na výlep na sloupech veřejného osvětlení či jiné formy propagace na majetku města (viz bod 84 nálezu), ještě neznamená, že v řízení před krajským soudem bylo ústavně konformním způsobem prokázáno, že zákaz pro svou nesrozumitelnost vyvolával takto široké omezení volební propagace, a že je tak možné závěr o nezákonnosti volební kampaně o uvedené opřít.

Krajský soud ale činí další obdobný závěr. Podle jeho závěru protiprávnost volební kampaně ve Strakonicích způsobilo také usnesení rady města o zákazu politické propagace v místním periodiku. Krajský soud poukazuje na četné články průběžně publikované po celé volební období v místním periodiku, které vyzdvihují starostu města i další členy rady, když je zachycují při nejrůznějších příležitostech, např. při oslavách 100. výročí založení republiky, kde starosta sází pamětní strom, či otevření nové části skládky, kde si starosta potřásá rukou se starostkou města Písek (bod 121 odůvodnění usnesení krajského soudu). Tento krajským soudem zjištěný a popsaný obsah článků však odpovídá samotnému účelu periodického tisku územní samosprávy, tj. poskytovat informace o územním samosprávném celku. Vystupování funkcionářů obecní samosprávy v místním periodiku z pozice vykonavatelů veřejné funkce sice nesmí být zneužito ve volební kampani, že by však popsané aktivity měly tento účinek a jak konkrétně se tento účinek projevil, krajský soud už nespecifikuje.

Při závěru o neobjektivitě místního periodika krajský soud vycházel z konkrétní svědecké výpovědi svědka M. J., podle kterého již v minulosti bylo neziskovou organizací upozorňováno na zneužívání obsahu místního periodika ze strany starosty, a z toho, že opoziční články nebyly v místním periodiku publikovány (bod 122 odůvodnění usnesení krajského soudu). Při respektu k zásadám dokazování však nelze jen na základě prostředečného důkazu, který nebyl žádným jiným způsobem verifikován, činit rozhodné závěry (a to ani podpůrně) o neobjektivitě místního periodika.

Tyto části odůvodnění krajského soudu týkající se obsahu místního periodika nevyhovují z ústavněprávního hlediska požadavku na přesvědčivost soudního rozhodnutí, a nelze o ně proto opírat závěr o tom, že vedení města využilo místní periodikum k ovlivňování informací předkládaných veřejnosti tak, jak činí krajský soud a jak je nálezem, byť nepřímo, aprobováno (bod 88 odůvodnění nálezu).

Vedle uvedeného odkázal krajský soud při závěru o protiprávnosti volební kampaně také na další jednání vedení města, spočívající v tom, že místní televize prokazatelně nezveřejnila vystoupení žádného člena opoziční politické strany či uskupení a v jednotlivých reportážích je prezentován zejména starosta města a ostatní členové Strakonické Veřejnosti

(body 126 a 127 odůvodnění usnesení krajského soudu). S ohledem na to, že obec není povinna zpřístupnit vysílání místní televize k propagaci politických subjektů, je v této souvislosti opět klíčové, zda bylo vystupování zástupců Strakonické Veřejnosti v těchto reportážích volební kampaní, nebo zda v místní televizi vystupovali z titulu své funkce, resp. zda z jejich strany nedocházelo ke zneužití místní televize pro volební kampaň. Takové hodnocení, bez kterého nelze z těchto zjištěných skutečností porušení principů svobodné soutěže politických stran a politických sil dovozovat, však v usnesení krajského soudu zcela chybí.

Obdobně v souvislosti s konstatováním ohledně praktik vedení města – spočívajících v pořádání četných kulturních akcí v předvolebním období, jež byly organizovány jako akce bezplatné, mnohdy navíc s dárky pro jejich návštěvníky, dále svoz odpadů i městská hromadná doprava zdarma (bod 128 odůvodnění usnesení krajského soudu) – krajský soud důkladně neposoudil, zda šlo ve smyslu shora uvedeném o zneužití veřejných prostředků města Strakonice za účelem vedení volební kampaně Strakonické Veřejnosti či naopak o nakládání města Strakonice se svým majetkem, které lze z hlediska volební kampaně považovat za neutrální nebo dokonce nezbytné.

Odůvodnění nálezu se těmto částem odůvodnění usnesení krajského soudu nijak blíže nevěnuje.

Konstatování krajského soudu „o míře privatizace veřejného prostoru ve Strakonicích“, ‚kolaborujících‘ politických subjektech, o jejichž počínání možná ani politické centrály nemají tušení, obsazování řídících funkcí výměnou za politickou loajalitu a lídrech opozičních subjektů, kteří ochotně vyměnili tyto posty za vlastní boj o přízeň voličů“ (bod 130 odůvodnění usnesení krajského soudu), o které se rovněž krajský soud ve svých závěrech o nezákonnosti volební kampaně opírá, jsou pak opět spíše domněnky, ze kterých rozhodně nelze vyvozovat skutkové okolnosti, které by mohly sloužit jako ústavně konformní argumentace k podpoře právního závěru o porušení volebních předpisů.

Nezbytným závěrem, který měl vyplývat z opatření, provedení a hodnocení důkazů krajským soudem, měl být závěr o zákonnosti nebo naopak protiprávnosti volební kampaně. Z odůvodnění usnesení krajského soudu ovšem nevyplývá, že by krajský soud takový právní závěr vůbec učinil.

Ústavní soud přitom nemůže namísto krajského soudu ex post určovat, které jeho závěry byly pro posouzení věci, resp. pro závěr o protiprávnosti volební kampaně „rozhodné“ a které situaci ve městě pouze „dokreslují“ (bod 91 nálezu), ani nemůže takto následně vybírat, ze kterých zjištění krajského soudu je právní závěr o porušení rovné soutěže politických sil „nasnadě“ (body 85 a 89 odůvodnění nálezu), neboť tím se dostává do role odvolací instance, která mu nepřísluší, jak je ostatně v samotném nálezu zdůrazněno (bod 64).

Usnesení krajského soudu proto mělo být zrušeno nejen z důvodů, které jsou v nálezu uvedeny, ale i z toho důvodu, že v řízení před krajským soudem nebyla ústavně konformním způsobem prokázána již protiprávnost, tj. naplnění první podmínky pro to, aby mohl krajský soud rozhodnout o neplatnosti posuzovaných komunálních voleb. Krajský soud se v dalším řízení měl otázkou protiprávnosti volební kampaně znovu zabývat, neboť následné zpochybňování výsledků voleb bez řádného prokázání závažných volebních vad hrozí podrýváním demokratické legitimity zvolených zastupitelských orgánů a aktů, které přijímají. S výjimkou nejzávažnějších pochybení ve volební proceduře musí státní moc, reprezentovaná volebními soudy, zachovávat zdrženlivost ve své ingerenci a vyvarovat se aktivismu (nález Ústavního soudu ze dne 10. 2. 2015 sp. zn. III. ÚS 3673/14).

Shrnuto, vady v postupu krajského soudu spatřuji v nesprávných, zejména nedostatečných skutkových zjištěních a v porušení zásad dokazování. Důsledkem nálezu je výzva k dílčímu doplnění odůvodnění bez změny skutkových zjištění namísto apelu na správný postup soudu při dokazování vůbec. Nálezem se *de facto* potvrzuje správnost

skutkových zjištění krajského soudu, a tím se ještě více relativizuje dosud i tak neostrá hranice, která tvoří předěl mezi právním a protiprávním jednáním v rámci volební kampaně a pro volební subjekty se prohlubuje do budoucna nejistota v tom, co je a není dovoleno v rámci fair volební kampaně.

K výroku nálezu pod bodem IV

Ústavní soud v nálezu dospívá k závěru, že ačkoliv Břetislav Hrdlička nebyl účastníkem řízení před krajským soudem, je osobou oprávněnou podat ústavní stížnost (body 55–57). Současně je však ústavní stížnost Břetislava Hrdličky odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost (bod 101), a to v souvislosti se závěrem, že stěžovatel nebyl účastníkem řízení před krajským soudem, a k porušení jeho procesních práv podle čl. 36 odst. 1 Listiny proto zjevně nedošlo (bod 100). Takový závěr však *ad absurdum* vede k tomu, že pokud by byl Břetislav Hrdlička jediným stěžovatelem, Ústavní soud by nemohl usnesení krajského soudu zrušit i přesto, že trpí zjištěnou vadou protiústavnosti. Ústavní soud měl proto konstatovat (bod 100) rovněž porušení práva tohoto stěžovatele na přístup k voleným funkcím podle čl. 21 odst. 4 Listiny, neboť na základě usnesení krajského soudu, které bylo pro rozpor s ústavním pořádkem zrušeno, svůj mandát ztratil, což je i podle nálezu silný zásah do jeho práv (bod 55).

Závěrem – že komunální ústavní stížnost města Strakonice se odmítá jako návrh podaný někým zjevně neoprávněným, neboť aktivně legitimováno je pouze zastupitelstvo – Ústavní soud dostává obce do situace, kdy v těchto případech (zastupitelstvo není v obci na základě zásahu státu ustaveno) se ústavně garantované právo obce na samosprávu ocitá mimo ochranu ze strany Ústavního soudu. Ústavní soud měl proto komunální ústavní stížnost posoudit jako ústavní stížnost obecnou a navázat tím na svoji předchozí judikaturu, která se vyvinula v tom směru, že ústavně zaručené právo na samosprávu je možné namítat jak v komunální ústavní stížnosti, tak v obecné ústavní stížnosti [srov. nález Ústavního soudu ze dne 8. 11. 2018 sp. zn. I. ÚS 178/15 (N 179/91 SbNU 225)]. Je-li proti uvedenému v odůvodnění nálezu konstatováno, že není důvod posoudit komunální stížnost města jako ústavní stížnost obecnou, neboť město nebylo účastníkem řízení před krajským soudem (bod 60 nálezu) dostává se tím nález do vnitřního rozporu s výše uvedeným závěrem ve vztahu k aktivní legitimaci Břetislava Hrdličky, který, aniž by byl účastníkem soudního řízení, aktivně legitimován k podání ústavní stížnosti byl, a rovněž do rozporu s předchozí svojí nálezovou judikaturou (nález sp. zn. III. ÚS 3673/14).

Mám za to, že město Strakonice v této věci aktivně legitimováno je a tak k němu mělo být přistupováno i v samotném nálezu.

Č. 54
Rozhodování o zabrání věci podle trestního zákoníku
(sp. zn. IV. ÚS 492/18 ze dne 3. dubna 2019)

I. Účelem ochranného opatření zabrání věci podle § 101 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku není potrestání jejího vlastníka, nýbrž prosazení veřejného zájmu na tom, aby určitá věc, jež byla užita nebo určena ke spáchání trestného činu, dále neohrožovala bezpečnost lidí nebo majetek nebo aby ji nebylo možné použít ke spáchání zločinu, jestliže existuje takové nebezpečí. Vždy musí být zvažováno, zda je takovéto opatření k dosažení tohoto účelu nezbytné, případně zda jej nelze dosáhnout jiným prostředkem, který by byl šetrnější ve vztahu k ústavně zaručenému vlastnickému právu vlastníka této věci (čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod) a nevyžadoval by zánik tohoto jeho práva, tedy zejména uložením některé z povinností podle § 101 odst. 4 trestního zákoníku. To platí obzvlášť za situace, kdy uvedené nebezpečí neplyne z povahy určité věci ani je nelze bez dalšího spojovat s jejím obvyklým účelem. Z rozhodnutí soudu o zabrání věci přitom musí být seznatelné, z jakého důvodu nebylo uložení takovéto šetrnější povinnosti možné.

II. Nebezpečí, že věc bude sloužit ke spáchání zločinu [§ 101 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku], nelze dovozovat z pouhé možnosti takového použití. Zabrání věci, respektive s ním spojený zásah do vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, musí být odůvodněno konkrétními okolnostmi, z nichž bude vyplývat alespoň taková míra pravděpodobnosti uvedeného následku, která bude potřebu tohoto zásahu s ohledem na obvyklý chod věcí rozumně odůvodňovat.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jaromíra Jirsy a soudců Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) a Jana Filipa o ústavní stížnosti obchodních společností a) XX a b) YY, obou zastoupených JUDr. Milošem Holubem, Ph.D., advokátem, sídlem Veletržní 924/14, Praha 7 – Holešovice, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 15. listopadu 2017 sp. zn. 9 To 310/2017 a výroku I usnesení Obvodního soudu pro Prahu 3 ze dne 18. července 2016 sp. zn. 1 T 17/2015, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 3 jako účastníků řízení a Městského státního zastupitelství v Praze jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 15. listopadu 2017 sp. zn. 9 To 310/2017 v části, kterou byly zamítnuty stížnosti proti výroku I usnesení Obvodního soudu pro Prahu 3 ze dne 18. července 2016 sp. zn. 1 T 17/2015, a výrokem I usnesení Obvodního soudu pro Prahu 3 ze dne 18. července 2016 sp. zn. 1 T 17/2015 bylo porušeno vlastnické právo stěžovatelek a jejich právo na soudní ochranu podle čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 15. listopadu 2017 sp. zn. 9 To 310/2017 v části, kterou byly zamítnuty stížnosti proti výroku I usnesení Obvodního soudu pro Prahu 3 ze dne 18. července 2016 sp. zn. 1 T 17/2015, a výrok I usnesení Obvodního soudu pro Prahu 3 ze dne 18. července 2016 sp. zn. 1 T 17/2015 se ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 7. 2. 2018, navrhly stěžovatelky zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí z důvodu tvrzeného porušení jejich základních práv podle čl. 2 odst. 2 a 3, čl. 11 odst. 1 a 4, čl. 26 odst. 1 a čl. 39 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

II. Shrnutí řízení před obecnými soudy

2. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 3 (dále jen „obvodní soud“) ze dne 14. 12. 2015 sp. zn. 1 T 17/2015 byli P. S. a M. O. uznáni vinnými přečinem šíření toxikomanie podle § 287 odst. 1, odst. 2 písm. c) trestního zákoníku ve spolupachatelství podle § 23 trestního zákoníku. Za to byl P. S. odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání dvanácti měsíců, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání osmnácti měsíců. Podle § 46 odst. 1 trestního zákoníku bylo dále upuštěno od potrestání M. O.

3. Trestného jednání se odsouzený P. S. dopustil jako jednatel a třetinový vlastník stěžovatelky a) a jako jednatel její dceřiné společnosti, stěžovatelky b). Další odsouzený, M. O., tak činil jako dvoutřetinový vlastník stěžovatelky a) a jako osoba fakticky se podílející na řízení a na marketingu obou stěžovatelek, provozujících tzv. growshopy, tedy obchody zaměřené na prodej a distribuci zboží pro pěstování rostlin. Oba odsouzení provozovali prostřednictvím stěžovatelky a) velkosklad zboží, které distribuovali prostřednictvím domén www.XXX.cz a www.YYY.cz a několika kamenných prodejen. Tyto domény využili v roce 2013 (v obdobích, jež jsou blíže specifikovány v uvedeném rozsudku) k nabízení, veřejné prezentaci a prodeji kompletního sortimentu zboží vhodného k nezákonnému pěstování konopí s vysokým obsahem tetrahydrocannabinolu (dále jen „THC“). Předmětné zboží tvořila feminizovaná semena speciálně vyšlechtěných odrůd rostlin konopí s garancí vysokého obsahu THC, jakož i k pěstování potřebná osvětlovací a pěstební technika, zahrnující také zeminu, hnojiva, zavlažovací techniku a měřicí přístroje, a vzduchotechnika, včetně vzduchových filtrů. Na internetových stránkách byla dostupná prezentace vhodného způsobu užití těchto prostředků k pěstování konopí, třeba i skrytým způsobem s maximálním výnosem a s co největším množstvím THC ve výsledném produktu. Zároveň tam byly uvedeny specifikace omamných a psychotropních účinků takto vypěstovaných rostlin konopí na lidský organismus při jejich užití, a to i kouřením, jejichž součástí byla specifikace chutí a vůní. Bylo při nich používáno vychvalujících výrazů a slovních spojení svádějících ke konzumaci této drogy bez objektivních informací o negativním působení, což bylo též podporováno prodejem kuřáckých potřeb, předmětů umožňujících konzumaci konopí kouřením a drtiček ke zpracování sušiny vrcholíků konopí ke kouření. Většinu uvedeného zboží bylo možno zakoupit také v uvedených kamenných prodejnách. Kromě toho byla výše popsaná obchodní činnost propagována rozšiřováním tištěných katalogů.

4. Podle obvodního soudu bylo uvedené jednání odsouzených, cílené na co možná nejširší okruh veřejnosti, způsobilé vzbudit u zákazníků stěžovatelek a u osob vstupujících na webové stránky jimi provozovaných on-line obchodů rozhodnutí získat návykovou látku vypěstováním konopí a tuto následně užít. Konopí, nebylo-li pěstováno a používáno výlučně k průmyslovým účelům, bylo přitom v inkriminované době jako omamná látka zařazeno do Seznamu IV podle Jednotné úmluvy o omamných látkách, tvořícího přílohu č. 3 k zákonu č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, ve znění účinném do 31. 12. 2013, (dále jen „zákon o návykových látkách“) a THC náleželo mezi

psychotropní látky zařazené do seznamu I podle Úmluvy o psychotropních látkách, který byl přílohou č. 4 k zákonu o návykových látkách.

5. K odvoláním odsouzených i státního zástupce Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 3 (dále jen „obvodní státní zastupitelství“) ve věci rozhodoval Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“). Rozsudkem ze dne 23. 3. 2016 sp. zn. 9 To 55/2016 tento soud podle § 258 odst. 1 písm. e), odst. 2 trestního řádu zrušil rozsudek obvodního soudu ve výroku o trestu ohledně M. O. a podle § 259 odst. 3 trestního řádu nově rozhodl tak, že mu při nezměněném výroku o vině uložil trest odnětí svobody v trvání dvanácti měsíců, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání osmnácti měsíců. Dále městský soud podle § 259 odst. 2 trestního řádu vrátil věc obvodnímu soudu s příkazem, aby rozhodl o chybějícím výroku o zabrání věci. Pokud jde o odvolání odsouzených, podle § 256 trestního řádu byla obě zamítnuta jako nedůvodná. Následná dovolání odsouzených proti rozsudku městského soudu pak byla odmítnuta usnesením Nejvyššího soudu ze dne 21. 6. 2017 č. j. 11 Tdo 1113/2016-68. Ústavní soud odmítl ústavní stížnost M. O., jež směřovala proti všem výše uvedeným rozhodnutím, usnesením ze dne 9. 10. 2018 sp. zn. II. ÚS 2980/17 jako zjevně neopodstatněnou (všechna rozhodnutí Ústavního soudu uvedená v tomto nálezu jsou veřejně dostupná na http://nalus.usoud.cz).

6. Ještě před zahájením trestního stíhání odsouzených byly na základě příkazu soudce Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 31. 10. 2013 sp. zn. 37 Nt 690/2013, příkazu soudce Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 7. 11. 2013 sp. zn. 44 Nt 1323/2013 a příkazu soudce obvodního soudu ze dne 14. 11. 2013 sp. zn. Nt 3107/2013 provedeny prohlídky ve skladu a kamenné prodejně stěžovatelky a) a kamenných prodejnách stěžovatelky b), nacházejících se v Praze. Tyto prohlídky byly provedeny ve dnech 19. a 20. 11. 2013 jako neodkladné a neopakovatelné úkony a byly při nich zajištěny věci ve vlastnictví stěžovatelek, především hnojiva a další pěstební přípravky podporující růst, kvetení a jiné funkce rostlin, zavlažovací technika, osvětlovací technika, vzduchotechnika a jiná elektrotechnika, včetně rozvodů, čerpadel, filtrů, měřičů kyselosti, teploměrů, vlhkoměrů, pěstební prostory s jejich vybavením, pěstební nádoby, měřicí přístroje včetně vah, součásti pro hydroponické pěstování rostlin, pěstební substráty, prostředky na sušení rostlin a separaci jejich částí, osvěžovače vzduchu, kuřácké pomůcky jako například bonga, drtičky, dýmky, šlukovky, vaporizéry, čistící prostředky na kuřácké pomůcky, reklamní a propagační materiály, mikroskopy, obalový materiál, semena konopí a rostliny neznámého původu, různé firemní písemnosti, zahrnující razítka, pokladní doklady, ceníky semen a dalšího zboží a návody. Zajištěny byly i částky 548 740 Kč, 914 eur a 58 620 Kč. Část zajištěného zboží byla podle § 80 odst. 1 věty první trestního řádu vrácena usnesením Policie České republiky, Obvodního ředitelství policie Praha III, Služby kriminální policie a vyšetřování, Odboru obecné kriminality, 4. oddělení, ze dne 16. 12. 2014 č. j. KRPA-404753-178/TČ-2013-001374-ŠTE.

7. Obvodní soud se ve svém rozsudku zabýval také návrhem státního zástupce obvodního státního zastupitelství na zabrání zbylých zajištěných věcí a peněžních prostředků. Na základě protokolů o provedení prohlídek jiných prostor dovodil, že v souvislosti s vyšetřováním projednávané trestné činnosti byly zajištěny věci, které byly v souladu s dříve nabízenými semeny netechnického konopí, literaturou a návody způsobilé ovlivnit rozhodnutí jiných osob, aby zneužily jiné návykové látky než alkohol, a tudíž u nich za určitých okolností bylo možné dovozovat, že jich mohlo být užito ke spáchání trestného činu. Protože však nešlo o věci, které by náležely jednomu nebo druhému z odsouzených, nebylo možné uložit trest jejich propadnutí podle § 70 trestního zákoníku. Stěžovatelkám již navíc byly na podkladě usnesení policejního orgánu vráceny některé ze zajištěných věcí, a to zejména kuřácké potřeby, textil, konopné prostředky, rozprašovače, pytle a jiné obaly, dózy a krabičky. Ohledně zbývajících zajištěných věcí sice dosud rozhodnuto nebylo, podle obvodního soudu u nich ale nelze spolehlivě uzavřít, že mají, ať už v jednotlivostech, či v jejich zbývajícím

souhrnu, takovou povahu, aby ohrožovaly bezpečnost lidí nebo majetku, popřípadě společnosti, anebo aby hrozilo nebezpečí, že budou sloužit ke spáchání zločinu. V případě zajištěných finančních prostředků vzal obvodní soud za prokázané, že byly generované podnikatelskou činností uvedených firem, aniž by bylo možné stanovit, z jakých konkrétních transakcí a v které době provedených. Ani v jejich případě proto nelze jednoznačně uzavřít, že jsou, byť nikoli bezprostředním, výnosem trestného činu. Z těchto důvodů soud nerozhodl o zabrání uvedených věcí či finančních prostředků.

8. Jak již bylo uvedeno, městský soud svým rozsudkem vyhověl odvolání státního zástupce do neuložení výroku o zabrání věci a obvodnímu soudu uložil, aby se podrobně zabýval jednotlivými zajištěnými věcmi, k jakému důkazu vlastně byly zajištěny a zda právě i na základě takto zajištěných věcí byla prokázána vina obžalovaných z hlediska ucelenosti nabízeného sortimentu. Nekonkrétní tvrzení obvodního soudu, že zajištěné věci, stejně jako zajištěné peníze, mohly být užity i na jiné účely, nemohl městský soud uznat. Obvodní soud se měl zabývat jednotlivými položkami, kde a za jakých okolností byly věci uloženy, k čemu sloužily, případně k nim vyslechnout obviněné, a rozhodnout, zda se zabírají všechny nebo některé z nich.

9. Usnesením obvodního soudu ze dne 18. 7. 2016 sp. zn. 1 T 17/2015 bylo ve výroku I (str. 1 až 31 tohoto usnesení) podle § 101 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku rozhodnuto o zabrání zajištěných věcí, které jsou v něm blíže konkretizovány. Výrokem II byl zamítnut návrh na zabrání částek 548 740 Kč, 914 eur a 58 620 Kč. Obvodní soud dospěl po provedeném dokazování a zhodnocení zjištěných skutečností k závěru, že návrh státního zástupce na zabrání věcí nemajících účetní povahu je důvodný, a to až na zabrání zajištěných finančních prostředků. Věci uvedené pod výrokem I, k jejichž zajištění došlo v souvislosti s dříve stíhanou trestnou činností odsouzených, byly určené k prodeji, případně samotný prodej podporovaly. Nacházely se totiž buď přímo v kamenných prodejnách kupujícím přístupným, nebo ve skladu, odkud byly do těchto kamenných prodejen či prostřednictvím obchodů po internetu distribuovány. Platí sice, že předmětné věci bylo možné v převážné míře jednotlivě použít k naprosto jiným účelům než k nezákonnému pěstování konopí, výrobě marihuany a jejímu zneužívání jako drogy, nelze však zapomínat na souvislosti, za kterých bylo toto zboží společnostmi vedenými odsouzenými nabízeno a s jakými možnými následky. Tyto věci byly, společně s o něco dříve z prodeje staženým, a dále tak již ani prostřednictvím internetových stránek nenabízeným, bohatým sortimentem semen specializovaných odrůd rostlin konopí, nabízeny, prodávány a propagovány prostřednictvím firem vedených odsouzenými i jako věci vhodné k nezákonnému, třeba i skrytému a efektivnímu pěstování konopí s vysokým obsahem zužitkování například kouřením. Na internetových stránkách a ve firemních katalozích pak byly uváděny specifikace omamných a psychotropních účinků vypěstovaných rostlin konopí na lidský organismus při jejich užití, včetně specifikace chutí a vůní, při kterých bylo používáno vychvalujících výrazů a spojení svádějících ke konzumaci této drogy bez objektivních informací o negativním působení. To vše bylo ve svém důsledku způsobilé vzbudit u potenciálních zákazníků rozhodnutí získat návykovou látku vypěstováním konopí a tuto následně užít. Bylo tedy prokázáno, že uvedené věci byly ve svém souhrnu užity nebo určeny ke spáchání trestného činu, pročež bylo možné rozhodnout o jejich zabrání.

10. Důvod, pro který nebyly zabrány i zajištěné finanční prostředky, spočíval v tom, že z provedených důkazů nevyplynul jejich původ z posuzované trestné činnosti. O části zabraných věcí, majících zejména povahu různých dokladů a písemností, nebylo usnesením obvodního soudu rozhodnuto. Teprve usnesením obvodního soudu ze dne 8. 12. 2017 sp. zn. 1 T 17/2015 bylo podle § 80 odst. 1 trestního řádu rozhodnuto o jejich vrácení, a to současně s výše uvedenými zajištěnými finančními prostředky.

11. Proti výroku I usnesení obvodního soudu, kterým bylo rozhodnuto o zabrání věcí, podali odsouzení i stěžovatelky stížnosti, jež byly usnesením městského soudu ze dne 15. 11.

2017 č. j. 9 To 310/2017 podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu zamítnuty. Rovněž byla zamítnuta stížnost státního zástupce proti výroku II usnesení obvodního soudu. Městský soud zdůraznil, že pro naplnění subjektivní stránky trestného činu šíření toxikomanie podle § 287 trestního zákoníku se nevyžaduje, aby skutečně nastal právem předvídaný účinek. Podněcováním je každý projev, který je způsobilý vyvolat u osob určitou náladu nebo rozhodnutí ke konkrétnímu chování. Snahou odsouzených bylo vyvolání zneužívání návykových látek zákazníků i jejich obchodů. Nabízeli nejen rostliny k využití v toxikomanii pro pěstitele a konzumenty, semena a další věci uvedené v rozhodnutí obvodního soudu, ale také celý sortiment zboží, který je obecně určen k pěstování, zpracování či užívání konopí, dále kuřácké potřeby pro kouření marihuany a propagační materiály s těmito tématy. Tím bylo pro zájmové osoby poskytováno materiální zajištění pro zneužívání návykové látky THC. Není pochyb, že tento sortiment byl nabízen promyšleně a byl sestaven tak, aby komplexně vyhovoval právě zájemcům z řad zákazníků odsouzených.

12. Jak vyplývá z konkrétního určení a účelu zajištěných věcí, tyto mohly sloužit ke spáchání zločinů nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 odst. 2, 3, 4 a 5 trestního zákoníku, případně zločinu přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu podle § 284 odst. 4 trestního zákoníku či výroby a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedu podle § 286 odst. 2 trestního zákoníku. Z hlediska zákonných podmínek pro zabrání věcí postačuje, že tyto slouží ke spáchání zločinu, aniž by tento zločin byl také spáchán. Právě komplexnost vybavení pro zájemce vedla obvodní soud ke správnému závěru, když účetní doklady a věci obdobné povahy, sloužící administrativně obchodu, vyloučil, ale jinak všechny ostatní zajištěné věci zahrnul do rozhodnutí o jejich zabrání. Není tedy namístě poukazovat na některé dílčí komponenty, například semena technického konopí, květináče či zem k pěstování. Právě ucelený sortiment byl totiž podstatou spáchání trestné činnosti obžalovaných, pročež se zabrání věci vztahuje na všechny zajištěné věci s výjimkou těch, které nebyly postupem obvodního soudu postiženy.

13. Závěrem městský soud dodal, že v souvislosti s rozhodováním o stížnosti proti rozhodnutí o zabrání věci nemohl přezkoumávat pravomocné rozhodnutí policejního orgánu, kterým bylo ještě v přípravném řízení rozhodnuto o vrácení části zajištěných věcí. Zároveň nevyhověl stížnosti státního zástupce proti rozhodnutí obvodního soudu nezabrat zajištěné finanční prostředky, jež považoval za správné a odůvodněné.

III. Argumentace stěžovatelek

14. Stěžovatelky se domnívají, že obecné soudy provedly příliš extenzivní výklad § 101 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku. Městský soud pouze vágně konstatoval, že věci zajištěné v prostorách firem odsouzených, jak vyplývá z konkrétního určení a účelu těchto věcí, mohly sloužit ke spáchání zločinu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy. Většinu zabavených věcí ovšem tvořily pěstební substráty, zahradní technika a hnojiva, tedy potřeby pro pěstování rostlin, se kterými stěžovatelky (jako tzv. growshopy v pravém slova smyslu, nikoli s pokřivenou konotací používanou orgány činnými v trestním řízení) běžně obchodovaly. Toto zboží, které je zcela legálně obchodováno jinými subjekty, nebylo jakkoli modifikováno k nezákonnému užití a bylo možné je použít mnoha způsoby. Není zřejmé, z čeho bylo obecnými soudy dovozeno, že by mělo či mohlo být určeno právě pro nezákonné pěstování konopí. Obdobně mohlo být využitelné k pěstování jakýchkoli rostlin. Připuštění takovéhoto výkladu znamená, že lze kdykoli zabrat jakoukoli věc, u níž si lze hypoteticky a zcela abstraktně představit její zneužití ke zločinu. Pachatelé byli navíc odsouzeni za přečin, zatímco zabírané věci musí být užity ke spáchání zločinu. Je zjevné, že předmětný výklad nese znaky libovůle a odporuje ústavním principům vázanosti veřejné moci zákonem. Nadto je namístě uvažovat, zda takovýto postup obecných soudů, kdy

prakticky bylo zabaveno veškeré zboží stěžovatelek, nelze vnímat též jako porušení jejich svobody podnikání.

15. Obecné soudy se nedostatečně vypořádaly s námitkou stěžovatelek, že jejich zboží bylo zajištěno až ve dnech 19. a 20. 11. 2013, zatímco trestné jednání odsouzených bylo časově ohraničeno dnem 14. 10. 2013. Ve vztahu k finančním prostředkům obvodní soud správně dovodil, že nebylo možno spolehlivě uzavřít, že peněžní prostředky nebo nějaká část z nich pocházely z posuzované trestné činnosti, což potvrdil i městský soud. Na druhé straně obecné soudy bez jakéhokoli vypořádání se se stížnostními námitkami přehlédly, že tentýž argument platí i ve vztahu k zabíraným věcem. Pokud byly naskladněny po posledně uvedeném datu, pak k trestné činnosti, pro kterou bylo řízení vedeno, nemohly mít žádný vliv. To ale znamená, že nemohou být ani zabrány. Tím, že se tak přesto stalo, mělo být porušeno vlastnické právo stěžovatelek, jakož i jejich základní právo na soudní ochranu.

16. Postup orgánů činných v trestním řízení se citelným způsobem dotýká existence stěžovatelek, které jej nevnímají jako ochranné opatření, ale jako pokus o uložení likvidační sankce, přestože stěžovatelky jako právnické osoby nenesou trestněprávní odpovědnost za jednání osob, které v nich mají majetkový podíl. Ekonomické důsledky zabrání zboží vypočteného v napadených rozhodnutích (v řádu mnoha milionů Kč) jsou excesivní ve srovnání s trestným činem, pro který byli jejich společníci odsouzeni. O svévoli orgánů činných v trestním řízení pak svědčí i skutečnost, že část věcí byla stěžovatelkám již v přípravném řízení vrácena, zatímco jiná část, o kterou jde v tomto řízení, byla zabrána. Není přitom zřejmé, z jakého důvodu bylo rozhodnuto rozdílně o zboží majícím stejnou povahu. Městský soud v této souvislosti pouze konstatoval, že nemůže přezkoumávat rozhodnutí policejního orgánu, což od něj ale nikdo nežádal. Stěžovatelky požadovaly pouze to, aby jim bylo vysvětleno, podle jakého kritéria se tak stalo. Naprostá nahodilost v rozhodovací praxi orgánů činných v trestním řízení v rámci jediné věci měla za následek odebrání věcí nezanedbatelné hodnoty.

17. Závěrem své argumentace stěžovatelky nemohly pominout své námitky, jimiž poukazovaly na nezákonnost prohlídek jejich prostor, při nichž došlo k zajištění zabraných věcí. Jestliže policejní orgány měly, jak vyplývá z příkazu obvodního soudu, již v listopadu 2013 za dostatečně odůvodněné, že se jednatel stěžovatelky a) dopustil přečinu šíření toxikomanie, pak proti němu mělo být podle § 160 odst. 1 trestního řádu zahájeno trestní stíhání a hned poté provedena prohlídka jiných prostor tak, aby měl možnost při ní uplatnit svá procesní práva. To se ale bez zřetelného důvodu nestalo, přičemž k zahájení trestního stíhání došlo až za čtyři měsíce. Tyto skutečnosti svědčí o tom, že nebyl dán důvod k nařízení prohlídek obecnými soudy před zahájením trestního stíhání. Příkazy k těmto prohlídkám navíc neobsahovaly náležité odůvodnění jejich neodkladnosti a neopakovatelnosti. Stěžovatelky dodávají, že pokud prohlídky jiných prostor nebyly zákonné, pak i veškeré věci zajištěné při těchto prohlídkách se dostaly do držení státu nezákonně a nemohly být zabrány.

IV. Řízení před Ústavním soudem

18. Ústavní soud si vyžádal spis vedený u obvodního soudu pod sp. zn. 1 T 17/2015 a vyzval účastníky i vedlejší účastníky řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti.

19. Městský soud i obvodní soud ve svých vyjádřeních ze dne 6. 6. 2018 a 11. 5. 2018 odkázaly na obsah napadených rozhodnutí. Městský soud dodal, že považuje ústavní stížnost za nedůvodnou.

20. Městské státní zastupitelství v Praze (dále jen „městské státní zastupitelství“) ve svém vyjádření ze dne 4. 6. 2018 označilo argumentaci stěžovatelek za částečně relevantní. Je nepochybné, že zabrané věci jsou v jejich faktickém vlastnictví. Současně však měly zcela podstatnou úlohu v trestné činnosti odsouzených P. S. a M. O., kteří prostřednictvím obou stěžovatelek předmětné věci nabízeli, prodávali a propagovali jako věci vhodné

k nezákonnému a efektivnímu pěstování konopí s vysokým obsahem THC a jeho následnému zpracování a zužitkování, a to společně se sortimentem semen specializovaných odrůd rostlin konopí. Právě komplexnost celého nabízeného sortimentu byla ve svém důsledku způsobilá zákazníky stěžovatelek svádět jak k pěstování, tak ke zneužívání marihuany, které je posuzováno jako přečin šíření toxikomanie podle § 287 trestního zákoníku. Obě stěžovatelky se tak na trestné činnosti hlavních pachatelů v podstatné míře podílely, neboť stíhaná trestná činnost byla páchána v rámci jejich činnosti a také v jejich prospěch.

21. Navzdory uvedenému podle městského státního zastupitelství vyvstává v posuzované věci pochybnost, zda uloženým ochranným opatřením podle § 101 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku není spíše nahrazován trest, který by mohl být právnickým osobám uložen v případě, jestliže by fakticky došlo k jejich odsouzení. Nelze bez dalšího uzavřít, že jak oba odsouzení, tak i obě stěžovatelky budou pokračovat v trestné činnosti, pro kterou bylo vedeno trestní řízení, a tedy že hrozí nebezpečí jejich použití ke spáchání zločinu. Takovouto úvahu je nutno označit za hypotetickou. Zajištěné věci totiž mohly v převážné míře sloužit k naprosto jiným účelům, než je pěstování konopí a výroba marihuany. Z těchto důvodu podle městského státního zastupitelství bylo napadenými rozhodnutími v rozporu s čl. 11 odst. 1 a 4 Listiny porušeno vlastnické právo stěžovatelek. Jako nedůvodnou zhodnotilo městské státní zastupitelství námitku vztahující se k nezákonnosti prohlídek jiných prostor, při nichž došlo k zajištění předmětných věcí. Tuto námitku uplatnili v rámci své obhajoby oba odsouzení a soudy všech stupňů ji vyhodnotily jako neopodstatněnou.

22. Uvedené vyjádření doplnilo městské státní zastupitelství podáním ze dne 11. 10. 2018. Úvaha o tom, že uložené ochranné opatření do jisté míry nahrazuje trest, který by mohl být uložen jedině stěžovatelkám jako právnickým osobám, byla v původním vyjádření městského státního zastupitelství vyslovena pouze hypoteticky. Stěžovatelky nebyly stíhány, přičemž zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, (dále jen „zákon o trestní odpovědnosti právnických osob“), ve znění účinném v době, kdy došlo ke spáchání trestné činnosti, jejich trestní stíhání ani neumožňoval. Změnu přinesla až novelizace tohoto zákona provedená zákonem č. 183/2016 Sb. Použitý příměr měl pouze zdůraznit fakt, že podle městského státního zastupitelství s ohledem na rozsah majetkové újmy, již uložené ochranné opatření působí stěžovatelkám, a charakter dotčených věcí v dané věci ustupuje preventivní charakter uloženého ochranného opatření významně do pozadí. Případná újma působená ochranným opatřením by měla být vždy jen prostředkem k dosažení preventivního cíle, nikoli cílem samotným.

23. Obvodní státní zastupitelství ve svém sdělení ze dne 15. 5. 2018 uvedlo, že nevyužije možnosti vyjádřit se k ústavní stížnosti, a podle § 28 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, se vzdalo postavení vedlejšího účastníka řízení.

24. Stěžovatelky podáním ze dne 21. 6. 2018 reagovaly na vyjádření jednotlivých účastníků a vedlejšího účastníka řízení. V zásadě se ztotožnily s názorem městského státního zastupitelství ohledně pochybnosti, zda uložením ochranného opatření podle § 101 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku nebyl ve skutečnosti spíše nahrazován trest, který by jim mohl být uložen v případě jejich stíhání jako právnických osob. Stěžovatelky se přitom trestného činu šíření toxikomanie nemohly dopustit. K jednání odsouzených totiž docházelo v období, kdy tento trestný čin nebyl obsažen v taxativním výčtu skutkových podstat zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. I když tedy byla trestněprávní odpovědnost stěžovatelek apriorně vyloučena, byla jim ze strany obecných soudů uložena v zásadě likvidační sankce a byl zabrán majetek v hodnotě milionů Kč. Nelze nicméně souhlasit s tvrzením, že trestná činnost odsouzených byla páchána i ve prospěch stěžovatelek. Jejich zisk plynul dlouhodobě z legálně provozované obchodní činnosti, kterou stěžovatelka a) provozuje již od roku 2000 a při které vytváří kromě řádně daněných výnosů též nemálo pracovních míst. Činnost stěžovatelek sice byla v krátkém časovém úseku roku 2013 vyhodnocena jako součást

skutkového děje, v němž bylo shledáno naplnění skutkové podstaty přečinu, za který byli její společníci odsouzeni, není v souladu s realitou, pokud orgány činné v trestním řízení vytváří dojem, že činnost stěžovatelek byla jako celek spojena s tímto přečinem. Stěžovatelkám bylo zasláno i doplnění vyjádření městského státního zastupitelství, možnost vyjádřit se k němu však nevyužily.

25. Dle § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci.

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

26. Ústavní soud konstatuje, že je příslušný k projednání návrhu. Ústavní stížnost je přípustná (stěžovatelky vyčerpaly všechny zákonné procesní prostředky k ochraně práva dle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), byla podána včas a osobami k tomu oprávněnými a splňuje i všechny zákonem stanovené náležitosti, včetně povinného zastoupení advokátem (§ 29 až 31 zákona o Ústavním soudu).

VI. Vlastní posouzení

27. Poté, co se Ústavní soud seznámil s argumentací stěžovatelek, vyjádřeními účastníků řízení a vedlejšího účastníka a obsahem příslušného trestního spisu, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je částečně důvodná.

28. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] se Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) omezuje na posouzení, zda rozhodnutími orgánů veřejné moci nebo postupem předcházejícím jejich vydání nebyla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody.

29. Napadenými rozhodnutími rozhodly obecné soudy podle § 101 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku o zabrání zboží a propagačních materiálů stěžovatelek, jež byly zajištěny při prohlídkách provedených v jejich prodejnách a ve skladu. Zabrání těchto věcí mělo za následek pozbytí vlastnického práva stěžovatelek k nim. Podle stěžovatelek však pro takovýto zásah nebyly splněny zákonné podmínky. Zabrání věcí měla bránit také skutečnost, že tyto věci měly být zajištěny při nezákonných domovních prohlídkách.

30. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti předpokládalo zodpovězení otázky, zda napadenými rozhodnutími nebylo rozhodnuto o zabrání věcí v rozporu s ústavní zárukou vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny, případně zda se tak nestalo následkem vybočení ze zásad spravedlivého procesu, což by zase opodstatňovalo závěr o rozporu napadených rozhodnutí se základním právem na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

VI./a Obecně k institutu zabrání věci

31. Ustanovení § 70 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku, ve znění účinném do 31. 1. 2019, umožňovalo soudu uložit trest propadnutí věci, které bylo užito k spáchání trestného činu nebo která byla k spáchání trestného činu určena. Pakliže na základě uvedeného ustanovení nebyl trest propadnutí věci uložen, podle § 101 odst. 1 trestního zákoníku mohl soud uložit, že se taková věc zabírá, a) náleží-li pachateli, kterého nelze stíhat nebo odsoudit, b) náleží-li pachateli, od jehož potrestání soud upustil, nebo c) ohrožuje-li bezpečnost lidí nebo majetku, popřípadě společnosti, anebo hrozí nebezpečí, že bude sloužit ke spáchání zločinu.

32. Ochranné opatření zabrání věci podle § 101 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku se ukládá, aniž by byl podstatný vztah osoby, které zabíraná věc náleží, k trestné činnosti, k jejímuž spáchání byla tato věc určena nebo užita. Rozhodný je pouze vztah mezi zabíranou věcí a trestným činem [srov. usnesení ze dne 1. 10. 1999 sp. zn. IV. ÚS 429/99 (U 62/16

SbNU 345), *mutatis mutandis* také nález ze dne 24. 5. 2016 sp. zn. I. ÚS 1121/15 (N 92/81 SbNU 505)]. V každém jednotlivém případě by měla být zřejmá souvislost mezi trestním řízením a zabranou věcí [srov. nález ze dne 22. 5. 2018 sp. zn. II. ÚS 1849/17 (N 97/89 SbNU 457)]. V souladu s § 96 trestního zákoníku musí jít o opatření přiměřené jednak povaze a závažnosti pachatelem spáchaného činu, jednak nebezpečí, které od pachatele v budoucnu hrozí pro zájmy chráněné trestním zákonem, jakož i osobě pachatele a jeho poměrům. Tuto přiměřenost je nutno posuzovat ve vztahu k účelu zabrání věci podle § 101 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku, jímž je znemožnit ohrožení bezpečnosti lidí nebo majetku, popřípadě společnosti, nebo spáchání zločinu. Požadavek přiměřenosti vyplývá již z toho, že zabráním věci dochází k pozbytí vlastnického práva jejího dosavadního vlastníka. Má-li být šetřena podstata a smysl tohoto základního práva dle čl. 4 odst. 4 Listiny, je takovýto zásah přijatelný pouze za předpokladu, že legitimního cíle nelze dosáhnout prostředkem, který by byl ve vztahu k tomuto základnímu právu více šetrný, například některým ze způsobů podle § 101 odst. 4 trestního zákoníku. Jakýkoli závěr o naplnění zákonných podmínek zabrání věci musí být náležitě odůvodněn.

VI./b Námitka nezákonnosti zabrání věcí z důvodu tvrzené nezákonnosti jejich zajištění

33. Ústavní soud se předně zabýval námitkou stěžovatelek, že nezákonnost napadených rozhodnutí o zabrání věcí měla být dána již z důvodu nezákonnosti prohlídek, při nichž došlo k zajištění těchto věcí. Stěžovatelky v této souvislosti tvrdí, že v případě nařízení prohlídek prostor, v nichž vykonávaly svou činnost, nešlo o neodkladný nebo neopakovatelný úkon podle § 160 odst. 4 trestního řádu, což je podmínka, aby mohly být provedeny ještě před zahájením trestního stíhání. Závěr o tom, že mělo jít o neodkladný nebo neopakovatelný úkon, neměl být v příkazech k prohlídkám jiných prostor náležitě odůvodněn.

34. Uvedené námitky nejsou v posuzované věci významné, neboť podmínkou zabrání věci podle § 101 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku není její zajištění. Případná nezákonnost příkazu k prohlídce jiných prostor a pozemků podle § 83a trestního řádu může založit nezákonnost zajištění věci odňaté při jejím provedení, či dokonce vést k tomu, že tato věc nebude moci být v předmětném trestním řízení použita jako důkaz. V tomto ohledu může mít význam pro rozhodnutí soudu o vině a trestu. Pakliže však bylo odsuzujícím rozsudkem rozhodnuto o vině obžalovaného, zákonnost příkazu k prohlídce jiných prostor již nelze samostatně přezkoumávat při rozhodování o zabrání věci. Obecné soudy jsou tímto rozsudkem, včetně v něm obsažené skutkové věty, vázány a důvodnost zabrání věci posuzují ve vztahu k již zjištěné trestné činnosti bez ohledu na to, zda tato věc byla v průběhu trestního řízení zajištěna, nebo nikoli.

35. Za této situace není dán v tomto řízení prostor k tomu, aby Ústavní soud přezkoumával zákonnost provedených domovních prohlídek. Jeho výsledek by se nemohl promítnout do závěru o tom, zda napadenými rozhodnutími byla nebo nebyla porušena základní práva a svobody stěžovatelek. Jen nad rámec se ale dodává, že zákonností prohlídek provedených v předmětném trestním řízení se podrobně zabýval rozsudek městského soudu, jímž byl ve výroku o vině odsouzených potvrzen rozsudek obvodního soudu. Rovněž se k nim ve svém usnesení vyjádřil Nejvyšší soud. Ústavní stížnost M. O. proti těmto rozhodnutím byla odmítnuta usnesením ze dne 9. 10. 2018 sp. zn. II. ÚS 2980/17 jako zjevně neopodstatněná. Samotné stěžovatelky, jejichž věci byly zajištěny při domovní prohlídce, měly možnost brojit ústavní stížností proti příkazu k prohlídce prostor, v nichž vykonávaly svou činnost, již v průběhu přípravného řízení.

VI./c Námitka nesplnění zákonných podmínek pro zabrání věcí

36. Dále Ústavní soud hodnotil, zda napadenými rozhodnutími nedošlo k zabrání věcí v rozporu s § 96 a § 101 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku, a to z hlediska požadavků plynoucích ze záruky vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny a práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. V zásadě tak posuzoval, zda výklad a použití tzv. podústavního práva nejsou založeny na svévoli nebo zda jiným způsobem nevybočují ze zásad spravedlivého procesu. Tak by tomu bylo zejména tehdy, pokud by nezohlednily správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného práva nebo svobody na posuzovanou věc [nález ze dne 21. 3. 2002 sp. zn. III. ÚS 256/01 (N 37/25 SbNU 287)] nebo by nerespektovaly jednoznačně znějící kogentní normu [nález ze dne 8. 7. 1999 sp. zn. III. ÚS 224/98 (N 98/15 SbNU 17)] nebo by zjevně a neodůvodněně vybočovaly ze standardů výkladu, který je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá všeobecně akceptovatelnému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů [nález ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)].

37. Zabrání věci podle § 101 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku předpokládá splnění tří podmínek. Musí se týkat věci, která 1. byla užita nebo určena ke spáchání trestného činu (podle znění účinného od 1. 2. 2019, kdy nabyla účinnosti novela trestního zákoníku provedená zákonem č. 287/2018 Sb., musí jít o věc, která je nástrojem trestné činnosti), 2. ohrožuje bezpečnost lidí nebo majetku, popřípadě společnosti, anebo hrozí nebezpečí, že bude sloužit ke spáchání zločinu, a 3. zabrání musí být opatřením přiměřeným jak povaze a závažnosti pachatelem spáchaného činu, tak nebezpečí, které od pachatele v budoucnu hrozí pro zájmy chráněné trestním zákonem, jakož i osobě pachatele a jeho poměrům.

38. Zabrané věci byly nepochybně užity ke spáchání trestného činu, který byl vymezen ve skutkové větě rozsudku obvodního soudu. Lze se ztotožnit se závěrem obecných soudů, že tyto věci představovaly komplexní a promyšlený sortiment zboží, jenž měl zákazníky podněcovat k pěstování a užívání návykové látky THC. První ze tří uvedených podmínek je tudíž splněna. Pokud však jde o zbylé dvě podmínky, obecné soudy se jimi nezabývaly dostatečně.

39. Účelem ochranného opatření zabrání věci podle § 101 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku není potrestání jejího vlastníka, nýbrž prosazení veřejného zájmu na tom, aby určitá věc, jež byla užita nebo určena k spáchání trestného činu, dále neohrožovala bezpečnost lidí nebo majetek nebo aby ji nebylo možné použít ke spáchání zločinu, jestliže existuje takové nebezpečí. Vždy musí být zvažováno, zda je takovéto opatření k dosažení tohoto účelu nezbytné, případně zda jej nelze dosáhnout jiným prostředkem, který by byl šetrnější ve vztahu k ústavně zaručenému vlastnickému právu vlastníka této věci a nevyžadoval by zánik tohoto jeho práva, tedy zejména uložením některé z povinností podle § 101 odst. 4 trestního zákoníku. To platí obzvlášť za situace, kdy uvedené nebezpečí neplyne z povahy určité věci ani je nelze bez dalšího spojovat s jejím obvyklým účelem. Z rozhodnutí soudu o zabrání věci přitom musí být seznatelné, z jakého důvodu nebylo uložení takovéto šetrnější povinnosti možné.

40. Nebezpečí, že věc bude sloužit ke spáchání zločinu, nelze dovozovat z pouhé možnosti takového použití. Takto široce pojatá podmínka zabrání věci by byla splněna v podstatě vždy, neboť hypoteticky lze téměř každou věc užít ke spáchání zločinu. Zabrání věci, respektive s ním spojený zásah do vlastnického práva, musí být odůvodněn konkrétními okolnostmi, z nichž bude vyplývat alespoň taková míra pravděpodobnosti uvedeného následku, která bude potřebu tohoto zásahu s ohledem na obvyklý chod věcí rozumně odůvodňovat.

41. Ústavní soud v obecné rovině uznává, že zabrané věci, jež byly ve vlastnictví stěžovatelek, mohly objektivně sloužit (být použity) ke spáchání zločinů nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 odst. 2, 3, 4

a 5 trestního zákoníku, případně zločinu přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu podle § 284 odst. 4 trestního zákoníku či výroby a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedu podle § 286 odst. 2 trestního zákoníku. Obecné soudy se již ale dostatečně nevěnovaly otázkám, z jakého důvodu lze takovéto jednání v případě jejich nezabrání předpokládat a zda takovémuto následku nebylo možné zamezit jiným ochranným opatřením, jež by bylo v souladu s požadavkem přiměřenosti (proporcionality) podle § 96 trestního zákoníku opatřením šetrnějším k vlastnickému právu stěžovatelek podle čl. 11 odst. 4 Listiny, například zabráním pouze části zajištěných věcí, jak bude dále rozvedeno níže.

42. Nutno zdůraznit, že předmětem zabrání byl sortiment zboží, jehož podstatná část sloužila k pěstebním či jiným účelům, nikoli jen k nezákonnému pěstování konopí s vysokým obsahem THC. V podstatné části šlo o zboží, které lze běžně koupit a které se svým obvyklým účelem nijak nepříčí zákonu. Nebezpečí použití této části zabraných věcí ke spáchání zločinu neplyne ze samotné jejich podstaty ani ze samotné skutečnosti, že jsou nabízeny k prodeji, ale z pokračování prodeje těchto věcí způsobem, kdy je nabídka komplexního sortimentu zboží doprovázena propagací a poskytnutím návodu k nezákonnému pěstování konopí s vysokým obsahem THC. U významné části zabraných věcí mohlo být toto nebezpečí dostatečně eliminováno již tím, že by byly nabízeny k prodeji samostatně, případně v rámci jinak koncipovaného sortimentu zboží, a bez uvedené propagace či návodu. Koneckonců i stát sám takto zabrané zboží začal v nedávné době prodávat, popřípadě dražit prostřednictvím Centra zajištěných aktiv Ministerstva vnitra, aniž by takové rozlišování a v takovém rozsahu z hlediska jeho možného určení sám prováděl.

43. Přestože samotná možnost zákonného využití určité věci nepředstavuje překážku jejího zabrání (usnesení ze dne 13. 2. 2018 sp. zn. III. ÚS 3566/16), z hlediska účelu ochranného opatření měly obecné soudy posoudit přiměřenost zabrání věcí v rozsahu stanoveném napadenými rozhodnutími. Účelu ochranného opatření totiž patrně bylo možné dosáhnout zabráním i jen části věcí, a to těch, jejichž zahrnutí do nabízeného sortimentu zboží umožnilo přiznat tomuto sortimentu zboží jako celku povahu věcí určených právě k nezákonnému pěstování konopí a jeho propagaci. Obecné soudy tak měly v souladu s principem přiměřenosti posoudit, u kterých ze zajištěných věcí skutečně hrozí jejich užití ke spáchání zločinu, a ostatní věci stěžovatelkám vrátit.

44. Obecné soudy pochybily, jestliže se řádně nezabývaly otázkou přiměřenosti zabrání věci, jak to předpokládá § 96 trestního zákoníku a čl. 4 odst. 4 ve spojení s čl. 11 odst. 1 Listiny. Nelze přisvědčit názoru městského soudu, podle něhož při rozhodování o zabrání věcí nemělo význam posuzovat odděleně jednotlivé části zajištěného sortimentu zboží. Paušální závěr obecných soudů o důvodnosti zabrání celého sortimentu zboží ve vlastnictví stěžovatelek nerespektuje odlišnou povahu jednotlivých typových skupin zabraných věcí, pokud jde o nebezpečí, že budou sloužit ke spáchání trestného činu, a činí tak napadená rozhodnutí nepřezkoumatelnými.

45. Ústavní soud spatřuje v těchto pochybeních obecných soudů vybočení z mezí přípustného výkladu § 96 a § 101 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku. Protože právě na tomto výkladu bylo založeno rozhodnutí o zabrání věci, je tím odůvodněn závěr, že napadenými rozhodnutími došlo k porušení základního práva stěžovatelek na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny i jejich vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

46. Uvedený závěr o porušení základního práva se týká napadeného výroku I usnesení obvodního soudu, jakož i části napadeného usnesení městského soudu, kterou byly zamítnuty stížnosti proti uvedenému výroku. Stěžovatelky nicméně napadly ústavní stížností usnesení městského soudu jako celek, tedy včetně části, kterou byla zamítnuta stížnost státního zástupce, jež směřovala proti výroku II usnesení obvodního soudu. Ústavní soud konstatuje, že tímto výrokem byl zamítnut návrh státního zástupce na zabrání částek 548 740 Kč, 914 eur a 58 620 Kč, a tudíž jím nemohlo dojít k porušení vlastnického práva stěžovatelek či jiného

jejich základního práva. Ve vztahu k této zbylé části napadeného usnesení městského soudu je proto ústavní stížnost zjevně neopodstatněná.

47. Ústavní soud závěrem podotýká, že rozhodnutí policejního orgánu, kterým došlo ještě v přípravném řízení k vrácení části zabraných věcí stěžovatelkám, nezakládá překážku pro rozhodnutí soudu o zabrání zbylých zajištěných věcí, a to přestože není žádoucí, aby bylo s typově obdobnými věcmi zacházeno různě. Obecné soudy při posouzení existence důvodů pro zabrání věci podle § 101 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku totiž nejsou a ani nemohou být vázány právním názorem policejního orgánu a v tomto směru mohou dospět k odlišným právním závěrům. Musí však náležitě odůvodnit, z jakého důvodu považovaly zákonné podmínky zabrání věci za splněné. Námitkou, že část nabízeného sortimentu zboží byla naskladněna až po datu, kterým byla ohraničena trestná činnost odsouzených, se Ústavní soud nezabýval. Stěžovatelky budou mít možnost uplatnit ji v dalším řízení.

VII. Závěr

48. Z těchto důvodů Ústavní soud shledal ústavní stížnost stěžovatelek v rozsahu, v němž směřovala proti části napadeného usnesení městského soudu, kterou byly zamítnuty stížnosti proti napadanému výroku I usnesení obvodního soudu, a proti výroku I usnesení obvodního soudu, důvodnou a podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jí v tomto rozsahu vyhověl (výrok I) a tato rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu částečně zrušil (výrok II). Ve vztahu ke zbylé části usnesení městského soudu, kterou byla zamítnuta stížnost státního zástupce proti výroku II usnesení obvodního soudu, rozhodl Ústavní soud podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu o odmítnutí ústavní stížnosti jako zjevně neopodstatněné (výrok III).

49. Bude povinností obvodního soudu, aby vázán právním názorem vysloveným v tomto nálezu znovu rozhodl o návrhu státního zástupce na zabrání zajištěných věcí ve vlastnictví stěžovatelek a aby se ve vztahu k jednotlivým typovým skupinám těchto věcí náležitě vypořádal s otázkou existence nebezpečí, že budou sloužit ke spáchání trestného činu, a přiměřenosti jejich zabrání. Ústavní soud si je vědom složitosti naplnění tohoto požadavku s ohledem na veliký počet zajištěných věcí a na tomto místě nijak nepředjímá odpověď na otázku, u které části zajištěných věcí ve vlastnictví stěžovatelek jsou dány důvody pro jejich zabrání a která jejich část by měla být vrácena stěžovatelkám.

Č. 55
Právo na zákonného soudce při rozhodování Nejvyššího soudu o odkladu vykonatelnosti pravomocného rozhodnutí obecného soudu (sp. zn. III. ÚS 1872/16 ze dne 9. dubna 2019)

I. Právo na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod se nevyčerpává vymezením věcné, funkční a místní příslušnosti soudu podle příslušného procesního předpisu ani pouhým zákonným vymezením obsazení soudu podle zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů. Vyžaduje též, aby pravidla přidělování soudní agendy byla stanovena přímo v rozvrhu práce, a to předem, transparentně a obecnou formou, a aby obsahovala záruky proti jejich případnému zneužití. Tento požadavek není splněn, stanoví-li rozvrh práce, že věci přidělené příslušnému senátu přiděluje jeho řídící předseda jednotlivým členům senátu, a je-li v senátu zařazen větší počet soudců než tři, určuje i složení senátu. Taková pravidla nelze označit za objektivní, transparentní a za předem určená, neboť v okamžiku, kdy věc soudu napadne, není podle nich možné určit, konkrétně který (popř. kteří) ze soudců by měl o ní rozhodovat. Takové rozvržení práce je v rozporu s požadavky práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Nepromítne-li se argumentace dovolatele do odůvodnění napadeného usnesení o odkladu vykonatelnosti pravomocného rozhodnutí obecného soudu, aniž je hrozba vážnou újmou náležitě konkretizována, dojde na straně toho, do jehož právního postavení zjednaného pravomocným rozhodnutím bylo zasaženo, k porušení práva na řádný proces podle čl. 36 odst. 1 a 4 Listiny základních práv a svobod; pouhý odkaz na § 243 občanského soudního řádu, popř. jeho pouhá citace, k naplnění této ústavní kautely (požadavek náležitého odůvodnění zásahu) nedostačuje.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Jaromíra Jirsy a soudců Josefa Fialy a Jana Filipa (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatelů 1. Mgr. Veroniky Altnerové a 2. Mgr. Patrika Altnera, obou zastoupených JUDr. Václavem Veselým, advokátem, sídlem Gutova 3297/4, Praha 10 – Strašnice, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. června 2016 sp. zn. Ncn 178/2016, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení a České strany sociálně demokratické, sídlem Hybernská 1033/7, Praha 1 – Nové Město, zastoupené prof. JUDr. Miroslavem Bělinou, CSc., advokátem, sídlem Pobřežní 370/4, Praha 8 – Karlín, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 6. června 2016 sp. zn. Ncn 178/2016 bylo porušeno ústavně zaručené základní právo stěžovatelů na řádný proces podle čl. 36 odst. 1 a 4 Listiny základních práv a svobod a právo na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. června 2016 sp. zn. Ncn 178/2016 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatel JUDr. Zdeněk Altner domáhal zrušení v záhlaví uvedeného soudního rozhodnutí, přičemž tvrdil, že jím bylo porušeno ústavním pořádkem zaručené právo na spravedlivé řízení podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo na zákonného soudce (čl. 38 odst. 1 Listiny) a že došlo k porušení čl. 1 a čl. 9 odst. 2 a 3 Ústavy. Současně Ústavnímu soudu navrhl postup podle § 39 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

2. Pro případ, že by věc napadla jako soudci Pavlu Rychetskému nebo Radovanovi Suchánkovi, vznesl stěžovatel námitky (podrobně zdůvodněné) jejich podjatosti. Vzhledem k tomu, že podle rozvrhu práce na rok 2016 ústavní stížnost napadla pod sp. zn. III. ÚS 1872/16 jako soudci zpravodaji Radovanu Suchánkovi, byla tato námitka předložena v souladu s uvedeným rozvrhem práce IV. senátu, který svým usnesením ze dne 19. 7. 2016 č. j. III. ÚS 1872/16-19 (všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz) rozhodl, že tento soudce je z projednání a rozhodování věci vyloučen. Věc byla následně přidělena jako soudci zpravodaji soudci Janu Filipovi.

3. Napadeným usnesením byla podle § 243 občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“) do právní moci rozhodnutí o dovolání odložena vykonatelnost rozsudku Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) ze dne 31. 3. 2016 č. j. 20 Co 496/2013-476 v části, kterou byl potvrzen rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 (dále též jen „obvodní soud“) ze dne 24. 11. 2004 č. j. 24 C 265/2000-95 ve výroku vyhovujícím žalobě JUDr. Zdeňka Altnera ukládajícím povinnost vedlejší účastnici (jako žalované) zaplatit žalobci 18 518 228 Kč se smluvní pokutou 0,3 % denně z této částky od 19. 7. 2000 do 31. 3. 2016 a 10% úroky z prodlení od 1. 4. 2016 do zaplacení, a v části, jíž byla vedlejší účastnici uložena povinnost zaplatit žalobci na náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů 815 931 Kč. Nejvyšší soud dospěl k závěru, že by neprodleným výkonem (exekucí) napadeného rozhodnutí odvolacího soudu hrozila vedlejší účastnici závažná újma.

4. V průběhu řízení o ústavní stížnosti, a to dne 7. 11. 2016, stěžovatel zemřel. Přípisem ze dne 30. 1. 2019 informovala pověřená soudní komisařka soudce zpravodaje o tom, že v dědickém řízení vedeném u Okresního soudu Praha-západ došlo k určení okruhu dědiců, jimiž jsou Mgr. Veronika Altnerová a Mgr. Patrik Altner. Proto usnesením ze dne 5. 2. 2019 č. j. III. ÚS 1872/16-79 Ústavní soud rozhodl, že v řízení bude pokračováno s uvedenými právními nástupci stěžovatele.

II. Argumentace stěžovatelů

5. V ústavní stížnosti stěžovatelé (pozn.: pod tímto pojmem nutno rozumět – podle kontextu – i původního stěžovatele) uvedli, že odklad vykonatelnosti pravomocného rozhodnutí je zásahem do právní jistoty účastníků řízení, a k aplikaci § 243 o. s. ř. je proto třeba přistupovat restriktivně. V této souvislosti upozornili, že ve svých replikách ze dne 25. 4. 2016 a 22. 5. 2016 předestřeli věcnou právní argumentaci, proč postup podle uvedeného ustanovení zde nepřipadá v úvahu; Nejvyšší soud, ač mu byl jejich obsah znám, se nevypořádal s jediným argumentem. Jde o signál o hlubokém pohrdání stěžovateli, které nelze hodnotit jinak než jako projev ústavně nepřípustné libovůle.

6. Dále stěžovatelé namítli, že dovoláním lze napadnout pouze pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, přičemž výše uvedený rozsudek městského soudu nabyl právní moci 11. 4. 2016, vedlejší účastnice jej však napadla již dne 8. 4. 2016. Na podané dovolání tak nelze

nahlížet jako na řádné dovolání, a tudíž aplikace § 243 o. s. ř. i z tohoto důvodu nepřichází do úvahy.

7. Stěžovatelé rovněž vyjádřili názor, že postup podle uvedeného ustanovení je možný až ve fázi, kdy dovolání, které nebylo soudem prvního stupně odmítnuto (§ 208 odst. 1 nebo § 241b odst. 2 o. s. ř.), bylo předloženo dovolacímu soudu (§ 241b ve spojení s § 242 a 243 o. s. ř.). Nejvyšší soud přípisem předsedkyně senátu JUDr. Blanky Moudré však před uplynutím zákonem stanovené lhůty k předložení dovolání a před provedením všech úkonů soudu prvního stupně si od Obvodního soudu pro Prahu 1 vyžádal předložení spisu, čímž si sám kauzu „přidělil“. Dne 6. 6. 2016 pak spis vrátil obvodnímu soudu k provedení úkonů soudu prvního stupně. Tímto způsobem zasáhl do ústavně zaručeného práva na zákonného soudce, když *de facto* ovlivnil přidělení kauzy konkrétnímu senátu tím, že nevyčkal přidělení nápadu konkrétnímu senátu po „oficiálním“ předložení spisu obvodním soudem na základě rozvrhu práce a o odkladu vykonatelnosti rozhodl ještě předtím, než bylo postaveno najisto, že příslušné podání vedlejší účastnice je skutečně dovoláním.

8. V této souvislosti poukázali na přípis ze dne 26. 4. 2016 č. j. S 190/2016, v němž jim předseda Nejvyššího soudu sdělil, že daný postup není neobvyklý a lze jej *de facto* považovat za ustálenou rozhodovací praxi. To podle stěžovatelů evokuje otázku, v kolika případech se tak skutečně stalo, přičemž dle jejich šetření se tak stalo poprvé. Nejde tedy o ustálenou rozhodovací praxi, přičemž vedlejší účastnici takto byla poskytnuta výhoda, které se běžný dovolatel u tohoto soudu prakticky nemá šanci domoci. Ve zmíněných replikách přitom uvedli případy, kdy dovolatelům hrozila fakticky nenapravitelná újma, Nejvyšší soud o jejich návrhu buď nerozhodl vůbec, nebo s odstupem řady měsíců až let.

9. Nejvyšší soud měl dle stěžovatelů pochybit i v tom, že neodložil vykonatelnost pouze dovoláním napadeného rozhodnutí, tj. rozhodnutí odvolacího soudu, ale i vykonatelnost rozhodnutí soudu prvního stupně. Jeho rozhodnutí má být proto nejen nezákonné, ale z hlediska jeho obsahu má jít o postup *ultra vires*.

10. Stěžovatelé jsou dále názoru, že usnesení Nejvyššího soudu mělo obsahovat popis reálně hrozící konkrétní závažné újmy, což se ale nestalo. Z toho má plynout, že Nejvyšší soud § 243 o. s. ř. aplikoval mechanicky a formálně, aniž by zohlednil jejich argumentaci, přičemž takovýto formalistický postup nelze obecným soudům tolerovat.

11. Závěrem stěžovatelé uvedli, že by Ústavní soud neměl přehlížet poselství, které vyslal Nejvyšší soud široké veřejnosti, že i když povinnému reálně nehrozí závažná újma, není třeba plnit uložené povinnosti, stačí formálně podat dovolání s návrhem na odklad vykonatelnosti, přičemž není třeba brát zřetel na argumentaci protistrany, postačuje pouhá existence daného procesního instrumentu, resp. oprávnění soudu rozhodnout, a to podle toho, co si o dané materii myslí, čímž povyšuje „libovůli“ na ústavně aprobovaný princip.

III. Vyjádření účastníka a vedlejší účastnice řízení

12. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkovi a vedlejší účastnici řízení.

13. Nejvyšší soud uvedl, že mu možnost rozhodnout o odkladu vykonatelnosti dává § 243 o. s. ř., přičemž splnění předpokladů pro odklad posuzuje z hlediska naplnění podmínek tohoto ustanovení a v daném případě byl shledán návrh vedlejší účastnice opodstatněným. Vzhledem k tomu, že napadené usnesení nemůže předjímat rozhodnutí o dovolání, obsahuje v souladu s rozhodovací praxí pouze stručné odůvodnění, z něhož je patrno, z jakého důvodu z hlediska splnění zákonných podmínek obsažených v daném ustanovení bylo návrhu vyhověno. Nejde tak o akt libovůle. Navíc, jestliže by dospěl k závěru, že návrh opodstatněný není, rozhodnutí o tom by nevydal. Jestliže stěžovatelé poukázali na to, že rozhodnutí odvolacího soudu ještě nenabylo právní moci, když vedlejší účastnice podala dovolání, dle

Nejvyššího soudu nejde o neúčinný či nepřípustný procesní úkon, relevantní je pouze to, zda bylo doručeno všem účastníkům řízení a zda nabylo právní moci, což se také stalo. K námitce porušení práva na zákonného soudce Nejvyšší soud uvedl, že si soudní spis vyžádal od obvodního soudu k nahlédnutí přípisem ze dne 19. 4. 2016, tedy poté, co bylo senátu č. 33 přiděleno k vyřízení podání vedlejší účastnice – návrh na odklad vykonatelnosti došlý Nejvyššímu soudu dne 11. 4. 2016. Spis byl po seznámení se s jeho obsahem, po rozhodnutí o námitce podjatosti vznesené stěžovatelem (usnesením ze dne 25. 5. 2016 sp. zn. 20 Nd 150/2016) a vydání ústavní stížností napadeného usnesení vrácen obvodnímu soudu. Nedošlo k vybočení z rámce úpravy daného řízení, tj. § 243b o. s. ř. a jednacího řádu Nejvyššího soudu. Proto je třeba podle Nejvyššího soudu odmítnout tvrzení, že by tak ovlivnil přidělení kauzy konkrétnímu senátu, k čemuž ještě dodal, že rozhodoval o dovoláních účastníků směřujících proti rozhodnutím procesní povahy opakovaně a ve všech těchto případech to byl právě senát č. 33. Dle Nejvyššího soudu je odložení vykonatelnosti do jisté míry institutem výjimečným, ovšem aplikace § 243 o. s. ř. není v jeho praxi ojedinělá, v období od 1. 1. 2013 do 14. 6. 2016 rozhodl o odkladu vykonatelnosti v 56 případech, někdy i v řádu několika dnů od jejich předložení, a tudíž úvahy stěžovatelů o „politické objednávce“ lze považovat za neopodstatněné. Nezákonnost napadeného usnesení nelze spatřovat ani v tom, že byla odložena vykonatelnost rovněž rozsudku soudu prvního stupně, neboť byl napaden rozsudek odvolacího soudu v části, kterou bylo potvrzeno (žalobě vyhovující) rozhodnutí soudu prvního stupně vůči vedlejší účastnici. S ohledem na tyto důvody Nejvyšší soud odmítl, že by porušil ústavně zaručená základní práva stěžovatelů.

14. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření k návrhu uvedla, že na nemeritorní usnesení, proti nimž není odvolání přípustné, by neměly být kladeny přísnější požadavky než na meritorní usnesení, které jsou obsaženy v § 157 odst. 4 o. s. ř. Podle vedlejší účastnice obsah napadeného usnesení odpovídá požadavkům, jak jsou stanoveny v § 169 odst. 1 a 2 o. s. ř. V daném případě Nejvyšší soud nerozhodoval ve věci samé, ale o prozatímním uspořádání poměrů účastníků před vydáním konečného rozhodnutí, resp. o dočasném odvrácení výkonu rozhodnutí, které bude představovat v případě jejího neúspěchu pouze dílčí časově omezené pozdržení inkasa žalovaného nároku. Žádná závažná újma na straně stěžovatelů, která by vyvažovala možnou újmu na její straně (nelze totiž dle vedlejší účastnice uvažovat o tom, že by raději nechala exekvovat svůj majetek, a *de facto* tak ukončila svou činnost, než aby dobrovolně plnila), zde nevzniká, resp. ji stěžovatel netvrdí. Z obsahu soudního spisu je zřejmé, na základě jakých skutečností bylo o odkladu vykonatelnosti rozhodnuto, v usnesení bylo uvedeno, co je důvodem rozhodnutí a jakých zákonných ustanovení bylo použito. Upozornila, že Nejvyšší soud byl oprávněn odložit vykonatelnost i bez návrhu, tj. bez jejích jakýchkoliv tvrzení a vyjádření stěžovatele, a pokud by měl za to, že důvody pro odklad vykonatelnosti nejsou v daném případě dány, pak by s ohledem na ustálenou praxi o návrhu vůbec nerozhodoval. Povaha dané věci i naplnění ostatních podmínek § 169 odst. 2 věty druhé o. s. ř. připouští, aby usnesení o odkladu vykonatelnosti nebylo odůvodněno vůbec. Stěžovatelé navíc neuvedli, do jakého jejich základního práva výrok napadeného usnesení zasahuje, a zopakovala, že jde o časově omezené pozdržení inkasa, oproti tomu z obsahu spisu, jakož i z jejího návrhu na odložení vykonatelnosti a pozdějšího doplnění plyne, že jí hrozí závažná újma. Právní předchůdce stěžovatelů byl osobou trestně stíhanou, v civilním řízení žalovanou i pravomocně odsouzenou za způsobení úmyslných škod značného rozsahu, jeho dluhy dosahují desítek milionů korun, jsou proti němu vedeny četné exekuce, přičemž jí bylo uloženo, aby mu veškeré prostředky zaslala na bankovní účet ve Švýcarské konfederaci. Má proto důvodnou obavu, že v důsledku neprodleného výkonu budou veškeré prostředky vyvedeny mimo prostor Evropské unie a nebude je možné získat zpět. Smysl dalšího řízení by tak byl zmařen a jí by hrozila vážná nenapravitelná škoda. Vedlejší účastnice dále zmínila, že bylo nutno vážit i přímo hrozící zásah do základů demokratické společnosti, přičemž

poukázala na úlohu politických stran v ústavním systému, na to, že má přes 20 tisíc členů, zásadní měrou se podílí na správě věcí veřejných a na výkonu ústavních funkcí a ztráta finančních prostředků v takové výši by znamenala zásadní ovlivnění řádné politické soutěže. Nejvyšší soud na základě obsahu spisu shledal dostatečné důvody pro odklad vykonatelnosti, a pokud by Ústavní soud jeho rozhodnutí zrušil pro nedostatečné odůvodnění, na pozdějším výroku by se nic nezměnilo, pouze by se stěžovatelům podařilo ji vystavit účinkům probíhající exekuce, takže by nezbylo než přistoupit k dobrovolnému plnění. Odmítla výklad stěžovatelů, že dovolání nelze podat předtím, než je rozhodnutí odvolacího soudu doručeno všem účastníkům řízení, neboť vede k absurdním důsledkům, k čemuž dodala, že dovolání podala přímo k Nejvyššímu soudu v době, kdy již bylo rozhodnutí pravomocné. K námitce, že senát JUDr. Blanky Moudré si sám kauzu přidělil, vedlejší účastnice uvedla, že dovolání včetně návrhu na odklad vykonatelnosti bylo přiděleno senátu č. 33 v souladu s rozvrhem práce od 1. 1. 2016 do 31. 12. 2016. Dle něho o dovoláních ve věcech závazkových s výjimkou věcí z pojištění a věcí obchodních a ochrany spotřebitele rozhoduje pouze tento senát. K porušení práva na zákonného soudce tak zasaženo nebylo. K porušení práv stěžovatelů nemohlo dojít ani procesním postupem Nejvyššího soudu spočívajícím v tom, že si vyžádal od obvodního soudu spis, protože jen takto mohl být naplněn smysl a účel odkladu vykonatelnosti, který by naopak naplněn nebyl, kdyby vyčkával na předložení věci soudem prvního stupně po učinění všech úkonů, přičemž platí, že o odkladu lze rozhodnout kdykoliv v průběhu řízení, jakmile má dovolací soud za to, že byly splněny potřebné podmínky. Úkony podle § 241b o. s. ř. jsou soudu prvního stupně uloženy proto, aby dovolací soud mohl rozhodnout bez zbytečných průtahů, aniž by sám musel provádět další úkony, neznamená to však, že by nebyl oprávněn si vyžádat spis a skutečnosti ověřované soudem prvního stupně podle uvedeného ustanovení si předběžně posoudil sám. Z § 208, 209, 241b a 243c o. s. ř. plyne, že odvolací soud má zásadně pravomoc odmítnout dovolání pro nepřípustnost, jedinou výjimkou je odmítnutí dovolání pro opožděnost, což přísluší soudu prvního stupně. Vedlejší účastnice zmínila i tiskovou zprávu Nejvyššího soudu, z níž plyne, že o některých návrzích na odklad vykonatelnosti tento soud rozhodl v řádech několika dnů, průměrná délka je 49 dnů, o jejím návrhu bylo rozhodnuto po 57 dnech, tj. ve standardní lhůtě. Z toho také plyne, že Nejvyšší soud si v některých případech musí vyžádat spis dříve, než soud prvního stupně uskuteční veškeré úkony podle § 241b o. s. ř. Jestliže stěžovatelé namítli, že Nejvyšší soud odložil vykonatelnost také rozsudku soudu prvního stupně, uvedený soud takto rozhodl v souladu s jejich návrhem i § 243 o. s. ř., navíc vzhledem ke znění výroku rozsudku městského soudu bylo možné tento rozsudek aplikovat, resp. vykonat jen ve spojení s rozsudkem obvodního soudu. Závěrem vedlejší účastnice neshledala, že by v rozhodnutí a postupu Nejvyššího soudu došlo k pochybení ústavněprávní relevance, a proto navrhla odmítnutí ústavní stížnosti pro zjevnou neopodstatněnost, případně její zamítnutí s tím, že k žádnému zásahu do základních práv a svobod nedošlo.

IV. Replika stěžovatelů

15. Ústavní soud zaslal citovaná vyjádření stěžovatelům na vědomí a k případné replice. V ní stěžovatelé poukázali na judikaturu Ústavního soudu, dle níž v materiálně pojímaném demokratickém právním státě musí být výrok soudního rozhodnutí odrazem toho, jak se soud vypořádal v odůvodnění rozhodnutí s věcnou argumentací účastníků řízení a aplikací právního řádu na daný případ, což platí i pro nemeritorní rozhodnutí. Tak tomu nemusí být buď v případě, kdy usnesení nikdo neodporoval, což neplatí tam, kde účastník předestře argumenty, z nichž plynou výhrady proti danému postupu, anebo kdy to připouští povaha věci, což za uvedených okolností splněno nebylo. Vedlejší účastnici stěžovatelé vytkli, že účelově směšuje „odůvodnění rozhodnutí“ a „důvody rozhodnutí“, ačkoliv jde o odlišné instituty, a zopakovali své výhrady obsažené v ústavní stížnosti, tedy že k aplikaci

§ 243 o. s. ř. je nutno přistupovat restriktivně, přičemž Nejvyšší soud je povinen vypořádat veškeré námitky.

16. K tvrzení účastníka i vedlejší účastnice o příslušnosti senátu Nejvyššího soudu č. 33 stěžovatelé uvedli, že rozvrh práce pro rok 2016 rejstřík Ncn nezná a určení funkční příslušnosti soudce a senátu k vyřízení podání zapsaného do tohoto rejstříku není možné, lze však z něho seznat, že k vyřízení občanskoprávních a obchodních podání fyzických a právnických osob, které nebyly zapsány do rejstříků Cdo, Cpjn, Cul, ICdo, Ncu, NSCR a Zp, je příslušných všech 11 senátů zřízených v rámci občanskoprávního a obchodního kolegia a 2 předsedové tohoto kolegia (a to s odkazem na agendu Nd uvedenou v rozvrhu práce u všech senátů tohoto kolegia) a 39 předsedů senátů tohoto kolegia. Judikatura Ústavního soudu přitom zapovídá [např. nález ze dne 15. 6. 2016 sp. zn. I. ÚS 2769/15 (N 115/81 SbNU 795)], aby rozvrh práce ponechal rozhodnutí o přidělení či přerozdělení věci na soudním funkcionáři, což se v daném případě stalo. Za situace, kdy rozvrh práce trpí daným deficitem, mělo být postupováno tak, že podání vedlejší účastnice mělo být bez jakéhokoliv opatření zasláno Nejvyšším soudem soudu prvního stupně k provedení úkonů podle § 241b o. s. ř. nebo měla být příslušnost soudce a senátu určena jiným transparentním způsobem vylučujícím přímý zásah soudního funkcionáře. Nelze mít za to, že senát č. 33 byl automaticky příslušným. Kromě toho podle rozvrhu práce se funkční příslušnost senátu určí podle hmotněprávní, příp. procesní kvalifikace sporné právní otázky, kterou má dovolací soud řešit nebo je za takovou v dovolání označena; takovou může být i otázka předběžná. V dané věci obecné soudy řešily spor z obchodní mandátní smlouvy, která byla uzavřena mezi podnikatelem a nepodnikající právnickou osobou, kterou nelze považovat za spotřebitele, takže šlo o závazkový spor obchodního charakteru. V době podání žaloby byly příslušné soudy okresní, nikoliv krajské, ač šlo o věc obchodní. Z rozvrhu práce se podává, že senát č. 33 není funkčně příslušný k rozhodování o dovolání ve věcech vyplývajících z obchodních závazkových vztahů, jím by zde mohl být senát č. 23. S ohledem na tyto důvody mají stěžovatelé za to, že došlo k zásahu do práva na zákonného soudce.

17. Stěžovatelé rovněž zopakovali, že Nejvyšší soud může o návrhu na odklad vykonatelnosti rozhodnout až poté, co dovolání, které nebylo odmítnuto soudem prvního stupně, mu je „oficiálně“ předloženo, jiný postup by byl v rozporu se systematikou zákona, který rozlišuje mezi řízením o dovolání před soudem prvního stupně a řízením u dovolacího soudu, přičemž oprávnění odložit vykonatelnost napadeného rozhodnutí je začleněno v části řízení u dovolacího soudu, které počíná až předložením spisu soudem prvního stupně. Dovolací soud si – v rozporu se zákonem – vyžádal od obvodního soudu předložení soudního spisu před uplynutím soudcovské lhůty k podání repliky k podání vedlejší účastnice a před uplynutím zákonné lhůty k podání objektivně přípustného dovolání, přičemž takto postupoval – byť z podnětu vedlejší účastnice – poprvé. V jiných případech takto nepostupoval, a to ani tam, kde dovolatel podal dovolání u soudu prvního stupně několik dnů po doručení rozhodnutí odvolacího soudu, zaplatil soudní poplatek a prostřednictvím datové schránky zaslal Nejvyššímu soudu dovolání s doložením zaplacení soudního poplatku a prosbou o přednostní projednání návrhu na odložení vykonatelnosti. Stěžovatelé mají za to, že takto nestranný soud nepostupuje, přičemž se domáhají, aby Nejvyšší soud byl „donucen“ jednat se všemi účastníky nediskriminačním způsobem, tedy aby takto skutečně jednal ve všech případech, a upozorňují, že z již zmíněné statistiky neplyne, že by Nejvyšší soud aplikoval § 243 o. s. ř. často, a ani to, v kolika případech odložil vykonatelnost ještě předtím, než mu byl „oficiálně“ předložen spis soudem prvního stupně. Zpochybňují, že by šlo o ustálenou praxi, a mají za to, že vedlejší účastnici byla poskytnuta výhoda oproti běžným dovolatelům. Za daných okolností jim nelze vyčítat, že mají za to, že Nejvyšší soud rozhodoval pod politickým tlakem a na politickou objednávku, a uvedený soud by měl v řízení o ústavní stížnosti vyvrátit, že tomu tak je, nebo by to měl čestně a poctivě přiznat.

Upozornili i na to, že vyjádření účastníka není koncipováno jako stanovisko předsedy senátu, ale jako stanovisko soudkyně jednající jménem místopředsedy Nejvyššího soudu.

18. K meritu věci stěžovatelé uvedli, že by z usnesení o odkladu vykonatelnosti měl být obsažen popis reálně hrozící konkrétní závažné újmy, což se z napadeného rozhodnutí nepodává, ustanovení § 243 o. s. ř. tak bylo aplikováno mechanicky a formálně, a takovýto formalistický postup by neměl být obecným soudům tolerován. Závěrem vyslovili názor, že by Ústavní soud neměl přehlédnout, že vedlejší účastnice si byla vědoma druhu a rozsahu všech závazků vůči stěžovateli při podpisu mandátní smlouvy ze dne 2. 5. 1997, jak má plynout ze svědecké výpovědi Ing. Miloše Zemana a Ing. Barbory Snopkové v řízení vedeném u obvodního soudu pod sp. zn. 13 C 260/2009.

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

19. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnými stěžovateli, kteří byli účastníky řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelé jsou právně zastoupeni v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatelé vyčerpali všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva, resp. žádný takový prostředek v posuzované věci k dispozici neměli; ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

VI. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

20. Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) není součástí soustavy soudů (srov. čl. 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu právo všeobecného dozoru nad jejich rozhodovací činností; k takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn pouze za situace, kdy obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce a nerespektují hodnotový základ právního řádu daný ústavním pořádkem a mezinárodními závazky České republiky. Proto Ústavní soud napadené soudní rozhodnutí přezkoumal (toliko) z pohledu porušení ústavně zaručených základních práv a svobod, jak je stěžovateli namítáno v ústavní stížnosti, načež dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

21. Stěžovatelé v ústavní stížnosti tvrdí, že v řízení o návrhu vedlejší účastnice na odklad vykonatelnosti bylo porušeno jejich právo na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny. Zde Ústavní soud připomíná, že právo na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny se nevyčerpává vymezením věcné, funkční a místní příslušnosti soudu podle příslušného procesního předpisu ani pouhým zákonným vymezením obsazení soudu podle zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, nýbrž dále vyžaduje, aby pravidla přidělování soudní agendy byla stanovena přímo v rozvrhu práce, a to předem, transparentně a obecnou formou, a aby obsahovala záruky proti případnému zneužití [viz v podrobnostech nález ze dne 27. 2. 2015 sp. zn. I. ÚS 1171/14 (N 47/76 SbNU 649)]. Ústavní soud ve své judikatuře zastává názor (viz citovaný nález), že pro obecné soudy je rozvrh práce „zákonem“, základním kamenem jejich rozhodovací činnosti (jde o *lex specialis* ve vztahu k obecně stanoveným pravidlům příslušnosti soudu a soudce), přičemž i takový akt je zapotřebí správně a adekvátně interpretovat ve smyslu posuzované problematiky. Současně však Ústavní soud respektuje tu skutečnost, že v praxi správné přidělení věci podle rozvrhu práce soudu může být někdy „hraničním problémem“, závislým na odpovídajícím použití a výkladu hmotného práva, ovšem tam, kde je předmět sporu jasně vymezen, může pochybení dosáhnout ústavněprávní intenzity spočívající v porušení čl. 38 odst. 1 Listiny.

22. Ústavní soud proto na tomto základě zkoumal, zda Nejvyšší soud respektoval pravidla přidělování věcí stanovená v rozvrhu práce pro rok 2016. Věc byla přidělena senátu č. 33, jehož členy tehdy byli soudkyně JUDr. Blanka Moudrá a JUDr. Ivana Zlatohlávková a soudci JUDr. Václav Duda a JUDr. Pavel Krbek; do působnosti tohoto senátu náleželo rozhodování o dovoláních ve věcech závazkových, s výjimkou věcí z pojištění a věcí obchodních, a o dovoláních ve věcech, v nichž je řešena otázka ochrany spotřebitele, nebylo--li stanoveno jinak, ve sporech ze závazkových práv a povinností vzniklých po 1. 1. 2014, ve věcech, v nichž předcházelo rozhodčí řízení, jehož předmětem byl spor ze spotřebitelské smlouvy, a konečně ve věcech Nd. Vzhledem k tomu, že rozvrh práce (resp. rejstřík) označení "Ncn" neznal a ani výslovně nestanovil působnost určitého senátu rozhodovat o odkladu vykonatelnosti, lze vycházet z toho, že věc byla s ohledem na akcesorickou povahu daného návrhu přidělena tomu senátu, kterému náleželo rozhodovat o dovolání vedlejší účastnice. Nutno dodat, že pokud snad Nejvyšší soud měl za to, že jde o věc nespadající do specializace žádného senátu, a přidělil ji dle rozvrhu práce předseda kolegia s ohledem na „zájem plynulého vyřízení“ senátu č. 33, uplatní se na tento způsob přidělování přiměřeně závěry Ústavního soudu obsažené v bodech 24 a 25 tohoto nálezu, které se týkají ústavních požadavků na obsah soudního rozvrhu práce a ústavněprávních konsekvencí pro případ, že tyto požadavky nesplňují.

23. Z hlediska přidělení věci senátu č. 33 však Ústavní soud dospěl k závěru, že k pochybení nedošlo z důvodu povahy přidělované věci. Do působnosti senátu č. 33 patřilo rozhodování o dovolání v závazkových věcech, to však s výjimkou obchodních (viz blíže sub 22). Jak uvedl Nejvyšší soud v usnesení ze dne 15. 12. 1998 sp. zn. 33 Cdo 2272/1998, závazkový vztah mezi stranami, které uzavřely dohodu podle § 262 odst. 1 obchodního zákoníku, tedy že se jejich vztah řídí obchodním zákoníkem, je závazkovým vztahem obchodním a spor mezi těmito stranami je z procesního hlediska obchodní věcí. Otázkou ovšem je, zda v daném případě o takovou věc skutečně mohlo jít, když jediným vodítkem mohlo být to, že smluvní strany pouze jimi uzavřenou smlouvu nazvaly „mandátní“. Ta byla sice jako smluvní typ upravena a označena v obchodním zákoníku (§ 566 a násl. zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník), avšak pro spolehlivý závěr pro to, že tedy toliko tímto způsobem projevily vůli podřídit daný závazkový vztah tomuto předpisu, to není dostačující. K tomu Ústavní soud dodává, že i kdyby byl jiného názoru, nemohl by však dospět k závěru, že Nejvyšší soud postupoval svévolně, neboť přinejmenším šlo o zmíněný „hraniční problém“ (viz sub 21), kdy přidělení věci záviselo na nikoliv jednoduchém hmotněprávním posouzení, které nebylo možno vyřešit pouze na základě toho, zda byl onen odkaz označen terminologií jednoho či druhého zákoníku; samotné označení – smlouva mandátní či smlouva příkazní – nepředstavuje dostatečné odlišení, neboť znamená v právnické terminologii totéž, a nevede tak k bezpečnému závěru, že jde o tzv. fakultativní obchod (tedy závazkový vztah řídící se po dohodě jeho stran pravidly podle § 262 obchodního zákoníku, v tehdy účinném znění), když navíc způsob vymezení působnosti senátu č. 33 spolehlivý závěr o jeho příslušnosti pouze na základě tohoto označení neumožňoval.

24. V nálezu sp. zn. I. ÚS 2769/15 (sub 16), kterého se stěžovatelé dovolávají, Ústavní soud dále dospěl k závěru, že pravidla přidělování soudní agendy musejí být stanovena přímo v rozvrhu práce (formální aspekt) a musejí být transparentní, obecná, určená předem a musí obsahovat záruky proti případnému zneužití (materiální aspekt). V souvislosti s druhým aspektem uvedl, že „rozvrh práce musí obsahovat transparentní předem stanovená obecná pravidla pro určení konkrétního soudce nebo soudců v senátu, kteří ve věci budou rozhodovat, pravidla pro jejich zastupování v případě jejich důvodné krátkodobé absence či podjatosti i pravidla pro přerozdělování věcí pro případ dlouhodobé absence soudce“, a „tudíž nemůže rozhodnutí o přidělení či přerozdělení věci přenechat na soudním funkcionáři, neboť takové uspořádání ohrožuje nezávislost soudců a důvěru veřejnosti v soudní moc a zbavuje účastníky

řízení účinné ochrany proti účelové manipulaci“, přičemž „[s]oudce, který byl povolán na základě takového rozhodnutí soudního funkcionáře, není zákonným soudcem podle čl. 38 odst. 1 Listiny“, a „vzhledem k absenci účinných záruk poskytovaných českým právním řádem proti zneužití diskrece předsedy soudu při přidělování a přerozdělování věcí je takové přidělení či přerozdělení věci rovněž v rozporu s interní nezávislostí soudců, která je nedílnou komponentou práva na nezávislý a nestranný soud chráněného čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy [o ochraně lidských práv a základních svobod] a nesplňuje požadavky stanovené právem na nezávislý a nestranný soud podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy [o ochraně lidských práv a základních svobod]“.

25. Uvedeným požadavkům rozvrh práce Nejvyššího soudu pro rok 2016 nevyhovoval. Podle tohoto rozvrhu věci přidělené příslušnému senátu přiděluje jeho jednotlivým členům řídící předseda senátu, přičemž dbá na rovnoměrné vytížení všech členů senátu; je-li v senátu zařazen větší počet soudců než tři, složení senátu, který rozhodne přidělenou věc, není-li stanoveno rozvrhem práce jinak, určuje řídící předseda senátu. Vzhledem k tomu, že v senátě č. 33 byli čtyři soudkyně a soudci, bylo pouze na řídícím předsedovi senátu, kterému z členů senátu věc přidělí a v jakém složení bude daný senát věc rozhodovat. Takováto pravidla přidělování věcí jednotlivým soudcům nelze označit za objektivní, transparentní a za předem určená; takové rozvržení práce je v rozporu s požadavky práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny. V okamžiku, kdy věc napadla k Nejvyššímu soudu, nebylo možné podle těchto pravidel určit, konkrétně který ze soudců by ji měl rozhodovat, na čemž nic nemění, že „shodou okolností“ v tomto případě je těchto možností méně než v případě jiných (mnohočlenných) senátů Nejvyššího soudu, neboť tato skutečnost jen omezuje, nikoliv však vylučuje možnost nežádoucího účelového přidělování věci soudci, resp. ustanovování senátu, a stejně není podstatné, že o přidělení věci nerozhodoval soudní funkcionář (v užším smyslu), ale řídící předseda senátu. Pakliže věc byla přidělena soudcům tímto způsobem, nezbylo Ústavnímu soudu než konstatovat porušení práva na zákonného soudce i z tohoto důvodu. Ústavní soud zdůrazňuje, že uvedené závěry se vztahují k rozvrhu práce platnému pro tu část roku 2016, ve které byla předmětná věc přidělena senátu č. 33, a nikoliv rozvrhu práce aktuálně platnému.

26. Stěžovatelé dále namítli, že Nejvyšší soud ústavní stížností napadené usnesení neodůvodnil, resp. že se nevypořádal s jejich argumentací, přičemž tím vyslal veřejnosti poselství, že i když povinnému reálně nehrozí závažná újma, není třeba plnit uložené povinnosti, stačí formálně podat dovolání s návrhem na odklad vykonatelnosti. Této námitce mohl Ústavní soud přisvědčit jen zčásti, neboť návrh na odklad vykonatelnosti byl vedlejší účastnicí odůvodněn, avšak Nejvyšší soud na její argumentaci ve svém vyhovujícím usnesení nereagoval. K povinnosti odůvodnit své usnesení o odkladu vykonatelnosti se Ústavní soud vyjádřil v nálezu ze dne 23. 8. 2017 sp. zn. III. ÚS 3425/16 (N 154/86 SbNU 563), a to v případě jak negativního rozhodnutí, o nějž tehdy šlo, tak i toho pozitivního (viz body 32 a 33 odůvodnění citovaného nálezu). Konstatoval-li Nejvyšší soud v odůvodnění napadeného usnesení toliko naplnění zákonné podmínky pro odložení vykonatelnosti dovoláním napadeného rozhodnutí, tedy aniž by alespoň stručně uvedl, jaké konkrétní věcné důvody ho k tomuto závěru vedly, a v této souvislosti se nijak nevypořádal s argumenty stěžovatelů, které ve svých podáních vůči návrhu vedlejší účastnice uplatnili, pak Ústavní soud nemůže než uzavřít, že Nejvyšší soud nerespektoval příslušnou procesní úpravu (§ 169 odst. 2 o. s. ř.), jeho rozhodnutí je nepřezkoumatelné, což vede k závěru o přítomnosti prvku libovůle v soudním rozhodování, a to nikoli v podobě úmyslného pochybení (to ani stěžovatelé netvrdí), nýbrž v podobě systémové vady.

27. A tak tomu je i v tomto případě, neboť návrh vedlejší účastnice na odklad vykonatelnosti je odůvodněn podstatnými skutečnostmi, ovšem bez významu zjevně není ani oponentura, kterou stěžovatelé ve svých vyjádřeních předestřeli. Nepromítla-li se

argumentace stran v tak pro obě strany řízení závažné věci do odůvodnění napadeného usnesení, zůstává objektivně jen věcí spekulace, z jakých důvodů bylo o odkladu vlastně rozhodnuto. Samotná hrozba vážnou újmou může spočívat jak v důsledcích výkonu dovoláním napadeného rozhodnutí, tak ale i v tom, že i v případě úspěchu dovolatele již nebude možné zjednat nápravu následků mezitím vykonaného rozhodnutí. Ani jedno však z napadeného usnesení neplyne, neboť to není dostatečně zdůvodněno. Proto Ústavní soud dospěl k závěru, že Nejvyšší soud porušil rovněž právo stěžovatelů na řádný proces podle čl. 36 odst. 1 a 4 Listiny, neboť do jejich právního postavení zjednaného pravomocným rozhodnutím bylo zasaženo nepřezkoumatelným postupem, přičemž pouhý odkaz na § 243 o. s. ř. k naplnění této ústavní kautely (požadavek řádného odůvodnění zásahu – viz k tomu nález ze dne 23. 8. 2017 sp. zn. III. ÚS 3425/16) nedostačuje.

28. Uvádějí-li stěžovatelé, že Nejvyšší soud postupoval nestandardně, když si vyžádal od obvodního soudu spis, a rozhodl ještě předtím, než skončilo řízení o dovolání před soudem prvního stupně, jde o námitku pro výsledek řízení – a vzhledem k výsledku řízení (které se bude opakovat) – bezpředmětnou. Nicméně Ústavní soud pokládá za potřebné dodat, že interpretace příslušných procesních předpisů musí vždy směřovat k tomu, aby obecnými soudy poskytovaná ochrana práv účastníků řízení byla rychlá a účinná, což v některých případech vyžaduje, aby soud jednal (zasáhl) v podstatě ihned, bez jakýchkoliv průtahů. Stěžovatelé sice zdůrazňují nutnost dodržovat určitou proceduru tak, jak ji vyvozují z příslušné právní úpravy, z ústavní stížnosti však není zcela zřejmé, na jakém procesním právu měli být daným postupem Nejvyššího soudu dotčeni, resp. proč by postup, kterého se stěžovatelé domáhají, předcházel požadavku na efektivní ochranu práv dotčeného účastníka řízení. Kdyby takto Nejvyšší soud postupoval pouze v případě vedlejší účastnice, bylo by možné se ztotožnit s názorem stěžovatelů, že by mohlo jít o porušení zásady rovnosti vůči jiným účastníkům soudního řízení, kteří se rovněž domáhali odložení vykonatelnosti napadeného rozhodnutí, a že to může vyvolávat v očích veřejnosti pochybnosti o určitém „privilegovaném“ zacházení s vedlejší účastnicí. Současně však platí, že pokud by pro takový postup v daném případě existovaly závažné důvody, nebylo by mu (jako takovému) z hlediska ústavnosti možné nic vytknout. Dlužno ale dodat, nic nenasvědčuje tomu, že by vedlejší účastnice byla skutečně nějak upřednostněna, bylo-li v jiných věcech o návrzích na odklad vykonatelnosti rozhodnuto v podstatně kratší době, přičemž se Ústavnímu soudu nejeví až tak podstatné, zda v těchto případech si Nejvyšší soud vyžádal soudní spis k nahlédnutí, či nikoliv.

29. Námitky stěžovatelů, že dovolání bylo „předčasné“, neboť napadené rozhodnutí odvolacího soudu v době jeho podání ještě nenabylo právní moci, a že Nejvyšší soud protiprávně odložil i vykonatelnost rozhodnutí soudu prvního stupně, považuje Ústavní soud za zjevně neopodstatněné již jen pro absenci jakéhokoliv ústavněprávního přesahu, přičemž z hlediska věcné správnosti pro stručnost odkazuje i na argumentaci Nejvyššího soudu (i vedlejší účastnice) obsaženou ve vyjádření k ústavní stížnosti.

30. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud podané ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a napadené rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Takto rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 odst. 2 zákona o Ústavním soudu). O návrhu podle § 39 Ústavní soud sice nerozhodl, nicméně mu fakticky vyhověl, když rozhodl v co nejkratší době poté, co byla vyřešena otázka procesního nástupnictví (sub 4).

Č. 56
Požadavek právní jistoty při rozhodování ve skutkově i právně shodných věcech (sp. zn. II. ÚS 3236/18 ze dne 9. dubna 2019)

Pokud Nejvyšší soud odmítl věcně projednat podané dovolání s dominantním argumentem, že jeho přípustnost je podle zákona založena na rozporu rozhodnutí odvolacího soudu s rozhodovací praxí dovolacího soudu, a nikoliv na rozporu rozhodnutí odvolacího soudu s jiným rozsudkem jiného odvolacího soudu, přičemž však prokazatelně již znal výsledek dovolacího řízení o tomto „jiném rozsudku jiného odvolacího soudu“, který ovšem konstatoval nesprávnost jeho právního názoru, dopustil se nepřípustného formalismu a odepření přístupu k soudu. Povinnost sjednocovat judikaturu ve věcech týkajících se podústavního práva přitom nepřísluší Ústavnímu soudu, ale obecným soudům, zejména a právě Nejvyššímu soudu. V pochybnostech a hraničních případech proto Nejvyšší soud má hledat způsoby, jakými sjednotí judikaturu obecných soudů, namísto hledání způsobů pro procesní odmítnutí dovolání.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání v senátu složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a soudce Ludvíka Davida a soudkyně Kateřiny Šimáčkové ve věci ústavní stížnosti stěžovatele Společenství vlastníků jednotek Klášterní dvůr 931–934, se sídlem Klášterní Dvůr 932, Rajhrad, zastoupeného Mgr. Evou Kantoříkovou, advokátkou, se sídlem Jaselská 14, Brno, směřující proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2018 č. j. 33 Cdo 5152/2016-170, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2018 č. j. 33 Cdo 5152/2016-170 bylo porušeno právo stěžovatele na přístup k soudu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto usnesení se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a průběh předchozího řízení

1. Včas podanou ústavní stížností (§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a splňující i ostatní zákonem stanovené podmínky řízení [§ 75 odst. 1 *a contrario*; § 30 odst. 1 a § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu] brojí stěžovatel proti v záhlaví citovanému usnesení Nejvyššího soudu, neboť má za to, že jím bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Z ústavní stížnosti a z vyžádaného soudního spisu zjistil Ústavní soud zejména následující skutečnosti.

3. Nejvyšší soud ústavní stížností napadeným usnesením podle ustanovení § 243c odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“) odmítl jako nepřípustné dovolání stěžovatele, kterým byl napaden rozsudek Městského soudu v Praze (dále též jen „městský soud“) ze dne 11. 5. 2016 č. j. 91 Co 544/2015-138. Tímto rozsudkem byl potvrzen rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 3 (dále též jen „obvodní soud“) ze dne 23. 7. 2015 č. j. 7 C 47/2015-70, zamítající žalobu, jíž se stěžovatel domáhal po žalované (společnost Tokad, s. r. o.) zaplacení částky 380 083,30 Kč včetně blíže specifikovaného úroku z prodlení z titulu nesprávného vyúčtování dodávky tepla za rok 2011. Sporná částka měla podle názoru stěžovatele představovat bezdůvodné obohacení, které žalovaná získala na jeho úkor.

4. Zatímco obvodní soud zamítl žalobu stěžovatele z důvodu, že jeho nárok na vydání bezdůvodného obohacení byl již promlčen, přičemž však tento soud dospěl k závěru, že žalovaná nebyla oprávněna k jednostrannému zvýšení ceny tepelné energie; městský soud rozsudek prvního stupně sice potvrdil, ale současně dovodil, že se smluvní strany platně dohodly [v čl. III (Cenová doložka) přílohy č. 1 (Cenové ujednání) ke smlouvě o dodávce tepelné energie č. 1/2009], že sjednaná cena tepelné energie je pouze cenou předběžnou a může být následně jednostranně měněna, a to mj. v závislosti na dodaném množství tepelné energie, což dle názoru odvolacího soudu odpovídá i postupům Energetického regulačního úřadu vyjádřeným v jeho cenových rozhodnutích. Městský soud pro úplnost zdůraznil, že závěr o neplatnosti smluvního ujednání umožňujícího dodavateli jednostranné zvyšování dříve sjednané ceny, dovozený Nejvyšším soudem s odkazem na ustanovení § 56 odst. 3 písm. i) zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský zákoník“) ve vztahu ke spotřebitelům (srov. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 5205/2007 ze dne 8. 12. 2009), je v nyní projednávané věci nepoužitelný, neboť stěžovateli, jakožto právnické osobě, nemůže být přiznáno postavení spotřebitele. Městský soud uzavřel, že s ohledem na skutečnost, že stěžovatel splnil svou smluvní povinnost a zaplatil předmětnou fakturu č. 7/2012, nemohlo dojít na straně žalované k získání bezdůvodného obohacení, a stěžovateli tak nevzniklo právo na jeho vydání.

5. Rozsudek odvolacího soudu stěžovatel napadl dovoláním, v němž v otázce vymezení předpokladů přípustnosti uvedl, že rozhodnutí odvolacího soudu odporuje závěrům judikatury Nejvyššího soudu, konkrétně výše uvedenému rozsudku sp. zn. 21 Cdo 5205/2007, neboť vztah ze smlouvy o dodávce tepelné energie mezi stěžovatelem, který je co do právní formy společenstvím vlastníků jednotek, a žalovanou je vztahem ze spotřebitelské smlouvy. Stěžovatel je sice právnickou osobou, avšak při uzavírání smlouvy vystupoval jako spotřebitel. Jednostranné zvyšování ceny tepla ze strany žalované, coby dodavatele, resp. podnikatele, je dle názoru stěžovatele vyloučené. Stěžovatel v dovolání v této souvislosti zdůraznil, že „právní posouzení odvolacího soudu je v rozporu nejen s právním posouzením soudu prvního stupně, ale i s dřívějším rozhodnutím Městského soudu v Praze ve skutkově zcela shodné věci, ve které bylo rozhodnuto rozsudkem ze dne 8. 4. 2015 sp. zn. 13 Co 20/2015. [Městský soud v tomto rozsudku uvedl, že ujednání o cenové doložce považuje za neurčité, a proto neplatné ve smyslu ustanovení § 37 odst. 1 občanského zákoníku, přičemž za platně sjednanou považoval ve shodě se soudem nalézacím výchozí cenu ve výši 525 Kč/GJ.] V této věci podal dovolání žalovaný [společnost Tokad, s. r. o.], o kterém doposud nebylo rozhodnuto“.

6. Jak bylo zmíněno výše, Nejvyšší soud dovolání stěžovatele jako nepřípustné odmítl, když obsáhle odůvodnil, mj. s odkazem na judikaturu Soudního dvora Evropské unie, že rozhodnutí odvolacího soudu není v rozporu s nosným důvodem shora uvedeného rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 5205/2007. Stěžovatel coby právnická osoba totiž nemohl ve

smlouvě o dodávce tepelné energie vystupovat v postavení spotřebitele. Z uvedeného závěru ovšem vyplynulo, že rozhodnutí odvolacího soudu nemohlo být v rozporu s citovaným rozsudkem Nejvyššího soudu, což současně vyloučilo stěžovatelem tvrzený předpoklad přípustnosti dovolání. Nejvyšší soud dále uvedl, že „přípustnost dovolání podle § 237 o. s. ř. je zjednodušeně řečeno založena na rozporu rozhodnutí odvolacího soudu s rozhodovací praxí dovolacího soudu (popř. tím, že jde o právní otázku v jeho rozhodovací činnosti doposud nevyřešenou), a nikoli na rozporu rozhodnutí odvolacího soudu s rozsudkem jiného odvolacího soudu. Sluší se poznamenat, že rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2017 sp. zn. 28 Cdo 3618/2015 byly rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 8. 4. 2015 č. j. 13 Co 20/2015-234 a částečně i rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 3 ze dne 31. 7. 2014 č. j. 9 EC 386/2011-183 zrušeny a věc byla vrácena Obvodnímu soudu pro Prahu 3 k dalšímu řízení“.

II. Argumentace stěžovatele

7. Proti tomuto usnesení nyní stěžovatel brojí předkládanou ústavní stížností, v níž opakovaně uvádí, že „tím, že mu v právním vztahu plynoucím ze smlouvy o dodávkách tepla nebyla poskytnuta ochrana jako spotřebiteli, došlo k zásahu do jeho základních práv zaručených Ústavou České republiky a Listinou základních práv“. Stěžovatel se dále domnívá, že „tím, že se Nejvyšší soud nezabýval otázkou platnosti cenové doložky […] došlo k zásahu do jeho základních práv zaručených Ústavou České republiky a Listinou základních práv. Městský soud v Praze na základě toho, že cenovou doložku posoudil jako platnou, dospěl k závěru, že společnost Tokad byla oprávněna cenu tepla zvýšit“. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvádí, že tento závěr městského soudu je v rozporu s jiným rozhodnutím Městského soudu v Praze, resp. je v rozporu s rozhodnutím Nejvyššího soudu, které bylo vydáno až poté, co stěžovatel podal dovolání.

III. Vyjádření účastníka řízení

8. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil Nejvyšší soud.

9. Nejvyšší soud pouze konstatoval, že neshledal ve svém procesním postupu žádná pochybení, která by zakládala porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces. Vzhledem k tomu, že z tohoto vyjádření neplyne nic, co by již nebylo obsahem vyžádaného spisu, resp. napadených rozhodnutí a ústavní stížnosti, Ústavní soud je nepředal stěžovateli k replice.

10. Žalovaná společnost Tokad, s. r. o., se k výzvě Ústavního soudu nevyjádřila, čímž se konkludentně vzdala postavení vedlejšího účastníka řízení.

IV. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

11. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

12. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že není součástí soudní soustavy, a nepřísluší mu proto ani právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz)]. Do jejich rozhodovací činnosti je oprávněn zasáhnout pouze, došlo-li v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv chráněných ústavním pořádkem. Skutečnost, že se obecný soud opřel o právní názor (resp. o výklad zákona, případně jiného právního předpisu), se kterým se stěžovatel neztotožňuje, nezakládá sama o sobě relevantní důvod k podání ústavní stížnosti [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 188/94 ze dne 26. 6. 1995 (N 39/3 SbNU 281)]. Ústavní soud však na druhé straně konstatuje, že výklad a následná aplikace právních předpisů obecnými soudy mohou být v některých případech natolik extrémní, že vybočí z mezí hlavy páté Listiny, jakož i z principů ovládajících demokratický právní stát,

a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva. To je právě případ stěžovatele.

13. Jak vyplývá z výše podané rekapitulace předchozího průběhu řízení a obsahu ústavní stížnosti, stěžovatel Nejvyššímu soudu vytýká, že mu nepřiznal postavení spotřebitele a nezabýval se otázkou platnosti cenové doložky.

14. Co se týká první námitky, Ústavní soud se ztotožňuje se závěrem Nejvyššího soudu, že pojem „spotřebitel“, jenž byl v soukromoprávní linii zakotven do právního řádu s účinností od 1. 1. 2000 novelou občanského zákoníku č. 367/2000 Sb. (spotřebitelem je osoba, která při uzavírání a plnění smlouvy nejedná v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti), jež v nyní projednávané věci představuje použitelný právní rámec, musí být vykládán tzv. eurokonformním způsobem. Požadavek na eurokonformní výklad národního práva v souladu s čl. 4 odst. 3 Smlouvy o Evropské unii a judikaturou Soudního dvora Evropské unie je v judikatuře Ústavního soudu považován za princip, podle kterého mají být národní právní předpisy, včetně Ústavy, interpretovány v souladu s principy evropské integrace a spolupráce unijních orgánů a orgánů členského státu [srov. zejména nález sp. zn. Pl. ÚS 66/04 ze dne 3. 5. 2006 (N 93/41 SbNU 195; 434/2006 Sb.)]. Nejvyšší soud zcela správně odkázal na rozsudek Soudního dvora ze dne 22. 1. 2001ve spojených věcech Cape Snc proti Idealservice Srl (C-541/99) a Idealservice MN RE Sas proti OMAI Srl (C-542/99), z něhož jednoznačně plyne, že pojem „spotřebitel“ obsažený ve směrnici Rady 93/13/EHS o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách, jež byla do českého právního řádu transponována právě výše zmíněným zákonem č. 367/2000 Sb., musí být vztažen výlučně na fyzické osoby; *a contrario* je tedy vyloučeno rozšíření definice spotřebitele na právnické osoby. Nejvyšší soud tedy neměl jinou možnost než předpoklad přípustnosti založený na stěžovatelově tvrzení o možnosti rozšíření definice spotřebitele rovněž na právnické osoby odmítnout. Tuto námitku, opakovaně předkládanou rovněž v nyní projednávané ústavní stížnosti, proto musí ze stejných důvodů odmítnout rovněž zdejší soud.

15. Ve druhé otázce, týkající se přípustnosti dovolání ohledně platnosti cenové doložky, se však zdejší soud s Nejvyšším soudem neztotožnil a dospěl k závěru, že námitky předkládané stěžovatelem jsou důvodné. Jak bude totiž dále vysvětleno, výsledek proběhnuvšího řízení není slučitelný s předchozími judikatorními závěry Nejvyššího soudu, což s přihlédnutím ke specifičnosti vzniklé situace (obecné soudy rozhodovaly v totožné věci, tj. věci týkající se stejných nároků uplatňovaných stejnými účastníky, avšak diametrálně odlišně) nemůže Ústavní soud akceptovat.

16. S ohledem na výše uvedené je přitom zřejmé, že Ústavní soud Nejvyššímu soudu primárně nevytýká způsob posouzení přípustnosti dovolání. Nepřehlédl totiž, že stěžovatel řádně nevymezil, v čem spatřuje splnění této obligatorní náležitosti dovolání podle ustanovení § 241a odst. 2 o. s. ř. V celé řadě svých rozhodnutí přitom Ústavní soud potvrdil, že tento mimořádný opravný prostředek musí vymezení předpokladů přípustnosti obsahovat, mj. proto, že k jeho podání je povinné zastoupení advokátem, jehož úkolem je seznámit se s ustálenou rozhodovací praxí Nejvyššího soudu a zvážit, zda ve věci existuje právní otázka, která nebyla dosud řešena, byla řešena obecnými soudy rozdílně, odchylně od ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, nebo je nutné se od ustálené judikatury odchýlit [srov. zejména stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 ze dne 28. 11. 2017 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.) a tam citovanou judikaturu].

17. Ústavní soud si je rovněž vědom okolnosti, že stěžovatel rozhodovací praxi Nejvyššího soudu v dovolání nezmínil a odkázal toliko na rozpor rozhodnutí odvolacího soudu s rozhodnutím jiného odvolacího soudu (resp. jiného senátu stejného soudu). Nejvyššímu soudu lze proto do značné míry přisvědčit v tom směru, že v nyní projednávaném případě stěžovatel řádně nevymezil, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání. Na uvedeném nemění nic ani skutečnost, že argument rozporu rozhodnutí

odvolacího soudu s rozhodnutím Nejvyššího soudu je nyní předkládán v ústavní stížnosti. Stěžovatel sice upřesňuje, že shora citovaný rozsudek Nejvyššího soudu byl vydán až poté, co podal dovolání, a logicky tak na něj nemohl odkázat, nicméně nelze vyloučit, že mohl poukázat i na relevantní dřívější judikaturu Nejvyššího soudu, jež by potvrzovala jím předkládaný právní názor.

18. V nyní projednávaném případě je však podle přesvědčení Ústavního soudu podstatné, že si byl samotný Nejvyšší soud vědom skutečnosti, že rozhodnutí odvolacího soudu, jež stěžovatel napadl dovoláním, prokazatelně odporuje předchozím judikatorním závěrům dovolacího soudu (mj. vydaným v řízení týkajícím se vyúčtování dodávek tepla za rok 2010, a tedy v řízení se stejnými účastníky). Jak totiž vyplývá ze shora podané rekapitulace dosavadního průběhu řízení, Nejvyšší soud v ústavní stížností napadeném usnesení výslovně odkázal na shora citovaný rozsudek ze dne 25. 4. 2017 č. j. 28 Cdo 3618/2015-254, v němž ovšem uvedl (srov. s. 4), že „dovolací soud rovněž […] zaujal závěr, že požadavku na určité vymezení smluvní ceny neodpovídá stanovení ceny jako ceny předběžné […] v takovém případě totiž nejsou smluvní strany v okamžiku uzavření kupní smlouvy schopny jednoznačně rozpoznat výši skutečné kupní ceny; požadavek, aby kupní cenu bylo možné zcela nepochybně určit již v době uzavření kupní smlouvy, tedy není naplněn, a kupní smlouvu proto za takovýchto podmínek nelze platně uzavřít“. Nejvyšší soud proto v citovaném rozsudku dovodil, že související závěr odvolacího soudu o určitém, a tudíž platném dojednání ceny dodané tepelné energie výchozí částkou 525 Kč/GJ neobstojí.

19. Rozhodnutí odvolacího soudu vydané v nyní projednávaném případě (týkajícím se vyúčtování dodávek tepla za rok 2011) však vychází z odlišného právního názoru, jenž akceptuje, že sjednaná cena tepelné energie je pouze cenou předběžnou. Odvolací soud totiž uvádí (srov. s. 5), že „ujednání v čl. III. ‚Cenová doložka‘ o možnosti změnit cenu tepelné energie v závislosti na množství dodaného tepla je platné, a [stěžovatel] byl proto povinen změněnou cenu žalované uhradit“.

20. V řízení o jedné a téže věci, tj. věci týkající se stejného nároku, založeného na stejném smluvním ujednání uzavřeném mezi stejnými účastníky, tak obecné soudy dospěly ke zcela odlišným právním závěrům. Zatímco v soudním řízení týkajícím se vyúčtování dodávek tepla za rok 2010 Nejvyšší soud konstatoval, že nedošlo k platnému sjednání kupní ceny, a to ani ve vztahu k výchozí částce 525 Kč/GJ, přičemž s takto vysloveným právním názorem vrátil věc soudu prvního stupně; v řízení souvisejícím s vyúčtováním dodávek tepla za rok 2011, jež je přezkoumáváno v nyní projednávané ústavní stížnosti, byl pravomocným rozhodnutím odvolacího soudu aprobován názor, že cenová doložka byla sjednána platně, což dodavateli tepelné energie umožnilo v konečném vyúčtování přihlédnout k případným změnám (např. změně cen paliv) a navýšit výchozí předběžnou cenu 525 Kč/GJ. Tento výsledný stav nejednoty judikatury, jenž je apriorně ústavně nekonformní, však nemůže Ústavní soud akceptovat.

21. Ústavní soud totiž připomíná, že rozdílná rozhodovací praxe soudů o totožných věcech je zásadně nežádoucí. Ústavní soud již v minulosti podotkl [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 2571/16 ze dne 8. 11. 2016 (N 214/83 SbNU 391)], že materiální právní stát je vystavěn mimo jiné na důvěře občanů v právo a právní řád. Podmínkou takové důvěry je stabilita právního řádu a dostatečná míra právní jistoty občanů. Stabilita právního řádu a právní jistota jsou ovlivňovány nejen legislativní činností státu (tvorbou práva), ale též činností státních orgánů aplikujících právo, neboť teprve aplikace a interpretace právních norem vytváří ve veřejnosti vědomí toho, co je a co není právem. Stabilitu práva, právní jistotu jednotlivce a v konečném důsledku též míru důvěry občanů v právo a v instituce právního státu jako takové proto ovlivňuje i to, jakým způsobem orgány aplikující právo, tedy především soudy, jejichž základním úkolem je poskytovat ochranu právům (čl. 90 Ústavy), přistupují k výkladu právních norem. Princip rovnosti před zákonem pak znamená, že zákon by měl být vykládán

pro všechny případy splňující stejné podmínky stejně [nález sp. zn. II. ÚS 566/05 ze dne 20. 9. 2006 (N 170/42 SbNU 455)]. Ústavní soud v minulosti též opakovaně zdůraznil, že rovnost v právech, vyplývající z čl. 1 věty prvé Listiny, zakládá právo na předvídatelné rozhodování v obdobných případech, čímž vylučuje libovůli při aplikaci práva [srov. nález sp. zn. II. ÚS 550/18 ze dne 22. 5. 2018 (N 101/89 SbNU 503)].

22. Shora předestřeným ústavním požadavkům však Nejvyšší soud v nyní projednávaném případě nedostál, neboť odmítnutím stěžovatelova dovolání zapříčinil stav, v rámci kterého byla ve skutkově i právně shodné věci, tj. ve věci týkající se stejných nároků a stejných osob, vydána vzájemně neslučitelná rozhodnutí, z nichž jedno je konečné (nyní napadené odmítací usnesení Nejvyššího soudu) a druhé co do vysloveného právního závěru dovolacího soudu závazné pro nalézací soud, jemuž byla věc vrácena. Nejvyšší soud přitom měl a mohl tomuto nežádoucímu výsledku jednoduše zabránit tím, že by využil svých pravomocí v oblasti sjednocování judikatury. Jak se totiž podává z obsahu spisu, dovolání podal stěžovatel v nyní projednávané věci dne 18. 8. 2016 (č. l. 151), takže samozřejmě ještě nemohl argumentovat rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2017 č. j. 28 Cdo 3618/2015-254, kterým byl přezkoumáván shora citovaný rozsudek Městského soudu v Praze č. j. 13 Co 20/2015-234. Právě na tento rozsudek Městského soudu v Praze však stěžovatel v dovolání výslovně poukázal.

23. Pokud tedy za dané procesní situace Nejvyšší soud odmítl věcně projednat podané dovolání s dominantním argumentem, že jeho přípustnost je podle zákona založena na rozporu rozhodnutí odvolacího soudu s rozhodovací praxí dovolacího soudu, a nikoliv na rozporu rozhodnutí odvolacího soudu s jiným rozsudkem jiného odvolacího soudu, přičemž však prokazatelně již znal výsledek dovolacího řízení o tomto „jiném rozsudku jiného odvolacího soudu“, který ovšem konstatoval nesprávnost jeho právního názoru, dopustil se nepřípustného formalismu a odepření přístupu k soudu. Povinnost sjednocovat judikaturu ve věcech týkajících se podústavního práva přitom nepřísluší Ústavnímu soudu [srov. např. nálezy sp. zn. III. ÚS 3725/13 ze dne 10. 4. 2014 (N 55/73 SbNU 89) či sp. zn. IV. ÚS 299/18 ze dne 29. 1. 2019 (N 15/92 SbNU 172)], ale obecným soudům, zejména a právě Nejvyššímu soudu, což potvrzuje a vyžaduje nejen zákonná úprava [srov. např. § 14 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích)], ale rovněž judikaturu zdejšího soudu (srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 502/17 ze dne 10. 1. 2018 (N 4/88 SbNU 69)]. Tohoto svého dominantního úkolu si je ostatně dobře vědom i Nejvyšší soud (srov. např. rozsudek sp. zn. 30 Cdo 716/2010 ze dne 25. 1. 2012). V pochybnostech a hraničních případech, kterým byla i nyní rozhodovaná věc, proto Nejvyšší soud má hledat způsoby, jakými sjednotí judikaturu obecných soudů, namísto hledání způsobů pro procesní odmítnutí dovolání.

V. Závěr

24. Ústavní soud tedy uzavírá, že Nejvyšší soud svým rozhodnutím porušil základní právo stěžovatele na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Proto podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené rozhodnutí zrušil.

25. Tímto zrušovacím nálezem Ústavní soud otevírá procesní prostor pro to, aby Nejvyšší soud znovu posoudil dovolání podané stěžovatelem, a to zejména s ohledem na naplnění shora předestřeného ústavního principu stejného rozhodování ve stejných věcech a sjednocovací funkce judikatury Nejvyšším soudem.

Č. 57
Doručování předvolání k jednání
(sp. zn. III. ÚS 3851/18 ze dne 9. dubna 2019)

Materiální přístup k doručování soudních písemností musí být vždy upřednostněn před přístupem formalistickým. Podstatné tedy je, zda se adresát mohl s doručovanou písemností seznámit, a bylo tak zachováno jeho právo na soudní ochranu. Účinky řádného doručení písemnosti soudem nastávají i v případě, kdy je písemnost doručována prostřednictvím provozovatele poštovních služeb a adresát tuto písemnost skutečně převezme, ač správně má být doručována do datové schránky adresáta. Doručení fikcí, kdy si adresát poštovní zásilku nepřevzal, však nemůže zhojit nesprávný postup krajského soudu, neboť nelze mít za prokázané, že se stěžovatel s obsahem zásilky seznámil.

Právo na soudní ochranu zajištěné v čl. 36 a násl. hlavy páté Listiny základních práv a svobod nelze vykládat tak, aby pokrývalo veškeré případy porušení kogentních procesních ustanovení. I v případě tohoto subjektivního veřejného práva je třeba vždy zkoumat, nakolik porušení procesních předpisů zkrátilo jednotlivce v možnosti uplatňovat případně i další procesní práva a konat procesní úkony ve svůj prospěch, přičemž je významné, zda šlo o podstatné vady s odrazem ve výsledku řízení. Dojde-li v konkrétní věci k naplnění všech těchto faktorů, pak nelze učinit závěr, že by řízení bylo spravedlivé jako celek.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Radovana Suchánka a Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatele M. F., zastoupeného Mgr. Janem Soukupem, advokátem, sídlem Konviktská 12, Praha 1 – Staré Město, proti rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 29. srpna 2018 č. j. 101 Co 220/2018--522 a rozsudku Okresního soudu v Příbrami ze dne 23. dubna 2018 č. j. 11 P 7/2006-477, za účasti Krajského soudu v Praze a Okresního soudu v Příbrami jako účastníků řízení a J. H. a M. F. jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 29. srpna 2018 č. j. 101 Co 220/2018-522 bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatele na rovnost účastníků řízení podle čl. 96 odst. 1 Ústavy České republiky a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, jakož i právo stěžovatele na přítomnost při jednání podle čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 29. srpna 2018 č. j. 101 Co 220/2018--522 se ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí s tvrzením, že jím byla porušena jeho základní práva zaručená ústavním zákonem, zejména pak čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 90 Ústavy.

2. Z obsahu spisu Okresního soudu v Příbrami (dále jen „okresní soud“) sp. zn. 11 P 7/2006, který si Ústavní soud vyžádal, vyplývají následující skutečnosti. Rozsudkem okresního soudu ze dne 23. 4. 2018 č. j. 11 P 7/2006-477 bylo stěžovateli uloženo přispívat na výživu zletilého syna stěžovatele a vedlejší účastnice (dále jen „vedlejší účastník“) částkou 4 500 Kč měsíčně (výrok I), spolu s dlužným výživným za období od 1. 9. 2017 do 30. 4. 2018 ve výši 7 200 Kč v měsíčních splátkách po 1 000 Kč (výrok II). Tím byl změněn rozsudek okresního soudu ze dne 22. 11. 2011 č. j. 11 P 7/2006-273 ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Praze (dále jen „krajský soud“) ze dne 3. 4. 2012 č. j. 23 Co 132/2012-305 (výrok III) a návrh na snížení výživného pro vedlejšího účastníka byl vyloučen k samostatnému projednání (výrok IV).

3. Proti rozsudku okresního soudu podal stěžovatel odvolání. Rozsudkem ze dne 29. 8. 2018 č. j. 101 Co 220/2018-522 krajský soud změnil rozsudek okresního soudu ve výroku II tak, že nedoplatek na zvýšeném výživném za dobu od 1. 9. 2017 do 31. 8. 2018 ve výši 10 800 Kč je stěžovatel povinen zaplatit k rukám vedlejšího účastníka v měsíčních splátkách po 1 500 Kč, ve zbytku rozsudek okresního soudu potvrdil a žádnému z účastníků nepřiznal právo na náhradu nákladů řízení. Krajský soud vyšel ze skutečnosti, že výživné bylo naposledy zvýšeno s účinností od 1. 9. 2011, kdy byl vedlejší účastník žákem 6. třídy základní školy. Stěžovatel v průběhu plynutí doby neprojevil zájem o skutečné potřeby syna a nepřizpůsobil jim výši placeného výživného. Krajský soud měl požadavek vedlejší účastnice na stanovení výživného zpětně od 1. 9. 2015 za logický, neboť tehdy nastoupil vedlejší účastník do 1. ročníku střední školy, což představuje podstatnou změnu jeho poměrů, dospěl však k závěru, že je namístě zvýšit výživné od 1. 9. 2017, kdy vedlejší účastník postoupil do 3. ročníku střední školy, neboť v té době bylo v možnostech stěžovatele dosahovat výrazně vyšších příjmů, a to jednak jako jednatele společnosti, jednak z následně uzavřené pracovní smlouvy. Tvrzení stěžovatele, že pracuje jako řidič a jednatel společnosti, ve které je společníkem jeho manželka, na poloviční úvazek s minimálními příjmy, odmítl krajský soud přičíst k tíži vedlejšího účastníka, neboť v současné době je nedostatek zaměstnanců ve všech sférách průmyslu, obchodu i služeb a stěžovatel má objektivně možnost pracovat na plný úvazek. Stejně tak dle krajského soudu skutečnost, že jsou proti stěžovateli vedeny exekuce v důsledku dluhů ve výši 1 000 000 Kč a stěžovatel podal insolvenční návrh, nemůže být důvodem, pro který by měl stěžovatel pracovat za méně než minimální mzdu.

II. Argumentace stěžovatele

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvádí, že v odůvodnění napadených rozsudků se objevuje řada argumentů neodpovídajících základním právním principům, zejména rovnosti účastníků. Stěžovateli přitom bylo upřeno, aby mohl svá práva uplatnit při jednání před krajským soudem. Stěžovatel má zřízenu datovou schránku, do níž mu však předvolání k jednání krajského soudu nebylo doručeno. Z obsahu spisu dle stěžovatele vyplývá, že soudce vydal pokyn, aby příslušný zaměstnanec soudu nejprve vyhledal kontakt přes datovou schránku, a pokud tato neexistuje, měl obeslat účastníky poštovní zásilkou. Tento pokyn nebyl splněn a účastníkům bylo doručováno prostřednictvím provozovatele poštovních služeb. Zásilka však stěžovateli nebyla doručena, poněvadž byla patrně vhozena do nesprávné poštovní schránky.

III. Vyjádření účastníků řízení

5. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření krajskému soudu, okresnímu soudu a oběma vedlejším účastníkům řízení.

6. Okresní soud ve svém vyjádření uvedl, že v řízení před ním stěžovatel nebyl na svých právech postupem soudu nikterak poškozen, ke všem účastníkům řízení soud činil řádné procesní úkony a bylo rozhodnuto na základě provedených důkazů. Soud plně odkazuje na své rozhodnutí ve věci samé a navrhuje zamítnout ústavní stížnost jako nedůvodnou.

7. Krajský soud se vyjádřil v tom smyslu, že předvolání k odvolacímu jednání bylo stěžovateli nedopatřením zasláno krajským soudem na adresu jeho bydliště, ačkoliv v té době měl zřízenu datovou schránku. Postup krajského soudu byl tedy v rozporu s § 45 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“). Dle krajského soudu je však třeba vycházet z rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2016 sp. zn. 21 Cdo 5278/2014, dle kterého nerespektování zákonem stanovených pravidel pro doručování nemá vždy za následek neúčinnost doručení písemnosti soudem, neboť z platné právní úpravy neúčinnost takového doručení nevyplývá. Jestliže by se účastník řízení s obsahem doručované písemnosti seznámil, potom otázka, zda bylo doručeno předepsaným způsobem, ztrácí význam. Jelikož krajskému soudu není známo, zda se stěžovatel s obsahem předvolání k odvolacímu jednání fakticky seznámil, je možné, že jeho ústavně zaručené právo na soudní ochranu mohlo být nesprávným doručením porušeno.

8. Vedlejší účastníci se k ústavní stížnosti nevyjádřili.

9. Vyjádření okresního soudu a krajského soudu byla zaslána stěžovateli na vědomí a k případné replice, stěžovatel však možnosti vyjádřit se nevyužil.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva; ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

11. Podle § 44 zákona o Ústavním soudu, nebyl-li návrh mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků usnesením odmítnut, nařídí Ústavní soud ústní jednání, lze-li od tohoto jednání očekávat další objasnění věci. Za splnění podmínek daných tímto zákonným ustanovením rozhodl o věci Ústavní soud s upuštěním od ústního jednání.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

12. Po přezkoumání skutkového stavu, vyžádaného soudního spisu a posouzení právního stavu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, neboť postupem krajského soudu došlo ke stěžovatelem namítanému porušení práva na soudní ochranu.

13. Z vyžádaného soudního spisu vzal Ústavní soud za zjištěné, že stěžovatel podal dne 29. 5. 2018 proti rozsudku okresního soudu ze dne 23. 4. 2018 č. j. 11 P 7/2006-477 odvolání prostřednictvím datové schránky ID XXX. Usnesením ze dne 4. 6. 2018 č. j. 11 P 7/2006-485 okresní soud vyzval účastníky, aby se do 10 dnů od doručení tohoto usnesení k odvolání vyjádřili. K odvolání se vyjádřili opatrovník dne 12. 6. 2018 a vedlejší účastník dne 21. 6. 2018. Dne 27. 6. 2018 byla věc předložena krajskému soudu k rozhodnutí o odvolání. Krajský soud uvědomil stěžovatele o konání jednání dne 29. 8. 2008, a to zásilkou doručovanou na adresu X. Protože stěžovatel nebyl poštovním doručovatelem zastižen, byla zásilka vložena dle údajů na doručence do domovní nebo jiné adresátem užívané schránky. Následně byla

shodná písemnost doručována soudem dne 19. 7. 2018 do datové schránky ID XYY obchodní společnosti XY, sídlem X. Z protokolu o jednání konaném dne 29. 8. 2018 před krajským soudem vyplývá, že stěžovatel se jednání nezúčastnil, u jeho jména je uvedeno doručení vykázáno dnem 23. 7. 2018 (tedy dnem, kdy byla písemnost údajně vhozena do jeho poštovní schránky). Na uvedeném jednání byl vyhlášen napadený rozsudek ze dne 29. 8. 2018 č. j. 101 Co 220/2018-522.

14. Podle § 45 odst. 2 věty druhé o. s. ř. platí, že není-li možné doručit písemnost prostřednictvím veřejné datové sítě do datové schránky, soud ji doručí na žádost adresáta na jinou adresu nebo na elektronickou adresu. Zákon tedy jednoznačně stanoví posloupnost při doručování soudních písemností tak, že pouze zjistí-li soud, že adresát nemá aktivovanou datovou schránku, ověří si, zda žádal o doručování na elektronickou adresu se zaručeným certifikátem; pokud nikoliv, doručí soud písemnost prostřednictvím doručujícího orgánu na adresu podle § 46b o. s. ř. Soudní praxe si přitom již osvojila materiální přístup k doručování, který musí být vždy upřednostněn před přístupem formalistickým. Podstatné tedy je, zda se adresát mohl s doručovanou písemností seznámit, a bylo tak zachováno jeho právo na soudní ochranu. Dle soudní judikatury platí, že účinky řádného doručení písemnosti soudem nastávají i v případě, kdy je písemnost doručována prostřednictvím provozovatele poštovních služeb a adresát tuto písemnost skutečně převezme, ač správně má být písemnost doručována do datové schránky adresáta [srov. nález sp. zn. II. ÚS 1577/16 ze dne 11. 7. 2017 (N 120/86 SbNU 79), dostupný též na http://nalus.usoud.cz].

15. Tak tomu však ve věci stěžovatele nebylo, neboť si zásilku doručovanou prostřednictvím provozovatele poštovních služeb nepřevzal. Jde tedy o doručení fikcí, které však nemůže zhojit nesprávný postup krajského soudu při doručování předvolání k jednání, neboť nelze mít za prokázané, že se stěžovatel s obsahem zásilky seznámil.

16. Ústavní soud konstantně judikuje, že právo na soudní ochranu zajištěné v článku 36 a následujících článcích hlavy páté Listiny nelze vykládat tak, aby pokrývalo veškeré případy porušení kogentních procesních ustanovení. I v případě tohoto subjektivního veřejného práva je třeba vždy zkoumat, nakolik porušení procesních předpisů zkrátilo jednotlivce v možnosti uplatňovat případně i další procesní práva a konat procesní úkony ve svůj prospěch, přičemž je podstatné, zda šlo o podstatné vady s odrazem ve výsledku řízení. Dojde-li v konkrétní věci k naplnění všech těchto faktorů, pak nelze učinit závěr, že by řízení bylo spravedlivé jako celek.

17. Vzhledem k tomu, že se k jednání konanému dne 29. 8. 2008 před krajským soudem nedostavili ani ostatní účastníci jednání, nemusela by skutečnost, že stěžovatel nebyl o termínu konání jednání uvědoměn, sama o sobě z pohledu intenzity představovat závažný zásah do jeho práva na soudní ochranu. Protože však stěžovatel nebyl okresním soudem seznámen ani s obsahem vyjádření (která byla na jednání konstatována) ostatních účastníků řízení k odvolání stěžovatele, nelze než uzavřít, že mu postup soudu neumožnil s těmito vyjádřeními jakkoli polemizovat a realizovat svá procesní práva zaručená čl. 38 odst. 2 Listiny, tedy být přítomen projednání své věci, vyjadřovat se k průběhu řízení, k jednotlivým procesním úkonům a sám činit podle své úvahy procesní návrhy a přednášet soudu svá relevantní tvrzení.

18. V důsledku postupu soudů stěžovatel poté, co podal odvolání, nebyl již seznámen se způsobem, jakým se k němu ostatní účastníci vyjádřili, nebylo mu řádně doručeno předvolání k jednání před krajským soudem, a byl mu pouze doručen až napadený rozsudek krajského soudu. Vznikl tak procesní stav, za něhož se následkem postupu krajského soudu *contra legem* ocitl stěžovatel v postavení nevýhodném oproti straně žalující (resp. navrhující zvýšení výživného), neboť mu byla odňata možnost jakkoli reagovat na ve vyjádření k odvolání uvedené skutečnosti. Takto byl porušen ústavní princip (čl. 96 odst. 1 Ústavy, čl. 37 odst. 3 Listiny) rovnosti účastníků; tito nedisponovali rovnými příležitostmi k uplatnění

svých procesních práv v intencích zejména § 101 odst. 1 o. s. ř. Zásah státní moci do práva stěžovatele tu v rámci ústavních kautel řádného procesu znamená porušení práva stěžovatele na rovnost účastníků podle čl. 96 odst. 1 Ústavy a čl. 37 odst. 3 Listiny i porušení jeho práva na přítomnost při veřejném projednání věci podle čl. 38 odst. 2 Listiny, z něhož vyvěrá reálná možnost uplatnění návazných procesních, případně i hmotněprávních práv účastníka.

19. Stěžovatel se v ústavní stížnosti domáhá zrušení i rozsudku okresního soudu, neuvedl však, jakým způsobem toto rozhodnutí zasáhlo do jeho ústavně zaručených práv a svobod. Ústavní soud v této souvislosti podotýká, že není vázán ústavněprávní argumentací obsaženou v odůvodnění ústavní stížnosti, to však nezbavuje stěžovatele povinnosti tvrdit a argumenty podporovat své námitky protiústavnosti aktů veřejné moci, jejichž zrušení se domáhá [§ 34 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) a § 63 zákona o Ústavním soudu ve spojení s § 101 odst. 1 písm. a) o. s. ř.]. Posuzování opodstatněnosti ústavní stížnosti není ovládáno zásadou revizní, která by z úřední povinnosti zavazovala Ústavní soud k aktivnímu vyhledávání všech relevantních skutkových okolností, na jejichž základě by bylo možno učinit závěr o porušení základních práv a svobod. Stěžovatelé musí protiústavní zásah alespoň obsahově tvrdit a toto tvrzení opřít o přesvědčivé argumenty s *prima facie* ústavněprávní relevancí. Samotné ničím nepodložené tvrzení stěžovatele, že v odůvodnění obou napadených rozsudků se objevuje řada argumentů neodpovídajících základním právním principům, zejména rovnosti účastníků, důvodnost ústavní stížnosti nezakládá. Žádné jiné vady rozsudku okresního soudu Ústavní soud nezjistil.

20. Ze shora uvedených důvodů Ústavní soud v části směřující proti rozsudku krajského soudu ze dne 29. 8. 2018 č. j. 101 Co 220/2018-522 ústavní stížnosti podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a napadený rozsudek krajského soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Ve zbývající části Ústavní soud odmítl ústavní stížnost podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako návrh zjevně neopodstatněný.

Č. 58
Právo účastníka vyjádřit se k odvolání proti usnesení, kterým nebylo rozhodnuto ve věci samé (sp. zn. I. ÚS 3575/18 ze dne 15. dubna 2019)

Z práva na spravedlivý proces vyplývá zásada kontradiktornosti řízení, která vyžaduje, aby obecné soudy předtím, než rozhodnou o odvolání ohledně náhrady nákladů řízení v neprospěch určitého účastníka řízení, poskytly tomuto účastníkovi možnost seznámit se s tímto odvoláním a předložit soudu vlastní argumentaci.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) a soudců Tomáše Lichovníka a Vladimíra Sládečka o ústavní stížnosti Milana Bednáře, zastoupeného JUDr. Martinem Lištvanem, advokátem, se sídlem Při trati 1084/12, Praha 4, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 31. července 2018 č. j. 6 Cmo 1/2018-134, za účasti Vrchního soudu v Praze jako účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 31. července 2018 č. j. 6 Cmo 1/2018--134 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a na ústavně chráněný princip rovnosti účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 31. července 2018 č. j. 6 Cmo 1/2018--134 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. V ústavní stížnosti, doručené Ústavnímu soudu dne 1. listopadu 2018, stěžovatel podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) navrhoval zrušení usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 31. července 2018 č. j. 6 Cmo 1/2018-134. Stěžovatel namítal, že napadeným rozhodnutím bylo porušeno jeho základní právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a na rovnost účastníků podle čl. 37 odst. 3 Listiny a podle čl. 90 a čl. 96 odst. 1 Ústavy.

2. Z obsahu ústavní stížnosti a spisu Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) sp. zn. 72 Cm 205/2014 vyplývá, že stěžovatel se žalobou ze dne 25. srpna 2014 proti žalovaným 1/ R. Finferlemu, 2/ J. Seneckému a 3/ J. Fišerovi domáhal, aby soud určil, kdo je společníkem ve společnosti MAPRO, s. r. o., (žalovaný 4/), a to v reakci na změnu zápisu v obchodním rejstříku, kterou iniciovali žalovaní 1/, 2/ a 3/ (dále jen „žalovaní“).

3. Stěžovatel podáním ze dne 21. listopadu 2017 vzal žalobu před prvním jednáním ve věci zpět. Současně navrhoval, aby soud nepřiznal žádnému z účastníků náhradu nákladů řízení ve smyslu § 150 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“), neboť k podání žaloby na určení vlastnictví došlo v reakci na nezákonnou změnu zápisu v obchodním rejstříku a k odpadnutí důvodů k jejímu projednání došlo opět mimo vůli stěžovatele (nápravou nezákonného zápisu v obchodním rejstříku dne 2. září 2014).

4. Městský soud usnesením ze dne 12. prosince 2017 č. j. 72 Cm 205/2014-124 zastavil řízení z důvodu zpětvzetí žaloby (výrok I), rozhodl o vrácení soudního poplatku 4 800 Kč stěžovateli (výrok II) a dále rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (výrok III). Proti výroku III usnesení městského soudu podali žalovaní dne 15. prosince 2017 odvolání.

5. Vrchní soud v Praze (dále jen „vrchní soud“) usnesením napadeným ústavní stížností usnesení městského soudu v napadené části, tj. v bodu III výroku změnil tak, že stěžovateli uložil povinnost nahradit žalovaným náklady řízení v celkové výši 50 553 Kč (výrok I) a stěžovateli dále uložil povinnost nahradit žalovaným náklady odvolacího řízení v celkové výši 2 263 Kč. Vrchní soud v odůvodnění svého rozhodnutí uzavřel, že zjištěné okolnosti dané věci neumožňují žalovaným odepřít právo na náhradu nákladů řízení, přičemž vycházel z § 150 o. s. ř.

II. Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítal, že odvolání podané žalovanými dne 15. prosince 2017 mu nebylo doručeno, a byla mu tak fakticky odňata možnost vyjádřit se k podanému odvolání a ovlivnit tak výsledek odvolacího řízení, a tedy naplnit své právo na spravedlivý proces při zachování principu rovnosti účastníků. Napadeným rozhodnutím bylo změněno původní rozhodnutí soudu prvního stupně v neprospěch stěžovatele, čímž mu vznikla povinnost uhradit protistraně náklady řízení v celkové výši 52 816 Kč, aniž by měl možnost se k odvolání vyjádřit, prezentovat soudu druhého stupně své stanovisko k věci a *de facto* možnost ovlivnit úvahy soudu druhého stupně při jeho rozhodovací činnosti.

7. Na podporu svých tvrzení stěžovatel odkázal na judikaturu Ústavního soudu, zejména na nálezy ze dne 21. listopadu 2008 sp. zn. III. ÚS 338/06 (N 199/51 SbNU 427) a ze dne 8. července 2008 sp. zn. II. ÚS 1374/08 (N 128/50 SbNU 125).

III. Vyjádření k ústavní stížnosti a replika stěžovatele

8. Ústavní soud vyzval vrchní soud a žalované, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili.

9. Vrchní soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti ze dne 21. prosince 2018 uvedl, že v projednávaném případě postupoval s úctou a respektem vůči právům účastníků řízení, včetně práv stěžovatele. Napadené rozhodnutí se neodchyluje od rozhodovací praxe obecných soudů, přičemž k opačnému postupu nebyly důvody. Vrchní soud se jako soud odvolací s náležitou pečlivostí zabýval, vedle otázek přezkoumávaných z úřední povinnosti, i jednotlivými argumenty účastníků řízení a snažil se jasně, stručně a srozumitelně vyložit, z jakého důvodu rozhodl o podaném odvolání způsobem uvedeným v napadeném rozhodnutí. V konkrétním případě pečlivě posuzoval skutečnosti podstatné pro rozhodnutí týkající se závislého výroku o nákladech řízení, vzal v úvahu, že opravný prostředek žalovaných nebyl soudem prvního stupně poskytnut k vyjádření stěžovateli s ohledem na zcela jasné a srozumitelné a náklady odvolacího řízení zbytečně nezvyšující ustanovení § 210 odst. 1 o. s. ř. Vrchní soud si je vědom toho, že uvedené ustanovení představuje z hlediska jeho formulace zákonodárným sborem určitý kompromis mezi právy účastníků vyjadřovat se ke všemu, co je obsahem spisu, a rychlostí, šetrností a zbytečným nezvyšováním nákladů řízení. Z formulace § 210 o. s. ř. je podle názoru vrchního soudu zcela zřejmé, že zákonodárce ctí

právo účastníků na vyjádření se k otázce, jež je předmětem rozhodnutí soudu, přičemž rozhodování o závislých výrocích, zejména o nákladech řízení, představuje rozhodování s jasně danými pravidly s minimálními možnostmi soudu odchýlit se od zřetelně stanovených pravidel rozhodování o nákladech řízení (§ 150 o. s. ř.). Za situace, kdy odvolací soud znal důvody, pro něž soud prvního stupně § 150 o. s. ř. aplikoval, s nimiž se však neztotožnil, v daném případě považoval za zvyšování nákladů řízení vyžadovat vyjádření stěžovatele. Stěžovatel znal nákladové dopady zpětvzetí žaloby a své stanovisko k aplikaci § 150 o. s. ř. vyjádřil v rámci tohoto procesního úkonu. Přestože připadalo v úvahu zaslat stěžovateli k vyjádření odvolání do závislého výroku o nákladech řízení, takovýto postup by v daném konkrétním případě byl podle právního názoru odvolacího soudu, v souladu se soudem prvního stupně, v rozporu s účelem řízení i se zájmy účastníků, jestliže by se řízení takto mělo dále protahovat a jestliže by měly tímto způsobem růst náklady řízení. Veškeré uvedené skutečnosti odvolací soud zvažoval a vzal v úvahu v rámci úcty k základním právům účastníků, zakotveným v ústavních zákonech. Podle závěru učiněného vrchním soudem nejsou dány podmínky, pro něž by měl Ústavní soud podané ústavní stížnosti vyhovět.

10. Ústavní soud doručil ústavní stížnost i žalovaným, kteří se ve stanovené 30denní lhůtě k ústavní stížnosti nevyjádřili a v souladu s poučením, které obdrželi, má Ústavní soud za to, že se práva vedlejšího účastníka řízení vzdali.

11. Vyjádření vrchního soudu doručil Ústavní soud stěžovateli na vědomí. Stěžovatel ve své replice k tomuto vyjádření ze dne 7. března 2019 uvedl, že se se závěrem učiněným vrchním soudem neztotožňuje a vnímá jej pouze jako zástupnou argumentaci. Stěžovatel je toho názoru, že faktické náklady na učinění výzvy k vyjádření účastníku řízení, který je navíc zastoupen advokátem, a následné přijetí vyjádření účastníka řízení k podanému odvolání nelze objektivně považovat za „neúnosné“ náklady řízení, které by měly být vynaloženy nad rámec již vynaložených nákladů. Pokud pak vrchní soud, motivován hospodárností řízení, nevyzval stěžovatele k vyjádření k podanému odvolání a zároveň rozhodl v jeho neprospěch tak, že jej zavázal povinností nahradit náklady řízení ve výši 52 816 Kč, tím zasáhl do majetkové sféry stěžovatele mnohem výrazněji než „hospodárným“ postupem, který zvolil. Stěžovatel má za to, že zásada hospodárnosti řízení nemůže být postavena v řízení nad práva účastníků řízení vyjádřit se k věci a hájit svá práva, tím spíš, má-li rozhodující orgán v úmyslu změnit rozhodnutí, a zasáhnout tak do majetkové sféry jednoho z účastníků. Z obsahu vyjádření vrchního soudu rovněž podle závěru učiněného stěžovatelem plyne, že vrchní soud po seznámení se s obsahem odvolání, bez znalosti stanoviska stěžovatele, přejal závěry obsažené v odvolání a tyto promítl do napadeného usnesení. Stěžovateli byla přitom odňata možnost nejen rozporovat oprávněnost přiznání nákladů řízení žalovaných, ale v konečném důsledku také jejich složení, počet, druh a účelnost úkonů, jejichž proplacení žalovaní nárokovali. Stěžovatel současně poukázal na rozhodovací praxi Ústavního soudu v obdobných případech, kdy tato se ve své podstatě ztotožňuje s tvrzením stěžovatele, konkrétně odkázal na nález ze dne 21. ledna 2019 sp. zn. II. ÚS 1696/18 (N 8/92 SbNU 78).

IV. Procesní podmínky řízení

12. Ústavní soud zkoumal splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas, oprávněným stěžovatelem a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

13. Ústavní soud v minulosti judikoval, že není zásadně oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti soudů obecných, neboť není vrcholem jejich soustavy (čl. 83 a čl. 91

odst. 1 Ústavy). Důvod ke zrušení rozhodnutí soudu by byl dán pouze tehdy, pokud by řízení jako celek nebylo spravedlivé a byla by v něm porušena ústavně zaručená práva nebo svobody stěžovatele.

14. Některá pochybení mohou být natolik extrémní, že vybočí z mezí hlavy páté Listiny, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva. To je právě případ stěžovatele.

15. V předmětné věci napadá stěžovatel usnesení vrchního soudu, kterým bylo rozhodováno o nákladech řízení před soudy obou stupňů.

16. Ústavní soud dal ve své judikatuře opakovaně najevo, že při posuzování nákladů řízení postupuje zdrženlivě a ke zrušení napadeného výroku o nákladech řízení se uchyluje výjimečně, např. když zjistí, že došlo podstatným způsobem k porušení práva na spravedlivý proces nebo že bylo zasaženo i jiné základní právo [srov. nález ze dne 21. března 2006 sp. zn. II. ÚS 259/05 (N 65/40 SbNU 647)]. Nicméně rozhodování o nákladech řízení tvoří integrální součást soudního řízení, a proto i na tuto část řízení dopadají postuláty spravedlivého procesu, jejichž součástí je princip rovnosti účastníků řízení. Princip rovnosti stran či princip rovnosti zbraní podle čl. 37 odst. 3 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) je konkretizován v ustanovení § 18 o. s. ř. a v podmínkách tohoto zákona se promítá do řady jeho ustanovení. Pro ostatní soudy z něj vyplývá mimo jiné povinnost vytvořit pro účastníky řízení procesní prostor k tomu, aby se vyjádřili k tvrzením protistrany, přičemž soud je při rozhodování navíc povinen vypořádat se se všemi tvrzeními účastníků i provedenými důkazy [srov. nález ze dne 30. srpna 2016 sp. zn. IV. ÚS 3664/15 (N 159/82 SbNU 505)]. Tato povinnost však nebyla v předmětném řízení respektována.

17. Ze spisu městského soudu sp. zn. 72 Cm 205/2014 Ústavní soud ověřil, že odvolání žalovaných (č. listu 126) proti usnesení městského soudu ze dne 12. prosince 2017 č. j. 72 Cm 205/2014-124, které směřovalo proti výroku III o náhradě nákladů řízení, nebylo stěžovateli doručeno a odvolací soud rozhodoval bez nařízení jednání. Stěžovateli bylo doručeno až samotné rozhodnutí vrchního soudu o podaném odvolání.

18. Otázka doručování odvolání ostatním účastníkům řízení je upravena v ustanovení § 210 odst. 1 o. s. ř., z něhož vyplývá, že nejde-li o případy uvedené v § 208 o. s. ř. nebo v § 209 o. s. ř., doručí předseda senátu odvolání, které směřuje proti rozsudku nebo proti usnesení ve věci samé, ostatním účastníkům. Odvolání proti usnesení, kterým nebylo rozhodnuto ve věci samé, doručí předseda senátu těm účastníkům, jejichž práv a povinností se týká, je-li to s ohledem na okolnosti případu či povahu věci vhodné a účelné.

19. Ze zákona tedy nevyplývá povinnost soudu vždy doručovat opisy odvolání směřující proti nikoliv meritorním rozhodnutím ostatním účastníkům řízení; soud prvního stupně tak činí na základě (ústavně souladné) úvahy o vhodnosti a účelnosti takového opatření s ohledem na okolnosti případu či specifikum věci. Taková zvláštní okolnost, která zakládá povinnost soudu doručit opis odvolání protistraně, spočívá nejen v dosavadním vývoji sporu v první instanci, který zřetelně naznačuje, že protistrana zaujímá k argumentům uváděným v odvolání zřetelně nesouhlasný postoj a odlišně je právně a skutkově hodnotí, ale též situace, kdy se účastník v podaném odvolání domáhá změny výroku o nákladech řízení ve svůj prospěch. Jde o to, aby druhá strana byla s argumenty odvolatele seznámena a mohla se k nim vyjádřit – pokud lze očekávat, že vyjádření může přispět k náležitému posouzení věci. Doručením stejnopisu odvolání protistraně se má v takových případech umožnit, aby se seznámila se skutkovými a právními argumenty, a mohla tak, bude-li to pokládat za potřebné k obraně svých zájmů, předložit soudu své protiargumenty.

20. V posuzované věci jde o případ, kdy situace navozená podáním odvolání žalovanými, kteří se domáhali změny výroku o nákladech řízení ve svůj prospěch, vyžadovala, aby druhá strana byla s argumenty odvolatelů seznámena a mohla se k nim vyjádřit, neboť bylo možno očekávat, že její vyjádření může přispět k náležitému posouzení

věci. Tím, že stěžovateli nebylo doručeno odvolání žalovaných, odňal soud stěžovateli možnost seznámit se s obsahem podaného odvolání, a neumožnil mu tak se k němu vyjádřit, případně realizovat svá další práva.

21. Ústavní soud proto dospěl k závěru, že při rozhodování o náhradě nákladů řízení v posuzované věci, vzhledem k povaze okolností, za nichž odvolací soud rozhodl, a vzhledem k významu této věci pro stěžovatele, vrchní soud napadeným rozhodnutím, kterým rozhodl v neprospěch stěžovatele, aniž mu poskytl příležitost vyjádřit se k podanému odvolání, porušil jeho ústavně zaručené právo na spravedlivý (řádný) proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a ústavně chráněný princip rovnosti účastníků řízení ve smyslu čl. 37 odst. 3 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

22. Z uvedených důvodů Ústavní soud shledal ústavní stížnost stěžovatele důvodnou, a proto jí podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a napadené usnesení vrchního soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Č. 59
Právo na zákonného soudce při rozhodování o přípustnosti dovolání
(sp. zn. III. ÚS 1237/18 ze dne 16. dubna 2019)

Odmítl-li Nejvyšší soud stěžovatelčino dovolání jako nepřípustné pouze rozhodnutím předsedy jeho senátu, zatímco zbývající dva členové příslušného senátu podle rozvrhu práce se přijetí tohoto rozhodnutí vůbec neúčastnili, došlo k porušení stěžovatelčina základního práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti obchodní společnosti STAVEBNĚ-OBCHODNÍ CENTRUM, s. r. o., sídlem V. Hálka 39, Vrchlabí, zastoupené JUDr. Martinou Cachovou, advokátkou, sídlem Jugoslávská 620/29, Praha 2 – Vinohrady, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. ledna 2018 č. j. 30 Cdo 994/2017-224, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 23. listopadu 2016 č. j. 11 Co 349/2016-207 a II. a III. výroku rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 18. března 2016 č. j. 31 C 97/2015-188, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 24. ledna 2018 č. j. 30 Cdo 994/2017-224 bylo porušeno stěžovatelčino právo na zákonného soudce zaručené v čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. ledna 2018 č. j. 30 Cdo 994/2017-224 se ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) stěžovatelka navrhla zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, neboť se domnívá, že jimi byl porušen čl. 2 odst. 2, čl. 11 odst. 1, čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Stěžovatelka se žalobou domáhala po vedlejší účastnici náhrady škody a nemajetkové újmy způsobené jí nesprávným úředním postupem v trestním řízení, v němž vystupovala coby poškozená a jež skončilo odložením z důvodu, že ve věci nejde o podezření z trestného činu a není namístě věc vyřídit jinak. Nepřiměřenou délkou a současně neefektivitou tohoto řízení měla stěžovatelce vzniknout nemajetková újma, kterou požadovala

nahradit částkou 300 000 Kč. K výzvě soudu stěžovatelka žalovanou částku rozdělila tak, že z titulu náhrady nemajetkové újmy způsobené nepřiměřenou délkou trestního řízení požaduje 150 000 Kč a z titulu náhrady nemajetkové újmy způsobené jeho „absolutní neefektivitou“ rovněž částku 150 000 Kč. Stěžovatelka dále požadovala nahradit škodu ve výši 347 660,90 Kč s tvrzením, že jako poškozená v předmětném trestním řízení uplatnila nárok na náhradu škody ve výši 355 617,50 Kč a v rámci konkursního řízení byla uspokojena pouze v částce 7 956,60 Kč. Stěžovatelka konečně požadovala taktéž náhradu škody ve výši 98 882 Kč, odpovídající nákladům právního zastoupení, které v dané věci vynaložila na nápravu nesprávného úředního postupu. Obvodní soud pro Prahu 2 (dále jen „obvodní soud“) I. výrokem rubrikovaného rozsudku uložil vedlejší účastnici povinnost zaplatit stěžovatelce částku 55 000 Kč s příslušenstvím; ústavní stížností napadeným II. výrokem obvodní soud zamítl stěžovatelčinu žalobu v části týkající se částky 691 452,90 Kč s příslušenstvím a III. výrokem uložil stěžovatelce povinnost zaplatit vedlejší účastnici na náhradě nákladů řízení částku 600 Kč.

3. Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) k odvolání stěžovatelky shora identifikovaným rozsudkem stěžovatelkou napadený II. a III. výrok rozsudku obvodního soudu potvrdil a současně rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení.

4. Následné stěžovatelčino dovolání odmítl Nejvyšší soud ústavní stížností napadeným usnesením jako nepřípustné; předseda senátu Nejvyššího soudu totiž dospěl k závěru, že stěžovatelkou položená otázka, „zda je povinností státu kompenzovat poškozeným imateriální újmu a náhradu škody v případech, kdy dojde k nesprávnému úřednímu postupu spočívajícímu v tom, že orgány činné v trestním řízení ‚neodstíhají‘ pachatele v důsledku vlastních procesních chyb a navíc samy vytvoří překážku trestního stíhání“, nemůže založit přípustnost dovolání, neboť na jejím vyřešení rozhodnutí městského soudu nezávisí.

II. Argumentace stěžovatelky a vyjádření Nejvyššího soudu

5. Stěžovatelka v ústavní stížnosti, jejíž obsah z dále uvedených důvodů není třeba podrobněji rekapitulovat, vyjadřuje nesouhlas s právními závěry obecných soudů, když zdůrazňuje, že orgány činné v trestním řízení, resp. stát se „nemůže vyvinit ze své odpovědnosti“ za zmařené trestní řízení pouhým odkazem na skutečnost, že poškození mohli uplatnit své nároky v občanskoprávním řízení; stěžovatelka, zdůrazňující právo každého na efektivní trestní řízení, přitom v této souvislosti vyjadřuje přesvědčení, že orgány činné v trestním řízení postupovaly způsobem, jenž vzbuzuje dojem, že „využily veškerých prostředků k tomu, aby pachatel odstíhán nebyl“, pročež má za to, že jí v dané věci vzniklo právo na přiměřené zadostiučinění. Obecným soudům navíc stěžovatelka vytýká, že jimi přijaté právní závěry jsou v rozporu s judikaturou Ústavního soudu i Evropského soudu pro lidská práva. Nejvyššímu soudu pak stěžovatelka vytýká, že jím vypracované odůvodnění napadeného usnesení je „zkratkovité a vzbuzuje dojem, že se dovolací soud s textem podaného dovolání vůbec neseznámil“.

6. Jelikož Ústavní soud v posuzované věci nemohl přehlédnout, že stěžovatelčino dovolání bylo odmítnuto předsedou senátu, požádal Nejvyšší soud o vyjádření, a to včetně konkrétní otázky, proč v dané věci rozhodoval (toliko) předseda senátu.

7. Nejvyšší soud ve svém vyjádření zdůraznil, že stěžovatelčino dovolání bylo odmítnuto jako nepřípustné, protože jediná stěžovatelkou formulovaná právní otázka nebyla způsobilá založit jeho přípustnost, poněvadž na jejím vyřešení rozsudek městského soudu nezávisel. Nejvyššímu soudu proto za této situace nezbylo než dovolání odmítnout, a je tedy zjevné, že dovolací soud svým postupem nemohl porušit stěžovatelčina základní práva. Nejvyšší soud proto navrhl, aby ústavní stížnost (nebude-li odmítnuta) byla zamítnuta.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

8. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, jež byla účastnicí řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je v části směřující proti usnesení Nejvyššího soudu přípustná, neboť stěžovatelka před jejím podáním vyčerpala veškeré dostupné zákonné procesní prostředky ochrany svých práv (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*); ve zbývajícím rozsahu Ústavní soud ústavní stížnost z níže uvedených důvodů odmítl jako nepřípustnou.

IV. Vlastní posouzení věci

9. Ústavnímu soudu byla Ústavou svěřena působnost orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy). V případě ústavních stížností fyzických a právnických osob směřujících svá podání proti rozhodnutím obecných soudů není proto možno chápat Ústavní soud jako nejvyšší instanci obecného soudnictví; Ústavní soud je nadán kasační pravomocí toliko v případě, že v soudním řízení předcházejícím podání ústavní stížnosti došlo k porušení některého základního práva či svobody stěžovatele [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Úkolem Ústavního soudu není zjišťovat věcnou správnost rozhodovací činnosti obecných soudů, nýbrž pouze kontrolovat (a kasačním nálezem vynucovat) ústavně souladný průběh a výsledek předcházejícího soudního řízení.

10. Ústavní soud proto předně posoudil, zda řízení před Nejvyšším soudem proběhlo způsobem, jímž nebylo (nemohlo být) porušeno žádné stěžovatelčino základní právo.

11. Ústavní soud přitom vyšel ze zásady, že není vázán odůvodněním ústavní stížnosti, ale pouze jejím petitem, což je v posuzované věci třeba zvláště naléhavě zohlednit proto, že pochybení, jehož se Nejvyšší soud v napadeném rozhodnutí dopustil, stěžovatelka v ústavní stížnosti vůbec nenamítá, Ústavní soud je však nemohl přehlédnout, neboť právě tímto pochybením došlo – *prima facie* – k porušení základního stěžovatelčina práva.

12. Ustanovení čl. 38 odst. 1 Listiny zaručuje právo na zákonného soudce, což mimo jiné znamená, že každý účastník soudního řízení má právo, aby o jeho věci rozhodoval soud v zákonem předepsaném složení, tedy kupř. aby o věci nerozhodoval jediný soudce (samosoudce), vyžaduje-li zákon, aby v daném případě rozhodnutí přijal tříčlenný senát.

13. Ústavní soud totiž v minulosti již mnohokrát zdůraznil, že zákonné vymezení obsazení soudu představuje jednu z komponent práva na zákonného soudce [srov. *mutatis mutandis* např. nález ze dne 18. 10. 2001 sp. zn. III. ÚS 29/01 (N 153/24 SbNU 125), nález ze dne 17. 12. 1998 sp. zn. III. ÚS 200/98 (N 155/12 SbNU 423), nález ze dne 1. 12. 2015 sp. zn. II. ÚS 2766/14 (N 202/79 SbNU 281) a mnohé další].

14. Podle § 243c odst. 2 občanského soudního řádu, ve znění účinném do 29. 9. 2017, (dále též jen „o. s. ř.“) platí, že „[k] přijetí usnesení o odmítnutí dovolání z důvodu, že dovolání není podle § 237 přípustné, je třeba souhlasu všech členů senátu“.

15. Ustanovení § 243f odst. 2 o. s. ř. současně stanoví: „O zastavení dovolacího řízení nebo o odmítnutí dovolání, které bylo podáno opožděně, které bylo podáno někým, kdo k dovolání není oprávněn, nebo které nebylo řádně doplněno nebo opraveno a v dovolacím řízení nelze pro tento nedostatek pokračovat, může rozhodnout předseda senátu dovolacího soudu nebo pověřený člen senátu.“

16. Z odůvodnění napadeného usnesení Nejvyššího soudu jasně vyplývá, že (s výjimkou části týkající se nákladových výroků) bylo odmítnuto stěžovatelčino dovolání proto, že je dovolací soud shledal nepřípustným (nikoliv obsahově vadným).

17. Jak ovšem vyplývá z výše citovaných ustanovení občanského soudního řádu, rozhodnutí o nepřípustnosti dovolání je oprávněn učinit jen a pouze senát Nejvyššího soudu, nikoliv toliko předseda senátu; je totiž taktéž zřejmé, že v posuzované věci – v části, ve které

stěžovatelčino dovolání směřovalo proti meritornímu výroku rozsudku městského soudu – nenastala žádná z procesních situací předvídaných v § 243f odst. 2 o. s. ř.

18. Odmítl-li proto Nejvyšší soud stěžovatelčino dovolání jako nepřípustné, přičemž tento závěr (tuto právní kvalifikaci dovolání) učinil pouze předseda jeho senátu, zatímco zbývající dva členové příslušného senátu podle rozvrhu práce se tohoto rozhodnutí vůbec neúčastnili, došlo k porušení stěžovatelčina základního práva na zákonného soudce.

19. Jelikož již (pouze) z tohoto důvodu je namístě přikročit ke kasaci napadeného rozhodnutí dovolacího soudu (když předseda senátu Nejvyššího soudu jednal *ultra vires*), nezabýval se Ústavní soud dále stěžovatelčinými námitkami obsaženými v ústavní stížnosti.

20. Současně Ústavní soud za této situace, veden zásadou subsidiarity, vyhodnotil ústavní stížnost v části směřující proti rozsudkům městského soudu a obvodního soudu jako nepřípustnou, neboť jí namítaná pochybení obecných soudů mohou být zhojena již v řízení před Nejvyšším soudem poté, co bude opětovně rozhodovat o stěžovatelčině dovolání.

21. Pro shora vyložené důvody Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti v části, jíž stěžovatelka brojila proti usnesení Nejvyššího soudu, vyhověl a napadené rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona zrušil, přičemž ve zbývajícím rozsahu ústavní stížnost odmítl jako nepřípustnou. Ústavní soud takto rozhodl bez nařízení ústního jednání (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 60
Nezohlednění rozhodovací praxe Nejvyššího a Ústavního soudu v otázce sjednocení přístupu k neplatnosti rozhodčích doložek (sp. zn. I. ÚS 2117/18 ze dne 16. dubna 2019)

I. Jestliže soudní exekutor či exekuční soud dospěje k závěru, že náklady exekuce a exekučního řízení má nést povinný (v situaci, kdy exekuční řízení bylo zastaveno z důvodu, že exekuční titul byl vydán na základě absolutně neplatné rozhodčí doložky a návrh na nařízení exekuce byl podán po sjednocení rozhodovací praxe obecných soudů stran této otázky), pak je třeba, aby tento svůj závěr odklánějící se od ustálené rozhodovací praxe Ústavního soudu i Nejvyššího soudu dostatečně fundovaně podložil. Neučiní-li tak, resp. založí-li svoji argumentaci na poukazech na nepřiléhavou rozhodovací praxi Ústavního soudu či Nejvyššího soudu, poruší právo účastníka řízení na soudní ochranu a na spravedlivý proces, jehož integrální součástí jsou i principy předvídatelnosti soudního rozhodování a ochrany oprávněné důvěry v právo.

II. I za stavu, kdy povinný nemá nést náklady exekuce vedené s vědomím oprávněného o její protiprávnosti, lze při rozhodování o nákladech řízení na zastavení exekuce zohlednit, že povinný si nepochybně půjčil a svůj dluh protiprávně nesplácel.

III. Směřuje-li ústavní stížnost proti rozhodnutí týkajícímu se bagatelní částky, nelze jeho přezkum ze strany Ústavního soudu zcela vyloučit, avšak jen za podmínky, půjde-li o intenzitu zásahu kolidující s podstatou a smyslem základního práva nebo svobody podle čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod nebo bude-li zpochybněna právní jistota účastníků soudního řízení v důsledku chybějící kognice soudů vyšších stupňů, popř. významné nejednotnosti v rozhodování nalézacích soudů. Zájem na respektování judikatury Ústavního soudu je sice okolností způsobilou dovodit nutnost meritorního posouzení ústavní stížnosti i v případě bagatelní částky, ale pouze tam, kde je dán ústavní přesah jednotlivého případu.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) a soudců Tomáše Lichovníka a Vladimíra Sládečka o ústavní stížnosti Jakuba Zelinského, zastoupeného Mgr. Petrem Němcem, advokátem, se sídlem v Praze, Mendíků 1396/9, proti usnesení Krajského soudu v Hradci Králové č. j. 20 Co 34/2018-71 ze dne 11. dubna 2018, za účasti Krajského soudu v Hradci Králové jako účastníka řízení a vedlejších účastníků řízení 1. Home Credit, a. s., IČO 26978636, se sídlem v Brně, Nové sady 996/25, zastoupené Mgr. Vladimírem Uhdem, advokátem, se sídlem v Praze, Klimentská 1207/10, 2. JUDr. Igora Olmy, soudního exekutora, se sídlem ve Svitavách, nám. Míru 53/59, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Hradci Králové č. j. 20 Co 34/2018-71 ze dne 11. dubna 2018 bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatele na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové č. j. 20 Co 34/2018-71 ze dne 11. dubna 2018 se ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Na návrh vedlejší účastnice byla dne 17. 5. 2011 nařízena exekuce na majetek stěžovatele podle rozhodčího nálezu ze dne 7. 2. 2011. Stěžovatel dne 26. 9. 2017 navrhl zastavení exekuce. Tomu soudní exekutor s ohledem na usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 1945/2010 ze dne 11. 5 2011, č. 121/2011 Sb. NS, vyhověl, protože rozhodčí nález jako exekuční titul nikdy nedisponoval vlastnostmi, pro něž by mohl být považován za materiálně i formálně vykonatelný. Exekutor tedy unesením č. j. 111 EX 5013/11-59 ze dne 11. 10. 2017 exekuci zastavil (výrok I), nepřiznal si další náhradu nákladů exekuce (výrok II) a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení o zastavení exekuce (výrok III).

2. Proti rozhodnutí exekutora se stěžovatel odvolal, neboť nesouhlasil s výroky II a III o náhradě nákladů exekuce a nákladů řízení. Argumentoval tím, že v době zahájení exekučního řízení si vedlejší účastnice měla být vědoma nevykonatelnosti exekučního titulu. Jelikož pokračovala v řízení i po sjednocení judikatury ze strany Nejvyššího soudu, měla by hradit náklady řízení, neboť zastavení exekuce se musel domoci stěžovatel sám. Ve vztahu k náhradě nákladů exekuce pak je třeba rozhodnout o všech nákladech exekuce znovu, tedy i o těch, které stěžovatel již v průběhu exekuce uhradil.

3. Krajský soud v Hradci Králové usnesením č. j. 20 Co 309/2017-67 ze dne 15. 12. 2017 potvrdil výrok III usnesení exekutora, zrušil výrok II tohoto usnesení a věc mu vrátil k dalšímu řízení. Veden byl přitom tím, že je třeba znovu rozhodnout o všech nákladech exekuce tam, kde došlo k jejímu zastavení. Právo na náhradu nákladů exekuce exekutoru náleží a povinnost k náhradě je třeba uložit stěžovateli podle usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2860/15 ze dne 19. 7. 2016 (rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz), neboť není důvod, pro který by tyto náklady měl nést exekutor či je měla hradit vedlejší účastnice.

4. Soudní exekutor následně usnesením č. j. 111 EX 5013/11-66 ze dne 5. 1. 2018 uložil stěžovateli povinnost uhradit náklady exekuce ve výši 14 338,40 Kč. Dle soudního exekutora oprávněný podal návrh na zahájení exekuce ještě před změnou rozhodovací praxe týkající se rozhodčích doložek dne 11. 5. 2011, z čehož ve spojení s citovaným usnesením sp. zn. IV. ÚS 2860/15 vyplývá, že stěžovatel je právě tou osobou, která by měla hradit náklady exekutorovi. Stěžovatel následně podal odvolání i proti tomuto usnesení. Argumentoval tím, že náklady exekuce by měla hradit vedlejší účastnice, neboť navrhla zahájení exekuce a pokračovala v ní i přes známost judikatury o nevykonatelnosti rozhodčích nálezů obdobných tomu vydanému ve věci stěžovatele.

5. Toto rozhodnutí soudního exekutora Krajský soud v Hradci Králové usnesením č. j. 20 Co 34/2018-71 ze dne 11. 4. 2018 k odvolání stěžovatele změnil tak, že snížil náklady exekuce o 10 Kč z důvodu nesprávného výpočtu. S argumentací stěžovatele o povinnosti vedlejší účastnice hradit tyto náklady se soud vypořádal odkazem na své předchozí rozhodnutí, na odůvodnění předchozího usnesení a judikaturu Nejvyššího a Ústavního soudu. Soud rovněž konstatoval, že beze změny skutkových okolností není možné, aby svévolně změnil právní názor, který dříve ve věci vyslovil.

II. Ústavní stížnost

6. Proti usnesení krajského soudu č. j. 20 Co 34/2018-71 stěžovatel brojil ústavní stížností, neboť se domníval, že jím došlo k porušení jeho práva na soudní ochranu a práva vlastnit majetek. Porušení těchto práv stěžovatel spatřoval v tom, že exekuce na základě nevykonatelného rozhodčího nálezu pokračovala i poté, co byla judikatura v obdobných

věcech Nejvyšším soudem sjednocena. Dle názoru stěžovatele muselo být vedlejší účastnici řízení jasné, že exekuce je vedena na základě nicotného rozhodčího nálezu, a tvrdí, že právě vedlejší účastnice řízení je ta, kdo měl iniciovat zastavení exekuce, neboť se jedná o osobu s odbornými znalostmi a lze mít za to, že takový subjekt, jako je právě vedlejší účastnice řízení, musí mít o vývoji judikatury přehled. Právě proto je stěžovatel názoru, že je vůči němu nespravedlivé, aby soudnímu exekutorovi hradil náklady, které vlastně ani pro nedůvodnost exekuce neměly vzniknout a kterým mohla vedlejší účastnice řízení předcházet zastavením exekuce. Jelikož bylo dle stěžovatele krajským soudem rozhodnuto navzdory uvedeným skutečnostem, a to v rozporu s rozhodnutím Nejvyššího soudu, bez náležitého odůvodnění, bylo zasaženo do právní jistoty stěžovatele a předvídatelnosti práva, do legitimního očekávání a principu formální spravedlnosti.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

7. Krajský soud k ústavní stížnosti sdělil, že rozhodl v souladu s usnesením Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2860/15 ze dne 19. 7. 2016, a rovněž též zdůraznil, že oprávněná vedlejší účastnice nemohla vědět o usnesení sp. zn. 31 Cdo 1945/2010 starém šest dní, jímž Nejvyšší soud v obdobných věcech sjednotil judikaturu. Proto je dle názoru soudu nespravedlivé přičítat náklady exekuce oprávněné, neboť i přes nezachování potřebné míry pečlivosti oprávněné při vymáhání splnění povinnosti není namístě očekávat, že by oprávněná věděla o rozhodnutí, které bylo přijato těsně před zahájením exekuce.

8. Soudní exekutor k ústavní stížnosti sdělil, že nelze spatřovat zavinění na straně oprávněné vedlejší účastnice, neboť to byl právě povinný stěžovatel, který otálel s podáním návrhu na zastavení exekuce. Soudní exekutor rovněž vyjádřil názor, že Ústavní soud by měl stížnost odmítnout, jelikož napadené rozhodnutí se týká bagatelní částky, a není tak způsobilé porušení ústavně zaručených základních práv a svobod stěžovatele.

9. Vedlejší účastnice řízení k ústavní stížnosti sdělila, že příčinou vedení exekuce bylo neplnění povinností stěžovatele, jež vyplývají z úvěrové smlouvy. Tím se stěžovatel dopustil protiprávního jednání. Vedlejší účastnice postupovala tak, jak mohla, a na zákonnost exekuce měl dohlížet soudní exekutor, a protože sama jako oprávněná neporušila žádnou povinnost, kterou ve vztahu mezi jí a povinným měla, tudíž jí nelze přičítat náklady soudního exekutora k tíži. Dále odkázala na rozhodnutí Ústavního soudu (konkrétně usnesení sp. zn. III. ÚS 86/16 ze dne 19. 5. 2016) s tím, že je ústavně akceptovatelné, aby oprávněný náklady exekuce nehradil, neboť povinný je tím, kdo zapříčinil exekuci a kdo mohl různými instituty zabránit exekuci či ji zastavit dříve, a snížit tak celkové náklady soudního exekutora. Vedlejší účastnice nezavinila zastavení exekuce, neboť ji iniciovala ještě před vydáním přelomového rozhodnutí Nejvyššího soudu.

10. Stěžovatel v replice k výše uvedeným vyjádřením uvedl, že vedlejší účastnice řízení měla proces exekuce po sjednocení judikatury zastavit. Tím, že tomu tak neučinila, dále rostly náklady řízení, které jsou nyní stěžovateli přičítány k tíži. Stěžovatel jako právní laik nemohl o sjednocení judikatury v dané věci vědět, a proto to měla být právě vedlejší účastnice, která jako profesionálka mohla a měla o rozhodnutí Nejvyššího soudu vědět. Jelikož však i přes to pokračovala v exekuci, není dle názoru stěžovatele nyní vhodné, aby byla náhrada těchto nákladů požadována po něm. K tomu stěžovatel poukázal na nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1707/17 ze dne 20. 12. 2017 (N 237/87 SbNU 841) a dodal, že judikatura uváděná ve vyjádření krajského soudu a vedlejších účastníků byla zmíněným nálezem překonána.

IV. Formální předpoklady projednání návrhu

11. Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas, advokátem zastoupeným a oprávněným stěžovatelem (byl účastníkem řízení

před Krajským soudem v Hradci Králové), který vyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně práv poskytuje. Ústavní stížnost je proto přípustná.

12. Ústavní soud rozhodl bez ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů).

V. Vlastní posouzení

13. Posouzení, zda je uložení povinnosti stěžovateli uhradit náklady exekuce ústavně akceptovatelné, závisí na dvou otázkách: zda lze věc stěžovatele označit za bagatelní, čemuž by odpovídalo odmítnutí pro zjevnou neopodstatněnost, a zda lze právní závěry krajského soudu akceptovat ve světle dosavadní judikatury Nejvyššího a Ústavního soudu.

14. Blíží-li se sporná částka bagatelní výši, případně ji nepatrně přesahuje, věc zpravidla nemůže dosáhnout ústavněprávní roviny pro své obvykle nikoliv významné faktické dopady na osobu stěžovatele, resp. jeho majetkové poměry. Výjimkou budou případy, kdy s ohledem na konkrétní okolnosti případu (jako např. majetková situace dotčeného subjektu) bude možno usoudit jinak, popřípadě dopustí-li se orgány veřejné moci natolik zásadních pochybení, že v jejich důsledku nastává kolize se samotnou podstatou určitého ústavně zaručeného základního práva nebo svobody. Ve vztahu k bagatelnosti je tedy třeba hodnotit kvantitativní a kvalitativní rovinu věci, tj. výši sporné částky a ústavní přesah věci nad rámec jednotlivého případu [srov. nález sp. zn. III. ÚS 3725/13 ze dne 10. 4. 2014 (N 55/73 SbNU 89)].

15. Ústavní přesah nad rámec případu stěžovatele dán není: stěžovatel nepředložil žádnou otázku zásadního ústavněprávního významu, která dosud nebyla Nejvyšším či Ústavním soudem judikována. Veškeré otázky rozhodné pro posouzení věci již byly judikovány opakovaně (srov. judikatorní odkazy níže), jak ostatně plyne z argumentace samotného stěžovatele. Případné odchýlení obecných soudů od těchto závěrů v individuálním případě nemůže samo o sobě založit ústavní přesah věci; při opačném náhledu by totiž přesah věci byl představován právě působením v jedné jediné věci, což je nejen zjevný protimluv, ale také v rozporu s kritérii kvalitativní roviny bagatelnosti vytyčenými v nálezu sp. zn. III. ÚS 3725/13. V tomto smyslu je tedy třeba vykládat závěry nálezu sp. zn. II. ÚS 502/17 ze dne 10. 1. 2018 (N 4/88 SbNU 69), jichž se stěžovatel dovolával: zájem na respektování judikatury Ústavního soudu je sice okolností způsobilou dovodit nutnost meritorního posouzení ústavní stížnosti i v případě bagatelní částky, ale pouze tam, kde je dán přesah jednotlivého případu (kauzy). Jde-li tedy o odchýlení od již judikovaných závěrů Ústavního soudu v jednotlivém případě, může být přesah dán pouze v případech kolize se samotnou podstatou a smyslem dotčeného základního práva či svobody (srov. bod 33 nálezu sp. zn. III. ÚS 3725/13; jiné tam uvedené případy nepřichází do úvahy).

16. Z hlediska výše sporné částky a jejího dopadu do práv a povinností stěžovatele se věc hranici bagatelnosti objektivně zjevně blíží (srov. 10 000 Kč podle § 202 odst. 2 občanského soudního řádu). S ohledem na obsah exekučního spisu však nelze s jistotou říci, že jde o věc bagatelní z hlediska subjektivního, tedy ve vztahu k sociálním a majetkovým poměrům stěžovatele, vůči kterému byla dlouhodobě vedena exekuce, kterou nebyl schopen ze svých příjmů po tuto dobu uhradit. Ústavní soud proto dospěl k závěru, že není namístě věc hodnotit jako bagatelní a ústavní stížnost odmítnout pro zjevnou neopodstatněnost.

Obecná východiska

17. Posouzení, zda bylo možné uložit stěžovateli úhradu nákladů exekuce, vychází především z výkladu podústavního práva. Ústavní soud se však k jednotlivým ústavním aspektům opakovaně vyjadřoval. Ve věci je nesporné, že rozhodčí nález nebyl vykonatelným exekučním titulem. Pro takové situace Ústavní soud konstatoval, že rozhodný okamžik

z hlediska sjednocení rozhodovací praxe ohledně absolutní neplatnosti rozhodčí smlouvy nebo doložky neobsahující konkrétní určení rozhodce *ad hoc* nebo konkrétní způsob jeho určení pro rozpor se zákonem představuje 11. květen 2011, kdy bylo přijato usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 1945/2010 [nálezy sp. zn. I. ÚS 1274/16 ze dne 27. 6. 2017 (N 114/85 SbNU 861) a sp. zn. I. ÚS 1707/17 ze dne 20. 12. 2017].

18. V případě pozdějšího nařízení exekuce, jejího následného zastavení z důvodu nepřípustnosti založené na nezpůsobilosti exekučního titulu je potřebné náležitě zkoumat a odůvodnit zachování potřebné míry pečlivosti ze strany oprávněné při posuzování otázky zavinění nákladů exekuce. Jestliže soudní exekutor či exekuční soud dospějí k závěru, že náklady exekuce a exekučního řízení má nést povinný, pak je třeba, aby tento svůj závěr odklánějící se od ustálené rozhodovací praxe Ústavního soudu i Nejvyššího soudu dostatečně fundovaně podložili. Neučiní-li tak, resp. založí-li svoji argumentaci na poukazech na nepřiléhavou rozhodovací praxi Ústavního soudu či Nejvyššího soudu, poruší právo účastníka řízení na soudní ochranu a na spravedlivý proces, jehož integrální součástí jsou i principy předvídatelnosti soudního rozhodování a ochrany oprávněné důvěry v právo [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 2728/17 ze dne 12. 11. 2018 (N 184/91 SbNU 279), který souhrnně popisuje relevantní judikatorní závěry].

19. Je tomu tak proto, že předvídatelnost soudního rozhodování, zákaz svévolného rozhodování a ochrana legitimního očekávání účastníků jsou dílčí součástí práva na soudní ochranu [srov. nálezy Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2738/10 ze dne 23. 11. 2010 (N 235/59 SbNU 391), sp. zn. II. ÚS 2570/10 ze dne 28. 5. 2013 (N 95/69 SbNU 457) či sp. zn. III. ÚS 1561/13 ze dne 3. 4. 2014 (N 52/73 SbNU 59)]. Předvídatelnost soudního rozhodnutí je významným principem soudního rozhodování v demokratickém právním státě a ústavně chráněnou zárukou spravedlivého procesu [nález sp. zn. I. ÚS 1663/16 ze dne 30. 11. 2016 (N 230/83 SbNU 583)]. Z těchto principů nicméně nevyplývá kategorická neměnnost výkladu či aplikace práva obecnými soudy, nýbrž požadavek, aby změna interpretace či aplikace práva byla s ohledem na konkrétní okolnosti předvídatelná, resp. aby tato změna byla alespoň transparentně odůvodněna a opírala se o akceptovatelné racionální a objektivní důvody. Pouze takto transparentně vyložené úvahy, odůvodňující rozdílný postup nezávislého soudu, vylučují libovůli při aplikaci práva [srov. např. nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 470/97 ze dne 25. 11. 1999 (N 163/16 SbNU 203) či sp. zn. III. ÚS 252/04 ze dne 25. 1. 2005 (N 16/36 SbNU 173)].

20. Jde-li o problematiku rozhodování o nákladech exekuce a o nákladech řízení o návrhu na zastavení exekuce v případech, kdy je takový návrh podáván povinným za situace, že rozhodčí doložka, na jejímž základě byl následně vydán rozhodčí nález (v dané věci exekuční titul), je – byť jen zčásti – absolutně neplatná, je třeba připomenout dosavadní závěry vyslovené v tomto směru Ústavním soudem.

21. Obecně platí, že východiskem při rozhodování o náhradě nákladů exekučního řízení, včetně rozhodování o náhradě nákladů exekuce, je určení a hodnocení důvodů, pro něž byla exekuce zastavena [srov. stanovisko pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 23/06 ze dne 12. 9. 2006 (ST 23/42 SbNU 545)]. Je tedy na obecných soudech, aby se touto otázkou zevrubně zabývaly, a to jednak v souvislostech celého případu a rovněž s ohledem na ustálenou judikaturu v dané oblasti. Nabízejí se přitom v zásadě tři subjekty, jimž mohou být náklady exekuce uloženy k tíži: exekutor, oprávněný a povinný, přičemž na oprávněného by povinnost k náhradě nákladů měla být přenášena pouze ve výjimečných případech [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 3929/16 ze dne 17. 10. 2017 (N 190/87 SbNU 147)]. Jedním z těchto výjimečných případů je situace, kdy jde o vztah mezi spotřebitelem (povinným) a podnikatelem (oprávněným) a kdy byla exekuce zahájena na základě nezpůsobilého titulu, v kontextu absolutně neplatné rozhodčí doložky ke spotřebitelské smlouvě (citovaný nález sp. zn. IV. ÚS 2728/17).

22. Dojde-li k zastavení exekuce, protože titul pro exekuci od počátku nebyl materiálně a formálně vykonatelný (např. proto, že byl vydán rozhodcem, který k tomu nebyl oprávněn, neboť k jeho určení došlo v rozporu se zákonem), nese náklady exekuce zásadně oprávněný, který podle takového titulu nařízení exekuce navrhl, ledaže zachová potřebnou míru opatrnosti (citovaný nález sp. zn. IV. ÚS 2728/17).

Aplikace obecných východisek na věc stěžovatele

23. Ve světle těchto obecných závěrů Ústavní soud přezkoumal napadené rozhodnutí krajského soudu a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

24. Závěry krajského soudu o tom, že náklady exekuce má hradit stěžovatel, nelze za stávajícího stavu řízení přijmout. Rozhodčí nález ve věci stěžovatele byl nezpůsobilým exekučním titulem *ex tunc*. Podle nálezové judikatury Ústavního soudu závazné dle čl. 89 odst. 2 Ústavy pro všechny orgány a osoby je rozhodným datem pro posouzení sjednocení rozhodovací praxe 11. květen 2011. Exekuce ve věci stěžovatele byla nařízena až následně dne 17. května 2011, vedlejší účastnice tak již měla vědět o tom, že exekuce je vedena na základě neplatného exekučního titulu. Přesto v ní pokračovala. Vedlejší účastnici tedy lze oprávněně vytýkat, že jako profesionálka v oblasti poskytování úvěrů vědomě udržovala protiprávní stav, v důsledku něhož následně musel stěžovatel vynaložit prostředky na hrazení nákladů exekuce.

25. Je tedy namístě konstatovat, že typicky bude náklady za takovou exekuci hradit ta strana, která je v daném vztahu silnější a vystupuje jako profesionál v daném oboru. Taková osoba s odbornými znalostmi měla o usnesení Nejvyššího soudu a o sjednocení judikatury vědět. Lze dodat, že je nutné zohledňovat i fakt, zda smlouva byla uzavřena ve vztahu spotřebitel–podnikatel. Pokud však taková silnější smluvní strana v exekuci setrvá, a to i přesto, že ví, že je konáno na základě neplatného exekučního titulu, který vznikl na základě neplatné rozhodčí doložky, která byla v úvěrové smlouvě obsažena právě na popud vedlejší účastnice řízení, je namístě této straně vytýkat, že vědomě udržovala protiprávní stav, v důsledku čehož by musela slabší strana následně vynaložit prostředky na náhradu nákladů exekuce.

26. Za toho stavu není z rozhodnutí krajského soudu zřejmé, jaké konkrétní okolnosti a právní úvahy jej vedly k odchýlení od výše uvedených závěrů o tom, že zastavení exekuce je zásadně zaviněno oprávněným, tedy zde vedlejší účastnicí, nikoliv povinným stěžovatelem. Kladl-li krajský soud v této souvislosti důraz na to, že stěžovatel nijak nezpochybňuje, že vedlejší účastnici skutečně dluží a dluh nesplácí (a exekuce tedy byla materiálně namístě), nejde o skutečnost podstatnou pro uložení povinnosti hradit náklady exekuce, kterou vedlejší účastnice zahájila a udržovala při vědomí její protiprávnosti. Protiprávní jednání stěžovatele může být významné pro nepřiznání náhrady nákladů řízení o návrhu na zastavení exekuce vynaložených stěžovatelem jako povinným (bod 52 nálezu sp. zn. IV. ÚS 2728/17), ty však v souzené věci ani přiznány nebyly (výrok III usnesení č. j. 111 EX 5013/11-59 ve spojení s výrokem II usnesení č. j. 20 Co 309/2017-67).

VI. Závěr

27. Krajský soud v Hradci Králové porušil ústavně zaručené právo stěžovatele na soudní ochranu, jejíž integrální součástí jsou i principy předvídatelnosti soudního rozhodování a ochrany oprávněné důvěry v právo, tím, že se bez zřejmého důvodu odchýlil od stěžovatelem výslovně uváděné judikatury Nejvyššího a Ústavního soudu, podle níž je zásadně na vedlejší účastnici, aby nesla náklady zastavené exekuce [k tomu srov. nález sp. zn. II. ÚS 387/18 ze dne 17. 8. 2018 (N 138/90 SbNU 259) a důvody citovaného nálezu sp. zn. I. ÚS 1707/17]. Procesní povaha pochybení krajského soudu vylučuje možnost konstatovat v nynější fázi porušení ústavně zaručených hmotných práv podle čl. 11 Listiny.

28. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu, konstatoval porušení ústavně zaručených práv stěžovatele a zrušil usnesení Krajského soudu v Hradci Králové č. j. 20 Co 34/2018-71 ze dne 11. 4. 2018.

29. V dalším řízení je Krajský soud v Hradci Králové právním názorem Ústavního soudu vázán: povinnost nahradit soudnímu exekutoru náklady exekuce může uložit stěžovateli pouze tehdy, pokud shledá a přesvědčivě vyloží, proč se právě případ stěžovatele konkrétními okolnostmi odlišuje od stávajících judikatorních závěrů o povinnosti vedlejší účastnice nést tyto náklady. Bude přitom vycházet z toho, že vedlejší účastnice měla vědět o zásadních vadách exekučního titulu, neboť k nařízení exekuce došlo až po sjednocení judikatury dne 11. května 2011.

Č. 61
Práva účastníků řízení v souvislosti se změnou právního názoru odvolacího soudu při rozhodování o nákladech řízení (sp. zn. III. ÚS 3166/18 ze dne 16. dubna 2019)

Má-li odvolací soud na hrazení nákladů řízení, a to zvláště v řízení před soudem nalézacím, jiný náhled než soud nalézací, aniž by přitom došlo k relevantní změně skutkových okolností, a účastníci tak mohli jiné rozhodnutí odvolacího soudu o nákladech řízení předvídat, je povinen vytvořit pro účastníky procesní prostor, aby se mohli k dané otázce vyjádřit a uplatnit námitky a argumenty, které mohou být s to rozhodnutí odvolacího soudu ovlivnit a s nimiž se odvolací soud musí ve svém rozhodnutí náležitě vypořádat. Nedostojí-li odvolací soud tomuto požadavku, dopustí se porušení základního práva účastníků na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod v důsledku vydání nepřípustně překvapivého rozhodnutí.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatele J. S., zastoupeného Mgr. Ing. Pavlem Cinkem, advokátem, sídlem Veleslavínova 363/33, Plzeň, proti rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 29. srpna 2018 č. j. 18 Co 115/2018-62, za účasti Krajského soudu v Plzni jako účastníka řízení a L. M. S., zastoupené Mgr. Martinem Zikmundem, advokátem, sídlem Šafaříkovy sady 2455/5, Plzeň, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Výrokem III rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 29. srpna 2018 č. j. 18 Co 115/2018-62 bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatele na soudní ochranu a zásada rovnosti účastníků řízení podle čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok III rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 29. srpna 2018 č. j. 18 Co 115/2018-62 se ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí, a to pro porušení čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti a z napadeného rozhodnutí se podává, že rozsudkem Okresního soudu Plzeň-jih (dále jen „okresní soud“) ze dne 16. 3. 2018 č. j. 6 C 263/2017-41 byla

vedlejší účastnici jako žalované uložena povinnost zaplatit stěžovateli jako žalobci částku 17 000 Kč s příslušenstvím (výrok I). Vzájemný návrh vedlejší účastnice na zaplacení částky 17 000 Kč započtením částek 500 Kč za každý měsíc od 18. 10. 2014 do 19. 7. 2017 byl zamítnut (výrok II). Vedlejší účastnici byla uložena povinnost zaplatit stěžovateli náklady řízení (výrok III). Okresní soud dospěl k závěru, že ačkoli již 20. 1. 2013 došlo k úplnému zaplacení závazku stěžovatele z dohody o vypořádání vzájemných majetkových vztahů bývalých manželů, stěžovatel nadále poukazoval částku 500 Kč. Za uvedené období přeplatil částku 17 000 Kč. K vzájemnému návrhu vedlejší účastnice na započtení zaplacené částky 17 000 Kč na výživné pro nezletilé dítě okresní soud uvedl, že takové započtení je zákonem vyloučeno. O nákladech řízení soud rozhodl podle úspěchu ve věci podle § 142 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „o. s. ř.“).

3. Proti rozsudku okresního soudu podala vedlejší účastnice odvolání. Krajský soud v Plzni (dále jen „krajský soud“) rozsudkem ze dne 29. 8. 2018 č. j. 18 Co 115/2018-62 rozsudek okresního soudu ve výroku I potvrdil (výrok I). Ve II. výroku krajský soud rozsudek okresního soudu zrušil (výrok II). Ve výroku III rozsudek okresního soudu změnil tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před okresním soudem (výrok III). Ve IV. výroku krajský soud rozhodl, že vedlejší účastnice je povinna nahradit stěžovateli náklady odvolacího řízení.

4. Krajský soud v odůvodnění svého rozhodnutí ve vztahu k jeho výroku III dovodil, že stěžovatel byl v řízení úspěšný, a příslušelo by mu tak právo na náhradu účelně vynaložených nákladů řízení podle § 142 odst. 1 o. s. ř. Dle názoru krajského soudu však v daném případě jsou při rozhodování o nákladech řízení před okresním soudem splněny podmínky pro postup dle § 150 o. s. ř. Krajský soud shledal v souzené věci důvody hodné zvláštního zřetele v okolnostech, které vedly k uplatnění soudního nároku. Podle krajského soudu je to stěžovatel, kdo se významnou měrou podílel svojí nedbalostí na vzniku sporu, a jeví se tak spravedlivým, aby každý z účastníků si nesl své náklady řízení před okresním soudem.

II. Argumentace stěžovatele

5. Ačkoli se stěžovatel ústavní stížností domáhá zrušení celého rozsudku krajského soudu, jeho námitky směřují výhradně proti jeho výroku III, kterým byl změněn rozsudek okresního soudu o nákladech řízení před okresním soudem. Stěžovatel namítá, že krajský soud změnil rozhodnutí okresního soudu zcela neočekávaně, přičemž účastníkům nedal možnost se k moderaci práva vyjádřit. Stěžovatel dále namítá, že krajský soud se dostatečně nevypořádal s odůvodněním svého postupu. Podle stěžovatele napadené rozhodnutí odporuje ustálené judikatuře Ústavního soudu, zejména stěžovatel odkazuje na nález ze dne 6. 2. 2007 sp. zn. II. ÚS 828/06 (N 26/44 SbNU 309). Stěžovatel má za to, že krajský soud svým postupem při rozhodování o nákladech řízení porušil jeho právo na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny a zásadu rovnosti účastníků řízení dle čl. 37 odst. 3 Listiny.

III. Vyjádření krajského soudu a vedlejší účastnice

6. Pro posouzení důvodnosti ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal spis vedený u okresního soudu pod sp. zn. 6 C 263/2017, jakož i vyjádření krajského soudu a vedlejší účastnice řízení k ústavní stížnosti.

7. Krajský soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že se nedomnívá, že by v řízení došlo k porušení čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny. Pokud jde o náklady řízení před okresním soudem, odkázal na odůvodnění rozsudku s tím, že se domnívá, že byly splněny podmínky pro použití § 150 o. s. ř. Byl to stěžovatel, kdo se významnou měrou svou nedbalostí podílel na vzniku sporu; přiznat stěžovateli náhradu nákladů řízení před okresním soudem krajský soud nepovažoval za spravedlivé. S ohledem na uvedené krajský soud navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta.

8. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření uvedla, že ústavní stížnost by měla být odmítnuta. Rozhodnutí o nákladech řízení je věcí obecných soudů a Ústavní soud se k těmto otázkám vyjadřuje výhradně ve výjimečných případech, v posuzované věci však nejde o tento případ. Krajský soud se v odůvodnění svého rozhodnutí podrobně vyjádřil k obsahu napadeného výroku a k důvodům, které jej vedly k tomto rozhodnutí. Vedlejší účastnice uvedla, že v postupu krajského soudu neshledává žádné procesní pochybení ani zásah do ústavně zaručených práv stěžovatele. Celý spor byl záměrně vyvolán stěžovatelem, který se snažil ji tímto způsobem „potrestat“ za to, že žádala o zvýšení výživného.

9. Výše uvedená vyjádření nezasílal Ústavní soud stěžovateli a vedlejší účastnici k replice, neboť neobsahovala žádné nové, pro posouzení věci významné skutečnosti.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

11. Ústavní soud není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu oprávnění vykonávat dozor nad rozhodovací činností obecných soudů. Do rozhodovací činnosti soudů je Ústavní soud v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele.

12. Ústavní soud přezkoumal napadené rozhodnutí z hlediska namítaného porušení ústavnosti a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je zčásti důvodná.

13. Stěžovatel brojí proti výroku krajského soudu, kterým tento soud změnil rozsudek okresního soudu ve výroku o náhradě nákladů řízení před okresním soudem. Krajský soud stěžovateli nepřiznal právo na náhradu nákladů prvostupňového řízení s odkazem na moderační oprávnění soudu podle § 150 o. s. ř. V souzené věci shledal krajský soud důvody hodné zvláštního zřetele v okolnostech, které vedly k uplatnění soudního nároku; podle krajského soudu je to stěžovatel, který se významnou měrou podílel svojí nedbalostí na vzniku sporu, a jeví se tak spravedlivým, aby každý z účastníků si nesl své náklady řízení před okresním soudem.

14. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně konstatoval, že rozhodování o nákladech řízení před obecnými soudy je zásadně doménou těchto soudů; zobrazují se zde aspekty nezávislého soudního rozhodování. Ústavní soud není tudíž oprávněn v detailech přezkoumávat jednotlivá rozhodnutí těchto soudů o nákladech řízení (srov. např. usnesení ze dne 24. 11. 2005 sp. zn. I. ÚS 457/05, dostupné v databázi NALUS na http://nalus.usoud.cz, stejně jako další rozhodnutí zde citovaná). Náhrada nákladů řízení by mohla nabýt ústavněprávního významu toliko v případě extrémního vykročení z pravidel upravujících toto řízení, což by mohlo nastat v důsledku výkladu a použití příslušných ustanovení zákona, v nichž by byl obsažen např. prvek svévole. Případy, kdy Ústavní soud ústavní stížnost proti pravomocným rozhodnutím obecných soudů o nákladech řízení připustil k věcnému posouzení, jsou výjimečné [např. nálezy Ústavního soudu ze dne 8. 7. 1999 sp. zn. III. ÚS 224/98 (N 98/15 SbNU 17), ze dne 4. 7. 2001 sp. zn. II. ÚS 598/2000 (N 100/23 SbNU 23), ze dne 17. 5. 2001 sp. zn. III. ÚS 727/2000 (N 75/22 SbNU 145), ze dne 24. 5. 2001 sp. zn. III. ÚS 619/2000 (N 79/22 SbNU 165) a usnesení ze dne 10. 1. 2006 sp. zn. I. ÚS 633/05 a další].

15. Výše uvedené závěry Ústavního soudu o omezeném přezkumu rozhodnutí o nákladech řízení platí o to více pro rozhodování podle § 150 o. s. ř. Podle tohoto ustanovení soud může výjimečně, jsou-li pro to důvody hodné zvláštního zřetele, náhradu nákladů zcela nebo zčásti nepřiznat. Ustanovení § 150 o. s. ř. obsahuje zvláštní zmírňovací oprávnění soudů, jímž je umožněno rozhodnout o náhradě nákladů řízení jinak, než by odpovídalo výsledku sporu [srov. např. usnesení ze dne 31. 1. 2002 sp. zn. IV. ÚS 37/02 (U 4/25 SbNU 357)].

16. Ústavní soud opakovaně zdůrazňuje, že posouzení podmínek použití citovaného ustanovení v konkrétní věci je výlučnou záležitostí obecného soudu. Ústavnímu soudu proto zásadně nepřísluší hodnotit, zda jsou dány důvody zvláštního zřetele hodné pro použití daného ustanovení (srov. usnesení ze dne 19. 1. 2006 sp. zn. I. ÚS 389/05). Jde o nezávislé diskreční oprávnění obecných soudů. Na obecném soudu je, aby uvážil, které z ustanovení občanského soudního řádu upravujících přiznání nákladů řízení je nejvhodněji a v souladu se zákonem v konkrétním případě použitelným. Ústavní soud však opakovaně uvádí, že úvaha (závěr) soudu o tom, zda jde o výjimečný případ a zda tu jsou důvody hodné zvláštního zřetele, musí vycházet z posouzení všech okolností konkrétní věci; nejde přitom o libovůli soudu, ale o pečlivé posouzení všech rozhodných hledisek [srov. nález ze dne 13. 9. 2006 sp. zn. I. ÚS 191/06 (N 162/42 SbNU 339)].

17. Ústavní soud ovšem současně dodává, že úvaha obecného soudu, zda v té které věci jde o tak výjimečný případ, že jsou důvody pro použití uvedeného zákonného ustanovení naplněny, musí být v soudním rozhodnutí řádně a přesvědčivě odůvodněna; v postupu, který by nebyl odpovídajícím způsobem vysvětlen, lze spatřovat prvky libovůle a nahodilosti [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 727/2000, nález ze dne 11. 7. 2006 sp. zn. IV. ÚS 323/05 (N 131/42 SbNU 45)] nebo usnesení ze dne 18. 7. 2005 sp. zn. IV. ÚS 397/05]. O takovou libovůli by šlo především tehdy, kdyby soudy postupovaly tak, že by své závěry nezdůvodnily vůbec či by je zdůvodnily zcela nedostatečně. Pouhý formální odkaz na příslušné ustanovení zákona bez objasnění závěru, ke kterému soud dospěl, by nebyl ve smyslu § 157 odst. 2 o. s. ř. (a tedy i ve smyslu práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny) dostačující.

18. V nálezu ze dne 6. 2. 2007 sp. zn. II. ÚS 828/06 Ústavní soud vyslovil, že součástí práva podle čl. 36 odst. 1 Listiny je vytvoření prostoru pro to, aby účastník řízení mohl účinně uplatňovat námitky a argumenty, které jsou způsobilé ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat. Tento požadavek je třeba uplatnit též při rozhodování soudu o náhradě nákladů řízení, které je nedílnou součástí soudního řízení jako celku. Jinak řečeno, z práva na soudní ochranu vyplývá povinnost soudu vytvořit pro účastníky řízení procesní prostor k tomu, aby se vyjádřili i k eventuálnímu uplatnění moderačního oprávnění podle § 150 o. s. ř., jestliže obecný soud takový postup zvažuje, a vznášeli případná tvrzení či důkazní návrhy, které by mohly použití tohoto ustanovení ovlivnit [viz též např. nález ze dne 10. 6. 2014 sp. zn. III. ÚS 1862/13 (N 118/73 SbNU 821)]. Tato povinnost je ještě naléhavější v odvolacím řízení, kdy po přijetí rozhodnutí již účastník řízení nemá procesní nástroj, jak své námitky uplatnit, na rozdíl od rozhodnutí nalézacího soudu, kdy lze námitky vznést alespoň *ex post* v odvolání. Takový postup odvolacího soudu vede k situaci, kdy je účastník řízení nucen vznášet takové námitky poprvé až v řízení před Ústavním soudem, které je však ze své povahy zaměřeno na posuzování jiných skutečností, než jsou okolnosti umožňující použití § 150 o. s. ř., a z jiných hledisek, než jsou hlediska běžného zákona. Dostát tomuto požadavku je pak o to důležitější v situaci, kdy účastník s ohledem na dosavadní průběh řízení očekává určitý výsledek ve věci samé, od něhož se odvíjí rozhodnutí o náhradě nákladů řízení, a kdy nemohl předpokládat, že soud moderačního oprávnění využije.

19. K takovému postupu obecný soud výslovně zavazuje i § 118a odst. 2 o. s. ř., podle kterého má soud v případě jiného právního názoru, než je názor účastníka řízení, ho poučit a vyzvat k vylíčení rozhodných skutečností, které jsou relevantní pro úvahy soudu. Tato

povinnost je přitom naléhavější v rámci odvolacího řízení, kdy po přijetí rozhodnutí již účastník řízení nemá procesní nástroj, jak své námitky uplatnit, na rozdíl od rozhodnutí nalézacího soudu, kdy lze námitky vznést alespoň *ex post* v odvolání [viz nález Ústavního soudu ze dne 23. 11. 2010 sp. zn. IV. ÚS 2738/10 (N 235/59 SbNU 391)].

20. K moderačnímu oprávnění se Ústavní soud vyslovil rovněž např. v nálezech ze dne 28. 2. 2017 sp. zn. III. ÚS 1020/16 (N 37/84 SbNU 427), ze dne 23. 10. 2008 sp. zn. I. ÚS 2569/07 (N 181/51 SbNU 235), ze dne 3. 3. 2009 sp. zn. IV. ÚS 215/09 (N 44/52 SbNU 443) a v dalších.

21. Výše uvedené závěry Ústavního soudu je nutno vztáhnout i na nyní posuzovanou věc. Vedlejší účastnice v odvolání proti nákladovému výroku rozsudku okresního soudu žádné námitky neuplatnila, pouze navrhla, aby krajský soud změnil rozsudek okresního soudu ve všech jeho výrocích tak, že podanou žalobu zamítne a stěžovateli uloží povinnost nahradit vedlejší účastnici náklady řízení před soudy obou stupňů v rozsahu jejich dodatečné specifikace. Při jednání konaném před krajským soudem dne 29. 8. 2018 vedlejší účastnice setrvala na svém stanovisku obsaženém v odvolání. Stěžovatel se ve svém vyjádření k odvolání vedlejší účastnice k nákladům prvostupňového řízení nevyjádřil, a to ani při jednání konaném před krajským soudem dne 29. 8. 2018.

22. Krajský soud se ve svém rozsudku ztotožnil se závěry okresního soudu, který žalobě vyhověl a vedlejší účastnici uložil povinnost zaplatit stěžovateli částku 17 000 Kč s příslušenstvím. Krajský soud však s odkazem na § 150 o. s. ř. změnil rozsudek okresního soudu v nákladovém výroku. Aniž tedy došlo k relevantní změně skutkových okolností a účastníci tak mohli jiné rozhodnutí krajského soudu o nákladech řízení předvídat, nedal krajský soud účastníkům možnost se k uplatnění moderačního oprávnění vyjádřit.

23. Krajskému soudu je dále nutno vytknout, že svůj závěr o použití § 150 o. s. ř. (viz bod 13) dostatečným a přesvědčivým způsobem neodůvodnil, resp. blíže nevysvětlil.

24. Ústavní soud připouští, že některé okolnosti projednávaného případu by skutečně mohly odůvodňovat použití § 150 o. s. ř. Je však nutné, aby stěžovatel byl předem s názorem soudu seznámen a mohl na něj případně reagovat. Soud také musí vybočení ze zásady úspěchu ve věci náležitě odůvodnit.

25. S ohledem na výše uvedené dospěl Ústavní soud k závěru, že III. výrokem rozsudku krajského soudu došlo k porušení práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a zásady rovnosti účastníků řízení zakotvené v čl. 37 odst. 3 Listiny.

26. Vůči ostatním výrokům napadeného rozsudku krajského soudu stěžovatel žádné námitky neuplatnil a ani Ústavní soud žádné porušení ústavnosti v tomto směru nezjistil.

27. Z těchto důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona rozsudek krajského soudu ze dne 29. 8. 2018 č. j. 18 Co 115/2018-62 ve výroku III zrušil. Ve zbývající části Ústavní soud ústavní stížnost podle § 43 odst. 2 písm. a) téhož zákona odmítl.

Č. 62
Právo na soudní ochranu v případě pochybení exekutora při předání námitek soudu
(sp. zn. I. ÚS 3251/18 ze dne 16. dubna 2019)

Pokud okresní soud v důsledku pochybení soudního exekutora neměl v době svého rozhodování písemné odůvodnění původně blanketně podaných námitek proti příkazu k úhradě nákladů exekuce, a proto se s nimi v odůvodnění rozhodnutí, kterým tento příkaz k úhradě nákladů exekuce potvrdil, vůbec nevypořádal, porušil právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) a soudců Tomáše Lichovníka a Vladimíra Sládečka, o ústavní stížnosti Jindřicha Vacka, zastoupeného Mgr. Ivetou Čaňkovou, advokátkou, se sídlem Dolní náměstí 679/5, Jablonec nad Nisou, proti usnesení Okresního soudu v Jablonci nad Nisou ze dne 18. července 2018 č. j. 24 EXE 1590/2013-23, za účasti Okresního soudu v Jablonci nad Nisou jako účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Okresního soudu v Jablonci nad Nisou ze dne 18. července 2018 č. j. 24 EXE 1590/2013-23 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a právo na spravedlivý proces zaručené čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Okresního soudu v Jablonci nad Nisou ze dne 18. července 2018 č. j. 24 EXE 1590/2013-23 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. V ústavní stížnosti, doručené Ústavnímu soudu dne 27. září 2018, stěžovatel podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) navrhoval zrušení usnesení Okresního soudu v Jablonci nad Nisou ze dne 18. července 2018 č. j. 24 EXE 1590/2013-23. Stěžovatel namítal, že napadeným rozhodnutím bylo zasaženo do jeho základních práv a svobod zaručených ústavním pořádkem České republiky podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z obsahu ústavní stížnosti a spisu Okresního soudu v Jablonci nad Nisou (dále jen „okresní soud“) sp. zn. 24 EXE 1590/2013 vyplývá, že ve věci exekučního řízení oprávněné Stavební spořitelny České spořitelny, a. s., proti povinnému stěžovateli na zaplacení peněžité

částky 276 150,30 Kč s příslušenstvím, které je vedeno u Exekutorského úřadu Praha 9 (dále jen „exekutorský úřad“) soudním exekutorem JUDr. Milanem Suchánkem (dále jen „soudní exekutor“) pod sp. zn. 085 EX 16647/12, vydal soudní exekutor dne 11. května 2018 příkaz k úhradě nákladů exekuce č. j. 085 EX 16647/12-501, kterým vyčíslil náklady exekuce v částce 310 338,38 Kč. Stěžovatel podáním odeslaným dne 16. května 2018 podal exekutorskému úřadu námitky do příkazu k úhradě nákladů exekuce a vyžádal si některé doklady, které jsou důležité pro rozhodnutí o oprávněnosti výše nákladů exekuce. Sdělením doručeným právní zástupkyni stěžovatele Mgr. Ivetě Čaňkové dne 21. května 2018 soudní exekutor žádosti vyhověl a některé podklady jí zaslal. K tomu usnesením ze dne 18. května 2018 č. j. 085 EX 16647/-511, doručeným právní zástupkyni stěžovatele dne 21. května 2018, soudní exekutor vyzval právní zástupkyni stěžovatele, aby ve lhůtě do 5 dnů doplnila námitky o řádné odůvodnění. Právní zástupkyně stěžovatele odůvodnění námitek soudnímu exekutorovi doručila dne 15. června 2018.

3. Okresní soud usnesením napadeným ústavní stížností příkaz k úhradě nákladů exekuce ze dne 11. května 2018 č. j. 085 Ex 16647/12-501 potvrdil, přičemž v odůvodnění svého rozhodnutí uvedl, že námitky stěžovatele řádně odůvodněny nebyly.

II. Argumentace stěžovatele

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítal, že podáním odeslaným dne 16. května 2018 soudnímu exekutorovi podal námitky do příkazu k úhradě nákladů exekuce. Námitky nebyly odůvodněny. Poté dne 15. června 2018 doručil prostřednictvím své právní zástupkyně soudnímu exekutorovi odůvodnění námitek. Soudní exekutor námitkám proti příkazu k úhradě nákladů exekuce nevyhověl a postoupil věc k rozhodnutí okresnímu soudu s tím, že dne 19. června 2018 odeslal příslušný spis, aniž by jeho obsahem bylo odůvodnění námitek, které byly soudnímu exekutorovi doručeny dne 15. června 2018. Okresní soud usnesením napadeným ústavní stížností příkaz k úhradě nákladů exekuce potvrdil z důvodu, že námitky stěžovatele nebyly odůvodněny tak, aby konající soud mohl předmětný příkaz přezkoumat.

5. Podle názoru stěžovatele popsaným postupem exekutorského úřadu došlo k porušení jeho práva na spravedlivý proces a k porušení jeho práva na soudní ochranu podle hlavy páté Listiny.

III. Vyjádření k ústavní stížnosti a replika stěžovatele

6. Ústavní soud vyzval okresní soud, soudního exekutora a Stavební spořitelnu České spořitelny, a. s., aby se k ústavní stížnosti vyjádřili.

7. Okresní soud ve vyjádření ze dne 4. prosince 2018 uvedl, že podle jeho názoru v době rozhodování o věci nepochybil, neboť postupoval na základě těch listin, které obdržel od exekutorského úřadu, resp. listin, které se nacházely ve spise.

8. Soudní exekutor ve svém vyjádření ze dne 8. listopadu 2018 uvedl, že v předmětném exekučním řízení provedl dražbu nemovitých věcí stěžovatele a dne 9. dubna 2018 pod č. j. 085 EX 16647/12-491 po řádném skončení dražebního jednání udělil příklep vydražiteli, který v dražbě učinil nejvyšší podání. Poté, co usnesení o příklepu nabylo právní moci a vydražitel doplatil nejvyšší podání, vydal dne 11. května 2018 č. j. 085 EX 16647/12-501 příkaz k úhradě nákladů exekuce, kterým určil náklady oprávněné a další náklady exekuce vzniklé prodejem movitých věcí ve vlastnictví stěžovatele. Určil, že náklady exekuce a náklady oprávněného se uhradí z nejvyššího podání učiněného v dražbě nemovitých věcí. V odůvodnění příkazu k úhradě nákladů exekuce určené náklady řádně odůvodnil. Uvedl příslušná zákonná ustanovení, z nichž vycházel při určení nákladů exekuce, způsob výpočtu odměny z nejvyššího podání a hotové výdaje spojené s provedením dražby rovněž náležitě odůvodnil, a to s poukazem na příslušné faktury dodavatele, jejichž služby byl nucen využít při provádění exekuce.

9. Příkaz k úhradě nákladů exekuce byl doručen stěžovateli (prostřednictvím jeho právní zástupkyně) dne 14. května 2018 a dne 18. května 2018 podal stěžovatel u soudního exekutora námitky proti tomuto příkazu k úhradě nákladů exekuce. Vzhledem k tomu, že námitky nebyly řádně odůvodněny, vyzval soudní exekutor právní zástupkyni stěžovatele, aby je ve lhůtě do pěti dnů od doručení výzvy písemně doplnila o řádné odvodnění. Námitky ve stanovené lhůtě řádně odůvodněny nebyly, odůvodněny byly až podáním doručeným dne 15. června 2018, které soudní exekutor založil do exekučního spisu dne 18. června 2018. Dne 19. června 2018 soudní exekutor postoupil námitky stěžovatele spolu s celým exekučním spisem k rozhodnutí okresnímu soudu. Podle názoru soudního exekutora bylo součástí exekučního spisu v době jeho předložení exekučnímu soudu i opožděné doplnění námitek stěžovatele.

10. Soudní exekutor uvedl, že všem účastníkům předmětného exekučního řízení doručil rozvrhové usnesení ze dne 1. října 2018 č. j. 085 EX 16647/12-534 a před vyplacením finančních prostředků jednotlivým subjektům vyčkal na doběhnutí odvolací lhůty. Dne 10. října 2018 obdržel odvolání stěžovatele proti výroku I tohoto usnesení, kterým rozhodl právě o nákladech předmětné dražby. Odvolání poté předložil spolu s exekučním spisem k rozhodnutí Krajskému soudu v Ústí nad Labem – pobočce v Liberci jako soudu odvolacímu. Do dne podání vyjádření k Ústavnímu soudu nebylo soudnímu exekutorovi rozhodnutí odvolacího soudu známo a soudní exekutor s dalšími úkony v daném exekučním řízení vyčkává jednak na rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci a rovněž na rozhodnutí k podané ústavní stížnosti.

11. Soudní exekutor dále uvedl, že podle jeho přesvědčení veškeré úkony, které v průběhu řízení učinil, byly provedeny v souladu s příslušnými ustanoveními zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. V žádném případě nelze jeho postup považovat za protiprávní a ani nelze tvrdit, že došlo k porušení práv stěžovatele. Naopak to byl stěžovatel, který nepostupoval řádně, když podané námitky nedoplnil v pětidenní lhůtě, která mu byla určena. Bylo výlučně na stěžovateli, aby postupoval tak, jak mu bylo uloženo, a pokud mu bylo známo, že ve stanovené lhůtě nebude schopen námitky odůvodnit, mohl požádat o prodloužení lhůty. Nic takového se však nestalo a stěžovatel není podle názoru soudního exekutora osobou, která si sama může v exekučním řízení určovat lhůty k provedení úkonů. Vzhledem k těmto skutečnostem soudní exekutor považuje podanou ústavní stížnost stěžovatele za nedůvodnou.

12. Ústavní soud doručil ústavní stížnost i Stavební spořitelně České spořitelny, a. s., která se ve stanovené 30denní lhůtě k ústavní stížnosti nevyjádřila, a v souladu s poučením, které obdržela, má Ústavní soud za to, že se práva vedlejšího účastníka řízení vzdala.

13. Vyjádření okresního soudu a soudního exekutora doručil Ústavní soud stěžovateli na vědomí. Stěžovatel ve své replice k těmto vyjádřením ze dne 17. prosince 2018 uvedl, že podle jeho zjištění doručené odůvodnění námitek do příkazu k úhradě nákladů exekuce nebylo okresnímu soudu soudním exekutorem dodáno a nenachází se ani ve spisu okresního soudu sp. zn. 24 EXE 1590/2013, ani na disketě spisu soudního exekutora. Podle názoru stěžovatele soudní exekutor nedodal okresnímu soudu doplnění předmětných námitek, přičemž podle jeho zjištění některé listy označené v seznamu číslem listu (které soudní exekutor dodal soudu na disketě) neodpovídaly listinám, resp. číslu listu spisu na disketě, na které byl exekutorský spis. Z rozhodnutí okresního soudu je jednoznačné, že tento rozhodoval, aniž by měl k dispozici odůvodnění námitek stěžovatele, podané dne 15. června 2018.

IV. Procesní podmínky řízení

14. Ústavní soud nejprve zkoumal splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas, oprávněným stěžovatelem a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

15. Ústavní soud v minulosti judikoval, že není zásadně oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti soudů obecných, neboť není vrcholem jejich soustavy (čl. 83 a čl. 91 odst. 1 Ústavy). Důvod ke zrušení rozhodnutí soudu by byl dán pouze tehdy, pokud by řízení jako celek nebylo spravedlivé a byla v něm porušena ústavně zaručená práva nebo svobody stěžovatele.

16. Jedním z principů představujících součást práva na řádný proces, jakož i pojmu právního státu (čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 1 odst. 1 Ústavy), vylučujících libovůli při rozhodování, je základní právo účastníků řízení podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny na reálnou a efektivní možnost jednat před soudem, spočívající v oprávnění právně i skutkově argumentovat [srov. nález ze dne 18. prosince 2002 sp. zn. II. ÚS 369/01 (N 156/28 SbNU 401) a nález ze dne 21. ledna 2003 sp. zn. II. ÚS 523/02 (N 12/29 SbNU 95)]. Tomu odpovídá povinnost obecných soudů vypořádat se se vším, co v průběhu řízení vyšlo najevo a co účastníci řízení tvrdí, má-li to vztah k projednávané věci [nález ze dne 20. září 2016 sp. zn. II. ÚS 1820/16 (N 180/82 SbNU 749) a nález ze dne 19. prosince 2017 sp. zn. II. ÚS 1096/17 (N 233/87 SbNU 791)].

17. Některá pochybení mohou být natolik extrémní, že vybočí z mezí hlavy páté Listiny, jakož i z principů ovládajících demokratický právní stát, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva. To je právě případ stěžovatele.

18. Ústavní soud ověřil, že v soudním spisu odůvodnění námitek stěžovatele do příkazu k úhradě nákladů exekuce datované dnem 31. května 2018, a doručené soudnímu exekutorovi dne 15. června 2018, založeno není. Za této situace, kdy podle tvrzení soudního exekutora jím byly dne 19. června 2018 námitky stěžovatele spolu s celým exekučním spisem postoupeny k rozhodnutí okresnímu soudu, nezbývá než uzavřít, že okresní soud předmětné odůvodnění námitek, které obsahovalo nikoli jen námitky obecné, ale konkrétní, při svém rozhodování k dispozici neměl. Nevypořádáním se s doručenými námitkami stěžovatele usnesení okresního soudu trpí deficity dosahujícími ústavněprávní relevance. K tomu lze poznamenat, že uvedené pochybení nelze přičítat okresnímu soudu.

19. Ve světle shora uvedeného je zjevné, že ústavní stížností napadeným usnesením bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny a právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

20. V dalším řízení okresní soud posoudí danou věc znovu, přičemž se musí vypořádat s předmětným podáním – námitkami vznesenými stěžovatelem do příkazu k úhradě nákladů exekuce, datovanými dnem 31. května 2018 a doručenými soudnímu exekutorovi dne 15. června 2018.

21. Z uvedených důvodů Ústavní soud shledal ústavní stížnost stěžovatele důvodnou, proto jí podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a napadené usnesení okresního soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Č. 63
Povinnost odůvodnění výše výživného a jeho výpočtu
(sp. zn. I. ÚS 4057/18 ze dne 16. dubna 2019)

Soudy jsou při stanovení výživného povinny dostatečně konkrétně odůvodnit, z čeho odvíjejí jeho konkrétní výši.

Pohlíží-li odvolací soud na věc po skutkové či právní stránce zásadně odlišně od rozhodnutí soudu nalézacího, musí účastníky se svým postojem zavčas seznámit tak, aby se k němu mohli účinně vyjádřit, a to zvláště v případě, kdy již účastníci proti rozhodnutí odvolacího soudu nemají žádný opravný prostředek.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) a Vladimíra Sládečka ve věci ústavní stížnosti T. T., zastoupeného Mgr. Ivou Dvořákovou, advokátkou, se sídlem Baarova 1594/16, 415 01 Teplice, proti rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. 13 Co 82/2018-814 ze dne 4. 10. 2018, za účasti Krajského soudu v Ústí nad Labem jako účastníka řízení a 1. nezl. J. T., 2. nezl. L. T., zastoupených statutárním městem Teplice, se sídlem Mírové náměstí 2970, 415 01 Teplice, a 3. L. F., zastoupené Mgr. Veronikou Loužeckou Beerovou, advokátkou, se sídlem Masarykovo nám. 292, 436 01 Litvínov, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Rozsudkem Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. 13 Co 82/2018-814 ze dne 4. 10. 2018 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Včasnou ústavní stížností, která i v ostatním splňuje podmínky stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedeného soudního rozhodnutí, a to zejména pro porušení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z napadeného rozhodnutí, jakož i vyžádaného soudního spisu vedeného u Okresního soudu v Teplicích pod sp. zn. 14 Nc 1086/2014 Ústavní soud zjistil, že Okresní soud v Teplicích rozsudkem č. j. 14 Nc 1086/2014-757 ze dne 6. 4. 2018 rozhodl ve věci úpravy péče a výživy tak, že nezletilé děti stěžovatele svěřil do péče matky a stěžovateli stanovil povinnost, počínaje dnem 7. 2. 2014, hradit výživné na nezletilého J. ve výši 12 000 Kč měsíčně a na nezletilou L. ve výši 9 000 Kč měsíčně. Dluh na výživném za období od 7. 2. 2014 do 31. 3. 2018 ve výši 588 620 Kč soud zavázal stěžovatele zaplatit v šesti splátkách ve

výši 100 000 Kč s poslední splátkou ve výši 88 620 Kč, a to v intervalu šesti měsíců, počínaje měsícem následujícím po doručení rozsudku stěžovateli, pod hrozbou ztráty výhody splátek.

3. V záhlaví označeným a nyní napadeným rozsudkem Krajský soud v Ústí nad Labem k odvolání matky změnil rozsudek okresního soudu tak, že stěžovatele zavázal přispívat na výživu nezletilého J. za období od 1. 3. 2014 do 31. 8. 2017 částkou 22 000 Kč měsíčně a s účinností od 1. 9. 2017 částkou 27 000 Kč měsíčně a na výživu nezletilé L. za období od 1. 3. 2014 do 31. 8. 2018 částkou 20 000 Kč měsíčně a s účinností od 1. 9. 2018 částkou 25 000 Kč měsíčně. Dluh na výživném krajský soud určil pro nezletilého J. ve výši 781 000 Kč a pro nezletilou L. ve výši 626 000 Kč se stanovením splátek po 50 000 Kč měsíčně pro každé dítě, tj. celkem 100 000 Kč měsíčně, a to pod hrozbou ztráty výhody splátek.

II.

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítl, že odvolací soud zcela překvapivě více než zdvojnásobil výši výživného, stanovil mimořádně vysoké výživné, aniž však toto své rozhodnutí řádně a srozumitelně odůvodnil. Takové zvýšení výživného dle jeho názoru nenachází ani oporu v provedených důkazech. Okresní soud při určení výše výživného na nezletilé vycházel z příjmu stěžovatele stanoveného fikcí dle § 916 občanského zákoníku (dále jen „o. z.“). Krajský soud dle názoru stěžovatele z této fikce již nevyšel, nicméně se změnou svého právního názoru účastníky řízení vůbec neseznámil a nedal jim příležitost se k němu vyjádřit. Z odůvodnění rozsudku však v prvé řadě není zřejmé, z jaké výše příjmů stěžovatele odvolací soud vůbec vyšel. Tuto svoji argumentaci stěžovatel v ústavní stížnosti dále přiblížil.

III.

5. Krajský soud v Ústí nad Labem ve svém vyjádření k ústavní stížnosti zejména uvedl, že stěžovatel účelově založil svěřenský fond X, a jeho majetek se tak stal anonymním. Kdyby se k tomuto majetku fondu nepřihlíželo, pak by to dle názoru krajského soudu ve svém důsledku znamenalo, že vyvedením finančních prostředků do svěřenských fondů by se povinní mohli legálně zbavit povinnosti řádně hradit výživné pro nezletilé děti. Takový postup rozhodně není v zájmu nezletilých dětí, které mají právo podílet se na životní úrovni rodičů. Soudní rozhodnutí by takové praktiky nemělo legalizovat. Krajský soud podotkl, že za této situace od aplikace ustanovení § 916 o. z. upustil, jelikož by tím byl stěžovatel nedůvodně zvýhodněn. Navrhl, aby Ústavní soud zamítl ústavní stížnost jako nedůvodnou.

6. L. F., v původním řízení před soudy v postavení matky nezletilých, ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedla, že rozsudek krajského soudu naopak pokládá za správný, řádně odůvodněný, vycházející z dostatečně zjištěného skutkového stavu. K tomu podotkla, že před Okresním soudem v Teplicích probíhal náročný a dlouhotrvající spor, který i přes svou délku položil skutkový základ v podobě mnohých důkazních prostředků, které se rovněž vyvíjely v čase a jež ve svém souhrnu poukazují na účelovost jednání stěžovatele, vedenou cílem zatajení majetku. Tuto svoji argumentaci vedlejší účastnice ve svém vyjádření blíže rozvedla.

7. Ústavní soud nezasílal vyjádření účastníka a vedlejší účastnice řízení k replice stěžovateli, neboť je v nich zachycena argumentace, která teprve bude předmětem dalšího přezkumu, takže reakce stěžovatele na ni se v této fázi jeví nadbytečnou. Ústavní soud v dané věci nenařídil ústní jednání, neboť od něj neočekával další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

IV.

8. Ústavní soud zvážil argumentaci stěžovatele, obsah naříkaných soudních rozhodnutí, jakož i příslušný spisový materiál a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

9. Jádrem ústavní stížnosti je námitka nepřezkoumatelnosti odůvodnění napadeného rozsudku krajského soudu v otázce stanovení výše výživného, jakož i námitka překvapivosti postupu odvolacího soudu. Ústavní soud přisvědčuje stěžovateli v tom, že krajský soud vskutku v odůvodnění napadeného rozsudku přezkoumatelným způsobem nevyložil, z čeho odvíjí konkrétní výši výživného, kterou stěžovateli pro každé z nezletilých dětí vyměřil. Krajský soud k hmatatelným částkám dospěl pouze ohledně příjmů stěžovatele ze závislé činnosti. Naproti tomu pokud jde o jeho aktivity v obchodních společnostech i vzpomínaném svěřenském fondu, neučinil z nich žádné konkrétní závěry ohledně příjmové stránky stěžovatele, z nichž by bylo možné seznat, jak odvolací soud výši výživného pro stěžovatele určil, resp. vypočetl. Ústavní soud si v té souvislosti cení podrobného vyjádření krajského soudu k ústavní stížnosti. Úvahy, které v něm nastínil (účelovost založení svěřenského fondu stěžovatelem ve snaze „anonymizace“ či „vyvedení“ majetku pro účely stanovení výživného), však v napadeném rozsudku scházejí (a nezazněly ani u odvolacího jednání). Krajský soud sice se založením fondu stěžovatelem v odůvodnění svého rozsudku kalkuluje, aniž by ale stěžovateli vytkl jeho účelovost (tj. aniž se vůbec zabýval jeho povahou, okolnostmi založení apod.) a aniž by blíže zkoumal jeho majetkový potenciál pro účely stanovení příslušné výše výživného. Krajský soud, jak plyne z jeho doplnění vyjádření k ústavní stížnosti, si je tohoto deficitu v jistém ohledu sám vědom, když uvádí, že dá podnět občanskoprávnímu oddělení ke zřízení dálkového přístupu do evidence svěřenských fondů, aby mohl zjišťovat informace potřebné pro správné rozhodnutí o výši výživného.

10. Ústavní soud nijak nezpochybňuje názor krajského soudu o nepoužití ustanovení § 916 o. z. (stanovení výše výživného fikcí), které pro změnu aplikoval nalézací soud, nicméně krajský soud s touto změnou právního posouzení věci účastníky řízení vůbec neseznámil, nedal jim tak příležitost, aby se k ní mohli odpovídajícím způsobem vyjádřit. V dané věci jde tato vada zvláště k tíži stěžovatele. Stejně tak krajský soud účastníkům řízení nepředestřel svůj úhel pohledu na předmětný svěřenský fond. Dílčí otázky k němu sice ze strany soudu u odvolacího jednání zazněly, nikoli ovšem v poloze, jak ji krajský soud nastínil nyní ve svém vyjádření k ústavní stížnosti. Chtěl-li se touto cestou vydat, bylo v kontextu práva na spravedlivý proces férové, aby na to stěžovatele upozornil, a poskytl mu tak příležitost adekvátní obrany, mimo jiné i proto, že stěžovateli právní řád proti rozhodnutí odvolacího soudu už nedává k dispozici žádný další opravný prostředek, v jehož rámci by mohl úvahy soudu zpochybnit (takovým není zásadně ani ústavní stížnost). V důsledku postupu krajského soudu tak došlo k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

11. Ve světle řečeného tudíž Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti a přistoupil dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu ke zrušení napadeného rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem. Při novém projednání odvolání a rozhodnutí o něm je krajský soud vázán právním názorem Ústavního soudu vysloveným v tomto nálezu (čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky).

Č. 64
Porušení procesních práv nezletilého s majetkovými následky (jízda nezletilého načerno)
(sp. zn. II. ÚS 3814/17 ze dne 17. dubna 2019)

Je-li v řízení před soudem, jehož účastníkem je nezletilý, jednáno s jeho rodičem jako zákonným zástupcem, neznamená to, že půjde podle okolností, vždy z hlediska zájmu nezletilého, o zastoupení řádné. Problém vzniká, jestliže zákonný zástupce zastupuje nezletilého pouze formálně, fakticky však se soudem nekomunikuje. Takový zástupce nečiní žádné procesní úkony k ochraně práv nezletilého, v důsledku čehož jedná v rozporu s jeho zájmy i samotným účelem zastoupení. S ohledem na omezenou schopnost porozumět významu řízení nemusí mít nezletilý vůbec příležitost či možnost na nečinnost svého zákonného zástupce sám soud upozornit nebo se proti ní bránit, ačkoli případný nepříznivý výsledek řízení půjde k jeho tíži. Jde v podstatě o srovnatelnou situaci, jako kdyby nebyl vůbec zastoupen. Z těchto důvodů je povinností soudu v takové situaci vždy přinejmenším zvážit, zda v konkrétní věci jsou dány podmínky pro ustanovení opatrovníka podle § 29 odst. 1 o. s. ř. [nález ze dne 19. 2. 2014 sp. zn. I. ÚS 3304/13 (N 18/72 SbNU 217)].

V nyní posuzované věci došlo k právě popsanému procesnímu stavu, Okresnímu soudu se nezdařilo doručit platební rozkaz vydaný proti tehdy nezletilé stěžovatelce do vlastních rukou její matky jako zákonné zástupkyně, zrušil jej tedy a nařídil jednání (§ 172 odst. 3, § 173 odst. 1, 2 o. s. ř.). Při předvolání k jednání použil písemnost obsahující doložku ve smyslu § 101 odst. 4 o. s. ř.; jde o výzvu k vyjádření s tím, že nevyjádří-li se účastník (jeho zástupce) ve stanovené lhůtě, souhlasí s rozhodnutím bez nařízení jednání. Bylo-li poté opět doručeno matce stěžovatelky jen uložením, postupoval okresní soud již jen z pohledu této skutečnosti krajně necitlivě, rozhodl-li ve věci za použití § 115a o. s. ř. – bez skutečné vědomosti kohokoli na straně žalované –, vezme-li se v úvahu, že kromě sankce za jízdu bez platné jízdenky byly přisuzovány též náklady řízení advokáta podle tehdy účinné vyhlášky č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, ve znění dalších vyhlášek, (tzv. přísudkové vyhlášky), jež upravovala náklady zastoupení advokátem stanovené pevnými sazbami a jež byla nálezem Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 25/12 ze dne 17. 4. 2013 (N 59/69 SbNU 123; 116/2013 Sb.) zrušena.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka, soudce Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a soudkyně Kateřiny Šimáčkové o ústavní stížnosti M. K., zastoupené Mgr. et Mgr. Alenou Vlachovou, advokátkou, se sídlem Husova 242/9, Praha 1, proti rozsudku Okresního soudu Plzeň-město ze dne 27. 4. 2011 č. j. 11 C 932/2010-23, za účasti Okresního soudu Plzeň-město jako účastníka řízení a vedlejšího účastníka Plzeňských městských dopravních podniků, a. s., se sídlem Denisovo nábřeží 920/12, Východní

Předměstí, Plzeň, zastoupených Mgr. Evou Strakovou, advokátkou, se sídlem Vlastina 23, Plzeň, takto:

I. Rozsudkem Okresního soudu Plzeň-město ze dne 27. 4. 2011 č. j. 11 C 932/2010--23 byla porušena základní práva stěžovatelky podle čl. 11 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, jakož i právo na ochranu dítěte podle čl. 3 Úmluvy o právech dítěte.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Rekapitulace průběhu řízení a obsahu ústavní stížnosti a vyjádření účastníků řízení

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 6. 12. 2017 stěžovatelka napadá v záhlaví označený rozsudek. Domnívá se, že došlo k porušení jejích ústavně zaručených práv dle čl. 38 odst. 2 a čl. 32 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), dále dle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, jakož i podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

2. Stěžovatelka se v době, kdy jí bylo deset let, konkrétně dne 14. 8. 2010, při jízdě plzeňskou městskou hromadnou dopravou neprokázala platnou jízdenkou na výzvu přepravní kontroly. Tím porušila smluvní přepravní podmínky vedlejšího účastníka. Vznikla jí tak povinnost zaplatit cenu jízdného včetně přirážky.

3. Okresní soud Plzeň-město (dále jen „okresní soud“) se pokusil zákonné zástupkyni stěžovatelky, která ji z důvodu stěžovatelčiny nezletilosti zastupovala v řízení před soudem, doručit platební rozkaz na zaplacení dlužné částky. Poté, co se platební rozkaz nepodařilo doručit do vlastních rukou matky nezletilé, vydal dne 27. 4. 2011 bez nařízení jednání rozsudek č. j. 11 C 932/2010-23. Rozsudkem uložil stěžovatelce povinnost zaplatit částku 1 006 Kč s příslušenstvím (výrok I) a zaplatit žalobci náklady řízení ve výši 8 520 Kč (výrok II).

4. V době vydání rozsudku bylo stěžovatelce jedenáct let. Nad stěžovatelkou byl od roku 2006 stanoven dohled (rozsudkem okresního soudu ze dne 16. 2. 2006 č. j. 99 P 88/2002-63), v roce 2011 pak byla stěžovatelka svěřena do pěstounské péče své babičky (rozsudkem okresního soudu ze dne 26. 4. 2011 č. j. 99 P 88/2002-326). V péči matky, v níž byla stěžovatelka v rozhodné době, byly shledány dlouhodobě závažné nedostatky, které vyvrcholily až svěřením tehdy nezletilé stěžovatelky do pěstounské péče.

5. Až po letech (bod 13) doručením rozsudku stěžovatelka zjistila, že proti ní bylo vedeno řízení před okresním soudem. Dále zjistila, že v průběhu tohoto řízení byla jen formálně, bez učinění jakéhokoli procesního úkonu, zastoupena svou matkou jako zákonnou zástupkyní. Stěžovatelka tak nebyla zpravena o tehdy aktuálním vývoji, proto neměla vědomost o pravomocném rozhodnutí o svém dluhu ani o soudem přiznané výši dluhu.

6. Stěžovatelka se proto obrátila na Ústavní soud. Ve své ústavní stížnosti namítá, že postupem okresního soudu bylo porušeno její právo na spravedlivý proces. Tímto postupem jí byla zcela odňata možnost jednat před soudem. Uvedla, že její zájmy nebyly v řízení řádně chráněny, dokonce o řízení nevěděla do doby, kdy prostřednictvím své právní zástupkyně požádala o zaslání rozsudku. Stěžovatelka uvedla, že si je vědoma, že se jedná o bagatelní věc a judikatura Ústavního soudu takové stížnosti obecně považuje za zjevně neopodstatněné. Uvedla ale také, že na základě předmětného rozsudku od ní bylo vymoženo v exekuci více než 20 000 Kč. Vzhledem k osobním a majetkovým poměrů stěžovatelky, o kterou rodiče nepečovali a nepečují, se tato částka za bagatelní nedá považovat (shodně např. usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 4. 2009 sp. zn. I. ÚS 3148/08; dostupné na http://nalus.usoud.cz).

7. Stěžovatelka dále tvrdila, že pro hájení jejích zájmů jí nezbývá jiný prostředek nápravy než ústavní stížnost. Žaloba pro zmatečnost dle § 229 odst. 1 písm. c) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“) není přípustná, neboť ji lze včas podat pouze do uplynutí tří let od vydání napadaného rozhodnutí, a v té době stěžovatelka o rozsudku nevěděla. Dále ji pak nelze podat ani podle § 229 odst. 3 o. s. ř., neboť zde bylo možné institut žaloby pro zmatečnost využít až po nabytí účinnosti novely o. s. ř. provedené zákonem č. 404/2012 Sb., tedy od 1. 1. 2013. Pro oporu svých tvrzení zde odkázala na nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3598/14 ze dne 21. 4. 2016 (N 74/81 SbNU 285). Proto podala ústavní stížnost, tedy jediný možný prostředek nápravy.

8. Jádrem ústavní stížnosti je námitka, že postupem okresního soudu bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatelky na spravedlivý proces. Okresní soud nikterak nezkoumal, zda neexistují okolnosti, které by stěžovatelčinu matku ze zastupování její dcery vylučovaly. Přičemž postačuje, aby existovalo pouhé riziko existence takových důvodů. Proto zastupování stěžovatelky před okresním soudem nelze považovat za řádné. Vzhledem k tomu, že zastupování bylo pouze formální a zákonná zástupkyně se soudem nikterak nekomunikovala, jde v podstatě o srovnatelnou situaci, jako kdyby nezletilý vůbec zastoupen nebyl (viz opět nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3598/14). Dalším (již zmíněným) pochybením bylo, že okresní soud s tehdy jedenáctiletou stěžovatelkou nekomunikoval, ač byla v řízení žalována. Do řízení nebyla nikterak zapojena ani o něm informována [stěžovatelka odkazuje na nález Ústavního soudu ze dne 19. 2. 2014 sp. zn. I. ÚS 3304/13 (N 18/72 SbNU 217), který se týkal devítiletého účastníka řízení]. Nebyla tak zajištěna možnost stěžovatelky být přítomna řízení a vyjadřovat se k věci. Takovým postupem bylo podle stěžovatelky porušeno její právo na spravedlivý proces [obdobně nález Ústavního soudu ze dne 7. 5. 2009 sp. zn. II. ÚS 460/09 (N 114/53 SbNU 419) nebo nález ze dne 18. 11. 2009 sp. zn. II. ÚS 1056/09 (N 238/55 SbNU 305)]. Byla jí zcela odňata možnost jednat před soudem, účastnit se řízení a domáhat se svých práv, uvádět nová skutková tvrzení ve svůj prospěch, navrhovat k jejich prokázání důkazy a vyjadřovat se ke všem skutečnostem a navrhovaným důkazům. Odnětím možnosti být přítomna projednání své věci bylo zasaženo i do práv stěžovatelky jako nezletilého dítěte, garantovaných v čl. 3 Úmluvy o právech dítěte a v čl. 32 odst. 1 Listiny (zaručena zvláštní ochrana dětí a mladistvých).

9. Stěžovatelka je též přesvědčena, že rozsudkem okresního soudu bylo zasaženo do jejího práva vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny. Kromě vedení exekuce (viz výše) byla vedlejšímu účastníkovi přiznána i náhrada nákladů za činnost, kterou nelze považovat za poskytování právní pomoci, ale pouze automatizovanou administrativní činnost. Řízení bylo zahájeno typickým formulářovým návrhem. Stěžovatelka odkázala na rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 29. 3. 2012 sp. zn. I. ÚS 3923/11 (N 68/64 SbNU 767) a ze dne 27. 12. 2011 sp. zn. IV. ÚS 2777/11.

II. Vyjádření účastníků řízení

10. K obsahu ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal stanoviska účastníka řízení a vedlejšího účastníka řízení.

11. Okresní soud ve svém vyjádření odkázal na důvody svého rozhodnutí.

12. Vedlejší účastník se odvolal na usnesení Ústavního soudu ze dne 18. 4. 2017 sp. zn. I. ÚS 1842/16, které shledal přiléhavým ve vztahu k nyní projednávané věci. Je podle něj nepochybné, že stěžovatelka byla svěřena do pěstounské péče své babičky. Podle vedlejšího účastníka je klíčové, že pěstounka v roce 2012 věděla o exekučním řízení a mohla jej zvrátit. Pěstounka ale tímto způsobem nepostupovala. Porušila tak podle něj zásadu *vigilantibus iura scripta sunt*. Dále vedlejší účastník uvedl, že v rozporu s touto zásadou postupovala i právní zástupkyně stěžovatelky. Mezi právní zástupkyní a tehdejším právním zástupcem vedlejšího účastníka totiž probíhala komunikace o možných způsobech narovnání. Předmětná

komunikace byla zahájena již v červnu roku 2017. Stěžovatelčina právní zástupkyně tak měla kompletní znalost o exekučním řízení i rozsudku (exekučním titulu), proti kterému brojí tato stížnost. Podle vedlejšího účastníka je určujícím okamžikem pro zahájení běhu lhůty k podání ústavní stížnosti okamžik vědomí o existenci exekučního titulu. Jeho vyžádání pak již nic nebránilo za situace, kdy o něm existovala na straně stěžovatelky objektivní známost. Postup stěžovatelky a její právní zástupkyně považuje vedlejší účastník za obcházení zákona. Proto navrhl odmítnutí ústavní stížnosti pro opožděnost.

13. Vyjádření vedlejšího účastníka Ústavní soud zaslal právní zástupkyni stěžovatelky k replice. Zástupkyně v ní uvedla, že nyní projednávaná věc se od usnesení, na které odkázal vedlejší účastník, v podstatných rysech liší. V usnesení sp. zn. I. ÚS 1842/16 Ústavní soud vycházel z toho, že pro počátek běhu lhůty k podání ústavní stížnosti je rozhodný den, kdy se stěžovatelka poprvé seznámila se spisem (a zároveň exekučním titulem). Nikoliv den, kdy se dozvěděla, že je proti ní vedena exekuce na základě exekučního titulu, který jí nebyl nikdy doručen. I v nyní posuzovaném případě stěžovatelka věděla o existenci exekučního řízení dříve, než nahlédla do spisu. Ale až oním nahlédnutím se s exekučním titulem skutečně seznámila, a to je také rozhodný den pro počátek běhu příslušné lhůty. V nyní projednávané věci se tedy stěžovatelka, resp. její právní zástupkyně s exekučním titulem skutečně seznámila až dne 10. 10. 2017, kdy jí byl rozsudek na její vyžádání doručen. Advokátní kancelář právní zástupkyně stěžovatelky byla totiž tehdy kontaktována orgánem sociální péče o děti s dotazem na možnost řešení tíživé situace tehdy nezletilé stěžovatelky (do té doby nebyla stěžovatelka zastoupena). Proto kontaktovala advokátní kancelář společnost Marsa Limited, na niž byla pohledávka vedlejšího účastníka postoupena, za účelem zjištění možností dalšího postupu ve věci. V komunikaci bylo výslovně uvedeno, že se dotaz činí na žádost orgánu péče o děti (nikoli na žádost stěžovatelky). Též bylo uvedeno, že rozsudek nebyl stěžovatelce nikdy doručen a že advokátní kancelář nemá další informace o dluzích stěžovatelky. Společnost Marsa Limited na dotaz nereagovala. V mezidobí advokátní kancelář opatřila rozhodnutí vydaná v opatrovnických řízeních o stěžovatelce (viz výše), aby zjistila, zda stěžovatelka splňuje podmínky pro poskytnutí právní pomoci dětem z dětských domovů nebo pěstounské péče. Po zjištění nezbytných údajů byla stěžovatelkou udělena procesní plná moc dne 14. 8. 2018. Již dne 18. 8. 2018 pak požádala právní zástupkyně stěžovatelky okresní soud o doručení veškerých písemností. Na základě této žádosti poskytl okresní soud pouze spisové značky dotčených řízení, proto požádala právní zástupkyně okresní soud znovu, aby jí poskytl veškeré písemnosti vedené pod spisovou značkou 11 C 932/2010. Teprve dne 10. 10. 2017 jí byl rozsudek doručen a až tento okamžik lze považovat za relevantní pro počátek běhu lhůty pro podání ústavní stížnosti v souladu s ustanovením § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu.

III. Právní posouzení

14. Byť bylo napadeným rozsudkem rozhodnuto v bagatelní věci, dospěl Ústavní soud k závěru, že je ústavní stížnost přípustná i důvodná. Ústavní soud již dříve věci skutkově obdobné stěžovatelčině případu řešil [např. nález ze dne 25. 4. 2017 sp. zn. III. ÚS 3206/16 (N 66/85 SbNU 165), nález ze dne 20. 12. 2016 sp. zn. III. ÚS 3055/16 (N 250/83 SbNU 895) či nález ze dne 12. 7. 2016 sp. zn. III. ÚS 2736/15 (N 125/82 SbNU 45)] a nemá důvod se od své již ustálené judikatury v nyní posuzované věci odklonit. Dále má za to, že pro stěžovatelku překračují dopady nyní napadeného rozsudku hranici bagatelnosti. Přisvědčil stěžovatelčině úvaze o ústavní stížnosti jako jediném zbylém prostředku nápravy.

15. Ústavní stížnost je především včasná. Stěžovatelka oprávněně označila za rozhodné datum vědomosti o posledním procesním prostředku ochrany svého práva, s nímž je spojena dvouměsíční lhůta k podání ústavní stížnosti (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu), den 10. 10. 2017. Tehdy jí byl rozsudek poprvé doručen a ona měla možnost seznámit se s jeho obsahem. Zákonem stanovený počátek běhu lhůty je třeba vykládat způsobem, který nebude

bránit věcnému projednání ústavní stížnosti proti rozhodnutí soudu, jestliže stěžovatel namítá porušení svého práva jednat v řízení v důsledku takového postupu, který z povahy věci vylučuje osobní doručení. Měly-li právní účinky nastat doručením jiné stěžovatelku zastupující osobě, avšak je zjevné, že taková osoba podle obsahu tehdy vedeného spisu nevykonávala své zástupčí povinnosti řádně, pak tuto situaci nelze interpretovat k tíži stěžovatelky. Za rozhodný tu Ústavní soud považuje až okamžik možnosti skutečně se s rozsudkem seznámit [srov. nález sp. zn. III. ÚS 272/13 ze dne 11. 6. 2013 (N 106/69 SbNU 733), bod 12]. Že byla stěžovatelka v čase takřka shodném s datem vydání nyní napadeného rozsudku svěřena do pěstounské péče své babičky (bod 4), není pro posouzení věci rozhodné; zákonné zastupování pěstounem nemůže samo o sobě pokrýt zastupování v soudním řízení.

16. Součástí principů soudní ochrany jednotlivce a spravedlivého procesu je podle čl. 38 odst. 2 Listiny právo každého, aby byla jeho věc projednána veřejně, v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům. Tedy aby mu bylo ve vlastní věci, kdy je rozhodováno o jeho právech a povinnostech, umožněno před soudem jednat. V případě fyzické osoby, jež je vzhledem k nízkému věku limitována ve své schopnosti plně porozumět významu předmětného řízení a projevovat v něm vážně svou vůli (jakkoli i nezletilá může nepochybně vypovídat před soudem), je zajisté nezbytné její řádné zastoupení osobou, která bude uplatňovat její práva a hájit její zájmy.

17. Nezletilá je navíc chráněna mezinárodní Úmluvou o právech dítěte (přijatou dne 20. 11. 1989, pro Československo vstoupivší v platnost dne 6. 2. 1991, publikovanou pod č. 104/1991 Sb.). Podle čl. 3 Úmluvy o právech dítěte musí být nejlepší zájem dítěte předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí (odst. 1) a státy jako smluvní strany Úmluvy jsou povinny zajistit dítěti v tomto směru náležitou ochranu před institucemi veřejné moci včetně potřebných opatření (odst. 2, 3). Nezletilé dítě tedy požívá ochranu i v rámci soudního řízení a jakkoli je jako procesní subjekt rovnoprávné s ostatními účastníky řízení, nemohou být jeho procesní aktivity vzhledem k věku plně srovnatelné s dospělými. Je pravidlem, že nezletilé děti nemají plnou procesní způsobilost; opačný závěr lze přijmout pouze v konkrétních, zcela výjimečných situacích a vždy je nutno jej řádně odůvodnit [nález ze dne 4. 12. 2014 sp. zn. I. ÚS 1041/14 (N 217/75 SbNU 431)].

18. K naplnění těchto postulátů stanoví § 22 o. s. ř., že fyzická osoba, která nemůže před soudem jednat samostatně, musí být zastoupena svým zákonným zástupcem nebo opatrovníkem. Odpověď na otázku, kdo může jednat před soudem samostatně, vyvěrá z hmotného práva; rozhodující je svéprávnost účastníka řízení (dříve způsobilost k právním úkonům) deklarovaná též ustanovením § 20 odst. 1 o. s. ř. Rezultátem je pak opatření soudu, jenž musí v situacích neúplné svéprávnosti reagovat zejména v intencích § 23 a § 29 odst. 1 o. s. ř. ustanovením opatrovníka. Tím není dotčeno právo nezletilého dítěte, aby bylo i přímo v řízení slyšeno, je-li schopno formulovat své názory a řízení se ho týká, přičemž jeho názorům má být věnována patřičná pozornost odpovídající jeho věku a zralosti (čl. 12 Úmluvy o právech dítěte).

19. Je-li v řízení před soudem, jehož účastníkem je nezletilý, jednáno s jeho rodičem jako zákonným zástupcem, neznamená to, že půjde podle okolností, vždy z hlediska zájmu nezletilého, o zastoupení řádné. Problém vzniká, jestliže zákonný zástupce zastupuje nezletilého pouze formálně, fakticky však se soudem nekomunikuje. Takový zástupce nečiní žádné procesní úkony k ochraně práv nezletilého, v důsledku čehož jedná v rozporu s jeho zájmy i samotným účelem zastoupení. S ohledem na omezenou schopnost porozumět významu řízení nemusí mít nezletilý vůbec příležitost či možnost na nečinnost svého zákonného zástupce sám soud upozornit nebo se proti ní bránit, ačkoli případný nepříznivý výsledek řízení půjde k jeho tíži. Jde v podstatě o srovnatelnou situaci, jako kdyby nebyl vůbec zastoupen. Z těchto důvodů je povinností soudu v takové situaci vždy přinejmenším

zvážit, zda v konkrétní věci jsou dány podmínky pro ustanovení opatrovníka podle § 29 odst. 1 o. s. ř. [nález ze dne 19. 2. 2014 sp. zn. I. ÚS 3304/13 (N 18/72 SbNU 217)].

20. V nyní posuzované věci došlo k právě popsanému procesnímu stavu, Okresnímu soudu se nezdařilo doručit platební rozkaz vydaný proti tehdy nezletilé stěžovatelce do vlastních rukou její matky jako zákonné zástupkyně, zrušil jej tedy a nařídil jednání (§ 172 odst. 3, § 173 odst. 1, 2 o. s. ř.). Při předvolání k jednání použil písemnost obsahující doložku ve smyslu § 101 odst. 4 o. s. ř.; jde o výzvu k vyjádření s tím, že nevyjádří-li se účastník (jeho zástupce) ve stanovené lhůtě, souhlasí s rozhodnutím bez nařízení jednání. Bylo-li poté opět doručeno matce stěžovatelky jen uložením, postupoval okresní soud již jen z pohledu této skutečnosti krajně necitlivě, rozhodl-li ve věci za použití § 115a o. s. ř. – bez skutečné vědomosti kohokoli na straně žalované –, vezme-li se v úvahu, že kromě sankce za jízdu bez platné jízdenky byly přisuzovány též náklady řízení advokáta podle tehdy účinné vyhlášky č. 484/2000 Sb. kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, ve znění dalších vyhlášek, (tzv. přísudkové vyhlášky), jež upravovala náklady zastoupení advokátem stanovené pevnými sazbami a jež byla nálezem Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 25/12 ze dne 17. 4. 2013 (N 59/69 SbNU 123; 116/2013 Sb.) zrušena.

21. Nedosti však na tom – další související okolnosti svědčí již o evidentní nedbalosti soudu prvního stupně. Předmětné soudní řízení se konalo v době, kdy ohledně stěžovatelky probíhalo i opatrovnické řízení u téhož soudu, což mělo být soudu známo z jeho úřední činnosti; do pěstounské péče své babičky byla nezletilá svěřena dne 26. 4. 2011 (viz zde bod 4), tedy ještě, byť krátce, před vydáním rozsudku o zaplacení příslušných částek. Ale navíc týž soud vydal, podle Ústavnímu soudu zaslaného spisu, již 15. 11. 2010 pod sp. zn. 99 P 88/2002 předběžné opatření, jímž mj. svěřuje nezletilou do péče její babičky též z důvodu, že její matka – zákonná zástupkyně ve sporu – je ve výkonu trestu. Což však nebránilo okresnímu soudu, aby nadále v předmětné věci obesílal tuto osobu do místa bydliště (sic!). Šlo-li však po vydání rozsudku o opatření doložky jeho právní moci a vykonatelnosti (30. 5., resp. 3. 6. 2011), soud náhle „procitl“ a získal podpis matky doručením rozsudku do vlastních rukou do věznice.

22. Všechny uvedené skutečnosti a procesní vady dotvrzují závěr Ústavního soudu o porušení práva stěžovatelky na náležitou ochranu v soudním řízení, plynoucího z čl. 38 odst. 2 Listiny. Porušeny byly též obecné záruky, jejichž naplnění garantovala státní moc přijetím Úmluvy o právech dítěte, konkrétně v jejím čl. 3. Skutečnost, že proti stěžovatelce bylo v době její nezletilosti vedeno exekuční řízení pro stále se navyšující a pro ni značný dluh, o jehož konkrétní existenci nemohla vědět, zakládá též porušení čl. 11 odst. 1 Listiny o ochraně vlastnického práva.

IV. Závěr

23. Ústavní soud uzavírá, že okresní soud napadeným rozsudkem porušil základní práva stěžovatelky podle čl. 38 odst. 2 a čl. 11 odst. 1 Listiny, jakož i podle čl. 3 Úmluvy o právech dítěte. Proto podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené rozhodnutí zrušil.

Č. 65
Rozhodování o nákladech řízení při neexistenci přísudkové vyhlášky (sp. zn. II. ÚS 2632/18 ze dne 17. dubna 2019)

Již v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3559/15 (N 106/81 SbNU 681) Ústavní soud uvedl: „Ačkoliv Ústavní soud vyslovil v nálezu, jímž zrušil přísudkovou vyhlášku, nutnost přijetí nové právní úpravy, dodnes k tomu nedošlo. Po uplynutí více než tří let od zrušení vyhlášky, přes rozsáhlou novelizaci občanského soudního řádu, nebylo ani změněno ustanovení § 151 odst. 2 o. s. ř., ani nedošlo k vydání nové ‚přísudkové vyhlášky´ Ministerstvem spravedlnosti, které tak nesplnilo svoji zákonnou povinnost plynoucí z ustanovení § 374a písm. c) o. s. ř. Obecné soudy si proto v intencích názoru přijatého velkým senátem občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu v rozhodnutí ze dne 15. 5. 2013 sp. zn. 31 Cdo 3043/2010 (R 73/2013 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek) ‚pomáhají´ podpůrnými výpočty odměny podle advokátního tarifu za jednotlivé úkony právní služby. Tuto praxi obecných soudů lze však považovat pouze za jisté východisko z nouze vedené snahou o co nejméně komplikované a zároveň co nejvíce předvídatelné řešení. Jak vyplývá z výše uvedeného, v odůvodněných případech, kdy je použití advokátního tarifu v rozporu s principy spravedlnosti a legitimního očekávání, nelze jej pro rozhodnutí o náhradách nákladů za zastoupení aplikovat a je nutné postupovat jinak“ (nález sp. zn. IV. ÚS 3559/15, bod 38). Tento apel neztratil v průběhu let svou aktuálnost ani naléhavost, právě naopak. Ačkoli od zrušení přísudkové vyhlášky uplynulo téměř 6 let, do dnešního dne nedošlo k předvídané změně právní úpravy. Ústavnímu soudu proto nezbývá než svůj apel na zákonodárce zopakovat.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka, soudce Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a soudkyně Kateřiny Šimáčkové o ústavní stížnosti stěžovatele Milana Fajáka, zastoupeného Mgr. Ing. Janem Šelderem, advokátem, se sídlem Thámova 4, Praha 8, proti výrokům II a III rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 29. 5. 2018 č. j. 23 Co 92/2018-468 a výroku V rozsudku Okresního soudu v Benešově ze dne 8. 11. 2017 č. j. 8 C 13/2013-393, za účasti Krajského soudu v Praze a Okresního soudu v Benešově jako účastníků řízení a ČEZ Distribuce, a. s., se sídlem Teplická 8, Děčín, zastoupené doc. JUDr. Mgr. Janou Tlapák Navrátilovou, Ph.D., advokátkou, se sídlem Prvního pluku 7, Praha 8, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Výroky II a III rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 29. 5. 2018 č. j. 23 Co 92/2018-468 bylo porušeno stěžovatelovo právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výroky II a III rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 29. 5. 2018 č. j. 23 Co 92/2018-468 se proto ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

1. Ústavnímu soudu byl dne 2. 8. 2018 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Z petitu ústavní stížnosti se podává, že stěžovatel napadá rozsudky Okresního soudu v Benešově (dále též jen „okresní soud“) a Krajského soudu v Praze (dále jen „krajský soud“) v plném rozsahu. Na základě obsahu ústavní stížnosti a explicitního vyjádření, že stěžovatel podává „ústavní stížnost, jíž míří do výroku II. a III. rozhodnutí odvolacího soudu a výroku V. rozhodnutí soudu prvního stupně (…) a domáhá se jejich zrušení“, však Ústavní soud dospěl k závěru, že nyní posuzovaná ústavní stížnost směřuje toliko proti v záhlaví citovaným výrokům. Stěžovatel má za to, že jimi byla porušena jeho práva podle čl. 11, čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

I. Rekapitulace průběhu řízení před obecnými soudy

2. Vedlejší účastnice ČEZ Distribuce, a. s., (dále jen „žalobkyně“ nebo „vedlejší účastnice“) podala dne 7. 10. 2011 u Obvodního soudu pro Prahu 4 proti stěžovateli žalobu o zaplacení částky 197 090 Kč s příslušenstvím. Uvedená částka měla představovat náhradu škody za neoprávněně odebranou elektřinu a byla vypočtena podle již zrušené vyhlášky č. 51/2006 Sb., o podmínkách připojení k elektrizační soustavě. Usnesením ze dne 22. 11. 2012 Obvodní soud pro Prahu 4 vyslovil svou místní nepříslušnost a věc postoupil Okresnímu soudu v Benešově. Okresní soud rozhodl rozsudkem pro uznání ze dne 5. 4. 2013 č. j. 8 C 13/2013-48 o předmětné žalobě tak, že stěžovateli uložil povinnost zaplatit žalobkyni částku 197 090 Kč s příslušenstvím (výrok I) a povinnost zaplatit jí náhradu nákladů řízení ve výši 58 151 Kč (výrok II). Proti rozsudku soudu prvního stupně podal stěžovatel odvolání ke krajskému soudu, jenž o něm rozhodl rozsudkem ze dne 17. 3. 2015 č. j. 23 Co 34/2015-176. Krajský soud změnil výrok II rozsudku okresního soudu tak, že stěžovateli stanovil povinnost zaplatit žalobkyni náhradu nákladů řízení ve výši 32 414 Kč, a ve zbytku předmětný rozsudek potvrdil (výrok I); dále stěžovateli uložil povinnost zaplatit žalobkyni náhradu nákladů odvolacího řízení ve výši 11 277 Kč (výrok II). Stěžovatel podal dovolání k Nejvyššímu soudu, jenž o něm rozhodl usnesením ze dne 3. 5. 2016 č. j. 25 Cdo 5659/2015-224 tak, že řízení o dovolání proti rozsudku okresního soudu zastavil (výrok I), dovolání proti rozsudku krajského soudu odmítl (výrok II) a žádnému z účastníků nepřiznal náhradu nákladů řízení (výrok III).

3. Stěžovatel podal proti všem výše uvedeným rozhodnutím obecných soudů ústavní stížnost. Ústavní soud o ní rozhodl nálezem sp. zn. I. ÚS 2693/16 ze dne 14. 2. 2017 (N 27/84 SbNU 331); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz. Ústavní soud napadená rozhodnutí zrušil, neboť shledal, že jimi bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny. Byť porušení stěžovatelových práv spočívalo především v nepřiměřeném použití fikce uznání a potažmo vydání rozsudku pro uznání, Ústavní soud obecným soudům rovněž uložil, aby při novém projednání věci respektovaly jeho judikaturu týkající se náhrady škody za neoprávněné odběry energií a zabývaly se otázkou extrémní disproporce mezi skutečnou výší škody a částkou požadovanou žalobkyní. V této souvislosti dodal, že požadovaná částka představuje „zhruba čtyřicetinásobek částky, která byla jako způsobená škoda zjištěna na základě znaleckého posudku v trestním řízení. Jedná se o tak extrémní disproporci, kterou zároveň stěžovatel podložil relevantním důkazem, že *prima facie* zakládá porušení práva na ochranu majetku podle čl. 11 Listiny. V novém řízení bude tedy případně na žalobkyni, aby prokázala, že požadovaná výše škody jí byla stěžovatelem skutečně způsobena“ (nález sp. zn. I. ÚS 2693/16, bod 31).

4. Okresní soud věc znovu projednal a rozhodl o ní v záhlaví citovaným rozsudkem tak, že řízení o zaplacení částky 150 418 Kč zastavil (výrok I), stěžovateli uložil povinnost zaplatit žalobkyni částku 2481 Kč s příslušenstvím (výrok II), žalobu o zaplacení částky 44 190 Kč s příslušenstvím zamítl (výrok III), rozhodl o vrácení soudního poplatku ve výši 6019 Kč žalobkyni (výrok IV) a uložil žalobkyni povinnost nahradit stěžovateli náklady řízení ve výši 169 522 Kč (výrok V). Stran částky 150 418 Kč bylo řízení zastaveno z důvodu zpětvzetí žaloby žalobkyní. Stran částky 2481 Kč s příslušenstvím (náklady vynaložené žalobkyní na zjištění neoprávněného odběru energií) shledal okresní soud žalobu důvodnou. Stran částky 44 190 Kč (zbylá část požadovaného plnění, jež bylo vypočteno podle již zrušené vyhlášky č. 51/2006 Sb., o podmínkách připojení k elektrizační soustavě) okresní soud konstatoval, že žalované se nepovedlo prokázat vznik skutečné škody v této výši, pročež žalobu v příslušném rozsahu zamítl. Okresní soud k tomu poznamenal, že stěžovatel v minulosti uznal a nahradil žalobkyni škodu ve výši 3672 Kč, jež byla střední hodnotou prokázané škody v rozsahu 2580 Kč až 4484 Kč, a současně odkázal na závěry vyplývající nálezu sp. zn. I. ÚS 2693/16.

5. O náhradě nákladů řízení rozhodl okresní soud dle § 142 odst. 3 ve spojení s § 146 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „o. s. ř.“), tedy ač byl stěžovatel úspěšný jen zčásti a ač bylo řízení stran částky 150 418 Kč zastaveno, okresní soud mu přiznal náhradu nákladů řízení v plné výši. Odůvodnil to tím, že stěžovatel měl neúspěch jen v relativně nepatrné části a zastavení řízení v uvedeném rozsahu zavinila žalobkyně, nikoli stěžovatel. Konkrétní výši náhrady nákladů řízení vypočetl okresní soud podle vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „advokátní tarif“). Okresní soud určil, jaké náklady řízení a v jaké výši stěžovateli vznikly, a objasnil, zda je považuje za účelně vynaložené.

6. Stěžovatel a žalobkyně podali proti prvostupňovému rozsudku odvolání. Krajský soud o nich rozhodl tak, že rozsudek okresního soudu ve výroku II potvrdil (výrok I), ve výroku V jej změnil tak, že žalobkyně je povinna zaplatit stěžovateli náhradu nákladů řízení ve výši 75 845 Kč (výrok II), a žádnému z účastníků řízení nepřiznal právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (výrok III); ve zbylé části zůstal rozsudek okresního soudu nedotčen.

7. Krajský soud tudíž k odvolání žalované změnil rozhodnutí soudu prvního stupně o nákladech řízení tak, že místo náhrady nákladů řízení ve výši 169 522 Kč přiznal stěžovateli toliko náhradu nákladů ve výši 75 845 Kč. Krajský soud vycházel z premisy, že dle § 151 odst. 2 věty první před středníkem o. s. ř. má být výše odměny určena podle sazeb stanovených zvláštním právním předpisem paušálně pro řízení v jednom stupni. Současně poznamenal, že předmětný zvláštní právní předpis – tj. vyhláška č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „přísudková vyhláška“) – byl ke dni 7. 5. 2013 zrušen nálezem sp. zn. Pl. ÚS 25/12 ze dne 17. 4. 2013 (N 59/69 SbNU 123; 116/2013 Sb.). Proto krajský soud „za této situace určil pro účely náhrady nákladů řízení paušální sazbu odměny pro řízení v jednom stupni s přihlédnutím k povaze a okolnostem projednávané věci a ke složitosti (obtížnosti) právní služby poskytnuté advokátem ve výši 39 310 Kč“. K tomu připočetl v souladu s advokátním tarifem třináct úkonů právní služby v hodnotě 300 Kč, cestovné ve výši 3059 Kč, soudní poplatek z odvolání ve výši 9860 Kč, soudní poplatek za dovolání ve výši 10 000 Kč a daň z přidané hodnoty ve výši 9716 Kč. Krajský soud nepřiznal žádnému z účastníků náhradu nákladů odvolacího řízení, neboť „v podstatě žádný z účastníků nebyl v odvolacím řízení se svým odvoláním plně úspěšný (§ 224 odst. 1 o. s. ř.)“.

8. Napadený rozsudek krajského soudu byl posledním procesním prostředkem ochrany práva, který zákon stěžovateli poskytuje, neboť dovolání proti němu nebylo přípustné [§ 238 odst. 1 písm. c) a h) o. s. ř.].

II. Obsah ústavní stížnosti

9. Stěžovatel ve své úsečně odůvodněné ústavní stížnosti popisuje průběh řízení před obecnými soudy a cituje obsáhlé pasáže rozsudků obecných soudů týkající se nákladů řízení. Ve vztahu k napadenému rozsudku krajského soudu zdůrazňuje, že přísudková vyhláška byla zrušena již v květnu 2013 a advokátní tarif neumožňuje stanovit paušální náhradu nákladů za řízení v jednom stupni, nýbrž pouze za jednotlivé úkony právní služby. K tomu dodává, že i kdybychom akceptovali paušální náhradu nákladů za řízení v jednom stupni ve výši stanovené odvolacím soudem, tak mu měla být přiznána částka 196 550 Kč. Na základě toho dospívá k názoru, že odůvodnění je v příslušné části zmatečné v rozporu s jeho právem na kontradiktornost řízení, řádné odůvodnění rozhodnutí, možnost navrhovat důkazy, právo být slyšen před soudem, právo na veřejné projednání věci a právo na rovnost účastníků ve smyslu čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny. Dále má za to, že napadená rozhodnutí jsou rovněž v rozporu s jeho právem na ochranu majetku ve smyslu čl. 11 Listiny.

III. Vyjádření účastníků řízení a vedlejší účastnice řízení a replika

10. Pro účely tohoto řízení si Ústavní soud vyžádal spis vedený u okresního soudu pod sp. zn. 8 C 13/2013 a vyzval účastníky řízení a vedlejší účastnici řízení, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili. Okresní soud ve svém vyjádření pouze odkázal na obsah spisu a tam založených rozhodnutí.

11. Krajský soud ve svém vyjádření uvedl, že si při rozhodování byl vědom toho, že Ústavní soud nálezem sp. zn. Pl. ÚS 25/12 zrušil přísudkovou vyhlášku, avšak až do dnešní doby nebyl zrušen nebo novelizován § 151 odst. 2 věty první před středníkem o. s. ř., dle něhož „[p]ři rozhodování o náhradě nákladů řízení soud určí výši odměny za zastupování advokátem (…) podle sazeb stanovených paušálně pro řízení v jednom stupni zvláštním právním předpisem“. Krajský soud má za to, že za této situace bylo namístě přistoupit ke stanovení paušální sazby odměny advokáta za řízení v jednom stupni volnou úvahou soudu ve smyslu § 136 o. s. ř., což také učinil. Krajský soud se proto nedomnívá, že by jeho rozsudek nepřípustným způsobem zasáhl do ústavně garantovaných práv stěžovatele.

12. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření zdůraznila, že stěžovatel v nyní posuzované ústavní stížnosti tvrdí skutečnosti, o nichž bylo rozhodnuto již nálezem sp. zn. I. ÚS 2693/16. Ve vztahu k meritorním výrokům obecných soudů předkládá vedlejší účastnice obsáhlou argumentaci, proč je považuje za správné, resp. proč byla případná pochybení soudů výlučně k prospěchu stěžovatele. Ve vztahu k nákladovým výrokům vyslovuje obecný souhlas s názorem stěžovatele, že v této části je rozsudek okresního soudu vadný, avšak pochybení okresního soudu spatřuje spíš v tom, že náhrada nákladů řízení nebyla přiznána jí, nýbrž stěžovateli. K hlavnímu argumentu stěžovatele, že odvolací soud postupoval v rozporu s platnou právní úpravou a pro moderaci přiznané náhrady nákladů řízení použil zrušený právní předpis, uvádí následující. Zaprvé, tyto námitky považuje za vnitřně nekonzistentní, protože – stručně řečeno – stěžovatel na jedné straně tvrdí, že krajský soud měl rozhodnout o nákladech řízení podle advokátního tarifu, a na druhé straně tvrdí, že i kdyby vypočítával celkovou výši náhrady nákladů řízení podle paušální částky za řízení v jednom stupni, měl mu přiznat víc. Zadruhé, vedlejší účastnice má za to, že krajský soud určil výši náhrady nákladů řízení na základě spravedlivé úvahy a ve prospěch stěžovatele.

13. V replice se stěžovatel vyjádřil k výše uvedeným vyjádřením obecných soudů a vedlejší účastnice. K argumentům uplatněným krajským soudem uvádí, že je považuje za rozporné se smyslem § 151 odst. 2 o. s. ř., jakož i s nosnými důvody nálezu sp. zn. Pl. ÚS

25/12, jímž byla zrušena přísudková vyhláška. Odmítá také názor krajského soudu, že při absenci zvláštního právního předpisu ve smyslu § 151 odst. 2 o. s. ř. bylo namístě určit výši náhrady nákladů za řízení v jednom stupni dle § 136 o. s. ř., protože přijetí tohoto názoru by ve svém důsledku vedlo k nepředvídatelnosti soudního rozhodování, porušení legitimních očekávání úspěšného účastníka občanskoprávního řízení a ve vztahu k nyní posuzované věci i ke zjevné nespravedlnosti. K vyjádření vedlejší účastnice uvádí, že je zcela v rozporu s (blíže neupřesněnou) judikaturou a právními předpisy a (navzdory přesvědčení vedlejší účastnice o opaku) v řízení před obecnými soudy nevznikl prostor pro uplatnění moderačního práva. Stěžovatel uvádí, že zahájení řízení nijak nezavinil a byl nucen procesně se bránit žalobě podané vedlejší účastnicí. Navíc kdyby obecné soudy rozhodovaly „správně“ již od počátku řízení, celkové náklady řízení by byly mnohonásobně nižší. Alternativně tvrdí, že i kdyby Ústavní soud dospěl k závěru, že krajský soud mohl na základě své volné úvahy stanovit paušální náhradu nákladů pro řízení v jednom stupni podle § 136 o. s. ř., tak pochybil při výpočtu, neboť „opomněl (příslušnou – pozn.) částku vynásobit počtem stupňů řízení“.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Dříve, než Ústavní soud přistoupil k meritornímu přezkumu napadených rozhodnutí, musel posoudit splnění procesních předpokladů řízení. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, jenž byl účastníkem řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva. Ústavní stížnost je proto přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

15. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

16. Ústavní soud dospěl k závěru, že ve vztahu k výrokům II a III napadeného rozsudku krajského soudu je ústavní stížnost důvodná. V souladu s § 82 odst. 1 ve spojení s § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadený rozsudek v uvedeném rozsahu zrušil.

17. Ve zbývající části dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je zjevně neopodstatněným návrhem, pročež ji odmítl dle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

V. a) Obecná východiska

18. Ústavní soud opakovaně připomíná, že je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Není součástí soustavy obecných soudů (čl. 91 Ústavy) a nepřísluší mu právo zasahovat do jejich rozhodovací činnosti, nejde-li o otázky ústavněprávního významu. Pravomoc Ústavního soudu je založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. zda v řízení a rozhodnutími v něm vydanými nebyla porušena ústavně chráněná práva nebo svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé.

19. Nyní posuzovaná ústavní stížnost směřuje proti rozhodnutím obecných soudů o nákladech řízení. Ústavní soud zpravidla přistupuje k této problematice rezervovaně. Do rozhodovací činnosti obecných soudů zasáhne zpravidla až tehdy, je-li interpretace nebo aplikace ustanovení týkajících se náhrady nákladů řízení obecnými soudy projevem svévole, libovůle nebo je-li v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, v důsledku čehož dochází k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny [viz např. nález sp. zn. II. ÚS 1696/18 ze dne 21. 1. 2019 (N 8/92 SbNU 78); nález sp. zn. III. ÚS

411/15 ze dne 13. 10. 2015 (N 186/79 SbNU 111); nález sp. zn. II. ÚS 2417/13 ze dne 30. 10. 2014 (N 199/75 SbNU 239)].

20. Extrémní rozpor s principy spravedlnosti lze konstatovat kupříkladu tehdy, když obecné soudy při rozhodování o nákladech řízení pominuly princip legitimního očekávání účastníka řízení, který je jedním ze základních stavebních kamenů právního státu [viz např. nález sp. zn. IV. ÚS 3559/15 ze dne 7. 6. 2016 (N 106/81 SbNU 681)]. Tento princip nepůsobí bezprostředně mezi subjekty občanskoprávních vztahů, nýbrž především mezi jednotlivcem a orgány veřejné moci, jež jsou dle čl. 4 Ústavy povinny rozhodovat v souladu s ním a poskytovat mu ochranu cestou ústavně konformní interpretace a aplikace příslušných norem jednoduchého práva [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 2054/10 ze dne 4. 8. 2010 (N 156/58 SbNU 329) nebo nález sp. zn. IV. ÚS 763/05 ze dne 11. 4. 2006 (N 82/41 SbNU 79)].

21. Ústavní soud ve své judikatuře rovněž dovodil, že požadavek řádného odůvodnění soudních rozhodnutí ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny se uplatní ve vztahu k soudním rozhodnutím obecně, tj. ve vztahu k meritorním i nemeritorním rozhodnutím, jimiž by mohlo být zasaženo do subjektivních práv účastníků řízení, rozhodnutí o nákladech řízení nevyjímaje [viz nález sp. zn. I. ÚS 3050/17 ze dne 10. 1. 2018 (N 6/88 SbNU 85)]. Smyslem odůvodnění je především seznámení účastníků řízení s úvahami, na nichž soud založil své rozhodnutí, jakož i vyloučení pochybností o přítomnosti svévole nebo libovůle v rozhodování soudu. Rozsah povinnosti soudů odůvodnit své rozhodnutí pochopitelně závisí na řadě faktorů, např. na předmětu řízení, povaze rozhodnutí nebo argumentech účastníků řízení [viz např. nález ze dne 22. 9. 2009 sp. zn. III. ÚS 961/09 (N 207/54 SbNU 565); rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Hiro Balani proti Španělsku* ze dne 9. 12. 1994 č. 18064/91, § 27]. Vždy však musí být zachována přezkoumatelnost rozhodnutí, čemuž by měl odpovídat i rozsah jeho odůvodnění (viz např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Suominen proti Finsku* ze dne 1. 7. 2003 č. 37801/97, § 36–37). Jinak řečeno, z odůvodnění musejí být seznatelné úvahy soudu, jež byly rozhodné pro rozhodnutí ve věci (viz např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Carmel Saliba proti Maltě* ze dne 29. 11. 2016 č. 24221/13, § 66 a násl.).

V. b) Aplikace obecných východisek na posuzovanou ústavní stížnost

22. V zájmu komplexního posouzení ústavní stížnosti považuje Ústavní soud za vhodné stručně vylíčit okolnosti, jež předcházely vydání napadených rozhodnutí obecných soudů, a připomenout stěžejní závěry vyplývající z vybraných rozhodnutí Nejvyššího soudu a Ústavního soudu.

23. Vedlejší účastnice podala v říjnu 2011 proti stěžovateli žalobu, avšak podala ji k místně nepříslušnému soudu. Proto v listopadu 2012 byla věc postoupena místně příslušnému soudu, jenž o ní v dubnu 2013 rozhodl rozsudkem pro uznání, přičemž o náhradě nákladů řízení rozhodoval podle v tom čase platné a účinné přísudkové vyhlášky. Z vyžádaného spisu se podává, že žádný z účastníků řízení – ve vztahu k stěžovateli to platí obzvlášť – nebyl do momentu vydání tohoto rozsudku pro uznání příliš procesně aktivní; jisté zvýšení procesní aktivity lze pozorovat až od druhé poloviny května, resp. června 2013. Aniž by Ústavní soud zabíhal do detailů, lze konstatovat, že drtivá většina procesní aktivity stěžovatele a vedlejší účastnice směřovala k v pořadí prvnímu řízení před krajským a Nejvyšším soudem a – v reakci na vyhovující nález sp. zn. I. ÚS 2693/16 – následně k v pořadí druhému řízení před okresním a krajským soudem.

24. V období krátce po vydání v pořadí prvního rozsudku okresního soudu došlo ke zrušení přísudkové vyhlášky nálezem Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 25/12; ustanovení § 151 odst. 2 věty první před středníkem o. s. ř. nicméně zrušeno nebylo a v nezměněné podobě platí do dnešního dne. Ústavní soud v odůvodnění příslušného plenárního nálezu uvedl řadu argumentů, proč není paušalizace nákladů řízení v podobě, jakou stanovovala přísudková

vyhláška, v souladu s ústavním pořádkem, pročež lze v podrobnostech plně odkázat na jeho odůvodnění. Obecné soudy se se změnou právní úpravy, k níž došlo v důsledku přijetí nálezu sp. zn. Pl. ÚS 25/12, postupem času vypořádaly tak, že v případě absence předpisu upravujícího paušální náklady řízení v jednom stupni je namístě postupovat analogicky podle § 151 odst. 2 věty první za středníkem o. s. ř. a výši náhrady nákladů stanovit právě podle advokátního tarifu (viz rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 3043/2010 ze dne 15. 5. 2013). Nejvyšší soud tím splnil své poslání sjednotitele judikatury a pokusil se odstranit vzniklý stav nejistoty.

25. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 3559/15 Ústavní soud mírně korigoval závěry Nejvyššího soudu a vyslovil přesvědčení, že k problematice náhrady nákladů řízení po zrušení přísudkové vyhlášky je nutno přistupovat poněkud obezřetnějším způsobem. Uvedl, že vznikla-li většina nebo alespoň značná část nákladů řízení, o nichž je obecnými soudy rozhodováno, v době před zrušením přísudkové vyhlášky, mají obecné soudy povinnost přihlédnout také k legitimním očekáváním účastníků řízení. „Pokud by rozhodnutí o náhradě nákladů na zastoupení advokátem podle advokátního tarifu znamenalo nezanedbatelné a z pohledu účastníků řízení nepředvídatelné zvýšení nákladů, nelze takto postupovat a je nutné hledat jiné ‚východisko z nouze´, do očekávání účastníků nezasahující. Postupem předepsaným v zákoně, tedy aplikací § 151 odst. 2 věty první před středníkem o. s. ř., nelze pro absenci přísudkové vyhlášky výši náhrady nákladů zastoupení zjistit. Za této situace je namístě, aby obecné soudy vycházely z ustanovení, jež určuje jejich postup pro případ nemožnosti zjištění výše nároku, tedy z ustanovení § 136 o. s. ř., a určily výši nákladů za zastoupení podle volné, nikoliv však libovolné, úvahy“ (nález sp. zn. IV. ÚS 3559/15, citován výše, bod 35). Je tedy vždy nutné přihlédnout ke konkrétním okolnostem případu a k legitimním očekáváním účastníků řízení.

26. Jelikož se odůvodnění napadeného rozsudku krajského soudu a argumentace obsažená ve vyjádření krajského soudu k ústavní stížnosti mírně liší, Ústavní soud se k nim vyjádří postupně.

27. Krajský soud v odůvodnění napadeného rozsudku uvedl pouze to, že za situace, kdy byla zrušena přísudková vyhláška, avšak nikoli § 151 odst. 2 věta první před středníkem o. s. ř., „určil pro účely náhrady nákladů řízení paušální sazbu odměny pro řízení v jednom stupni s přihlédnutím k povaze a okolnostem projednávané věci a ke složitosti (obtížnosti) právní služby poskytnuté advokátem ve výši 39 310 Kč“. Po připočtení dalších položek (v podrobnostech viz bod 7 tohoto nálezu) přiznal stěžovateli právo na náhradu nákladů řízení v souhrnné výši 75 845 Kč. Krajský soud nicméně nijak neodůvodnil, a) proč se rozhodl odchýlit od citovaného rozsudku velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu a na něj navazující judikatury Nejvyššího soudu, b) proč považoval rozhodnutí soudu prvního stupně, které z této judikatury vycházelo, za vadné, c) na základě jakých úvah dospěl k názoru, že paušální náhrada nákladů řízení v jednom stupni má být určena právě v této výši, nebo d) proč považoval v konkrétním případě za vhodné a spravedlivé snížit náhradu nákladů řízení přiznanou stěžovateli přibližně na jednu polovinu. Odůvodnění napadeného rozsudku krajského soudu je v této části tak stručné a nejasné, že se jeví jako nepřezkoumatelné a zcela svévolné. Dle Ústavního soudu lze již z tohoto důvodu konstatovat, že krajský soud porušil zákaz svévole a libovůle ve smyslu čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny, jakož i stěžovatelovo právo na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny (v podrobnostech viz bod 21 tohoto nálezu).

28. Ve vyjádření k ústavní stížnosti krajský soud nabídl poněkud sofistikovanější vysvětlení svého rozhodnutí o nákladech řízení. Tvrdil, že postupoval dle § 151 odst. 2 věty první před středníkem o. s. ř. ve spojení s § 136 o. s. ř. (v podrobnostech viz bod 11 tohoto nálezu), což by alespoň v základních rysech odpovídalo závěrům vyplývajícím z nálezu sp. zn. IV. ÚS 3559/15. Avšak i kdyby Ústavní soud akceptoval uvedené vysvětlení, musel by

konstatovat, že krajský soud by ani v takovém případě nepostupoval ústavně konformním způsobem.

29. Ústavní soud rozhodoval ve věci sp. zn. IV. ÚS 3559/15 za situace, kdy k zahájení řízení a provedení drtivé části úkonů – s výjimkou pouze dvou – došlo v době před zrušením přísudkové vyhlášky. Ve světle těchto okolností následně vyslovil přesvědčení, že „[v]e svých úvahách musí obecné soudy zohlednit rovněž časové hledisko – v případech sporů, u nichž je převážná většina úkonů učiněna v období po zrušení přísudkové vyhlášky, není nezbytné přikládat ochraně legitimního očekávání stejný důraz jako v případech, kdy k jejímu zrušení došlo až ve fázi, kdy většina úkonů již učiněna byla. Obecné soudy pak musí individuálně posoudit, v jakých situacích převáží nutnost poskytnout ochranu legitimnímu očekávání nad postupem v souladu s praxí zavedenou po zrušení přísudkové vyhlášky rozhodnutím občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu (…)“ (nález sp. zn. IV. ÚS 3559/15, bod 36). Tímto prizmatem musí být vnímán i závěr Ústavního soudu o možnosti rozhodnout o nákladech řízení podle § 151 odst. 2 věty první před středníkem o. s. ř. ve spojení s § 136 o. s. ř.

30. Možnost, resp. povinnost obecných soudů odklonit se v určitých případech od ustálené judikatury Nejvyššího soudu a rozhodnout dle citovaných ustanovení občanského soudního řádu je tudíž úzce provázána s legitimním očekáváním účastníků řízení, že o náhradě nákladů řízení bude rozhodnuto určitým způsobem. Jejich legitimní očekávání nicméně nejsou neměnnou konstantou, ale mohou se vyvíjet a měnit v závislosti na plynutí času a konkrétních okolnostech případu. A proto, byť soudní řízení proti stěžovateli bylo zahájeno již v říjnu 2011 (tj. v době, kdy byla přísudková vyhláška platná a účinná), nelze bez dalšího akceptovat implicitní závěr krajského soudu, že stěžovatel a vedlejší účastnice měli nebo mohli mít po celou dobu řízení legitimní očekávání, že soud rozhodne o nákladech řízení v souladu s přísudkovou vyhláškou nebo způsobem, který povede ke srovnatelným výsledkům. Naopak, obsah jejich legitimních očekávání je nezbytné posoudit s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu.

31. Ústavní soud považuje v této souvislosti za vhodné poukázat na dvě významné skutečnosti. Zaprvé, naprostá většina nákladů řízení na straně stěžovatele, jemuž v důsledku (částečného) úspěchu ve věci vzniklo právo na jejich náhradu ze strany vedlejší účastnice, vznikla až v době po zrušení přísudkové vyhlášky. O tom mimo jiné svědčí i seznam 17 chronologicky seřazených úkonů právní služby, které byly stěžovateli v průběhu soudního řízení poskytnuty (viz dokument „Specifikace nákladů řízení č. j. 8 C 13/2013“ ze dne 10. 11. 2017, jenž je založen na č. l. 381 a násl. vyžádaného soudního spisu). První z těchto úkonů není datován, avšak všechny další úkony byly provedeny až po dni 7. 7. 2014. To – zjednodušeně řečeno – znamená, že přinejmenším 16 ze 17 úkonů bylo provedeno v době po zrušení přísudkové vyhlášky a dokonce v době po vydání výše citovaného rozsudku velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 3043/2010. Zadruhé, kromě v pořadí prvního rozsudku okresního soudu ze dne 5. 4. 2013 a ústavní stížností napadeného rozsudku krajského soudu ze dne 29. 5. 2018 rozhodovaly všechny soudy o náhradě nákladů řízení podle advokátního tarifu, a to právě s ohledem na změny právní úpravy a judikaturní vývoj. S přihlédnutím k těmto skutečnostem lze jen stěží dospět k závěru, že kterýkoliv z účastníků odvolacího řízení mohl legitimně očekávat, že krajský soud změní rozhodnutí okresního soudu a rozhodne o nákladech řízení nikoli podle advokátního tarifu, nýbrž podle § 151 odst. 2 věty první před středníkem o. s. ř. ve spojení s § 136 o. s. ř. A proto i kdyby Ústavní soud akceptoval argumentaci obsaženou ve vyjádření krajského soudu k ústavní stížnosti, musel by konstatovat porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

32. Ze všech výše uvedených důvodů považuje Ústavní soud argumenty krajského soudu za liché. Z podobných důvodů se neztotožnil ani s argumentací vedlejší účastnice, dle

níž rozhodl krajský soud na základě spravedlivé úvahy a ve prospěch stěžovatele. Ústavní soud tudíž vyslovuje dílčí závěr, že výrokem II napadeného rozsudku krajského soudu bylo porušeno stěžovatelovo právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

33. Ústavní soud zrušil rovněž výrok III napadeného rozsudku krajského soudu. Krajský soud měl za to, že žádný z účastníků řízení nemá nárok na náhradu nákladů odvolacího řízení, protože stěžovatel i vedlejší účastnice byli v odvolacím řízení úspěšní, resp. neúspěšní ve srovnatelném rozsahu (§ 142 odst. 2 o. s. ř.). To se však v důsledku kasačního zásahu Ústavního soudu může změnit. Je proto namístě zrušit také výrok III rozsudku krajského soudu a umožnit krajskému soudu, aby nově rozhodl o nákladech odvolacího řízení v souladu se skutečným procesním úspěchem účastníků odvolacího řízení. V této spojitosti Ústavní soud připomíná, že krajský soud je při opětovném rozhodování o náhradě nákladů odvolacího řízení povinen postupovat v souladu s judikaturou Ústavního soudu týkající se zákazu svévole a libovůle [viz např. nález sp. zn. III. ÚS 269/99 ze dne 2. 3. 2000 (N 33/17 SbNU 235)], legitimních očekávání účastníků řízení (v podrobnostech viz body 20, 25, 29 a 30 tohoto nálezu), náležitého odůvodnění soudních rozhodnutí (v podrobnostech viz bod 21 tohoto nálezu) a problematiky náhrady nákladů řízení [viz nález sp. zn. IV. ÚS 63/15 ze dne 14. 3. 2018 (N 49/88 SbNU 647), body 31–32].

34. V části směřující proti (nákladovému) výroku V rozsudku okresního soudu odmítl Ústavní soud ústavní stížnost jako návrh zjevně neopodstatněný ve smyslu § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu, neboť má za to, že okresní soud nevybočil z limitů vymezených judikaturou Ústavního soudu a Nejvyššího soudu, jak byla popsána v předchozích částech tohoto nálezu. Nedošlo tedy k zásahu do stěžovatelových ústavně zaučených práv dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

35. Za zjevně neopodstatněné považuje Ústavní soud rovněž námitky stěžovatele stran porušení jeho práva na kontradiktornost řízení, práva navrhovat důkazy a práva na veřejné projednání věci. Stěžovatel neuvedl žádné argumenty, jimiž by svá tvrzení podpořil, a navíc z vyžádaného soudního spisu vyplývá, že před okresním a krajským soudem proběhla veřejná jednání, kterých se osobně zúčastnil nejen stěžovatel, ale také jeho právní zástupce. Ústavní soud má tudíž za to, že nedošlo k zásahu do stěžovatelových práv dle čl. 38 odst. 2 Listiny.

36. Nakonec Ústavní soud podotýká, že pokud se vedlejší účastnice ve svém vyjádření k ústavní stížnosti obsáhle vyjadřuje ke správnosti či nesprávnosti rozhodnutí obecných soudů o meritu věci, opomíjí skutečnost, že stěžovatel podal ústavní stížnost pouze proti nákladovým výrokům. Její argumentace proto není pro posouzení této ústavní stížnosti relevantní.

VI. Závěr

37. Již v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3559/15 Ústavní soud uvedl: „Ačkoliv Ústavní soud vyslovil v nálezu, jímž zrušil přísudkovou vyhlášku, nutnost přijetí nové právní úpravy, dodnes k tomu nedošlo. Po uplynutí více než tří let od zrušení vyhlášky, přes rozsáhlou novelizaci občanského soudního řádu, nebylo ani změněno ustanovení § 151 odst. 2 o. s. ř., ani nedošlo k vydání nové ‚přísudkové vyhlášky´ Ministerstvem spravedlnosti, které tak nesplnilo svoji zákonnou povinnost plynoucí z ustanovení § 374a písm. c) o. s. ř. Obecné soudy si proto v intencích názoru přijatého velkým senátem občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu v rozhodnutí ze dne 15. 5. 2013 sp. zn. 31 Cdo 3043/2010 (R 73/2013 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek) ‚pomáhají´ podpůrnými výpočty odměny podle advokátního tarifu za jednotlivé úkony právní služby. Tuto praxi obecných soudů lze však považovat pouze za jisté východisko z nouze vedené snahou o co nejméně komplikované a zároveň co nejvíce předvídatelné řešení. Jak vyplývá z výše uvedeného, v odůvodněných případech, kdy je použití advokátního tarifu v rozporu s principy spravedlnosti a legitimního očekávání, nelze jej pro rozhodnutí o náhradách nákladů za zastoupení aplikovat a je nutné

postupovat jinak“ (nález sp. zn. IV. ÚS 3559/15, bod 38). Tento apel neztratil v průběhu let svou aktuálnost ani naléhavost, právě naopak. Ačkoli od zrušení přísudkové vyhlášky uplynulo téměř 6 let, do dnešního dne nedošlo k předvídané změně právní úpravy. Ústavnímu soudu proto nezbývá než svůj apel na zákonodárce zopakovat.

38. Ústavní soud rekapituluje, že na základě všech výše uvedených důvodů bez nařízení ústního jednání vyhověl ústavní stížnosti v části směřující proti nákladovým výrokům II a III napadeného rozsudku krajského soudu [§ 82 odst. 1 ve spojení s § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu] a v části směřující proti nákladovému výroku V okresního soudu ji odmítl pro zjevnou neopodstatněnost [§ 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

Č. 66
Právo na svobodu projevu v rámci podnikání (anexe Krymu)
(sp. zn. II. ÚS 3212/18 ze dne 17. dubna 2019)

1. Podnikání není jen způsobem získávání prostředků pro životní potřeby, nýbrž i prostorem pro autonomii jednotlivce a jeho seberealizaci. Dochází tak k faktickému propojování svobody projevu s právem podnikat: podnikatel se totiž profiluje tak, aby si svojí činností zajistil odpovídající obživu, a zároveň může tímto způsobem i vyjádřit určitý názor a pozitivně ovlivnit chování jiných.

2. V případě práva podnikat se do značné míry jedná o důsledek práva vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny. Je proto namístě důsledná zdrženlivost státu ohledně regulace podnikatelské činnosti a stát by měl zasahovat pouze tehdy, dochází-li jejím výkonem k porušování práv druhých anebo důležitého veřejného zájmu, nelze-li této ochrany dosáhnout jinak.

3. Zakázané podle § 6 zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, není jakéhokoliv odlišné zacházení, nýbrž pouze takové, které není racionálně a ekonomicky odůvodněno a je primárně motivováno nenávistí. Odůvodněným a ústavně konformním omezením svobody podnikání a vlastnického práva podnikatelů ve vztahu k jejich spotřebitelům je zákaz diskriminace při poskytování služeb, která by mohla mít za cíl zásah do jejich lidské důstojnosti či posilování ponižujících stereotypů, a proto je jakékoli rozlišování mezi spotřebiteli zakázáno v případech tzv. podezřelých důvodů, jimiž jsou např. rasa, pohlaví nebo národnost. Ustanovení čl. 3 Listiny, zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ani evropská antidiskriminační směrnice však nezařazují jako zakázaný diskriminační důvod státní příslušnost (s výjimkou odlišného zacházení s občany z jiných členských států Evropské unie).

4. V konkrétním případě je proto nutno hodnotit, zda byl 1. důvod omezení poskytování ubytovací služby s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem racionální a nebyl veden žádnými zavrženíhodnými pohnutkami, zda 2. se nejednalo o některý ze zákonem zakázaných či ústavně vymezených podezřelých diskriminačních důvodů, zda 3. povaha poskytované služby byla taková, že zájemce o ni objektivně neměl problém najít si odpovídající alternativu, tzn. stěžovatel se nenacházel v postavení právního a ani faktického monopolu, a konečně zda 4. zájmy potenciálního spotřebitele, které „byly ve hře“, nebyly existenciální, takže jejich neposkytnutím stěžovatel nemohl nikoho zásadněji ohrozit.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání v senátu složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a soudce Ludvíka Davida a soudkyně Kateřiny Šimáčkové ve věci ústavní stížnosti stěžovatele GOLDEN GASTRO SERVICE, s. r. o., se sídlem Musorgského 876, Ostrava, zastoupeného JUDr. Vítem Rybářem, advokátem, se sídlem 28. října 1610/95, Ostrava, směřující proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 6. 2018 č. j. 2 As 43/2018-27, za účasti Nejvyššího správního soudu jako účastníka řízení

a České obchodní inspekce jako vedlejšího účastníka řízení, ve znění opravného usnesení ze dne 27. května 2019, takto:

I. Rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 6. 2018 č. j. 2 As 43/2018-27 byla porušena svoboda projevu stěžovatele zaručená v čl. 17 odst. 1, 2 ve spojení s právem podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tento rozsudek se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Včas podanou ústavní stížností (§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a splňující i ostatní zákonem stanovené podmínky řízení [§ 75 odst. 1 *a contrario*; § 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu] brojí stěžovatel proti v záhlaví citovanému rozsudku Nejvyššího správního soudu [poznámka ÚS: v závěru ústavní stížnosti je sice uvedeno, že stěžovatel navrhuje též zrušení „předcházejících rozhodnutí“, nicméně v úvodu je označeno toliko rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, pouze tento soud je označen jako účastník řízení a rovněž plná moc se vztahuje jen na rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, stejně jako použitá argumentace], neboť má za to, že jím byla porušena jeho základní práva zaručená v čl. 15 a čl. 17 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a dále princip, podle něhož může každý činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá, podle čl. 2 odst. 3 Listiny.

2. V řízení předcházejícím podání nyní projednávané ústavní stížnosti inspektorka České obchodní inspekce, inspektorátu Moravskoslezského a Olomouckého kraje, (dále jen „správní orgán I. stupně“) při kontrole dne 17. 4. 2014 zjistila, že stěžovatel na vstupních dveřích své provozovny Hotel Brioni vyvěsil v češtině a angličtině následující informaci: „S platností od 24. 3. 2014 neubytováváme občany Ruské federace. Důvodem je anexe Krymu. Služby našeho hotelu mohou využít pouze ti občané RF, kteří se podepíší pod prohlášení, ve kterém vyjádří svůj nesouhlas s okupací Krymu, který odporuje všem normám, které by měly platit v 21. století. Váš hotel Brioni Boutique.“ Stejný text byl uveřejněn i na internetových stránkách hotelu. Inspektorka dále v postavení spotřebitelky provedla simulaci zájmu o ubytování svého přítele, který pochází z Ruska a přijede na návštěvu do Ostravy, v hotelu stěžovatele. Obsluhující recepční jí sdělila, že přítele ubytují pod podmínkou, že podepíše prohlášení ve znění: „Prohlašuji tímto, že nesouhlasím jako občan Ruské federace s okupací Krymu, která odporuje všem normám, které by měly platit v 21. století. Jméno a příjmení, adresa a podpis.“

3. Správní orgán I. stupně kvalifikoval jednání stěžovatele jako porušení zákazu diskriminace uvedeného v § 6 zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, v tehdy účinném znění, (dále jen „zákon o ochraně spotřebitele“). Rozhodnutím ze dne 9. 7. 2014 č. j. ČOI 76009/14/4000 jej proto shledal vinným ze spáchání správního deliktu podle § 24 odst. 7 písm. c) téhož zákona, za což mu uložil pokutu ve výši 50 000 Kč. Odvolání stěžovatele proti tomuto rozhodnutí žalovaná Česká obchodní inspekce (dále též „vedlejší účastník“) zamítla rozhodnutím ze dne 15. 8. 2014 č. j. ČOI 80886/14/O100/4000/14/HL/Št.

4. Krajský soud v Ostravě (dále jen „krajský soud“) rozsudkem ze dne 1. 11. 2016 č. j. 22 A 117/2014-36 zrušil napadené rozhodnutí a věc vrátil žalované k dalšímu řízení, neboť dovodil, že správní orgány byly při posuzování zákazu diskriminace dle zákona o ochraně spotřebitele vázány jen diskriminačními důvody vyjmenovanými v zákoně č. 198/2009 Sb.,

o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), v tehdy účinném znění, (dále jen „antidiskriminační zákon“), a proto nemohlo rozdílné zacházení na základě státní příslušnosti vést k porušení § 6 zákona o ochraně spotřebitele.

5. Tento rozsudek Nejvyšší správní soud na základě kasační stížnosti žalované zrušil rozsudkem ze dne 16. 8. 2017 č. j. 2 As 338/2016-27 a věc vrátil krajskému soudu k dalšímu řízení se závazným právním názorem, že ustanovení § 6 zákona o ochraně spotřebitele zakazuje diskriminaci spotřebitele při prodeji výrobků a poskytování služeb i z jiných důvodů než pouze těch, které jsou vyjmenovány v antidiskriminačním zákoně.

6. Krajský soud následně rozsudkem ze dne 17. 1. 2018 č. j. 22 A 117/2014-69 snížil výši pokuty uložené stěžovateli na částku 5 000 Kč a ve zbytku žalobu zamítl. Použil test diskriminace vycházející z judikatury Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva a modifikoval jej pro situaci porušení zákazu diskriminace spotřebitele při poskytování služeb. Krajský soud tak zkoumal, 1. zda došlo ke zvýhodnění určité skupiny spotřebitelů před jinou skupinou spotřebitelů, 2. zda se spotřebitelé nacházeli ve srovnatelné situaci, 3. zda zvýhodnění bylo důvodné a naplnilo kritéria rozumnosti a důvodnosti, tedy sledovalo legitimní cíl a použité prostředky byly přiměřené danému cíli. V prvním kroku tohoto testu dospěl k závěru, že došlo ke zvýhodnění určité skupiny spotřebitelů v podobě snadnějšího přístupu k nabízené službě, jelikož části spotřebitelů (tj. státním příslušníkům Ruské federace) bylo poskytnuto ubytování až po splnění podmínky podepsání prohlášení o nesouhlasu s anexí Krymu. Ve druhém kroku konstatoval, že se jednalo o zvýhodnění spotřebitelů ve srovnatelném postavení, tedy zájemců o ubytování v hotelu. V posledním kroku testu shledal, že jednání stěžovatele sledovalo legitimní cíl, a to výkon svobody projevu chráněné čl. 17 Listiny. Zvolené prostředky však nebyly přiměřené, neboť daného cíle šlo dosáhnout i jinými způsoby než požadavkem aktivního jednání spotřebitelů z Ruské federace v podobě podepsání dotčeného prohlášení. Krajský soud tedy předmětné jednání kvalifikoval jako diskriminaci, přičemž využil moderačního oprávnění a snížil uloženou pokutu, protože správní orgány sice pokutu dostatečně odůvodnily, avšak při posuzování způsobu spáchání správního deliktu nevzaly v potaz existenci legitimního cíle jednání stěžovatele (tj. výkon svobody projevu) a v rozporu se zákazem dvojího přičítání mu přičetly postavení silnější smluvní strany jako přitěžující okolnost. Při stanovení výše pokuty krajský soud rovněž zohlednil to, že stěžovatel porušil zákon poprvé a ihned po vytknutí od závadného jednání upustil.

7. Nejvyšší správní soud nyní napadeným rozsudkem zamítl kasační stížnost stěžovatele, když uvedl, že k porušení principu rovnosti dochází, zachází-li se s různými subjekty, které se nacházejí ve stejné nebo srovnatelné situaci, rozdílným způsobem, aniž by existovaly objektivní a rozumné důvody pro odlišný přístup, tj. pokud odlišnost v zacházení nesleduje legitimní cíl a pokud nejsou použité prostředky přiměřené sledovanému cíli [srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 6. 6. 2006 sp. zn. Pl. ÚS 42/04 (N 112/41 SbNU 379; 405/2006 Sb.) či nález Ústavního soudu ze dne 1. 12. 2009 sp. zn. Pl. ÚS 4/07 (N 249/55 SbNU 397; 10/2010 Sb.)]. Z tohoto pojetí diskriminace Nejvyšší správní soud vycházel při výkladu § 6 zákona o ochraně spotřebitele a dovodil, že diskriminaci spotřebitele představují „obchodní praktiky, které při srovnatelných transakcích nedůvodně zvýhodňují některé spotřebitele před jinými“ (shodně srov. také rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 8. 11. 2007 č. j. 3 As 49/2007-43). Doplňkově lze na tomto místě poukázat rovněž na novější judikaturu Ústavního soudu, v níž jsou výše uvedené znaky diskriminace zformulovány do podoby testu sestávajícího z následujících otázek: „1. Jde o srovnatelného jednotlivce nebo skupiny?; 2. Je s nimi nakládáno odlišně na základě některého ze zakázaných důvodů?; 3. Je odlišné zacházení dotčenému jednotlivci k tíži (uložením břemene nebo odepřením dobra)?; 4. Je toto odlišné zacházení ospravedlnitelné, tj. a) sleduje legitimní zájem a b) je přiměřené?“ [srov. nález Ústavního soudu ze dne 28. 1. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 49/10 (N 10/72 SbNU 111;

44/2014 Sb.) nebo nález Ústavního soudu ze dne 10. 7. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 31/13 (N 138/74 SbNU 141; 162/2014 Sb.)].

8. V této věci stěžovatel zacházel s občany Ruské federace odlišně a takové jednání bylo pro ně zjevně omezující, zatímco pro zájemce o ubytování jiné než ruské státní příslušnosti byl přístup k ubytovacím službám nepodmíněný, tedy snadnější. Není přitom třeba zkoumat a prokazovat, zda znevýhodňující jednání poškodilo nějakého konkrétního spotřebitele ruské státní příslušnosti. Podstatným znakem diskriminace dle § 6 zákona o ochraně spotřebitele je samotné rozdílné zacházení s určitou skupinou spotřebitelů, nikoli jeho následky pro některou individuálně vymezenou osobu. To odpovídá rovněž smyslu veřejnoprávní regulace ochrany spotřebitele, v jejímž rámci není primárním úkolem chránit před diskriminací konkrétní jednotlivce, ale spíše zajišťovat celkovou regulérnost prostředí kontrolou dodržování právních norem sledujících ochranu spotřebitele a postihováním jejich případného porušení. Právní prostředky ochrany před diskriminací určené přímo dotčeným jednotlivcům naopak nabízí soukromé právo, zejména antidiskriminační zákon. Na negativním dopadu jednání stěžovatele na občany Ruské federace nic nemění údajně ani to, že dotčené prohlášení spočívalo ve vymezení se vůči událostem, které stěžovatel vnímá jako porušení mezinárodního práva. K diskriminaci podle zákona o ochraně spotřebitele přitom může docházet i z jiných důvodů uvedených v antidiskriminačním zákoně. Při interpretaci a aplikaci § 6 zákona o ochraně spotřebitele je tak třeba vycházet jak z obecného chápání zákazu diskriminace, tak z regulace zákazu diskriminace napříč celým právním řádem, a zároveň mít na paměti smysl a účel daného ustanovení. Ve věcech přístupu ke službám si lze dobře představit, že může docházet k diskriminaci mimo jiné i z důvodu státní příslušnosti.

9. Nejvyšší správní soud nepřisvědčil ani námitce stěžovatele týkající se střetu svobody projevu a ochrany spotřebitele. Podle čl. 17 odst. 4 Listiny lze totiž svobodu projevu omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti. Přesně takové omezení zde představoval zákaz diskriminace dle § 6 zákona o ochraně spotřebitele. Když dané ustanovení krajský soud aplikoval v napadeném rozsudku, nejednalo se o nepřípustné nadřazení obyčejného zákona nad zákon ústavní, jak se domnívá stěžovatel, ale o standardní situaci omezení svobody projevu na základě zákona pro ochranu práv a svobod druhých dle čl. 17 odst. 4 Listiny. Nejvyšší správní soud uzavřel, že nehodlá zpochybnit právo stěžovatele projevit svůj politický názor veřejně a otevřeně. To, co shledává soud v tomto konkrétním případě nevhodným, je způsob jeho vyjádření. Jinými slovy, nepokládá jednání stěžovatele za ospravedlnitelné právě pro prostředky, které k výkonu svého ústavně zaručeného práva zvolil, tzn. má je za nepřiměřené. Stěžovatel se totiž neomezil na deklaraci adheze nebo kontroverze vůči určitému politickému aktu, ale jde dál. Požadoval po zájemci o navýsost všední službu (ubytování v běžném hotelu), aby se hodnotově vymezil vůči zahraniční politice státu, jehož občanství má, a v případě, že s ní nesouhlasí, projevil svůj politický názor výslovně, s uvedením údajů o své totožnosti a stvrdil jej vlastnoručním podpisem. „Poskytnutí noclehu v běžném hotelu je přitom podobně jako prodej chleba nebo knihy všední záležitostí, nevyžadující od zájemce vyjevit své hodnotové priority a morální ukotvení ani od poskytovatele jakýkoli specifický osobní (např. umělecký) vklad (viz *a contrario* specifické cukrářské schopnosti nutné k ozdobení svatebního dortu, rozhodnutí Nejvyššího soudu Spojených států amerických ze dne 4. 6. 2018 ve věci *Masterpiece Cakeshop, Ltd. v. Colorado Civil Rights Commission*). Podmínit přístup k běžné službě popsaným politickým ‚comming outem´ je druhem nátlaku, který Nejvyšší správní soud nepovažuje za přípustný. Projev politického mínění by neměl ‚bolet´, zejména ne toho, kdo není původcem kritizovaného aktu, ani mu nelze připisovat participaci na něm. Státní občanství není dle Nejvyššího správního soudu dostatečným důvodem pro založení

spoluodpovědnosti jeho nositele za aktuální skutky politické reprezentace země.“ Přitakání způsobu, který stěžovatel zvolil pro prezentaci svého názoru, by údajně mohlo posloužit coby další pražec umožňující, aby ve veřejném prostoru zas o něco povyrostla kolej zrychlující cestu k prorůstání nevraživosti až nenávisti ve společnosti. „Nikdo nechce žít v zemi, kde zákazník musí před nákupem zboží nebo služby nejprve vyhledat, zda podle seznamu na dveřích nepatří aktuálně do skupiny těch, kterým poskytovatel nebo obchodník službu nebo zboží nabízet nehodlá, resp. není ochoten bez dalšího poskytnout či prodat (např. brýlatých, abstinentů, schvalovačů expanze katolicismu do Nového světa, ale i veganů nebo lidí bez hudebního sluchu apod.). Podle názoru soudu nelze třídit zákazníky, byť jen určité státní příslušnosti, podle kritérií jako je (politický) názor, který má každý stejně silné právo projevit jako si jej nechat pro sebe. V krystalické podobě se podařilo stejný společenský problém vystihnout už Jaroslavu Haškovi, který inspiruje v každé době: ‚Host jako host´, řekl Palivec, ‚třebas Turek. Pro nás živnostníky neplatí žádná politika´.“

II. Argumentace stěžovatele

10. Stěžovatel v nyní předkládané ústavní stížnosti polemizuje se způsobem výkladu ustanovení § 6 zákona o ochraně spotřebitele, neboť státní příslušnost nepředstavuje diskriminační důvod, a to ani ve smyslu antidiskriminačního zákona. Tím dochází k porušení čl. 2 odst. 3 Listiny, podle něhož každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá, a dále čl. 4 odst. 1 Listiny, který umožňuje ukládání povinností pouze na zákoně zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod. Napadeným rozhodnutím tak Nejvyšší správní soud zasáhl do svobody projevu stěžovatele, který mohl vyjádřit svůj politický názor na anexi Krymu. Pokud by totiž svůj názor pouze vyslovil, nemělo by to takový efekt jako skutečný čin a akce, a to s vědomím, že dojde ke snížení jeho zisku. Smyslem jeho jednání bylo totiž poukázat na to, že existují jednání, která již nelze tolerovat, ale vůči kterým je nutné se účinně vymezit a dát najevo, že již přesahují určitou hranici. Pokud Nejvyšší správní soud citoval J. Haška, pak stěžovatel právě nechtěl ‚švejkovat´, nýbrž dát jasně najevo svůj názor.

11. Proto stěžovatel tvrdí, že napadené rozhodnutí porušuje jeho právo na svobodu projevu podle čl. 17 odst. 1, 2 Listiny a právo na svobodu myšlení a svědomí podle čl. 15 odst. 1 Listiny.

III. Vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení

12. Ústavní soud vyžádal vyjádření účastníka a vedlejšího účastníka řízení k ústavní stížnosti.

13. Nejvyšší správní soud odkazuje na obsah odůvodnění napadeného rozsudku, přičemž stěžovatel údajně nepřináší nový (ústavněprávně relevantní) pohled na danou věc. Uvádí, že odůvodnění rozhodnutí věnoval mimořádnou pozornost, neboť si byl dobře vědom citlivosti daného tématu, a zejména zdůraznil, že se jednalo o běžnou službu, jejíž poskytnutí nevyžaduje žádný osobní vklad. Požadavek, aby určitá skupina zájemců o službu musela pro přístup k ní projevit svůj politický názor, a to spolu s uvedením svých identifikačních údajů, považoval za nepřiměřený a nedůstojný.

14. Vedlejší účastník řízení (Česká obchodní inspekce) se ztotožňuje s právním názorem Nejvyššího správního soudu obsaženým v odůvodnění napadeného rozsudku, a to zejména ohledně vnímání diskriminace napříč právním řádem, tedy nejen ve smyslu antidiskriminačního zákona. Ochrana spotřebiteli proto musí být poskytována i z hlediska jeho státní příslušnosti a nelze diskriminaci tolerovat. Jednání stěžovatele mohlo zasahovat do důstojnosti dotčených osob, jelikož byly nuceny vyjádřit svůj názor na věc. Přitom stěžovatelem poskytované služby s danou otázkou nijak nesouvisely. Vedlejší účastník navrhuje ústavní stížnost zamítnout.

IV. Změna soudce zpravodaje

15. Dne 22. 1. 2019 byl určen opatřením předsedy senátu podle ustanovení § 55 zákona o Ústavním soudu vypracováním nálezu jiný člen senátu.

V. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

16. Po prostudování ústavní stížnosti, vyžádaného spisu, vyjádření účastníků řízení a repliky stěžovatele dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná. K tomuto závěru ho vedly následující úvahy.

17. Ústavní soud nejprve – ve zcela obecné rovině – konstatuje, že celý lidský život je založen na rozdílných preferencích, vkusu a na vzájemném odlišování. Tato odlišnost je imanentním rysem lidské podstaty a povahy. Lidé se různí v názorech na umění, kdy někdo preferuje operu a jiný činohru, někdo má rád poezii nebo historické romány a jiný třeba detektivky. Lidé se odlišně oblékají, upřednostňují jiné barvy, děti mají svoje oblíbené a méně oblíbené předměty ve škole a sportovní fanoušci se neshodnou v tom, zda je lepší cyklistika anebo košíková a zda hraje lépe fotbal Baník Ostrava anebo třeba Sparta Praha. Odlišování a názorová pluralita se samozřejmě netýkají pouze osobního života, nýbrž také života veřejného, a to zejména života politického. Proto např. ústavodárce zakotvil jako základní podmínku fungování politického systému právě svobodnou soutěž politických stran, tedy jejich pluralitu (čl. 5 Ústavy). Ostatně, již samotné slovo strana se odvozuje od latinského „pars“, tedy od slova „část“, „díl“. Proto také ústavodárce zdůraznil ideologickou a náboženskou neutralitu státu (čl. 2 odst. 1 Listiny), z čehož přímo plyne tolerance názorové, ideologické i náboženské plurality.

18. Alternativou naznačené mnohotvárnosti a pestrosti lidského života je jeho unifikace a uniformita, která se však vzpírá lidské přirozenosti. Jen s námahou si proto lze – byť i jen teoreticky – představit, že by všichni lidé nosili stejné oblečení, chodili na stejné divadelní představení, fandili totožnému klubu, poslouchali jediný druh hudby, volili by jedinou politickou stranu a hledání životního partnera by se řešilo losem či nějakou variantou přídělového systému.

19. Ústavní soud tak činí obecné východisko založené na respektu k odlišnosti lidí a jejich preferencí. Regulace v této oblasti by proto měla být spíše výjimečná a měla by se týkat jen těch jevů, kdy se jeví skutečně jako nezbytná. Jak trefně připomíná K. Popper (Otevřená společnost a její nepřátelé, Praha: Oikoymenh, 2011, str. 117–118), „celá námitka, že je obtížné vědět, kde končí svoboda a začíná zločin, je v zásadě zodpovězena známým příběhem o výtržníkovi, který argumentoval, že jako svobodný občan může pohybovat svou pěstí, kudy chce, na což soudce moudře odpověděl: ‚Svoboda pohybu vašich pěstí je omezena polohou nosu vašeho bližního´.“

20. Dalším obecným východiskem při rozhodování nyní projednávané věci je okolnost, že stěžovatel je podnikatelským subjektem, a realizuje tak svoje základní právo podle čl. 26 odst. 1 Listiny. Podnikání přitom podle přesvědčení Ústavního soudu nelze redukovat jen na způsob získávání prostředků pro životní potřeby samotného podnikatele, ale v nemenší míře i jako prostor pro autonomii jednotlivce a jeho seberealizaci. Krátce řečeno, podnikatel tuto svoji činnost vykonává nejen proto, že musí z něčeho žít, nýbrž lze předpokládat (a přinejmenším doufat), že ho to i baví, že se touto činností chce alespoň malým dílem podílet na vytváření obecného dobra, že má ambici podnikáním něco pozitivně ovlivňovat a něco vyjadřovat. Lze tak očekávat, že přinejmenším výrazné procento podnikatelů se pro tuto činnost rozhodlo svobodně a chtějí tímto způsobem třeba i něco podpořit, vyjádřit či upřednostnit. Dochází tak k faktickému propojování svobody projevu s právem podnikat: podnikatel se totiž profiluje tak, aby si svojí činností zajistil odpovídající obživu, a zároveň chce tímto způsobem i vyjádřit určitý názor a pozitivně ovlivnit chování jiných. Rovněž v této

oblasti je proto nutno plně respektovat pluralitu podnikatelských subjektů. Někdo podniká v oblasti realit a chce mít dobrý pocit, že pomáhá lidem s jejich potřebou bydlení, někdo zaměstnává desítky zaměstnanců a má radost z toho, že jsou v jeho firmě spokojeni, a jiný provozuje malou čajovnu, kde se postupně okruh jeho návštěvníků a přátel začne prolínat.

21. Je ostatně jedním ze základních předpokladů úspěšného podnikání schopnost odlišit se od konkurentů, nalézat příslovečné „mezery na trhu“. Nedává totiž velký smysl hned vedle prosperující samoobsluhy otevřít samoobsluhu jinou a nabízející zcela stejný sortiment, nýbrž je rozumné se snažit oslovit buď zcela jiný okruh zákazníků (typicky tzv. farmářské prodejny), anebo sice zákazníky stejné, avšak s jiným sortimentem zboží.

22. Takto viděno, je pak zcela přirozené, že i podnikatelé v oblasti pohostinství a ubytovacích služeb se snaží od sebe navzájem odlišovat. Provozovatel penzionu či hotelu se tak bude snažit potenciální zákazníky zaujmout cenou, dobrou kuchyní, možností ubytování „domácích mazlíčků“, chráněným parkovištěm, bazénem a saunou, tichou polohou místa či zaměřením na rodiny s malými dětmi apod. Ústavní soud, který setrvale zdůrazňuje prioritu jedince před státem a respekt k jeho autonomii, proto vychází z premisy, že regulace těchto aktivit státem by měla být pokud možno zdrženlivá a omezující se „na základní účel státu, totiž ochranu té svobody, která neškodí jiným občanům. […] aby stát omezoval svobodu svých občanů co nejrovnoměrněji, a ne více, než je nezbytné pro dosažení rovnoměrného omezení svobody“ (K. Popper, tamtéž, str. 117).

23. V případě práva podnikat Ústavní soud dále uvádí, že se do značné míry jedná o důsledek práva vlastnit majetek (jeho „derivát“) a o dispoziční složku tohoto vlastnického práva. Pokud proto platí, že každý má právo vlastnit majetek (čl. 11 odst. 1 Listiny), přičemž toto právo je limitováno pouze zákazem zneužití na újmu práv druhých, v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy a jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem (čl. 11 odst. 3 Listiny), je namístě důsledná zdrženlivost státu ohledně regulace podnikatelské činnosti a stát by měl zasahovat pouze tehdy, dochází-li jejím výkonem k porušování práv druhých anebo důležitého veřejného zájmu, a to na základě principu subsidiarity, tedy nelze-li této ochrany dosáhnout jinak.

24. V nyní projednávané věci byl stěžovatel pokutován podle ustanovení § 6 zákona o ochraně spotřebitele, podle něhož „[p]rodávající nesmí při prodeji výrobků nebo poskytování služeb spotřebitele diskriminovat“. Většinu závěrů, které Nejvyšší správní soud učinil při intepretaci tohoto zákonného ustanovení, přitom Ústavní soud považuje za správnou a rovněž kvalita použité argumentace je výrazně nadstandardní. Názorová odlišnost Ústavního soudu a Nejvyššího správního soudu je proto dána „pouze“ v hodnotové oblasti, tzn. odlišným akcentem na některé základní hodnoty. Ústavní soud se tedy plně ztotožňuje s obecným východiskem, že k porušení principu rovnosti dochází, zachází-li se s různými subjekty, které se nacházejí ve stejné nebo srovnatelné situaci, rozdílným způsobem, aniž by existovaly objektivní a rozumné důvody pro odlišný přístup, tj. pokud odlišnost v zacházení nesleduje legitimní cíl a pokud nejsou použité prostředky přiměřené sledovanému cíli. Správný je rovněž závěr Nejvyššího správního soudu, který z absence kritéria státního občanství coby zakázaného důvodu diskriminace v antidiskriminačním zákonu (§ 2 odst. 3) nedovozuje nemožnost diskriminace podle zákona o ochraně spotřebitele právě z tohoto důvodu. O diskriminaci se může jednat také, je-li s cizincem zacházeno rozdílně sice s odůvodněním, že se nejedná o českého státního příslušníka, ale toto rozlišování nemá žádnou zákonnou oporu (viz také Boučková, Havelková, Koldinská, Kühn, Kühnová, Whelanová. Antidiskriminační zákon. Komentář. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 59). Ústavní soud také plně respektuje „diskriminační test“ dovozený z judikatury Evropského soudu pro lidská práva (viz např. Bobek, Boučková, Kühn (eds.). Rovnost a diskriminace. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 163), podle kterého se při hodnocení stížností týkajících se čl. 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod zkoumá, zda: 1. spadá namítané porušení čl. 14 do sféry

některého z dalších práv, která Úmluva zaručuje (ambit test), 2. došlo k rozdílnému zacházení (difference in treatment), 3. sledovalo dotčené zacházení legitimní cíl (legitimate aim), 4. byla užitá opatření ve vztahu k legitimnímu cíli přiměřená (test of proportionality), a konečně zda 5. zašlo rozdílné zacházení za hranici volného uvážení daného státu (state's margin of appreciation). Je tak – mimo jiné – zřejmé, že o diskriminaci nejde v případě jakéhokoliv odlišného zacházení, nýbrž pouze tehdy, pokud toto odlišné zacházení není racionálně odůvodněno.

25. Odůvodněným a ústavně konformním omezením svobody podnikání a svobodného užívání vlastnického práva podnikatelů ve vztahu k jejich spotřebitelům je zákaz diskriminace při poskytování služeb, která by mohla mít za cíl zásah do jejich lidské důstojnosti či posilování ponižujících stereotypů, a proto je jakékoli rozlišování mezi spotřebiteli zakázáno v případech tzv. podezřelých důvodů, jimiž jsou např. rasa, pohlaví nebo národnost. Ustanovení čl. 3 Listiny, antidiskriminační zákon ani evropská antidiskriminační směrnice však nezařazují jako zakázaný diskriminační důvod státní příslušnost (s výjimkou odlišného zacházení s občany z jiných členských států Evropské unie). Ostatně i státy rozlišují ve svém přístupu k jednotlivcům (např. možnost vstoupit bez administrativních překážek na území státu nebo být zaměstnán) právě podle jejich státní příslušnosti. Stěžovatel se tedy nedopustil rozlišování, které by mělo charakter zakázané diskriminace, a nešlo ani o případ absence racionálního odůvodnění ve shora uvedeném smyslu.

26. V nyní projednávané věci ostatně stěžovatel nezacházel rozdílně s cizinci (resp. občany Ruské federace) oproti českým státním občanům, případně občanům jiných států tak, že by jim *a priori* odepřel poskytnutí ubytovacích služeb (nejednalo se o omezení typu „Američanům nenaléváme“). Poskytnutí těchto služeb totiž odepřel jen těm občanům Ruské federace, kteří by odmítli podepsat shora citované prohlášení odsuzující anexi Krymu.

27. Pokud proto Nejvyšší správní soud v odůvodnění napadeného rozsudku se zjevnou nadsázkou citoval Haškova Palivce („Host jako host“, řekl Palivec, „třebas Turek. Pro nás živnostníky neplatí žádná politika.“), považuje Ústavní soud za daleko příhodnější poukaz na jiný příklad z krásné literatury. Daleko bližší mu je totiž humanistický odkaz ztělesněný v doktoru Galénovi v Čapkově Bílé nemoci, kdy tento lékař odmítne vydat jím vynalezený lék potírající smrtelnou nakažlivou nemoc všem, kteří jsou schopni ovlivnit zastavení agresivní války. V jedné scéně proto uvádí: „Já léčím jen chudé. Chudí nemohou nic dělat, ale ti druzí, ti mohou spíš prosadit, aby už nebyly války. Na ně se víc dá, pane. Mají větší vliv. Řekněte jim, aby všichni užili svého vlivu.“ (Čapek, K. Loupežník, RUR, Bílá nemoc. Československý spisovatel, 1983, str. 275). Doktor Galén tedy nezastával názor, že „pacient jako pacient“, nýbrž snažil se svou činností aktivně ovlivnit politické dění, a proto podmiňoval vydání svého léku zastavením války. Stejně tak stěžovatel v nyní projednávané věci zjevně chtěl jednak projevit svůj názor na protiprávní anexi Krymu a jednak chtěl alespoň v malé míře působit na ty osoby, které se podílejí (resp. podílet mohou) na politickém životě státu, kterého považoval za agresora.

28. Ústavní soud považuje na tomto místě důležité uvést, že v daném případě nehodnotil formu jednání, kterou zvolil stěžovatel, nýbrž jeho obsah. Jakkoliv totiž ani Ústavní soud nemusí pokládat tuto formu za optimální způsob vyjádření názoru a snahy ovlivnit danou událost, má současně za to, že i kdyby tak stěžovatel učinil formou jinou, podstata jeho činu by zůstala stejná. Lze si proto jistě představit, že by stěžovatel ke stejnému cíli směřoval např. tak, že by „pouze“ na webových stránkách hotelu zveřejnil svůj odsudek anexe Krymu, případně by veřejně vyslovil svůj předpoklad, že všichni ubytovaní hosté sdílí jeho přesvědčení o nutnosti důsledného dodržování mezinárodního práva a využitím této služby právě u něj současně vyjádřili svůj negativní postoj k anexi Krymu apod. Ústavní soud totiž považuje za rozhodující obsah jednání stěžovatele, tedy hodnocení toho, zda takovým způsobem s ohledem na zákaz diskriminace vůbec mohl postupovat.

29. Přitom ovšem zdůrazňuje, že podnikatel nemusí být politicky neutrální a při výkonu podnikatelské činnosti by nemělo být vyloučeno projevovat svoje politické názory, pokud tak samozřejmě bude činěno korektním způsobem. Politika je totiž věc veřejná a k jejímu provádění nejsou povolány pouze státní instituce a registrované politické strany, nýbrž má o ni projevovat zájem, vyjadřovat se k ní a podílet se na ní celá občanská společnost, tedy včetně podnikatelských subjektů.

30. Takto nazíráno, považuje Ústavní soud za relevantní zejména následující okolnosti. Především, o diskriminaci by se jednalo, pokud by důvod odepření ubytovací služby stěžovatele byl nenávistný, zjevně svévolný či zasahující do důstojnosti jeho spotřebitele a rozlišující z některého z výše uvedených podezřelých důvodů. Důvody, pro které si ubytovatel sám omezí potenciální klientelu, přitom mohou být různé a mohou se pohybovat na škále, počínaje racionalitou a konče podivínstvím. Podivínským byl určitě hostinský v Cimrmanově Hospodě na mýtince, který vždy toužil mít hospodu, ale nechtěl, aby tam chodili lidi. Racionálním může být naopak zaměření restaurace či hotelu na určitý typ klientely. Některá restaurace bude třeba „fanouškovská“ a její provozovatel bude dopředu avizovat, že si nepřeje, aby tam chodili příznivci jiných klubů – z pochopitelného důvodu, jelikož se obává střetů mezi nimi, a tedy hrozby škod. Přirozená je rovněž stylizace pohostinského zařízení určitým způsobem – např. časově (třicátá léta), regionálně (irský pub), genderově (kluby gentlemanů či dámské kluby), podle stravovacích návyků či přesvědčení provozovatele (veganská restaurace) nebo věkově (kavárna pro mírně pokročilé). V těchto případech je logické, že podnikatel cílí na určitý „segment trhu“ a všichni jeho zákazníci musí počítat s tím, že návštěvou jeho zařízení se dostanou do určitého specifického prostředí. Podstatné je proto, že při hodnocení každého konkrétního případu je nutno si položit otázku, zda důvod pozitivní preference či negativního „odrazování“ hostů je racionální a třeba i ekonomicky odůvodněný a není motivován primárně nenávistí. Ústavní soud má za to, že toto odlišování není tak náročné, jak se může na první pohled jevit, jelikož i pro průměrného pozorovatele jsou tyto hranice zpravidla očividné. Pokud proto provozovatel ubytovacího zařízení z poskytování této služby zcela vyloučí někoho jen pro jeho etnickou příslušnost, náboženství, zdravotní handicap či barvu pleti, nejde o nic jiného než o výraz nenávisti, která nemá být státem a ani společností tolerována.

31. Současně si však lze představit i případy, kdy tento provozovatel odmítne poskytnout služby někomu prostě jen z toho důvodu, že nechce být spojován s určitou politickou stranou, spolkem či sektou. V případě, kdy např. projeví zájem využít služby hotelu politická strana, kterou tento provozovatel považuje za extrémistickou, a nepřeje si, aby jeho hotel byl na dlouhou dobu s touto stranou spojován (z historie je např. známo, že mnoho politických stran, včetně extremistických, vznikalo v restauracích, s nimiž byly poté spojovány – postačuje připomenout mnichovský Hofbräuhaus), což je věc v době sociálních sítí nezvratitelná, anebo má podezření, že může mít daná akce až kriminální konotace (např. koncerty skinheadských skupin), není dán důvod, aby jej stát prostřednictvím regulace spotřebitelských vztahů do těchto akcí fakticky nutil. Jak se totiž podává ze shora uvedeného, podnikatelská činnost by měla jeho provozovatele i bavit a dělat mu radost.

32. V dané věci považuje Ústavní soud rovněž za významné, že se stěžovatel choval předvídatelně, když předmětné omezení ubytovacích služeb avizoval dopředu a transparentně, o čemž svědčí zejména umístění předmětného textu v českém a anglickém jazyce nejen na vstupních dveřích hotelu, nýbrž také na jeho internetových stránkách. Nejednalo se proto o překvapivé omezení, jelikož každý případný klient mohl dopředu zvážit, zda za těchto podmínek této ubytovací možnosti využije či nikoliv.

33. S tím úzce souvisí další podstatný aspekt rozhodovaného případu, kterým je zastupitelnost poskytované služby. V dané věci se totiž jednalo o hotel nacházející se v centru Ostravy, tedy krajského města, kde se nacházejí desítky ubytovacích zařízení dalších. Pokud

si proto v takovém případě podnikatel vymíní určitá omezení, nemá potenciální zájemce o jeho služby problém si najít alternativu, tzn. může využít služeb hotelu jiného, kde tato omezení neplatí. Jednoduše řečeno, odlišná je situace hotelů a penzionů ve městech a např. horské chaty, kde odmítnutím potřebné služby může v konkrétním případě dojít až k ohrožení zdraví či dokonce života klienta. Tyto případy ostatně nejsou primárně ani problémem diskriminace, nýbrž porušením jiných právních povinností.

34. Obecně pak mají omezení nabídky služeb jinou povahu tam, kde se jedná o službu vskutku základní (viz např. Nejvyšším správním soudem uvedený příklad prodeje chleba anebo třeba poskytnutí akutní zdravotní péče), popřípadě monopolní (např. jediný poskytovatel plynu v dané lokalitě). Pokud totiž v těchto případech dojde k odepření daného zboží anebo služby, resp. její poskytnutí je podmíněno něčím, co je pro spotřebitele nepřijatelné, popř. přinejmenším nevýhodné či nepříjemné, jedná se ve skutečnosti o formu přímého nátlaku na něj. Tato situace se proto významně odlišuje od situace, která nastala v dané věci, kdy nic podobného potenciálním zákazníkům nehrozilo. V nyní projednávaném případě je dále velmi podstatné, že podmínka pro poskytnutí ubytovací služby nebyla zjevně svévolná či iracionální, a to ani v objektivním smyslu.

35. V tomto ohledu Nejvyšší správní soud nedostatečně zohlednil okolnost, že anexe Krymu byla učiněna v jednoznačném rozporu s mezinárodním právem (viz např. rezoluce Valného shromáždění OSN s názvem „Územní celistvost Ukrajiny“ ze dne 27. 3. 2014) a oficiální zahraniční politika České republiky stejně jako Evropské unie se k ní vymezila negativně a pro Českou republiku má tento akt navíc zřejmou historickou paralelu ve vztahu k okupaci Československa v srpnu 1968, učiněné právním předchůdcem nynější Ruské federace (viz např. prohlášení Ministerstva zahraničních věci k 5. výročí nelegální anexe Krymu ze dne 16. 3. 2019: „Před pěti lety Ruská federace v přímém rozporu s mezinárodním právem anektovala Krym. Česká republika stejně jako celá Evropská unie a naprostá většina států světa považuje Krymský poloostrov za součást Ukrajiny. Použití vojenské síly mocnějším sousedem k zabrání části území sousedního státu jsme ve svých dějinách zažili i my, a proto anexi Krymu neuznáváme.“ Viz https://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/x2019_3_16_ceska_republika_povazuje_krym_i_nadale.html.). K předmětné otázce anexe Krymu proto postačuje odkázat na názor předního odborníka na mezinárodní právo J. Malenovského, který uvedl, že „„pokračovatelské´ postoje Ruska relativizují mezinárodněprávní status hranic v prostoru bývalého SSSR. Je možno vysledovat určitou argumentační paralelu s někdejší relativizací hranic uvnitř ‚socialistického společenství´, jak to prokázaly události v Maďarsku v roce 1956 a v Československu v roce 1968. Rozdíl je ovšem v důvodech, jimiž SSSR tehdy a Rusko nyní argumentují. Sovětský svaz neargumentoval ‚znovusjednocením´, ale ‚ochranou socialistického společenství´ před ‚kontrarevolucí´, ‚imperialismem´ a ‚revanšismem´. Přes tyto rozdílné politické souvislosti nicméně zasahující velmoc zastávala tehdy a zastává i nyní názor, že její vlastní významný zájem odůvodňuje chování nerespektující státní hranici jiného svrchovaného státu chráněnou mezinárodním právem“ (Poznámky k mezinárodněprávním aspektům projednání otázky Krymu v OSN, Mezinárodní vztahy č. 3/2015, str. 30).

36. V nyní projednávané věci Ústavní soud navíc nepřehlédl zřejmou časovou souvislost mezi anexí Krymu (první polovina roku 2014) a prohlášením stěžovatele, datovaným ode dne 24. 3. 2014. Rovněž tato okolnost potvrzuje, že ze strany stěžovatele nešlo o svévolné a nepřípustně účelové jednání, nýbrž o bezprostřední a zřejmě i značně emocionální reakci na tuto událost, jíž chtěl stěžovatel zřetelně vyjádřit svůj politický názor. Stěžovatel proto nemůže být podezříván ani z toho, že se ve skutečnosti jednalo jen o jakousi záminku, jak diskriminovat občany jiného státu.

37. Ústavní soud konečně uvádí, že velmi rozumí obavě Nejvyššího správního soudu z „ukládání pražců“ k urychlování nevraživosti až nenávisti ve společnosti. Současně však

platí, že zakrýváním shora naznačených odlišností a možností je prakticky vyjadřovat i prostřednictvím podnikatelské činnosti tato potenciální nevraživost a nenávist nebudou eliminovány, nýbrž naopak spíše stupňovány. Ve svobodné demokratické společnosti je totiž nutno politické názory veřejně diskutovat a potýkat se s názorovými protivníky, nikoliv je omezovat a případně i sankcionovat. Právě proto by měl stát k regulaci podobných jednání přistupovat velmi uvážlivě a zdrženlivě a koncentrovat se na ty případy, které si tuto pozornost skutečně zaslouží. Parafrázuje slova Nejvyššího správního soudu, právě sankcionováním podobných projevů soukromých osob může docházet k ukládáním dalších „pražců“ omezujících autonomní chování svobodných jedinců a tím i – ve svém důsledku – k cestě do nesvobody. Cestě, která bude nivelizovat přirozené odlišnosti a hodnoty lidí a bude tlumit jejich zájmy a preference.

38. Ústavní soud na základě shora uvedeného dospívá k závěru, že stěžovateli bylo napadeným rozhodnutím Nejvyššího správního soudu, který potvrdil předcházející sankční rozhodnutí vůči stěžovateli, zasaženo do jeho svobody politického projevu, jelikož v daném případě byl 1. důvod omezení poskytování ubytovací služby s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem (bezprostřední reakce na protiprávní anexi Krymu, historický kontext srpnové okupace Československa, snaha o alespoň marginální ovlivnění osob, které se mohou podílet na politickém dění v Ruské federaci atp.) racionální a nebyl veden žádnými zavrženíhodnými pohnutkami; 2. stěžovatel nevyužil žádný ze zákonem zakázaných či ústavně vymezených podezřelých diskriminačních důvodů; 3. povaha poskytované služby byla taková, že zájemce o ni objektivně neměl problém najít si odpovídající alternativu, tzn. stěžovatel se nenacházel v postavení právního a ani faktického monopolu; 4. zájmy potenciálního spotřebitele, které „byly ve hře“, nebyly existenciální, takže jejich neposkytnutím stěžovatel nemohl nikoho zásadněji ohrozit. Navíc, reakce stěžovatele na kritizovaný čin (anexe části území jiného státu Ruskou federací) se – s ohledem na jeho závažnost – nejeví ani jako nepřiměřená.

VI. Závěr

39. Lze tak uzavřít, že se stěžovatel vytčeným jednáním nedopustil nepřípustné diskriminace spotřebitele, jelikož důvody, pro které podmínil ubytování v hotelu pro občany Ruské federace, nebyly zákonem zakázané, nenávistné, ponižující ani iracionální, nýbrž byly zjevně motivovány jeho bezprostřední reakcí na protiprávní akt anexe Krymu, kdy stěžovatel právě touto formou chtěl vyjádřit svůj nesouhlas s touto okupací. Rozhodnutím Nejvyššího správního soudu tak došlo k porušení svobody podnikání podle čl. 26 odst. 1 Listiny a také svobody projevu stěžovatele podle čl. 17 odst. 1 a 2 Listiny. K porušení čl. 15 Listiny, zaručujícího svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání, však nedošlo, protože sankcionování stěžovatele se týkalo jeho politického projevu a nebyl omezován pro svoje svědomí či náboženské vyznání.

40. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona napadený rozsudek Nejvyššího správního soudu zrušil.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Ludvíka Davida

Nesouhlasím s výrokem ani odůvodněním nálezu, a to z důvodů, jež níže následují.

Své kritické glosy k nálezu dělím do čtyř částí. První se zabývá interpretačním přístupem soudce zpravodaje, který má obrácenou optiku. Na věc se dívá výhradně očima podnikatelů. Ve druhé vyjadřuji přesvědčení, že tu existuje diskriminační důvod (byť ne výslovně zakázaný) a mí kolegové se otázkou nerovného zacházení s ruskými turisty měli zabývat. Třetí část zkoumá citlivou otázku nálezu, a sice zda a z jakého důvodu byl konkrétní

politický projev stěžovatelů omezitelný. Čtvrtá pak vytýká spoluautorům nálezu absenci reflexe podústavního práva.

I. Liberální přístup k podnikání a výhrada svědomí

Úvodní odstavce nálezu představují nejprve metaforicky pojatou a poté zcela konkrétní apologetiku svobody podnikání, jeho smyslu a možností podnikání v podmínkách plurality názorů občanských i politických. Podnikání má přinášet vedle zdrojů obživy též osobní potěšení.

Musím tu zdůraznit, že pro mne leží étos podnikání především ve sféře odpovědnosti. Podnikatel má právo i povinnost poskytovat služby ostatním, a podílet se tak na plnění funkcí společnosti.

Podnikatelskému subjektu zajisté nelze upřít základní právo na svobodu projevu. Motivem projevu, o který tu jde, je uplatnění svobody svědomí, což ani stěžovatelé (mluvím o nich z pochopitelných důvodů v plurále, i když jde o obchodní korporaci, v pojmosloví nálezu o stěžovatele či stěžovatelku) neskrývají. Stěžovatelé naléhavě pociťovali, že musí „tady a teď“ protestovat proti anexi Krymu, a stalo se tak skrze projev přesvědčení, označovaný též jako výhrada svědomí.

Stěžovatelé charakterizují své jednání jako otevřené a jasné na rozdíl od (jak říkají) „švejkování“, převažujícího v této zemi. Jsou přesvědčeni, že pokud by vyslovili „pouze svůj názor …, pak by to nemělo takový efekt jako skutečný čin a akce“.

Výhrada svědomí je právně tolerována či dokonce aprobována. Děje se tak v čl. 15 odst. 3 Listiny o někdejším právu odepřít vojenskou službu z důvodu svědomí či náboženského vyznání; nebo v § 50 odst. 2 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), podle něhož může zdravotnický pracovník z týchž důvodů odmítnout poskytnutí zdravotní služby (v realitě např. provedení potratu). Půjde-li však o jednání vědomě porušující právní předpis se záměrem upozornit na závažný problém a se srozuměním s následkem (sankcí), pak se jedná o občanskou neposlušnost. Platí-li demokratický postulát, že každý zná zákon (zásada, že neznalost zákona neomlouvá), pak odmítne-li hotel, vázaný zákonem o ochraně spotřebitele, z politického důvodu poskytnout své služby, musí s možným postihem počítat. To je ta „skutečná akce“, k níž se rozhodli stěžovatelé a kterou se nyní snaží obhájit. Ze silného důvodu dali v sázku i svou případnou odpovědnost za zvolený způsob veřejného protestu.

Tímto konstatováním by se dalo dílčí téma uzavřít, kdyby se mi do úvah nevracel relevantní poznatek z textu nálezu, jenž disentuji. Odůvodnění nálezu totiž pohlíží na problematiku, na rozdíl od stěžovateli napadeného rozsudku Nejvyššího správního soudu, optikou podnikatele. Ve shrnujícím bodě 38 nálezu se praví, že si zájemce o služby, tedy potenciální spotřebitel, mohl najít jinou alternativu ubytování, že neposkytnutím služby nebyl „existenciálně“ ohrožen. Zajisté nebyl, ale žádal snad onen spotřebitel po podnikatelském subjektu něco výjimečného? Ohrožoval svým požadavkem běžný standard či způsob poskytování předmětné služby? Nález se svým odsunutím optiky spotřebitele míjí s ústavně podporovaným principem, jenž je vyžadovanému kontraktu nejbližší, totiž s principem ochrany spotřebitele. Tento nedostatek se projevil v rozsahu ústavního přezkumu v nálezu velmi významně, jak se k tomu ještě později vrátím.

II. Důvod diskriminace

Hlavním podpůrným pramenem dále řečeného je pro mne, ač tomu nejsem rád (komentář má komentovat nálezy, nikoli naopak), Ústavnímu soudu nejbližší publikace Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012 (dále jen „Komentář k Listině“; autorem komentáře k čl. 3 Listiny o zákazu diskriminace je M. Bobek).

Nyní ve svém nálezu II. senát docela smířlivě přijímá, že Nejvyšší správní soud (dále převážně „NSS“) vyšel z obecně vysloveného zákazu diskriminace podle ustanovení § 6 zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele. Ústavní soud se také v bodě 25 nálezu plně ztotožňuje s obecným východiskem NSS, že k porušení principu rovnosti, tedy čl. 1 Listiny, dochází, jestliže se zachází s různými subjekty ve stejné nebo srovnatelné situaci rozdílným způsobem, aniž by existovaly objektivní a rozumné důvody pro odlišný přístup; tedy důvody sledující legitimní cíl a s použitými prostředky tomuto cíli přiměřenými. V témže bodě Ústavní soud ani nerozporuje závěr NSS, podle něhož nelze z absence uvedení kritéria státního občanství v § 2 odst. 3 zákona č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), coby zakázaného důvodu dovodit nemožnost existence diskriminace podle zákona o ochraně spotřebitele.

Následují však jednoznačné závěry k téže otázce.

„Listina základních práv a svobod (čl. 3 Listiny), antidiskriminační zákon ani evropská antidiskriminační směrnice však nezařazují jako zakázaný diskriminační důvod státní příslušnost (s výjimkou odlišného zacházení s občany z jiných členských států Evropské unie) … Stěžovatel se tedy v nyní rozhodované věci nedopustil rozlišování, které by mělo charakter zákonem a ústavním pořádkem zakázané diskriminace“ (bod 25).

„… o diskriminaci by se jednalo, pokud by důvod odepření ubytovací služby stěžovatele byl nenávistný, zjevně svévolný či zasahující do důstojnosti jeho spotřebitele a rozlišující z některého z výše uvedených podezřelých důvodů“ (bod 30).

Věcně totéž je shrnuto v rekapitulujícím bodě 39 nálezu. K diskriminaci tedy nedošlo, naopak se v témže bodě podává, že NSS zasáhl do svobody politického projevu stěžovatelů.

II. senát se tedy přidržel koncepce tzv. uzavřeného výčtu diskriminačních důvodů, zjevně podle výčtu důvodů přímé diskriminace v již zmíněném ustanovení § 2 odst. 3 antidiskriminačního zákona (rasa, etnický původ, národnost, pohlaví, sexuální orientace, věk, zdravotní postižení, náboženské vyznání, víra, světový názor).

Nevypořádal se však přinejmenším s těmito argumenty:

„Čl. 3 odst. 1 Listiny uvádí demonstrativní výčet diskriminačních důvodů. Tento výčet není uzavřený. Poslední ve výčtu je obrat ‚jiného postavení', který ústavně autorizuje soudcovské dotváření dalších diskriminačních důvodů. Podobně demonstrativní výčet obsahuje také čl. 14 Úmluvy či čl. 21 odst. 1 Listiny EU.“ (Komentář k Listině, s. 104, b. 26);

„Když je Ústavní soud vyzván, aby poskytl ochranu skutečné menšině, se kterou je odlišně zacházeno … čistě z důvodu statusu cizince …, pak dojde k hodně obtížně zdůvodnitelnému závěru, že status cizince není diskriminačním důvodem, neboť není výslovně vyjmenován v čl. 3 odst. 1 Listiny (nález Pl. ÚS 10/08, bod 106).“ (Komentář k Listině, s. 106, b. 35);

„Navíc kromě ‚tvrdého jádra´ kvalifikovaných ‚podezřelých´ kritérií (rasa, pohlaví) existuje celé široké spektrum kritérií, která 1. nelze považovat za běžná kritéria rozlišování odůvodňující jen minimální přezkum, 2. však těžko mohou být podrobena přezkumu stejně přísnému jako v případě tvrdého jádra zakázaných kritérií.“ [Bobek, Boučková, Kühn (eds.). Rovnost a diskriminace. Praha: C. H. Beck, 2007, kap. II., s. 52, autor kapitoly Z. Kühn].

Koncepčně pozoruhodné usnesení sp. zn. I. ÚS 3271/13 (dostupné na http://nalus.usoud.cz) identifikuje tři různé situace. Při první jde o diskriminaci z výslovně chráněných důvodů, při druhé o případy diskriminace na základě „jiného postavení“ dle čl. 3 odst. 1 Listiny a při třetí zbývají ostatní důvody rozlišování, podřaditelné pod ochranu podle čl. 1 Listiny. Podle usnesení (body 50–52) bude pro poslední skupinu důvodů třeba hledat standard z hlediska intenzity přezkumu; ta by měla být nízká, obdobná ochraně vlastnictví, zahrnující např. extrémní nerovnost a libovůli.

Popsaný názor se kryje s testem nerovného zacházení (sp. zn. Pl. ÚS 49/10), zmíněným i zde v bodě 7 nálezu a postaveným na kvadripartici kroků srovnatelnosti, zakázaných důvodů, břemene odlišného zacházení a ospravedlnitelnosti (legitimity, přiměřenosti). Obojí zdroj, usnesení i test, redukuje druhý krok testu na „zakázané“ (chráněné) důvody výslovně Listinou a antidiskriminačním zákonem vypočtené. Jsou tu však další zákony (o ochraně spotřebitele, školský zákon) a další diskriminační důvody; podle jednoho z aktuálních pramenů obsahuje jen zákoník práce 24 (mezi nimi též chráněných) diskriminačních důvodů. A není na škodu se vrátit k původnímu znění čtyřkrokového testu (Komentář k Listině, s. 101, b. 16 a k témuž dále mj. b. 35), jenž formuluje zakázané důvody též jako důvody „podezřelé, neospravedlnitelné“ a v široce pojaté kritice daného stavu připomíná, že Ústavní soud otevřel jako diskriminační otázky typu rozlišování cukrovarů [sp. zn. Pl. ÚS 39/01 (N 135/28 SbNU 153; 499/2002 Sb.)], mléčné kvóty [sp. zn. Pl. ÚS 5/01 (N 149/24 SbNU 79; 410/2001 Sb.)], rozpočtové určení daní mezi obcemi [sp. zn. Pl. ÚS 50/06 (N 196/47 SbNU 557; 18/2008 Sb.)] či osvobození od soudního poplatku [sp. zn. II. ÚS 1619/08 (N 161/51 SbNU 13)]. I ve světle všech těchto pramenů se mi jeví přístup mých kolegů k právní otázce diskriminačního důvodu jako nepřiměřeně reduktivní; ostatně kdyby se stala státní příslušnost v této věci důvodem diskriminace, pak by se dospělo k přiměřenosti použitého prostředku a stěžovatelům by vznikl problém, což ostatně nepřímo (předestření varianty „pouhého“ veřejného odsudku anexe Krymu) plyne i z nynějšího nálezu (bod 28).

III. Omezení svobody projevu

Mí kolegové akcentují, v intencích doktríny, přezkum obsahu (politického) projevu, nikoli formy (opět bod 28). Zdůrazňují, že politika je věc veřejná, podnikatel nemusí být politicky neutrální a na provádění politiky se podílí nejen státní instituce a politické strany, ale celá občanská společnost včetně podnikatelů (bod 29). Další text pak mj. analyzuje podstatu poskytované podnikatelské služby i v relaci k hotelovým hostům a končí v bodě 38 závěrem o zásahu Nejvyššího správního soudu do svobody politického projevu stěžovatelů, neboť (jen mírně zkráceně) 1. důvod omezení poskytované služby byl racionální a nezavrženíhodný, 2. nebyl použit žádný ze zakázaných či ústavně vymezených podezřelých diskriminačních důvodů, 3. vzhledem k povaze poskytované služby nebyl problém najít si alternativu a 4. zájmy spotřebitelů nebyly „existenciální“. Vše rámováno přiměřeností reakce vzhledem ke kritizovanému mocenskému aktu.

V nyní napadeném rozsudku Nejvyšší správní soud „nehodlá zpochybnit právo stěžovatelky projevit svůj politický názor veřejně a otevřeně, a mnohokrát se již na obranu svobody projevu postavil … To, co shledává soud v tomto konkrétním případě nevhodným, je způsob jeho vyjádření. Jinými slovy, nepokládá jednání stěžovatelky za ospravedlnitelné právě pro prostředky, které k výkonu svého ústavně zaručeného práva zvolila, tzn. má je za nepřiměřené. Stěžovatelka se totiž neomezila na deklaraci adheze nebo kontroverze vůči určitému politickému aktu, ale jde dál. Požaduje po zájemci o navýsost všední službu (ubytování v běžném hotelu), aby se hodnotově vymezil vůči zahraniční politice státu, jehož občanství má, a v případě, že s ní nesouhlasí, projevil svůj politický názor výslovně, s uvedením údajů o své totožnosti, a stvrdil jej vlastnoručním podpisem. Poskytnutí noclehu v běžném hotelu je přitom podobně jako prodej chleba nebo knihy všední záležitostí, nevyžadující od zájemce vyjevit své hodnotové priority a morální ukotvení, ani od poskytovatele jakýkoli specifický osobní (např. umělecký) vklad …“ (bod 27).

Argumenty NSS vyvolávají celou řadu otazníků. Skutečně nestačila ze strany hotelu (obchodní korporace) sama veřejná podpora silného názoru na protiprávnost ruské anexe Krymu, jenž se stal i součástí české zahraničně politické doktríny? Opravdu mohli hoteliéři rozumně očekávat, že budou ruští turisté jimi formulované prohlášení podepisovat a plně se v něm svými osobními údaji identifikovat? Přemýšleli o tom, že by mohli být třeba čeští

turisté, případně i v nedemokratické zemi, vystaveni podobnému zacházení? A jak by poté reagovala česká diplomacie i veřejnost?

Dovolím si shrnout. Stěžovatelé vtáhli turisty jako „páku“ do akce, ke zdůraznění svého protestu. Tento moment se stal silnou součástí politického projevu. Jakmile se někdo stane pouhým objektem „akce“ jiného, bez možnosti přijatelné reakce na bezprostřední situaci (nepočítáme-li nálezem nabízenou alternativu hledání jiného hotelu…), pak je v sázce zásah do lidské důstojnosti. I když tu (možná) nešlo o přímo ústavně formulované omezení svobody politického projevu, jedná se o zcela konkrétní a hodnotou lidské důstojnosti (srov. též čl. 10 odst. 1 Listiny) odůvodnitelné porušení základního práva právě tím politickým projevem, jenž je nyní nálezem aprobován.

IV. Přezkum dovolenosti (obsahu úpravy) předmětného jednání v podústavním právu

Dva kroky algoritmu ústavního přezkumu přišly zkrátka, jeden přinejmenším zčásti, druhý zcela. V prvním případě mám na mysli prostý test opodstatněnosti použití přiměřeného prostředku za účelem dosažení legitimního cíle (obsahu protestu). O přiměřenosti omezení turistů se dá šířeji diskutovat, jak průběžně naznačuji. Zcela pak absentuje reflexe významnou měrou soukromoprávní úpravy ochrany spotřebitele, jak je kromě již citovaného speciálního zákona obsažena v občanském zákoníku a v unijních předpisech.

Jestliže bych měl otevřít otázku, co vše podle mne po této stránce v nálezu chybí, text disentu by se neúměrně prodloužil. Nemohu si však pomoci: existují ustanovení občanského zákoníku jako § 1812–1815 o zakázaných a nepřiměřených ujednáních spotřebitelského kontraktu, o nichž se měl nález alespoň zmínit, ne-li se s nimi vyrovnat. Taková byla přece smluvní nabídka hotelu – ubytujeme vás, podepíšete-li naše prohlášení.

Principiálně vzato, Ústavní soud nemůže při svém přezkumu individuální ústavní stížnosti opomíjet normy podústavního práva, zejména jsou-li kogentní a nekonvenují-li ostatním aspektům jeho posouzení věci. Musí se s nimi vypořádat; změněná situace by nastala, kdyby je shledával protiústavními nebo měl k dispozici návrh na jejich zrušení pro rozpor s ústavním pořádkem podle čl. 95 odst. 2 Ústavy, což v této věci nenastalo. Co dodat? Hodnoty a principy Ústavy prozařují naším právním řádem i do horizontálních vztahů mezi v zásadě rovnoprávnými subjekty. To však nebrání tomu, aby Ústavní soud vnímal též jasný odraz tohoto záření, jenž vidí na rozsáhlé ploše soukromého práva.

Musím se tu zmínit o něčem, co mne tíží velmi osobně. Můj respekt ke kolegům s již předchozími hlubokými znalostmi doktrín ústavního práva je nezměrný. Není však jen mou zkušeností ústavního soudce, že titíž kolegové někdy předpokládají, že vhled do ústavních hodnot a principů garantuje či spíše nahrazuje znalost know-how příslušného odvětví našeho práva, jehož normy byly ve věci aplikovány a staly se posléze předmětem ústavního přezkumu. Tato premisa je mylná.

V. Konec, nebo začátek?

Vše je nakonec vždy otázkou míry. Souhlasím se soudcem zpravodajem (bod 31) zhruba v tom, že kdyby byl například podnikatelský subjekt žádán o poskytnutí svého sálu ke sjezdu politické strany s extremistickou pověstí, a jeho klienti z politické oblasti by měli třeba středopravou orientaci, tak by mohl zcela klidně sjednání kontraktu odmítnout. Podobně si dovedu představit situaci, kdy se při určitém obsahu zástupčího vztahu zájmy klienta a advokáta, co do politického přesvědčení obou, úplně rozejdou, vztah důvěry se vytratí a advokát není schopen hájit klientovy zájmy; pak může i advokát dohodu o zastoupení ukončit výpovědí plné moci.

Ve zcela jiné rovině se však pohybuje náš případ. Aby hotel podmiňoval ubytování zahraničních turistů jejich podpisem prohlášení s připojením osobních údajů, kterým

nesouhlasí s mocenským aktem svého domovského státu, to už je – řečeno eufemisticky – skutečně nepřípustné.

Nejvyšší správní soud říká v bodě 28 svého rozsudku, že „přitakání způsobu, který stěžovatelka zvolila pro prezentaci svého názoru …, by mohlo posloužit coby další pražec umožňující, aby ve veřejném prostoru zas o něco povyrostla kolej zrychlující cestu k prorůstání nevraživosti až nenávisti ve společnosti. Akcelerace tohoto trendu … nemůže přinést nic pozitivního. Zejména ne to, co stěžovatelka chtěla svým projevem dosáhnout – zamyšlení se veřejnosti a politické reprezentace nad tím, jaké hodnoty stojí za hájení, a kdy už pokrytectví a ztrátu historické paměti nelze tolerovat. Nikdo nechce žít v zemi, kde zákazník musí před nákupem zboží nebo služby nejprve vyhledat, zda podle seznamu na dveřích nepatří aktuálně do skupiny těch, kterým poskytovatel nebo obchodník službu nebo zboží nabízet nehodlá, resp. není ochoten bez dalšího poskytnout či prodat (např. brýlatých, abstinentů, schvalovačů expanze katolicismu do Nového světa, ale i veganů nebo lidí bez hudebního sluchu apod.) … nelze třídit zákazníky, byť jen určité státní příslušnosti, podle kritérií jako je (politický) názor, který má každý stejně silné právo projevit jako si jej nechat pro sebe“.

Tato úvaha, jakkoli vyslovená s jistou mírou situační nadsázky, je nepochybně správná. Neměly by být legitimizovány projevy jednotlivců i korporací, které – dokonce ve sféře služeb pro veřejnost – demonstrují hlas svého svědomí způsobem více než problematickým; způsobem, kterým bezprostředně zasahují do práv jiných osob.

Sami stěžovatelé tvrdí, že byli vedeni svým svědomím a politickým přesvědčením. Většina II. senátu zahrnula jejich způsob protestu takřka výhradně pod v ústavní nauce široce interpretovanou svobodu projevu. Projevy (výhrady) svědomí, jež více než balancují na hraně zákona, však mají zůstat v poli výjimek. Při striktním vnímání čl. 42 odst. 2 Listiny, podle něhož požívají cizinci stejná základní práva jako naši občané (s logickými omezeními, srov. volební právo), se dokonce nabízí otázka, zda byli stěžovatelé oprávněni státní občanství jiných spotřebitelů od českých odlišovat. Veřejné politické gesto stěžovatelů, jehož efekt byl založen na splnění nedůstojné podmínky – a legitimní cíl protestu nemůže zaštítit vše –, se tímto nálezem aprobuje jako obecná norma chování. To nemůže přinést nic dobrého.

Můj závěrečný souhrn tedy zní tak, že nález stojí se zcela nepřiměřenou intenzitou na principu podnikatelské svobody včetně svobody politického projevu, že vychází restriktivně z pro něj uzavřeného výčtu zakázaných diskriminačních důvodů, aniž by se věnoval třeba i nižšímu standardu přezkumu nerovného zacházení v této věci, že ochudil přezkum omezení svobody politického projevu v této konkrétní věci o řádně analyzovanou dimenzi lidské důstojnosti, a konečně, že opomněl respektovat zde nepominutelný význam soukromoprávních norem chránících spotřebitele.

Této ústavní stížnosti nemělo být vyhověno.

Č. 67
Právo obviněného být slyšen při rozhodování o vazbě dle § 265l odst. 4 trestního řádu
(sp. zn. II. ÚS 3401/18 ze dne 17. dubna 2019)

Nejvyšší soud nepostupoval správně, pokud o vazbě stěžovatele rozhodoval napadeným usnesením bez jeho osobního slyšení, aniž by tak dal stěžovateli či jeho obhájci možnost se k důvodům pro vzetí do vazby jakkoli vyjádřit. Obzvláště pak v situaci, kdy v těchto dvou samostatných řízeních (řízení o dovolání a řízení podle § 265l odst. 4 trestního řádu, tedy řízení o vazbě) je rozhodováno v jeden den, a stěžovatel tak fakticky nemá, vzhledem k nevědomosti o kasačním zásahu Nejvyššího soudu, možnost vyjádřit se k důvodům vazby. To vede Ústavní soud k závěru, že Nejvyšší soud nerespektováním příkazů obsažených v čl. 8 odst. 2 Listiny základních práv a svobod svým rozhodnutím, na základě kterého rozhodl o vazbě stěžovatele, zasáhl do jeho základních práv, garantovaných čl. 8 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 5 odst. 4 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Pokud v řízení, v němž je rozhodováno o vazbě, není umožněno slyšení obviněného, dochází k ústavně nepřípustnému omezení svobody a rovněž k zásahu do stěžovatelova práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka, soudkyně Kateřiny Šimáčkové a soudce Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) ve věci ústavní stížnosti stěžovatele K. T., t. č. ve Vazební věznici České Budějovice, právně zastoupeného JUDr. Janem Károu, advokátem, se sídlem Dlouhá 154, Kaplice, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 7. 2018 č. j. 11 Tdo 268/2018-II-65, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 18. 7. 2018 č. j. 11 Tdo 268/2018-II-65 byla porušena základní práva stěžovatele garantovaná čl. 8 odst. 1 a 2, čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 5 odst. 4 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Průběh předchozího řízení a stížnostní námitky

1. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 11 Tdo 268/2018-I-59 ze dne 18. 7. 2018 byl k dovolání stěžovatele zrušen podle § 265k odst. 1, 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní řád“) rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře ze dne 11. 10. 2017 sp. zn. 14 To 224/2017 v části týkající se výroku o vině v bodě III rozsudku Okresního soudu v Táboře

ze dne 21. 7. 2017 sp. zn. 3 T 5/2017 a v části týkající se celého výroku o trestu a o náhradě škody. Současně byla zrušena také další rozhodnutí na zrušené části rozhodnutí obsahově navazující, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu. Podle § 265l odst. 1 trestního řádu byla věc přikázána Krajskému soudu v Českých Budějovicích – pobočce v Táboře k novému projednání a rozhodnutí. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 18. 7. 2018 č. j. 11 Tdo 268/2018-II-65 byl podle ustanovení § 265l odst. 4 trestního řádu vzat stěžovatel do vazby, když vazební důvody shledal soud v naplnění ustanovení § 67 písm. a) a c) trestního řádu.

2. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že dne 18. 7. 2018, kdy bylo u Nejvyššího soudu rozhodováno o dovolání stěžovatele v neveřejném zasedání, byl ve výkonu trestu a byl tak ze zákonného důvodu omezen na svobodě. Nejvyšší soud postupoval dle dikce § 265l odst. 4 trestního řádu a současně rozhodoval o vazbě stěžovatele. O vazbě stěžovatele rozhodl týž den v neveřejném zasedání touto ústavní stížností napadeným rozhodnutím. Stěžovatel považuje způsob rozhodování, tj. v neveřejném zasedání, za porušení svých práv deklarovaných čl. 5. odst. 4 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Současně má stěžovatel za to, že dovolací soud tím, že jej vzal do vazby, závažně zasáhl do jeho práva na osobní svobodu, čímž porušil čl. 8 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i čl. 36 odst. 1 Listiny, zaručující každému domáhat se svého práva stanoveným postupem u nezávislého a nestranného soudu, a čl. 38 odst. 2 Listiny, zaručující právo na veřejné projednání věci v jeho přítomnosti tak, aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům.

3. Stěžovatel odkazuje zejména na závěry obsažené v nálezu Ústavního soudu ze dne 24. 11. 2009 sp. zn. II. ÚS 1681/08 (N 240/55 SbNU 325), který řešil podobný případ. Podle názoru stěžovatele mu mělo být umožněno vznést konkrétní námitky vůči jeho vzetí do vazby. Stěžovatel poukazuje, že je zřejmé, že Nejvyšší soud nedostál své povinnosti, když o vazbě rozhodl v neveřejném zasedání, aniž by tak dal stěžovateli či jeho tehdejšímu obhájci možnost se k důvodům pro vzetí do vazby vyjádřit.

II. Vyjádření účastníků řízení

4. K obsahu ústavní stížnosti se vyjádřil účastník řízení – Nejvyšší soud. Ten uvedl, že si je vědom judikatury Ústavního soudu, včetně citovaného nálezu ze dne 24. 11. 2009 sp. zn. II. ÚS 1681/08. Je však toho názoru, že citovaný nález na trestní věc stěžovatele vztáhnout nelze. Od doby tohoto rozhodnutí došlo ke změně právní úpravy. Novelou č. 459/2011 Sb. byla do trestního řádu včleněna úprava vazebního zasedání (§ 73d a násl.) s účinností od 1. 1. 2012. Současně byl novelizován § 2651 odst. 4 trestního řádu, který ukládá Nejvyššímu soudu povinnost rozhodnout o vazbě v případě, kdy je v dovolacím řízení zrušen výrok o trestu odnětí svobody, který se na obviněném vykonává. Do tohoto ustanovení byla vložena věta, podle které se ustanovení o vazbě (§ 73d až 73g) v tomto případě neužijí. Podle názoru Nejvyššího soudu nelze toto ustanovení vyložit jinak, než že úmyslem zákonodárce bylo, aby Nejvyšší soud v dovolacím řízení nekonal vazební zasedání. Tento názor je pak v souladu s jiným rozhodnutím Ústavního soudu, přijatým již za účinnosti aktuální právní úpravy, a to usnesením ze dne 10. 1. 2013 sp. zn. IV. ÚS 4091/12 (dostupné na http://nalus.usoud.cz), v němž Ústavní soud právě na citované ustanovení trestního řádu odkazuje. Pakliže by senát Ústavního soudu dospěl k závěru, že i v rámci dovolacího řízení by mělo být o vazbě rozhodováno ve vazebním zasedání, bylo by namístě podat plénu Ústavního soudu návrh na zrušení druhé věty § 2651 trestního řádu. Ke zrušení tohoto ustanovení však prozatím nedošlo a Nejvyšší soud v projednávaném případě neměl důvod se jeho případnou protiústavností zabývat.

5. V situaci, kdy Nejvyšší soud rozhodoval o vazbě, tak stále zůstával v plném rozsahu zachován rozsudek Okresního soudu v Táboře, kterým byl obviněnému nepravomocně uložen

trest odnětí svobody v trvání sedmi let. Lze tak poukázat na nález ze dne 10. 4. 2014 sp. zn. 1. ÚS 185/14 (N 56/73 SbNU 119), v němž se Ústavní soud zabýval situací, kdy byl obviněnému nepravomocně uložen nepodmíněný trest odnětí svobody. Ústavní soud poukázal na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“), podle kterého zbavení osobní svobody po prvoinstančním, byť nepravomocném, odsuzujícím rozsudku není již považováno za vazbu, na kterou by měl být aplikován čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy, ale jedná se o zákonné uvěznění po odsouzení příslušným soudem podle čl. 5 odst. 1 písm. a) Úmluvy (viz rozsudek ESLP ve věci *Wemhoff proti Německu* č. 2122/64 ze dne 27. 6. 1968, § 9). Fakticky tak nelze klást na tuto vazbu žádné zvláštní podmínky, které existují při aplikaci čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy. ESLP v těchto případech vyžaduje pouze, aby byly splněny podmínky čl. 5 Úmluvy pro zbavení osobní svobody, zejména zákonnost. Nejvyšší soud přitom v projednávaném případě postupoval v souladu s trestním řádem.

6. Nejvyšší soud poukazuje i na důvody zrušení rozhodnutí soudu druhého stupně v dovolacím řízení, které nyní projednávanou věc po skutkové stránce výrazně odlišují od věci, v níž Ústavní soud rozhodl nálezem sp. zn. II. ÚS 1681/08. Po novém rozhodnutí by podle Nejvyššího soudu nebyl uložený trest podstatně nižší než původně uložený trest odnětí svobody v trvání sedmi let. Po této stránce by pak vazební zasedání bylo pouhým formálním úkonem, neboť si lze sotva představit, jakým vyjádřením by stěžovatel mohl zpochybnit pádné důvody, které vedly Nejvyšší soud k závěru, že v případě jeho propuštění na svobodu bylo riziko, že se bude vyhýbat trestnímu stíhání a opakovat trestnou činnost, značně vysoké.

III. Procesní předpoklady pro projednání ústavní stížnosti

7. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva, resp. je v daném případě ani neměl, a ústavní stížnost je tedy přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

8. S ohledem na obsah ústavní stížnosti dospěl Ústavní soud k závěru, že není nutné nařizovat ústní jednání, neboť od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

IV. Právní posouzení věci

9. Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), nýbrž je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy); není povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Jeho pravomoc je založena výlučně k přezkumu toho, zda v řízení nebo rozhodnutími v nich vydanými nebyly dotčeny předpisy ústavního pořádku chráněná práva nebo svobody účastníka tohoto řízení a zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy (zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé). Ústavněprávním požadavkem též je, aby soudy vydaná rozhodnutí (resp. jejich postupy) byla řádně, srozumitelně a logicky odůvodněna.

10. Ústavní soud přezkoumal napadené rozhodnutí z hlediska stěžovatelem v ústavní stížnosti uplatněných námitek a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

11. K právu obviněného být osobně slyšen při rozhodování soudu o jeho vazbě měl Ústavní soud již mnohokrát možnost se konkrétně vyjádřit. Principy svého rozhodování Ústavní soud shrnul například v nálezu ze dne 15. 1. 2014 sp. zn. I. ÚS 3326/13 (N 5/72 SbNU 69).

12. V citovaném nálezu Ústavní soud uvedl, že ESLP považuje právo na osobní svobodu, zakotvené v čl. 5 Úmluvy, za jedno z nejvýznamnějších základních práv chránících fyzickou bezpečnost osoby, které jako takové má v demokratické společnosti vrcholný význam (srov. např. rozsudek ve věci *Ťupa proti České republice* ze dne 26. 5. 2011 č. 39822/07, § 45). Obdobně Ústavní soud ve své judikatuře vyslovil, že v případě vzetí obviněného do vazby, jíž je prolamována ústavně zaručená osobní svoboda, která je na předních místech v katalozích základních práv a svobod, musí být náhled na postup orgánů veřejné moci přísnější [nález ze dne 28. 3. 2007 sp. zn. II. ÚS 336/06 (N 56/44 SbNU 719)].

13. Právo obviněného osobně se zúčastnit řízení před soudem v rámci rozhodování o vazbě či jejím dalším trvání a z toho vyplývající právo být slyšen (vyjádřit se) v kontradiktorním řízení je třeba považovat za zcela základní prvek práva na spravedlivý proces týkající se omezení osobní svobody. Právě vytvoření prostoru pro účinné vznesení námitek (v kontradiktorním schématu řízení) nejlépe zajistí ochranu základních práv, jež je z hlediska fair procesu prvotním účelem soudního řízení.

14. Nicméně jak Ústavní soud, tak ESLP dospěly k závěru, že z článku 5 odst. 4 Úmluvy nelze dovodit povinnost automaticky ve všech případech rozhodování o dalším trvání vazby (tj. na rozdíl od prvotního rozhodování soudu o vzetí do vazby ve smyslu čl. 5 odst. 3 Úmluvy) plně respektovat záruky spravedlivého trestního procesu zakotvené v čl. 6 Úmluvy. Opačný výklad by byl ryzím formalismem, byť je nepochybné, že i v těchto případech procesní záruky nesmějí být výrazně nižší, než jsou garance, které poskytuje článek 6 odst. 1 Úmluvy.

15. Pokud jde o samotný požadavek na slyšení osoby, o jejíž vazbě je rozhodováno, tak, jak vyplývá z judikatury Ústavního soudu, je zásadně obviněného nutno slyšet vždy, když je rozhodováno o jeho pokračující vazbě a od jeho předchozího slyšení uběhlo již několik týdnů, ledaže by osobnímu slyšení bránily objektivně nepřekonatelné překážky (nález sp. zn. I. ÚS 3326/13 ze dne 15. 1. 2014, body 23–24).

16. Ústavní stížností napadeným usnesením rozhodoval Nejvyšší soud o vazbě stěžovatele podle § 265l odst. 4 trestního řádu, který zní:

„Vykonává-li se na obviněném trest odnětí svobody uložený mu původním rozsudkem a Nejvyšší soud k dovolání výrok o tomto trestu zruší, rozhodne zároveň o vazbě. Ustanovení o vazebním zasedání (§ 73d až 73g) se v tomto případě neužijí.“

17. V nálezu sp. zn. II. ÚS 1681/08 ze dne 24. 11. 2009 (N 240/55 SbNU 325), na který odkazuje stěžovatel, Ústavní soud shledal, že i u rozhodování Nejvyššího soudu podle § 265l odst. 4 trestního řádu je třeba trvat na požadavku osobního slyšení obviněného soudem, pokud se rozhoduje o jeho vzetí do vazby. Pokud o vzetí do vazby rozhoduje dovolací soud v neveřejném zasedání, dochází tak k ústavně nepřípustnému omezení svobody obviněného. Uvedený nález byl však přijímán za poněkud odlišné právní úpravy.

18. Až po vydání tohoto nálezu byl § 265l odst. 4 trestního řádu novelizován a bylo explicitně stanoveno, že při tomto rozhodování Nejvyššího soudu se ustanovení trestního řádu o vazebním zasedání neužijí. Nicméně Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 18. 6. 2014 sp. zn. I. ÚS 980/14 (N 125/73 SbNU 887) dovodil, že „toto znění nijak nevylučuje slyšení osoby, pouze stanoví, že se nekoná vazební zasedání. Nejvyšší soud však může obžalovaného slyšet ve veřejném zasedání, ve kterém projedná i jeho dovolání. Navíc je samozřejmostí, že novelou zákona nelze negovat ústavněprávní požadavek na slyšení osoby při vzetí do vazby“ [obdobně viz nález ze dne 30. 9. 2014 sp. zn. I. ÚS 1123/14 (N 180/74 SbNU 569)]. Ústavní soud dodává, že k nutnosti osobního slyšení obžalovaného při rozhodování podle § 265l odst. 4 dospívá i po novele trestního řádu č. 459/2011 Sb. komentářová literatura (viz ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3270), a to s velmi přesvědčivým odůvodněním.

19. Pokud jde o (pouze) usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 4091/12 ze dne 10. 1. 2013, na které naopak ve svém vyjádření odkazuje Nejvyšší soud, v něm jiný senát Ústavního soudu neshledal, že by Nejvyšší soud měl povinnost v rozhodování podle § 265l odst. 4 osobně vyslechnout osobu, kterou bere do vazby (bod 11) s odkazem na znění tohoto ustanovení, podle něhož se v řízení o dovolání při novému vzetí do vazby ustanovení o vazebním zasedání neužijí. Nicméně Ústavní soud považuje tento názor za rozporný s dřívějším právě zmíněným nálezem sp. zn. II. ÚS 1681/08 a po přijetí nálezu sp. zn. I. ÚS 980/14 (a sp. zn. I. ÚS 1123/14) rovněž za překonaný. Posledně citovaný nález je tak pro další rozhodování Ústavního soudu, na rozdíl od usnesení, formálně závazný (viz čl. 89 odst. 3 Ústavy ve spojení s § 58 zákona o Ústavním soudu) a Ústavní soud nemá důvod se od právního názoru v něm uvedeného odchýlit ani v nyní projednávané věci.

20. Za dané situace II. senát Ústavního soudu ani neuvažoval o možnosti přerušit řízení a podat návrh plénu Ústavního soudu na zrušení ustanovení § 265l odst. 4 trestního řádu, neboť je přesvědčen, a vyplývá to ostatně i z již shora citovaného nálezu sp. zn. I. ÚS 980/14, že ústavně konformním výkladem tohoto ustanovení lze dospět k závěru, že povinnost slyšení obviněného při rozhodování Nejvyššího soudu o vazbě není tímto ustanovením dotčena.

V. Závěr

21. Ústavní soud tedy shrnuje, že Nejvyšší soud nepostupoval správně, pokud o vazbě stěžovatele rozhodoval napadeným usnesením bez jeho osobního slyšení, aniž by tak dal stěžovateli či jeho obhájci možnost se k důvodům pro vzetí do vazby jakkoli vyjádřit. Obzvláště pak v situaci, kdy v těchto dvou samostatných řízeních (řízení o dovolání a řízení podle § 265l odst. 4 trestního řádu, tedy řízení o vazbě) je rozhodováno v jeden den, a stěžovatel tak fakticky nemá, vzhledem k nevědomosti o kasačním zásahu Nejvyššího soudu, možnost vyjádřit se k důvodům vazby. To vede Ústavní soud k závěru, že Nejvyšší soud, nerespektováním příkazů obsažených v čl. 8 odst. 2 Listiny, svým rozhodnutím, na základě kterého rozhodl o vazbě stěžovatele, zasáhl do jeho základních práv, garantovaných čl. 8 odst. 1 Listiny a čl. 5 odst. 4 Úmluvy. Pokud v řízení, v němž je rozhodováno o vazbě, není umožněno slyšení obviněného, dochází k ústavně nepřípustnému omezení svobody a rovněž k zásahu do stěžovatelova práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny.

22. Ze shora uvedených důvodů proto Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl [§ 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu] a napadené usnesení Nejvyššího soudu zrušil [§ 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

Č. 68
Náležité posouzení a odůvodnění vhodnosti střídavé péče
(sp. zn. I. ÚS 3970/18 ze dne 18. dubna 2019)

Za předpokladu dostatečné rozumové a emocionální vyspělosti dítěte je nutné jeho přání, pokud jde o uspořádání rodinných vztahů, považovat za zásadní vodítko při komplexním posuzování jeho zájmů. Pokud soud fakticky ignoroval a bagatelizoval dlouhodobě prokazatelně vyjadřované přání dětí, nezletilé znovu nevyslechl ani dostatečně neobjasnil, proč nebylo k jejich přání přihlédnuto, nerespektoval zájem dítěte (čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte) jako prioritní hledisko, neboť nezohlednil všechny podstatné okolnosti daného případu.

Nezmění-li soud úpravu výchovných poměrů tehdy, kdy nad zájmem dítěte na stabilním výchovném prostředí převáží významnost nastalé změny okolností, zejména zhoršení nepříznivého psychického stavu nezletilého, a označí-li bez dalšího změnu okolností za nepodstatnou, může dojít k porušení práva dítěte i jeho rodičů na respektování rodinného života.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Tomáše Lichovníka a Vladimíra Sládečka (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti D. P., zastoupeného Mgr. Markem Bukovským, advokátem, se sídlem Vsetín, Na Příkopě 814, proti rozsudku Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně č. j. 59 Co 389/2017-976 ze dne 5. 9. 2018, za účasti vedlejší účastnice L. P., zastoupené Mgr. Martinem Kornelem, Ph.D., advokátem, se sídlem Ostrava, Sokolská tř. 24, nezletilého Š. P. a nezletilého M. P., obou zastoupených opatrovníkem Magistrátem města Zlín, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Rozsudkem Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně č. j. 59 Co 389/2017-976 ze dne 5. 9. 2018 došlo k porušení čl. 2 odst. 1, čl. 10 odst. 2, čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

II. Rozsudek Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně č. j. 59 Co 389/2017-976 ze dne 5. 9. 2018 se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Stěžovatel se, s odvoláním na porušení čl. 10 odst. 2, čl. 32 odst. 4, čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3, čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 96 Ústavy a čl. 6 odst. 1 a čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), čl. 1 odst. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě, čl. 9 odst. 2, čl. 12 odst. 1 a 2 Úmluvy o právech dítěte, domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí, vydaného ve věci o změně péče a úpravě výživného. Ústavní stížnost směřuje primárně proti rozhodnutí

o výchově nezletilých dětí, vůči výrokům o výživném a nákladech řízení stěžovatel námitky nevznáší.

II.

2. Z obsahu napadených rozhodnutí a ústavní stížnosti se podává, že rozsudkem Okresního soudu ve Zlíně ze dne 6. 10. 2014 č. j. 47 Nc 89/2014-40 byla schválena dohoda rodičů o svěření nezletilých synů do střídavé péče obou rodičů. Otec a posléze i matka se domáhali změny dosavadního rozhodnutí tak, aby synové byli svěřeni do jejich výlučné péče. Okresní soud ve Zlíně v rozsudku ze dne 16. 10. 2017 č. j. P 43/2015-583 dospěl k závěru, že s ohledem na vyhrocené konfliktní vztahy rodičů a dopad sporu rodičů na psychický stav zejména staršího syna je střídavá péče minimálně nevhodná. Děti proto svěřil s přihlédnutím k jejich stanovisku do péče otce. Nevhodnost střídavé výchovy rovněž vyplývala i ze zprávy psychologů, zpráv Orgánu sociálně-právní ochrany dětí Statutárního města Zlín (kolizní opatrovník, dále jen „OSPOD“), ze záznamu obvodního oddělení Policie České republiky Zlín a škol, které nezletilí navštěvují. Neschopnost rodičů komunikovat a narušený psychický stav dětí rovněž vyplývaly ze znaleckého posudku. Nefungující střídavou péči potvrzovala i matka nezletilých. Soud rovněž zohlednil, že nezletilí mají dobrý vztah k manželce otce, avšak přítele matky se bojí a nechtějí s ním být v kontaktu. Přítel matky přitom při výchově nezletilých nesehrál pozitivní roli, a byť mu nelze jeho chování jednoznačně prokázat, lze konstatovat, že vůči nezletilým se dopouštěl minimálně nevhodných výchovných postupů.

3. Odvolací soud prvostupňové rozhodnutí změnil a návrh na změnu výchovy zamítl. Dospěl k závěru, že v projednávané věci nedošlo ke změně poměrů závažnějšího rázu, jež by byly důsledkem výraznější změny ve skutečnostech, které tvořily skutkový podklad rozhodnutí soudu o schválení původní dohody rodičů o výchově a výživě nezletilých dětí. Nejednalo se ani o skutečnosti, které by svým významem nebo novou kvalitou převážily nad stabilitou dosavadního výchovného prostředí. Podle soudu problém spočívá v problematické komunikaci rodičů a je založen na názoru otce, že je schopen lépe zajistit řádnou péči o děti než matka a na jeho kritickém náhledu na nevhodné výchovné podmínky u matky. Ze znaleckého posudku podle odvolacího soudu vyplývá, že děti více zvýrazňovaly negativistické postoje otce vůči matce, ale stejně tak vyšlo najevo, že i matka se vyjadřuje nehezky o otci před dětmi. Podle soudu na základě provedených zjištění a závěrů znalkyně názory nezletilých nebylo možné považovat za autentické ani z nich vycházet. Svěření nezletilých do výlučné péče některého z rodičů by neskýtalo záruky na zlepšení komunikace mezi rodiči, a naopak by mohlo vést k odcizení druhého z rodičů.

4. Vzhledem k tomu, že obsah ústavní stížnosti, napadeného rozhodnutí, jakož i průběh řízení před civilními soudy jsou účastníkům, vedlejším účastníkům i Ústavnímu soudu známy, není třeba je dále podrobněji rekapitulovat.

III.

5. Stěžovatel s právními závěry krajského soudu nesouhlasí. Stěžejní námitka spočívá v tom, že odvolací soud nezohlednil opakované sdělení obou nezletilých, že mají přání být v péči otce. Pokud odvolací soud došel k závěru, že doposud opakovaně sdělovaná stanoviska dětí nejsou autentická, měl sám děti znovu nezprostředkovaně vyslechnout, seznámit se s jejich aktuálními stanovisky a vyhodnotit si autenticitu jejich přání. Povinností soudu přitom bylo dětem vysvětlit, proč k jejich názoru nepřihlíží a proč rozhoduje jinak, než jak si děti přejí. Všechny subjekty v řízení zainteresované se přitom shodly na skutečnosti, že střídavá péče není v nejlepším zájmu dětí. Proti zachování střídavé péče se vyslovily děti, rodiče, OSPOD, psycholog-terapeut PhDr. Žákovský, Mgr. Landová jako soudem ustanovený znalec, Okresní soud ve Zlíně v rozhodnutí č. j. P 43/2015-583, Mgr. Mikulková, MUDr. Jelínková, mateřská školka a Centrum poradenství pro rodinné a partnerské vztahy. Pokud z totožných

sdělení dětí odvolací soud přijal jiná skutková zjištění než soud prvního stupně, bylo procesní povinností soudu provést tyto důkazy znovu a umožnit účastníkům řízení reagovat na odlišné posouzení věci odvolacím soudem.

6. Podle stěžovatele zjištěný skutkový stav vylučuje předpoklad, že zachování stability dosavadní výchovy je skutečně v nejlepším zájmu dětí. Stěžovatel v této souvislosti poukazuje na zdravotní stav 12letého syna (noční pomočování), na spory ohledně volnočasových aktivit, spory o lékařskou péči (kdy je jedním rodičem negována lékařská péče druhého rodiče), spory ohledně trávení prázdnin (kdy docházelo k maření prázdninových aktivit mezi rodiči), strach, stres a obavy nezletilých dětí z předávání i z poměrů u matky (viz zprávy OSPOD), nepředávání důležitých zpráv o škole, zdravotním stavu dětí, apod. Stěžovatel dále namítá, že odůvodnění rozsudku je založeno na selektivně vyjmutých závěrech rok a půl starého znaleckého posudku, přičemž stejně tak jiné závěry znalkyně soud zcela pomíjí. Žádným způsobem nebyly ani zjišťovány poměry ve vztahu dětí k novým partnerům otce a matky.

IV.

7. Krajský soud ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že napadené rozhodnutí považuje za správné a v nerespektování přání dítěte nespatřuje odvolací soud změnu poměrů, která by odůvodňovala změnu původního rozhodnutí o úpravě rodičovské odpovědnosti.

8. Matka nezletilých ve vyjádření k ústavní stížnosti pouze uvedla, že ústavní stížnost je nedůvodná, nebylo zasaženo do základních lidských práv uvedených otcem a rozhodnutími soudů nebyla porušena základní lidská práva ani otce, ani nezletilých dětí.

9. Opatrovník nezletilých ve vyjádření k ústavní stížnosti navrhl zrušení rozhodnutí krajského soudu. Uvedl, že rozhodnutí Okresního soudu ve Zlíně o výhradní péči otce lépe odpovídalo potřebám a zájmům nezletilých dětí než nefunkční střídavá péče, kterou žádný z účastníků nenavrhoval (ani rodiče, ani opatrovník). Konflikt mezi rodiči stále narůstá, matka dlouhodobě odmítá s otcem komunikovat, předávat mu podstatné informace (o zdravotním stavu dětí, o škole, volném čase aj.), odmítá i společná setkání na OSPOD, neakceptuje nabídky na účast na případových konferencích za účelem projednání aktuálních problémů a potřeb týkajících se dětí. Nevhodně se vyjadřuje o osobě otce i jeho nové rodině, neúměrně zatěžuje děti tím, že je nutí předávat informace otci, a přenáší tak na ně své povinnosti. Na děti je neustále vyvíjen tlak, přičemž matka brání i poskytování psychoterapeutické pomoci. Starší syn se dosud v noci pomočuje, což ho i vzhledem k jeho věku znevýhodňuje a omezuje, např. při akcích s vrstevníky. Opatrovník vyjádřil přesvědčení, že emocionální zázemí nacházejí děti zejména u otce, který jim poskytuje stabilnější a podnětnější výchovné prostředí než matka. S ohledem na dlouhodobou psychickou zátěž je třeba definitivně rozhodnout o změně v co nejkratší době, stabilizovat rodinnou situaci a předejít prohlubování psychického poškozování dětí.

10. Uvedená vyjádření nezasílal Ústavní soud k replice, neboť neobsahovala žádné nové, pro posouzení věci významné skutečnosti.

V.

11. Poté, co Ústavní soud konstatoval, že ústavní stížnost je přípustná, je podána včas a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)], seznámil se s obsahem připojeného spisu a přezkoumal, že tvrzení obsažená v ústavní stížnosti mají oporu v listinných podkladech, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

12. Ústavní soud v souladu s ustanovením § 44 zákona o Ústavním soudu uvážil, že ve věci není třeba konat ústní jednání, neboť by nijak nepřispělo k dalšímu, resp. hlubšímu

objasnění věci, než jak se s ní seznámil z vyžádaného spisu a z písemných úkonů stěžovatele a účastníků řízení. Nenařízení ústního jednání odůvodňuje i skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval ani za potřebné provádět dokazování.

VI.

13. Ústavní soud ustáleně judikuje, že je oprávněn přezkoumat správnost aplikace podústavního práva a zasáhnout do rozhodovací činnosti civilních soudů za předpokladu, že nepostupují v souladu s principy obsaženými v hlavě páté Listiny.

14. V řízení týkajícím se problematiky úpravy výchovných poměrů k nezletilým dětem se přezkum Ústavního soudu soustředí zejména na posouzení otázek, zda byly za účelem zjištění nejlepšího zájmu dítěte shromážděny veškeré potřebné důkazy, s tím, že důkazní aktivita nedopadá na samotné účastníky, nýbrž na soud, zda hodnocení důkazů odpovídalo principům zakotveným v hlavě páté Listiny a ustanovením občanského soudního řádu a zda byla veškerá rozhodnutí vydaná v průběhu řízení řádně a dostatečně odůvodněna [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 2943/14 (N 110/77 SbNU 607)].

15. Pokud jde o posouzení rozhodnutí civilních soudů, kterému z rodičů bude dítě svěřeno do výchovy, se tak Ústavní soud zaměřuje na zjištění, zda civilní soudy zohlednily všechny okolnosti daného případu a z nich vyplývající zájem dítěte ve smyslu čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte (publikované pod č. 104/1991 Sb.), který musí být vždy prioritním hlediskem, a zda v tomto smyslu rozhodly o konkrétní podobě nejvhodnějšího uspořádání vztahu mezi rodiči a dětmi.

16. Mezi kritéria, která musí soudy z hlediska nutnosti rozhodovat v nejlepším zájmu dítěte v těchto řízeních vzít v potaz, patří zejména: 1. existence pokrevního pouta mezi dítětem a o jeho svěření do péče usilující osobou; 2. míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěření do péče té které osoby; 3. schopnost osoby usilující o svěření dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby; a 4. přání dítěte. Soudy jsou však nejen oprávněny, ale i povinny vzít v úvahu i další relevantní kritéria, pokud to specifické okolnosti projednávaného případu vyžadují [srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 1554/14 (N 236/75 SbNU 629), I. ÚS 2482/13 (N 105/73 SbNU 683), II. ÚS 1654/17 (N 168/86 SbNU 729), I. ÚS 823/16 (N 233/83 SbNU 637)].

17. Samotné hledisko nejlepšího zájmu dítěte přitom není právními předpisy nijak vymezeno. Ústavní soud připomíná Obecný komentář Výboru pro lidská práva č. 14 ze dne 29. 5. 2013, podle něhož „koncept nejlepšího zájmu dítěte je flexibilní a adaptabilní. Měl by být přizpůsoben a definován individuálně s ohledem na specifickou situaci, v níž se dítě či děti, jichž se věc týká, nachází, přičemž pozornost by měla být věnována jejich osobním poměrům, situaci a potřebám. V rámci individuálních rozhodnutí musí být nejlepší zájem dítěte hodnocen a stanoven ve světle specifických okolností konkrétního dítěte“ [srov. též např. nálezy sp. zn. I. ÚS 1506/13 (N 110/73 SbNU 739) a I. ÚS 823/16].

18. Prizmatem výše uvedených ústavněprávních kritérií Ústavní soud přezkoumal ústavní stížností napadené rozhodnutí krajského soudu, přičemž dospěl k závěru, že krajský soud je při svém rozhodování dostatečně nezohlednil, a proto jeho rozhodnutí nelze považovat za ústavně konformní.

19. Za situace, kdy odvolací soud na základě shodného skutkového stavu přistoupil ke změně právního názoru vyjádřeného v rozhodnutí okresního soudu o vhodnosti svěření dětí do péče otce a děti ponechal ve střídavé výchově, bylo jeho povinností své právní závěry důkladněji odůvodnit, podložit je pádnými skutkovými zjištěními vyvracejícími dosud učiněná skutková zjištění a zejména v nich zohlednit výše uvedená ústavněprávní kritéria, což neučinil.

20. Ústavní soud, který se seznámil s obsahem připojeného spisu Okresního soudu ve Zlíně, má za to, že krajský soud se věcí zabýval zjednodušeným a formálním způsobem, kdy

zájem dětí rozhodně nebyl upřednostněn, ale byl vyzdvižen požadavek na zachování stability výchovného prostředí a příčina závažných problémů se střídavou výchovou byla spatřována pouze v konfliktní komunikaci rodičů, která přitom paradoxně sama o sobě vhodnosti střídavé výchovy nijak nenapomáhá.

21. Krajský soud především nesprávně vyhodnotil otázku změny poměrů oproti poměrům v době schválení původní dohody rodičů o výchově a výživě nezletilých dětí. Podle odvolacího soudu ve věci nenastaly skutečnosti, které svým významem nebo novou kvalitou převážily nad stabilitou dosavadního výchovného prostředí.

22. V tomto směru však krajský soud zcela pominul alarmující psychický a návazně i fyzický stav dětí, které velmi nepříznivě nesou nastolený režim střídavé výchovy, jenž vede k neustálým a stupňujícím se konfliktům rodičů a děti nepřiměřeně zatěžuje. Z řady důkazů provedených soudem prvního stupně (zprávy psychologa, lékařů a vyjádření kolizního opatrovníka) přitom evidentně vyplývá, že obě děti, a zejména starší syn je rodinou situací silně traumatizován, působí mu závažné psychické problémy, které se manifestují i ve fyzické podobě (přetrvávající pomočování, tiky). Soud při rozhodování vůbec nevzal v potaz zprávu kolizního opatrovníka, tj. OSPOD, ze dne 3. 9. 2018, podle níž starší syn reagoval na zprávu, že řízení u krajského soudu bylo odročeno na neurčito a bude pokračovat střídavá výchova, proklamováním suicidiálních sklonů. Mladší syn reagoval vytrvalým pláčem (podle kolizního opatrovníka podloženo videozáznamem), přičemž oba synové při jednání u kolizního opatrovníka opětovně vyjádřili přání být v péči otce.

23. Ústavní soud připomíná, že v nálezu sp. zn. I. ÚS 2482/13 uvedl, že nezmění-li soud úpravu výchovných poměrů tehdy, kdy nad zájmem dítěte na stabilním výchovném prostředí převáží významnost nastalé změny okolností, a označí-li bez dalšího změnu okolností za nepodstatnou, může dojít k porušení práva dítěte i jeho rodičů na respektování rodinného života. Argumentace zájmem na stabilním výchovném prostředí nemůže být dostačující sama o sobě, ale vždy jen v kontextu posouzení, jaký vliv bude mít změna prostředí na psychický či fyzický komfort dítěte samotného.

24. S ohledem na obsah spisu dále nelze považovat stanovisko krajského soudu, podle něhož názory nezletilých neshledal za autentické, za objektivní. Z výpovědí nezletilých se podává, že oba kontinuálně a dlouhodobě vyjadřují přání žít u otce, které vyslovují před různými orgány, včetně Policie České republiky, u psychologů, opakovaně před kolizním opatrovníkem, a ke svěření do výchovy otci se kloní i znalecký posudek. V tomto směru závěry krajského soudu naprosto neodpovídají skutkovým zjištěním.

25. Krajský soud v podstatě fakticky ignoroval a bagatelizoval dlouhodobě prokazatelně vyjadřované přání dětí, přičemž nezletilé znovu nevyslechl ani dostatečně neobjasnil, proč nebylo jejich přání respektováno. Ústavní soud připomíná, že ve své judikatuře vymezil řadu podmínek a okolností, které civilní soudy musí při zohlednění přání nezletilého dítěte nezbytně dodržet a zvažovat, přičemž se týkají jak hodnocení samotného postoje nezletilého dítěte, tak i způsobu jeho zjišťování v průběhu soudního řízení [srov. např. nálezy sp. zn. III. ÚS 3007/09 (N 172/58 SbNU 503) a I. ÚS 2661/10 (N 219/59 SbNU 167)]. Za předpokladu dostatečné rozumové a emocionální vyspělosti dítěte je přitom nutné jeho přání považovat za zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu „s tím, že postoj nezletilého dítěte je dán do kontextu s ostatními zjištěními na základě pečlivého a komplexního posuzování jeho zájmů“ [srov. obdobně nálezy sp. zn. II. ÚS 4160/12 (N 66/69 SbNU 213), II. ÚS 2919/14 (N 7/76 SbNU 115)].

26. Ústavní soud nicméně uvádí, že s ohledem na konkrétní okolnosti případu a v zájmu neprohlubování další traumatizace dětí se nejeví jejich opětovný soudní výslech u odvolacího soudu jako nutný, neboť jejich stanovisko je (eventuálně může být) věrohodně zjištěno zprávou kolizního opatrovníka (srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 2482/13, II. ÚS 2943/14).

27. Krajský soud nadto přistoupil ke zrušení prvostupňového rozhodnutí, ačkoliv měl k dispozici zprávy mediátora, že došlo k ukončení mediace. Otec chtěl v mediaci pokračovat, ale matka nikoliv, přičemž vzájemná nedůvěra mezi rodiči je veliká, na což několik týdnů setkání u mediátora nestačí. Bylo tak zřejmé, že k nastolení přijatelné komunikace mezi rodiči nedošlo a ani nelze očekávat, že dojde. Soud měl dispozici i aktuální zprávu kolizního opatrovníka, podle níž vyhrocený konflikt mezi rodiči je neměnný, přetrvává i po mediačních jednáních, a to především pro nevstřícnost matky se na zásadních věcech s otcem dohodnout. Ústavní soud ve své judikatuře přitom připouští vyloučení střídavé péče na základě špatné komunikace rodičů, pokud ani pokusy o nápravu ze strany soudů, např. nařízením mediace, neměly na zlepšení komunikace vliv [srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 2482/13, I. ÚS 1554/14, III. ÚS 1206/09 (N 32/56 SbNU 363), I. ÚS 2661/10]. V nálezu sp. zn. I. ÚS 1554/14 uvedl, že „špatná či přímo konfliktní komunikace mezi rodiči negativně ovlivňuje osobnostní rozvoj samotného dítěte i charakter a kvalitu jeho výchovného prostředí, obzvláště za situace, kdy rodiče mají tendenci řešit své neshody právě ‚bojem o dítě´ či jeho prostřednictvím, a zcela tak rezignují na svou primární povinnost chránit jeho zájem být v péči obou rodičů a hledat nejvhodnější způsob, jak dítěti vytvořit harmonické a láskyplné prostředí, umožňující mu bez negativních vlivů tento zájem realizovat“.

28. Krajský soud, ačkoliv přistoupil ke změně prvostupňového rozhodnutí, se v odůvodnění dále nevypořádal se všemi důkazy, které byly obsahem spisu, některé důkazy výslovně pominul a nezabýval se všemi podstatnými okolnostmi věci. Zcela pominul otázku vztahu dětí k partnerům jejich rodičů. Nijak nereagoval na zprávy kolizního opatrovníka, který opakovaně vyjadřoval přesvědčení, že péče otce je pro děti vhodnější. Stejně tak nehodnotil další ve spisu založené zprávy lékařů, školských zařízení apod., prokazující traumatizaci dětí a nevhodnost střídavé výchovy. Rovněž nezohlednil, že ze znaleckého posudku vyplývá, že střídavou výchovu by děti byly schopny akceptovat bez újmy na psychickém zdraví, pokud by animozita mezi rodiči nebyla otevřeně vyhrocená. Rozhodnutí odvolacího soudu tak vykazuje ve smyslu judikatury Ústavního soudu prvky libovůle odporující čl. 2 odst. 2 Listiny [nález sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)], neboť v odůvodnění rozhodnutí absentuje určitá část skutkových zjištění, která vyšla v řízení najevo, přičemž odvolací soud je náležitým způsobem v celém souhrnu posuzovaných skutečností nezhodnotil a neodůvodnil jejich irelevantnost.

29. Ústavní soud uzavírá, že krajský soud při rozhodování o uspořádání vztahu mezi rodiči nerespektoval zájem dítěte (čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte) jako prioritní hledisko, neboť nezohlednil všechny podstatné okolnosti daného případu. Zcela pominul přání dětí a jejich nepříznivý psychický stav vyvolaný praktikovanou střídavou výchovou. Zdravotní či psychický stav dítěte přitom lze z hlediska ochrany nejlepšího zájmu dítěte považovat za pádný důvod pro nenařízení střídavé výchovy (nález sp. zn. I. ÚS 1554/14).

30. V projednávané věci není podstatné, který z rodičů větším dílem zapříčinil neutěšenou situaci v rodinných vztazích, ani není namístě vyčkávat, zda dojde ke zlepšení komunikace mezi nimi. S ohledem na postoje dětí a závažnost psychického stavu staršího syna je nezbytné urychleně eliminovat další nevratné negativní dopady vzájemné animozity rodičů na jejich děti. S ohledem na konkrétní dané okolnosti věci, ze kterých se jednoznačně podává nevhodnost dosud aplikované střídavé výchovy, má Ústavní soud za to, že rozhodnutí okresního soudu lépe splňuje kritérium nejlepšího zájmu dítěte, neboť umožňuje, aby děti mohly vyrůstat v souladu s jejich přáním v pro ně aktuálně přijatelnějším a klidnějším prostředí u otce, kde jsou pozitivně akceptovány i partnerkou otce. Další prodlužování sporu a trvání na střídavé výchově by jen vedly k narůstající psychické zátěži a další deprivaci dětí s nevratnými následky. Střídavou péči lze přitom před ostatními modely péče upřednostnit jen tehdy, je-li s přihlédnutím ke všem okolnostem případu, a to jak v kladném, nebo záporném smyslu, nejvhodnějším uspořádáním zohledňujícím prioritní zájem dítěte (srov. např. usnesení

sp. zn. IV. ÚS 101/18; dostupné na http://nalus.usoud.cz). Ve prospěch takovéto úpravy poměrů však obsah spisu nesvědčí.

31. Ústavní soud však zdůrazňuje, že je rovněž urychleně třeba rozhodnout o dostatečně široké úpravě styku dětí s matkou, aby byla zachována a podporována její nezastupitelná role v životě nezletilých.

32. Ústavní soud důrazně apeluje na oba rodiče, aby se – třeba i za pomoci odborníků – snažili nastalou situaci řešit cestou vzájemné dohody. Žádný soud totiž nemůže jejich rodinnou situaci upravit ideálním způsobem ani napravit již narušené rodinné vztahy. Svým rozhodnutím, vedeným přednostním zájmem dětí, se soud pouze může snažit do budoucna vyloučit další důsledky konfliktního vztahů rodičů a jejich negativní dopady na děti. Je totiž především věcí rodičů, aby upřednostnili zájmy svých dětí před osobními antipatiemi, děti netraumatizovali svými osobními konfliktními postoji a vytvořili jim nestresující prostředí, umožňující zdravý vztah k oběma rodičům.

33. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl, neboť krajský soud nerespektoval čl. 2 odst. 2 Listiny, zasáhl do práva stěžovatele na spravedlivý (řádný) proces, zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny, do práva stěžovatele na ochranu před neoprávněným zasahováním do rodinného života, zaručeného čl. 10 odst. 2 Listiny, a nerespektoval ani čl. 3 Úmluvy o právech dítěte. Krajský soud tak bude muset posoudit daný případ znovu, přičemž je vázán právním názorem Ústavního soudu a při rozhodování o úpravě výchovných poměrů nezletilých dětí bude povinen zohlednit výše uvedená ústavněprávní kritéria ve vztahu ke konkrétním okolnostem daného případu.

34. Na základě výše uvedeného Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozhodl, jak je ve výrocích I a II nálezu uvedeno.

Č. 69
Právo na bezplatnou obhajobu
(sp. zn. I. ÚS 3966/17 ze dne 23. dubna 2019)

Pro přiznání bezplatné obhajoby nemohou soudy stanovit podmínky, které nemají oporu v zákoně či v judikatuře. Jde zejména o podmínky vztahující se k budoucnosti, které toliko mohou, ale také vůbec nemusejí v budoucnu nastat (hypotetické možnosti). Soudy jsou naopak při rozhodování o tom, zda obviněný má dostatek prostředků, aby si hradil náklady obhajoby, povinny vycházet ze stavu v době rozhodování.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) a Vladimíra Sládečka ve věci ústavní stížnosti F. P., toho času ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Kuřim, zastoupeného JUDr. Janem Vokálem, advokátem, se sídlem Bratislavská 12, 602 00 Brno, proti usnesení Městského soudu v Praze č. j. 5 To 353/2017-15 ze dne 8. 11. 2017 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 8 č. j. 4 Nt 3032/2017-7 ze dne 23. 10. 2017, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 8 jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Městského soudu v Praze č. j. 5 To 353/2017-15 ze dne 8. 11. 2017 a usnesením Obvodního soudu pro Prahu 8 č. j. 4 Nt 3032/2017-7 ze dne 23. 10. 2017 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Včasnou ústavní stížností, která i v ostatním splňuje podmínky stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených soudních rozhodnutí, a to zejména pro porušení čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

2. Z napadeného rozhodnutí, jakož i vyžádaného soudního spisu, vedeného u Obvodního soudu pro Prahu 8 pod sp. zn. 4 Nt 3032/2017, Ústavní soud zjistil, že stěžovatel se prostřednictvím Městského státního zastupitelství v Praze obrátil na Obvodní soud pro Prahu 8 s žádostí o přiznání nároku na bezplatnou obhajobu v trestní věci vedené u Krajského ředitelství policie hlavního města Prahy, Služby kriminální policie a vyšetřování, odboru hospodářské kriminality, 7. oddělení, pod sp. zn. KRPA-322030/TČ-2014, v níž je stíhán pro zločin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 odst. 1 a odst. 2 písm. c) trestního zákoníku. Svoji žádost odůvodnil tím, že se v současné době nachází ve výkonu trestu odnětí svobody v trvání šesti a půl roku ve Věznici Kuřim, jemuž předcházela vazba, je v insolvenci, v invalidním důchodu, stejně jako jeho manželka, má omezené možnosti

ohledně získání zaměstnání, má vyživovací povinnosti, nemá žádný zpeněžitelný majetek, a přestože se snaží ve výkonu trestu pracovat, na pokrytí jeho potřeb, dluhů a výdajů to nestačí.

3. Shora označeným usnesením Obvodní soud pro Prahu 8 žádosti nevyhověl a nárok na obhajobu bezplatnou ani za sníženou odměnu stěžovateli nepřiznal. Proti tomuto rozhodnutí podal stěžovatel stížnost, již Městský soud v Praze v záhlaví citovaným usnesením jako nedůvodnou zamítl.

II.

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti zrekapituloval tvrzení o své sociální a ekonomické situaci a namítl, že ustanovení § 33 odst. 2 trestního řádu nehovoří o zavinění obviněného ani o dočasnosti nedostatku finančních prostředků, které obvodní soud uvedl jako důvody pro nepřiznání nároku. Navíc dle stěžovatele jdou i proti samotnému smyslu citovaného zákonného ustanovení, protože situaci obviněného v trestním řízení lze z povahy věci vždy posoudit tak, že si celou situaci zavinil svojí trestnou činností, z níž je obviněn. Dle názoru stěžovatele lze vykonávaný trest stěží označit za přechodný či krátkodobý, naopak je zřejmé, že stěžovatel bude ve výkonu trestu odnětí svobody po celou dobu trvání daného trestního řízení. Stěžovatel rovněž podotkl, že mu již byla na základě stejné majetkové, příjmové, osobní, rodinné a sociální situace přiznána bezplatná obhajoba v řadě soudních rozhodnutí v jiných trestních věcech. Tuto svoji argumentaci stěžovatel v ústavní stížnosti dále přiblížil.

III.

5. Obvodní soud pro Prahu 8 ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že se jedná o zcela standardní rozhodnutí soudu v případech obdobných případu stěžovatele, který není nemohoucí ani neschopný práce, ve své podstatě nemá žádná omezení, která by mu zabraňovala v budoucnu náklady své obhajoby uhradit. Dle mínění obvodního soudu je zde evidentní neochota stěžovatele se finančně podílet na svém zastoupení, navíc za obhájce, kterého si zvolil na plnou moc.

6. Ústavní soud nezasílal vyjádření obvodního soudu k replice stěžovateli, neboť v ní nejsou uvedeny žádné nové skutečnosti v porovnání s obsahem napadeného usnesení. Ústavní soud v dané věci nenařídil ústní jednání, neboť od něj neočekával další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

IV.

7. Ústavní soud zvážil argumentaci stěžovatele, obsah naříkaných soudních rozhodnutí, jakož i příslušný spisový materiál a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

8. Soudy v nyní napadených rozhodnutích pro přiznání bezplatné obhajoby stanovily podmínky, které nemají oporu ani v zákoně, ani v judikatuře. A to podmínky týkající se nikoli zjištěného současného stavu. Ale podmínky týkající se budoucnosti, respektive její předpovědi. Soudy nijak nerozporovaly tvrzení stěžovatele ohledně jeho majetkové a sociální situace, přičemž stížnostní soud dokonce výslovně uznal, že stěžovatel se nachází v těžké životní situaci ze socioekonomického hlediska, která navíc nemá přechodnou povahu. Navzdory tomu založily svá negativní rozhodnutí na vlastním, blíže nijak nerozvedeném přesvědčení, že stěžovatel vzdor těmto překážkám bude mít v dlouhodobém horizontu schopnost dostát svým závazkům a uhradit náklady obhajoby. Městský soud se ztotožnil se soudem obvodním, „že nárok na bezplatnou obhajobu je v právním řádu zakotven pouze pro ty případy, kdy obviněný nemůže z vážných důvodů, které nejsou přechodné povahy, náklady na obhajobu zaplatit. Stížnostní soud si uvědomuje, že odpykávání si trestu odnětí svobody spojené s prohlášením konkurzu na majetek obviněného možnosti obviněného hradit náklady obhajoby značně komplikuje, nicméně v dlouhodobém horizontu to jeho schopnosti dostát

svým závazkům a uhradit náklady obhajoby nezabraňuje“. Insolvenci či lépe úpadek pak obvodní soud označuje za „pouhý dočasný nedostatek pohotových finančních prostředků na hotovosti“.

9. Ústavní soud nepokládá taková odůvodnění za ústavně konformní. Soudy nevycházejí ze stavu v době rozhodování, zda stěžovatel má „dostatek prostředků, aby si hradil náklady obhajoby“, jak stanoví zákon. Na základě vlastního přesvědčení se opírají o hypotetickou možnost, která však toliko může, ale také vůbec nemusí v budoucnu nastat. Bylo-li u stěžovatele skutečně rozhodnuto o úpadku (soudy to nezpochybňují), nelze takový stav bagatelizovat jako přechodný nedostatek hotovosti. Je nutno se vypořádat s podmínkami pro takové rozhodnutí, jeho důsledky, a to včetně značného omezení dispozičních práv dlužníka. Ústavní soud odmítá i postoj obvodního soudu, který sice uznává tíživost finanční situace stěžovatele, avšak přičítá ji k jeho tíži, tedy že si ji měl svým jednáním přivodit. Takový přístup by ale znamenal, že obviněným, kteří se ocitli v nepříznivé majetkové situaci právě pro svoji trestnou činnost, by právo na bezplatnou obhajobu či za sníženou odměnu nikdy nemohlo náležet, což nelze připustit, neboť jde o složku základního práva, které přísluší každému bez rozdílu, jen s přihlédnutím ke splnění (přiměřených) zákonných podmínek. To ostatně dovodil již Nejvyšší soud ve svém rozsudku sp. zn. 11 Tz 49/2011 ze dne 24. 10. 2011 publikovaném pod č. Rt 2/2013.

10. Bez povšimnutí nelze ponechat ani poukaz stěžovatele na rozhodnutí jiných soudů, jimiž byl stěžovateli přiznán nárok na bezplatnou obhajobu v jeho jiných trestních věcech a které stěžovatel soudům doložil (viz obálku s opisy). Těmito rozhodnutími sice nebyly soudy v nynější věci formálně vázány, nicméně jejich existence toliko umocňuje kontrast mezi rozhodováním jednotlivých soudů, a do popředí tím zároveň staví nedostatky napadených rozhodnutí.

11. Ústavní soud tedy dospěl k závěru, že napadenými rozhodnutími obecných soudů bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. Proto dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená rozhodnutí zrušil. Při novém projednání věci jsou soudy vázány právním názorem Ústavního soudu vysloveným v tomto nálezu (čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky).

Č. 70
Vybírání soudního poplatku za odvolání ve věci náhrady škody způsobené státem
(sp. zn. I. ÚS 1415/18 ze dne 23. dubna 2019)

Vybírání soudního poplatku za odvolání podané žalobcem ve věci náhrady škody nebo jiné újmy způsobené při výkonu veřejné moci nezákonným rozhodnutím, rozhodnutím o vazbě, trestu nebo ochranném opatření nebo nesprávným úředním postupem podle položky 1 bodu 1 přílohy k zákonu č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, je v rozporu s čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a s čl. 36 odst. 1 a 3 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a v případech trestního odsouzení též s čl. 3 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) a soudců Tomáše Lichovníka a Vladimíra Sládečka o ústavní stížnosti stěžovatelky Lovochemie, a. s., sídlem Terezínská 57, Lovosice, zastoupené JUDr. Pavlem Dejlem, Ph.D., LL.M., advokátem, sídlem Jungmannova 24, Praha 1, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 25. května 2018 č. j. 29 Co 202/2018-86, proti usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 5. března 2018 č. j. 19 C 92/2017-50 a proti usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 18. dubna 2018 sp. zn. 19 C 92/2017, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 1 jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva financí, sídlem Letenská 15, Praha 1, jako vedlejší účastnice, takto:

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 25. května 2018 č. j. 29 Co 202/2018-86, usnesením Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 5. března 2018 č. j. 19 C 92/2017-50 a usnesením Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 18. dubna 2018 sp. zn. 19 C 92/2017 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 36 odst. 1 a 3 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 25. května 2018 č. j. 29 Co 202/2018--86, usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 5. března 2018 č. j. 19 C 92/2017-50 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 18. dubna 2018 sp. zn. 19 C 92/2017 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedených usnesení s tvrzením, že jimi byla porušena její základní práva, zejména právo na soudní ochranu zaručené v čl. 6 odst. 1

Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“).

2. Z předložených podkladů Ústavní soud zjistil, že stěžovatelka se žalobou podanou dne 31. 10. 2017 u Obvodního soudu pro Prahu 1 (dále též jen „obvodní soud“) proti vedlejší účastnici domáhala zaplacení částky 3 803 499,57 Kč, a to z titulu náhrady škody způsobené při výkonu veřejné moci.

3. Rozsudkem obvodního soudu ze dne 21. 2. 2018 č. j. 19 C 92/2017-37 byla žaloba zamítnuta. Stěžovatelka dne 2. 3. 2018 podala proti tomuto rozsudku odvolání. Usnesením obvodního soudu ze dne 5. 3. 2018 č. j. 19 C 92/2017-50 byla vyzvána k zaplacení soudního poplatku za odvolání ve výši 190 175 Kč, a to s poučením, že nebude-li soudní poplatek v patnáctidenní lhůtě zaplacen, bude řízení zastaveno.

4. Stěžovatelka ve stanovené lhůtě zaplatila soudní poplatek, avšak podáním ze dne 9. 4. 2018 požádala o jeho vrácení. V tomto podání se soustředila na podstatu soudních poplatků, na tradici osvobození od soudních poplatků v řízeních o náhradu škody způsobené výkonem veřejné moci a zejména (ve vztahu k nyní posuzované věci) na neexistenci zákonné úpravy poplatku za odvolání.

5. Usnesením obvodního soudu ze dne 18. 4. 2018 sp. zn. 19 C 92/2017 byla žádost stěžovatelky o vrácení soudního poplatku zamítnuta. Obvodní soud v odůvodnění uvedl, že s účinností od 30. 9. 2017 na základě novely zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o soudních poplatcích“), provedené zákonem č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, byla řízení o žalobě na náhradu škody proti státu zpoplatněna. Vzhledem k tomu, že konkrétní výši soudního poplatku za podané odvolání sazebník neupravuje, postupoval obvodní soud podle položky 22 bodu 1 písm. a) ve spojení s položkou 1 bodem 1 písm. b). Podle obvodního soudu je právní úprava soudních poplatků autonomní a nevychází z procesních doktrín o vazbách mezi prvostupňovým a odvolacím řízením.

6. Stěžovatelka podala proti usnesení obvodního soudu odvolání. Uvedla, že závěry obvodního soudu jsou založeny na nezákonném a dokonce i protiústavním dotváření práva, které neodpovídá jak aktuálnímu znění zákona o soudních poplatcích, tak ani smyslu a účelu uvedené novely. Stěžovatelka usnesení obvodního soudu vytkla i jeho nepřezkoumatelnost.

7. Usnesením Městského soudu v Praze (dále též jen „městský soud“) ze dne 25. 5. 2018 č. j. 29 Co 202/2018-86 bylo usnesení obvodního soudu potvrzeno. Městský soud se v odůvodnění ztotožnil se závěry obvodního soudu, neboť jeho výklad odpovídal jednoznačnému, srozumitelnému a určitému textu zákona. V této souvislosti zdůraznil zejména zásadu srozumitelnosti práva a předvídatelnosti jeho porušení. V nyní posuzované věci podle městského soudu z textu zákona žádné pochybnosti o poplatkové povinnosti nevyplývají.

II. Argumentace stěžovatelky

8. Stěžovatelka v ústavní stížnosti v prvé řadě poukazuje na smysl a účel soudního poplatku za žalobu proti státu na náhradu škody způsobené výkonem veřejné moci. Důvodem jeho zavedení mělo být zamezit podávání šikanózních žalob, přičemž zpoplatnění by mělo přispět i k vyšší uvážlivosti. Zmínila rovněž vyjádření Ministerstva práce a sociálních věcí k návrhu zavedení soudního poplatku, že dotčená řízení jsou od soudních poplatků osvobozena tradičně. Stěžovatelka se proto domnívá, že účelem novelizované právní úpravy mělo být snížení nápadu žalob proti státu podávaných chronickými stěžovateli.

9. Druhá část ústavněprávní argumentace stěžovatelky se soustředí na neexistenci zákonné úpravy poplatku za odvolání, neboť novelizovaná položka 8a sazebníku zavádí

pouze poplatek za návrh. Zpoplatnění odvolání podle stěžovatelky nebylo vůbec diskutováno a žádné ustanovení zákona o soudních poplatcích tuto povinnost nikde neobsahuje. Postup obecných soudů, které jí v nyní posuzované věci uložily povinnost poplatek za odvolání zaplatit, proto označuje za protiústavní, neboť povinnost byla uložena nad rámec zákona, a nikoliv v jeho mezích.

10. Stěžovatelka v ústavní stížnosti rovněž nesouhlasí s vyměřením soudního poplatku podle obecné položky 22 odst. 1 písm. a) sazebníku.

III. Vyjádření účastníků

11. Ústavní soud v rámci přípravy vyzval účastníky k vyjádření k ústavní stížnosti.

12. Městský soud ve svém vyjádření pouze stručně odkázal na odůvodnění napadeného usnesení. Obvodní soud uvedl, že novela zákona o soudních poplatcích zavádějící poplatek za žalobu proti státu na náhradu škody způsobené při výkonu veřejné moci není dokonalá. Domnívá se, že mlčení zákona při tak velké změně právní úpravy je evidentním nedopatřením. Výkladová praxe v současné době činí obtíže a není akceptována účastníky řízení. Rovněž nemá být dobře srozumitelné, proč byl poplatek z návrhu stanoven symbolickou paušální částkou a proč v odvolacím řízení nebyl upraven. Při aplikaci pětiprocentní sazby u odvolání dochází k rozdílu mezi výší poplatku v prvostupňovém a odvolacím řízení, který u žádného jiného řízení neexistuje.

13. Vyjádření účastníků doručil Ústavní soud stěžovatelce k replice. Ta v jejím rámci uvedla, že první účastník se k argumentaci obsažené v ústavní stížnosti nijak nevyjádřil a druhý s ní souhlasí. Stěžovatelka rovněž odkázala na usnesení Ústavního soudu ze dne 29. 5. 2018 sp. zn. IV. ÚS 356/18 (rozhodnutí Ústavního soudu jsou k dispozici na http://nalus.usoud.cz), v němž *obiter dictum* uvedl, že „jestliže zákonodárce s účinností od 30. září 2017 nově stanovil poplatkovou povinnost pro podání žaloby v uvedených věcech, přičemž výše soudního poplatku nově činí 2 000 Kč (položka 8a sazebníku soudních poplatků), pak nelze akceptovat takový výklad zákona, který při stanovení výše soudního poplatku za podání odvolání v těchto věcech vychází z obecné položky 22 bodu 1 či 2 sazebníku soudních poplatků. Výsledek je totiž v takovém případě absurdní, jestliže za podání žaloby stíhá žalobce poplatková povinnost ve výši 2 000 Kč, avšak za podání odvolání je pro určení výše soudního poplatku rozhodná výše žalované částky. Takový nepoměr mezi výší soudního poplatku za návrh na zahájení řízení a za podání odvolání je dle Ústavního soudu naprosto nedůvodný a – a to je stěžejní – zasahující do práva účastníka řízení na přístup k soudu“.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud podle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť stěžovatelka nemá k dispozici jiné zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

15. V zájmu hospodárnosti řízení spojil Ústavní soud ústavní stížnosti vedené pod sp. zn. I. ÚS 1415/18 a II. ÚS 2128/18 ke společnému řízení vedenému pod sp. zn. I. ÚS 1415/18.

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

16. Ústavní soud po seznámení se s obsahem ústavní stížnosti, vyžádaným spisem, vyjádřeními účastníků a napadenými usneseními dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

17. Ústavní soud považuje za nutné připomenout, že právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny je porušeno, je-li komukoliv upřena možnost domáhat se svého práva u nezávislého a nestranného soudu, popř. odmítá-li soud jednat a rozhodovat o podaném návrhu, eventuálně zůstává-li v řízení bez zákonného důvodu nečinný. V této souvislosti Ústavní soud dodává, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Není tedy součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nenáleží mu ani výkon dohledu nad jejich rozhodovací činností. Postup v soudním řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu a výklad jiných než ústavních předpisů a jejich aplikace jsou záležitostí obecných soudů [srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 9. 1996 sp. zn. II. ÚS 81/95 (U 22/6 SbNU 575)]. Ústavní soud může do jejich činnosti zasáhnout pouze tehdy, pokud právní závěry obecných soudů jsou v příkrém nesouladu se skutkovými zjištěními nebo z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění nevyplývají nebo pokud porušení některé z norem tzv. podústavního práva v důsledku svévole (např. nerespektováním kogentní normy) anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. uplatněním přepjatého formalismu při aplikaci práva), zakládá porušení základního práva nebo svobody.

18. Předmětem ústavní stížnosti je nesouhlas stěžovatelky se závěry obecných soudů o existenci poplatkové povinnosti za odvolání podané v řízení o žalobě proti státu na náhradu škody způsobené výkonem veřejné moci.

19. Právní úprava soudních poplatků je předmětem zákona o soudních poplatcích včetně přílohy označené jako sazebník soudních poplatků. Byť jde o aplikaci a interpretaci podústavního práva, do nichž je ingerence Ústavního soudu zásadně nepřípustná, je vždy třeba zohlednit, zda aplikace těchto pravidel nevybočuje ze zákonných a ústavních mezí a v konečném důsledku pro navrhovatele neznamená omezení základního práva na přístup k soudu jakožto součásti práva na soudní ochranu. Právě tato situace v nyní posuzované věci nastala.

20. Ústavní soud se v prvé řadě ztotožňuje s poznámkou stěžovatelky obsaženou v ústavní stížnosti, že žaloby podávané proti státu z titulu náhrady škody způsobené při výkonu veřejné moci jsou tradičně osvobozeny od soudních poplatků. Změnou vyvolanou novelou zákona o soudních poplatcích provedenou zákonem č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, bylo z ustanovení § 11 odst. 1 písm. n) odstraněno osvobození od soudních poplatků ve věcech náhrady škody nebo jiné újmy způsobené při výkonu veřejné moci a sazebník soudních poplatků byl naopak doplněn o položku 8a, z níž vyplývá, že za návrh na zahájení řízení o náhradě škody nebo jiné újmy způsobené při výkonu veřejné moci nezákonným rozhodnutím, rozhodnutím o vazbě, trestu nebo ochranném opatření nebo nesprávným úředním postupem se poplatek určuje paušální částkou ve výši 2 000 Kč. Již na tomto místě je třeba uvést, že položka 22 sazebníku upravující soudní poplatky za odvolání nebyla uvedenou novelou nijak dotčena, naopak došlo k novelizaci položky 23 upravující poplatek za dovolání.

21. Z argumentace zejména městského soudu je zřejmé, že při aplikaci uvedených ustavení zákona o soudních poplatcích se zaměřil na doslovné znění položky 8a a položky 22, z nichž dovodil, že uložení poplatkové povinnosti a určení výše soudního poplatku byly správné. Obvodní soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti takový výklad zpochybňuje, a to zejména s poukazem na naprosto nedůvodné, zcela podstatné rozdíly ve výši soudního poplatku za podání žaloby a podání odvolání. V této souvislosti považuje Ústavní soud za nevyhnutelné použít vedle gramatického výkladu ustanovení zákona o soudních poplatcích

výklad teleologický s uvážením zjevného úmyslu zákonodárce. K otázce rozporu mezi gramatickým (či až doslovným) a teleologickým výkladem se Ústavní soud vyslovil v řadě nálezů a stanovisek. Výchozí tezi v této souvislosti zformuloval právě v nálezu ze dne 17. 12. 1997 sp. zn. Pl. ÚS 33/97 (N 163/9 SbNU 399; 30/1998 Sb.). Konstatoval, že neudržitelným momentem používání práva je jeho aplikace vycházející pouze z jazykového výkladu, neboť jazykový výklad představující prvotní přiblížení se k aplikované právní normě je východiskem pro objasnění a ujasnění si jejího smyslu a účelu. Ústavní hodnota, jež by při tomto výkladu měla být chráněna, je právo na přístup k soudu.

22. Z čl. III bodu 1. 4 (str. 64) důvodové zprávy vládního návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, (sněmovní tisk 987/0) je zřejmé, že jedním z cílů sledovaného posílení regulační funkce soudních poplatků bylo zamezit zneužívání dobrodiní zákona ve formě osvobození od soudních poplatků. Ve vztahu k zavedení soudního poplatku v prvním stupni ve výši 2 000 Kč lze konstatovat, že takto formulovaný cíl je legitimní a umožňuje efektivně omezit neopodstatněné návrhy chronických sudičů. V této souvislosti Ústavní soud upozorňuje, že právo na odvolání není ústavně garantováno a obecně není součástí práva na přístup k soudu, dospěl-li však zákonodárce k pozitivní úpravě garantující rovněž možnost podání odvolání, je třeba pravidla o zákazu nedovolených omezení aplikovat rovněž na něj. Jde-li tedy o uplatnění poplatkové povinnosti rovněž pro řízení odvolací, jeví se závěry obecných soudů v nyní posuzované věci jako zcela vybočující z racionality, neboť je zřejmé, že vyměření soudního poplatku za odvolání v téměř stonásobné výši oproti soudnímu poplatku za žalobu podanou u soudu prvního stupně se vůči očekávanému účinku jeví jako zcela extrémní a v žádném bodě neodpovídá zjevnému úmyslu zákonodárce. V tomto bodě je třeba zdůraznit, že novelizace provedená zákonem č. 296/2017 Sb. se právní úpravy odvolání nijak nedotkla a rovněž důvodová zpráva dopady do sféry odvolacího řízení nikde v textu neobsahuje. V zájmu ústavního práva na přístup k soudu je proto třeba učinit závěr, že nevyplývá-li ze zákonné změny ani zjevného úmyslu zákonodárce vůle zpoplatnit odvolání v řízeních o žalobách proti státu na náhradu škody způsobené výkonem veřejné moci, je třeba setrvat na tradičním závěru, že jde o návrh nezpoplatněný. Dalším argumentem ve prospěch tohoto závěru je skutečnost, že zákon č. 296/2017 Sb. novelizoval právní úpravu poplatků za dovolání. S přihlédnutím k předpokladu racionálního zákonodárce je třeba uvést, že zákonodárce si byl při schvalování zákona č. 296/2017 Sb. existence opravných prostředků vědom. V nyní posuzované věci je rovněž vhodné uvést, že poplatek za dovolání byl usnesením obvodního soudu ze dne 26. 9. 2018 č. j. 19 C 92/2017-121 vyměřen ve výši 14 000 Kč, tedy neproporcionálně nižší, než kolik činil poplatek za odvolání. Opět s přihlédnutím k předpokladu racionálního zákonodárce je zřejmé, že takto bezohledný a vůči účastníkům krutý stav nemohl mít zákonodárce v úmyslu. Všechny tyto argumenty svědčí ve prospěch závěru, že městský i obvodní soud zasáhly do práva stěžovatelky na soudní ochranu a v případě nezaplacení soudního poplatku za odvolání mohly rovněž zapříčinit odepření spravedlnosti.

23. Výše uvedené úvahy vycházejí mimo jiné z toho, že důvodová zpráva k návrhu zákona č. 296/2017 Sb. se nijak nezmiňuje o tom, že by tímto zákonem měl být ztížen přístup žalobce [při uplatňování nároků podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)] k odvolacímu soudu oproti dosavadní úpravě. Pokud by tomu však bylo jinak a zákonodárce měl skutečně v úmyslu zpoplatnit odvolací řízení ve věcech náhrady škody nebo jiné újmy způsobené při výkonu veřejné moci podstatně vyšším poplatkem než řízení před soudem prvního stupně, je třeba takový záměr odmítnout. Řízení vedená občanem proti

státu jsou svojí povahou řízení velmi specifická. Přirozenoprávní zásada, že nikdo nemůže být soudcem ve své věci, *maxima nemo iudex in causa sua*, zachycená již Publiem Syrem z Antiochie před dvěma tisíci lety, se dá jen obtížně rigorózně dodržet ve sporu mezi občanem a státem, je-li tento spor veden před vnitrostátním soudem. Jestliže jeden orgán veřejné moci (soud) má rozhodovat o tom, že jiný orgán veřejné moci způsobil žalobci újmu a že stát je povinen tuto újmu odčinit, je třeba dbát na to, aby nevznikaly pochyby o tom, že v takovém řízení jsou si oba účastníci skutečně rovni a že žalobce má reálnou možnost uplatnit svůj nárok vůči státu. Nejde totiž jen o to, že o sporu mezi občanem a státem (republikou) rozhoduje jedna ze tří mocí státu, moc soudní, a že rozhoduje jménem republiky, ale také o to, že moc zákonodárná stanoví podmínky pro to, jakým způsobem a s jakými náklady může občan svůj nárok vůči státu uplatnit. Je proto třeba věnovat mimořádnou pozornost tomu, aby zákonodárcem stanovené podmínky nevytvářely nerovnost mezi účastníky sporu a aby nepreferovaly žalovaný stát vůči poškozenému občanu. Podle ustálené praxe Ústavního soudu [srov. např. nález ze dne 28. 3. 2011 sp. zn. I. ÚS 192/11 (N 55/60 SbNU 677)] je při rozhodování obdobných sporů třeba zohlednit, že ve vertikálních vztazích mezi státem a jednotlivcem se základní práva uplatňují intenzivněji, neboť stát bezprostředně zavazují. Jejich výklad je proto třeba provádět v hranicích vymezených lidskou důstojností, kterou je třeba nejen respektovat, ale rovněž chránit. Také Evropský soud pro lidská práva se k nastavení soudních poplatků za podání návrhu v řízeních proti státu staví velmi kriticky, kdy konkrétně uvádí, že stanovení vysokého poplatku může v důsledku představovat porušení práva na přístup k soudu (srov. rozsudek ze dne 28. 10. 1998 ve věci *Ait-Mouhoub proti Francii*, stížnost č. 22924/93). Ústavní soud přihlédl i k požadavku na rovnost účastníků. Z tohoto pohledu si lze jen stěží představit toleranci stavu, kdy stát jako jedna strana sporného řízení si bude moci prostřednictvím zákonodárné moci nastavit taková pravidla, aby se stát v soudním řízení nestal plnohodnotně žalovatelným, tedy aby zamítavé rozsudky proti státu byly z finančních důvodů na straně žalobce jen obtížně přezkoumatelné v odvolacím řízení, zatímco vyhovující rozsudky vynesené ve prospěch žalobce by byly přezkoumávány odvolacím soudem bez překážek. Ústavní soud proto činí závěr, že vybírání soudního poplatku za odvolání podané žalobcem ve věci náhrady škody nebo jiné újmy způsobené při výkonu veřejné moci nezákonným rozhodnutím, rozhodnutím o vazbě, trestu nebo ochranném opatření nebo nesprávným úředním postupem podle položky 1 bodu 1 přílohy k zákonu č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, je v rozporu s čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a s čl. 36 odst. 1 a 3 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a v případech trestního odsouzení též s čl. 3 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

24. Ústavní soud konstatuje, že postupem Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 1 došlo k zásahu do základních práv stěžovatelky, a proto bylo podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověno tak, jak je ve výroku uvedeno. Podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud nálezem tak, že usnesení Městského soudu v Praze ze dne 25. května 2018 č. j. 29 Co 202/2018-86, usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 5. března 2018 č. j. 19 C 92/2017-50 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 18. dubna 2018 sp. zn. 19 C 92/2017 se ruší.

Č. 71
Ochrana manželství a exekuce na společné jmění manželů, které na základě tzv. předmanželské smlouvy vůbec nevzniklo (sp. zn. I. ÚS 1587/17 ze dne 24. dubna 2019)

Nepřihlédnutí ke smlouvě budoucích manželů o založení režimu oddělených jmění ke dni vzniku manželství v případě, kdy dlužníkem věřitele je pouze jeden z budoucích manželů, a nezastavení exekuce nařízené na výlučný majetek manželky po uzavření manželství se zdůvodněním, že smlouvou budoucích manželů nesmí být dotčena práva třetích osob, ve svém důsledku představují porušení práva manželky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a jejího práva vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) a soudců Tomáše Lichovníka a Vladimíra Sládečka o návrhu stěžovatelky Michaely Purgertové, zastoupené JUDr. Janem Nohejlem, advokátem, sídlem U Rajské zahrady 1912/3, Praha 3, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 10. března 2017 č. j. 72 Co 506/2016--95 a proti usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 29. září 2016 č. j. 72 EXE 4707/2015-42, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 4 jako účastníků řízení a 1) společnosti Generali Pojišťovna, a. s., sídlem Bělohradská 299/132, Praha 2, zastoupené Mgr. Janem Ševčíkem, advokátem, sídlem Kodaňská 1441/46, Praha 10, a 2) Daniela Purgerta jako vedlejších účastníků, takto:

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 10. března 2017 č. j. 72 Co 506/2016-95 a usnesením Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 29. září 2016 č. j. 72 EXE 4707/2015-42 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, právo stěžovatelky vlastnit majetek zaručené čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo stěžovatelky na ochranu rodičovství a rodiny zaručené čl. 32 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 10. března 2017 č. j. 72 Co 506/2016--95 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 29. září 2016 č. j. 72 EXE 4707/2015-42 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Stěžovatelka podanou ústavní stížností navrhla zrušení v záhlaví uvedených usnesení. Tvrdí, že těmito rozhodnutími bylo zasaženo do jejích ústavně garantovaných práv a svobod, zejména práva na soudní ochranu zaručeného čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 36 odst. 1 Listiny základních

práv a svobod (dále jen „Listina“), práva vlastnit majetek zaručeného čl. 11 odst. 1 Listiny, práva nebýt nucen činit, co zákon neukládá, zaručeného čl. 2 odst. 3 Listiny a práva na účinné prostředky nápravy zaručeného čl. 13 Úmluvy.

2. Dne 4. 12. 2015 byl Obvodním soudem pro Prahu 4 (dále jen „obvodní soud“) pod sp. zn. 72 EXE 181 EX 18278/15 pověřen Mgr. Lukáš Křivánek, soudní exekutor Exekutorského úřadu Karlovy Vary (dále jen „exekutor“), vedením exekuce na majetek vedlejšího účastníka 2) pro vymožení pohledávky vedlejší účastnice 1) ve výši 572 Kč, a to na základě vykonatelného rozsudku obvodního soudu ze dne 28. 8. 2015 č. j. 23 C 156/2015-24.

3. Návrhem ze dne 1. 2. 2016 podala stěžovatelka jako manželka vedlejšího účastníka 2) návrh na zastavení exekuce v rozsahu přikázání pohledávky z účtu, k jehož nařízení došlo exekučním příkazem exekutora ze dne 14. 12. 2015 č. j. 181 EX 18278/15-43 a exekučním příkazem ze dne 9. 1. 2016 č. j. 181 EX 18278/15-61. V návrhu uvedla, že s vedlejším účastníkem 2) mají z doby před vznikem manželství uzavřenou smlouvu o manželském majetkovém režimu ze dne 18. 7. 2014, přičemž notářský zápis byl rovněž zapsán do veřejného seznamu. Z uvedeného by tedy mělo vyplývat, že jsou naplněny předpoklady aplikace § 262b odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „o. s. ř.“).

4. Usnesením obvodního soudu ze dne 29. 9. 2016 č. j. 72 EXE 4707/2015-42 byl návrh stěžovatelky zamítnut. Obvodní soud v odůvodnění zejména uvedl, že smlouva o manželském majetkovém režimu byla zapsána do veřejného seznamu dne 18. 7. 2014, přičemž vymáhaná pohledávka a jí odpovídající dluh vznikly dne 8. 10. 2013. Z obsahu takové listiny proto nelze vycházet.

5. Proti usnesení obvodního soudu podala stěžovatelka odvolání. V něm namítala, že nelze vést exekuci na společné jmění manželů, jestliže k jeho vzniku vůbec nedošlo. Ochranu třetích osob zakotvenou v o. s. ř. by podle ní bylo možné použít pouze tehdy, pokud by v nyní posuzované věci společné jmění manželů existovalo aspoň nějakou dobu.

6. Usnesením Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) ze dne 10. 3. 2017 č. j. 72 Co 506/2016-95 bylo usnesení obvodního soudu potvrzeno. Městský soud v odůvodnění uvedl, že i v nyní posuzované věci je nutno aplikovat ustanovení § 719 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský zákoník“), podle něhož uzavřená dohoda se svým obsahem nesmí dotknout práv třetích osob. Vedle dalších ustanovení právního řádu upozornil městský soud rovněž na ustanovení § 262b odst. 2 o. s. ř., podle něhož platí vyvratitelná domněnka, že peněžní prostředky na účtu manžela povinného by náležely do společného jmění manželů. V tomto směru však stěžovatelka nic netvrdila.

II. Argumentace stěžovatelky

7. Stěžovatelka v ústavní stížnosti uvedla, že před vznikem manželství s vedlejším účastníkem 2), na jehož majetek byla vedena řada exekucí, se rozhodli uzavřít smlouvu o odděleném režimu jmění manželů, na jejímž základě nevzniklo společné jmění manželů. Po uzavření manželství byl její účet exekučně postižen a došlo k nastoupení účinků zákazu dispozice s finančními prostředky. Tento stav označuje za absurdní, kdy není možné, aby kdokoliv uzavřel manželství s povinným, aniž by převzal jeho dluhy. Za absurdní rovněž označuje povinnost požádat věřitele o souhlas s uzavřením manželství.

8. Další část ústavní stížnosti je zaměřena na povinnost tvrdit a prokázat, že se na postiženém účtu nacházely pouze její prostředky. Stěžovatelka uvádí, že uvedenou povinnost splnila již tím, že předložila smlouvu o manželském majetkovém režimu.

9. Stěžovatelka rovněž nesouhlasí s názorem obecných soudů, že dohoda mohla krátit věřitele. Po celou dobu existence dluhu byl dlužníkem pouze vedlejší účastník 2), a proto, jestliže se tento stav ani přes vznik manželství a uzavření smlouvy o manželském majetkovém

režimu nezměnil, nemohlo logicky k žádnému krácení věřitele dojít. V této souvislosti dále uvádí, že podle ustanovení § 42 odst. 3 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „exekuční řád“) uvedené účinky nastoupí pouze při změně zákonného režimu společného jmění manželů. Jestliže společné jmění manželů v nyní posuzované věci nikdy neexistovalo, nemohlo dojít ani ke změně jeho režimu.

III. Vyjádření účastníků a vedlejší účastnice

10. Ústavní soud v rámci přípravy vyzval účastníky řízení (městský soud a obvodní soud) k vyjádření. Obvodní soud pouze odkázal na odůvodnění napadeného usnesení. Městský soud uvedl, že práva stěžovatelky nebyla jeho rozhodnutím nijak dotčena. Dodal, že bylo na stěžovatelce jako na manželce vedlejšího účastníka 2), aby nejen tvrdila, ale i prokázala, že se na exekučně postižených účtech nacházejí prostředky, které jsou v jejím výlučném vlastnictví. Rovněž se ohradil proti tvrzení, že bylo povinností stěžovatelky požádat vedlejší účastnici 1) jako věřitelku o souhlas se sňatkem.

11. Vedlejší účastnice 1) ve svém vyjádření uvedla, že účelem současné právní úpravy je zamezit situacím, kdy dlužníci v rámci uzavírání manželství činili kroky k vyhnutí se plnění svých závazků. Rovněž zdůraznila, že podle hmotněprávní úpravy zakotvené v ustanovení § 719 odst. 2 občanského zákoníku se smlouvy o manželském majetkovém režimu nesmí svým obsahem nebo účelem dotknout práv třetích osob. Tyto závěry platí i v případech založení režimu odděleného jmění. K nyní posuzované věci navíc upozorňuje, že smlouva byla mezi stěžovatelkou a vedlejším účastníkem 2) uzavřena ještě před vznikem pohledávky. Domnívá se proto, že byla-li na účet stěžovatelky zasílána plnění, která by jinak spadala do společného jmění manželů, a je-li možné postihnout majetek ve společném jmění manželů, byla exekuce vedená na účet stěžovatelky zcela oprávněná. Tvrdila-li stěžovatelka, že na účtu jsou její výlučné prostředky, bylo její povinností pravdivost tohoto tvrzení také prokázat. Vedlejší účastnice 1) se závěrem vyjádření rovněž zaměřila na argumentaci stěžovatelky opírající se o ustanovení § 42 odst. 3 exekučního řádu. Podle jejího názoru totiž nebylo ve zjevném úmyslu zákonodárce vyjmout režim oddělených jmění z možnosti oprávněně vést exekuci.

12. Ústavní soud doručil stěžovatelce vyjádření účastníků a vedlejší účastnice 1) k replice. Stěžovatelka v jejím rámci vysvětluje, proč s vedlejším účastníkem 2) uzavřela manželství, i když věděla o jeho velkých dluzích. Ještě před uzavřením manželství učinila veškeré kroky, které český právní řád umožňuje, aby znemožnila faktický přechod těchto dluhů také na ni. V tomto případě je nutné vybrat mezi dvěma závěry, že buď existuje právní úprava poskytující ochranu budoucímu manželovi povinného, nebo taková úprava neexistuje. Dospějeme-li k druhému závěru, pak se stěžovatelka domnívá, že je vytvořen hrubý nepoměr mezi manžely a partnery. V této souvislosti stěžovatelka odkazuje na ustanovení § 2 občanského zákoníku a důvodovou zprávu k němu. Z nich má vyplývat, že úmyslem zákonodárce je vždy spravedlnost a že povaze soukromého práva musí odpovídat hledisko ukládající přijmout za jediné přijatelné řešení vyhovující obyčejnému lidskému cítění. Institut manželství by podle stěžovatelky neměl být znevýhodňován proti ostatním nesezdaným svazkům. Zde doplňuje, že nebude-li se svou ústavní stížností úspěšná, bude nucena se s vedlejším účastníkem 2) rozvést, což vyvíjí tlak na ni i celou rodinu. Absurdnost celé situace má být podtržena skutečností, že většina dluhů vedlejšího účastníka 2) vznikla za existence jeho prvního manželství. Stěžovatelka dále zdůrazňuje předpokládaný účel manželství, jímž je podle ustanovení § 655 občanského zákoníku založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc. Stěžovatelka se rovněž zaměřila na význam ustanovení § 262b odst. 2 o. s. ř., podle něhož by měla dokázat, že na daném účtu nejsou uloženy prostředky, které by spadaly do společného jmění manželů. Uvádí, že tento výklad odmítá, neboť ještě před

uzavřením manželství uzavřela smlouvu o majetkovém režimu spočívajícím v oddělených jměních. Postupu soudu a soudního exekutora naopak vyčítá, že po celou dobu vedení řízení a exekuce jí a vedlejšímu účastníkovi 2) byl vnucován zákonný režim společného jmění. Rovněž odmítá tvrzení o účelovém krácení práva vedlejší účastnice 1) na majetek, neboť v případě respektování uzavřené smlouvy o majetkovém režimu by se její situace nijak nezhoršila. Stěžovatelka dále zdůrazňuje, že výklad vedlejší účastnice 1) vede k možnosti postižení jejích příjmů a dále majetku, který získala před uzavřením manželství výlučně vlastním přičiněním. Poslední část vyjádření stěžovatelky je zaměřena na vyvracení argumentace vedlejší účastnice 1) a opírá se zejména o dovolený výklad v duchu pravidel zakotvených v ustanovení § 2 občanského zákoníku. Závěrem uvádí, že celou situaci vnímá jako majetkový trest za uzavření manželství.

IV. Procesní předpoklady projednání ústavní stížnosti

13. Ústavní soud podle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť stěžovatelka nemá k dispozici jiné zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

14. Ústavní soud po seznámení se s obsahem ústavní stížnosti, vyjádřením účastníků a vedlejší účastnice 1), napadenými usneseními a vyžádaným spisem dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

15. Ústavní soud považuje za nutné připomenout, že právo na soudní ochranu zaručené čl. 6 odst. 1 Úmluvy a čl. 36 odst. l Listiny je porušeno, pokud je komukoliv upřena možnost domáhat se svého práva u nezávislého a nestranného soudu, popř. pokud soud odmítá jednat a rozhodovat o podaném návrhu, eventuálně pokud zůstává v řízení bez zákonného důvodu nečinný. K tomu Ústavní soud dodává, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Není tedy součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nenáleží mu ani výkon dohledu nad jejich rozhodovací činností. Postup v soudním řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu a výklad jiných než ústavních předpisů a jejich aplikace jsou záležitostí obecných soudů [srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 9. 1996 sp. zn. II. ÚS 81/95 (U 22/6 SbNU 575)]. Ústavní soud může do jejich činnosti zasáhnout pouze tehdy, pokud právní závěry obecných soudů jsou v příkrém nesouladu se skutkovými zjištěními nebo z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění nevyplývají nebo pokud porušení některé z norem tzv. podústavního práva v důsledku svévole (např. nerespektováním kogentní normy) anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. uplatněním přepjatého formalismu při aplikaci práva), zakládá porušení základního práva nebo svobody. Tento závěr lze učinit i v nyní posuzované věci.

16. Podle ustanovení § 710 občanského zákoníku platí, že součástí společného jmění jsou zásadně dluhy převzaté za trvání manželství, argumentací *a contrario* lze v nyní posuzované věci dospět k závěru, že předmětný dluh vedlejšího účastníka 2) by součástí společného jmění manželů nebyl. Pro tyto případy občanský zákoník v § 732 stanoví, že i pro dluhy vzniklé jednomu z manželů před uzavřením manželství může být postiženo společné jmění, avšak jen do výše, již by představoval podíl dlužníka, kdyby bylo společné jmění zrušeno a vypořádáno. V nyní posuzované věci je však třeba přihlédnout ke skutečnosti, že mezi stěžovatelkou a vedlejším účastníkem 2) byla ještě před uzavřením manželství uzavřena smlouva o manželském majetkovém režimu odlišném od režimu zákonného. Podle § 719

odst. 2 občanského zákoníku se nesmí smlouva o manželském majetkovém režimu svým obsahem nebo účelem dotknout práv třetí osoby, ledaže by se smlouvou souhlasila; tato smlouva uzavřená bez souhlasu třetí osoby nemá vůči ní právní účinky. Nerespektování těchto pravidel při nařizování exekuce je podle § 268 odst. 1 o. s. ř. stíháno povinností nařízenou exekuci zastavit. V nyní posuzované věci je třeba rovněž přihlédnout k ustanovení § 262b odst. 2 o. s. ř., podle něhož platí, že není-li prokázán opak, má se za to, že peněžní prostředky na účtu manžela povinného by náležely do společného jmění manželů. Uplatnění uvedených pravidel představuje aplikaci a interpretaci podústavního práva, do nichž je ingerence Ústavního soudu zásadně nepřípustná. Vždy je však třeba zohlednit, zda aplikace těchto pravidel nevybočuje ze zákonných a ústavních mezí a v konečném důsledku pro stěžovatelku neznamená omezení základních práv na soudní ochranu a ochranu majetku. Právě tato situace v nyní posuzované věci nastala.

17. Předmětem ústavní stížnosti je tvrzení stěžovatelky, že ač před vznikem manželství učinila všechny v úvahu přicházející kroky k ochraně svého majetku před dluhy budoucího manžela, nebyla jí ze strany exekutora ani obecných soudů tato ochrana poskytnuta. V případě akceptace takového závěru by bylo nutné konstatovat, že právní úprava neposkytuje žádnou ochranu osobě uzavírající manželství s dlužníkem a nesezdané soužití majetkově před manželstvím preferuje. Již v tomto bodě Ústavní soud souhlasí se stěžovatelkou, že hlavním účelem manželství podle § 655 občanského zákoníku je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc. Podle § 3 odst. 2 písm. b) občanského zákoníku rodina, rodičovství a manželství požívají zvláštní zákonné ochrany. S přihlédnutím k principu racionálního zákonodárce i k povinnosti zakotvené v § 2 odst. 2 občanského zákoníku opírat se při aplikaci a interpretaci soukromoprávních ustanovení nejen o vlastní smysl slov, nýbrž zejména o zjevný úmysl zákonodárce lze konstatovat, že účelem manželství v žádném případě nemůže být placení dluhů druhého manžela vzniklých před uzavřením manželství. K otázce rozporu mezi gramatickým (či až doslovným) a teleologickým výkladem se Ústavní soud vyslovil v řadě nálezů a stanovisek. Výchozí tezi v této souvislosti zformuloval v nálezu ze dne 17. 12. 1997 sp. zn. Pl. ÚS 33/97 (N 163/9 SbNU 399; 30/1998 Sb.). Konstatoval, že neudržitelným momentem používání práva je jeho aplikace, vycházející pouze z jazykového výkladu, neboť jazykový výklad představující prvotní přiblížení se k aplikované právní normě je východiskem pro objasnění a ujasnění si jejího smyslu a účelu. Ústavní hodnota, jež by při tomto výkladu měla být chráněna, je právo na soudní ochranu a právo manžela i po uzavření manželství vlastnit majetek. Právě tato pravidla je třeba užít i při výkladu citovaných ustanovení, zejména § 719 odst. 2 a § 732 občanského zákoníku. Podle § 719 odst. 2 občanského zákoníku platí, že smlouva o majetkovém režimu se nesmí svým obsahem nebo účelem dotknout práv třetí osoby. Jde-li o účel dohody, je v nyní posuzované věci zřejmý, nicméně obecné soudy se mu v odůvodnění napadených usnesení nevěnovaly a preferovaly zcela formalistický, či dokonce až mechanický, výklad. Ze smlouvy uzavřené mezi stěžovatelkou a vedlejším účastníkem 2) lze jednoznačně dovodit vůli zejména stěžovatelky nebýt po uzavření manželství negativně dotčena již existujícími dluhy svého nového manžela. Takto vymezený účel smluvní úpravy je zcela legitimní a legální, plně vyhovující právu člověka brát se o vlastní štěstí zakotvenému v § 3 odst. 1 občanského zákoníku. Podle § 6 občanského zákoníku je povinností každého jednat v právním styku poctivě, přičemž tato poctivost je ustanovením § 7 občanského zákoníku presumována. Exekutor a obecné soudy naopak preferovaly výklad o účelovém krácení práv vedlejší účastnice 1), aniž by tento závěr či právě vybočení z mezí poctivosti jakkoliv odůvodnily. Nejen z teleologického, ale rovněž jazykového výkladu ustanovení § 719 odst. 2 občanského zákoníku pro nyní posuzovanou věc vyplývá další velmi významný závěr, a to, že takto uzavřenou smlouvou nesmí být dotčena práva třetí osoby. Je zřejmé, že třetí osoba, konkrétně vedlejší účastnice 1), v okamžiku uzavření smlouvy mezi stěžovatelkou a vedlejším účastníkem 2) vůči stěžovatelce neměla

žádné hmotné subjektivní právo. Logickým výkladem je třeba dospět k závěru, že neměla-li vedlejší účastnice 1) vůči stěžovatelce žádné právo, nemohlo být uzavřením dohody ani negativně dotčeno. Rovněž tuto argumentaci stěžovatelky exekutor i obecné soudy ignorovaly a namísto toho se věnovaly účelu novelizace o. s. ř. provedené zákonem č. 139/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon). Ústavní soud souhlasí, že legitimním účelem této novely bylo posílit ochranu práv třetích osob před účelovým jednáním manželů, nicméně výklad o. s. ř. i po jejím nabytí je třeba vždy podřídit výše uvedeným interpretačním pravidlům. Za použití přístupu *reductio ad absurdum* je rovněž třeba uvést, že neuzavřela-li by stěžovatelka s vedlejším účastníkem 2) manželství, nebo uzavřel-li by vedlejší účastník 2) registrované partnerství s jiným mužem, nedošlo by k žádné změně. Nelze proto dovodit žádný racionální argument, proč by právě založení manželství mělo vést k možnosti třetí osoby vést exekuci i na majetek manžela nabytý před uzavřením manželství. Konečně je třeba uvést, že smyslem ustanovení § 719 odst. 2 občanského zákoníku je zamezit krácení práva věřitele. Důvodová zpráva ani žádné z ustanovení občanského zákoníku o posílení práva věřitele na úkor manžela dlužníka nehovoří, nelze jej proto zakládat ani v nyní posuzované věci.

18. Ze závazku státu na poli ústavní záruky a ochrany rodičovství a rodiny (čl. 32 odst. 1 Listiny) vyplývá, že soudy jsou povinny vykládat příslušná ustanovení hmotného i procesního práva (§ 719 odst. 2 občanského zákoníku a § 262a občanského soudního řádu) tak, aby snoubenci nebyli odrazováni od vstupu do manželství majetkovými obavami. Snoubenci si mohou ujednat manželský majetkový režim odlišný od zákonného režimu právě proto, aby uzavřením manželství nebylo jejich majetkové postavení ohroženo. Článek 32 odst. 1 Listiny poskytuje ochranu jak neformálním rodinám (vztahu druh a družka), tak rodinám založeným na manželství. Žádným způsobem nelze dovodit, že ochrana poskytovaná manželství by měla být menší než ochrana poskytovaná rodinám neformálním.

19. Jde-li o samotnou podstatu manželství, lze souhlasit se stěžovatelkou, že jedinou možností, v případě konstatování neexistence zákonné ochrany manžela dlužníka, by byl rozvod manželství. Jeho předpokladem je však podle § 755 odst. 1 občanského zákoníku rozvrat. Zjistil-li by soud při projednávání návrhu na rozvod, že manželství rozvráceno není a jedinou příčinou rozvodu je právě snaha vyhnout se dluhům druhého manžela, musel by takto podaný návrh zamítnout. Ani tento úmysl zákonodárce si nelze rozumně představit.

20. Ve vztahu k nyní posuzované věci Ústavní soud nevylučuje, že by na účtu stěžovatelky mohly být prostředky vedlejšího účastníka 2), nicméně povinností obecných soudů bylo řádně se vypořádat s argumentací stěžovatelky opírající se zejména o podstatu a účel manželství, smluv o majetkovém režimu a v neposlední řadě též ochrany třetích osob. Obecné soudy této povinnosti nedostály, jejich rozhodnutí jsou nepřezkoumatelná a navíc odporující základnímu poslání soukromého práva v podobě oprávnění každé osoby brát se o vlastní štěstí, a to např. i uzavřením manželství. Zásadním nedostatkem napadených rozhodnutí je rovněž předpoklad protiprávního jednání manželů namísto předpokladu jejich poctivosti.

21. Na základě uvedeného Ústavní soud konstatuje, že postupem městského a obvodního soudu došlo k zásahu do základních práv stěžovatelky, a proto bylo podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověno. Podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud nálezem tak, že usnesení městského soudu ze dne 10. 3. 2017 č. j. 72 Co 506/2016-95 a usnesení obvodního soudu ze dne 29. 9. 2016 č. j. 72 EXE 4707/2015-42 se ruší.

Č. 72
Rozhodování o vydání věci podle § 80 odst. 1 trestního řádu v pochybnostech o tom, komu k ní náleží právo (sp. zn. II. ÚS 2813/18 ze dne 29. dubna 2019)

I. Ústavní stížnost proti zamítavému usnesení o stížnosti proti usnesení, kterým bylo podle § 80 odst. 1 trestního řádu rozhodnuto o vrácení nebo vydání věci, není nepřípustná podle § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

II. Vrácení nebo vydání zajištěné věci podle § 80 odst. 1 trestního řádu osobě, která není jejím vlastníkem ani k ní nemá jiné právo, znamená na straně jejího vlastníka či jiné oprávněné osoby, že stát svým postupem založil přinejmenším dočasnou překážku výkonu jejich práv. Tím, že věc nebyla uložena do úschovy, se navíc neuplatní související zákonná úprava omezující nakládání s ní. Místo toho bude mít věc v dispozici jiná osoba. Nelze přitom vyloučit, že v mezidobí dojde ze strany této osoby ke zcizení věci nebo jinému jednání, které její vrácení nenávratně znemožní. Za účelem zamezení tomuto neodčinitelnému následku stanoví § 80 odst. 1 trestního řádu povinnost orgánů činných v trestním řízení zkoumat, zda v případě, kdy právo k věci uplatňuje i jiná osoba než ta, která věc vydala nebo které byla odňata, lze zjistit vlastníka věci či osoby mající k ní právo bez rozumných pochybností. Pokud by tyto pochybnosti existovaly, věc musí být předána do úschovy a osoby uplatňující k ní své právo by měly toto právo uplatnit v občanském soudním řízení. Relevantní pochybnosti jsou dány vždy, jestliže k věci uplatňuje právo i jiná osoba, případně osoby, než ta, která ji vydala nebo které byla odňata, a skutečnosti, od nichž jednotlivé osoby odvíjí své právo, nejsou zjevně nezpůsobilé takovéto právo založit. Vrácení nebo vydání věci navzdory takovéto pochybnosti by mělo za následek nejen nezákonnost takovéhoto rozhodnutí, ale v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) také odepření právní ochrany vlastnického práva dotčené osoby, kterou předpokládá čl. 11 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka, soudce zpravodaje Pavla Rychetského a soudkyně Kateřiny Šimáčkové o ústavní stížnosti obchodní společnosti BORI, s. r. o., sídlem Řipská 780/20, Praha 3 – Vinohrady, zastoupené Mgr. Danielou Horkou, advokátkou, sídlem Opatovická 156/24, Praha 1 – Nové Město, proti usnesení státní zástupkyně Městského státního zastupitelství v Praze ze dne 18. června 2018 č. j. 1 KZN 341/2017-168 a usnesení Policie České republiky, Krajského ředitelství policie hl. města Prahy, Služby kriminální policie a vyšetřování, Odboru hospodářské kriminality, 6. oddělení, ze dne 23. dubna 2018 č. j. KRPA-271552-497/TČ-2017-000096-ZE, za účasti Městského státního zastupitelství v Praze a Policie České republiky jako účastníků řízení a 1) obchodní společnosti ŠkoFin, s. r. o., sídlem Pekařská 635/6, Praha 5 – Jinonice, zastoupené Mgr. Jaroslavem Tajbrem, advokátem, sídlem U Nikolajky 833/5, Praha 5 – Smíchov, a 2) F. G. A. C., zastoupeného Mgr. Danielou Horkou, advokátkou, sídlem Opatovická 156/24, Praha 1 – Nové Město, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením státní zástupkyně Městského státního zastupitelství v Praze ze dne 18. června 2018 č. j. 1 KZN 341/2017-168 a usnesením Policie České republiky, Krajského ředitelství policie hl. města Prahy, Služby kriminální policie a vyšetřování, Odboru hospodářské kriminality, 6. oddělení, ze dne 23. dubna 2018 č. j. KRPA-271552--497/TČ-2017-000096-ZE bylo porušeno základní právo stěžovatelky na soudní a jinou právní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato usnesení se ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 17. 8. 2018, se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví uvedených usnesení z důvodu porušení jejího práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i zásad uvedených v čl. 2 odst. 2 Listiny a v čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“). Současně navrhla, aby Ústavní soud podle § 79 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) odložil vykonatelnost napadených usnesení až do rozhodnutí o ústavní stížnosti.

II. Shrnutí řízení, jež vedlo k vydání napadených rozhodnutí

2. Policie České republiky, Krajské ředitelství policie hl. města Prahy, Služba kriminální policie a vyšetřování, Odbor hospodářské kriminality, 6. oddělení, (dále jen „policejní orgán“) zahájila dne 15. 8. 2017 úkony trestního řízení podle § 158 odst. 3 trestního řádu na základě trestního oznámení vedlejší účastnice 1) pro podezření ze spáchání trestného činu zpronevěry podle § 206 odst. 1 a 5 trestního zákoníku. K trestnému jednání mělo dojít tím, že v době od 9. 4. 2014 do 18. 4. 2016 uzavřela společnost Cihelková Group, a. s., (nyní společnost Spinelli a Rotondo, a. s.) celkem 67 smluv s vedlejší účastnicí 1) za účelem financování pořízení motorových vozidel různých továrních značek. Předmětné úvěry byly zajištěny převodem vlastnických práv k úvěrovaným vozidlům na vedlejší účastnici 1) a ručitelským prohlášením další osoby. Protože ze strany společnosti Cihelková Group, a. s., mělo dojít k porušení smluvních podmínek, vedlejší účastnice 1) odstoupila od uzavřených úvěrových smluv a vyzvala uvedenou společnost k bezodkladnému přistavení předmětných vozidel na její odstavné parkoviště, což se však nestalo. Vozidla jsou tak nadále zadržována neoprávněnými osobami, přičemž vedlejší účastnice 1) vyčíslila vzniklou škodu na částku 28 579 401,30 Kč.

3. Jednou ze smluv uzavřených mezi vedlejší účastnicí 1) a společností Cihelková Group, a. s., byla smlouva o úvěru č. 905952 za účelem financování pořízení vozidla značky Lexus NX kombi TER 300h AWD F Sport (A1) 114-kW, VIN: JT JBJRBZ002012530 (dále jen „vozidlo“ nebo „předmětné vozidlo“) od dodavatele společnosti Louwman Motor Praha s. r. o., v pořizovací ceně 1 465 700 Kč včetně DPH s tím, že klient z vlastních zdrojů uhradí 732 850 Kč, výše úvěru činila 732 850 Kč, pravidelná měsíční splátka úvěru činila 22 128 Kč a pravidelná měsíční splátka úvěru včetně pojistného činila 22 709,08 Kč s předpokládaným termínem dodání vozidla 24. 4. 2015. Touto smlouvou společnost Cihelková Group, a. s., převedla podle § 2040 občanského zákoníku na vedlejší účastnici 1) vlastnické právo k vozidlu, které je předmětem financování, za účelem zajištění pohledávky společnosti na vrácení poskytnutého úvěru, respektive veškerých pohledávek ze smlouvy včetně

příslušenství a případných smluvních pokut. Vlastnické právo mělo přejít na vedlejší účastnici 1) okamžikem převzetí předmětu financování klientem společností Cihelková Group, a. s., od dodavatele. Vedlejší účastnice 1) byla oprávněna kdykoli za trvání smlouvy při jejím porušení vyzvat klienta k předání předmětu financování a ten byl povinen tak nejpozději do 3 dnů od obdržení výzvy učinit.

4. Dopisem ze dne 8. 2. 2017, doručeným společnosti Cihelková Group, a. s., dne 9. 2. 2017, vedlejší účastnice 1) odstoupila od smlouvy o úvěru k datu 28. 2. 2017 z důvodu prodlení s hrazením plateb vyplývajících ze smlouvy delšího než 1 měsíc. Poslední platba měla být připsána dne 27. 1. 2017 ve výši 22 709,08 Kč. Tímto dopisem vedlejší účastnice 1) současně vyzvala společnost Cihelková Group, a. s., k neprodlenému přistavení předmětného vozidla, k čemuž nedošlo.

5. Podle zjištění policejního orgánu bylo předmětné vozidlo v období od 1. 4. 2015 do 28. 8. 2017 registrováno na majitele a provozovatele společnost Spinelli a Rotondo, a. s., a od 28. 8. 2017 je registrováno na stěžovatelku jako na jeho majitelku i provozovatelku. Stěžovatelka, jejíž právní předchůdkyně společnost Bořivoj, s. r. o., měla vozidlo koupit od společnosti Cihelková Group, a. s., je pronajímala vedlejšímu účastníkovi 2), který byl fakticky jeho uživatelem. V souvislosti s výše uvedeným trestním řízením bylo toto vozidlo vedeno jako odcizené. Na základě vyhlášení vozidla v Schengenském informačním systému bylo v období od 22. 10. 2017 do 1. 3. 2018 zajištěno na území Spolkové republiky Německo tamními policejními orgány, které je podrobily prověřování. Vozidlo bylo vydáno dne 3. 2. 2018 s tím, že vedlejší účastník 2) byl výslovně upozorněn na skutečnost, že do doby konečného zrušení pátrání je nutno počítat s dalšími opatřeními v případě policejních kontrol, obzvláště budou-li prováděny cizími služebnami. Dne 3. 4. 2018 hlídka Pohotovostní motorizované jednotky provedla lustraci předmětného vozidla, když bylo zaparkováno ve Slezské ulici v Praze. Po zjištění, že jde o odcizené vozidlo, byl jako jeho řidič ztotožněn vedlejší účastník 2). Ten následně na základě výzvy podle § 78 odst. 1 trestního řádu vydal předmětné vozidlo, společně s technickým průkazem, osvědčením o registraci vozidla a klíči od vozidla.

6. Usnesením policejního orgánu ze dne 23. 4. 2018 č. j. KRPA-271552-497/TČ-2017--000096-ZE bylo předmětné vozidlo podle § 80 odst. 1 trestního řádu vydáno vedlejší účastnici 1). Policejní orgán dospěl k závěru, že vozidlo již nebylo třeba k dalšímu řízení, nepřicházelo v úvahu jeho propadnutí nebo zabrání a nebylo pochyb o právu vedlejší účastnice 1) k němu. Vlastnické právo jí mělo svědčit na základě smlouvy o zajišťovacím převodu práva. Této skutečnosti si musela být vědoma i společnost Cihelková Group, a. s., která se nechala v rozporu se smlouvou s vedlejší účastnicí 1) zapsat do registru motorových vozidel jako vlastnice předmětného vozidla.

7. Proti uvedenému usnesení podala stěžovatelka stížnost, o níž rozhodla státní zástupkyně Městského státního zastupitelství v Praze (dále jen „státní zástupkyně“) usnesením ze dne 18. 6. 2018 č. j. 1 KZN 341/2017-168 tak, že ji jako nedůvodnou zamítla. V odůvodnění upozornila na skutečnost, že podle § 80 odst. 1 trestního řádu by nebylo možno vydat vozidlo ani stěžovatelce, ani vedlejšímu účastníkovi 2), který, jak mělo být patrno z jeho stížnosti, sám nemá jasno v tom, kdo je vlastně vlastníkem vozidla. V tomto případě by bylo nutno uložit věc do úschovy soudu. Podle státní zástupkyně nicméně z hlediska trestního práva a prověřovaného trestného činu zpronevěry podle § 206 odst. 1, odst. 5 písm. a) trestního zákoníku není pochyb o tom, že právoplatným vlastníkem předmětného vozidla je vedlejší účastnice 1), která dne 8. 2. 2017 odstoupila od smlouvy o úvěru a na předmětné vozidlo uplatňuje rovněž nárok. Policejní orgán proto nijak nepochybil.

8. V době podání ústavní stížnosti bylo zahájeno řízení o žalobě stěžovatelky proti vedlejší účastnici 1) na určení vlastnického práva k předmětnému vozidlu, jež je vedeno u Obvodního soudu pro Prahu 5 (dále jen „obvodní soud“) pod sp. zn. 42 C 199/2018.

Usnesením obvodního soudu ze dne 27. 6. 2018 č. j. 42 C 199/2018-42 bylo vyhověno návrhu stěžovatelky na vydání předběžného opatření, kterým se vedlejší účastnici 1) zakazuje převést vlastnické právo k předmětnému vozidlu, užívat je či umožnit jeho užívání jiným subjektem a zatížit je právní vadou. V tomto rozsahu bylo uvedené usnesení potvrzeno usnesením Městského soudu v Praze ze dne 16. 8. 2018 č. j. 15 Co 358/2018-100.

III. Argumentace stěžovatelky

9. Stěžovatelka uvádí, že její právní předchůdce, společnost Bořivoj, s. r. o., uzavřela se společností Cihelková Group, a. s., dne 10. 6. 2015 kupní smlouvu, na jejímž základě měla nabýt předmětné vozidlo. Prodávající společnost ve smlouvě uvedla, že je vlastnicí předmětného vozidla, což podpořila předloženým technickým průkazem a osvědčením o registraci. Kupní cena byla ze strany stěžovatelky hrazena v dohodnutých splátkách a plně zaplacena dne 29. 8. 2017. Stěžovatelka zakoupila vozidlo v dobré víře, že zaplacením kupní ceny k němu nabyde vlastnické právo.

10. Napadená usnesení podle stěžovatelky nedávají odpověď na otázku, z jakého důvodu bylo rozhodnuto o vydání předmětného vozidla v situaci, kdy jsou zde minimálně dva subjekty, které k němu uplatňují vlastnické právo. Již tato skutečnost brání přijetí závěru, podle něhož o vlastnickém právu vedlejší účastnice 1) není pochyb. Obě rozhodnutí postrádají řádné odůvodnění, zcela v nich absentuje hodnocení důkazů a jejich právní posouzení věci je zcela chybné a nemající základ ve skutkových zjištěních. Stěžovatelka přitom řádně doložila veškerou dokumentaci k nabytí vlastnického práva. Pakliže existovaly pochybnosti ohledně vlastnického práva k předmětnému vozidlu, policejní orgán je měl podle § 80 odst. 1 trestního řádu uložit do úschovy, a zamezit tak případným nezvratným škodám. V tomto ohledu stěžovatelka odkázala na několik nálezů Ústavního soudu, které se otázkou vydání věci zabývaly. Pochybení se měl policejní orgán dopustit i tím, že v rozporu s § 62 odst. 2 trestního řádu nebylo jím vydané usnesení doposud doručeno právní zástupkyni stěžovatelky.

IV. Průběh řízení před Ústavním soudem

11. Ústavní soud si vyžádal příslušný spisový materiál Policie České republiky a vyzval účastníky i vedlejší účastníky řízení, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti.

12. Městské státní zastupitelství v Praze (dále jen „městské státní zastupitelství“) ve svém vyjádření ze dne 7. 12. 2018 zopakovalo, že v posuzované věci nevznikly pochybnosti o tom, že vedlejší účastnice 1) je vlastnicí předmětného vozidla. Pokud jde o stěžovatelku, ta zakoupila předmětné vozidlo od společnosti Cihelková Group, a. s., která však nebyla jeho vlastníkem. Případnou škodu vzniklou hrazením kupní ceny a odebráním vozidla musí uplatnit v občanském soudním řízení. Městské státní zastupitelství postupovalo důsledně podle § 80 odst. 1 trestního řádu. Jestliže by mělo pochybnosti o vlastníku vozidla, vozidlo by bylo dáno do soudní úschovy.

13. Policejní orgán reagoval na výzvu Ústavního soudu přípisem ze dne 22. 11. 2018, v němž plně odkázal na jím vydané napadené usnesení.

14. Vedlejší účastnice 1) ve svém vyjádření ze dne 7. 12. 2018 uvedla důvody, pro které se domnívá, že nadále trvá zajišťovací převod vlastnického práva k předmětnému vozidlu. V tomto ohledu podrobně shrnula vývoj a obsah smluvního vztahu se společností Cihelková Group, a. s. Vyloučila možnost, že by stěžovatelce mohla svědčit dobrá víra, v souladu s níž by se mohla stát vlastnicí vozidla. Stěžovatelka si musela být vědoma uvedeného smluvního vztahu, a to přinejmenším kvůli tomu, že jednatel jejího právního předchůdce, společnosti Bořivoj, s. r. o., byl v inkriminované době členem představenstva společnosti Cihelková Group, a. s. Podle § 1111 občanského zákoníku navíc nepostačuje dobrá víra k tomu, aby došlo k nabytí vlastnického práva k věci od neoprávněného převodce, pokud skutečný vlastník prokáže, že věc pozbyl činem povahy úmyslného trestného činu.

Stěžovatelka si měla ověřit či zjistit správnost prohlášení posledně uvedené společnosti o vlastnictví vozidla v kupní smlouvě a zápis v technickém průkazu. Dosavadní rozhodnutí Ústavního soudu týkající se vydání věci nelze vykládat tak, že brání vydání věci vždy, když k ní další osoba uplatní právo. Je tomu tak pouze zpravidla. Ústavní stížnost stěžovatelky by podle vedlejší účastnice 1) měla být odmítnuta, případně zamítnuta jako nedůvodná.

15. Vedlejší účastník 2) se s ústavní stížností zcela ztotožnil. Ve svém vyjádření ze dne 17. 12. 2018 uvedl, že postup orgánů činných v trestním řízení považuje za chybný a v rozporu se zákonem. Sám nikdy vlastnické právo k předmětnému vozidlu neuplatňoval, neboť je užíval jen jako nájemce.

16. Na uvedená vyjádření reagovala stěžovatelka podáním ze dne 18. 1. 2019. V něm zdůraznila, že předmětem ústavní stížnosti není a ani nemůže být určení vlastnického práva k předmětnému vozidlu, o němž teprve rozhoduje obvodní soud. Předmětem ústavní stížnosti je pouze posouzení ústavnosti postupu orgánů činných v trestním řízení, které měly postupovat v rozporu s § 80 odst. 1 trestního řádu, a tím také v rozporu s právem stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Již jen obsáhlá argumentace vedlejší účastnice 1) prozrazuje, že posouzení vlastnického práva k předmětnému vozidlu je otázkou složitou, vyžadující provedení obsáhlého dokazování, jejíž hodnověrné zodpovězení může učinit pouze soud, a nikoli orgány činné v trestním řízení. Ty měly v případě pochybností o tom, komu právo náleží, uložit vozidlo do úschovy do doby rozhodnutí soudu. V žádném případě si tyto pochybnosti neměly posoudit a vyhodnotit samy.

17. Stěžovatelka je přesvědčena, že její dobrou víru v celou transakci dokládá řada skutečností, zejména fakt, že prodávající společnost Cihelková Group, a. s., vlastnictví vozidla prohlásila, což doložila technickým průkazem, a že stěžovatelka za vozidlo zaplatila tržní cenu. Nebyl důvod, aby si ověřovala či zjišťovala další skutečnosti. V době uzavření kupní smlouvy byl jednatelem právního předchůdce stěžovatelky vedlejší účastník 2), a nikoli někdejší jednatel společnosti Bořivoj, s. r. o., který v ní působil jen krátce a formálně z toho důvodu, že se jako advokát zabývá zakládáním kapitálových obchodních společností pro současné či budoucí klienty. Tato osoba ohledně předmětného vozidla nikdy nejednala a za společnost Cihelková Group, a. s., ani neuzavírala žádné smlouvy, které jsou předmětem policejního šetření. Rovněž není pravda, že by se vedlejší účastník 2) účastnil s jednatelem společnosti Cihelková Group, a. s., nějakého trestného jednání. Pouze se účastnil jednání ohledně koupě vozidla, které následně na základě nájemní smlouvy sám užíval. Druhá věta § 1111 občanského zákoníku na posuzovanou věc vůbec nedopadá. Skutečnost, že společnost Cihelková Group, a. s., měla překročit své smluvní oprávnění a povinnosti, ještě neznačí nic o tom, že byl spáchán trestný čin, na základě kterého by stěžovatelka pozbyla předmětné vozidlo. Ústavní stížnost je proto nadále důvodná. Stěžovatelka žádá, aby byl k řízení o ní připojen též spis obvodního soudu vedený pod sp. zn. 42 C 199/2018, v němž jsou založeny veškeré listiny zmiňované v ústavní stížnosti a tomto vyjádření.

18. Podle § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

19. Ústavní soud je příslušný k projednání návrhu. Přípustnost ústavní stížnosti proti zamítavému usnesení o stížnosti proti usnesení, kterým bylo podle § 80 odst. 1 trestního řádu rozhodnuto o vrácení nebo vydání věci, je dána z důvodu, že se tímto usnesením ukončuje dílčí část trestního řízení, jejímž předmětem bylo zajištění věci, přičemž toto usnesení slouží jako podklad k faktickému předání věci osobě v něm označené. Zákonnost tohoto rozhodnutí, které má v případě vrácení nebo vydání věci osobě, která k ní nemá právo, za následek pokračování stavu, kdy vlastník či jiná oprávněná osoba nemůže vykonávat svá práva, nelze přezkoumávat v žádné další fázi trestního řízení.

20. Uvedené závěry nejsou dotčeny skutečností, že usnesení o vrácení věci podle § 80 odst. 1 trestního řádu nemá z hlediska věcného či závazkového práva konstitutivní či deklaratorní povahu, a tudíž kdokoli, kdo tvrdí své právo k věci, jej může uplatnit v občanském soudním řízení [nález ze dne 23. 2. 2015 sp. zn. I. ÚS 2307/13 (N 41/76 SbNU 553); upozornit nutno na odlišná stanoviska soudce Pavla Varvařovského k nálezu ze dne 2. 7. 2003 sp. zn. IV. ÚS 395/02 (N 104/30 SbNU 465) a nálezu ze dne 15. 10. 2003 sp. zn. IV. ÚS 408/01 (N 118/31 SbNU 73), který poukazem na tyto skutečnosti odůvodňuje závěr o nepřípustnosti ústavní stížnosti]. V řízení o takovéto žalobě totiž soud nepřezkoumává předchozí postup orgánů činných v trestním řízení, a to přestože ve věcné rovině jím nepřímo může být zpochybněn jejich závěr o tom, které osobě svědčí právo k věci.

21. Za této situace stěžovatelka neměla k ochraně svých práv žádný další zákonný prostředek, což znamená, že v případě její ústavní stížnosti není dán důvod nepřípustnosti podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Tomu odpovídá i rozhodovací praxe Ústavního soudu, který v minulosti opakovaně přistoupil k věcnému přezkumu takovýchto rozhodnutí [nález ze dne 22. 10. 1998 sp. zn. IV. ÚS 325/98 (N 130/12 SbNU 239), nález ze dne 12. 8. 2002 sp. zn. I. ÚS 16/02 (N 103/27 SbNU 161), nález ze dne 27. 11. 2002 sp. zn. I. ÚS 178/01 (N 147/28 SbNU 335), nález sp. zn. IV. ÚS 395/02, nález sp. zn. IV. ÚS 408/01, nález sp. zn. I. ÚS 2307/13 a nález ze dne 20. 6. 2017 sp. zn. I. ÚS 3523/16 (N 105/85 SbNU 729)].

22. Zbývá dodat, že ústavní stížnost byla zároveň podána včas a osobou k tomu oprávněnou a splňuje i všechny zákonem stanovené náležitosti, včetně povinného zastoupení advokátem (§ 29 až 31 zákona o Ústavním soudu).

VI. Vlastní posouzení

23. Poté, co se Ústavní soud seznámil s argumentací stěžovatelky, napadenými usneseními a obsahem příslušného spisu vedeného u policejního orgánu, zhodnotil, že ústavní stížnost je důvodná.

24. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) přezkoumává rozhodnutí či postup orgánů veřejné moci jen z toho hlediska, zda jimi nedošlo k porušení ústavně zaručených základních práv a svobod.

25. Napadenými usneseními bylo podle § 80 odst. 1 trestního řádu rozhodnuto, že se vedlejší účastnici 1) vydá motorové vozidlo, jež policejnímu orgánu vydal vedlejší účastník 2) z důvodu, že šlo o věc důležitou pro trestní řízení. Vedlejší účastník 2) užíval předmětné vozidlo jako nájemce na základě nájemní smlouvy uzavřené se stěžovatelkou, která se na základě kupní smlouvy uzavřené se společností Cihelková Group, a. s., považovala za vlastníka vozidla. Vedlejší účastnice 1) dovozovala své vlastnické právo k vozidlu ze smlouvy o úvěru uzavřené se společností Cihelková Group, a. s., na jejímž základě došlo k zajišťovacímu převodu vlastnického práva až do doby, než bude úvěr poskytnutý této společnosti splacen.

26. Stěžovatelka spatřuje porušení svého základního práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny v tom, že o vydání předmětného vozidla vedlejší účastnici 1) bylo rozhodnuto, aniž by k tomu byly splněny zákonné podmínky. Vydání totiž měla bránit skutečnost, že vlastnické právo k vozidlu uplatňovala také stěžovatelka.

27. Podle § 80 odst. 1 trestního řádu, není-li věci, která byla vydána nebo odňata, k dalšímu řízení už třeba a nepřichází-li v úvahu její propadnutí nebo zabrání, vrátí se tomu, kdo ji vydal nebo komu byla odňata. Jestliže na ni uplatňuje právo osoba jiná, vydá se tomu, o jehož právu na věc není pochyb. Při pochybnostech se věc uloží do úschovy a osoba, která si na věc činí nárok, se upozorní, aby jej uplatnila v řízení ve věcech občanskoprávních. Pokud osoba, která má na věc právo, ji přes opakovanou výzvu nepřevezme, bude věc prodána a částka za ni stržená bude uložena do úschovy soudu; věc bezcenná se zničí.

28. Jak již bylo naznačeno výše, vrácení nebo vydání zajištěné věci podle § 80 odst. 1 trestního řádu osobě, která není jejím vlastníkem ani k ní nemá jiné právo, znamená na straně jejího vlastníka či jiné oprávněné osoby, že stát svým postupem založil přinejmenším dočasnou překážku výkonu jejich práv. Tím, že věc nebyla uložena do úschovy, se navíc neuplatní související zákonná úprava omezující nakládání s ní. Místo toho bude mít věc v dispozici jiná osoba. Nelze přitom vyloučit, že v mezidobí dojde ze strany této osoby ke zcizení věci nebo jinému jednání, které její vrácení nenávratně znemožní (srov. nález sp. zn. IV. ÚS 325/98). Za účelem zamezení tomuto neodčinitelnému následku stanoví § 80 odst. 1 trestního řádu povinnost orgánů činných v trestním řízení zkoumat, zda v případě, kdy právo k věci uplatňuje i jiná osoba než ta, která věc vydala nebo které byla odňata, lze zjistit vlastníka věci či osoby mající k ní právo bez rozumných pochybností. Pokud by tyto pochybnosti existovaly, věc musí být předána do úschovy a osoby uplatňující k ní své právo by měly toto právo uplatnit v občanském soudním řízení. Relevantní pochybnosti jsou dány vždy, jestliže k věci uplatňuje právo i jiná osoba, případně osoby, než ta, která ji vydala nebo které byla odňata, a skutečnosti, od nichž jednotlivé osoby odvíjí své právo, nejsou zjevně nezpůsobilé takovéto právo založit (nález sp. zn. IV. ÚS 395/02). Vrácení nebo vydání věci navzdory takovéto pochybnosti by mělo za následek nejen nezákonnost takovéhoto rozhodnutí, ale v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny také odepření právní ochrany vlastnického práva dotčené osoby, kterou předpokládá čl. 11 odst. 1 Listiny.

29. Pro posouzení ústavní stížnosti byl určující závěr státní zástupkyně o neexistenci relevantních pochybností ohledně vlastnického práva vedlejší účastnice 1) k předmětnému vozidlu. V tomto ohledu Ústavní soud posoudil, zda tento závěr byl náležitě odůvodněn a zda není v extrémním rozporu se skutkovými zjištěními učiněnými orgány činnými v trestním řízení.

30. Požadavek náležitého odůvodnění představuje jednu z ústavních záruk spravedlivého procesu, vyplývající zejména z čl. 36 odst. 1 Listiny [nález ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257), nález ze dne 11. 2. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 1/03 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.)]. Odůvodnění rozhodnutí musí účastníkům řízení umožňovat seznatelnost úvah, jež byly relevantní pro přijetí určitého rozhodnutí, a tím také jeho přezkoumatelnost z hlediska zákonnosti a věcné správnosti. Nezbytný rozsah odůvodnění se vždy odvíjí od předmětu řízení a povahy rozhodnutí, jakož i od návrhů a argumentů uplatněných účastníky řízení, s kterými se příslušný orgán veřejné moci musí adekvátně vypořádat [srov. usnesení ze dne 25. 10. 1999 sp. zn. IV. ÚS 360/99 (U 68/16 SbNU 363), nález ze dne 22. 9. 2009 sp. zn. III. ÚS 961/09 (N 207/54 SbNU 565)].

31. Pokud jde o vlastní skutková zjištění a na ně navazující právní závěry, jež jsou obsaženy v odůvodnění soudního rozhodnutí, tyto nesmí být projevem libovůle. Skutková zjištění musí být výsledkem takového hodnocení provedených důkazů, které je logicky správné a v souladu s jejich obsahem, jednotlivě i ve vzájemných souvislostech. Právní hodnocení se pak musí vztahovat k takto učiněným skutkovým zjištěním a nesmí být s nimi v rozporu. Rozpor mezi provedenými důkazy a skutkovými zjištěními nebo mezi skutkovými zjištěními a právními závěry soudu by měl za následek porušení základního práva účastníka řízení, jestliže by šlo o rozpor „extrémní“ neboli zpochybňující výsledek řízení [nález ze dne 3. 11. 1994 sp. zn. III. ÚS 150/93 (N 49/2 SbNU 87), nález sp. zn. III. ÚS 84/94].

32. Z napadených rozhodnutí vyplývá, že státní zástupkyně ani policejní orgán vůbec nehodnotily skutečnosti, z nichž stěžovatelka dovozovala své vlastnické právo, a to přestože tyto skutečnosti jsou v napadených usneseních shrnuty. Za relevantní považovaly pouze to, že v rámci smlouvy o úvěru byl sjednán zajišťovací převod vlastnického práva k předmětnému vozidlu ve prospěch vedlejší účastnice 1) a že společnost Cihelková Group, a. s., tento úvěr doposud nesplatila. Přehlédly však tvrzení stěžovatelky, že byla v dobré víře ohledně vlastnického práva společnosti Cihelková Group, a. s., k předmětnému vozidlu, pročež se na

základě s ní uzavřené kupní smlouvy sama mohla stát jeho vlastníkem. Úlohou policejního orgánu ani státní zástupkyně nebylo postavit najisto, kdo z těchto subjektů má právo k věci. Jejich závěr, že o právu vedlejší účastnice 1) není pochyb, nicméně neobstojí, neboť je v extrémním rozporu se zjištěními, že společnost Cihelková Group, a. s., uzavřela se stěžovatelkou, respektive jejím právním předchůdcem, kupní smlouvu ohledně předmětného vozidla, že v době jejího uzavření byla tato společnost jako jeho vlastník v registru silničních vozidel a že stěžovatelka zaplatila sjednanou kupní cenu. Tyto skutečnosti činí závěr o tom, že je vlastníkem předmětného vozidla, možným, byť nikoli jistým či zjevným, a zakládají tak relevantní pochybnost o tom, komu svědčí právo k tomuto vozidlu.

33. Státní zástupkyně a policejní orgán rozhodly o vydání věci vedlejší účastnici 1) navzdory tomu, že k ní uplatňovala vlastnické právo také stěžovatelka, čímž se s ohledem na výše uvedené dopustily nejen porušení § 80 odst. 1 trestního řádu, ale současně tím odepřely její právo, aby se podle čl. 36 odst. 1 Listiny zákonným způsobem domáhala soudní či jiné právní ochrany jí tvrzeného vlastnického práva. Tím není řečeno, že stěžovatelka je vlastníkem předmětného vozidla. Konečnou odpověď na otázku, kdo je jeho vlastníkem, mohou dát až soudy v probíhajícím občanském soudním řízení o žalobě stěžovatelky o určení vlastnického práva k předmětnému vozidlu.

VII. Závěr

34. Z těchto důvodů Ústavní soud shledal ústavní stížnost stěžovatelky důvodnou, podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jí vyhověl (výrok I) a napadená usnesení podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil (výrok II). Tento nález nezakládá orgánům činným v trestním řízení oprávnění znovu zajistit předmětné vozidlo toliko z důvodu, že napadenými usneseními došlo k porušení základních práv stěžovatelky, ani neumožňuje rozhodnout o jeho uložení do úschovy, neboť předmětné vozidlo již není zajištěno. Význam tohoto nálezu lze vedle satisfakční funkce vyslovení porušení základního práva nebo svobody spatřovat v tom, že může být podkladem pro uplatnění nároku na náhradu škodu vůči státu, budou-li k tomu splněny i ostatní zákonem stanovené podmínky. Návrh stěžovatelky na odklad vykonatelnosti napadených usnesení podle § 79 odst. 2 zákona o Ústavním soudu se stal přijetím tohoto nálezu bezpředmětným. Ústavní soud o něm proto samostatně nerozhodoval.

Č. 73
Použitelnost důkazu výpovědí spoluobviněného učiněnou v přípravném řízení (sp. zn. II. ÚS 3585/18 ze dne 29. dubna 2019)

Výpověď spoluobviněného učiněnou v přípravném řízení je možné přečíst a použít jako podklad pro rozhodnutí o vině jen tehdy, měl-li spoluobviněný, který je touto výpovědí usvědčován, nebo jeho obhájce možnost se tohoto procesního úkonu zúčastnit.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka, soudkyně zpravodajky Kateřiny Šimáčkové a soudce Ludvíka Davida o ústavní stížnosti stěžovatelky L. L., zastoupené JUDr. Lubomírem Málkem, advokátem, se sídlem Horní 6, Havlíčkův Brod, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 7. 2018 č. j. 6 Tdo 649/2018-107, proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 7. 11. 2017 č. j. 13 To 408/2017-2452 a proti rozsudku Okresního soudu v Havlíčkově Brodě ze dne 20. 6. 2017 č. j. 1 T 171/2015-2276, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Hradci Králové a Okresního soudu v Havlíčkově Brodě jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 24. 7. 2018 č. j. 6 Tdo 649/2018-107, rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 7. 11. 2017 č. j. 13 To 408/2017-2452 a rozsudkem Okresního soudu v Havlíčkově Brodě ze dne 20. 6. 2017 č. j. 1 T 171/2015-2276 byla porušena práva stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a na obhajobu zaručené čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto v částech vztahujících se ke stěžovatelce ruší.

Odůvodnění

I. Předchozí průběh řízení a argumentace stran

1. Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti namítá, že napadenými rozhodnutími soudů bylo porušeno její právo na právní pomoc garantované čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo na obhajobu zaručené čl. 40 odst. 3 Listiny a čl. 6 odst. 3 písm. b) a c) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Stěžovatelka byla odsouzena napadeným rozsudkem okresního soudu za spolupachatelství zločinu krádeže podle § 205 odst. 1 písm. b), odst. 2 a odst. 4 písm. a), c) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní zákoník“) za zvlášť závažný zločin účasti na organizované zločinecké skupině podle § 361 odst. 1 alinea druhá trestního zákoníku a přečinu krádeže podle § 205 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku, čehož se dopustila opakovanými krádežemi traktorů společně s ostatními spoluobviněnými, k tříletému trestu odnětí svobody; současně okresní soud uložil stěžovatelce povinnost nahradit škodu. Krajský soud napadeným rozsudkem zrušil rozsudek okresního

soudu a stěžovatelku odsoudil za zločin krádeže podle § 205 odst. 1 písm. b) a odst. 4 písm. a), c) trestního zákoníku a přečin poškození cizí věci podle § 228 odst. 1 trestního zákoníku k úhrnnému trestu odnětí svobody v délce dvou let a uložil jí nahradit způsobenou škodu. Nejvyšší soud napadeným usnesením odmítl dovolání stěžovatelky.

3. V přípravném řízení v tomto trestním řízení byla stěžovatelka dne 31. 7. 2014 obviněna pro přečin krádeže podle § 205 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku a dne 24. 10. 2014 byla obviněna pro zločin krádeže podle § 205 odst. 1 písm. b) a odst. 4 trestního zákoníku a pro zvlášť závažný zločin účasti na organizované skupině podle § 361 odst. 1 trestního zákoníku. Dne 11. 6. 2014 byla stěžovatelka vyslechnuta jako podezřelá, dne 12. 6. 2014 pak jako svědkyně. Spoluobviněný R. N. byl v přípravném řízení vyslýchán 24. 6. 2014, 25. 7. 2014 a 30. 12. 2014, spoluobviněný J. Š. pak 12. 6. 2014 a 2. 7. 2014. Obecné soudy v napadených rozsudcích založily svá rozhodnutí o vině stěžovatelky na výpovědích spoluobviněných z přípravného řízení, které byly učiněné před obviněním stěžovatelky (srov. napadený rozsudek okresního soudu, str. 31, nebo napadený rozsudek krajského soudu, kde na str. 27 krajský soud přímo cituje výpověď J. Š. ze dne 2. 7. 2014 a uvádí ji jako hlavní důvod, proč argumenty vznášené stěžovatelkou nemohou obstát).

4. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá porušení svého práva na obhajobu a na právní pomoc, neboť byly u soudu čteny výpovědi spoluobviněných pořízené v přípravném řízení, u kterých stěžovatelka ani její právní zástupce nemohli být přítomni, jelikož stěžovatelka v době jejich konání nebyla obviněna. Výpovědi byly podle stěžovatelky mylně čteny podle § 207 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní řád“), přičemž podle stěžovatelky mělo být postupováno podle § 212 odst. 1 trestního řádu, tedy tyto výpovědi mohly být pouze předestřeny. Stěžovatelka namítá, že přestože byly tyto svědecké výpovědi provedeny nezákonně, tak z nich soud vycházel při posuzování viny stěžovatelky; stěžovatelka se přitom domnívá, že se jednalo o jediné důkazy vůči její osobě.

5. K ústavní stížnosti se vyjádřily obecné soudy jako účastníci řízení. Okresní soud ve svém vyjádření plně odkázal na svůj rozsudek. Krajský soud zdůraznil, že v důsledku změny výpovědí některých spoluobviněných bylo u hlavního líčení nutné přečíst některé dřívější výpovědi z přípravného řízení podle § 207 odst. 2 trestního řádu, a zdůraznil, že výpovědi spoluobžalovaných z přípravného řízení nebyly jedinými důkazy, na nichž by byl založen výrok o vině stěžovatelky. Nejvyšší soud ve svém vyjádření odkázal na své rozhodnutí, zejména na body, ve kterých vyložil, proč je třeba části argumentace stěžovatelky k použití výpovědí spoluobviněných z doby před jejím obviněním přiznat oprávněnost. Nejvyšší soud však zároveň není názoru, že je namístě stěžovatelce vyhovět; naopak se domnívá, že místo zadržení stěžovatelky, zjištění existence fingované smlouvy, výpověď spoluobviněného ze dne 30. 12. 2014, které byl obhájce stěžovatelky přítomný, a další důkazy svědčí bezpochybně o vině stěžovatelky. Nejvyšší soud také poukazuje na skutečnost, že není jasné, k jakým skutečnostem by měly být případné dotazy obhájce stěžovatelky zaměřeny, pokud by mu bylo umožněno se výslechů zúčastnit. Tato vyjádření nebyla zasílána stěžovatelce, neboť její případná replika by k věci nic nového nepřinesla.

II. Hodnocení Ústavního soudu

6. Ústavní soud na základě ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí a vyjádření účastníků dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

7. Stěžovatelka vznáší jedinou námitku: Je názoru, že protokoly o výpovědích spoluobviněných, které byly učiněny před sdělením obvinění stěžovatelce, nemohou být základem pro rozhodnutí o její vině.

8. Stěžovatelka se tak v mnohém domáhá zacházení, kterého by se jí dostalo, pokud by řízení bylo vedeno pouze proti ní; v takovém případě by nebylo možné číst protokoly

o výpovědích svědků, kterých se obviněný nebo obhájce neměli možnost zúčastnit vyjma zákonných výjimek. Stěžovatelce však tato práva nebyla poskytnuta. Obecné soudy svá rozhodnutí o vině stěžovatelky založily na výpovědích spoluobviněných, které byly učiněny před sdělením obvinění stěžovatelce. Stěžovatelka se tak nemohla zúčastnit těchto výslechů a nemohla spoluobviněným klást otázky v průběhu těchto výslechů. Na tom nemůže nic změnit skutečnost, že měla možnost jim klást otázky později.

9. Tento postup soudů byl v rozporu s judikaturou Ústavního soudu, který se k této otázce opakovaně vyjádřil [nález sp. zn. II. ÚS 297/04 ze dne 18. 4. 2006 (N 84/41 SbNU 97) a nález sp. zn. II. ÚS 175/06 ze dne 19. 6. 2007 (N 98/45 SbNU 389); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz].

10. Protokol o dřívější výpovědi obžalovaného je podle citované judikatury možné přečíst jen tehdy, když se jedná v nepřítomnosti obžalovaného, když obžalovaný odepře vypovídat anebo když se objeví podstatné rozpory mezi jeho dřívější výpovědí a jeho údaji při hlavním líčení a byl-li výslech proveden po sdělení obvinění způsobem odpovídajícím ustanovením trestního řádu (§ 207 odst. 2 trestního řádu).

11. Trestní řád však obsahuje v ustanovení § 212 zvláštní úpravu pro situace, kdy se dřívější výpověď svědka nebo spoluobviněného učiněná v přípravném řízení, tedy před zahájením trestního stíhání vůči jedné z dotčených osob, odlišuje od jeho výpovědi učiněné v rámci hlavního líčení. Toto ustanovení stanoví, že „odchyluje-li se svědek nebo spoluobviněný v podstatných bodech od své dřívější výpovědi a nejde-li o případy uvedené v ustanovení § 211 odst. 3 nebo o výpověď provedenou jako neodkladný nebo neopakovatelný úkon podle § 158a, může mu být protokol o jeho výslechu z přípravného řízení, u nějž nebyla obhájci poskytnuta možnost, aby mu byl přítomen, anebo jeho příslušné části některou ze stran nebo předsedou senátu pouze předestřeny k vysvětlení rozporů v jeho výpovědích, aby soud mohl v rámci volného hodnocení důkazů posoudit věrohodnost a pravdivost jeho výpovědi učiněné v hlavním líčení“. Ústavností ustanovení § 212 trestního řádu a jeho interpretací se Ústavní soud v minulosti detailně zabýval [nález sp. zn. Pl. ÚS 44/03 ze dne 5. 4. 2005 (N 73/37 SbNU 33; 249/2005 Sb.].

12. Trestní řád stanoví následně v § 212 odst. 2 trestního řádu, jaký vliv může mít předestřený protokol na rozhodnutí o vině: „Protokol o výpovědi, který byl předestřen, nemůže být podkladem výroku o vině obviněného, a to ani ve spojení s jinými ve věci provedenými důkazy.“

13. S ohledem na shora uvedené je nutno rozlišovat situace, kdy budou existovat odchylky ve výpovědi svědka, a situace, kdy odchylky budou ve výpovědi spoluobviněného. K tomuto závěru vede Ústavní soud skutečnost, že § 211 odst. 3 trestního řádu i § 158a trestního řádu obsahují bližší úpravu jen ve vztahu ke svědkům, avšak nikoli ve vztahu k spoluobviněným.

14. Pokud se tedy výpověď svědka u hlavního líčení v podstatných bodech odchyluje od výpovědi tohoto svědka učiněné v přípravném řízení a byla-li učiněna jako neodkladný a neopakovatelný úkon za splnění podmínek § 158a trestního řádu – na návrh státního zástupce a za účasti soudce, který v takovém případě odpovídá za zákonnost provedení tohoto výslechu – je možné takovou výpověď při hlavním líčení přečíst a použít jako podklad pro rozhodnutí o vině. Stejný závěr platí, i pokud výpověď z přípravného řízení odpovídá požadavkům § 211 odst. 3 trestního řádu – tedy proběhl-li výslech v souladu s trestním řádem a a) obhájce nebo obviněný měl možnost se tohoto dřívějšího výslechu zúčastnit a klást vyslýchanému otázky, nebo b) bylo-li zjištěno, že taková osoba byla předmětem násilí, zastrašování, podplácení či příslibů jiných výhod a tak vedena k tomu, aby nevypovídala nebo vypovídala křivě, anebo c) byl-li obsah výpovědi ovlivněn průběhem výslechu v hlavním líčení, zejména v důsledku chování obžalovaného nebo přítomné veřejnosti.

15. Jde-li o výpověď spoluobviněného, nelze se na výše popsané výjimky odvolat, neboť odchyluje-li se spoluobviněný v podstatných bodech od své dřívější výpovědi, může mu být protokol o jeho výslechu z přípravného řízení, u něhož nebyla obhájci poskytnuta možnost, aby mu byl přítomen, anebo jeho příslušné části některou ze stran nebo předsedou senátu pouze předestřeny k vysvětlení rozporů v jeho výpovědích (shodně i ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, § 212, bod 3, poslední odstavec). Výpověď spoluobviněného učiněnou v přípravném řízení je tedy možné přečíst a použít jako podklad pro rozhodnutí o vině jen tehdy, měl-li spoluobviněný, který je touto výpovědí usvědčován, nebo jeho obhájce možnost se tohoto procesního úkonu zúčastnit [srov. nález sp. zn. II. ÚS 297/04 ze dne 18. 4. 2006 (N 84/41 SbNU 97) a nález sp. zn. II. ÚS 175/06 ze dne 19. 6. 2007 (N 98/45 SbNU 389)].

16. Pokud však soudy použijí výpověď spoluobviněného učiněnou v přípravném řízení pro rozhodnutí o vině, aniž by spoluobviněný, který je touto výpovědí usvědčován (nebo jeho obhájce), měl možnost se výpovědi zúčastnit, tak se takové rozhodnutí stává méně důvěryhodným; obviněný je totiž usvědčován na základě důkazů, ke kterým se nemohl vyjádřit, resp. které nemohl přímo konfrontovat. Podstata použití takové výpovědi, zejména pokud jsou spoluobvinění vyslýcháni i v průběhu hlavního líčení, spočívá ve skutečnosti, že soud nevěří výpovědi učiněné v průběhu hlavního líčení před soudem; naopak věří té, která byla učiněna v přípravném řízení. O to důvěryhodnější však musí být právě ta původní výpověď, jelikož jí soud přikládá výrazně větší váhu než té, která byla provedena v hlavním líčení a která naplňuje principy bezprostřednosti a ústnosti. I proto zákonodárce stanovil, že takovou výpověď lze spoluobviněnému pouze předestřít a taková výpověď nemůže být podkladem pro výrok o vině, a to ani ve spojení s jinými ve věci provedenými důkazy.

17. Ústavní soud neshledal důvod, proč by se měl od své výše zmíněné judikatury odchýlit. Vina stěžovatelky byla shledána na základě výslovných odkazů na výpovědi spoluobviněných učiněných v přípravném řízení, kterých se stěžovatelka neměla možnost zúčastnit a vyjádřit se k nim, a které tedy nebylo možné číst s účinností vůči stěžovatelce a založit na nich vinu stěžovatelky.

18. Nejvyšší soud v napadeném usnesení (body 17 a 18) rekapituluje, že soudy nepostupovaly podle trestního řádu, když přečetly výpovědi spoluobviněných (s výjimkou výpovědi spoluobviněného N. ze dne 30. 12. 2014, které byla přítomna obhájkyně stěžovatelky). Nejvyšší soud v napadeném usnesení dále vypočítává důkazy, které dokazují vinu stěžovatelky (bod 18). Podobně činí i ve svém vyjádření. Sám však přiznává, že si je „vědom, že i na tuto argumentaci logických závěrů, která v rámci hodnocení důkazů soudy nižších stupňů nezazněla, je obhajoba připravena uvést řadu skutečností“ (bod 18 napadeného usnesení). Nejvyšší soud se tedy domnívá, že při komplexním posuzování použitelných důkazů jsou závěry soudů nižších stupňů o vině stěžovatelky jasně a logicky odůvodněny v rozhodnutích nižších soudů, a to i pokud se zohlední skutečnost, že předmětné výpovědi mohly být pouze předestřeny.

19. S tímto závěrem Nejvyššího soudu Ústavní soud nemůže souhlasit, byť je skutková argumentace Nejvyššího soudu v mnohém přesvědčivá. Krajský soud založil svoji argumentaci ohledně viny stěžovatelky primárně na výpovědích spoluobviněných z přípravného řízení před obviněním stěžovatelky; dále potvrdil argumentaci okresního soudu, přičemž „pokud vycházel z podrobného vylíčení trestné činnosti ve výpovědích z přípravného řízení, nelze podle názoru odvolacího soudu mít za to, že by takto provedené hodnocení důkazů bylo nezákonné“ (napadený rozsudek krajského soudu, str. 27). Pokud tedy nalézací i odvolací soud zakládaly svá rozhodnutí o vině stěžovatelky primárně na skutečnostech, které nemohly být podkladem výroku o vině stěžovatelky, a to ani ve spojení s jinými provedenými důkazy, nemůže tuto vadu zhojit Nejvyšší soud předložením alternativního odůvodnění o tom, proč bylo namístě shledat vinu stěžovatelky, zvláště pokud sám uvádí, že obhajoba by byla

připravena oponovat tomuto odůvodnění, které u nižších soudů nezaznělo. Naopak takový postup Nejvyššího soudu by porušoval zákaz překvapivosti. Založily-li okresní i krajský soud svá rozhodnutí na určitém uceleném řetězu důkazů a Nejvyšší soud důkazy jimi považované za zásadní nepřipustil, uspořádal nový řetěz důkazů a bez provedení jakýchkoli důkazů, aniž umožnil účastníkům vznášet námitky proti novému řetězu důkazů (zejména pokud připustil, že i jeho konstrukci lze oponovat) či podat opravný prostředek proti takovému rozhodnutí, pak soudy porušily právo stěžovatelky na obhajobu zaručené čl. 40 odst. 3 Listiny a právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

III. Závěr

20. Výše naznačeným postupem, kdy obecné soudy vycházely při rozhodnutí o vině stěžovatelky z výpovědí, na kterých tento výrok nemohly založit, soudy porušily právo stěžovatelky na obhajobu v trestním řízení dle čl. 40 odst. 3 Listiny a právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud z těchto důvodů podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil usnesení Nejvyššího soudu a rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové, a to pouze v částech vztahujících se ke stěžovatelce.

21. Okresní soud se tak bude muset nově zabývat vinou stěžovatelky, přičemž případný výrok o vině stěžovatelky nebude moci založit, a to ani ve spojení s jinými ve věci provedenými důkazy, na výpovědích spoluobviněných, které proběhly před sdělením obvinění stěžovatelce.

Č. 74
Povinnost vykládat zákonnou úpravu ochranné ambulantní léčby způsobem šetřícím podstatu a smysl práva na nedotknutelnost osoby (sp. zn. II. ÚS 2843/18 ze dne 30. dubna 2019)

Ochranné léčení vykonávané formou ambulantní péče je zásahem do ústavně zaručeného práva na nedotknutelnost osoby podle čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, proto jeho zákonná úprava musí být vykládána restriktivně způsobem šetřícím podstatu a smysl tohoto základního práva. Nabytím účinnosti zákona č. 150/2016 Sb. dne 1. 7. 2016 nedošlo u osoby, které bylo ambulantní ochranné léčení uloženo před, a u které zároveň trvalo i po nabytí účinnosti tohoto zákona, *ex lege* k jeho automatickému prodloužení nad rámec lhůty výslovně stanovené v soudním rozhodnutí, a to i s přihlédnutím k tomu, že takovéto stanovení lhůty vytvořilo dotčené osobě legitimní očekávání, jak bude veřejná moc dále postupovat.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka, soudkyně zpravodajky Kateřiny Šimáčkové a soudce Ludvíka Davida o ústavní stížnosti stěžovatele M. R., zastoupeného Mgr. Davidem Zahumenským, advokátem, se sídlem Krkoškova 748/28, Brno, proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 26. června 2018 č. j. 8 To 215/2018-242 a usnesení Městského soudu v Brně ze dne 16. května 2018 č. j. 4 Nt 51/2014-220, za účasti Krajského soudu v Brně a Městského soudu v Brně jako účastníků řízení a Krajského státního zastupitelství v Brně a Městského státního zastupitelství v Brně jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 26. června 2018 č. j. 8 To 215/2018--242 bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatele na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí zaručené článkem 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

IV. Náhrada nákladů řízení se stěžovateli nepřiznává.

Odůvodnění

I. Předchozí průběh řízení a vymezení věci

1. Stěžovatel se ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví uvedeného usnesení Krajského soudu v Brně (dále jen „krajský soud“) a usnesení Městského soudu v Brně (dále též jen „městský soud“), neboť se domnívá, že jimi byla porušena jeho ústavně zaručená základní práva a svobody, a to právo na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí ve smyslu čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo na respektování soukromého a rodinného života ve smyslu čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Stěžovatel byl rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 21. 8. 2013 sp. zn. 10 T 26/13 zproštěn obžaloby, která byla proti němu vznesena pro přečiny krádeže a násilí proti úřední osobě, a současně mu bylo uloženo psychiatrické ústavní ochranné léčení vykonávané formou lůžkové péče (dále jen „ústavní ochranné léčení“). Stěžovatel se měl protiprávního jednání dopustit v roce 2011 v souvislosti s nahlížením do spisové dokumentace, která o něm byla na správním úřadě vedena ve věci dávek v hmotné nouzi. Při oprávněném nahlížení do spisové dokumentace přitom jednu z jejích částí měl odcizit. Tu ihned na místě předal své sestře, která ji uložila do kabelky. Na následné výzvy úřednice k navrácení odcizené části spisu nereagovali, načež mezi nimi navzájem došlo k fyzické potyčce. Při ní sestra stěžovatele jednu z úřednic, která se snažila zamezit zcizení části spisového materiálu, měla poranit. Fyzicky napadená úřednice utrpěla pohmoždění tváře a poškození krční páteře. Jiné úřednici mezitím stěžovatel znemožňoval v jejím úsilí své kolegyni pomoci tím, že fyzicky bránil v otevření dveří z kanceláře na chodbu, kde se incident odehrával. Měl se pokoušet také odcizit zbytek spisové dokumentace. Jak stěžovatel, tak i jeho sestra výše uvedené skutečnosti popírají a společně s obviněním je považují za vykonstruované.

3. Dne 3. 3. 2014 podal stěžovatel návrh na změnu formy ochranného léčení na ochranné léčení vykonávané formou ambulantní péče (dále jen „ambulantní ochranné léčení“). Městský soud tomuto návrhu usnesením ze dne 29. 4. 2014 č. j. 4 Nt 51/2014-95 vyhověl. Následně bylo usnesením Městského soudu v Brně ze dne 11. 4. 2016 č. j. 4 Nt 51/2014-135 ambulantní ochranné léčení stěžovatele prodlouženo o 1 rok, tedy do dne 11. 4. 2017. O prodloužení ambulantního ochranného léčení bylo rozhodnuto podle ustanovení § 99 odst. 6 trestního zákoníku ve znění zákona č. 330/2011 Sb. Jeho část, která je pro tento případ podstatná, zní takto: „Ochranné léčení potrvá, dokud to vyžaduje jeho účel, nejdéle však dvě léta; nebude-li v této době léčba ukončena, rozhodne soud před skončením této doby o jejím prodloužení, a to i opakovaně, vždy však nejdéle o další dvě léta; jinak rozhodne o propuštění z ochranného léčení.“

4. Dne 1. 7. 2016, tedy v průběhu trvání ambulantního ochranného léčení, nabyl účinnosti zákon č. 150/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále také „novelizující zákon“ či také „novela“). Tento zákon se dotkl i výše citovaného ustanovení trestního zákoníku. Ustanovení § 99 odst. 6 trestního zákoníku ve znění zákona č. 150/2016 Sb. uvádí následující: „Ochranné léčení trvá, dokud to vyžaduje jeho účel. Ústavní ochranné léčení trvá nejdéle dvě léta; nebude-li v této době léčba ukončena, rozhodne soud před skončením této doby o jejím prodloužení, a to i opakovaně, vždy však nejdéle o další dvě léta; jinak rozhodne o propuštění z ochranného léčení nebo o změně ústavního léčení na léčení ambulantní, ledaže má pachatel vinu na tom, že soud v uvedené době nemohl rozhodnout; v takovém případě soud rozhodne bezodkladně po odpadnutí překážky bránící rozhodnutí.“

5. Dne 12. 4. 2017 požádal městský soud stěžovatelova ošetřujícího lékaře MUDr. Ivana Weinbergera o sdělení, zda nadále trvají důvody pro uložení ambulantního ochranného léčení. Ten ve své odpovědi, doručené soudu dne 9. 5. 2017, doporučil jeho ukončení. Na základě tohoto návrhu městský soud nařídil vypracování znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, za účelem zjištění zdravotního stavu stěžovatele a důvodnosti dalšího trvání ambulantního ochranného léčení. K tomu byl přibrán soudní znalec doc. MUDr. Jaroslav Zvěřina, CSc., který byl pro nesoučinnost ze strany stěžovatele dne 26. 1. 2018 nahrazen soudní znalkyní MUDr. Evou Čermákovou. Na pozdějším veřejném zasedání dne 16. 5. 2018 městský soud návrh na ukončení ambulantního ochranného léčení usnesením zamítl. Toto usnesení, které stěžovatel napadá ústavní stížností, bylo vydáno více

než rok poté, co mělo podle rozhodnutí stejného soudu ze dne 11. 4. 2016 dojít ke skončení ambulantního ochranného léčení uplynutím doby. To podle výkladu zaujatého městským soudem v usnesení ze dne 16. 5. 2018 však i po uplynutí této doby nadále trvalo. K jeho prodloužení mělo totiž podle tohoto soudu dojít *ex lege* výše uvedenou změnou právní úpravy. V důsledku toho nebylo potřeba vydávat samostatné soudní rozhodnutí, kterým by bylo ambulantní ochranné léčení přede dnem 11. 4. 2016 prodlouženo.

6. Proti usnesení městského soudu ze dne 16. 5. 2018 podal stěžovatel stížnost ke krajskému soudu. Ten ji však napadeným usnesením podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu zamítl jako nedůvodnou.

II. Argumentace účastníků a vedlejších účastníků řízení

7. V ústavní stížnosti stěžovatel namítá, že oběma napadenými usneseními bylo nesprávně rozhodnuto o neukončení ambulantního ochranného léčení, jelikož v době rozhodování obecných soudů již toto léčení netrvalo. Stěžovatel se neztotožňuje s výkladem obecných soudů, podle kterých je na základě provedené právní změny nutno na dříve uložené ambulantní ochranné léčení *ex lege* nahlížet jako na uložené podle jeho účelu bez přesného vymezení dne jeho skončení.

8. Stěžovatel má též za to, že v jeho případě navíc ani nejsou dány faktické důvody pro další trvání ambulantního ochranného léčení, a návrh na jeho ukončení proto neměl být zamítnut. Obecné soudy podle stěžovatele založily své závěry o důvodnosti dalšího trvání ambulantního ochranného léčení zcela nekriticky pouze na závěrech znaleckého posudku MUDr. Evy Čermákové ze dne 30. 3. 2018. Tento znalecký posudek přitom podle stěžovatele neprokázal splnění zákonných podmínek pro důvodnost trvání ambulantního ochranného léčení, přičemž jeho závěry byly nedostatečně odůvodněny a nepodepřeny jakýmikoliv úsudky o nebezpečnosti stěžovatele. Tento argument stěžovatel v ústavní stížnosti uvádí pouze jako podpůrný, tedy pro případ, že by se Ústavní soud neztotožnil s jeho první námitkou.

9. Stěžovatel taktéž v souladu s ustanovením § 83 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) žádá o náhradu nákladů zastoupení před Ústavním soudem, a to v celkové výši 8 228 Kč.

10. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili účastníci řízení, krajský soud a městský soud jako účastníci řízení a krajské státní zastupitelství a městské státní zastupitelství jako vedlejší účastníci řízení. Jejich vyjádření však neobsahovala žádné nové závažné skutečnosti či argumenty relevantní pro posouzení ústavní stížnosti. Ústavní soud z nich proto ve svém rozhodnutí nevycházel, proto nebyla stěžovateli zaslána k replice.

III. Hodnocení Ústavního soudu

A) Institut psychiatrického ambulantního ochranného léčení

11. Podústavní právní úprava stanoví, že obecné soudy uloží ochranné léčení osobě, která pro nepříčetnost není trestně odpovědná, jejíž pobyt na svobodě je nebezpečný a která se dopustila činu jinak trestného (§ 99 odst. 1 trestního zákoníku). Ochranné léčení nepředstavuje trest, ukládaný často s prvkem jisté odplaty či vyvážení újmy oběti a pachatele, a újma jím působená není na rozdíl od trestů jejich zamýšlenou složkou, nýbrž jen nevyhnutelným účinkem (Šámal, P. a kol. Trestní zákoník. Obecná část. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 495–496). V případě ambulantní ochranné léčby je léčená osoba ponechána na svobodě, přičemž je povinna se podrobit léčebnému režimu podle pokynů pracovníků zdravotnického zařízení, kam pravidelně v určených termínech dochází a kde je jí poskytována příslušná ambulantní léčebná péče (Šámal, P. a kol. Trestní zákoník. Obecná část. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1164).

12. Zákonem stanovená a soudním rozhodnutím uložená ambulantní ochranná léčba zasahuje do ústavně zaručeného práva na zachování tělesné a duševní integrity, zaručeného čl. 7 Listiny, spočívajícího v nepřípustnosti jakýchkoli nedobrovolných zásahů do tělesné schránky člověka a jeho vědomí. Právo na nedotknutelnost osoby není absolutní a v některých situacích lze do nedotknutelnosti osoby zasáhnout, je-li takový zákrok stanoven zákonem a je nezbytný v demokratické společnosti v zájmu bezpečnosti veřejnosti, předcházení trestné činnosti, ochrany veřejného zdraví nebo ochrany práv a svobod jiných [srov. čl. 26 Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluvy o lidských právech a biomedicíně (96/2001 Sb. m. s.)]. Právě jedním z ústavně přijatelných důvodů zásahu do práva na zachování tělesné a duševní integrity, tedy do práva, aby člověk nebyl podrobován lékařským zákrokům proti své vůli, je ochranné léčení. Takovýto zásah však musí být proveden jen v souladu s omezeními stanovenými článkem 4 odst. 4 Listiny, při omezení základního práva musí být tedy šetřeno jejich podstaty a smyslu a případná zákonná omezení musí být vykládána restriktivně s respektem pro zachování základních práv a svobod. „V pochybnostech se zde uplatní též zásada upřednostnění svobody, zejména nejde-li o kolizi s jiným základním právem jiné osoby, nýbrž (jen) o kolizi s ústavně chráněným veřejným dobrem.“ [LANGÁŠEK, T. Nedotknutelnost osoby a zákaz mučení (čl. 7) In WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Wolters Kluwer: Praha, 2012, str. 193]. Takováto zásada pak musí být uplatněna i v případě interpretace podústavního práva, tedy i zákona upravujícího ambulantní ochrannou léčbu.

13. Podle právní úpravy ochranného léčení účinné do 1. 7. 2016, tedy před provedením novelizace trestního zákoníku zákonem č.150/2016 Sb., byla doba trvání ochranného léčení bez rozlišení jeho forem vymezena na dobu, po kterou to vyžaduje jeho účel. Ochranné léčení zároveň nemohlo být soudem uloženo na dobu delší, než jsou dva roky. Obecné soudy byly zároveň povinny, nebude-li v této době léčba ukončena, rozhodnout před skončením této doby o jeho prodloužení, a to opět nejdéle o další dva roky.

14. Zákon č. 150/2016 Sb., který nabyl účinnosti dne 1. 7. 2016, tuto povinnost odstranil. Obecné soudy již nejsou povinny periodicky každé dva roky přezkoumávat důvodnost trvání ambulantního ochranného léčení. Periodický přezkum je nadále zachován pouze v případě ústavního ochranného léčení. Další změnou, kterou tato novela přinesla, je též odstranění dvouleté hranice omezující dobu, na niž je možno maximálně soudním rozhodnutím uložit ambulantní ochranné léčení. Ta je nově omezena pouze dobou, po kterou to vyžaduje jeho účel, a nikoliv původními dvěma roky. Účel ochranného léčení, na který je doba jeho trvání navázána, zároveň není v žádném právním předpise definován. Význam tohoto termínu odborná literatura shledává v terapeutickém působení na pachatele, a to s cílem vyléčení nebo alespoň dosažení takového léčebného efektu, pro který již pobyt pachatele na svobodě není nebezpečný [podrobněji viz Draštík, A., Fenyk, J. a kol. Trestní řád: komentář. II. díl (§ 180 až 471). Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 1041; či také Šámal, P. a kol. Trestní zákoník. Obecná část. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1157]. Uvedená novela trestního zákoníku neobsahuje žádné přechodné ustanovení, které by postavilo najisto, jakým způsobem má být nahlíženo na trvání ambulantního ochranného léčení uloženého před a zároveň svým trváním zasahujícího do doby po nabytí účinnosti této novely.

B) Ústavněprávní přezkum interpretace a aplikace podústavního práva zaujaté napadeným usnesením krajského soudu

15. Ve stěžovatelově případě městský soud svým rozhodnutím ze dne 11. 4. 2016 podle tehdy účinného ustanovení § 99 odst. 6 trestního zákoníku rozhodl o prodloužení dosud trvajícího ambulantního ochranného léčení o jeden rok, tedy do dne 11. 4. 2017. Tímto dnem tak mělo ambulantní ochranné léčení skončit uplynutím doby. Do tohoto dne již městský soud

nevydal žádné další rozhodnutí, kterým by dobu trvání ambulantního ochranného léčení prodloužil. Přesto podle jeho závěru, zaujatého v napadeném usnesení ze dne 16. 5. 2018, toto léčení nadále i po uplynutí dne 11. 4. 2017 trvá. Krajský soud, který později stížnost stěžovatele proti tomuto rozhodnutí zamítl, v napadeném usnesení ze dne 26. 6. 2018 výše zastávaný postoj městského soudu potvrdil.

16. K tomuto závěru krajský soud dospěl výkladem změny ustanovení § 99 odst. 6 trestního zákoníku zákonem č. 150/2016 Sb., který nabyl účinnosti 1. 7. 2016, tedy ještě přede dnem, ke kterému mělo ambulantního ochranného léčení skončit uplynutím doby, výslovně stanovené ve výroku výše citovaného soudního rozhodnutí ze dne 11. 4. 2016. Podle výkladu krajského soudu došlo dnem účinnosti této novely *de facto* k automatickému překlopení právního režimu ambulantního ochranného léčení uloženého podle dosavadní právní úpravy do režimu trestního zákoníku ve znění novelizujícího zákona. To má podle krajského soudu za následek i automatické prodloužení doby trvání ambulantního ochranného léčení, a to sice do doby, dokud to vyžaduje jeho účel. Z tohoto důvodu proto shledal za bezvadné usnesení městského soudu, kterým tento soud zamítl návrh na ukončení ambulantního ochranného léčení, a to více než rok poté, co mělo ambulantní ochranné léčení podle rozhodnutí ze dne 11. 4. 2016 skončit uplynutím doby.

17. Ústavní soud zdůrazňuje, že „ochrana ústavnosti není a ani z povahy věci nemůže být pouze úkolem Ústavního soudu“ [nálezy sp. zn. I. ÚS 878/15 ze dne 16. 9. 2015 (N 171/78 SbNU 555), sp. zn. IV. ÚS 1241/12 ze dne 13. 3. 2013 (N 42/68 SbNU 425), sp. zn. I. ÚS 2166/10 ze dne 22. 2. 2011 (N 21/60 SbNU 215)], nýbrž je úlohou všech orgánů veřejné moci (čl. 4 Ústavy). I obecné soudy „tudíž mají povinnost interpretovat jednotlivá zákonná ustanovení v první řadě z pohledu účelu a smyslu ochrany ústavně garantovaných základních práv a svobod“ [srov. nález sp. zn. II. ÚS 369/01 ze dne 18. 12. 2002 (N 156/28 SbNU 401)] a šetřit přitom jejich podstatu a smysl (čl. 4 odst. 4 Listiny). V konkrétní věci jsou pak povinny upřednostnit ten výklad zákonného ustanovení, který vůbec, resp. co nejméně zasahuje do ústavně garantovaných základních práv a svobod jednotlivce [srov. nálezy sp. zn. II. ÚS 1375/11 ze dne 11. 9. 2012 (N 156/66 SbNU 331), sp. zn. Pl. ÚS 14/07 ze dne 19. 11. 2008 (N 198/51 SbNU 409), sp. zn. I. ÚS 643/06 ze dne 13. 9. 2007 (N 142/46 SbNU 373)]. Této povinnosti krajský soud v dané věci nedostál.

18. Podle Ústavního soudu se totiž v daném případě nabízí jiný výklad podústavního práva než ten, který v napadeném usnesení zaujal krajský soud; a to výklad, který zároveň lépe šetří ústavně garantovaná základní práva a svobody stěžovatele. Jeho závěrem je, že nabytí účinnosti zákona č. 150/2016 Sb. nemělo v případě stěžovatele za následek automatické prodloužení jím podstupovaného ambulantního ochranného léčení, a to v době trvání, jak jej tento zákon vymezuje. Tento výklad je přitom třeba v daném případě upřednostnit.

19. Podle čl. 1 odst. 1 Ústavy je Česká republika právním státem založeným na úctě k právům a svobodám člověka a občana. Toto ustanovení má významné důsledky v oblasti tvorby, interpretace a aplikace práva. Mezi základní součásti principu právního státu podle Ústavního soudu patří zásada předvídatelnosti zákona, jeho srozumitelnosti [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 77/06 ze dne 15. 2. 2007 (N 30/44 SbNU 349, 37/2007 Sb.), bod 36], princip právní jistoty a ochrany důvěry v právo [nález sp. zn. Pl. ÚS 6/07 ze dne 9. 2. 2010 (N 20/56 SbNU 207, 66/2010 Sb.), sp. zn. III. ÚS 555/06 ze dne 31. 1. 2007 (N 19/44 SbNU 243)] a v neposlední řadě též ochrana legitimního očekávání [nález sp. zn. IV. ÚS 167/05 ze dne 26. 4. 2005 (N 94/37 SbNU 277)].

20. Zrušení staré a přijetí nové právní úpravy je se zásahem do výše uvedených principů a zásad nutně spjato. Je proto žádoucí, aby zákonodárce za účelem minimalizace tohoto zásahu využil při změnách právní úpravy tzv. přechodných (intertemporálních) ustanovení. V nich pak jednoznačně upraví a postaví najisto vztah režimu právních vztahů

vzniklých za dosavadní právní úpravy v návaznosti na právní úpravu novou. Ústavní soud má v této souvislosti za to, že výkladové pochybení krajského soudu bylo do značné míry spoluzapříčiněno právě nejednoznačnou úpravou vztahu obou těchto právních režimů. Novelizující zákon totiž neobsahoval žádná přechodná ustanovení, která by výslovně určila, jakým způsobem má být nahlíženo na trvání ambulantního ochranného léčení uloženého podle dosavadní právní úpravy a zároveň svou dobou trvání zasahujícího do právního režimu úpravy nové. Vztah těchto dvou právních režimů zákonodárce neupravil ani v žádném jiném právním předpise a společně s jeho důsledky jej nebral v potaz ani v důvodové zprávě k novelizujícímu zákonu.

21. Jak přitom Ústavní soud konstantně judikuje, obecné soudy jsou v případě absence explicitních přechodných ustanovení povinny přijmout takový výklad, který více šetří smysl a podstatu základního práva [nálezy sp. zn. IV. ÚS 314/09 ze dne 5. 5. 2009 (N 110/53 SbNU 375), sp. zn. II. ÚS 37/04 ze dne 30. 6. 2005 (N 135/37 SbNU 705), sp. zn. I. ÚS 287/04 ze dne 22. 11. 2004 (N 174/35 SbNU 331), sp. zn. IV. ÚS 178/04 ze dne 26. 1. 2005 (N 18/36 SbNU 237)]. Opačný interpretační či aplikační postup znamená porušení čl. 4 odst. 4 Listiny, a je proto ve svém důsledku výkladem retroaktivním [nálezy sp. zn. II. ÚS 2755/08 ze dne 7. 1. 2010 (N 1/56 SbNU 3), sp. zn. Pl. ÚS 38/06 ze dne 6. 2. 2007 (N 23/44 SbNU 279, 84/2007 Sb.)]. Nejinak tomu bylo i v tomto případě.

22. Je přitom důležité zdůraznit, že nepravá retroaktivita, kterou krajský soud novelizujícímu zákonu přiznal, nebyla v zákoně explicitně vyjádřena. Již Ústavní soud České a Slovenské Federativní Republiky totiž judikoval, že z pravidla, že právní předpis nepůsobí nazpět, plyne nutnost každý ústavně možný případ retroaktivity zakotvit výslovně v zákoně [nález Ústavního soudu České a Slovenské Federativní Republiky sp. zn. Pl. ÚS 78/92 ze dne 10. 12. 1992 (nález č. 15 Sbírky usnesení a nálezů Ústavního soudu ČSFR, Praha: Linde Praha, a. s., 2011, s. 92)]. Shodné závěry opakovaně akcentuje i Ústavní soud České republiky [rozhodnutí sp. zn. IV. ÚS 1076/10 ze dne 15. 6. 2010 (dostupné na http://nalus.usoud.cz), sp. zn. II. ÚS 405/02 ze dne 3. 6. 2003 (N 80/30 SbNU 245), sp. zn. Pl. ÚS 16/93 ze dne 24. 5. 1994 (N 25/1 SbNU 189, 131/1994 Sb.)]. Tuto povinnost Ústavní soud odvíjí od své předešlé judikatury, podle které je součástí definičních znaků právního státu také zákaz retroaktivity právních norem, resp. jejich retroaktivního výkladu [nález sp. zn. IV. ÚS 215/94 ze dne 8. 6. 1995 (N 30/3 SbNU 227)]. Požadavek výslovného zakotvení retroaktivních účinků novelizujícího zákona však v daném případě pro absenci přechodných ustanovení naplněn nebyl. Přesto krajský soud tyto účinky novele svým rozhodnutím přiznal.

23. Pouze pro doplnění Ústavní soud dodává, že při podobných právních změnách v oblasti ochranného léčení učiněných v minulosti zákonodárce přechodných ustanovení využil. Příkladem může být § 62 zákona č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů, podle kterého se „[v]ýkon dosud nevykonaného ochranného léčení, které bylo uloženo před nabytím účinnosti tohoto zákona, (…) dokončí podle dosavadních právních předpisů“. Zákonodárce je přitom nekonzistentní i v rámci samotného novelizujícího zákona. Ten totiž přechodná ustanovení obsahuje např. v případě změn trestního řádu. Ústavnímu soudu tudíž není zřejmé, proč zákonodárce k podobnému řešení nepřistoupil i při změně ustanovení § 99 odst. 6 (či § 65 odst. 1) trestního zákoníku. Ústavní soud přitom nemá pochyb o tom, že by výslovná zákonná úprava střetu obou právních režimů byla v daném případě vhodná. Toto konstatování platí bez ohledu na způsob, jakým by zákonodárce vztah obou právních režimů v rámci ústavněprávních mantinelů upravil. Podobná úprava by posílila právní jistotu osob, které ambulantní ochranné léčení podle dosavadních předpisů podstupovaly, a minimalizovala rizika výkladové libovůle obecných soudů, která byla touto změnou právní úpravy způsobena. Jen pro doplnění Ústavní soud dodává, že na problém absence přechodných ustanovení v diskutované novele dříve upozornila i odborná literatura (Šelleng, D. K novele trestních předpisů provedených zákonem

č. 150/2016 Sb. Kriminalistika, 2016, roč. 49, č. 4, s. 243–255.). Ústavní soud však zároveň podotýká, že závěry jejího autora se v zásadě neliší od těch, které v napadeném usnesení zaujal krajský soud.

24. V návaznosti na výše uvedené lze tedy vyjít z toho, že z důvodu absence přechodných ustanovení není přípustné vykládat mezerovitou změnu právní úpravy k tíži jednotlivce. Jak totiž již Ústavní soud v různých souvislostech dříve judikoval, „veřejná moc nemůže využívat nejasnosti právní úpravy, kterou sama vyvolala“ [nálezy sp. zn. III. ÚS 782/06 ze dne 8. 1. 2009 (N 5/52 SbNU 49)], sp. zn. IV. ÚS 626/06 ze dne 8. 2. 2008 (N 34/48 SbNU 429), sp. zn. I. ÚS 819/07 ze dne 22. 10. 2007 (N 167/47 SbNU 195)]. Tím spíše pak mohla mít nejasnost právní úpravy závažnější důsledky, vezmeme-li v potaz počet osob, který v době přípravy novely trestního zákoníku ambulantní ochranné léčení podstupoval (důvodová zpráva k zákonu hovoří o 3 500 léčených osobách k listopadu roku 2014). Způsob výkladu a aplikace předmětné změny se zároveň mohly v důsledku absence výslovné úpravy obou právních režimů napříč soustavou obecných soudů lišit, což mohlo též způsobit zásah do rovnosti léčených osob před zákonem (čl. 1 a čl. 4 odst. 3 Listiny).

25. To platí tím spíše, pokud je právě na obecných soudech, aby se s mezerou v právní úpravě judikatorně vypořádaly. Jak totiž Ústavní soud již dříve judikoval, příkaz právní určitosti zákonů [nález sp. zn. Pl. ÚS 43/93 ze dne 12. 4. 1994 (N 16/1 SbNU 113, 91/1994 Sb.)] neznamená, že by z ústavního hlediska byla bez významu ustálená aplikační a interpretační praxe soudů. Právě naopak. K případným nejasnostem musí orgány veřejné moci přihlížet, neboť praxe je životem a vlastním naplněním práva (nález sp. zn. III. ÚS 783/06 ze dne 29. 11. 2007 (N 210/47 SbNU 709)]. Při výkladu a aplikaci příslušné právní normy by přitom měly vzít v úvahu předchozí judikaturu Ústavního soudu a respektovat její účel a cíl, resp. smysl.

26. Krajský soud v posuzované věci této své povinnosti nedostál. Obecnými soudy zastávaný výklad zákonného ustanovení navíc není v napadených rozhodnutích nijak podrobněji odůvodněn. Z napadeného usnesení městského soudu, které krajský soud napadeným usnesením potvrdil, se stěžovateli dostává vyjádření k zaujatému způsobu výkladu toliko ze dvou bodů. V prvním případě se jedná pouze o přímou citaci příslušného ustanovení trestního zákoníku (bod 21 napadeného usnesení městského soudu), v druhém případě (bod 23 napadeného usnesení městského soudu) pak městský soud konstatuje, že „[z] žádného ustanovení trestního řádu či jiného právního předpisu nevyplývá, že by soud po změně znění § 99 odst. 6 trestního zákoníku (…) měl v souladu s ní výslovně uvést, že ochranné léčení psychiatrické ve formě ambulantní nadále trvá, dokud to vyžaduje jeho účel, (…)“. Podobným způsobem argumentace, avšak s opačným závěrem, by však bylo možné dojít též k úsudku, že z ustanovení žádného právního předpisu výslovně nevyplývá, že by nabytí účinnosti novelizujícího zákona mělo za následek automatické prodloužení trvání ambulantního ochranného léčení a zbavení povinnosti obecných soudů o jeho prodloužení podle nové právní úpravy rozhodnout.

27. Jak přitom již Ústavní soud v minulosti judikoval, „je-li k dispozici více výkladů veřejnoprávní normy, je třeba volit ten, který vůbec, resp. co nejméně, zasahuje do toho kterého základního práva či svobody“ [srov. nálezy sp. zn. II. ÚS 1375/11 ze dne 11. 9. 2012 (N 156/66 SbNU 331), sp. zn. Pl. ÚS 14/07 ze dne 19. 11. 2008 (N 198/51 SbNU 409), sp. zn. I. ÚS 643/06 ze dne 13. 9. 2007 (N 142/46 SbNU 373)]. Tento princip *in dubio pro libertate* plyne přímo z ústavního pořádku (čl. 1 odst. 1 a čl. 2 odst. 4 Ústavy nebo čl. 2 odst. 3 a čl. 4 Listiny) a představuje „strukturální princip liberálně demokratického státu, vyjadřující prioritu jednotlivce a jeho svobody před státem“ [viz např. nálezy sp. zn. I. ÚS 512/02 ze dne 20. 11. 2002 (N 143/28 SbNU 271), sp. zn. I. ÚS 557/05 ze dne 24. 7. 2007 (N 116/46 SbNU 99)]. Obecné soudy, které tato individuální lidská práva a svobody chrání, jsou přitom „ústavně zavázány promýšlet důsledky svých rozhodnutí, zohledňovat svůj předchozí postup, (…)

a neposuzovat věc jenom z hlediska izolovaného výkladu jednoho ustanovení“ [nálezy sp. zn. I. ÚS 4057/14 ze dne 9. 4. 2015 (N 77/77 SbNU 141), sp. zn. II. ÚS 2972/10 ze dne 30. 10. 2014 (N 198/75 SbNU 229), sp. zn. IV. ÚS 525/02 ze dne 11. 11. 2003 (N 131/31 SbNU 173)].

a) K zásahu do legitimního očekávání, právní jistoty a důvěry v právo

28. Z příkazu respektovat legitimní očekávání vyplývající z dosavadní právní úpravy pochopitelně nelze dovodit absolutní zákaz její změny. Jde však o to, aby zákonodárce při rozhodování o volbě způsobu provedení změny k těmto očekáváním přihlížel a neignoroval, že adresáti norem své chování po delší dobu přizpůsobovali požadavkům odlišného obsahu. Je tedy povinen zohledňovat dosavadní právní stav a změny provádět citlivě, jen v míře nezbytné pro dosažení cíle regulace [nálezy sp. zn. Pl. ÚS 55/13 ze dne 12. 5. 2015 (N 93/77 SbNU 339, 170/2015 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 38/04 ze dne 20. 6. 2006 (N 125/41 SbNU 551, 409/2006 Sb.)]. Povinnost respektovat legitimní očekávání, promýšlet důsledky svých rozhodnutí a zohledňovat svůj předchozí postup přitom stíhá i obecné soudy [nálezy sp. zn. II. ÚS 519/08 ze dne 25. 9. 2008 (N 157/50 SbNU 399), sp. zn. IV. ÚS 525/02 ze dne 11. 11. 2003 (N 131/31 SbNU 173)]. Ty mají naplnění výše uvedených principů a zásad dosahovat cestou interpretace a aplikace příslušných právních norem [nález sp. zn. III. ÚS 188/04 ze dne 29. 9. 2004 (N 139/34 SbNU 393)]. Této povinnosti však krajský soud v dané věci nedostál.

29. Usnesení městského soudu ze dne 11. 4. 2016, kterým bylo ambulantní ochranné léčení prodlouženo do 11. 4. 2017, založilo na straně stěžovatele legitimní očekávání, že toto léčení skončí uplynutím tohoto dne. Toto datum je ostatně v usnesení městského soudu i explicitně uvedeno a zvýrazněno. V tomto svém legitimním očekávání byl stěžovatel zklamán, o čemž ostatně svědčí i obsah řady jeho soudních podání a jiných vyjádření (viz bod 47 tohoto nálezu), ve kterých vyjádřil svůj nesouhlas s výkladem zaujatým obecnými soudy. Nelze v této souvislosti též opomenout, že stav nejistoty, po jehož trvání měl stěžovatel důvodně za to, že ambulantní ochranné léčení již netrvá (11. 4. 2017), až do zamítnutí podaného návrhu na ukončení ambulantního ochranného léčení (16. 5. 2018) trval přesně 400 dní.

30. Pouze okrajově Ústavní soud dodává, že novelizující zákon, od jehož provedení krajský soud odvozoval automatické prodloužení doby trvání ambulantního ochranného léčení, nebyl v době vydání napadeného usnesení městského soudu ze dne 11. 4. 2016 platný. V dané době totiž nebyl publikovaný ve Sbírce zákonů, a tudíž nepředstavoval součást právního řádu České republiky. Stěžovateli se proto ani nenabízela reálná možnost se se změnou předmětných ustanovení trestního zákoníku v době vydání rozhodnutí městského soudu ze dne 11. 4. 2016 seznámit, poznat rozsah svých budoucích práv a povinností a případně tomu i přizpůsobit svá očekávání. Na tom nic nemění ani korespondence soudu s ošetřujícím lékařem a se stěžovatelem, která není způsobilá měnit již jednou vzniklá očekávání.

b) K zásahu do práva na nedotknutelnost duševní a tělesné integrity osobnosti a práva na respektování a ochranu soukromého a rodinného života

31. Výše popsaným extenzivním výkladem krajského soudu tedy dochází k nepřípustnému zásahu do práva na nedotknutelnost osobnosti a duševní a tělesné integrity stěžovatele dle čl. 7 odst. 1 Listiny, tedy práva na nedotknutelnost osobnosti stěžovatele.

32. Jak již bylo uvedeno, jedním z aspektů ustanovení čl. 7 odst. 1 Listiny, zaručujícího nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, je též ochrana tělesné a duševní integrity člověka, jehož základní součástí je i jeho zdraví [nálezy sp. zn. II. ÚS 2379/08 ze dne 9. 7. 2009 (N 157/54 SbNU 33), body 10–11; sp. zn. III. ÚS 2253/13 ze dne 9. 1. 2014 (N 3/72 SbNU 41), body 15–16; sp. zn. I. ÚS 2930/13 ze dne 11. 11. 2014 (N 205/75 SbNU 297), bod 26].

V otázkách péče o vlastní zdraví je to přitom jen zákon, který může jednotlivce zavázat k povinnému podstoupení určitých medicinských výkonů. Takové omezení představuje i ambulantní ochranné léčení, které může být uloženo i proti vůli jednotlivce. Obecné soudy musí mít při aplikaci ustanovení umožňujících ve vyjmenovaných případech provést určité medicínské výkony či vyšetření i bez výslovného souhlasu léčeného na paměti, že je vždy nutné šetřit podstatu jeho svobod a postupovat s maximální zdrženlivostí [nález sp. zn. IV. ÚS 639/2000 ze dne 18. 5. 2011 (N 77/22 SbNU 157)]. V této souvislosti Ústavní soud opětovně připomíná, že k závěru o trvání ambulantního ochranného léčení přistoupil krajský soud bez výslovné opory v zákoně a za užití retroaktivního výkladu.

33. Již zmíněná tělesná a duševní integrita jednotlivce je v rámci českého ústavního pořádku chráněna též čl. 8 Úmluvy, podle kterého má každý právo na respektování svého soukromého a rodinného života. Toto ustanovení v sobě podle judikatury ESLP zahrnuje i tělesnou a duševní integritu jedince (rozsudek ESLP ve věci *Codarcea proti Rumunsku* č. 31675/04 ze dne 2. 6. 2009, § 101; rozsudek ESLP ve věci *Y. F. proti Turecku* č. 24209/94 ze dne 22. 7. 2003, § 33; obdobně rozsudek ESLP ve věci *Raninen proti Finsku* č. 20972/92 ze dne 16. 12. 1997, § 63; rozsudek ESLP ve věci *X. a Y. proti Nizozemsku* č. 8978/80 ze dne 26. 3. 1985, § 22). Jak z jeho předešlých rozhodnutí vyplývá, „i malý zásah do tělesné integrity jednotlivce je přitom třeba považovat za zásah do práva na respektování jeho soukromého života dle čl. 8 Úmluvy, pokud je vykonán proti vůli dotčeného jednotlivce“ (rozsudek ESLP *X. a Y. proti Nizozemsku* ze č. 8978/80 ze dne 26. 3. 1985, § 22; rozsudek ESLP *Benderskiy proti Ukrajině* č. 22750/02 ze dne 15. 11. 2007, § 59; rozsudek ESLP *Storck proti Německu* č. 61603/00 ze dne 16. 6. 2005, § 168). Jak vyplývá ze soudního spisu, stěžovatel svůj nesouhlas s trváním ambulantního ochranného léčení během řízení před obecnými soudy dával opakovaně najevo. V tomto konstatování se Ústavní soud opírá např. o stěžovatelovo podání k městskému soudu ze dne 16. 6. 2017 (s. 159 soudního spisu) či ze dne 4. 7. 2017 (s. 166a a 167 soudního spisu), o jeho přednesy při veřejném zasedání u téhož soudu dne 16. 5. 2018 (s. 213 až 219 soudního spisu), obsah stížnosti směřující proti napadenému usnesení městského soudu ze dne 16. 5. 2018 (s. 228 až 232 a s. 235 až 237 soudního spisu) či o samotnou ústavní stížnost. Takovýmto „malým zásahem“, o kterém judikatura ESLP hovoří, je pak třeba chápat např. i pouhé podávání léků (rozsudek ESLP *Wilkinson proti Spojenému království* č. 14659/02 ze dne 28. 2. 2006). Právě podávání léků je přitom běžným prostředkem, díky kterému může být ošetřující lékař schopen žádoucího léčebného efektu a účelu ambulantního ochranného léčení dosáhnout.

C) Přezkum napadeného usnesení krajského soudu z hlediska důvodnosti zamítnutí návrhu na ukončení ambulantního ochranného léčení

34. Přestože argumentační těžiště ústavní stížnosti spočívá zejména v polemice se způsobem výkladu podústavního práva, stěžovatel se domnívá, že toto není jediná ústavněprávní vada, kterou jsou napadaná rozhodnutí zatížena. Argumentuje totiž, že pro zamítnutí návrhu na ukončení ambulantního ochranného léčení absentovaly nejen důvody právní, ale také důvody faktické. Znalecký posudek, na základě kterého měl krajský soud založit své závěry o důvodnosti dalšího trvání ambulantního ochranného léčení, totiž podle stěžovatele neprokázal splnění zákonných podmínek pro tento závěr.

35. Jelikož však Ústavní soud vyhověl prvotní námitce stěžovatele, která bez dalšího postačuje ke zrušení napadeného usnesení krajského soudu, reflektoval aplikační důsledky principu subsidiarity, kterým je řízení o ústavní stížnosti zásadně ovládáno, a proto se již věcně touto námitkou nezabýval. K jejímu posouzení bude dán prostor po vrácení věci krajskému soudu, který musí dát před novým rozhodnutím stěžovateli možnost vyjádřit se k prováděným důkazům v rámci řádného procesu a věnovat jeho námitkám náležitou pozornost.

D) Obiter dictum

36. Nad rámec posuzovaného případu Ústavní soud podotýká, že zakotvení periodického přezkumu důvodnosti trvání ambulantního ochranného léčení nejen posilovalo právní jistotu léčených osob, ale také je lépe chránilo proti neoprávněným zásahům do jejich osobní svobody, tělesné a duševní integrity a práva na soukromý a rodinný život. Nad důvodností trvání ambulantního ochranného léčení měl totiž soud větší kontrolu a dohled. Existence periodického přezkumu důvodnosti trvání ambulantního ochranného léčení v naší právní úpravě podle odborné literatury odpovídala „[m]oderním tendencím v Evropě omezovat trvání každého omezení osobní svobody a zajistit jeho periodický přezkum soudem, neboť jde zejména u ústavního ochranného léčení o značný zásah do osobní svobody osoby, které bylo takové ochranné léčení uloženo“ (Šámal, P. a kol. Trestní zákoník. Obecná část, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 117). Námitkou na výše uvedené může být, že diskutovaná změna právní úpravy se žádným způsobem nedotkla oprávnění léčeného navrhnout příslušnému soudu propuštění z ambulantního ochranného léčení (§ 353 odst. 2 trestního řádu). V této souvislosti však nelze opomenout specifika a důvody pro ukládání ochranného léčení a zejména pak charakteristiku osob, které toto léčení vykonávají. V této souvislosti odborná literatura uvádí, že „[o]mezení trvání ochranného léčení má svůj význam proto, že soud musí přezkoumávat důvody ochranného léčení u pacientů, kteří z nějakého důvodu sami nepodali návrh na propuštění nebo změnu formy ochranného léčení, protože takový návrh podat nedovedou (typicky pacienti s mentálním poškozením)“ (Jelínek, J. a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 5. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2017, s. 153).

IV. Závěr

37. Lze tedy uzavřít, že krajský soud přes absenci výslovného přechodného ustanovení a za použití retroaktivního a extenzivního výkladu stvrdil trvání ambulantního ochranného léčení, a to k újmě výše uvedeným, stěžovateli ústavně garantovaným základním právům a svobodám. Krajský soud tímto postupem porušil svou povinnost, plynoucí pro něj z čl. 4 Ústavy, podle kterého jsou základní práva a svobody pod ochranou soudní moci. Krajský soud, jakožto soud obecný, v dané věci nedostál své povinnosti interpretovat jednotlivá zákonná ustanovení podústavního práva z pohledu ochrany základních práv a svobod, šetřit jejich podstatu a smysl (čl. 4 odst. 4 Listiny) a v dané věci upřednostnit ten výklad, který vůbec, resp. co nejméně zasahuje do ústavně garantovaných základních práv a svobod stěžovatele. Krajský soud svým výkladem vyvozoval z právní úpravy pro stěžovatele existenci povinností, které v ní výslovně zakotveny nejsou. Takový postup je v materiálním právním státě založeném na úctě k člověku a jeho právům (čl. 1 odst. 1 Ústavy) naprosto vyloučený. V napadeném usnesení krajským soudem zaujatý výklad ustanovení § 99 odst. 6 trestního zákoníku ve znění zákona č. 150/2016 Sb. zakládá nepřijatelné ústavněprávní konsekvence, a je proto dán důvod pro jeho zrušení. Ústavní soud uzavírá, že stížnosti v části, kterou bylo napadeno usnesení krajského soudu ze dne 26. 6. 2018 č. j. 8 To 215/2018-242, vyhověl a toto usnesení v souladu s § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

38. Ústavní soud naopak nevyhověl stěžovateli v té části ústavní stížnosti, kterou napadal usnesení městského soudu ze dne 16. 5. 2018 č. j. 4 Nt 51/2014-220, a proto ji odmítl jako nepřípustnou podle ustanovení § 43 odst. 1 písm. e) ve spojení s § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Přestože i v tomto rozhodnutí byl vysloven právní názor, se kterým Ústavní soud výše vyjádřil svůj nesouhlas, tak zároveň připomíná, že v souladu s principem minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů [nález sp. zn. III. ÚS 148/97 ze dne 25. 9. 1997 (N 113/9 SbNU 65)] zasahuje do jejich činnosti jedině tehdy, je-li to nezbytné pro ochranu základních práv a svobod. Z principu minimalizace zásahů a ze subsidiarity

ústavní stížnosti Ústavní soud dovodil své oprávnění odmítnout část ústavní stížnosti pro nepřípustnost [§ 43 odst. 1 písm. e) ve spojení s § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu] v situacích, ve kterých zrušením jen jednoho (nebo části) z napadených rozhodnutí je znovu vytvořen obecným soudům dostatečný prostor pro to, aby samy poskytly ochranu základním právům a svobodám [viz např. nálezy sp. zn. I. ÚS 74/06 ze dne 3. 10. 2006 (N 175/43 SbNU 17), bod 5; sp. zn. II. ÚS 200/13 ze dne 16. 7. 2013 (N 123/70 SbNU 127), sp. zn. III. ÚS 2428/13 ze dne 13. 6. 2014 (N 123/73 SbNU 869), sp. zn. IV. ÚS 2722/13 ze dne 3. 2. 2015 (N 22/76 SbNU 313), bod 28].

39. Ústavní soud má za to, že zrušení rozhodnutí krajského soudu postačuje k nápravě závadného stavu. Ústavní soud proto nepřistoupil ke zrušení usnesení městského soudu, neboť jeho vydání bude znovu přezkoumáno na základě tohoto nálezu krajským soudem, ve kterém bude tento soud interpretovat ustanovení § 99 odst. 6 trestního zákoníku ve znění zákona č. 150/2016 Sb. v souladu s nosnými důvody tohoto nálezu. Ten lze shrnout následujícím způsobem.

40. Ochranné léčení vykonávané formou ambulantní péče je zásahem do ústavně zaručeného práva na nedotknutelnost osoby podle čl. 7 odst. 1 Listiny, proto jeho zákonná úprava musí být vykládána restriktivně způsobem šetřícím podstatu a smysl tohoto základního práva. Nabytím účinnosti zákona č. 150/2016 Sb. dne 1. 7. 2016 nedošlo u osoby, které bylo ambulantní ochranné léčení uloženo před, a u které zároveň trvalo i po nabytí účinnosti tohoto zákona, *ex lege* k jeho automatickému prodloužení nad rámec lhůty výslovně stanovené v soudním rozhodnutí, a to i s přihlédnutím k tomu, že takovéto stanovení lhůty vytvořilo dotčené osobě legitimní očekávání, jak bude veřejná moc dále postupovat.

41. Ústavní soud v poslední řadě nevyhověl návrhu stěžovatele na náhradu nákladů zastoupení v řízení před Ústavním soudem. Pravidlem v tomto řízení je úhrada vlastních nákladů řízení účastníky a vedlejšími účastníky řízení. Z tohoto pravidla existují výjimky dle § 62 odst. 4 a § 83 zákona o Ústavním soudu, které však lze aplikovat jen v mimořádných případech a nelze je vykládat rozšiřujícím způsobem [srov. nález sp. zn. II. ÚS 762/10 ze dne 22. 7. 2010 (N 148/58 SbNU 257)].

42. Pro posouzení důvodnosti návrhu na náhradu nákladů zastoupení podle § 83 zákona o Ústavním soudu jsou rozhodující osobní a majetkové poměry stěžovatele. Takový návrh musí být proto náležitě odůvodněn a doložen. K tomu však v daném případě nedošlo. Ústavnímu soudu se o osobních a majetkových poměrech stěžovatele z ústavní stížnosti dostává jen tvrzení, že je osobou nemajetnou, žijící z nevelkého invalidního důchodu, přičemž finanční situace mu neumožňuje hradit náklady právního zastoupení ve výši 8 228 Kč z vlastních prostředků. V ústavní stížnosti však toto tvrzení stěžovatel nijak blíže nespecifikuje a neprokazuje. Ústavní soud proto návrhu, jak jej formuloval stěžovatel, vyhovět nemohl [srov. nálezy sp. zn. II. ÚS 843/08 ze dne 7. 1. 2009 (N 3/52 SbNU 19), sp. zn. II. ÚS 507/05 ze dne 4. 1. 2006 (N 3/40 SbNU 31), sp. zn. IV. ÚS 550/01 ze dne 15. 4. 2003 (N 56/30 SbNU 85)].

43. V dané věci připadá z pohledu stěžovatele do úvahy spíše návrh na náhradu nákladů řízení podle ustanovení § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu. To umožňuje v odůvodněných případech podle výsledků řízení uložit některému účastníkovi nahradit jinému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi zcela nebo zčásti jeho náklady řízení. Úhrada nákladů řízení ve smyslu tohoto ustanovení však podle Ústavního soudu není automatická a lze ji uložit pouze „v odůvodněných případech“ jako určitou sankci vůči tomu účastníku řízení, který svým postupem zásah do základního práva vyvolal [nález sp. zn. II. ÚS 53/97 ze dne 17. 2. 1999 (N 26/13 SbNU 195)]. Samotné dotčení základních práv stěžovatele zásahem orgánu veřejné moci konstatované nálezem Ústavního soudu tudíž bez dalšího nárok podle § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu nezakládá. Stěžovatel sám svůj návrh nijak relevantně neodůvodnil a naplnění zákonných podmínek pro jeho vyhovění v dané věci neshledal ani Ústavní soud.

Tímto závěrem nijak nezpochybňuje možnou nemajetnost či tíživou sociální situaci stěžovatele. Tyto okolnosti nicméně nejsou jediným kritériem pro rozhodnutí dle § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu.

44. Ústavní soud shrnuje, že ústavní stížnost stěžovatele shledal zčásti důvodnou, a proto jí podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl (výrok I), napadené usnesení krajského soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona zrušil (výrok II), ve zbývající části ústavní stížnost odmítl (výrok III), přičemž nevyhověl návrhu stěžovatele na náhradu nákladů řízení (výrok IV). Nynější nález nijak nepředjímá věcné posouzení a konečné rozhodnutí krajského soudu v dané věci. Krajský soud je nyní povinen rozhodnout znovu a při tom respektovat nosné důvody tohoto nálezu.

II. Usnesení

Usn. č. 5
Náležitosti dovolání v občanském soudním řízení jako zákonné podmínky přístupu k soudu
(sp. zn. Pl. ÚS 14/18 ze dne 12. března 2019)

Povinnost doplnit náležitost dovolání spočívající ve vymezení, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů jeho přípustnosti, ve lhůtě pro podání dovolání podle § 241b odst. 3 první věty zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský soudní řád“), stejně jako z § 243b občanského soudního řádu plynoucí neexistence povinnosti soudu vyzvat dovolatele podle § 43 občanského soudního řádu, aby ve stanovené lhůtě odstranil vadu dovolání, kterou je absence řádného vymezení této náležitosti, jsou součástí zákonem stanoveného postupu, jímž se jednotlivec může v dovolacím řízení domáhat soudní ochrany ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). V obou případech jde o zákonnou úpravu podmínek přístupu k soudu, jež sledují legitimní cíl, kterým je racionalizace, zpřehlednění a zrychlení dovolacího řízení, a jsou způsobilé tohoto cíle dosáhnout. Není s nimi přitom spojeno takové omezení přístupu k soudu, které by nerespektovalo podstatu a smysl základního práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, tedy, jež by účastníkům odvolacího řízení, v jejichž případě zákon stanoví přípustnost dovolání za podmínek podle § 237 občanského soudního řádu, ztěžovalo přístup k dovolacímu soudu způsobem, který by byl nepřiměřený či by jej dokonce fakticky znemožňoval. Požadavek zastoupení advokátem či notářem nebo právnického vzdělání dovolatele podle § 241 občanského soudního řádu společně s dvouměsíční lhůtou k dovolání podle § 240 odst. 1 občanského soudního řádu, jež se odvíjí ode dne doručení rozhodnutí odvolacího soudu, představují dostatečnou záruku, že výše uvedená náležitost bude moci být splněna. Soud prvního stupně je v této souvislosti podle § 241b odst. 2 a 3 občanského soudního řádu navíc povinen poskytnout dovolateli, jenž nesplňuje podmínku zastoupení či právnického vzdělání, přiměřenou lhůtu k zajištění zastoupení advokátem či notářem nebo k podání žádosti o ustanovení zástupce podle § 30 občanského soudního řádu.

Usnesení

Ústavní soud rozhodl v plénu složeném z předsedy soudu Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) a soudkyň a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Tomáše Lichovníka, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka o návrhu II. senátu Ústavního soudu na zrušení § 241b odst. 3 věty první a § 243b ve slovech „§ 43,“ zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, za účasti Parlamentu jako účastníka řízení a vlády, zastoupené ministrem spravedlnosti, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

Návrh se odmítá.

Odůvodnění

I. Předmět řízení

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 15. 9. 2017 a o níž je vedeno řízení pod sp. zn. I. ÚS 2910/17, navrhl Josef Bárta (dále jen „stěžovatel“) zrušení usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 7. 2017 č. j. 20 Cdo 2810/2017-413 a usnesení Krajského soudu v Hradci Králové (dále jen „krajský soud“) ze dne 13. 2. 2017 č. j. 24 Co 1/2017-396.

2. Uvedená rozhodnutí byla vydána v rámci exekuce, která byla usnesením Okresního soudu v Havlíčkově Brodě (dále jen „okresní soud“) ze dne 24. 1. 2012 č. j. 27 EXE 68/2012--13 nařízena na majetek stěžovatele k vymožení pohledávky společnosti EKVITA EURO, a. s., (dále jen „oprávněná“) ve výši 3 493 750 Kč. Předmětná částka měla představovat dluh vzniklý nesplněním povinnosti ze smlouvy o půjčce, kterou stěžovatel uzavřel se společností HFS, s. r. o., a na jejímž základě mu měla být dne 9. 8. 2005 v hotovosti předána částka 1 400 000 Kč. Součástí dluhu byly dále sjednané úroky v celkové výši 1 680 040 Kč za smluvených podmínek, tj. včetně ujednání o jednorázové smluvní pokutě 250 000 Kč pro případ prodlení s úhradou dluhu a smluvní pokutě ve výši 0,5 % denně za každý den prodlení se splněním splatných závazků povinného. Dne 13. 11. 2006 postoupila společnost HFS, s. r. o., předmětnou pohledávku oprávněné. Exekuce byla nařízena na základě smlouvy uzavřené formou notářského zápisu ze dne 16. 11. 2006 se svolením k vykonatelnosti, jímž k závazku stěžovatele v rozsahu 3 493 750 Kč přistoupila další osoba, která se tak zavázala solidárně uhradit předmětnou částku.

3. Napadeným usnesením krajského soudu bylo k odvolání stěžovatele potvrzeno usnesení okresního soudu ze dne 6. 10. 2016 č. j. 27 EXE 68/2012-371, jímž byl zamítnut návrh stěžovatele jako povinného na zastavení exekuce. Stěžovatel v tomto návrhu tvrdil, že částku 1 400 000 Kč od původního věřitele nikdy nepřevzal, a tudíž mu ani nemohl vzniknout předmětný dluh. Okresní soud ani krajský soud se však s jeho tvrzením neztotožnily a na základě provedeného dokazování měly za to, že k převzetí půjčky došlo.

4. Následně podané dovolání stěžovatele bylo odmítnuto napadeným usnesením Nejvyššího soudu z důvodu, že v něm v rozporu se zákonnými požadavky nemělo být uvedeno, v čem stěžovatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání podle § 241a odst. 2 ve spojení s § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský soudní řád“). Podle Nejvyššího soudu k projednání dovolání nepostačuje pouhý odkaz na § 237 občanského soudního řádu či jeho citace. Dovolání proto trpělo vadou obsahu, kterou podle § 241b odst. 3 věty první občanského soudního řádu nelze po uplynutí lhůty k dovolání odstranit. Na tom, že dovolání nebylo možné projednat, neměnila nic ani námitka, že soudy obou stupňů se nezabývaly tím, zda je exekuční titul v souladu s kogentními ustanoveními zákona sloužícího k ochraně spotřebitele. Námitkou, že mezi právním předchůdcem oprávněné a stěžovatelem šlo o spotřebitelský vztah, v němž je povinný coby slabší strana chráněn zákonem, měl totiž stěžovatel uplatnit novou skutečnost, která nebyla odvolacímu soudu k přezkumu či řešení vůbec předestřena.

5. Podle § 241b odst. 3 věty první občanského soudního řádu dovolání, které neobsahuje údaje o tom, v jakém rozsahu se rozhodnutí odvolacího soudu napadá, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání (§ 237 až 238a) nebo které neobsahuje vymezení důvodu dovolání, může být o tyto náležitosti doplněno jen v průběhu trvání lhůty k dovolání. Ustanovení § 243b občanského soudního řádu zase stanoví, že pro dovolací řízení platí přiměřeně ustanovení o řízení před soudem prvního stupně, není-li stanoveno jinak; ustanovení § 43, 92, 95 až 99 a 107a však pro dovolací řízení neplatí. Citaci uvedených ustanovení je nutno doplnit v tom ohledu, že § 43 občanského soudního řádu upravuje postup soudu prvního stupně v případech, kdy podání neobsahuje všechny stanovené

náležitosti. Předseda senátu by byl v případě, že by se toto ustanovení použilo, povinen vyzvat účastníka řízení k opravě nebo doplnění podání a poučit jej o způsobu, jak tuto opravu či doplnění provést.

6. II. senát Ústavního soudu (dále jen „navrhovatel“) usnesením ze dne 24. 1. 2018 č. j. I. ÚS 2910/17-23 podle § 78 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) přerušil řízení o ústavní stížnosti stěžovatele a navrhl zrušení § 241b odst. 3 věty první a § 243b ve slovech „§ 43,“ občanského soudního řádu plénu Ústavního soudu. Podle jeho názoru jsou tato ustanovení v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Právě jejich uplatněním přitom měla nastat skutečnost, která je předmětem ústavní stížnosti.

II. Argumentace navrhovatele

7. Podle navrhovatele zakládá odmítnutí dovolání pro vady spočívající v nevymezení předpokladů přípustnosti dovolání porušení práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, jestliže stěžovatel na tyto vady nebyl nejprve upozorněn a nebyl vyzván k jejich odstranění. Ústavní stížnosti přesto nebylo možné vyhovět bez dalšího, neboť Nejvyšší soud postupoval v souladu s § 241b odst. 3 větou první a § 243b občanského soudního řádu, které ve svém důsledku vyzývání k odstranění vad dovolání vylučují. Náležitosti dovolání bylo lze v souladu s těmito ustanoveními doplňovat pouze v průběhu trvání lhůty pro dovolání, a tudíž nebylo-li dovolání podáno s výrazným předstihem před uplynutím lhůty k tomu určené, bylo nepravděpodobné, že by je obecné soudy administrativně zpracovaly a vyhodnotily z hlediska případných vad ještě v době, kdy by jeho oprava či doplnění byly možné.

8. V uvedeném omezení přístupu k dovolacímu soudu spatřuje navrhovatel zájem na zefektivnění dovolacího řízení, což je podle něj legitimní cíl. Má však pochybnost o tom, zda napadená ustanovení jsou vůbec způsobilá takového cíle dosáhnout a zda nejsou nepřiměřená. Nelze přehlédnout, že dovolací řízení je formálně složité a množství dovolání odmítaných pro vady je navzdory podmínce zastoupení advokátem nebo notářem, případně právního vzdělání dovolatele, značné. Nejde o ojedinělé případy. Často jsou takto odmítána dovolání, jež nebyla zpracována ledabyle, nýbrž pečlivě, a dovolatel v nich projevil snahu naplnit zákonné požadavky, byť se mu formálně vzato nepodařilo dostát všem.

9. K odstranění vad vyzývají všechny ostatní vrcholné soudy, ať už jde o Ústavní soud či Nejvyšší správní soud, ale také Nejvyšší soud v trestních věcech. Takovýto postup by dovolací soud nadměrně nezatížil a nijak by nesnížil efektivitu dovolacího řízení, která má být primárním cílem zákonné úpravy dovolání. Lze si nakonec představit, že k odstranění vad podaného dovolání by mohly vyzývat již soudy prvního stupně, které kontrolují také splnění dalších náležitostí dovolání. Navrhovatel má za to, že pro naplnění sledovaného legitimního cíle zefektivnění dovolacího řízení je dostatečné již samotné stanovení striktnějších podmínek pro podání dovolání (§ 241a odst. 2 občanského soudního řádu). Vyloučení povinnosti vyzývat k odstranění vad může vést ve svém důsledku naopak k popření smyslu dovolacího řízení, zejména budou-li pro vady odmítána dovolání, která přinášejí závažné právní otázky směřující ke sjednocení rozhodovací praxe.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní soud podle § 69 zákona o Ústavním soudu zaslal návrh komorám Parlamentu a dále vládě a Veřejné ochránkyni práv jakožto orgánům, které jsou oprávněny vstoupit do řízení jako vedlejší účastníci řízení. Nadto požádal Nejvyšší soud o sdělení některých údajů ohledně jeho rozhodovací praxe, jež by mohly mít význam pro objasnění věci.

11. Poslanecká sněmovna i Senát ve svých vyjádřeních ze dne 12. 4. 2018 a 16. 4. 2018, podepsaných předsedy jednotlivých komor Mgr. Radkem Vondráčkem a Milanem Štěchem, shrnuly průběh legislativního procesu, v jehož rámci byl projednán a schválen zákon č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Poslanecká sněmovna tak učinila i ve vztahu k zákonu č. 293/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

12. Dne 11. 4. 2018 obdržel Ústavní soud v zákonem předepsané lhůtě vyrozumění vlády o vstupu do řízení, o němž vláda rozhodla usnesením č. 220 z téhož dne. V něm pověřila ministra spravedlnosti, aby vypracoval a zaslal vyjádření k návrhu Ústavnímu soudu, a zároveň jej pověřila svým zastupováním v tomto řízení.

13. Vláda ve svém vyjádření ze dne 25. 4. 2018, podepsaném ministrem spravedlnosti JUDr. Robertem Pelikánem, Ph.D., navrhla zamítnutí návrhu. Podle jejího názoru dovolání, které formálně vzato nesplňuje nároky na ně kladené, jelikož neobsahuje vymezení přípustnosti dovolání, nemůže být současně dovoláním, které přináší závažné právní otázky směřující ke sjednocování judikatorní praxe. Požadavek na povinné právní zastoupení byl do právního řádu zaveden proto, aby bylo dovolání podáváno až po zralé úvaze o jeho smyslu a s přihlédnutím k tomu, že dovolací řízení je řízením vysoce odborným. Vláda nemá pochybnosti o legitimitě cíle napadených ustanovení, jímž je zkvalitnění a zefektivnění dovolacího řízení a zajištění, aby advokáti uvážili nutnost podání dovolání předem. Stejně tak nelze pochybovat ani o tom, že napadená ustanovení jsou způsobilá dosáhnout cíle, jímž je motivovat advokáty, aby zbytečnými formálními chybami při podávání dovolání neúměrně nezatěžovali Nejvyšší soud další administrativou.

14. Pokud jde o přiměřenost napadené zákonné úpravy, podle vlády není nepřiměřené požadovat po odborníkovi, aby sepsal formálně správné podání. Neschopnost některých advokátů tomuto požadavku vyhovět přitom nemůže být důvodem shledání protiústavnosti dotčené právní úpravy. Vláda nespatřuje ústavní deficit v rovině samotného zákona, byť z ústavněprávního hlediska může být problematickou aplikační praxe Nejvyššího soudu, která je v některých případech krajně formalistická. Dále poukázala na nepřípadnost situace, kdy by k odstranění vad vyzývaly soudy prvního stupně. To by totiž mohlo vést k tomu, že by advokáti podávali dovolání ve zvýšené míře či lehkovážně, což by nepřiměřeně zahltilo již nyní přetížené soudy prvního stupně. Takový soud by navíc jen těžko mohl vymezit, co v dovolání chybí z pohledu Nejvyššího soudu. Vláda připomněla judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, z níž plyne, že právo na přístup k soudu není absolutní a může podléhat omezením stanoveným vnitrostátním právem. Není nepřiměřené trvat na požadavku, aby osoba znalá práva dokázala sepsat podání zákonem požadovaným způsobem. Závěrem vláda dodala, že podle věcného záměru připravovaného civilního řádu soudního se do budoucna s vyloučením povinnosti vyzývat k odstranění vad dovolání nepočítá, nicméně dovolání bude založeno na odlišné koncepci.

15. Veřejná ochránkyně práv Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., dopisem ze dne 27. 3. 2018 vyrozuměla Ústavní soud, že se rozhodla nevyužít svého procesního práva a do řízení nevstoupí.

16. Jak již bylo naznačeno výše, Ústavní soud požádal Nejvyšší soud o sdělení informací o nápadu jednotlivých soudců občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu v jednotlivých měsících za období od 1. 1. 2012 do 31. 3. 2018, jakož i o počtu věcí vyřízených celkově a počtu dovolání odmítnutých pro vady celkově a jednotlivými soudci v jednotlivých měsících za stejné období. Nejvyšší soud ve svém sdělení ze dne 24. 4. 2018, podepsaném jeho předsedou prof. JUDr. Pavlem Šámalem, Ph.D., uvedl, že eviduje pouze údaje o počtu věcí rozhodnutých celkem v jednotlivých senátech a od roku 2015 též jednotlivými soudci za jednotlivé měsíce a o formě rozhodnutí (usnesení, rozsudek,

rozhodnuto jinak). Z těchto údajů ani z informačního systému však nelze zjistit, jaký byl počet usnesení, jimiž bylo dovolání odmítnuto pro vady, oproti případům, v nichž bylo dovolání odmítnuto z jiného důvodu, respektive, v nichž bylo usnesením meritorně rozhodnuto o dovolání směřujícímu proti usnesení. Součástí sdělení byly výkazy za jednotlivé měsíce požadovaného období, z nichž však není patrno, jaký byl počet usnesení, jimiž bylo dovolání odmítnuto pro vady.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

17. Ústavní soud se předně zabýval tím, zda jsou v dané věci splněny všechny procesní předpoklady k projednání návrhu podle čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy, které stanoví zákon o Ústavním soudu. Návrh zjevně splňuje veškeré zákonem stanovené formální náležitosti (§ 34 zákona o Ústavním soudu).

18. Podle § 64 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu je návrh na zrušení zákona nebo jeho jednotlivých ustanovení oprávněn podat senát Ústavního soudu v souvislosti s rozhodováním o ústavní stížnosti. Podle § 78 odst. 2 věty první zákona o Ústavním soudu, dojde-li senát v souvislosti s rozhodováním o ústavní stížnosti k závěru, že zákon nebo jiný právní předpis anebo jejich jednotlivá ustanovení, jejichž uplatněním nastala skutečnost, která je předmětem ústavní stížnosti, jsou v rozporu s ústavním zákonem, popřípadě se zákonem, jedná-li se o jiný právní předpis, řízení přeruší a podá návrh plénu na zrušení takového právního předpisu podle čl. 87 odst. 1 písm. a) nebo b) Ústavy. Ústavní soud považuje uvedenou podmínku – obdobně jako v případě návrhu soudu podle čl. 95 odst. 2 Ústavy a § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu – za splněnou, jestliže jde o zákon nebo jeho jednotlivé ustanovení, jejichž použití má být v dané věci bezprostřední, respektive nevyhnutelné [usnesení ze dne 23. 10. 2000 sp. zn. Pl. ÚS 39/2000 (U 39/20 SbNU 353)] a jež současně překáží tomu, aby bylo dosaženo žádoucího, tedy ústavně konformního výsledku [například nález ze dne 6. 3. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 3/06 (N 41/44 SbNU 517; 149/2007 Sb.), bod 26; nález ze dne 28. 1. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 49/10 (N 10/72 SbNU 111; 44/2014 Sb.), bod 18].

19. Splnění uvedených podmínek v souvislosti s řízením o ústavní stížnosti vedené pod sp. zn. I. ÚS 2910/17 je navrhovatelem odůvodněno jeho právním názorem, že realizace práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny v případě podání dovolání, které nesplňuje náležitost spočívající ve vymezení, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání podle § 241a odst. 2 ve spojení s § 237 občanského soudního řádu, vyžadovala, aby byl stěžovatel před odmítnutím dovolání poučen o této vadě návrhu a aby mu byla poskytnuta přiměřená lhůta pro její odstranění. K naplnění takto vymezeného požadavku dochází v občanském soudním řízení obecně postupem podle § 43 občanského soudního řádu. Ve věci stěžovatele však použití tohoto ustanovení vylučuje § 243b občanského soudního řádu, což je v něm vyjádřeno právě slovy „§ 43,“. Vyhovění ústavní stížnosti, jehož nosným důvodem by byl výše uvedený právní názor, tak závisí právě na posouzení ústavnosti § 243b občanského soudního řádu v části vyjádřené těmito slovy.

20. Dále je třeba uvést, že i kdyby byl opodstatněn závěr o neústavnosti vyloučení postupu podle § 43 občanského soudního řádu, jeho faktickou podmínkou by musel být také přiměřený časový prostor k odstranění nedostatku náležitosti dovolání. Ten však u dovolání podaného krátce před uplynutím zákonné lhůty k jeho podání zpravidla již nebude dán, protože podle § 241b odst. 3 věty první občanského soudního řádu lze tuto náležitost doplnit jen před uplynutím lhůty pro podání dovolání. Podle platné zákonné úpravy nebyl dán tento prostor zcela jistě ani ve věci stěžovatele. Z tohoto důvodu závisí vyhovění ústavní stížnosti také na posouzení ústavnosti tohoto ustanovení, a to v části první věty vymezené slovy „v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání (§ 238 až 238a)“.

21. Navrhovatel tak byl v souvislosti s řízením o ústavní stížnosti stěžovatele oprávněn podat návrh na zrušení § 241b odst. 3 občanského soudního řádu ve slovech „v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání (§ 238 až 238a)“ a § 243b občanského soudního řádu ve slovech „§ 43,“. V tomto rozsahu Ústavní soud zároveň neshledal důvod nepřípustnosti návrhu ani důvod zastavení řízení o něm, pročež přistoupil k jeho posouzení.

22. Pokud jde o zbylou část věty první § 241b odst. 3 občanského soudního řádu, ve vztahu k ní nebylo dáno návrhové oprávnění navrhovatele, protože nedostatek ostatních v této větě uvedených náležitostí nebyl důvodem odmítnutí dovolání stěžovatele. Posouzení ústavnosti této části napadeného ustanovení by pro rozhodování navrhovatele o ústavní stížnosti nemělo žádný význam.

23. Ústavní soud dodává, že při posuzování návrhového oprávnění navrhovatele nehodnotil nezbytnost návrhu pro vyhovění ústavní stížnosti z toho hlediska, zda by k němu nemohlo dojít i z jiného důvodu než absence poučení o vadách dovolání a neposkytnutí přiměřené lhůty k jejich odstranění. Jakékoli úvahy v tomto ohledu by totiž již přesahovaly rámec řízení o zrušení napadených ustanovení a zasahovaly by do působnosti navrhovatele jakožto senátu příslušného k projednání a rozhodnutí o ústavní stížnosti. Ten by jimi navíc stejně nebyl vázán. Ústavní soud se tak v tomto řízení nezabýval ani otázkou, zda dovolání stěžovatele skutečně mělo vady. Pro závěr o návrhovém oprávnění navrhovatele bylo podstatné pouze to, že Nejvyšší soud odmítl dovolání právě pro jeho vady, a tudíž případný závěr o neústavnosti napadených ustanovení by stěžovateli mohl umožnit jejich odstranění na základě výzvy soudu.

V. Posouzení kompetence a ústavnosti procedury přijetí napadených zákonných ustanovení

24. Podle § 68 odst. 2 zákona o Ústavním soudu sestává posouzení ústavnosti zákona s ústavním pořádkem ze zodpovězení tří otázek: zda byl přijat a vydán v mezích Ústavou stanovené kompetence, zda byl přijat ústavně předepsaným způsobem a zda jeho obsah je v souladu s ústavními zákony.

25. Ustanovení § 241b odst. 3 první věty a § 243b občanského soudního řádu se stala v nyní účinném znění součástí tohoto zákona nabytím účinnosti jeho novely provedené zákonem č. 404/2012 Sb. Prvně uvedené ustanovení bylo následně ještě změněno zákonem č. 293/2013 Sb., tato změna se ovšem týkala pouze nahrazení slov „po dobu“ slovy „v průběhu“, přičemž se nedotkla té jeho části, která je předmětem posouzení ústavnosti v tomto řízení.

26. Za této situace se Ústavní soud zabýval pouze ústavností procedury přijetí zákona č. 404/2012 Sb. V této souvislosti konstatuje, že Parlament měl ve smyslu čl. 15 odst. 1 Ústavy kompetenci k přijetí tohoto zákona. Jak vyplývá z vyjádření komor i veřejně přístupných dokumentů vztahujících se k legislativnímu procesu, návrh uvedeného zákona (Poslanecká sněmovna, 6. volební období, 2010–2013, sněmovní tisk 686) předložila vláda Poslanecké sněmovně dne 18. 5. 2012. Ta jej schválila v třetím čtení dne 26. 9. 2012 na své 46. schůzi (usnesení č. 1316), kdy pro něj hlasovalo 125 ze 149 přítomných poslanců, 22 bylo proti a 2 se hlasování zdrželi. Senát projednal a schválil návrh zákona (Senát, 8. funkční období, 2010–2012, senátní tisk 421) dne 24. 10. 2012 na své 26. schůzi (usnesení č. 750). Pro hlasovalo 43 z 50 přítomných senátorů, 7 se hlasování zdrželo. Přijatý zákon byl doručen prezidentovi republiky dne 31. 10. 2012 a následně jím byl v Ústavou předepsané lhůtě podepsán. K vyhlášení zákona došlo ve Sbírce zákonů dne 27. 11. 2012 v částce 148 pod č. 404/2012 Sb. Uvedená zjištění postačují k závěru, že zákon byl přijat ústavně předepsaným způsobem, což nebylo ze strany účastníků řízení nijak rozporováno.

VI. Znění napadených ustanovení a související právní úprava

27. Pro účely dalšího přezkumu považuje Ústavní soud za žádoucí jednak uvést znění napadených ustanovení, jednak vysvětlit jejich smysl a kontext z hlediska zákonné úpravy dovolání jako celku. Předně jde o § 241b odst. 3 občanského soudního řádu, jehož první větu navrhuje zrušit navrhovatel a jejž Ústavní soud přezkoumává v rozsahu vymezeném slovy „v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání (§ 237 až 238a)“. Toto ustanovení sice bylo po vydání ústavní stížností napadeného usnesení Nejvyššího soudu doplněno novelou provedenou zákonem č. 296/2017 Sb., jež nabyla účinnosti dne 30. 9. 2017, o větu třetí, ve zbytku však zůstalo nezměněno. Jeho platné znění je následující:

„§ 241b

…

(3) Dovolání, které neobsahuje údaje o tom, v jakém rozsahu se rozhodnutí odvolacího soudu napadá, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání (§ 237 až 238a) nebo které neobsahuje vymezení důvodu dovolání, může být o tyto náležitosti doplněno jen v průběhu trvání lhůty k dovolání. Nebyla-li v době podání dovolání splněna podmínka uvedená v § 241, běží tato lhůta až do uplynutí lhůty, která byla dovolateli určena ke splnění této podmínky; požádal-li však dovolatel před uplynutím lhůty o ustanovení zástupce (§ 30), běží lhůta podle věty první znovu až od právní moci usnesení, kterým bylo o této žádosti rozhodnuto. Nebyl-li nedostatek podmínky uvedené v § 241 ani ve lhůtě určené ke splnění této podmínky odstraněn, předseda senátu soudu prvního stupně dovolací řízení zastaví.“

28. Ustanovení § 241b občanského soudního řádu upravuje úkony, které činí soud prvního stupně v dovolacím řízení, včetně jeho postupu za účelem odstranění nedostatku právního zastoupení dovolatele. Z hlediska řízení o návrhu na zrušení napadených ustanovení je podstatné, že § 241b odst. 3 věta první občanského soudního řádu vylučuje možnost doplnění v ní uvedených obsahových náležitostí dovolání po uplynutí lhůty k dovolání. Dovolatel tak musí v této lhůtě jednoznačně vymezit rozsah, v jakém se domáhá zrušení rozhodnutí odvolacího soudu. Rovněž musí označit důvod dovolání, jímž může být podle § 241a odst. 1 občanského soudního řádu pouze skutečnost, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Nakonec musí dovolatel uvést, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání. S výjimkou případů uvedených v § 238a občanského soudního řádu proto musí vždy konkretizovat alespoň jeden z předpokladů přípustnosti dovolání podle § 237 občanského soudního řádu a vysvětlit, z jakého důvodu má být v případě jeho dovolání splněn. Podle § 237 občanského soudního řádu, není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak.

29. Splnění uvedených požadavků, včetně požadavku zhodnotit právní posouzení věci odvolacím soudem z hlediska rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, má zajistit povinné zastoupení dovolatele advokátem, případně notářem, podle § 241 odst. 1 občanského soudního řádu. Výjimku z této povinnosti stanoví odstavec 2 tohoto ustanovení u fyzických osob, jestliže mají právnické vzdělání. Další výjimky se pak týkají jednání za právnickou osobu, stát, obec či vyšší územní samosprávný celek, a to za předpokladu, že osoba, která je za tyto subjekty oprávněna jednat podle § 21, 21a, 21b nebo § 26a odst. 3 občanského soudního řádu, má právnické vzdělání.

30. Jak vyplývá z § 240 a § 241b odst. 3 věty první občanského soudního řádu, zákon neumožňuje prominout zmeškání lhůty pro doplnění výše uvedených obsahových náležitostí. Podle třetí věty posledně uvedeného ustanovení se však v případech, kdy bylo dovolání podáno dovolatelem bez zastoupení advokátem, případně notářem, a zároveň bez právnického

vzdělání, odvíjí počátek této lhůty až od uplynutí lhůty stanovené soudem k odstranění tohoto nedostatku. Soud prvního stupně podle § 241b odst. 2 ve spojení s § 104 odst. 2 občanského soudního řádu učiní vhodná opatření k odstranění nedostatku podmínek řízení. Ta budou s ohledem na § 241b odst. 3 větu druhou zahrnovat poučení dovolatele o nutnosti jeho zastoupení nebo doložení právnického vzdělání a stanovení příslušné lhůty, ve které tak má učinit. Požádá-li dovolatel o ustanovení zástupce podle § 30 občanského soudního řádu, podle věty třetí tohoto ustanovení začne lhůta pro doplnění předmětných obsahových náležitostí běžet až od právní moci usnesení, kterým bylo o této žádosti rozhodnuto. Povinnost soudu učinit uvedená opatření neplatí, bylo-li dovolání podáno opožděně, někým, kdo k dovolání není oprávněn, nebo směřuje-li proti rozhodnutí, proti němuž není dovolání podle § 238 občanského soudního řádu přípustné.

31. Návrh navrhovatele dále směřuje proti § 243b občanského soudního řádu, a to v části vymezené slovy „§ 43,“. Toto ustanovení zní:

„§ 243b

Pro dovolací řízení platí přiměřeně ustanovení o řízení před soudem prvního stupně, není-li stanoveno jinak; ustanovení § 43, 92, 95 až 99 a 107a však pro dovolací řízení neplatí.“

32. Podle § 43 odst. 1 občanského soudního řádu předseda senátu usnesením vyzve účastníka řízení, aby bylo opraveno nebo doplněno podání, které neobsahuje všechny stanovené náležitosti nebo které je nesrozumitelné nebo neurčité. K opravě nebo doplnění podání určí lhůtu a účastníka poučí, jak je třeba opravu nebo doplnění provést. Odstavec 2 pak stanoví, že není-li přes výzvu předsedy senátu podání řádně opraveno nebo doplněno a v řízení nelze pro tento nedostatek pokračovat, soud usnesením podání, kterým se zahajuje řízení, odmítne. K ostatním podáním soud nepřihlíží, dokud nebudou řádně opravena nebo doplněna. O těchto následcích musí být účastník poučen. Pro řízení před dovolacím soudem je třeba poznamenat, že § 241b odst. 1 odkazuje na § 209 občanského soudního řádu, jenž stanoví, že o odstranění případných vad podání se postará předseda senátu soudu prvního stupně.

VII. Vyloučení poučovací povinnosti o náležitosti dovolání spočívající ve vymezení, v čem dovolatel spatřuje předpoklady jeho přípustnosti, a možnosti jejího následného doplnění z hlediska základního práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny

33. Posouzení opodstatněnosti návrhu navrhovatele závisí na zodpovězení otázky, zda součástí základního práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny je v případě dovolání podle občanského soudního řádu také právo dovolatele být poučen o tom, že jeho dovolání nesplňuje náležitost spočívající ve vymezení, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání, a dále právo odstranit tento nedostatek v přiměřené lhůtě.

34. Ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny zaručuje každému možnost domáhat se svého práva u nezávislého a nestranného soudu (případně u jiného orgánu), podmínkou ovšem je, že se tak musí stát „stanoveným postupem“. Součástí tohoto postupu jsou veškeré zákonem stanovené požadavky kladené na účastníka řízení, jež musí být z jeho strany splněny, aby soud mohl rozhodnout v jeho věci a aby při tom mohl zohlednit jím předestřená tvrzení a důkazy. Tyto požadavky mají sloužit především k zajištění řádného chodu spravedlnosti a ochraně právní jistoty účastníků právních vztahů. Jednotlivě ani ve svém celku zároveň nesmí představovat takové omezení přístupu k soudu, které by se práva na soudní ochranu (spravedlivý proces) dotýkalo v samotné jeho podstatě a fakticky by znemožňovalo jeho uplatnění [například nález ze dne 25. 8. 2005 sp. zn. IV. ÚS 281/04 (N 165/38 SbNU 319)]. Jsou-li v konkrétním případě splněny předpoklady projednání návrhu a rozhodnutí o něm, je povinností soudu odpovídající tomuto základnímu právu, aby k projednání tohoto návrhu přistoupil a ve věci rozhodl.

35. Součástí záruk spravedlivého procesu plynoucích z čl. 36 odst. 1 Listiny, jež jsou imanentní součástí práva na soudní ochranu, je i povinnost obecných soudů poučit účastníky řízení o jejich procesních právech a povinnostech [nález ze dne 31. 5. 1994 sp. zn. III. ÚS 65/93 (N 27/1 SbNU 213); z recentní rozhodovací praxe například nález ze dne 15. 3. 2016 sp. zn. III. ÚS 1237/15 (N 43/80 SbNU 531) nebo nález ze dne 10. 8. 2017 sp. zn. I. ÚS 615/17 (N 148/86 SbNU 485)]. Smyslem této poučovací povinnosti, jejímž zákonným vyjádřením ve vztahu k občanskému soudnímu řízení jsou především § 5 a 43 občanského soudního řádu, je zajistit, aby účastník řízení neutrpěl újmu na svých právech toliko v důsledku neznalosti procesního práva. Skutečná možnost domáhat se svého práva u soudu totiž předpokládá, že účastník řízení nebude sankcionován za nesplnění svých procesních povinností, aniž by se mu o nich dostalo předtím konkrétního poučení a byla mu dána možnost tento stav napravit. Bylo by v rozporu s podstatou a smyslem práva na soudní ochranu, jestliže by k jejímu odepření docházelo na základě přepjatého formalismu při výkladu a použití procesních předpisů [srov. nález ze dne 11. 7. 1996 sp. zn. III. ÚS 127/96 (N 68/5 SbNU 519)]. Poučovací povinnost slouží i k naplnění principu rovnosti účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny, z něhož současně plynou i její meze [nález ze dne 19. 9. 1996 sp. zn. III. ÚS 104/96 (N 84/6 SbNU 105); z recentní rozhodovací praxe například nález ze dne 22. 9. 2015 sp. zn. I. ÚS 4004/14 (N 174/78 SbNU 593)].

36. Uvedená východiska se uplatní i v případě dovolání podle občanského soudního řádu. Z ústavního pořádku sice neplyne nárok na dovolání či jiný mimořádný opravný prostředek, pokud je však právní řád připouští, nemůže se rozhodování o nich ocitnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv jednotlivce [nález ze dne 11. 2. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 1/03 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.)]. Výjimkou není ani rozhodování dovolacího soudu o tom, zda je dán důvod pro odmítnutí dovolání pro vady podle § 243c odst. 1 občanského soudního řádu, a to i tehdy, jestliže dovolání nesplňuje náležitost spočívající ve vymezení, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladu přípustnosti dovolání, a tato vada nebyla odstraněna ve lhůtě podle § 241b odst. 3 občanského soudního řádu [nález ze dne 15. 3. 2017 sp. zn. II. ÚS 1966/16 (N 45/84 SbNU 527), bod 18].

37. Náležitost dovolání spočívající ve vymezení, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání, má za cíl zajistit, aby se advokát, případně notář, a nevyžaduje-li se zastoupení advokátem, pak sám dovolatel, ještě před podáním dovolání seznámil s relevantní rozhodovací praxí Nejvyššího soudu a zvážil, zda s ohledem na tuto praxi má podání dovolání vůbec význam [stanovisko pléna ze dne 28. 11. 2017 sp. zn. Pl. ÚS--st. 45/16 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.), bod 32]. Ačkoli dovolání představuje mimořádný opravný prostředek, který stejně jako jiné procesní prostředky slouží k ochraně subjektivních práv jednotlivců, současně má za cíl především sjednocování judikatury obecných soudů. Věcné posouzení dovolání spočívající v právním posouzení věci dovolatele je podmíněno nejen tvrzením, že odvolací soud dospěl ve věci k nesprávnému právnímu posouzení, ale též vymezením vztahu tohoto právního posouzení ke stávající rozhodovací praxi dovolacího soudu. Právě od tohoto vztahu se pak odvíjí, zda bude dovolání posouzeno meritorním rozhodnutím, nebo toliko zjednodušenou formou, tedy v rámci posouzení přípustnosti dovolání, jež má nicméně v případě předpokladů přípustnosti podle § 237 občanského soudního řádu povahu kvazimeritorního posouzení. Formálně sice ústí do závěru o nepřípustnosti dovolání, fakticky je však podstatou posouzení těchto předpokladů přípustnosti dovolání rovněž jeho opodstatněnost. Vymezení, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání, tak představuje jeho obsahovou náležitost, jejímž prostřednictvím je společně s dovolacím důvodem vymezen procesní rámec přezkumu ze strany dovolacího soudu.

38. Ustanovení § 243b občanského soudního řádu vylučuje povinnost soudu prvního stupně vyzvat dovolatele podle § 43 občanského soudního řádu k odstranění vad dovolání,

jestliže dovolání neobsahuje některé zákonem stanovené obsahové náležitosti, včetně náležitosti výše zmíněné. Toto ustanovení dotváří zákonem stanovený postup, jímž se dovolatel může domáhat soudní ochrany svých práv podle čl. 36 odst. 1 Listiny, současně však právo na soudní ochranu omezuje v jednom z jeho komponentů, jímž je právo být ze strany soudu poučen o procesních právech a povinnostech. Činí tak z důvodu, aby bylo uplynutím lhůty k dovolání, v jejímž rámci lze podle § 241b odst. 3 věty první občanského soudního řádu doplnit předmětnou náležitost dovolání, postaveno najisto, z hlediska jakých důvodů, vycházejících z identifikace zákonem vymezeného vztahu k rozhodovací praxi dovolacího soudu, má být rozhodnutí odvolacího soudu přezkoumáno. Dovolací soud, stejně jako účastníci řízení se pak již v průběhu řízení zabývají výlučně takto řádně předestřenými dovolacími důvody, čímž se racionalizuje a zpřehledňuje, a tím také zrychluje dovolací řízení jako celek. Nepochybně jde o legitimní cíl, jehož dosažení jsou napadená ustanovení způsobilá.

39. Pokud jde o přiměřenost předmětného omezení, je zjevné, že vymezení vztahu právních závěrů odvolacího soudu k rozhodovací praxi dovolacího soudu je otázkou odbornou, vyžadující podrobnější znalost práva, kterou obecně nelze u jednotlivců bez právnického vzdělání předpokládat. Samotné vyloučení poučovací povinnosti by tak mohlo mít za následek výrazné ztížení přístupu k dovolacímu soudu, neboť pro řadu dovolatelů by mohlo jít o podmínku jen stěží splnitelnou. Otázku přiměřenosti omezení poučovací povinnosti je však třeba hodnotit ve spojení s povinností dovolatele být v dovolacím řízení zastoupen advokátem, případně notářem. Pakliže je dovolatel takto zastoupen, lze předpokládat, že advokát nebo notář, který přijal jeho zastupování, si je vědom zákonných náležitostí dovolání, dokáže se zorientovat v rozhodovací praxi dovolacího soudu a je schopen dovolání formulovat způsobem, aby dostálo zákonným požadavkům. Stejný předpoklad je dán i u osob, které s ohledem na své právnické vzdělání, respektive právnické vzdělání osoby oprávněné za ně jednat, nemusí být zastoupeny advokátem.

40. Uvedené neznamená, že by se poučovací povinnost nemusela vůbec uplatnit v případech, kdy účastník řízení je zastoupen advokátem nebo notářem [srov. nález ze dne 6. 6. 1995 sp. zn. I. ÚS 151/94 (N 27/3 SbNU 197)]. V případě dovolacího řízení je ovšem nutno zohlednit jeho povahu řízení o mimořádném opravném prostředku, v němž jde primárně o řešení právních otázek. Efektivní a bezporuchový průběh dovolacího řízení vyžaduje, aby v něm účastníci vystupovali orientovaně a účelně, a v tomto smyslu na ně klade zvláštní odborné nároky. Povinné zastoupení advokátem nebo notářem je tak pro dovolatele dostatečnou zárukou, že v dovolacím řízení budou jeho práva chráněna, včetně toho, že dovolání bude splňovat zákonné náležitosti (srov. stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16, bod 35). V této souvislosti lze zdůraznit, že povinnost advokáta důsledně využívat všechny zákonné prostředky a v jejich rámci uplatnit v zájmu klienta vše, co podle svého přesvědčení pokládá za prospěšné, je stanovena již v § 16 odst. 2 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii. Jakékoli poučení takto zastoupeného dovolatele by navíc kromě sdělení, že v dovolání nebylo řádně vymezeno, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání, nemohlo obsahovat nic jiného než citaci zákonného vymezení této náležitosti, což lze ve vztahu k advokátům, notářům či osobám majícím právnické vzdělání považovat za nadbytečné. Za této situace není důvod, aby se v případě dovolání podaného prostřednictvím advokáta nebo notáře nebo dovolatelem s právnickým vzděláním musela uplatnit i poučovací povinnost o předmětné náležitosti dovolání.

41. Poučovací povinnost nadále trvá u dovolatele, který podal dovolání bez zastoupení advokátem nebo notářem, ačkoli zastoupen být měl. Její podstatou je především poučení o nutnosti být zastoupen podle § 241b odst. 2 a 3 občanského soudního řádu. Jak již bylo uvedeno výše, teprve uplynutím lhůty ke splnění této podmínky, případně právní mocí rozhodnutí o žádosti o ustanovení zástupce podle § 30 občanského soudního řádu, začne

plynout lhůta odpovídající lhůtě k dovolání, v jejímž rámci lze doplnit jeho obsahové náležitosti. Občanský soudní řád tudíž vytváří dostatečný prostor k tomu, aby si dovolatel bez právnického vzdělání, který není řádně zastoupen advokátem nebo notářem, po výzvě soudu takovéto zastoupení zajistil, a nebyl tak zkrácen na možnosti podat dovolání.

42. Je pak už jen logickým důsledkem, že pokud obstojí jako ústavně konformní v § 243b občanského soudního řádu stanovené vyloučení povinnosti soudu poučit dovolatele podle § 43 občanského soudního řádu o nedostatku náležitosti dovolání spočívající ve vymezení, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání, pak musí rovněž obstát i vyloučení možnosti doplnit tuto náležitost po uplynutí lhůty k dovolání podle § 241b odst. 3 věty první občanského soudního řádu. Neexistuje žádný důvod, pro který by lhůta dvou měsíců od doručení rozhodnutí odvolacího soudu neměla být pro advokáta nebo notáře, případně pro osobu s právnickým vzděláním, dostatečná k podání řádného dovolání.

43. Ústavní soud tak shrnuje, že povinnost doplnit náležitost dovolání spočívající ve vymezení, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů jeho přípustnosti, ve lhůtě pro podání dovolání podle § 241b odst. 3 první věty občanského soudního řádu, stejně jako z § 243b občanského soudního řádu plynoucí neexistence povinnosti soudu vyzvat dovolatele podle § 43 občanského soudního řádu, aby ve stanovené lhůtě odstranil vadu dovolání, kterou je absence řádného vymezení této náležitosti, jsou součástí zákonem stanoveného postupu, jímž se jednotlivec může v dovolacím řízení domáhat soudní ochrany ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny. V obou případech jde o zákonnou úpravu podmínek přístupu k soudu, jež sledují legitimní cíl, kterým je racionalizace, zpřehlednění a zrychlení dovolacího řízení, a jsou způsobilé tohoto cíle dosáhnout. Není s nimi přitom spojeno takové omezení přístupu k soudu, které by nerespektovalo podstatu a smysl základního práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, tedy, jež by účastníkům odvolacího řízení, v jejichž případě zákon stanoví přípustnost dovolání za podmínek podle § 237 občanského soudního řádu, ztěžovalo přístup k dovolacímu soudu způsobem, který by byl nepřiměřený či by jej dokonce fakticky znemožňoval. Požadavek zastoupení advokátem či notářem nebo právnického vzdělání dovolatele podle § 241 občanského soudního řádu společně s dvouměsíční lhůtou k dovolání podle § 240 odst. 1 občanského soudního řádu, jež se odvíjí ode dne doručení rozhodnutí odvolacího soudu, představují dostatečnou záruku, že výše uvedená náležitost bude moci být splněna. Soud prvního stupně je v této souvislosti podle § 241b odst. 2 a 3 občanského soudního řádu navíc povinen poskytnout dovolateli, jenž nesplňuje podmínku zastoupení či právnického vzdělání, přiměřenou lhůtu k zajištění zastoupení advokátem či notářem nebo k podání žádosti o ustanovení zástupce podle § 30 občanského soudního řádu.

44. Závěrem Ústavní soud poznamenává, že jádrem návrhu navrhovatele je především jeho pochybnost ohledně určitosti či předvídatelnosti zákonných předpokladů přípustnosti dovolání, jak jsou vymezeny v § 237 občanského soudního řádu. I kdyby však takovýto nedostatek skutečně byl dán, což Ústavní soud netvrdí, a dovolatelé by ani v případě zastoupení nemohli předvídat, zda jimi podané dovolání splňuje zákonem stanovené náležitosti, pak takto formulované námitky neústavnosti zákonné úpravy dovolání nelze směřovat do napadených ustanovení občanského soudního řádu, jejichž „odstranění“ by na těchto nedostatcích beztak nemohlo nic změnit. Nanejvýš by dovolatelům otevíralo prostor k tomu, aby bez jakékoli garance výsledného posouzení zkusili dovolání formulovat ještě jednou.

VIII. Závěr

45. Ze všech těchto důvodů Ústavní soud rozhodl podle § 43 odst. 2 písm. b) ve spojení s § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu o odmítnutí návrhu navrhovatele na zrušení § 241b odst. 3 občanského soudního řádu ve slovech „v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání (§ 238 až 238a)“ a § 243b občanského soudního řádu ve

slovech „§ 43,“ pro zjevnou neopodstatněnost. Ve zbylém rozsahu odmítl návrh na zrušení § 241b odst. 3 první věty občanského soudního řádu jako podaný osobou k tomu zjevně neoprávněnou. V souladu s § 11 odst. 2 písm. k) zákona o Ústavním soudu a čl. 1 odst. 2 písm. b) rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 25. 3. 2014 č. Org. 24/14 o atrahování působnosti, publikovaného jako sdělení Ústavního soudu č. 52/2014 Sb., tak učinil v plénu.

46. Odmítnutím návrhu přijal Ústavní soud návrh rozhodnutí, který se podstatně liší od návrhu původní soudkyně zpravodajky Kateřiny Šimáčkové, aby bylo o návrhu navrhovatele rozhodnuto vyhovujícím nálezem. Předseda Ústavního soudu proto podle § 55 zákona o Ústavním soudu pověřil vypracováním usnesení (a tím určil novým soudcem zpravodajem) soudce Pavla Rychetského.

Odlišná stanoviska

1. Odlišné stanovisko soudkyně Kateřiny Šimáčkové a soudců Vojtěcha Šimíčka, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka

1. Z čl. 36 odst. 1 Listiny, který každému garantuje právo domáhat se svého práva u soudu stanoveným způsobem, vyplývá, že podmínky a podrobnosti stanoví zákon (čl. 36 odst. 4 Listiny). Onen stanovený způsob je obvykle obsažen v procesních předpisech a je v zásadě na zákonodárci, jaká konkrétní pravidla (lhůty, obsahové a formální náležitosti podání, soudní poplatky a další) pro přístup k soudům stanoví. Z hlediska ochrany základních práv a svobod je ovšem nezbytné, aby jednotlivé podmínky, za nichž je možné se soudní ochrany domáhat, sledovaly legitimní cíl a byly vůči tomuto cíli přiměřené. Právě uvedené platí také pro požadavky, jimiž zákonodárce podmiňuje přístup k řádným a mimořádným opravným prostředkům. Z povahy těchto prostředků, jakož i ze skutečnosti, že tyto prostředky nejsou garantovány ústavním pořádkem, pak samozřejmě vyplývá, že zákonodárce má v tomto směru daleko širší možnost uvážení. Jak Ústavní soud v citovaném plenárním stanovisku sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 shrnul, mimořádný opravný prostředek v podobě dovolání mívají (za splnění dalších podmínek) účastníci řízení k dispozici poté, co jejich věc byla již minimálně dvakrát posouzena soudy nižších stupňů, a nyní žádají, aby se jí zabýval přímo Nejvyšší soud, tedy jeden z vrcholných orgánů soudní moci v České republice (čl. 92 Ústavy). Nezpochybňujeme nikterak, že již jen z právě uvedeného je zřejmé, že přístup k dovolacímu řízení může zákonodárce podmínit řadou požadavků, a to včetně požadavků kladených na formu a obsah podání, které účastník řízení Nejvyššímu soudu předkládá. Tyto požadavky mohou směřovat mimo jiné i k omezení počtu podaných dovolání a ke zvýšení kvality těch dovolání, která se účastníci odvolacího řízení rozhodnou podat v případě, že jim to zákon umožňuje. Efektivně fungující Nevyšší soud pak totiž sjednocováním judikatury přispívá i k vyšší kvalitě rozhodování nižších soudů.

2. Sledovanému účelu sjednocení judikatury v právně složitých a zatím nerozhodnutých věcech však napadená právní úprava nepřispívá. Ustanovení § 241b odst. 3 věty první o. s. ř. fakticky vylučuje vůbec možnost k odstranění vad vyzvat, neboť pokud dovolání není podáno s výrazným předstihem před uplynutím lhůty k tomu určené (§ 240 odst. 1), je spíše nepravděpodobné, že by soudy dovolání administrativně zpracovaly a vyhodnotily, zda netrpí vadami, v takovém předstihu, aby bylo vůbec možné k nápravě vad vyzvat a dovolatel měl možnost ji realizovat. Například ve věci projednávané II. senátem bylo rozhodnutí odvolacího soudu stěžovateli doručeno dne 23. 3. 2017 a dovolání bylo podáno dne 22. 5. 2017, tedy předposlední den lhůty. Obecné soudy proto neměly nejen povinnost, ale ani možnost stěžovatele usnesením vyzvat, aby své dovolání, které neobsahovalo všechny stanovené náležitosti, opravil nebo doplnil. Stěžovatel tedy ztratil nárok na projednání věci dovolacím soudem a v důsledku i na projednání své věci Ústavním soudem. Bylo-li totiž dovolání odmítnuto dovolacím soudem jako vadné, nebyly efektivně vyčerpány všechny opravné

prostředky, které stěžovateli právní řád k ochraně jeho práv poskytuje (k tomu srov. např. usnesení sp. zn. III. ÚS 3209/08 ze dne 22. 1. 2009; usnesení sp. zn. I. ÚS 1489/08 ze dne 16. 7. 2009; a zejména stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16, citované výše; vše dostupné na http://nalus.usoud.cz).

3. Byť i je úkolem Nejvyššího soudu projednání sporů, které jsou právně složité, a zajištění jednoty a zákonnosti rozhodování [§ 14 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích)], nelze odhlédnout od toho, že účastník řízení svým dovoláním vždy sleduje ochranu svých subjektivních práv bez ohledu na to, jaký jiný účel řízení o mimořádném opravném prostředku sleduje. Ochranu subjektivních práv proto nelze pouštět ze zřetele ani tam, kde je zákonodárcem sledovaným účelem řízení o mimořádném opravném prostředku tzv. sjednocování judikatury. Tento účel nemůže převážit nad ochranou subjektivních práv účastníka řízení tak, že se ochrana subjektivního práva zcela vyprázdní a tento účastník se stává pouze jakýmsi „dodavatelem materiálu“ pro sjednocování judikatury, nýbrž je třeba hledat vztah přiměřené rovnováhy mezi omezením práva na přístup k soudu a tímto účelem, který současně reprezentuje veřejný zájem, jímž je v daném případě zajištění souladné aplikace a interpretace podústavního práva obecnými soudy [srov. nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 128/05 ze dne 10. 5. 2005 (N 100/37 SbNU 355)]. Takovýto výklad by byl v rozporu s čl. 4 Ústavy ukládajícím všem částem soudní moci povinnost chránit základní práva a svobody.

4. Ustanovení vylučující užití § 43 o. s. ř. v dovolacím řízení má dle názoru většiny i důvodové zprávy k aktuálnímu znění napadených ustanovení zvýšit efektivitu a hospodárnost řízení a urychlit jej. V důvodové zprávě je konkrétně uvedeno, že cílem je „usnadnit Nejvyššímu soudu práci s podanými dovoláními“ (viz Důvodová zpráva k zákonu č. 404/2012 Sb., sněmovní tisk č. 686/0, Poslanecká sněmovna, 6. volební období, 2010–2013, dostupné z www.psp.cz). Takto formulovaný účel právní úpravy ovšem považujeme za nepřípustný. Cílem právní úpravy nemůže být pouhé usnadnění práce státního orgánu, a to na úkor jeho primárního úkolu, kterým je poskytování ochrany právům jednotlivce. Cíl spočívající ve zvýšení efektivity vyřizování dovolání Nejvyšším soudem naopak lze považovat za legitimní.

5. Napadená ustanovení podle názoru většiny úzce souvisí s povinností dovolatelů být před dovolacím soudem právně zastoupen (§ 241 o. s. ř.), jež má přispívat ke kvalitě podávaných dovolání. Avšak ani stanovením povinného zastoupení advokátem nebo notářem, případně právního vzdělání dovolatele, v řízení o dovolání není možnost podání vadného dovolání vyloučena. Přestože obecně by advokát jistě měl být schopen dovolání řádně podat, není tomu tak vždy, o čemž svědčí výskyt dovolání odmítnutých Nejvyšším soudem pro vady. Lze doplnit, že v některých evropských zemích potřebuje advokát pro zastupování klientů před vysokými soudy speciální vzdělání. Tak je tomu například ve Francii, kde v řízení před *Cour de cassation* mohou jako *Avocats aux Conseils* účastníky zastupovat pouze specializovaní advokáti. V České republice ovšem takové omezení neplatí. To pak v některých případech nevyhnutelně může vést k tomu, že advokát, který se nutně nespecializuje na specifika řízení před Nejvyšším soudem, podá vadné dovolání, na což však nakonec doplatí sám dovolatel. Pokud právní řád nestanovuje speciální požadavky pro advokáty, kteří zastupují klienty před Nejvyšším soudem, nelze předpokládat, že všichni advokáti budou podávat bezvadná dovolání, neboť jde o podání mimořádná a formálně velmi složitá.

6. Skutečnosti, že právní zastoupení advokátem nemusí být nutně spojeno s vyšší kvalitou právního podání, si ostatně byl vědom i zákonodárce, neboť z důvodové zprávy k zákonu č. 404/2012 Sb. se podává, že se „velmi často objevují případy, kdy kvalita dovolání sepisovaných advokáty je na opravdu nízké úrovni. Nejčastěji se jedná o dovolání, v nichž

advokáti zaměňují ustanovení občanského soudního řádu o přípustnosti dovolání s dovolacími důvody, dále jde o dovolání, jež zcela postrádají právní kvalifikaci dovolacích důvodů, v neposlední řadě jde pak o souběžné uplatnění všech taxativně vypočtených dovolacích důvodů v občanském soudním řádu, aniž by v textu dovolání bylo provedeno obsahové rozlišení jednotlivých dovolacích důvodů z hlediska užité argumentace v podaném dovolání. Exemplárními případy jsou potom dovolání, při kterých advokát zcela rezignuje na vlastní práci s dovoláním tím, že se pouze ztotožní s podáním vypracovaným účastníkem řízení, jehož zastupuje“. Z citované důvodové zprávy tedy plyne, že zákonodárce věděl, že dovolání sepsaná advokáty jsou často nekvalitní. Možnost odstranění vad dovolání postupem podle § 43 o. s. ř. tedy zákonodárce vyloučil navzdory tomu, že sám konstatoval, že povinné právní zastoupení není zárukou kvalitních podání, a to dokonce za situace, kdy oproti předchozí právní úpravě ještě zpřísnil požadavky na obsahové náležitosti dovolání o vymezení předpokladů jeho přípustnosti.

7. V důsledku napadené právní úpravy jsou dovolatelé vystaveni situaci, kdy právní řád na jednu stranu stanoví podmínku povinného zastoupení advokátem, aby byly chráněny zájmy dovolatelů v právně a formálně složitém řízení před Nejvyšším soudem, zároveň však připouští, aby dovolatelé doplatili bez možnosti nápravy na chyby způsobené svými advokáty. Jakkoliv se v případech odmítnutí dovolání pro vady teoreticky může dovolatel, který nebyl v řízení neúspěšný z důvodu pochybení advokáta, domáhat náhrady škody, kterou mu tím advokát způsobil, ve skutečnosti je taková možnost spíše iluzorní.

8. Požadavky kladené na klienta, který se domáhá náhrady škody po advokátovi, který jej zastupoval v jiném řízení, jsou ostatně podle judikatury Nejvyššího soudu velmi přísné. Z rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1734/2016 ze dne 27. 9. 2017 (všechna rozhodnutí Nejvyššího soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná též na http://nsoud.cz/) se podává, že úprava odpovědnosti advokáta za škodu způsobenou při výkonu advokacie vyplývá ze zvýšených nároků, jež jsou na advokátní stav kladeny z důvodu vyšší míry rizika spojené s jejich činností a z důvodu nezbytnosti zajištění důvěry ve vztahu mezi advokátem a klientem. Odpovědnost advokáta je v § 24 zákona č. 85/1996, o advokacii, vymezena poměrně široce, má však svoje limity vyplývající z charakteru výkonu advokacie, a nastupuje proto až tehdy, pokud bylo prokázáno, že advokát nesplnil, resp. porušil svoji povinnost, kterou od něj lze s ohledem na ustanovení § 16 a § 1 odst. 2 zákona o advokacii důvodně očekávat, tedy zejména znalost právních předpisů, schopnost jejich logické a vhodné aplikace, důsledné zastupování klienta, obstarávání jeho záležitostí podle smlouvy o poskytování právních služeb a provádění činností úzce souvisejících. V rozsudku sp. zn. 25 Cdo 2789/2006 ze dne 18. 1. 2007 Nejvyšší soud uvedl, že předpokladem vzniku nároku na náhradu škody je zjištění, že pochybení advokáta je hlavní a rozhodující příčinou vzniklé majetkové újmy. Je proto třeba zodpovědět otázku, zda by v případě, že by žalovaný advokát své povinnosti při výkonu advokacie neporušil, skutečně došlo k rozmnožení majetkových hodnot žalobce v rozsahu požadované náhrady. Podle usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1862/2001 ze dne 26. 2. 2003 musí být v řízení jednoznačně zjištěno splnění předpokladů odpovědnosti za škodu. Důkazní povinnost má v tomto směru poškozený. V minulosti například neuspěl se svou žalobou na náhradu škody klient, kterému advokát zamlčel doručení rozhodnutí dovolacího soudu, čímž mu znemožnil přístup k Ústavnímu soudu a případně též k Evropskému soudu pro lidská práva, protože podle obecných soudů tento klient neprokázal, že by jinak byl býval v těchto řízeních úspěšný (srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3046/2016 ze dne 29. 11. 2016). Klient, jehož advokát pochybil při podání dovolání, by tedy nejprve musel podle aktuální judikatury Nejvyššího soudu prokázat, že by býval byl u dovolacího soudu nebýt pochybení advokáta úspěšný, což ovšem v některých případech (zejména tehdy, domáhá-li se dovolatel přehodnocení judikatury dovolacího soudu) může představovat úkol téměř nemožný.

9. Nadto se Nejvyšší soud často zabývá případy účastníků, kteří jsou ve slabším postavení, zaměstnanci, spotřebitelé apod. I tito účastníci plní své zákonné povinnosti, platí náklady spojené se svým právním zastoupením, ale v případě, kdy se jim nevydaří provést „správnou“ volbu dobrého advokáta, schopného kvalitně odůvodnit jejich dovolání, tak bez dalšího ztratí jak možnost ochrany svých práv Nejvyšším soudem, tak i potažmo Ústavním soudem.

10. Napadené ustanovení ani jinak nemíří k zefektivnění činnosti Nejvyššího soudu, jehož primárním úkolem je rozhodování složitých právních otázek a zajišťování jednoty a zákonnosti rozhodování soudů. Pokud totiž Nejvyšší soud vadná dovolání automaticky odmítá, nemůže se zabývat ani dovoláními, která pokud by byla na výzvu řádně opravena, splňovala by jeden z předpokladů přípustnosti dovolání dle § 237 o. s. ř. To znamená, že Nejvyšší soud nemá možnost zabývat se meritorně dovoláními podanými ve věcech, při jejichž posuzování skutečně došlo k pochybení odvolacích soudů, jež se při řešení rozhodné právní otázky odchýlily od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu, nebo ve věcech, v nichž šlo o právní otázku, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo sice již byla dovolacím soudem vyřešena, ale je namístě ji nyní posoudit jinak. Pokud z důvodů vad podání Nejvyšší soud v takových případech dovolání neprojedná, je tak potlačena funkce dovolacího řízení spočívající v zajištění jednoty a zákonnosti soudního rozhodování a vyřešení zásadních právních otázek.

11. Ostatně lze poukázat i na samu věc posuzovanou II. senátem. Tam sice dovolání stěžovatele formálně vzato skutečně nedostálo požadavkům vymezit konkrétní právní otázku, která měla být posouzena odvolacím soudem chybně, a spatřovaný předpoklad přípustnosti dovolání; nicméně toto dovolání nebylo zpracováno ledabyle, ale bylo sepsáno pečlivě, stěžovatel projevil snahu naplnit zákonné požadavky a z dovolání bylo patrné, jaký postup odvolacího soudu je zpochybňován. Dovolání nebylo pouhým nesouhlasem s rozhodnutími nižších soudů či polemikou se skutkovými závěry; stěžovatel v něm předestřel vlastní právní argumentaci. V dané věci se přitom jednalo *prima facie* o důležitou právní problematiku ochrany spotřebitele, která by si zasloužila jednoznačné věcné rozhodnutí Nejvyššího soudu.

12. Pokud by se tedy i v dovolacím řízení užilo ustanovení § 43 o. s. ř., mohl by stěžovatel opravit své dovolání a formálně a jednoznačně vymezit předpoklad jeho přípustnosti i konkrétní právní otázku, kterou měl odvolací soud vyřešit nesprávně. Nejvyšší soud by pak měl možnost zhodnotit, zda byla ona rozhodná právní otázka vyřešena v souladu s jeho dosavadní judikaturou, případně by mohl vyřešit právní otázku dosud neřešenou nebo rozhodovanou rozdílně, a tím přispět ke sjednocení judikatury v souladu se svou primární funkcí. Krom toho by se při tomto postupu stěžovatel, respektive jeho právní zástupce, musel též důkladněji seznámit s judikaturou Nejvyššího soudu (za účelem řádné opravy dovolání), což by naopak *a posteriori* přispělo k žádoucí efektivitě dovolacího řízení.

13. Dostatečným prostředkem k dosažení onoho legitimního cíle napadené právní úpravy, tj. zvýšení efektivity dovolacího řízení, je již samotné stanovení striktnějších podmínek dovolání dle § 241a odst. 2 o. s. ř., ve srovnání s podáními k nižším soudům. Naopak opatření ve formě vyloučení povinnosti soudu vyzývat k opravě vad dovolání vůbec není způsobilým k dosažení jmenovaného legitimního cíle. Takové opatření jistě může přispět k rychlejšímu a snazšímu „odklízení“ podaných dovolání Nejvyšším soudem, to však samo o sobě není a nemůže být legitimním cílem jakékoli právní úpravy. Naproti tomu k žádoucímu zvýšení efektivity dovolacího řízení prostřednictvím projednávání obsahově kvalitních dovolání lze přispět právě v situaci, kdy jsou dovolatelé upozorňováni na nedostatečnost svých dovolání a vyzýváni k odstranění jejich vad.

14. Navíc v případě jiného nedostatku, který brání věcnému projednání dovolání, a to nezaplacení soudního poplatku, mají obecné soudy povinnost vyzvat dovolatele k nápravě

(srov. § 9 odst. 1 zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích). Tuto povinnost mají primárně soudy prvního stupně, u kterých se dovolání podává, a pouze v případě, že dovolací soud zjistí, že nebyl poplatek zaplacen ve věci, která mu již byla předložena, vyzve dovolatele k jeho zaplacení sám (§ 9 odst. 2 zákona o soudních poplatcích). Jakkoliv je konečné rozhodnutí o tom, zda dovolání trpí vadami, úkolem dovolacího soudu (§ 243c o. s. ř.), v souladu s ustanovením § 241b odst. 1 o. s. ř. ve spojení s ustanovením § 209 a § 43 o. s. ř. by v případě zrušení napadené právní úpravy bylo vyzývání k odstranění vad podaného dovolání také úkolem soudů prvního stupně, které kontrolují i splnění dalších náležitostí dovolání. Nicméně derogace napadených ustanovení by otevřela možnost poučovat o vadách dovolání i Nejvyššímu soudu. Takový postup by dovolací soud nadměrně nezatížil a zásadně by nesnížil efektivitu dovolacího řízení, která je důležitým cílem právní úpravy.

15. V rámci dovolacího řízení se tedy účastník dozví, když nemá zaplacený poplatek, a je vyzván, aby tuto vadu odstranil. Ale když jeho advokát nedodrží přísné podmínky pro dovolání, tak se nedozví vůbec nic, tedy až do chvíle, kdy je soudem definitivně odmítnut a už se s tím nedá nic dělat.

16. Při posuzování ústavní konformity napadených ustanovení nelze odhlédnout ani od toho, že poučovací povinnost soudů je podle judikatury Ústavního soudu jedním z důležitých aspektů práva na spravedlivý proces zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny. Povinnost soudů poučovat účastníky řízení o jejich procesních právech a povinnostech je též jednou z řídících zásad občanského soudního řádu, vyjádřenou v jeho § 5. Vyzývat k odstranění vad jsou povinny nejen soudy nalézací a odvolací, ale také další soudy ve všech ostatních řízeních o mimořádných opravných prostředcích před vrcholnými soudy. Podle ustanovení § 265h odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), nesplňuje-li dovolání nejvyššího státního zástupce nebo dovolání obviněného podané jeho obhájcem náležitosti obsahu dovolání podle § 265f odst. 1, vyzve je předseda senátu, aby vady odstranili ve lhůtě dvou týdnů, kterou jim zároveň stanoví, a upozorní je, že jinak bude dovolání odmítnuto. Podle ustanovení § 106 odst. 3 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, nemá-li kasační stížnost všechny náležitosti již při jejím podání, musí být tyto náležitosti doplněny ve lhůtě jednoho měsíce od doručení usnesení, kterým byl stěžovatel vyzván k doplnění podání. Konečně také Ústavní soud podle § 41 odst. 1 písm. b) zákona o Ústavním soudu vyrozumí navrhovatele o tom, že jeho návrh na zahájení řízení nemá náležitosti podání podle tohoto zákona, a určí mu lhůtu k odstranění vad návrhu.

17. Ústavní soud pak ve své judikatuře shledal úzkou souvislost mezi právem na spravedlivý proces a poučovací povinností soudů. Jak uvedl Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 138/98 ze dne 7. 7. 1999 (N 96/15 SbNU 3): „Hranice poučovací povinnosti obecných soudů jsou ústavně dány čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a též zásadou rovnosti účastníků řízení, a to bez ohledu na to, o jaké řízení jde či jaká věc má být projednávána. Podle § 5 občanského soudního řádu mají být přiměřené situaci a brát v úvahu všechny okolnosti případu. Nelze dát průchod pozitivistickému přístupu obecných soudů ve věcech nalézání práva tam, kde by šel na podstatu práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práva a svobod, a to v tom smyslu, že by je eliminoval.“ Ve svém nálezu sp. zn. II. ÚS 1331/07 ze dne 27. 11. 2007 (N 207/47 SbNU 255) Ústavní soud uvádí, že „poučovací povinnost obecných soudů představuje jeden ze základních předpokladů práva na spravedlivý proces, zaručeného především v čl. 36 odst. 1 Listiny. Tomuto právu odpovídá povinnost soudů poskytovat účastníkům řízení poučení o jejich procesních právech a povinnostech (§ 5 o. s. ř.), včetně poučení o opravných prostředcích“. Právo být poučen má účastník podle judikatury Ústavního soudu bez ohledu na to, zda je zastoupen advokátem či notářem [srov. např. nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 151/94 ze dne 6. 6. 1995 (N 27/3 SbNU 197)]. Ve své starší judikatuře pak Ústavní soud neměl pochyb o tom, že se poučovací povinnost má vztahovat i na dovolací řízení: „I kdyby nebylo povinnosti soudu, vyplývající

z již citovaného ustanovení § 5 občanského soudního řádu, vyplývala by tato povinnost pro obecný soud zcela zřetelně z ustanovení článku 36 odst. 1 Listiny ...; pod tam zmíněný ‚stanovený postup' (při úsilí o právo před nezávislým a nestranným soudem) je totiž třeba zahrnout též právo na zákonem připuštěný přezkum soudních rozhodnutí soudem instančně nadřízeným, a to (v případech stanovených zákonem) i tam, kde jde již o rozhodnutí pravomocné" [srov. nález sp. zn. III. ÚS 65/93 ze dne 31. 5. 1994 (N 27/1 SbNU 213)]. Při plnění poučovací povinnosti obecným soudem Ústavní soud ve své judikatuře klade důraz na to, aby účastník řízení měl vždy možnost formální vadu svého návrhu odstranit. Případné odůvodňování obecného soudu, proč se tak nestalo, Ústavní soud chápe jako sofistikované zdůvodňování zjevné nespravedlnosti, a tím dotčení smyslu § 1 o. s. ř. a čl. 36 odst. 1 Listiny. Neobstojí v této souvislosti ani námitka porušení ústavního principu rovnosti účastníků řízení, protože požadavek neakceptovatelnosti přepjatého formalismu se vztahuje stejnou měrou na každého z účastníků [nález sp. zn. III. ÚS 61/97 ze dne 4. 11. 1999 (N 154/16 SbNU 145)]. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 2163/11 ze dne 30. 5. 2013 (N 97/69 SbNU 641) Ústavní soud dovodil z čl. 36 odst. 1 Listiny a z § 5 o. s. ř. povinnost poučit o přípustnosti žaloby pro zmatečnost nad rámec § 157 o. s. ř. V jiném svém rozhodnutí [sp. zn. II. ÚS 2087/08 ze dne 20. 4. 2010 (N 90/57 SbNU 179), bod 28] za pramen poučovací povinnosti Ústavní soud primárně určuje přímo čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 90 Ústavy. I podle recentnější judikatury Ústavního soudu [srov. nález sp. zn. I. ÚS 4004/14 ze dne 22. 9. 2015 (N 174/78 SbNU 593)] je poučovací povinnost soudů prostředkem ke spravedlivému rozhodnutí věci.

18. Procesualistická doktrína obecně uznává závěr, že v řízení by neměla zvítězit strana, která je obratnější nebo chytřejší, ale strana, která je v právu (Jauernig, Zivilprocessrecht. 29. vydání, Mnichov: C. H. Beck, s. 73). Poučovací povinnost se uskutečňuje v zájmu dosažení materiální spravedlnosti a rovnosti zbraní. Zabraňuje tomu, aby procesní strana v důsledku omylu nebo přehlédnutí utrpěla na svých hmotných právech újmu, již bylo možno odvrátit (Wagner, C. Münchner Kommentar zur Zivilprozessordnung. Mnichov: C. H. Beck, 2008, § 139). Poučovací povinnost plynoucí z materiálního vedení řízení, jíž v občanském soudním řádu odpovídají především § 43 a § 118a odst. 1 až 3 o. s. ř., nemá za účel nahrazení nedostatku právních informací o procesních právech a povinnostech. Materiální vedení řízení má zajistit, aby skutkový základ rozhodnutí byl co nejúplněji a pravdě nejblíže objasněn; proto poučovací povinnost z materiálního vedení řízení vyplývající bude soud realizovat nejen vůči práva neznalým účastníkům, ale také vůči těm, kteří jsou odborně zastoupeni advokátem či notářem (srov. Lavický, P. a kol. Občanský soudní řád, praktický komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 17). Další komentářová literatura (JIRSA, J. a kol. Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 37) upozorňuje na to, že povinnost soudu poučit účastníka tak, aby jen pro neznalost procesního předpisu neutrpěl újmu, souvisí se zásadou předvídatelnosti soudního rozhodnutí, která je nyní výslovně upravena v § 6 o. s. ř. Podle citovaného soudcovského komentáře: „neznalost hmotného práva sice neomlouvá, pro neznalost práva procesního však účastník nesmí bez předchozího poučení ze strany soudu prohrát."

19. V neposlední řadě je potřeba znovu zdůraznit, že vzhledem k zásadě subsidiarity ústavní stížnosti zakotvené v § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu má odmítnutí dovolání pro vady zásadní důsledky i pro dovolatelův přístup k Ústavnímu soudu. Pokud je totiž dovolání odmítnuto jako vadné, znamená to, že dovolatel řádně nevyčerpal dostupné efektivní prostředky k ochraně svého práva, které mohlo být porušeno soudy nižších stupňů; a Ústavní soud se nemůže meritorně zabývat přezkumem rozhodnutí těchto nižších soudů. Tedy například i ve věci posuzované II. senátem by ústavní stížnost stěžovatele v části mířící proti rozhodnutí odvolacího soudu musela být odmítnuta jako nepřípustná podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu, a to i přesto, že stěžovatel spatřuje v postupu odvolacího soudu porušení svých substantivních základních práv, která mu ústavní pořádek zaručuje.

Skutečnost, že napadená ustanovení o. s. ř. znemožnila, aby byl stěžovatel vyzván k opravě vad svého dovolání, tedy vedla k tomu, že stěžovatel ztratil možnost přístupu nejen k Nejvyššímu soudu, ale i k Ústavnímu soudu. Tento výsledek se přitom jeví jako nepřiměřený vzhledem ke sledovanému cíli, neboť nepřiměřeně zasahuje do ústavně zaručeného práva na přístup k soudu i procesního aspektu konkrétních substantivních práv, která mohou být v posuzovaném případě ve hře.

20. Lze shrnout, že samotné přísné stanovení náležitostí dovolání je dostatečnou zárukou, že se dovolací soud bude meritorně zabývat pouze těmi podáními, která mají určitou kvalitu a v nichž dovolatel prokáže, že se již seznámil s dosavadní rozhodovací praxí dovolacího soudu, čímž má být zajištěno zefektivnění dovolacího řízení. Stávající právní úprava je v kontextu řízení před ostatními vrcholnými soudy, které účastníky řízení k odstranění vad běžně vyzývají, zcela výjimečná, vede k situacím, kdy účastníci řízení doplácí na chyby svých advokátů (nezřídka soudně ustanovených), na které nejsou předem upozorněni a které nelze napravit, a to za situace, kdy jde o řízení formálně složité.

21. Poučovací povinnost obecných soudů představuje jeden ze základních předpokladů práva na spravedlivý proces, zaručeného především v čl. 36 odst. 1 Listiny. Ustanovení § 243b ve slovech „§ 43," a ustanovení § 241b odst. 3 věty první o. s. ř., která brání soudům, aby v dovolacím řízení vyzývaly k odstranění vad podaného dovolání, nejsou způsobilá dosáhnout sledovaného legitimního cíle, jímž má být zefektivnění a zkvalitnění dovolacího řízení, a jsou proto v rozporu s právem na soudní ochranu zaručeným článkem 36 odst. 1 Listiny, jehož podstatnou součástí je také právo na přístup k soudu. Vyloučení povinnosti vyzývat k odstranění vad dovolání může vést i k popření smyslu a účelu dovolacího řízení, pokud jsou odmítána pro vady dovolání, která přináší závažné právní otázky směřující ke sjednocení judikatorní praxe, byť formálně vzato nesplňují nároky kladené na dovolání.

22. Rozhodnutím většiny bylo znemožněno obyčejným lidem, kteří se s důvěrou obrátili na naši justici a nesli všechny povinnosti s tím spojené, dozvědět se v průběhu řízení před Nejvyšším soudem, že jejich advokát nedostatečně odůvodnil jejich dovolání, dříve než už s tím nemohou nic dělat. V důsledku takové chyby je jim též odepřena ochrana jejich základních práv před Ústavním soudem, to pak odcizuje justici lidem, kteří k ní tak ztrácejí důvěru, což může ve svém důsledku vést i ke snižování legitimity soudní moci i demokratického právního státu jako takového.

2. Odlišné stanovisko soudce Ludvíka Davida

Nesouhlasím s výrokem ani odůvodněním usnesení pléna z důvodů, jež jsou níže vypočteny.

Nehodlám polemizovat se všemi argumenty odmítavého rozhodnutí a sdílím jako člen senátu, jenž návrh na zrušení částí právní úpravy řízení o dovolání plénu předložil, většinu názorů disentující dřívější soudkyně zpravodajky Kateřiny Šimáčkové i dalších kolegů, kteří se k jejímu disentu připojili. Využívám možnosti publikace nesouhlasného stanoviska ke shrnutí svého názoru na problematiku, vycházejícího též z dlouholetých zkušeností soudce Nejvyššího soudu; meritum věci však nezůstává opomenuto. Nechť je mi průběžně promíjeno nadužívání metafor a zejména uvozovek, tedy jisté beneficium disentu.

Své pojetí věci rekapituluji v deseti tezích či spíše skupinách argumentů.

1. Právní úprava přípustnosti dovolání před 1. 1. 2013 nebyla vysloveně špatná. Obsahovala procesně jasnou přípustnost skrze zjevnou a skrytou diformitu (neshodu) rozhodnutí odvolacího a prvostupňového soudu. Neztrácela ze zřetele ani přezkum správnosti výrokově shodných rozhodnutí obou nižších instancí tehdy, bylo-li žádoucí rozhodovací praxi sjednotit. Za tím účelem byla v § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. přidána „zadní vrátka" o přípustnosti dovolání též v případě, má-li napadené rozhodnutí ve věci samé „po právní stránce zásadní význam". Civilní kolegium Nejvyššího soudu vnímalo svou přezkumnou roli

extenzivně, což bylo patrné ještě z Rc 34/2012: judikatorní přesah věci je zajisté významný, ale sjednocování judikatury se děje již a především samotným rozhodováním v konkrétních případech.

2. Plénu Ústavního soudu se však jevila tato zadní vrátka jako příliš neurčitá a co do rozhodovacích důsledků nepředvídatelná. Vycházelo se především z negativních zkušeností a z potenciálu zneužití oněch zadních vrátek. Jinými slovy, pochybnou se v určité chvíli zdála příliš široká diskrece Nejvyššího soudu, spojená s nebezpečím špatného výběru dovoláními otevřených „právních otázek zásadního významu“. Plénum tedy přijalo nález sp. zn. Pl. ÚS 29/11 (N 34/64 SbNU 361; 147/2012 Sb.), jenž celé ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. s účinností uplynutím dne 31. 12. 2012 zrušil. Z pěti disentů, jejichž znění zčásti sdílím, mne nejvíce zaujalo varování soudce Vladimíra Kůrky, vytýkající plenárnímu postoji, že nedohlédá důsledky svého derogačního nálezu. Plénum mělo mít podle Kůrky konkrétní představu, jaká jiná dovolací úprava je namísto zrušeného textu ústavně žádoucí a proveditelná, aby přinesla pozitivní efekt.

3. Plenárním nálezem byl vypuštěn termínovaný „džin z lahve“. Okleštěná právní úprava přípustnosti dovolání, „pouze“ s dvěma diformitami, totiž nevyhovovala veliké skupině těch civilních soudců Nejvyššího soudu, kteří chtěli dosud existující prostor široké diskrece zachovat. Vlastní názor tu vyjádřím spíše jen povzdechem, že pro evropský kontinent (a zejména jeho vnitrozemí) je příznačné na jedné straně volání po koncepcích a systémech, na straně druhé však „kultura“ výjimek ze striktních pravidel v zájmu zachování „úplné“ spravedlnosti.

4. S účinností od 1. 1. 2013 tedy nabyla (novelou o. s. ř. pod č. 404/2012 Sb.) účinnost zákonná úprava civilního dovolacího řízení, jež *cum grano salis* vykazuje rysy geniality. Podařilo se totiž shromáždit obecné judikatorní varianty dovolacího přezkumu a „prodat“ je v novém ustanovení § 237 o. s. ř. jako právní úpravu přípustnosti dovolání. Nedosti však na tom. Ačkoliv přípustnost dovolání posuzuje vždy (dovolací) soud, přesto se dovolatelům, resp. v praxi jejich advokátům, uložilo, že musí jednu z variant přípustnosti dovolání jako povinnou náležitost dovolání označit a náležitě odůvodnit. Nejvyšší soud k tomu ve skryté reakci na nález sp. zn. Pl. ÚS 29/11 konstatuje, že odpadlo (neurčité) kritérium „zásadní právní významnosti“ a upraveny byly čtyři varianty (otázky) hmotného nebo procesního práva, jejichž naplněním je přípustnost dovolání založena (Rc 80/2013; jinými slovy totéž in Rc 4/2014).

5. Těmito variantami přípustnosti dovolání jsou, volně vyjádřeno, 1. zjištěné odchýlení se odvolacího soudu od ustálené judikatury Nejvyššího soudu, 2. pro týž soud nastolená nová právní otázka, 3. rozhodovací kontradikce uvnitř dovolacího soudu a 4. záměr dovolacího soudu překonat svou dosavadní judikaturu. Varianty se staly „vstupními dveřmi“ k meritornímu dovolacímu přezkumu. A protože řízení o dovolání je mimo jiné v zásadě (podrobněji § 241 o. s. ř.) advokátským procesem, „vtahuje“ Nejvyšší soud advokáty, jako své *ex lege* vynucené partnery, do hájemství své argumentace, svých pramenů a úvah, svých řešení.

6. Na advokáty, či snad přesněji na ty dobré z nich, a tedy ochotné a způsobilé se s danou úpravou skutečně poprat, se tak nakládá něco, čemu říká lidskoprávní jurisprudence nepřiměřené břemeno. Jsou totiž nuceni vyslovovat, vedle tvrzení o nesprávném právním posouzení věci nižšími instancemi, také své odhady, přání, ba téměř věštby. Zdá se to být vyjádřeno přehnaně. Ale čím jiným než věštci mohou být ti, kteří mají znát sjednocovanou judikaturu měnící se nevyhnutelně už skoro ze dne na den nebo mají odhadovat, jestli se Nejvyšší soud bude či nebude chtít od své stávající rozhodovací praxe odchýlit a jak?

7. A rozpaky ještě nekončí. Musím i jako disentující soudce přiznat, že podobně „věštit“ by zčásti museli soudci (asistenti) soudů prvního stupně, kdyby se nyní vyhovělo derogačnímu návrhu a ustanovení § 43 o. s. ř. se svou výzvou k odstranění vad podání by se

do úpravy dovolacího řízení vrátilo. Mimochodem, odstranit toto ustanovení z právní úpravy dovolacího řízení byl solidní výkon, uvážíme-li, že obecná zásada poučovací povinnosti provází, a to i prizmatem základních práv (veřejný zájem na transparentnosti řízení), celou úpravu civilního sporného řízení.

8. Dovoluji si nabídnout řešení, které je vlastně v derogačním návrhu II. senátu již obsaženo. Totiž zrušit v rámci ustanovení § 241b odst. 3 slova „v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání (§ 237 až 238a)“. Právě tato slova vtahují advokáty do rozhodovacího procesu Nejvyššího soudu.

9. Považuji svůj návrh za korektní. Je-li *de lege lata* ustanovení § 237 o. s. ř. právní úpravou přípustnosti dovolání, tak proč je advokát nucen popisovat něco, co má být již systémově doménou soudu? Pro advokáta je přirozené předestřít soudu svá tvrzení o nesprávném posouzení věci nižšími instancemi včetně explicitní či implicitní formulace právní otázky, odkazovat na relevantní judikaturu, navrhnout výrok rozhodnutí, nikoli však – dokonce závazně – vést soud „za ruku“ při úvahách, jakým směrem se má sjednocování rozhodovací praxe ubírat. Vždyť to bude ve finále stejně Nejvyšší soud, kdo s použitím některé z variant ustanovení § 237 o. s. ř. o věci rozhodne. Vypuštění výše citované formulace zákona by přinejmenším narovnalo dovolací proces.

10. Závěrem povzdech *sub specie aeternitatis*. Proč se vůbec s tím vším na Ústavním soudě od samého počátku namáháme? Ono totiž nakonec jde, a to nejen z pohledu Ústavního soudu, o naplnění dvou postulátů. Za prvé, aby Nejvyšší soud již na počátku řízení neodmítl dovolatele nedostatečně nebo v relaci k jeho problému protiprávně. A za druhé, aby týž soud ctil obecné principy přezkumu, v jejichž centru vždy zůstane maxima správnosti a spravedlivosti rozhodnutí.

Usn. č. 6
Ústavní konformita závěrů soudů odmítajících nabytí vlastnictví věci od neoprávněného v případě historického církevního majetku (sp. zn. II. ÚS 1403/18 ze dne 30. dubna 2019)

Upřednostnění jednoho z kolidujících základních práv v případě nabytí od neoprávněné osoby je ve svém důsledku výsledkem procesu vážení nároků na půdorysu individuálních okolností konkrétního případu [viz body 37 až 39 nálezu sp. zn. I. ÚS 2219/12 ze dne 17. 4. 2014 (N 61/73 SbNU 163)]. Vzhledem k tomu, že historický původ majetku představuje specifickou okolnost, proti níž by musely působit zvláště silné argumenty hovořící pro zachování práva dalších nabyvatelů věci, je možnost nabytí věci blokované ustanovením § 29 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, od neoprávněné osoby inherentně limitována stejnými důvody jako možnost mimořádného prolomení blokačního ustanovení prvním nabyvatelem. Závěry obecných soudů odmítající možnost nabytí od neoprávněné osoby stěžovatelkou (či její předchůdkyní) jsou proto ústavně konformní.

Usnesení

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka, soudce Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a soudkyně Kateřiny Šimáčkové ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky Barrandov Lands, a. s., se sídlem Kříženeckého nám. 322/5, Praha 5, zastoupené JUDr. Petrou Buzkovou, advokátkou, se sídlem V Celnici 1040/5, Praha 1, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 2. 2018 č. j. 28 Cdo 4721/2016-173, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 23. 3. 2016 č. j. 23 Co 76/2016-138 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 14. 10. 2015 č. j. 34 C 354/2014-97 takto:

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

1. Včas podanou ústavní stížností ze dne 23. 4. 2018, která splňuje podmínky řízení dle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, [§ 75 odst. 1 *a contrario*; § 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a)], se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí z důvodu tvrzeného rozporu s právem na spravedlivý proces [čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“)] a právem vlastnit majetek (čl. 11 odst. 1 Listiny). Namítá též diskriminaci své osoby jako osoby soukromého práva, tedy porušení čl. 3 odst. 1 Listiny.

2. Jak vyplývá z napadených rozhodnutí a z ústavní stížnosti, na základě kupní smlouvy ze dne 14. 12. 1992, uzavřené mezi právní předchůdkyní stěžovatelky, společností AB BARRANDOV, a. s., a Fondem národního majetku, získala společnost AB BARRANDOV, a. s., pozemky v katastrálním území Malá Chuchle v současné době označené parcelními čísly 189/1, 189/3 a 233/1. Společnost AB BARRANDOV, a. s.,

následně pozemky kupní smlouvou ze dne 17. 9. 2004 převedla na společnost MORAVIA STEEL, a. s., která je v roce 2009 vložila do základního kapitálu stěžovatelky. Žalobou ze dne 13. 8. 2014 se Římskokatolická farnost u kostela sv. Filipa a Jakuba Praha-Hlubočepy domáhala jako oprávněný subjekt podle zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi") určení, že vlastníkem sporných pozemků je Česká republika.

3. Obvodní soud pro Prahu 5 (dále jen „nalézací soud") v záhlaví uvedeným rozsudkem žalobě vyhověl. V řízení nebylo sporu o tom, že Římskokatolická farnost je církevní právnickou osobou oprávněnou k podání žaloby ve smyslu zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi, ani o tom, že sporné pozemky jsou jejím historickým majetkem ve smyslu tohoto zákona. Podle § 29 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění do 31. 12. 2012, (dále také jen „blokační ustanovení" a „zákon o půdě") majetek, jehož původním vlastníkem byly církve, náboženské řády a kongregace, nelze do přijetí zákonů o tomto majetku převádět do vlastnictví jiných osob. K převodu majetku v rámci privatizace na společnost AB BARRANDOV, a. s., došlo v rozporu s blokačním ustanovením, a takový převod je proto stižen absolutní neplatností. Stěžovatelka pozemky nevydržela, neboť nevykonávala oprávněnou držbu pozemků po dobu delší 10 let. Do potenciální doby oprávněné držby nelze totiž započítat dobu, po kterou držela pozemky společnost AB BARRANDOV, a. s., (1995–2004), neboť této společnosti nesvědčí dobrá víra. Z dopisu zástupce společnosti adresovaného Arcibiskupství pražskému z roku 1995, prohlášení Ing. Karla Štíchy a kontextu uzavření dodatku č. 1 ke kupní smlouvě nalézací soud totiž vyvodil, že společnost AB BARRANDOV, a. s., si byla vědoma toho, že pozemky jsou původním majetkem církve.

4. K odvolání stěžovatelky Městský soud v Praze (dále jen „odvolací soud") rozhodnutí nalézacího soudu v záhlaví označeným rozsudkem potvrdil. Shodl se s okresním soudem v hodnocení dobré víry první nabyvatelky pozemků, neboť k uzavření dodatku č. 1 ze dne 13. 11. 1995 ke kupní smlouvě došlo až poté, kdy společnost AB BARRANDOV, a. s., zaslala Arcibiskupství pražskému dopis ze dne 15. 8. 1995, pokoušejíc se dojednat koupi či pronájem pozemků. Odvolací soud dále uvedl, že k zastavěnosti jedné ze sporných parcel nelze v rámci řízení o určovací žalobě přihlížet, neboť tato okolnost může hrát roli až v rámci dalšího restitučního řízení (tj. po právní moci rozhodnutí o určení vlastnictví státu).

5. Nejvyšší soud v záhlaví uvedeným usnesením dovolání stěžovatelky odmítl. Nepřisvědčil námitce, že by nedostatek vlastnického práva (způsobený absolutní neplatností kupní smlouvy) mohl být saturován dobrou vírou nabyvatele. Na věc nelze aplikovat závěry Nejvyššího soudu a Ústavního soudu týkající se nabytí od neoprávněné osoby (zejm. rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 9. 3. 2016 sp. zn. 31 Cdo 353/2016). Stejně tak nelze na věc aplikovat názor vyslovený v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 1. 6. 2016 sp. zn. 28 Cdo 5217/2015, neboť ten řeší otázku přechodu historického majetku na veřejnoprávní korporaci, nikoliv otázku jeho převodu. Přípustnost dovolání nezakládá ani námitka nemožnosti naturální restituce pozemků z důvodu zastavěnosti jednoho z nich (podle § 8 zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi). Odpověď na otázku, zda nemovitosti z majetku státu mohly být převedeny, totiž vyplývá z tehdy platných předpisů, a nikoliv z později přijatého zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi.

6. Proti shora uvedeným rozhodnutím obecných soudů podala stěžovatelka ústavní stížnost. Namítá, že společnost AB BARRANDOV, a. s., nabyla pozemky v dobré víře, když se spolehla na zápis v katastru nemovitostí a ujištění Fondu národního majetku (tedy státu *largo sensu*) v kupní smlouvě. Její čl. IX totiž obsahoval ustanovení (běžné v těchto smlouvách), podle kterého budou pozemky prodány jen tehdy, pokud na ně nebudou

uplatněny restituční nároky. Společnost AB BARRANDOV, a. s., se tedy důvodně spoléhala na správný postup Fondu národního majetku, neboť základním předpokladem fungování materiálního právního státu je důvěra jednotlivce v akty státu a jejich věcnou správnost [viz nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2166/10 ze dne 22. 2. 2011 (N 21/60 SbNU 215)]. Obecné soudy pochybily, když na projednávanou věc neaplikovaly závěry judikatury Nejvyššího soudu a Ústavního soudu k možnému „prolomení“ blokačního ustanovení a upřednostnění vlastnického práva nabyvatele na úkor oprávněné církve. Stěžovatelka se domnívá, že v tomto případě nastaly judikaturou Ústavního soudu předpokládané „okolnosti mimořádné povahy“, které svědčí pro zachování jejího vlastnického práva. Takovou okolností je právě dobrá víra stěžovatelky založená důvěrou v akt státu (kupní smlouvu), kterým ji stát (Fond národního majetku) autoritativně ujistil, že na pozemky nebyl uplatněn žádný restituční nárok. Dobrou víru stěžovatelky nadto bylo třeba presumovat, nikoliv paušálně odmítnout. Obecné soudy dále pochybily, když při svém rozhodování nezohlednily skutečnost, že pozemek parc. č. 233/1 nebude moci být církvi vydán, protože se na něm nachází pozemní komunikace, což tvoří překážku vydání věci podle § 8 odst. 1 písm. a) zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi (pozn. Ústavního soudu: Stěžovatelka v ústavní stížnosti hovoří o zastavěných pozemcích v množném čísle, např. v části III bodě 11 stížnosti hovoří „např. o pozemku parc. č. 233/1“, avšak z napadených rozhodnutí a on-line dostupné katastrální mapy vyplývá, že ze sporných pozemků je zastavěný právě jen pozemek parc. č. 233/1).

7. Stěžovatelka dále namítá rozpor napadených rozhodnutí s rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 1. 6. 2016 sp. zn. 28 Cdo 5217/2015, uveřejněným pod č. 103/2017 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek. V tomto rozhodnutí Nejvyšší soud umožnil přechod majetku církví na veřejnoprávní celek (kraj) a nesankcionoval jej absolutní neplatností (která by byla dopadla na převod majetku podle § 29 zákona o půdě). Stěžovatelka namítá, že Nejvyšší soud dostatečně neodůvodnil, v čem se přechod a převod církevního majetku odlišují. Odlišný přístup k převodům majetku na soukromoprávní subjekty bez relevantního důvodu by totiž zakládal diskriminaci osob soukromého práva (stěžovatelka tedy implicitně argumentuje porušením čl. 3 odst. 1 Listiny).

8. Ústavní soud posoudil obsah ústavní stížnosti a dospěl k závěru, že tato představuje zjevně neopodstatněný návrh ve smyslu ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Uvedené ustanovení v zájmu racionality a efektivity řízení před Ústavním soudem dává tomuto soudu pravomoc posoudit „přijatelnost“ návrhu ještě předtím, než dospěje k závěru, že o návrhu rozhodne meritorně nálezem, přičemž jde o specifickou a relativně samostatnou část řízení, která nemá charakter řízení kontradiktorního a ve které může Ústavní soud rozhodnout jen na základě obsahu napadených rozhodnutí orgánů veřejné moci a údajů obsažených v samotné ústavní stížnosti.

9. Podle čl. 83 Ústavy České republiky je Ústavní soud soudním orgánem ochrany ústavnosti. V řízení o ústavní stížnosti je tudíž jeho pravomoc založena výlučně k přezkumu rozhodnutí či namítaného zásahu z hlediska ústavnosti, tj. zda v řízení, respektive v rozhodnutí je završujícím, nebyly porušeny ústavními předpisy chráněná práva a svobody účastníka tohoto řízení, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy, zda postupem a rozhodováním obecných soudů či jiných orgánů veřejné moci nebylo zasaženo do ústavně zaručených práv stěžovatelky a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé. Takové nedostatky však Ústavní soud v projednávané věci neshledal. Po důkladném seznámení se s obsahem ústavní stížnosti a přiložených rozhodnutí Ústavní soud konstatuje, že se obecné soudy dostatečně vypořádaly se všemi námitkami stěžovatelky.

10. Základní teze k problematice převodu původního církevního majetku na soukromé osoby v rozporu s blokačním ustanovením zákona o půdě vyslovil Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 9/07 ze dne 1. 7. 2010 (N 132/58 SbNU 3; 242/2010 Sb.), ve kterém zamítl návrh na zrušení § 29 zákona o půdě. Nepřímo se pak Ústavní soud zabýval účinky

blokačního ustanovení i v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 10/13 ze dne 29. 5. 2013 (N 96/69 SbNU 465; 177/2013 Sb.), v němž posuzoval ústavní konformitu zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi. Otázkou převodu původního církevního majetku a následky jeho převodu v rozporu s ustanovením § 29 zákona o půdě se Ústavní soud zabýval ve své rozhodovací činnosti opakovaně [z nedávné doby srov. nálezy sp. zn. III. ÚS 2532/17 ze dne 5. 3. 2019 (N 35/93 SbNU 11), sp. zn. III. ÚS 3397/17 ze dne 29. 1. 2019 (N 14/92 SbNU 159), sp. zn. II. ÚS 2640/17 ze dne 22. 5. 2018 (N 98/89 SbNU 467), sp. zn. I. ÚS 349/17 ze dne 22. 6. 2017 (N 109/85 SbNU 781), sp. zn. III. ÚS 1862/16 ze dne 21. 6. 2017 (N 108/85 SbNU 767), všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná on-line na http://nalus.usoud.cz].

11. Pro podrobný rozbor následků uzavření smlouvy v rozporu s blokačním ustanovením a možnosti mimořádného upřednostnění vlastnického práva nabyvatele lze proto pro stručnost odkázat na citovaná rozhodnutí. Stěžejním závěrem výše uvedené konstantní judikatury Ústavního soudu je zásadní absolutní neplatnost převodů blokovaného majetku. Jen ve zcela výjimečném případě Ústavní soud v abstraktní rovině připustil možnost preference vlastnického práva nabyvatele převedeného majetku; opakovaně však uvádí, že pouhá dobrá víra nabyvatele nepostačuje; nad rámec dobré víry musí být taková výjimka odůvodněna „zcela mimořádnými okolnostmi konkrétního případu“. Tyto okolnosti musí být obecnými soudy k námitce žalovaných (dobrověrných nabyvatelů) zkoumány; mohou se vztahovat k povaze nabývacího titulu, k osobě nabyvatele, jeho vztahu k nabytému majetku, předchozí délce užívání nebo může jít o okolnosti původního pozbytí majetku církví [srov. však nálezy sp. zn. III. ÚS 1862/16 ze dne 21. 6. 2017 (N 108/85 SbNU 767) a sp. zn. I. ÚS 349/17 ze dne 22. 6. 2017 (N 109/85 SbNU 781), ve kterých Ústavní soud neshledal dostatečně silnými „mimořádnými okolnostmi“, že nabyvatelé sami nabyli předmětné pozemky v restituci jako náhradní plnění].

12. K zmiňovanému výjimečnému prolomení blokačního ustanovení dosud Ústavní soud přistoupil toliko v jednom případě, jehož zcela specifické skutkové okolnosti (stručně řečeno, rozdělení vlastnického práva k pozemku a funkčně související stavbě) jej vedly k preferenci základního práva nabyvatele před nárokem církve [nález sp. zn. I. ÚS 2166/10 ze dne 22. 2. 2011 (N 21/60 SbNU 215), srov. zejm. jeho body 26 až 30].

13. Ve dvou nedávných nálezech (výše citované nálezy sp. zn. II. ÚS 2640/17 a sp. zn. III. ÚS 2532/17) Ústavní soud přistoupil ke zrušení rozhodnutí obecných soudů, které k námitkám stěžovatelů existenci mimořádných okolností nezkoumaly a spokojily se s paušálním závěrem, že dobrou víru nezakládá ani víra v zápis do katastru nemovitostí, ani znění „modelové“ kupní smlouvy. Ta typicky v čl. IX bodě 1 uvádí: „Prodávající prohlašuje, že v souladu s § 2 zákona č. 95/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů, prověřil převoditelnost prodávaného pozemku, a prohlašuje, že prodávaný pozemek není vyloučen z převodu podle § 2 zákona č. 95/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů.“ V čl. IX bodě 3 kupní smlouvy se pak stanoví, že „[k]upující bere na vědomí a je srozuměn s tím, že nepravdivost tvrzení obsažených ve výše uvedeném prohlášení má za následek neplatnost smlouvy od samého počátku“ (citováno dle nálezu sp. zn. II. ÚS 2640/17, bod 29). Za situace, kdy jedno ustanovení smlouvy nabyvatele ujišťuje, že převoditelnost pozemku byla ověřena, a další ustanovení ono prohlášení relativizuje, si obecné soudy nemohou zvolit jedno z citovaných ustanovení (varující kupujícího před následky možné neplatnosti převodu) a paušálně na něm založit závěr o absenci dobré víry nabyvatele. Naopak se musí otázkou dobré víry zabývat pečlivě, a shledají-li dobrou víru, musí zkoumat případnou existenci mimořádných okolností způsobilých upřednostnění práva nabyvatele (tamtéž, zejm. body 28 a 31, v nálezu sp. zn. III. ÚS 2532/17 pak body 26 a 28).

14. V nyní posuzované věci se však obecné soudy takového zjednodušení nedopustily. Úsudek o absenci dobré víry společnosti AB BARRANDOV, a. s., založily na dokazováním zjištěných konkrétních skutkových okolnostech (viz body 3 a 4). Hodnotily přitom provedené

důkazy jednotlivě (dopis adresovaný Arcibiskupství pražskému, prohlášení Ing. Štíchy) a v jejich vzájemné souvislosti (uzavření dodatku č. 1 ke kupní smlouvě a jeho časová souvislost s dopisem). Není úkolem Ústavního soudu přezkoumávat skutkové závěry obecných soudů, pokud neshledá, že jsou v extrémním nesouladu s provedenými důkazy [nález sp. zn. III. ÚS 166/95 ze dne 30. 11. 1995 (N 79/4 SbNU 255)]. V nynější věci skutkové závěry obecných soudů takovým defektem netrpí. Stěžovatelka nadto vyjma zastavěnosti jednoho z pozemků (viz následující bod) žádné specifické důvody, které by měly hovořit pro upřednostnění jejího práva k pozemkům, v řízení před obecnými soudy neuvedla (a neuvádí je ani v ústavní stížnosti). Z logiky věci nemůže být takovou mimořádnou okolností právě samotná dobrá víra (bez dalšího), jak tvrdí stěžovatelka (k charakteru mimořádných okolností viz výše bod 11). Proto je zjevně neopodstatněná námitka týkající se možnosti prolomení blokačního ustanovení, jakož i námitka týkající se možného vydržení pozemků (při vyloučení dobré víry prvního nabyvatele nepřesahuje doba držby dalších společností ani v součtu deset let).

15. Nezpůsobilost věci k vydání církvi podle § 8 zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi v obecné rovině může hovořit v neprospěch určovací žaloby podle § 18 odst. 1 zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi, neboť jejím smyslem primárně není preference vlastnictví státu, ale možnost naturální restituce věci původnímu historickému vlastníkovi. Jde-li však o nyní posuzovanou stížnost a zastavěný pozemek parc. č. 233/1, Ústavní soud neshledal v této skutečnosti charakter „mimořádnosti“, kterou pro výjimečnou preferenci základního práva nabyvatele v abstraktní rovině postuloval. Jak správně podotýká Nejvyšší soud v napadeném usnesení (na str. 4 první odstavec *in fine*), nárokovaná parcela je z převážné části zastavěna územní komunikací (což vyplývá i z veřejně dostupné on-line katastrální mapy), která je ve vlastnictví veřejnoprávní korporace, a mimořádný vztah nabyvatele k věci lze z „holého vlastnictví“ pozemku pod komunikací jen těžko vyvodit (stěžovatelka žádný takový důvod ani neuvádí).

16. K právní otázce nabytí nemovité věci od nevlastníka na základě dobré víry nabyvatele v zápis v katastru nemovitostí Ústavní soud uvádí, že byť judikatura Nejvyššího soudu tuto možnost v návaznosti na právní názor Ústavního soudu obecně připouští [srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 3. 2016 sp. zn. 31 Cdo 353/2016 (všechna rozhodnutí Nejvyššího soudu jsou dostupná na http://www.nsoud.cz) a zejm. nález sp. zn. I. ÚS 2219/12 ze dne 17. 4. 2014 (N 61/73 SbNU 163)], Ústavní soud konstantně odmítá tyto závěry mechanicky aplikovat na nabytí církevního majetku v rozporu s blokačním ustanovením [nález sp. zn. III. ÚS 2532/17 ze dne 5. 3. 2019, body 22 a 23, nález sp. zn. III. ÚS 1862/16 ze dne 21. 6. 2017 (N 108/85 SbNU 767), body 32, 33 a 39]. Odlišnost nespočívá pouze v tom, že v případě „prolomení blokačního ustanovení“ jsou stěžovatelé jednou ze stran absolutně neplatného právního jednání, zatímco k ochraně v dobré víře nabytých práv lze přistoupit vždy až u dalšího nabyvatele [bod 56 nálezu sp. zn. I. ÚS 2219/12 ze dne 17. 4. 2014 (N 61/73 SbNU 163)]; to by ostatně nebránilo aplikaci těchto závěrů v nynější věci na stěžovatelku samotnou (která je „třetí v řadě“) či předchozího vlastníka („druhého v řadě“). Avšak koncept nabytí od nevlastníka se od převodu blokovaného majetku odlišuje i v dalších ohledech. Mimo jiné tím, že u nabytí od nevlastníka se zpravidla na začátku řetězce právních jednání vyskytuje neplatné právní jednání (úkon) samotného původního vlastníka (což rozhodně není případ zestátněného církevního majetku). V obecné rovině lze dodat, že upřednostnění jednoho z kolidujících základních práv v případě nabytí od neoprávněné osoby je ve svém důsledku opět výsledkem procesu vážení nároků na půdorysu individuálních okolností konkrétního případu (viz body 37–39 citovaného nálezu sp. zn. I. ÚS 2219/12). Vzhledem k tomu, že historický původ majetku představuje specifickou okolnost, proti níž by musely působit zvláště silné argumenty hovořící pro zachování práva dalších nabyvatelů věci, je možnost nabytí věci blokované ustanovením § 29 zákona o půdě od neoprávněné osoby

inherentně limitována stejnými důvody jako možnost mimořádného prolomení blokačního ustanovení prvním nabyvatelem. Závěry obecných soudů odmítající možnost nabytí od neoprávněné osoby stěžovatelkou (či její předchůdkyní) jsou proto ústavně konformní.

17. Porušení práva na spravedlivý proces nespatřuje Ústavní soud ani ve způsobu, jakým se Nejvyšší soud vypořádal s argumentací stěžovatelky týkající se diskriminace osob soukromého práva. Stěžovatelkou citovaný rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 5217/2015 ze dne 1. 6. 2016 se týká přechodu původního majetku církve ze státu na kraj. Nesrovnatelnost postavení těchto dvou typů osob je totiž patrná ze samotného rozsudku sp. zn. 28 Cdo 5217/2015; Nejvyšší soud v něm s odkazem na judikaturu Ústavního soudu (nálezy sp. zn. Pl. ÚS 9/07 ze dne 1. 7. 2010, body 38 až 43, a sp. zn. Pl. ÚS 10/13 ze dne 29. 5. 2013, bod 292) podává takový výklad § 29 zákona o půdě, který bránil ještě před přijetím zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi nakládání s původním církevním majetkem způsobem zužujícím možnost zákonodárce v rozhodování, které pozemky budou církvím navráceny, a které nikoliv. Zjednodušeně řečeno, ustanovení § 29 zákona o půdě bránilo „nenávratným“ změnám vlastnictví. Stát se svým rozhodnutím o přechodu takového majetku na kraj nebo obec nezbavoval možnosti zahrnout následně stejný majetek do zákona o majetkovém vyrovnání (tím, že by kraje či obce učinil osobami povinnými k vydání podle tohoto zákona). To, že této možnosti stát nevyužil, bylo jeho svrchovaným rozhodnutím. Napadené rozhodnutí je s touto logikou (a výkladem Ústavního soudu) v souladu. Z uvedeného je zřejmé, že k diskriminaci osob soukromého práva tímto rozlišováním nemohlo dojít a ani tato námitka nezakládá opodstatněnost ústavní stížnosti.

18. Ústavní soud s ohledem na výše uvedené uzavírá, že naříkaná základní práva stěžovatelky dotčenými rozhodnutími porušena nebyla. Ústavní soud proto ústavní stížnost odmítl podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako návrh zjevně neopodstatněný.

Usn. č. 7
Odmítnutí ústavní stížnosti proti stanoviskům správního orgánu a poskytovatele zdravotní služby z důvodu nepříslušnosti Ústavního soudu (sp. zn. II. ÚS 3939/18 ze dne 30. dubna 2019)

Ústavní soud není příslušný k projednání ústavní stížnosti směřující proti stanovisku správního orgánu nebo stanovisku poskytovatele zdravotní služby ke stížnosti proti jeho postupu, neboť nejde o rozhodnutí, popř. jiný zásah orgánu veřejné moci podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky.

Usnesení

Ústavní soud rozhodl soudcem zpravodajem Ludvíkem Davidem mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků o návrhu stěžovatele Alojze Cipka, právně zastoupeného Mgr. Barborou Schmidtovou, advokátkou, se sídlem Opletalova 4, Praha 1, proti stanovisku Magistrátu hl. m. Prahy ze dne 5. 10. 2018 č. j. MHMP 1539072/2018, stanovisku Magistrátu hl. m. Prahy ze dne 23. 3. 2017 č. j. MHMP 421710/2017 a přípisu Nemocnice Na Františku ze dne 8. 12. 2016 č. j. 497/9/16/Ř takto:

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

1. Ústavní stížností, která byla Ústavnímu soudu doručena dne 4. 12. 2018, se stěžovatel domáhal zrušení „napadených rozhodnutí“, tedy stanoviska Magistrátu hl. m. Prahy (dále též jen „magistrát“) ze dne 5. 10. 2018 a stanoviska ke stížnosti stěžovatele vydaného Nemocnicí Na Františku (dále jen „nemocnice“) dne 8. 12. 2016. S ohledem na obsah ústavní stížnosti a přiložené listiny dospěl Ústavní soud k závěru, že stěžovatel ve skutečnosti napadá také v záhlaví citované stanovisko Magistrátu hl. m. Prahy ze dne 23. 3. 2017, které bylo v pořadí prvním stanoviskem magistrátu ve věci. Stěžovatel má za to, že tato stanoviska jsou v rozporu s jeho ústavně garantovanými právy dle čl. 31 a 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 4 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“).

2. Z obsahu ústavní stížnosti a přiložených listin vyplývá, že stěžovatel podal stížnost proti postupu nemocnice – tj. poskytovatele zdravotních služeb – při poskytování zdravotních služeb stěžovateli ve smyslu § 93 odst. 1 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o zdravotních službách“). Podstatou stížnosti bylo, že dne 1. 8. 2016 personál nemocnice neposkytl stěžovateli pomoc a zdravotní služby, aniž by byly splněny podmínky stanovené zákonem o zdravotních službách. Ředitel nemocnice stížnost prošetřil a ústavní stížností napadeným přípisem ze dne 8. 12. 2016 ji shledal nedůvodnou. Odůvodnil to mj. tím, že službu mající lékařka musela vyšetření stěžovatele ukončit z důvodu jeho nekooperativního, urážlivého a agresivního jednání. Dále konstatoval, že dle zápisu

o zdravotním stavu byl stěžovatel při vědomí, bez známek úrazu, orientovaný, bez zvýšené teploty a s dýcháním v normě.

3. Jelikož stěžovatel s vyřízením své stížnosti nesouhlasil, podal stížnost k magistrátu (§ 93 odst. 2 zákona o zdravotních službách), jenž ji vyřídil ústavní stížností napadeným stanoviskem ze dne 23. 3. 2017. Magistrát na základě obsahu stěžovatelovy stížnosti, stanoviska poskytovatele, zdravotnické dokumentace stěžovatele a vyjádření Policie České republiky a Městské policie hl. m. Prahy dospěl k závěru, že stížnost není důvodná.

4. Stěžovatel se obrátil na veřejnou ochránkyni práv, která ve „Zprávě o šetření ve věci vyřízení stížnosti na neposkytnutí péče“ ze dne 22. 5. 2018 sp. zn. 2149/2017/VOP konstatovala, že magistrát pochybil, neboť nezajistil vyjádření nemocnice k otázce, zda nemocnice splnila svou zákonnou povinnost vydat stěžovateli písemnou zprávu o ukončení péče. Kromě toho uvedla, že závěr magistrátu o agresivním chování stěžovatele má oporu v opatřených podkladech.

5. V reakci na to se magistrát rozhodl provést došetření stěžovatelovy stížnosti a vydal nové, ústavní stížností napadené stanovisko ze dne 5. 10. 2018. Stěžovatel byl informován, že magistrát dodatečně provedl kontrolu u poskytovatele (nemocnice) a na základě kontrolního zjištění dospěl k závěru, že nemocnice spáchala přestupek podle § 117 odst. 3 písm. c) zákona o zdravotních službách, pročež jí uložil pokutu. S ohledem na tuto skutečnost byla stěžovatelova stížnost překvalifikována na částečně oprávněnou.

6. Pro úplnost lze dodat, že stěžovatel podal na personál nemocnice trestní oznámení. Policie České republiky zahájila úkony trestního řízení pro přečin neposkytnutí pomoci podle § 150 odst. 2 trestního zákoníku, avšak věc byla odložena podle § 159a odst. 1 trestního řádu. Stížnost stěžovatele proti rozhodnutí policejního orgánu byla zamítnuta, neboť okresní státní zastupitelství ji nepovažovalo za důvodnou.

7. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že byť dne 1. 8. 2016 trpěl závažným infekčním onemocněním, personál nemocnice mu neposkytl potřebnou pomoc. Obsáhle popisuje povahu a symptomy předmětného onemocnění a průběh následné léčby v jiných zdravotnických zařízeních. Uvádí, že personál nemocnice neměl žádný legitimní důvod k tomu, aby jej neošetřil, protože nebyly splněny zákonné podmínky pro odmítnutí přijetí stěžovatele do péče (§ 48 zákona o zdravotních službách). V této souvislosti rozporuje tvrzení, že se choval agresivně, a pokud se choval „nervózně,“ byl to pouze jeden ze symptomů daného onemocnění. Rovněž brojí proti rozsahu dokazování, které magistrát provedl, a uzavírá, že „pokud tedy byla (magistrátem – pozn.) a ředitelem nemocnice stížnost stěžovatele vyhodnocena jako nedůvodná, aniž by byl řádně přezkoumán stav tvrzený stěžovatelem, jedná se o porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces“. Ze stejných důvodů má za to, že došlo i k porušení jeho práva na ochranu zdraví. Závěrem zdůrazňuje, že pokud by Ústavní soud jeho stížnosti vyhověl, mělo by to pozitivní dopad na stovky až tisíce lidí bez domova, kteří se potýkají se srovnatelnými problémy jako stěžovatel.

8. Petit ústavní stížnosti směřuje proti stanovisku magistrátu ze dne 5. 10. 2018, stanovisku magistrátu ze dne 23. 3. 2017 a přípisu, resp. stanovisku nemocnice ze dne 8. 12. 2016, přičemž je označuje za „rozhodnutí“ porušující stěžovatelova základní práva ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

9. Předtím, než Ústavní soud přistoupí k věcnému posouzení ústavní stížnosti, je povinen zkoumat, zda ústavní stížnost splňuje všechny zákonem požadované náležitosti a zda jsou dány podmínky jejího projednání. K takovému závěru nicméně nedospěl, neboť nyní posuzovaná ústavní stížnost je návrhem, k jehož projednání není Ústavní soud příslušný, ve smyslu § 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu.

10. Úvodem Ústavní soud předesílá, že je dle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti. Při výkonu svých kompetencí musí respektovat jeden ze základních principů právního státu, zakotvený v čl. 2 odst. 3 Ústavy a v čl. 2 odst. 2 Listiny, podle něhož státní

moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který stanoví zákon. Ústavní soud má tedy přesně vymezenou pravomoc a působnost, kterou nemůže překročit. Jedním z projevů této skutečnosti je fakt, že Ústavní soud je vázán petitem ústavní stížnosti.

11. Pravomoci Ústavního soudu vyvěrající v rovině ústavní z čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy jsou v případě ústavní stížnosti směřující proti rozhodnutí orgánu veřejné moci vymezeny v ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Podle citovaného ustanovení je Ústavní soud oprávněn, pokud vyhoví ústavní stížnosti dle článku 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, zrušit napadené rozhodnutí orgánu veřejné moci. Co se týče jiného zásahu veřejné moci, může Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. b) zákona o Ústavním soudu zakázat příslušnému státnímu orgánu, aby v porušování práva a svobody pokračoval, a přikázat mu, aby, je-li to možné, obnovil stav před porušením.

12. Pro posouzení příslušnosti Ústavního soudu k projednání nyní posuzované ústavní stížnosti je nezbytné najít odpověď na otázku, zda stěžovatelova ústavní stížnost směřuje proti rozhodnutí orgánu veřejné moci nebo alespoň – materiálně vzato – proti jinému zásahu orgánu veřejné moci dle § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

13. Ač se Ústavní soud doposud detailně nezabýval otázkou právní povahy stanovisek ke stížnosti podle § 93 a násl. zákona o zdravotních službách, tato otázka byla již zodpovězena právní doktrínou a především judikaturou obecných soudů. Nejvyšší správní soud v této souvislosti konstatoval, že „[p]ředmětem stížnostního řízení dle citovaného zákona není rozhodování o právech a povinnostech podatele stížnosti, ale jde o prošetření skutečností ve stížnosti uvedených, přičemž zákon stěžovateli v souvislosti s vyřizováním jeho stížnosti nesvěřuje žádná konkrétní procesní oprávnění. Výsledkem stížnostního řízení je pak zjištění, zda při poskytování zdravotních služeb (…) bylo shledáno pochybení dotýkající se práv nebo povinností pacienta. V případě pozitivního zjištění pak správní orgán uloží poskytovateli nápravná opatření nebo podá podnět příslušnému orgánu či komoře (…) [§ 96 odst. 1 písm. b) zákona o zdravotnických službách]. Ani jedna z uvedených alternativ se nedotýká veřejných subjektivních práv stěžovatele (…). Uplatnění stížnosti dle § 93 a násl. zákona o zdravotních službách lze tedy připodobnit k pouhému podnětu, přičemž jeho možný důsledek (uložení nápravných opatření, resp. podání podnětu příslušnému orgánu) závisí na posouzení tohoto podání správním orgánem, a stěžovatel tak nemá právní nárok na jeho kladné vyřízení. K zásahu do subjektivních práv stěžovatele samotným vyřízením jeho stížnosti dojít nemohlo, neboť nesvědčí-li stěžovateli veřejné subjektivní právo na provedení určitého opatření nebo na zahájení určitého řízení, nemůže být dotčen ani sdělením, že správní orgán pro takový postup neshledal důvody. [Přípis správního orgánu – pozn.] je tedy třeba považovat za pouhé sdělení výsledku přezkumu stěžovateli, které není způsobilé se jakkoliv negativně projevit v jeho právní sféře; jeho práva a povinnosti zůstávají zcela nedotčeny“ [viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 9. 2014 č. j. 2 As 41/2014-47, body 10 a 11; usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 30. 1. 2014 č. j. 22 Ad 7/2014-12; MACH, J., BURIÁNEK, A., ZÁLESKÁ, D., MÁCA, M., VRÁBLOVÁ B. Zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování. Zákon o specifických zdravotních službách. Praktický komentář. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, str. 356–357]. Stručně řečeno, jelikož stanovisko správního orgánu nebo poskytovatele není způsobilé zasáhnout do právní sféry stěžovatele, obecné soudy dospěly k závěru, že jej nelze považovat za „rozhodnutí“ ve smyslu § 65 a násl. soudního řádu správního ani za „zásah“ ve smyslu § 82 a násl. soudního řádu správního, pročež proti němu nelze podat správní žalobu dle citovaných ustanovení soudního řádu správního.

14. Tyto závěry lze přiměřeně použít i pro účely posouzení příslušnosti Ústavního soudu k projednání ústavní stížnosti stěžovatele. V souladu s výše uvedenou judikaturou a závěry právní doktríny má Ústavní soud za to, že ústavní stížností napadená stanoviska

magistrátu a nemocnice vydaná podle § 93 a násl. zákona o zdravotních službách nelze považovat za „rozhodnutí“ nebo „jiný zásah orgánu veřejné moci“ ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy a § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu. S ohledem na princip, podle něhož státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem a jen způsobem, který zákon stanoví (čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny), je Ústavní soud nucen konstatovat, že není příslušný k projednání a rozhodnutí o stěžovatelově ústavní stížnosti.

15. Nad rámec uvedeného Ústavní soud podotýká, že i kdyby dospěl k opačnému závěru, musel by ústavní stížnost odmítnout jako nepřípustný návrh dle § 43 odst. 1 písm. e) ve spojení s § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatel totiž nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje [srov. usnesení sp. zn. IV. ÚS 4245/16 ze dne 25. 4. 2017 (dostupné na http://nalus.usoud.cz), body 11 až 13], a to především civilní žalobu.

16. Ze všech výše uvedených důvodů Ústavní soud soudcem zpravodajem mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků odmítl ústavní stížnost stěžovatele pro nepříslušnost podle § 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu.

Errata

Ve svazku 73 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu nebylo publikováno odlišné stanovisko k nálezu sp. zn. IV. ÚS 1841/12, za což se omlouváme, odlišné stanovisko níže uvádíme a prosíme čtenáře, aby si je laskavě připojili k předmětnému nálezu:

Svazek:	Strany:	Sp. zn. :	Číslo nálezu:
73	725–730	IV. ÚS 1841/12	108

Odlišné stanovisko

Odlišné stanovisko soudkyně Vlasty Formánkové
uplatněné podle § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, k výroku i odůvodnění nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1841/12.

V dané věci soudy vyšly ze závěru, že řidič nemohl škodě zabránit. Ovšem poté, kdy stěžovatelku těsně minul přední částí autobusu, bokem ji zachytil a ta v důsledku toho utrpěla zranění.

Podle mého názoru se ale obecné soudy nezabývaly tím, zda vůbec celé situaci nemohl řidič autobusu zabránit (ať již z hlediska případné liberace, nebo míry zavinění poškozenou), a náležitě se tak nevypořádaly se všemi relevantními námitkami, které stěžovatelka ve svých podáních vznášela.

Nemohu tedy souhlasit s většinovým vótem, neboť mám za to, že v daném případě došlo k porušení práva stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.